

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СТЕЦІВ ІРИНА СЕМЕНІВНА

УДК 338.24:338.439(477)(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ КРАЇНИ**

25.00.02 – механізми державного управління

Подається на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління

Ідентичність усіх примірників дисертації
ЗАСВІДЧУЮ:

Вчений секретар спеціалізованої
вченої ради

Юрій ДЗЮРАХ

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

/Ірина СТЕЦІВ/

Науковий консультант
доктор економічних наук, професор
Подольчак Назар Юрійович

ЛЬВІВ – 2024

АНОТАЦІЯ

Стеців І.С. Система моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2024. 575 с.

Дисертаційна робота спрямована на вирішення науково-прикладної проблеми, що полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні та розробці системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Масштабність світової кризи, що активно розгортається протягом останніх років, породжує розростання проблем пов'язаних із забезпеченням продовольчої безпеки населення. Характерною ознакою кризових періодів у світовій економіці є прояви наслідків системних прогалин у державному управлінні загалом та управлінні продовольчою безпекою зокрема. Світовий досвід державного управління свідчить про значні успіхи розвинутих країн світу в забезпеченні продовольчої безпеки, особливого прогресу досягнуто в напрямі ефективності економічного механізму державного управління. Функціонування системи моніторингу економічного механізму державного управління є одним з важливих процесів спрямованих на забезпечення ефективного врядування країни, оскільки дає змогу уряду оцінювати ефективність використання державних ресурсів та вжитих заходів, що забезпечує можливість своєчасно коригувати державну політику, зокрема в умовах кризи спричиненої війною в Україні. Проведене дослідження дало підстави констатувати, що на сьогодні в Україні недостатньо уваги приділяється формуванню обґрунтованої системи моніторингу економічного механізму державного управління, спрямованого на забезпечення продовольчої безпеки, а її важливість залишається недооціненою, що потребує суттєвих змін у підходах до державного управління та обґрунтування концептуальних теоретико-

методологічних та методико-прикладних засад її розроблення та функціонування.

У першому розділі «Теоретико-методологічні аспекти моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни» доведено, необхідність впорядкування понятійного апарату економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, зокрема виявлено неоднозначність підходів до трактування терміну державне управління. У сучасній науці та практиці використовують поняття, що асоціюють як тотожні значення державного управління, зокрема державна політика, державне регулювання, публічне адміністрування, що загалом зумовлено перенесенням або трансформацією даних термінів з іноземних мов, проте, кожне з понять характеризує певну складову державного управління, як такого, що лягає в основу концептуального підходу до формування даного терміну. Взаємозв'язок вищенаведених компонентів державного управління відтворено у концептуальній моделі дефініції поняття державного управління, де державна політика визначає вектори державного управління, державне регулювання – правопорядок державного управління, публічне адміністрування – відкритість та прозорість державного управління.

Встановлено, що формування атрибутивно-реляційного дефінієнсу поняття державного управління продовольчою безпекою країни потребувало виокремлення специфічних ознак, зокрема приналежності до певної суспільної сфери, відповідальності конкретних органів влади, окреслення базових напрямів державної політики та нормативно-правового регулювання, що дозволило сформулювати визначення понять державне управління продовольчою безпекою, економічний механізм державного управління продовольчою безпекою, система моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Запропоновані визначення даних понять є валідними щодо концептуального визначення державного управління у широкому розумінні та базуються на врахуванні дихотомічного розподілу ознак, а відтак забезпечують можливість чіткої ідентифікації державного управління продовольчою безпекою

країни та економічного механізму державного управління продовольчою безпекою при дослідженні їх ефективності, а також визначення та формування системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Важливість такого підходу до формулювання даних понять зумовлена необхідністю обґрунтованого виокремлення державного управління продовольчою безпекою з поміж інших напрямів державного управління для розроблення раціональних підходів до державного управління у цій сфері та активізації механізмів спрямованих на забезпечення підвищення рівня продовольчої безпеки.

Виявлено, що функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в Україні стикається з низкою концептуальних проблем, які перешкоджають досягненню стійкої та ефективної продовольчої системи, зокрема у вигляді нестабільності нормативно-правової бази, низької ефективності державного регулювання, інституційної слабкості, відсутності системного підходу до побудови державної продовольчої політики, відсутності обґрунтованої комплексної системи моніторингу, і як наслідок, високої бюрократії та корупції, що створюють додаткові перепони. Розв'язання концептуальних проблем функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою слід здійснювати застосовуючи удосконалений підхід до формування ефективної моделі реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, що базується на взаємозв'язку компонентів державного управління, формуванні певного набору інструментів, спрямованих на досягнення кількісно виражених цілей та завдань, вибору об'єкта та суб'єкта, методу впливу в межах дії економічного механізму, а також індикаторів для моніторингу показників, що свідчать про виконання поставлених цілей та завдань. Такий підхід дозволить адаптувати економічний механізм відповідно до динамічних змін у середовищі, забезпечить підвищення прозорості, підзвітності та ефективності управлінських процесів.

Доведено, що функціонування економічного механізму державного управління, спрямоване на розв'язання першочергових проблем суспільства,

зокрема, таких як зниження рівня продовольчої безпеки, повинне базуватися на засадах оперативного реагування на індикатори моніторингу та побудові тісних взаємозв'язків між елементами системи державного управління продовольчою безпекою. Розроблено адаптивну нейромережеву модель взаємозв'язку індикаторів моніторингу економічного механізму із системою державного управління продовольчою безпекою, де в межах взаємозв'язків між умовними нейроконтролерами вибудовано нейромережу, яка синхронізує усі можливі виявлені відхилення перетворюючи їх у необхідні зміни у системі моніторингу. Враховуючи масштаби інформаційних потоків у сфері державного управління та необхідність застосування штучних нейронів для забезпечення адаптивності та високої ефективності даної моделі важливою є розробка відповідного програмного забезпечення здатного реалізувати запропоновані алгоритми, що є перспективою подальших досліджень.

У другому розділі «Тенденції розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни сучасних умовах» розроблено методологію дослідження міжнародного досвіду застосування та розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, що зосереджена на вивченні його проявів через реалізацію певних функцій окремих органів державного управління, розвиток регламентів, що впорядковують функціонування економічного механізму, та напрямів державної політики, спрямованої на забезпечення продовольчої безпеки в розрізі її складових від початку перших проявів і до сьогодні в межах розвинених держав зі стабільно високими показниками глобального індексу продовольчої безпеки. Систематизацію такого методологічного підходу відображено у вигляді тривимірної матричної моделі, суть якої полягає в одночасному розподілі елементів економічного механізму державного управління продовольчою безпекою за трьома різними категоріями, що характеризують його з трьох ракурсів, відображених у декартовій ортогональній системі координат, де вісь x розкриває компоненти державного управління, y – складові продовольчої безпеки, а z – досліджувані часові періоди.

Проведено кластерний аналіз з метою подальшого виявлення певних закономірностей у системах державного управління продовольчою безпекою країн, за результатами якого обрано ряд країн першого кластера, що в динаміці характеризувалися високими показниками глобального індексу продовольчої безпеки та територіально представили країни Європи (Фінляндія, Німеччина, Франція), Америки (США, Канада), та Азії (Японія), що дозволило відтворити модель розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, візуалізувати отримані результати і виявити вірогідні закономірності, зокрема, дослідити вплив наявних регламентів та органів державного управління, а також напрямів державної політики на окремі складові продовольчої безпеки і її результативний показник у конкретний період часу, а також систематизувати інформацію за необхідними параметрами з метою прийняття управлінських рішень щодо імплементації передового міжнародного досвіду в Україні.

Досліджено сучасні тенденції та вплив економічного механізму державного управління на агропромисловість, населення та природні ресурси, виявлено, що система державної підтримки та регулювання сільського господарства в Україні деформована та відстає від розвитку європейських стандартів, гостро постають проблеми економічної доступності продовольства та стійкості природних ресурсів, розв'язання яких не можливе без посилення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Виявлено наявність значних прогалин у підходах до активізації економічного механізму та слабку дієвість інструментів державного управління особливо у розрізі окремих регіонів, що викликало необхідність розробки методики обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, яка інтегруватиме інформацію, що враховує не лише стан харчової промисловості у розрізі найбільш постраждалих регіонів, але і пріоритетність державної підтримки стратегічно важливих регіонів України для забезпечення продовольчої безпеки на міжнародному рівні.

Розроблено методику обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, в межах якої охарактеризовано 4-ри умовні типи областей за двома коефіцієнтами регіональної пріоритетності та візуалізовано 3 рівні регіональної пріоритетності за цих умов. Запропоновано використовувати рейтинговий коефіцієнт регіональної пріоритетності у системі моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою для дослідження змін у пріоритетах державної підтримки за рахунок різних факторів, що сприятиме реалізації раціонального підходу до розподілу та використання обмежених фінансово-економічних ресурсів держави для забезпечення продовольчої безпеки.

У третьому розділі «Концептуальні засади функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни» проведено детальний SWOT-аналіз нормативно-правового забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та досліджено функціонування органів публічної влади в межах реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, що свідчать недостатню обґрунтованість розподілу державних видатків в частині реалізації економічного механізму державного управління для забезпечення усіх складових продовольчої безпеки.

Виявлено, що розв'язання ключових проблеми, з яким стикається державне управління у цій сфері на даному етапі свого розвитку, не можливе без розвитку цифрової освіти, яка з одного боку визначається певними цифровими інструментами для набуття відповідних знань, а з іншого – цифровими компетентностями, які можуть набути держслужбовці для забезпечення ефективності моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою.

Визначено ключові імперативи розвитку цифрової освіти та характеризувано ефекти від застосування цифрових компетентностей у практичній діяльності держслужбовців у сфері продовольчої безпеки, що

сприятимуть ефективній взаємодії органів державного управління та закладів освіти для забезпечення розвитку цифрової освіти держслужбовців в у контексті забезпечення функціонування системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, ефективність якої прямо залежить від здатності державних службовців використовувати сучасні цифрові технології для спрощення процесу накопичення, обробки та зберігання інформації про процеси, що забезпечують реалізацію цього механізму.

Досліджено державну політику України у сфері продовольчої безпеки, виявлено, що основною проблемою порушення ланцюга моніторингу ефективності реалізації державної політики є відсутність конкретизації та законодавчого закріплення відповідальності щодо виконання поставлених завдань, а також узагальнений характер очікуваних результатів, без кількісного їх вираження та відсутність їх публічного контролю впродовж реалізації програм.

Рекомендовано запровадження чітких індикаторів для оцінки результативності програм, посилення зворотного зв'язку та залучення місцевих громад, створення міжвідомчих координаційних рад або робочих груп, які б допомагали синхронізувати зусилля різних учасників і оптимізувати використання ресурсів та сприяли покращенню координації між учасниками, а також розширення фінансування та ресурсної бази програм для повноцінної реалізації всіх запланованих заходів та ініціатив.

Рекомендовано запровадження механізмів для швидкого адаптування соціальних програм та виплат до змінюваних економічних умов та соціального становища для забезпечити своєчасної відповіді на кризові ситуації. Важливим при цьому є спрощення процедур отримання допомоги, а також поліпшення доступу до програм соціальної підтримки через ліквідацію бюрократичних процедур шляхом введення електронних форм заяв та автоматизації процесів верифікації та виплат.

Доведено важливість підвищення ролі самоврядування та участі громади, зокрема сприяння активнішій участі місцевих органів самоврядування та

громадських організацій у процесах планування, виконання та контролю заходів забезпечення доступності пільгового продовольства. При цьому важливим є забезпечення координації між програмами пільгового продовольчого забезпечення та іншими програмами соціальної підтримки з метою створення комплексної системи допомоги потребуючим.

Доведено необхідність розробки комплексу заходів, спрямованих на оптимізацію доходів населення, що включає підвищення мінімальної заробітної плати, вдосконалення системи оподаткування, соціальні трансферти для вразливих груп населення, встановлення мінімальної заробітної плати на рівні, що забезпечує адекватний стандарт життя, та заохочення Поряд із цим важливо забезпечити можливість швидкої адаптації законодавства до змін в економічному середовищі та соціально-економічних викликів.

Рекомендовано внесення змін до законодавства, що забезпечить правову базу для імплементації міжнародних стандартів якості та безпеки продуктів, а також зміцнення інституційної бази через посилення ролі та можливостей національних регуляторних органів у сфері контролю за якістю та безпекою харчових продуктів, а також реформування існуючих та створення нових інституційних органів, здатних забезпечити ефективний контроль та нагляд за якістю та безпекою продуктів та внесення змін до законодавства для розширення повноважень та ресурсів відповідних контрольних органів.

Доведено необхідність внесення змін до законодавства для посилення відповідальності за нераціональне використання природних ресурсів та забруднення довкілля, а також внесення змін, що забезпечують оновлення освітніх програм та кампаній з підвищення екологічної свідомості, особливу увагу при цьому слід приділити впровадженню ефективної системи моніторингу для відстеження ефективності державного управління спрямованого на забезпечення продовольчої безпеки.

У четвертому розділі «Моделювання системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни» досліджено сучасні моделі моніторингу державного управління, виявлено, що існуючі на

сьогодні моделі моніторингу найчастіше формуються без застосування комплексного підходу до дослідження ефективності реалізації економічного механізму та передбачення негативних тенденцій під час його функціонування. З іншого боку окремі моделі характеризуються перенавантаженістю кількістю результативних показників, що не завжди потребують моніторингу, не несуть змістовного наповнення для удосконалення державного управління, ускладнюють процес моніторингу та знижують якість вихідних даних, що ускладнює можливість прямої імплементації досвіду інших країн.

Доведено необхідність застосування раціональних підходів до моделювання детермінантних факторів для побудови системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. У класичному розумінні раціональний підхід до прийняття управлінського рішення - це підхід що базується на математичних категоріях, формулах, показниках, логічних взаємозв'язках та передбачає наявність таких елементів як виявлення проблеми, визначення причин, чинників чи факторів впливу на проблему, встановлення міри їх впливу на проблему, розробку можливих заходів розв'язання проблеми та обґрунтування альтернатив їх реалізації. Значну увагу при цьому слід приділяти забезпеченню можливостей подальшої автоматизації опрацювання великих масивів даних управлінських процесів. Тому застосування раціонального підходу щодо державного управління продовольчою безпекою потребує дослідження ефективності державного управління у цій сфері, виявлення факторів, що негативно впливають на показники ефективності державного управління та свідчать про наявність проблем у системі державного управління, а також розроблення заходів державного управління та способів їх реалізації, спрямованих на розв'язання існуючих проблем, що, як очікується, позитивно впливатиме на підвищення показників ефективності державного управління продовольчою безпекою.

Сформовано причинно-наслідкову модель дослідження проблеми зниження глобального індексу продовольчої безпеки, для моделювання детермінантних факторів побудови системи моніторингу економічного

механізму державного управління продовольчою безпекою, а також динамічну регресійну модель для кількісної оцінки впливу факторів на стан продовольчої безпеки, що стало підґрунтям для формування дводольного орієнтованого графа бінарного транзитивного відношення «виконавці-завдання» множини елементів державного управління продовольчою безпекою з метою забезпечення можливості подальшої автоматизації опрацювання великих масивів даних управлінських процесів.

Розроблено сферичну модель індикативної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою із врахуванням програмно-цільового підходу, як специфічної методології планування та управління, що використовується у багатьох сферах, зокрема в державному управлінні, для забезпечення систематичності та ефективності реалізації політики, проєктів або програм, полягає в тому, щоб організувати управління на основі конкретних цілей та завдань, розробляючи для них спеціалізовані програми орієнтовані на конкретний результат. Такий підхід забезпечує впорядкування усіх елементів системи, дозволяє моніторити весь набір індикаторів, сприяє комплексній взаємодії між усіма елементами системи у розрізі складових продовольчої безпеки та визначенню рівня ефективності реалізації економічного механізму державного управління, що у свою чергу дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо розробки державної продовольчої політики, сприяє контролю її ефективності, раціональному плануванню та розподілу національних обмежених ресурсів, підвищенню легітимності та прозорості урядових дій та відповідальності перед громадськістю.

У п'ятому розділі «Перспективи розвитку системи моніторингу економічного механізму державного управління в умовах загроз продовольчій безпеці країни» запропоновано підходи до імплементації міжнародного досвіду застосування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни в умовах протистояння критичним загрозам, отримані в результаті ґрунтового аналізу міжнародного досвіду країн, що успішно

ліквідували загрози, що відображено у розробленій моделі, сприятимуть розробці та впровадженню ефективних інструментів економічного механізму державного управління, покращенню синергетичності взаємозв'язку компонентів державного управління, які, через зазначені індикатори, демонструють ефективність найкращих практик державного управління в галузі продовольчої безпеки. Застосування запропонованих рекомендацій дозволить підвищити ефективність економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та адаптувати його до поточних викликів з метою забезпечення продовольчого суверенітету держави.

Обґрунтовано напрями активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою України у воєнний та після воєнний період, у розрізі сфер впливу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та сфер відповідальності за активізацію економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Запропонована матриця налічує 74 базові елементи, які відповідають за активізацію та можуть бути виражені у грошових одиницях, що в сукупності складатиме загальну вартість потреби на реалізацію запропонованих заходів, кожному з елементів якої присвоюються часові параметри, що дозволяє здійснювати моніторинг активізації економічного механізму державного управління у розрізі сфер відповідальності та впливу на стан продовольчої безпеки.

Розроблено мультиструктурну нейромержеву модель системи громадського моніторингу функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни дозволяє моніторити функціонування визначених органів державної влади, законодавства та програм державної підтримки, що забезпечують реалізацію економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, у розрізі відповідних показників впливу на стан продовольчої безпеки з регіональним розподілом показників. Такий підхід дозволяє здійснювати громадський онлайн моніторинг функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в реальному часі, оперативно реагувати на наявні проблеми та

знаходити шляхи їх розв'язання для подолання продовольчої кризи та попередження її виникнення у майбутньому.

Практичне застосування розробок дисертантки спрямоване на підвищення ефективності функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, організування безперервного спостереження за процесом використання інструментів економічного механізму з метою коригування напрямів державної політики, функціонування органів публічної влади та державних регламентів, забезпечення високого рівня продовольчої безпеки та можливості оперативного реагування на критичні загрози.

Ключові слова: державне управління, економічний механізм державного управління, продовольча безпека, моніторинг, ефективність, органи влади, нормативно-правове забезпечення, державна політика, аграрний сектор, сталий розвиток, цифровізація, освіта, воєнний стан.

ANNOTATION

Stetsiv I.S. Monitoring system for the economic mechanism of public administration food security. – Qualification scientific work on the rights of manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of sciences in public administration on a specialty 25.00.02 - mechanisms of public administration. National University "Lviv Polytechnic", Lviv, 2024.

The dissertation is aimed at solving the scientific and applied problem of theoretically and methodologically substantiating and developing a monitoring system for the economic mechanism of public administration in food security. The scale of the global crisis, which has been actively unfolding in recent years, has exacerbated problems related to ensuring the food security of the population. A characteristic feature of crisis periods in the global economy is the manifestation of the consequences of systemic gaps in public administration in general and in food security management in particular.

Global experience in public administration shows significant successes of developed countries in ensuring food security, with notable progress in the efficiency of the economic mechanism of public administration. The functioning of the monitoring system for the economic mechanism of public administration is one of the crucial processes aimed at ensuring effective governance, as it allows the government to evaluate the effectiveness of the use of public resources and measures taken, providing the opportunity to timely adjust public policy, particularly in the context of the crisis caused by the war in Ukraine.

The research conducted indicates that currently in Ukraine, insufficient attention is paid to forming a substantiated monitoring system for the economic mechanism of public administration aimed at ensuring food security, and its importance remains underestimated. This necessitates significant changes in approaches to public

administration and the substantiation of conceptual theoretical-methodological and methodological-applied foundations for its development and functioning.

In the first chapter, "Theoretical and Methodological Aspects of Monitoring the Economic Mechanism of Public Administration in Food Security of the Country," the necessity of systematizing the conceptual apparatus of the economic mechanism of public administration in food security is demonstrated. It reveals the ambiguity of approaches to interpreting the term "public administration." Modern science and practice use terms that associate as synonymous meanings of public administration, such as public policy, state regulation, and public administration, which is generally due to the transfer or transformation of these terms from foreign languages. However, each concept characterizes a specific component of public administration, forming the basis of the conceptual approach to the formation of this term. The interconnection of the above components of public administration is reproduced in a conceptual model of the definition of public administration, where public policy determines the vectors of public administration, state regulation – the legal order of public administration, public administration – the openness and transparency of public administration.

It has been established that forming an attributive-relational definition of the concept of public administration in food security of the country required distinguishing specific features, such as belonging to a particular social sphere, responsibility of specific public authorities, outlining the basic directions of public policy and regulatory framework. This allowed forming definitions of public administration in food security, the economic mechanism of public administration in food security, and the monitoring system of the economic mechanism of public administration in food security. The proposed definitions of these concepts are valid concerning the conceptual definition of public administration in a broad sense and are based on the consideration of a dichotomous distribution of features, thereby ensuring the possibility of clear identification of public administration in food security and the economic mechanism of public administration in food security when studying their effectiveness, as well as defining and forming a monitoring system of the economic mechanism of public administration in food security. The importance of this approach to formulating these

concepts is due to the need for a substantiated separation of public administration in food security from other areas of public administration to develop rational approaches to public administration in this sphere and activate mechanisms aimed at increasing the level of food security.

It has been revealed that the functioning of the economic mechanism of public administration in food security in Ukraine faces several conceptual problems that hinder the achievement of a stable and effective food system, such as instability of the regulatory framework, low efficiency of state regulation, institutional weakness, lack of a systematic approach to building state food policy, lack of a substantiated comprehensive monitoring system, and consequently, high bureaucracy and corruption, which create additional obstacles. Solving the conceptual problems of the functioning of the economic mechanism of public administration in food security should be carried out by applying an improved approach to forming an effective model for implementing the economic mechanism of public administration in food security. This model should be based on the interaction of governance components, forming a specific set of tools aimed at achieving quantitatively expressed goals and objectives, choosing the object and subject, the method of influence within the economic mechanism's action, as well as indicators for monitoring performance indicators that demonstrate the achievement of set goals and objectives. This approach will allow adapting the economic mechanism to dynamic environmental changes, ensuring increased transparency, accountability, and efficiency of governance processes.

It has been proven that the functioning of the economic mechanism of public administration, aimed at solving the primary problems of society, such as reducing the level of food security, should be based on the principles of prompt response to monitoring indicators and building close interconnections between the elements of the public administration system in food security. An adaptive neural network model of interaction between monitoring indicators and the system of public administration in food security has been developed, where within the interactions between conditional neurocontrollers, a neural network is built that synchronizes all possible detected deviations, converting them into necessary changes in the monitoring system.

Considering the scale of information flows in public administration and the need to use artificial neurons to ensure the adaptability and high efficiency of this model, developing corresponding software capable of implementing the proposed algorithms is essential, which is a prospect for further research.

In the second chapter, "Trends in the Development of the Economic Mechanism of Public Administration in Food Security in Modern Conditions," a methodology for studying the international experience of applying and developing the economic mechanism of public administration in food security is developed. This methodology focuses on examining its manifestations through the implementation of specific functions by individual public authorities, the development of regulations that structure the functioning of the economic mechanism, and the directions of public policy aimed at ensuring food security in its components from the first manifestations to the present in developed countries with consistently high global food security index scores. The systematization of this methodological approach is presented as a three-dimensional matrix model, which involves simultaneously distributing the elements of the economic mechanism of public administration in food security across three different categories characterizing it from three perspectives, reflected in a Cartesian orthogonal coordinate system, where the x-axis reveals the components of public administration, the y-axis – the components of food security, and the z-axis – the studied time periods.

A cluster analysis was conducted to identify specific patterns in the public administration systems of countries, resulting in the selection of several countries from the first cluster that dynamically characterized high global food security index scores and represented European (Finland, Germany, France), American (USA, Canada), and Asian (Japan) countries. This allowed reconstructing the development model of the economic mechanism of public administration in food security, visualizing the obtained results, and identifying probable patterns, particularly studying the impact of existing regulations and public authorities, as well as public policy directions on specific components of food security and its resultant indicator at a specific time, and systematizing information by necessary parameters for making governance decisions regarding the implementation of advanced international experience in Ukraine.

Modern trends and the impact of the economic mechanism of public administration on agro-industry, population, and natural resources were examined, revealing that the state support and regulation system for agriculture in Ukraine is deformed and lags behind the development of European standards. Acute issues of economic food accessibility and natural resource sustainability were identified, solutions to which are not possible without strengthening the economic mechanism of public administration in food security. Significant gaps in approaches to activating the economic mechanism and the weak effectiveness of state governance tools, especially in specific regions, necessitated the development of a methodology for substantiating regional priority in activating the economic mechanism of public administration in food security, integrating information that considers not only the state of the food industry in the most affected regions but also the priority of state support for strategically important regions of Ukraine to ensure food security at the international level.

A methodology for substantiating regional priority in activating the economic mechanism of public administration in food security was developed, characterizing four conditional types of regions based on two regional priority coefficients and visualizing three levels of regional priority under these conditions. It is proposed to use the regional priority rating coefficient in the monitoring system of the economic mechanism of public administration in food security to study changes in state support priorities due to various factors, facilitating the rational allocation and use of limited financial and economic resources of the state to ensure food security.

In the third chapter, "Conceptual Foundations of the Economic Mechanism of Public Administration in Food Security of the Country," a detailed SWOT analysis of the regulatory framework for the economic mechanism of public administration in food security was conducted, examining the functioning of public authorities in implementing the economic mechanism of public administration in food security, revealing insufficient substantiation of state expenditure distribution in implementing the economic mechanism of public administration to ensure all components of food security.

It was found that addressing the key problems faced by public administration in this sphere at this stage of its development is not possible without developing digital education, which on the one hand is defined by certain digital tools for acquiring relevant knowledge, and on the other – digital competencies that civil servants can acquire to ensure the efficiency of monitoring the economic mechanism of public administration in food security.

The key imperatives for developing digital education were identified and the effects of applying digital competencies in the practical activities of civil servants in the field of food security were characterized, promoting effective interaction between public administration bodies and educational institutions to ensure the development of digital education for civil servants in the context of ensuring the functioning of the monitoring system of the economic mechanism of public administration in food security, whose efficiency directly depends on the ability of civil servants to use modern digital technologies to simplify the process of accumulating, processing, and storing information about the processes ensuring the implementation of this mechanism.

The public policy of Ukraine in the field of food security was examined, revealing that the main problem of disrupting the monitoring chain of public policy implementation efficiency is the lack of specificity and legislative consolidation of responsibilities regarding the fulfillment of set tasks, as well as the generalized nature of expected results, without their quantitative expression and lack of public control during program implementation.

It is recommended to introduce clear indicators for assessing program effectiveness, strengthening feedback and involving local communities, creating interdepartmental coordination councils or working groups to help synchronize efforts of the various efforts and optimize resource utilization, thus enhancing coordination among participants and expanding the financial and resource base of programs to fully implement all planned measures and initiatives.

It is recommended to implement mechanisms for the rapid adaptation of social programs and payments to changing economic conditions and social status to ensure a

timely response to crisis situations. Simplifying the procedures for receiving assistance and improving access to social support programs by eliminating bureaucratic processes through the introduction of electronic application forms and automation of verification and payment processes are crucial in this regard.

The importance of increasing the role of self-governance and community participation has been demonstrated, particularly by promoting more active involvement of local self-governance bodies and public organizations in the planning, execution, and monitoring of measures to ensure the accessibility of subsidized food. Ensuring coordination between subsidized food provision programs and other social support programs is important to create a comprehensive assistance system for those in need.

The necessity of developing a set of measures aimed at optimizing the population's income, including raising the minimum wage, improving the taxation system, providing social transfers for vulnerable groups, setting a minimum wage at a level that ensures an adequate standard of living, and encouraging the rapid adaptation of legislation to changes in the economic environment and socio-economic challenges has been substantiated.

It is recommended to amend the legislation to provide a legal basis for the implementation of international quality and safety standards for products, as well as to strengthen the institutional base by enhancing the role and capabilities of national regulatory bodies in the field of quality and safety control of food products, and to reform existing and create new institutional bodies capable of ensuring effective control and supervision over the quality and safety of products. Additionally, changes to the legislation to expand the powers and resources of relevant control bodies are necessary.

The necessity of amending the legislation to strengthen responsibility for the irrational use of natural resources and environmental pollution has been proven. Changes are also needed to update educational programs and campaigns to raise environmental awareness. Special attention should be given to implementing an

effective monitoring system to track the effectiveness of public administration aimed at ensuring food security.

In the fourth chapter, "Modeling the Monitoring System of the Economic Mechanism of Public Administration in Food Security of the Country," current models of public administration monitoring have been examined, revealing that existing monitoring models are often formed without a comprehensive approach to assessing the effectiveness of the economic mechanism and predicting negative trends during its functioning. On the other hand, some models are characterized by an overload of performance indicators that do not always require monitoring, lack substantial content for improving public administration, complicate the monitoring process, and reduce the quality of initial data, making the direct implementation of other countries' experiences difficult.

The necessity of applying rational approaches to modeling determinant factors for building the monitoring system of the economic mechanism of public administration in food security has been proven. In the classical sense, a rational approach to decision-making in governance is based on mathematical categories, formulas, indicators, logical relationships, and involves identifying the problem, determining the causes, factors, or influences on the problem, establishing their impact, developing possible measures to solve the problem, and substantiating alternatives for their implementation. Significant attention should be given to ensuring the potential for further automation of large-scale data processing in governance processes. Therefore, applying a rational approach to public administration in food security requires studying the effectiveness of public administration in this area, identifying factors negatively impacting governance efficiency indicators, developing governance measures, and ways of implementing them to solve existing problems, which is expected to positively influence the improvement of public administration efficiency indicators in food security.

A cause-and-effect model for studying the problem of decreasing the global food security index was formed to model determinant factors for building the monitoring system of the economic mechanism of public administration in food security.

Additionally, a dynamic regression model for quantitatively assessing the impact of factors on the state of food security was developed, which formed the basis for creating a bipartite oriented graph of binary transitive relations "executors-tasks" of the elements of public administration in food security to ensure the potential for further automation of large-scale data processing in governance processes.

A spherical model of the indicative monitoring system of the economic mechanism of public administration in food security has been developed, considering the program-target approach as a specific methodology for planning and management used in many areas, particularly in public administration, to ensure systematic and effective policy, project, or program implementation. This approach involves organizing management based on specific goals and objectives, developing specialized programs oriented toward specific results. This approach ensures the organization of all system elements, allows monitoring the entire set of indicators, promotes comprehensive interaction among all system elements in terms of food security components, and determines the level of effectiveness of the economic mechanism of public administration implementation. This, in turn, allows making informed decisions on developing state food policy, promotes control over its effectiveness, rational planning and allocation of national limited resources, enhances the legitimacy and transparency of government actions, and ensures accountability to the public.

In the fifth chapter, "Prospects for Developing the Monitoring System of the Economic Mechanism of Public Administration under Threats to the Country's Food Security," approaches to implementing international experience in applying the economic mechanism of public administration in food security under conditions of countering critical threats, obtained from a thorough analysis of international experiences of countries that successfully eliminated threats, are proposed. The developed model will facilitate the development and implementation of effective tools for the economic mechanism of public administration, interaction among governance components, which, through the indicated indicators, demonstrate the effectiveness of the best public administration practices in food security. Applying the proposed recommendations will increase the efficiency of the economic mechanism of public

administration in food security and adapt it to current challenges to ensure the country's food sovereignty.

Directions for activating the economic mechanism of public administration in food security of Ukraine during and after the war, in terms of the influence spheres of the economic mechanism of public administration in food security and spheres of responsibility for activating the economic mechanism of public administration in food security, have been substantiated. The proposed matrix includes 74 basic elements responsible for activation and can be expressed in monetary units, forming the total cost required for the implementation of the proposed measures. Each element is assigned time parameters, allowing for monitoring the activation of the economic mechanism of public administration in terms of responsibility and impact on food security.

A multi-structured neural network model of the public monitoring system for the functioning of the economic mechanism of public administration in food security of the country has been developed. This model allows monitoring the functioning of specific state authorities, legislation, and state support programs that interact to implement the economic mechanism of public administration in food security in terms of the corresponding impact indicators on the state of food security with regional distribution of indicators. This approach allows for real-time public online monitoring of the functioning of the economic mechanism of public administration in food security, promptly responding to existing problems and finding ways to solve them to overcome the food crisis and prevent its occurrence in the future.

The practical application of the dissertation's developments is aimed at enhancing the efficiency of the functioning of the economic mechanism of public administration in food security, organizing continuous observation of the process of using the economic mechanism's tools to adjust public policy directions, the functioning of public authorities and state regulations, ensuring a high level of food security and the ability to promptly respond to critical threats.

Key words: public administration, economic mechanism of public administration, food security, monitoring, efficiency, public authorities, regulatory and legal framework, public policy, sustainable development, digitalization, education, martial law.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1.1. Статті опубліковані у наукових виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз

1. Стеців І. С. Міжнародний досвід застосування та розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. *Agricultural and Resource Economics*. 2024. Vol. 11, No. 1. P. 96–134. URL: <https://are-journal.com/are/article/view/796>

2. Стеців І. С. Державне управління продовольчою безпекою: концептуальні засади та раціональні підходи // *Agricultural and Resource Economics*. – 2022. – Vol. 8, No. 4. – P. 215–243. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/areis_2022_8_4_12

3. Stetsiv I., Pruntseva, G., Popadynets, N., Barna, M., Karpiak, M., Hryhoruk, I. The impact of governance on agricultural production as an exclusive factor of the country's food security/ Stetsiv I.S., Pruntseva, G., Popadynets, N., Barna, M., Karpiak, M., Hryhoruk, I. *Accounting* this link is disabled, 2021, 7(1), p. 75–80. (*The author's personal contribution: researching the factors of agricultural production, proving that for the development of agriculture and the increase of agricultural production, as an element of the food security system, the amount of loans is important*).

4. Stetsiv I. S., Zhuravel, Y., Popadynets, N., Irtysheva, I., ...Hryshyna, N., Trushlyakova, A. Management Aspects in the Higher Education Quality Assurance System/ Stetsiv I. S. Zhuravel, Y., Popadynets, N., Irtysheva, I., ...Hryshyna, N., Trushlyakova, A. *Advances in Intelligent Systems and Computing* this link is disabled, 2021, 1378 AISC, p. 635–642. (*The author's personal contribution: researching the principles of building a higher education quality management system*).

5. Boyko N., Mochurad L., Stetsiv I., Kryvenchuk Y. Modeling of the information system for processing of a large distilled data for the investigation of competitiveness of enterprises // *CEUR Workshop Proceedings*. – 2020. – Vol. 2604 : Proceedings of the 4th International conference on computational linguistics and intelligent systems (COLINS 2020), Lviv, Ukraine, April 23–24, 2020. Vol. I : main

conference. – P. 964–978. (*The author's personal contribution: analyzes the data structure in order to determine the state of the enterprises in the Ukrainian export market*).

6. Stetsiv I., Diachuk I., Vdovichena O., Heidor A., Chervinchuk A. Formation of development strategies of transport and logistics companies under current conditions // *International Journal of Management*. – 2020. – Vol. 11, iss. 5. – P. 1103–1114. (*The author's personal contribution: researching the construction features of the development strategy of transport and logistics companies along with the analysis of factors, which should be taken into account during this creating*).

1.2 Статті опубліковані у наукових фахових виданнях України

7. Стеців І. С. Обґрунтування вибору індикаторів ефективності функціонування інструментів економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. *Наукові перспективи*. № 5(47) (2024) URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/11916/11976>

8. Стеців І. С. Обґрунтування інструментів економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. *Актуальні питання у сучасній науці*. № 5(23) (2024). С. 381- 396. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/issue/view/236/332>

9. Стеців І. С. Сучасні світові моделі моніторингу державного управління: ключові аспекти обґрунтування в контексті забезпечення продовольчої безпеки. *Наукові інновації та передові технології*. № 5(33) (2024). С. 200-211. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-5\(33\)-200-211](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-5(33)-200-211)

10. Стеців І. С. Моделювання індикативної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. Вип. 10. С. 223-230. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/3731>

11. Стеців І. С. Правове регулювання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою: стійкість та адаптивність природних ресурсів. *Наукові перспективи*. № 4(46) (2024). С. 371-383. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/10978>

12. Стеців І. С. Правове регулювання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині якості та безпеки продовольства. Інвестиції: практика та досвід. № 8 (2024). С. 258-263.

URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/3605>

13. Стеців І. С. Законодавче регулювання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою: протистояння політичним та соціальним бар'єрам. Актуальні питання у сучасній науці. № 4(22) (2024). С. 481-492.

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/10606>

14. Стеців І. С. Законодавче регулювання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою: оптимізація пропозиції та ланцюгів поставок. Наукові інновації та передові технології. № 4(32) (2024). С.176-186.

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/10457>

15. Стеців І. С. Законодавче регулювання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в частині підтримки розвитку сільського господарства в умовах війни в Україні. Публічне управління та місцеве самоврядування. № 1 (2024).

URL: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/public/issue/view/40/40>

16. Стеців І. С. Нормативно-правове забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині фінансової підтримки населення. Дніпровський науковий часопис, публічного управління, психології, права. № 1 (2024). URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/issue/view/21/22>

17. Стеців І. С. Нормативно-правове забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині ціноутворення. Наукові перспективи. № 3 (45), 2024. С. 399-410.

URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3\(45\)-399-410](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3(45)-399-410)

18. Стеців І. С. Нормативно-правове забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині регулювання доходів населення. Публічне управління та митне адміністрування, № 1 (40), 2024. С. 51-60. URL: <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2024-1.8>

19. Подольчак Н. Ю., Стеців І. С. Нормативно-правове забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині доступності пільгового продовольства. Актуальні питання у сучасній науці. № 3(21) (2024). С. 385-396
URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/issue/view/219> (*Особистий внесок автора: здійснено SWOT-аналіз нормативно-правового забезпечення, запропоновано напрями його удосконалення*).
20. Стеців І. С. До питання функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в Україні. Публічне управління та митне адміністрування, № 4 (39), 2023. 54-60.
URL: <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2023-4.9>
21. Стеців І. С. Стеців І. І. Проблеми імплементації освіти дорослих в Україні та напрями їх розв'язання у воєнний та післявоєнний період. Наукові інновації та передові технології. 2023. № 10. С. 177-193.
URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/6110> (*Особистий внесок автора: досліджено проблеми імплементації освіти дорослих та запропоновано напрями їх розв'язання у воєнний та післявоєнний період*).
22. Стеців І. С. Імперативи розвитку цифрової освіти держслужбовців у контексті забезпечення ефективності моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Економічний журнал Одеського політехнічного університету. № 1 (23), 2023. С. 106-114.
URL: https://economics.net.ua/123-2_print
23. Стеців І. С. Напрями активізації економічного механізму державного управління для подолання продовольчої кризи у воєнний та повоєнний період. Інвестиції: практика та досвід. Випуск 12. 2023. С. 142-148.
URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1749>
24. Стеців І. С. До питань моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування». Випуск 3. 2023. С. 151-156.

URL: <https://journals.academ.vinnica.ua/index.php/eco-pa/issue/view/5>

25. Стеців І. С. Розвиток громадського моніторингу функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука» Серія: «Економічні науки». Випуск 5 (05/73). URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/economic2023/5/8883>

26. Стеців І. С. Методика обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Механізм регулювання економіки. Випуск 2 (100). 2023. С. 62-66. URL: <http://mer-journal.sumy.ua/index.php/journal/article/view/154>

27. Стеців І. С. Обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління в галузі харчової промисловості для подолання продовольчої кризи в умовах війни. Інвестиції: практика та досвід. Випуск 10. 2023. с. 127-137. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1521>

28. Подольчак Н. Ю., Стеців І. С. Удосконалення системи управління ризиками митного контролю суб'єктів АПК як напрям підвищення ефективності державного управління продовольчою безпекою. Інвестиції: практика та досвід. Випуск 7. 2023. С. 113-122. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1333>

(Особистий внесок автора: досліджено проблеми управління ризиками митного контролю суб'єктів АПК та запропоновано напрями удосконалення системи для підвищення ефективності державного управління продовольчою безпекою).

29. Стеців І. С., Дзюрах Ю. М. Проблеми харчової промисловості України та їх вплив на ефективність економічного механізму державного управління продовольчою безпекою: освітній аспект. Інвестиції: практика та досвід. Випуск 8. 2023. с. 205-212. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1386>

(Особистий внесок автора: досліджено проблеми харчової промисловості України та їх вплив на ефективність економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та запропоновано шляхи їх вирішення для

підвищення ефективності державного управління продовольчою безпекою).

30. Стеців І. С., Стеців І. І. Оптимізація державного управління аграрним сектором як запорука продовольчої безпеки країни // Економіка та держава. Серія: державне управління. – 2022. – № 4 (20). – С. 60–67.

URL: [https://drive.google.com/file/d/18hTcW3CC-](https://drive.google.com/file/d/18hTcW3CC-FzI8eppuSzANmHBvZHreHlq/view)

[FzI8eppuSzANmHBvZHreHlq/view](https://drive.google.com/file/d/18hTcW3CC-FzI8eppuSzANmHBvZHreHlq/view) *(Особистий внесок автора: досліджено проблеми управління аграрним сектором України та запропоновано шляхи їх розв'язання для підвищення ефективності державного управління продовольчою безпекою).*

1.3. Монографії

31. Гавриляк А. С. Держава, галузі, підприємства, бізнес: реалії і тенденції економічного, інформаційного та технічного розвитку: колективна монографія // А. С. Гавриляк, І. С. Стеців, Т. О. Маслак, О. П. Подра, Л. Й. Гнилянська, Л. П. Сай, А. С. Завербний, О. О. Маслак. Дніпро: Пороги, 2020. – 456 с. *(Особистий внесок автора: дослідження інструментарію економічної діагностики суб'єктів підприємництва в умовах глобалізаційних процесів).*

1.4. Опубліковані праці апробаційного характеру:

32. Stetsiv I. S. Olap technology in improving the management processes of innovation infrastructure. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури», Львів 23–25 травня 2019 р. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). С. 36-38.

33. Стеців І. С., Федорчук Н. М. Проблеми лісового господарства України та шляхи їх вирішення. Наукові погляди на вдосконалення економіки: перспективи та розвиток: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 20 квітня 2019 року). Східноукраїнський інститут економіки та управління. Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2019. С. 8-10. *(Особистий внесок автора: досліджено проблеми лісового господарства України та*

запропоновано шляхи їх розв'язання для підвищення ефективності державного управління продовольчою безпекою).

34. Стеців І. С., Стеців І. І., Павич В. Ю. Глобальні суспільно-економічні виклики розвитку аграрного підприємництва// Економіка сьогодення: актуальні питання та інноваційні аспекти: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 28 листопада 2020 року) /Східноукраїнський інститут економіки та управління. – Запоріжжя:ГО «СІЕУ», 2020. – С. 64-69. (*Особистий внесок автора: проаналізовано глобальні суспільно-економічні виклики розвитку аграрного підприємництва та запропоновано напрями протистояння*).

35. Stetsiv Iryna, Stetsiv Ihor, Havras Dmytro. Problems of automation of economic work at enterprise // Integración de las ciencias fundamentales y aplicadas en el paradigma de la sociedad post-industrial: materiales de la conferencia internacional científica y práctica, 24 de abril de 2020, Barcelona, España / «ΛΟΓΟΣ». – Vol. 1. – 2020. – С. 24–27. (*The author's personal contribution: researching the problems of automation of economic work at enterprise ways of solving problems are proposed*)

36. Стеців І. С. Обґрунтування заходів державного управління продовольчою безпекою України. Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (випуск 75). Львів. (08-09.12.2022) [URL:http://www.konferenciaonline.org.ua/ua/article/id-1028/](http://www.konferenciaonline.org.ua/ua/article/id-1028/)

37. Стеців І. С., Стеців І. І. Напрями удосконалення державного управління аграрним сектором, як складова менеджменту продовольчої безпеки. Актуальні проблеми пожежної безпеки та запобігання надзвичайним ситуаціям в умовах сьогодення: Зб. наук. праць. Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Львів: ЛДУ БЖД, 2022. С. 504-508. URL: <http://surl.li/gwlja> (*Особистий внесок автора: досліджено проблеми управління аграрним сектором України та запропоновано шляхи їх розв'язання для підвищення ефективності державного управління продовольчою безпекою*).

38. Стеців І. С., Андрієшин А. М. Удосконалення організації надання адміністративних послуг органами місцевого самоврядування. Інновінг сучасних трендів в менеджменті безпеки. Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції 26 травня 2023 р. Львів: ЛДУ БЖД, 2023. С. 82-83. URL: <http://surl.li/hukcr> (*Особистий внесок автора: запропоновано напрями удосконалення організації надання адміністративних послуг органами місцевого самоврядування*).

39. Стеців І. С., Дзюрах Ю. М. Проблеми харчової промисловості України та їх вплив на ефективність економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Інновінг сучасних трендів в менеджменті безпеки 26 травня 2023 р. Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції. Львів: ЛДУ БЖД, 2023. с. 64-65. URL: <http://surl.li/hukcr> (*Особистий внесок автора: досліджено проблеми харчової промисловості України та їх вплив на ефективність економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та запропоновано шляхи їх розв'язання*).

40. Стеців І. С., Дзюрах Ю. М. Обґрунтування необхідності підвищення кваліфікації працівників харчової промисловості для реалізації економічного механізму державного управління та забезпечення продовольчої безпеки. Modern problems of science, education and society. Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції. Київ. Україна. 22-24.05.2023. 1017-1021. URL: <http://surl.li/olekif> (*Особистий внесок автора: обґрунтовано необхідність підвищення кваліфікації працівників харчової промисловості для реалізації економічного механізму державного управління та забезпечення продовольчої безпеки*).

41. Стеців І. С. Удосконалення митного контролю суб'єктів АПК як інструменту економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Scientific practice: modern and classical research methods. Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції 26 травня 2023 р. Бостон, США. 2023. С. 49-50. URL: <http://surl.li/hnhvnp>

42. Стеців І. С. Проблеми митного контролю суб'єктів АПК як інструменту економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Світ наукових досліджень. Збірник матеріалів Міжнародної мультидисциплінарної наукової конференції 23-24 травня 2023 р. Випуск 19. м. Переворськ, Польща. 2023. URL: <http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4539/>

43. Стеців І. С. Обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в умовах війни в Україні. Scientific progress: innovations, achievements and prospects. Збірник матеріалів ІХ Міжнародної науково-практичної конференції 29-31.05.2023. Мюнхен, Німеччина. 2023. С. 377-380. URL: <http://surl.li/uyfeyi>

44. Стеців І. С. Концептуальні засади державного управління продовольчою безпекою. Actual methods of development of science and education. Збірник матеріалів ХІХ Міжнародної науково-практичної конференції 15-17 травня 2023 р. Бостон, США. 2023 р. с. 260-261. URL: <http://surl.li/aqufro>

45. Стеців І. С. Кластеризація країн за ефективністю державного управління продовольчою безпекою у світі. Informational, modern and recent theories of development. Збірник матеріалів ХХІ Міжнародної науково-практичної конференції 29-31 травня 2023 р., Мадрид, Іспанія. 2023. 274-276. URL: <http://surl.li/fmxxmn>

46. Стеців І. С. Державне регулювання фінансової підтримки громадян у контексті забезпечення продовольчої безпеки у воєнний період. Європейська інтеграція та трансформація публічного врядування в Україні: матер. наук.-практ. конф. (19 квітня 2024 р., м. Львів). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2024. С. 97-99. URL: <http://surl.li/yukcaj>

2. Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

47. Стеців І. С., Стеців І. І., Павич В. Ю. Чинники інноваційного розвитку аграрних підприємств та напрями їх оптимізації. Регіональна економіка та управління. 2020. № 4 (30). С. 124–128.

URL: [http://sisee.zp.ua/images/journal/2020/4\(30\)2020.pdf](http://sisee.zp.ua/images/journal/2020/4(30)2020.pdf) (*Особистий внесок автора: проаналізовано чинники інноваційного розвитку аграрних підприємств та запропоновано напрями їх оптимізації*).

48. Стеців І. С., Стеців І. І. Оптимізація діяльності лісового господарства України: проблеми та шляхи їх вирішення. Молодий вчений. 2019. № 6 (70). С. 219–224. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/6/42.pdf> (*Особистий внесок автора: досліджено проблеми лісового господарства України та запропоновано шляхи їх розв'язання для підвищення ефективності державного управління продовольчою безпекою*).

49. Стеців І. С., Стеців І. І. Система контролю якості продукції м'ясопереробних підприємств України: проблеми та шляхи їх вирішення. НВ ЛНУ ветеринарної медицини та біотехнологій. 2019. № 21 (90). С. 113–120. URL: <https://doi.org/10.32718/nvlvet-a9020> (*Особистий внесок автора: проаналізовано проблеми контролю якості продукції м'ясопереробних підприємств України та запропоновано напрями їх розв'язання*).

50. Стеців І. С. Тривимірна модель класифікації витрат суб'єктів економіки як засіб адаптації науково обґрунтованого підходу до автоматизації управлінських процесів. Науковий вісник НЛТУ України. 2019. Т. 29, № 4. С. 75–82. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2019/29_4/18.pdf

51. Стеців І. С., Стеців І. І. Система планування в умовах постіндустріальної економіки: проблеми теорії і практики. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2019. Вип. 4 (21). С. 326–330. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/21_2019/52.pdf (*Особистий внесок автора: досліджено проблеми теорії і практики системи планування в умовах постіндустріальної економіки*)

52. Стеців І. С., Стеців І. І. Парадигма системи економічного аналізу. Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 42/19. С. 112–116. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/42_2019/23.pdf (*Особистий внесок автора: досліджено парадигму системи економічного аналізу*)

53. Козик В. В., Мрихіна О. Б., Данилович Т. Б., Стеців І. С., Гавриляк А. С., Мельник В. М. Застосування водневих технологій для забезпечення європейських стандартів експлуатації автотранспорту // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». - 2021. - №11. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-11-7694> (*Особистий внесок автора: досліджено проблеми застосування водневих технологій для забезпечення європейських стандартів експлуатації автотранспорту*)

54. Козик В. В., Мрихіна О. Б., Данилович Т. Б., Стеців І. С., Дзюрах Ю. М., Гавриляк А. С. Метод оцінювання результатів науково-технічних робіт в умовах сталого розвитку (на прикладі ринку засобів мікромобільності) // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». - 2021. - №12. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-12-7798> (*Особистий внесок автора: досліджено фактори сталого розвитку та їх взаємозв'язок з оцінюванням результатів науково-технічних робіт в контексті забезпечення стійкості та адаптивності природних ресурсів*).

ЗМІСТ

ВСТУП	39
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МОНІТОРИНГУ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ КРАЇНИ	55
1.1. Сутність, механізми та методи державного управління продовольчою безпекою країни	55
1.2. Концептуальні проблеми функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою	72
1.3. Теоретико-методологічні аспекти побудови системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою	90
Висновки до розділу 1	108
РОЗДІЛ 2. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ КРАЇНИ СУЧАСНИХ УМОВАХ	113
2.1. Світовий досвід застосування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою	113
2.2. Сучасні тенденції та вплив економічного механізму державного управління на агропромисловість, населення та природні ресурси в контексті забезпечення продовольчої безпеки України	140
2.3. Обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою	172
Висновки до розділу 2	188
РОЗДІЛ 3. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ КРАЇНИ	193
3.1. Нормативно-правові аспекти реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в Україні	193
3.2. Функціонування органів публічної влади в межах реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою	247
3.3. Державна політика у сфері продовольчої безпеки та напрями удосконалення нормативно-правового забезпечення для підвищення ефективності функціонування економічного механізму	278
Висновки до розділу 3	297
РОЗДІЛ 4. МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ КРАЇНИ	302

4.1. Обґрунтування сучасних моделей моніторингу державного управління	302
4.2. Раціональні підходи до моделювання детермінантних факторів для побудови системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою	320
4.3. Моделювання індикативної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою на основі програмно-цільового підходу	335
Висновки до розділу 4	364
РОЗДІЛ 5. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЗАГРОЗ ПРОДОВОЛЬЧІЙ БЕЗПЕЦІ КРАЇНИ	369
5.1. Перспективи імплементації міжнародного досвіду застосування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни в умовах протистояння критичним загрозам	369
5.2. Напрями активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою України у воєнний та після воєнний період	389
5.3. Розвиток громадського моніторингу функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни	417
Висновки до розділу 5	433
ВИСНОВКИ	437
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ	443
ДОДАТКИ	530

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЕМ ДУПБ – економічний механізм державного управління продовольчою безпекою

ЮНІСЕФ – United Nations International Children's Emergency Fund

ООН – Організація Об'єднаних Націй

МСП – малі і середні підприємства

OLAP – OnLine Analytical Processing

GFSI – Global Food Security Index

ПДВ – податок на додану вартість

АПК – агропромисловий комплекс

АЕО – авторизовані економічні оператори

KPI – key performance indicators

SWOT – strengths, weaknesses, opportunities, threats.

ВРУ – Верховна Рада України

КМУ – Кабінет Міністрів України

СОТ – Світова Організація Торгівлі

ФАО – агропродовольча організація

НАССР – Hazard Analysis and Critical Control Point

ДАР – Державний аграрний реєстр

ЄС – Європейський Союз

ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я

ВСТУП

Актуальність теми. Масштабність світової кризи, що активно розгортається протягом останніх років, породжує розростання проблем пов'язаних із забезпеченням продовольчої безпеки населення. Характерною ознакою кризових періодів у світовій економіці є прояви наслідків системних прогалин у державному управлінні загалом та управлінні продовольчою безпекою зокрема. Реалізація економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в Україні стикається з низкою концептуальних проблем, які перешкоджають досягненню стійкості та ефективності продовольчої системи, зокрема у вигляді нестабільності нормативно-правової бази, низької ефективності державного регулювання, інституційної слабкості, відсутності системного підходу до побудови державної продовольчої політики, відсутності обґрунтованої комплексної системи моніторингу, і, як наслідок, високої бюрократії та корупції, що створюють додаткові перепони. Функціонування системи моніторингу економічного механізму державного управління є одним з важливих процесів спрямованих на забезпечення ефективного врядування країни. Регулярний моніторинг дає змогу уряду оцінювати ефективність використання державних ресурсів та вжитих заходів, що забезпечує можливість своєчасно коригувати державну політику, зокрема в умовах кризи, спричиненої війною в Україні. Проведене дослідження дало підстави констатувати, що на сьогодні в Україні недостатньо уваги приділяється формуванню обґрунтованої системи моніторингу економічного механізму державного управління, спрямованого на забезпечення продовольчої безпеки. Такий стан справ, зокрема, пояснюється тим, що продовольча безпека часто виявляється в тіні інших більш термінових або видимих економічних і політичних питань, таких як економічна стабільність, обороноздатність або внутрішні соціальні питання. Вищенаведені аргументи формують загальну картину, в якій важливість системи моніторингу економічного механізму

державного управління продовольчою безпекою залишається недооціненою, що потребує суттєвих змін у підходах до державного управління та обґрунтування концептуальних теоретико-методологічних та методико-прикладних засад для її розроблення та функціонування.

Значний внесок у вивчення поняття «державного управління» здійснили вчені В. Бакуменко, М. Білинська, К. Колесникова, Ю. Ковбасюк, С. Майстро, В. Мартиненко, М. Міненко, А. Михненко, В. Куйбіда, О. Петроє, П. Петровський, В. Пилипишин, Ж. Поплавська, О. Руденко, Ю. Сурмін, О. Худоба та інші. Вагомі наукові напрацювання у контексті дослідження економічного механізму державного управління публікують вчені З. Бондар, Н. Басюркіна, Я. Гадзало, Л. Глубіш, І. Ібатуллін, О. Красівський, Т. Лозинська, Ю. Лузан, Ю. Ульяновченко, М. Шевченко та інші. Поряд із цим значну увагу зарубіжні науковці К. Абей, П. Александер, А. Арнет, К. Брейзінгер, Р. Генрі, Дж. Глаубер, Г. Круземан, Д. Лаборд, Г. Мейєрінк, Ж. Мер, К. Мотталєб, С. Рабін, М. Раунзевелл, К. Сіддіг, С. Снапп, М. Ван Дейк, приділили питанням впливу війни в Україні на світову продовольчу безпеку.

Водночас науковці досліджують проблеми функціонування економічного механізму державного управління, зокрема В. Іванов аналізує питання забезпечення ефективного функціонування економічного механізму державного управління, А. Семенова аналізує виклики та перспективи, з якими стикаються економічні механізми в умовах сучасного глобального середовища, В. Залізнюк аналізує зарубіжні історичні підходи та механізми забезпечення продовольчої безпеки, а також пропонує можливі адаптації цього досвіду для України та досліджує методи державного регулювання продовольчого ринку України, О. Хаєцька, Ю. Дзюрах та В. Лояніч вказують на важливість комплексного підходу до забезпечення продовольчої безпеки в Україні, М. Дегтяренко, І. Парубчак, О. Федорчук, та Ю. Шпак описують зв'язок між військовими конфліктами, станом аграрної виробничої інфраструктури та продовольчою безпекою, що може призвести до голоду, М. Бабич, Є. Білоусов, О. Ковальчук, Т. Курман, В. Микитюк, А. Ольховська, В. Пасічник, Н. Подольчак, О. Скидан

досліджують нормативно-правове регулювання продовольчої безпеки, А. Бухтіарова, О. Пахненко, І. Белова розглядають підхід до синергії інструментів державної політики з метою управління фінансами, орієнтованого на результат, З. Бурик, С. Свірко, Т. Тарасова описують державну політику як інструмент державного управління в сфері бюджетної безпеки, А. Барзилович, О. Білик, В. Карковська досліджують інноваційні інструменти державного регулювання, М. Карпа, І. Косач, А. Дегтярьов розглядають програмні інструменти державної політики інноваційно-інвестиційного та сталого розвитку.

Окремі аспекти моніторингу у контексті державного управління продовольчою безпекою розкрито у працях О. Задорожної, В. Залізнюк, Н. Ільчанинової, Н. Каплун, Т. Кузнецової, В. Купрій, Т. Крушельницької, Т. Маматової, В. Николаєвої, Л. Паливоди, А. Петриків, Н. Привалової, Є. Ралдугіна, Ю. Шарова та інших, що свідчать про критичну важливість моніторингу в контексті державного управління та вказують на необхідність створення ефективних моніторингових систем, які оцінюють діяльність у сфері державного управління.

Дослідження проведені вченими доводять важливість обґрунтованого організування моніторингу державного управління та розв'язують важливі проблеми його ефективного функціонування. Поряд із цим поза увагою науковців залишаються проблеми розроблення та функціонування системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, важливість розв'язання яких в період війни в Україні значно зросла, що визначило актуальність вибраної теми дослідження, його мети та завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідних робіт Національного університету «Львівська політехніка» та «Національної металургійної академії України», зокрема: «Розвиток смарт-спеціалізації "креативні індустрії" у Львівській області» (№ ДР 0123U100401), у межах якої дисертантка сформувала ключові імперативи розвитку цифрової освіти та ефекти від застосування

цифрових компетентностей у практичній діяльності держслужбовців у сфері продовольчої безпеки (акт про впровадження від 04.04.2024 р) «Методологія управління підприємствами різних організаційно-правових форм та форм власності» (№ ДР 0107U001146), у межах якої досліджено застосування інструментарію економічної діагностики суб'єктів підприємництва в умовах глобалізаційних процесів, що дозволило дисертантці розробити методику регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою; «Методологія соціально-економічного, інформаційного та науково технічного розвитку регіонів, галузей виробництва, підприємств та їх об'єднань» (№ ДР 0116U006782), в межах якої дисертанткою сформовано індикатори ефективності системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою (довідка про впровадження № 259 від 10.11.2020 р.)

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є теоретико-методологічне обґрунтування та розробка системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Досягнення поставленої мети зумовило потребу вирішення таких завдань:

- розробити концептуальний підхід до визначення сутності понять «державне управління продовольчою безпекою», «економічний механізм державного управління продовольчою безпекою», «система моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою»;

- удосконалити підхід до формування ефективної моделі реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою для розв'язання концептуальних проблем функціонування економічного механізму;

- удосконалити підхід до формування моделі взаємозв'язку індикаторів моніторингу економічного механізму із системою державного управління продовольчою безпекою;

- удосконалити методологію дослідження міжнародного досвіду застосування та розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою;

- удосконалити методикау обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою;

- розвинути підходи до удосконалення державної політики та нормативно-правового забезпечення у сфері продовольчої безпеки;

- розвинути підходи до забезпечення цифрової освіти держслужбовців для підвищення ефективності функціонування органів публічної влади в межах реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою;

- удосконалити підходи до моделювання детермінантних факторів для побудови системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою;

- розробити модель системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни;

- розвинути підходи до імплементації міжнародного досвіду застосування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в умовах протистояння критичним загрозам;

- розвинути напрями активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою України у воєнний та після воєнний період;

- розробити модель системи громадського моніторингу функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни.

Об'єктом дослідження є економічний механізм державного управління продовольчою безпекою.

Предметом дослідження є розроблення системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та виконання завдань дослідження використовувався методологічний комплекс принципів, прийомів, загальнонаукових, спеціальних та міждисциплінарних методів наукового пізнання, фундаментальні положення сучасних економічних концепцій, теорії систем та державного управління, зокрема теоретичного

узагальнення та абстрактно-логічний - для систематизації теоретичних положень щодо понятійно-категорійного апарату державного управління продовольчою безпекою (підр. 1.1, 1.2, 1.3); для розроблення концептуальної моделі державного управління (підр. 1.1.), семантичний аналіз для визначення сутності основних категорій державного управління продовольчою безпекою (підр. 1.1, 1.2, 1.3); структурно-логічний аналіз – для визначення взаємозв'язків між базовими категоріями економічного механізму державного управління продовольчою безпекою (підр. 1.1, 1.2, 1.3); ретроспективний аналіз – для дослідження розвитку економічного механізму (підр. 2.1); кластеризації - для ідентифікації країн за рівнем забезпечення продовольчої безпеки (підр. 2.1); фінансово-економічного та статистичного аналізу - для визначення й узагальнення тенденцій та впливу економічного механізму державного управління на агропромисловість, населення та природні ресурси в контексті забезпечення продовольчої безпеки України (підр. 2.2); структури та динаміки використання бюджетних коштів на забезпечення функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою (підр. 3.2); стратегічний SWOT-аналіз для дослідження нормативно-правового забезпечення функціонування економічного механізму (підр. 3.1); контент-аналіз для дослідження тенденцій та патернів державної продовольчої політики (підр. 3.3); кореляційно-регресійний аналіз для визначення взаємозв'язку розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою з станом продовольчої безпеки у розрізі її складових (підр. 2.1), для визначення впливу факторів на результативний показник державного управління продовольчою безпекою (підр. 4.2); фрактальний підхід – для формування структури системи моніторингу економічного механізму державного управління, її підсистем та їхніх компонентів (підр. 4.3); узагальнення, групування і систематизації для обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою (підр. 2.3), для визначення напрямів активізації економічного механізму державного управління (підр. 5.2), а також для визначення перспектив імплементації міжнародного досвіду

державного управління (підр. 5.1); моделювання – для побудови адаптивної нейромережевої моделі взаємозв'язку індикаторів моніторингу економічного механізму із системою державного управління продовольчою безпекою (підр. 1.3), для побудови сферичної моделі індикативної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою (підр. 4.3), для побудови мультиструктурної нейромережевої моделі системи громадського моніторингу функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни (підр. 5.3); графічний для узагальнення та наочного представлення результатів дослідження (усі розділи дисертаційного дослідження).

Статистичну та інформаційну основу дослідження забезпечили законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, постанови Кабінету Міністрів України, укази Президента України, офіційні дані Державної служби статистики України, Міжнародних баз даних, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, Міністерства соціальної політики, Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, вітчизняних та міжнародних організацій. Під час дослідження проаналізовано наукові джерела, які відображають напрацювання провідних українських і зарубіжних вчених з проблем державного управління продовольчою безпекою.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у концептуальному, теоретико-методологічному та методико-прикладному вирішенні науково-прикладної проблеми розроблення системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. У роботі отримано такі основні наукові результати, які характеризують новизну виконаного дослідження:

вперше розроблено:

- концептуальний підхід до визначення сутності понять державне управління продовольчою безпекою, економічний механізм державного

управління продовольчою безпекою, система моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, що базуються на концептуальній моделі дефініції даних понять, де державна політика визначає вектори державного управління, державне регулювання – правопорядок державного управління, публічне адміністрування – відкритість та прозорість державного управління. Запропоновані визначення даних понять є валідними щодо концептуального визначення державного управління у широкому розумінні та базуються на врахуванні дихотомічного розподілу окремих ознак, а відтак забезпечують можливість чіткої ідентифікації державного управління продовольчою безпекою країни та економічного механізму державного управління продовольчою безпекою при дослідженні їх ефективності, а також визначення та формування системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою.

- сферичну модель індикативної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, що розроблена із врахуванням програмно-цільового підходу, забезпечує впорядкування усіх елементів системи, дозволяє моніторити весь набір індикаторів, сприяє комплексній взаємодії між усіма елементами системи у розрізі складових продовольчої безпеки та визначенню рівня ефективності реалізації економічного механізму державного управління, що у свою чергу дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо розробки державної продовольчої політики, сприяє контролю її ефективності, раціональному плануванню та розподілу національних обмежених ресурсів, підвищенню легітимності та прозорості урядових дій та відповідальності перед громадськістю;

- мультиструктурну нейромережеву модель системи громадського моніторингу функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни, що забезпечує формування горизонтальних (користувацьких) та вертикальних (системних) інформаційних потоків та дозволяє моніторити функціонування відповідних органів державної влади, законодавства та програм державної підтримки, спрямованих на реалізацію

економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, у розрізі відповідних показників впливу на стан продовольчої безпеки (фізичної та економічної доступності продовольства, його якості та безпеки, а також стійкості та адаптивності природних ресурсів) з регіональним розподілом показників. Такий підхід дозволяє здійснювати громадський онлайн моніторинг функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в реальному часі, оперативно реагувати на наявні проблеми та знаходити шляхи їх розв'язання для подолання продовольчої кризи та попередження її виникнення у майбутньому;

удосконалено:

- підходи до формування ефективної моделі реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, що базуються на покращенні синергетичності взаємозв'язку компонентів державного управління, формуванні певного набору інструментів, спрямованих на досягнення кількісно виражених цілей та завдань, вибору об'єкта та суб'єкта, методу впливу в межах дії економічного механізму, а також індикаторів для моніторингу показників, що свідчать про виконання поставлених цілей та завдань. Такий підхід дозволить адаптувати економічний механізм відповідно до динамічних змін у середовищі, забезпечить підвищення прозорості, підзвітності та ефективності управлінських процесів;

- підходи до формування адаптивної нейромережевої моделі взаємозв'язку індикаторів моніторингу економічного механізму із системою державного управління продовольчою безпекою, де взаємозв'язки між умовними нейроконтролерами становлять нейромережу, яка синхронізує усі можливі виявлені відхилення перетворюючи їх у необхідні зміни у системі моніторингу. Такий підхід дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення, спрощує пошук нових інструментів економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, підсилює вплив заходів державного управління, спрямованих на забезпечення продовольчої безпеки та сприяє попередженню продовольчої кризи;

- методологію дослідження міжнародного досвіду застосування та розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Застосування запропонованого підходу до вивчення міжнародного досвіду державного управління дає змогу відтворити модель його розвитку в досліджуваних країнах, візуалізувати отримані результати і виявити вірогідні закономірності, зокрема, дослідити вплив наявних регламентів та органів державного управління, а також напрямів державної політики на окремі складові продовольчої безпеки і її результативний показник у конкретний період часу, а також систематизувати інформацію за необхідними параметрами з метою прийняття управлінських рішень щодо імплементації передового міжнародного досвіду в Україні;

- методику обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, яка інтегрує інформацію, що враховує не лише стан харчової промисловості у розрізі найбільш постраждалих регіонів, але і пріоритетність державної підтримки стратегічно важливих регіонів України для забезпечення продовольчої безпеки на міжнародному рівні. Охарактеризовано 4-ри умовні типи областей за двома коефіцієнтами регіональної пріоритетності та візуалізовано 3 рівні регіональної пріоритетності за цих умов. Запропоновано використовувати рейтинговий коефіцієнт регіональної пріоритетності у системі моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою для дослідження змін у пріоритетах державної підтримки за рахунок різних факторів, що сприятиме реалізації раціонального підходу до розподілу та використання обмежених фінансово-економічних ресурсів держави для забезпечення продовольчої безпеки;

- підходи до моделювання детермінантних факторів для побудови системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, зокрема розроблено причинно-наслідкову модель дослідження проблеми зниження глобального індексу продовольчої безпеки, динамічну регресійну модель для кількісної оцінки впливу факторів на стан продовольчої

безпеки, запропоновано використання дводольного орієнтованого графа бінарного транзитивного відношення «виконавці-завдання» множини елементів державного управління продовольчою безпекою з метою забезпечення можливості подальшої автоматизації опрацювання великих масивів даних управлінських процесів;

набули подальшого розвитку:

- підходи до удосконалення державної політики та нормативно-правового забезпечення у сфері продовольчої безпеки, що базуються на результатах SWOT-аналізу для підвищення ефективності функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та системи його моніторингу та потребує покращення координації між галузевими законами та державною продовольчою політикою, взаємодії між рівнями влади, бізнесом, громадськістю, а також міжнародними організаціями для забезпечення стійкості та розвитку продовольчої безпеки;

- підходи до забезпечення цифрової освіти держслужбовців, зокрема визначено ключові імперативи розвитку цифрової освіти та характеризувано ефекти від застосування цифрових компетентностей у практичній діяльності держслужбовців у сфері продовольчої безпеки, що сприятимуть ефективній взаємодії органів державного управління та закладів освіти для розвитку цифрової освіти держслужбовців у контексті забезпечення функціонування системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, ефективність якої прямо залежить від здатності державних службовців використовувати сучасні цифрові технології для спрощення процесу накопичення, обробки та зберігання інформації про процеси, що забезпечують реалізацію цього механізму;

- підходи до імплементації міжнародного досвіду застосування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни в умовах протистояння критичним загрозам. Отримані результати ґрунтовного аналізу міжнародного досвіду країн, що успішно ліквідували загрози, сприятимуть розробці та впровадженню ефективних інструментів економічного

механізму державного управління, покращенні синергетичності взаємозв'язку компонентів державного управління, через зазначені індикатори, що демонструють ефективність найкращих практик державного управління в галузі продовольчої безпеки. Застосування запропонованих рекомендацій дозволить підвищити ефективність економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та адаптувати його до поточних викликів з метою забезпечення продовольчого суверенітету держави;

- напрями активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою України у воєнний та після воєнний період, обґрунтування яких зосереджено у розрізі сфер впливу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та сфер відповідальності за активізацію економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Запропонована матриця налічує 74 базові елементи, які відповідають за активізацію та можуть бути виражені у грошових одиницях, що в сукупності складатиме загальну вартість потреби на реалізацію запропонованих заходів, кожному з елементів якої присвоюються часові параметри, що дозволяє здійснювати моніторинг активізації економічного механізму державного управління у розрізі сфер відповідальності та впливу на стан продовольчої безпеки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні та розвитку методико-прикладного підґрунтя функціонування системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Окремі положення дисертації використовуються у практиці роботи органів публічної влади:

- Львівської обласної державної адміністрації, зокрема Департаментом економічної політики при формуванні Стратегії розвитку Львівської області на період 2021 – 2027 років використано підходи до аналізу ефективності інструментів державного управління застосовано індикатори моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою (довідка № 1-12/333 від 28.05.2024 р.);

- Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів, зокрема Управлінням Держпродспоживслужби в Яворівському районі Львівської області під час розроблення пропозицій до формування державної політики у сфері продовольчої безпеки враховано рекомендації щодо ініціювання внесення змін до законодавства та зміцнення інституційної бази (довідка 13-25/5 від 24.05.2024 р.);

- Національного агентства України з питань державної служби, зокрема Західним міжрегіональним управлінням під час внесення на розгляд НАДС пропозицій щодо формування державної політики у сфері державної служби та з питань управління персоналом запропоновано підходи до розвитку цифрової освіти держслужбовців у контексті забезпечення функціонування системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою (довідка 2-22/5 від 04.05.2024 р.);

- Департаменту освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації, зокрема використано підходи до впровадження заходів розвитку цифрової освіти держслужбовців у контексті забезпечення функціонування системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою (довідка № 02-10/1234 від 04.06.2024 р.);

- Державної митної служби, зокрема Департаменту Львівської митниці митного посту «Рава-Руська» для удосконалення стратегії розвитку митної служби застосовано підходи до оптимізації системи управління ризиками митного контролю у сфері продовольчої безпеки (довідка № 3/20-1204 від 28.05.2024 р.);

- Червоноградської міської ради, зокрема Відділом цифрової трансформації, інформаційної політики та прозорості під час організації роботи у сфері розвитку місцевих електронних інформаційних ресурсів використано запропоновані підходи до формування системи громадського моніторингу функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою (№ 3/20-1247/1 від 27.05.2024 р.);

- Яворівської міської ради, зокрема під час формування Стратегії розвитку Яворівської міської територіальної громади на період до 2027 року для досягнення стратегічної цілі розвитку інфраструктури та чистого довкілля використано запропоновані напрями активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою (довідка № 4032 від 29.05.2024 р.).

Результати наукового дослідження дисертантки використовують у господарській діяльності підприємства харчової промисловості України: ВП «Львівський жировий комбінат» ТОВ «Щедро» (довідка № 768/01 від 24.05.2024 р.), ТзОВ «МВП АГРО ГРУПП» (Ужгородський олійний завод) (довідка від 24.04.2024 р.), ФОП «Мініпекарня» (довідка від 24.04.2024 р.), ТзОВ «Іволг» ПП «Корона» (довідка від 24.04.2024 р.), ПП «Papilon» (довідка від 24.04.2024 р.).

Практичне застосування розробок дисертантки спрямоване на підвищення ефективності функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, організування безперервного спостереження за процесом використання інструментів економічного механізму з метою коригування напрямів державної політики, функціонування органів публічної влади та державних регламентів, забезпечення високого рівня продовольчої безпеки та можливості оперативного реагування на критичні загрози.

Теоретико-методологічні та методичні результати дисертаційної роботи використано у навчальному процесі Львівського фахового коледжу харчових технологій та бізнесу Національного університету харчових технологій при розробці освітньої програми 181 «Харчові технології» (довідка № 301/24 від 27.05.2024 р.).

Особистий внесок здобувача. Представлені до захисту результати дисертаційної роботи, дисертантка отримала особисто та відобразила у наукових публікаціях. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано лише ті ідеї та положення, що є результатом особистих досліджень здобувача і

становлять її індивідуальний внесок. У цій роботі матеріали та висновки кандидатської дисертації автор не використовувала.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження розглянуто та схвалено на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, серед яких, зокрема: V Міжнародна науково-практичної конференції «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури» (м. Львів, 23-25 травня 2019 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Наукові погляди на вдосконалення економіки: перспективи та розвиток» (м. Запоріжжя, 20 квітня 2019 р.); IV Міжнародна науково-практична конференція «Економіка сьогодення: актуальні питання та інноваційні аспекти» (м. Запоріжжя, 28 листопада 2020 р.); міжнародна науково-практична конференція «Integración de las ciencias fundamentales y aplicadas en el paradigma de la sociedad post-industrial» (м. Барселона, Іспанія, 24 квітня 2020 р.); Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення» (м. Львів, 08-09 грудня 2022 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальні проблеми пожежної безпеки та запобігання надзвичайним ситуаціям в умовах сьогодення» (м. Львів, 20 вересня 2022 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Інновінг сучасних трендів в менеджменті безпеки» (м. Львів, 26 травня 2023 р.); III Міжнародна науково-практична конференції «Modern problems of science, education and society» (м. Київ, 22-24 травня 2023 р.); IV Міжнародна науково-практична конференція Scientific practice: modern and classical research methods (м. Бостон, США, 26 травня 2023 р.) Міжнародної мультидисциплінарної наукової конференції «Світ наукових досліджень», (м. Переворськ, Польща, 23-24 травня 2023 р.), IX Міжнародна науково-практична конференція «Scientific progress: innovations, achievements and prospects» (м. Мюнхен, Німеччина, 29-31 травня 2023 р.); XIX Міжнародна науково-практична конференція «Actual methods of development of science and education» (м. Бостон, США, 15-17 травня 2023 р.); XXI Міжнародна науково-

практична конференція «Informational, modern and recent theories of development» (м. Мадрид, Іспанія, 29-31 травня 2023 р.); Науково-практична конференція «Європейська інтеграція та трансформація публічного врядування в Україні» (м. Львів, 19 квітня 2024 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 54 наукових праці, з них 30 одноосібних, зокрема: 6 статей у періодичних виданнях, що входять до міжнародної наукометричної бази даних Scopus, 25 статей у наукових фахових виданнях України, 1 монографія, 16 тез доповідей науково-практичних конференцій, 8 публікацій, що додатково відображають результати дисертації.

Структура і обсяг дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 575 сторінок. Основний зміст роботи викладено на 404 сторінках тексту. Робота містить 41 таблицю, 49 рисунків, список використаних джерел із 564 назв та додатків розміщених на 45 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МОНІТОРИНГУ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ КРАЇНИ

1.1. Сутність, механізми та методи державного управління продовольчою безпекою країни

Масштабність світової кризи, що активно розгортається протягом останніх років, породжує розростання проблем пов'язаних із забезпеченням продовольчої безпеки населення різних країн. Незважаючи на прогресивні зусилля та високі результати на шляху ліквідації глобального недоїдання силами грамотного державного управління економічно розвинутих країн, світова продовольча безпека щороку втрачає свої позиції. Поряд із негативними тенденціями економічних показників, посиленням обмежень логістичних ланцюгів, підвищенням ризиків енергопостачання, наслідками змін клімату, негативної екологічної динаміки, нерівномірності опадів, глобального потепління, повенів, та інших екстремальних явищ природи, нищівного удару продовольчій безпеці нанесено активізацією збройних конфліктів у світі та, зокрема, початком повномасштабної війни в Україні у лютому 2022 року. Глобальність описаної проблеми доводить необхідність об'єднання та посилення світових зусиль у протистоянні існуючим загрозам продовольчій безпеці і Україна повинна активно долучатися до процесів протистояння, оскільки є одним із суттєвих учасників її формування.

Характерною ознакою кризових періодів у світовій економіці є прояви наслідків системних прогалин у державному управлінні загалом та управлінні продовольчою безпекою зокрема. Проблема ускладнюється тим, що Україна, яка вже тривалий час перебуває на складному шляху становлення економічної незалежності та продовольчої самостійності, на сьогодні є вкрай вразливою до

описаних катаклізмів, а тому потребує негайної розробки системи заходів превентивно-індикативного характеру, спрямованих не лише на активізацію ургентності державного управління, але і на забезпечення готовності до виникнення проблем та їх попередження.

Формування концептуальних засад та обґрунтування раціональних підходів до системи державного управління продовольчою безпекою повинні базуватися на виявленні та детальному вивченні релевантних факторів впливу на результативні показники її рівня та забезпеченні можливостей автоматизації моніторингу управлінських процесів, не лише за фактом їх виконання, але і за ходом реалізації усіх етапів від моменту обґрунтування управлінського рішення до оцінки ефективності його здійснення, що доводить актуальність даного дослідження, спрямованого на вирішення поставленої проблеми.

Протягом останніх років світова наукова спільнота намагається активно допомагати органам державного управління країн з різним економічним розвитком у розв'язанні проблем, пов'язаних із забезпечення достатнього рівня продовольчої безпеки у глобальних масштабах, висвітлюючи у своїй праці обґрунтовані пропозиції щодо шляхів їх подолання.

Канадські вчені К. Маккордік, Бр. Фрейн, Н. Суну та К. Вільямсон порушують питання зниження рівня продовольчої безпеки для окремих регіонів Південної Африки, спричинених COVID-19, та пропонують новий метод побудови індексу доступу до їжі та стабільності міських домогосподарств [527]. Науковці К. Карлетто, А. Зецца, Р. Банерджі, досліджуючи проблеми управління продовольчою безпекою, підкреслюють важливість введення показника глобального індексу єдиного здоров'я, на який необхідно орієнтуватися при розрахунку рівня продовольчої безпеки [484, с. 30–40]. А. Фаділла, П. Х. Вібісоно, З. Сосіло та С. Х. Бамбанг досліджують та доводять високий вплив ролі центрального уряду, місцевого уряду, участі громад на успіх політики продовольчої безпеки після COVID-19 [473, с. 440-450]. Доступ до окремих видів енергетично важливих продуктів населення островів Кірібаті оцінено гарвардськими вченими К.Д. Голденом, Ж. Ейролесом, Я. Г. Евріхом, за

методикою, яка може бути використана для вивчення зв'язку між екологічними умовами, управлінням ресурсами, динамікою продовольчої системи та моделями харчування і на інших територіях [508]. Китайські науковці С. Дай, І. Чен, С. Ву та Я. Хе, Ф. Ван використали метод екологічного сліду, щоб всебічно дослідити екологічний слід і пропускну здатність сільського господарства в Сичуані [489]. М.Дж. Саломон та Т.Р. Кавагнано дослідили проблеми потрапляння до ґрунту металевих, органічних та мікробних забруднень в міських системах сільського господарства, загальні проблеми здоров'я ґрунту в міському сільському господарстві та запропонували державні управлінські та освітні підходи, які допоможуть усунути наведені загрози продовольчій безпеці [550]. Б. Пенц та Н. Кленк основною складовою забезпечення продовольчої безпеки вбачають запровадження на державному рівні системи відновлення занепалих видів і екосистем [540]. Науковці Х. Наффа та М. Фаін, досліджуючи узгодженість світових напрямів вкладень інвесторів із цілями сталого розвитку, проголошеними в Принципах ООН щодо відповідального інвестування, орієнтованого не лише на забезпечення прибутку, але і на досягнення мегатрендових цілей, таких як забезпечення продовольчої безпеки, вказують на низькі показники даного аналізу із негативними тенденціями у динаміці та прогнозами на майбутнє [534]. Окрім цього, значна частина праць присвячена питанням удосконалення системи оцінювання рівня продовольчої безпеки [478, с. 111-133; 524, с. 49-62; 523, с. 621-633; 552] та впливу кліматичних змін на можливість його підвищення [533, с. 67-86; 477; 545; 525, с. 55-63; 537, с. 1156-1160].

Проведений аналіз доступних нам літературних джерел дає підстави констатувати, що вченими висвітлено та вирішено досить широкий спектр проблем, проте питання системного підходу до державного управління продовольчою безпекою на сьогодні є не до кінця вивченими та потребують проведення додаткових наукових досліджень.

На сьогодні поняття державного управління продовольчою безпекою є не визначене ні вітчизняними науковцями, ні на законодавчому рівні країни.

Досліджуючи стан продовольчої безпеки, проблеми її забезпечення, протидії загрозам, що впливають на її рівень та роль держави у даних питаннях, вчені оминають суть даного поняття. Варто зазначити, що у широкому розумінні державне управління також не має загально прийнятого визначення, що, на наш погляд, ускладнює необхідність впорядкування теоретико-методологічного підґрунтя для вирішення ряду проблем пов'язаних із процесом державного управління продовольчою безпекою.

Фундаментальні науково-довідкові видання дають наступне трактування терміну державне управління - діяльність держави (органів державної влади), спрямована на створення умов для як найповнішої реалізації функцій держави, основних прав і свобод громадян, узгодження різноманітних груп інтересів у суспільстві та між державою і суспільством, забезпечення суспільного розвитку відповідними ресурсами [439; 95, с. 157], форма і різновид соціального управління, соціально-політична функція держави, зумовлена об'єктивними потребами суспільства, яка проявляється в цілеспрямованому, систематичному, ідеологічному, організаційному впливі з використанням владних повноважень на суспільну та приватну життєдіяльність з метою її впорядкування, збереження та переведення у якісно новий стан [111].

Законодавчо закріплене визначення державного управління сформульовано як вид діяльності держави, що полягає у здійсненні нею управлінського, тобто організуючого впливу на ті сфери і галузі суспільного життя, які вимагають певного втручання держави шляхом використання повноважень виконавчої влади [266]. В той же час державне управління здійснюється і за межами функціонування виконавчої влади, наприклад, на рівні державних підприємств, установ і організацій, тому поняття «державне управління» за змістом є ширше, ніж поняття «виконавча влада».

Поняття державного управління в періодичній науковій літературі визначено по-різному. Зокрема Пилипишин В. П. вважає, що під державним управлінням слід розуміти внутрішньо-організаційну діяльність державних органів, спрямовану на регулювання суспільних відносин у різних сферах

державної політики з метою задоволення соціально-економічних, політичних та інших інтересів [153, с.12]. Дослідник В. Мартиненко характеризує державне управління як процес здійснення авторитарного врядування через формування та реалізацію системи державних органів виконавчої влади на всіх рівнях адміністративно-територіального поділу країни, які застосовують сукупність способів, механізмів, методів владного впливу на суспільство [125, с. 16-22].

К. Колесникова вказує, що державне управління й публічне адміністрування мають і широке й вузьке розуміння за якими дуже схожі, і публічне адміністрування є близьким поняттям до публічного управління, проте державне управління відноситься до авторитарного виду управління, а публічне адміністрування – до демократичного [99, с.43]. Інші вчені вказують на зміни у державному секторі щодо виконання роботи згідно з інструкціями і чіткими правилами на роботу, спрямовану на надання якісних публічних послуг та досягнення ефективних результатів, що, в свою чергу, спонукало до трансформації «державного управління» в «публічне адміністрування», а з часом і у «публічне управління» [131].

Поряд із цим, термін публічне адміністрування визначають як підсистему соціальної системи, складник суспільства, чие функціонування та розвиток перебувають під потужним впливом із боку всіх інших сфер суспільної життєдіяльності [101, с. 297-305], або вказують, що публічне адміністрування є складником публічного управління, яке має на меті забезпечити розвиток держави на засадах демократії та з використанням новітніх методів і технологій управління, що покликані забезпечити громадян на рівні світових стандартів [440, с. 35]. Інші науковці терміни «public administration» (публічне адміністрування) та «public management» (публічне управління) перекладають з англійської мови на українську як «державне управління» [21].

Досліджуючи поняття державного управління вчені називають державне управління політичним явищем у процесі реалізації державної влади [452, с. 203-204], а державну політику характеризують як таку, що не можливо відділити від державних органів виконавчої влади [452, с. 297], адже державна політика –

безперервний процес і її формування невіддільне від виконання.

Інші науковці у свої працях синонімічно використовують терміни: «державне втручання», «державне управління», «державна політика», «державне регулювання», «публічне адміністрування» вказуючи, що терміни поєднують зусилля держави і громадських інституцій щодо розвитку демократії, спільної законотворчості, досягнення консенсусу, гармонізації інтересів держави та громадян [130, с. 50], або вплив держави на відтворювальні процеси в економіці відповідними засобами з метою зорієнтувати суб'єктів господарювання та окремих громадян на досягнення цілей та пріоритетів державної політики суспільного розвитку [379].

Проведене дослідження доводить неоднозначність підходів до трактування терміну державне управління. У сучасній науці та практиці використовують поняття, що асоціюють як тотожні значення державного управління, зокрема державна політика, державне регулювання, публічне адміністрування, що загалом зумовлено перенесенням або трансформацією даних термінів з іноземних мов. Проте, на наш погляд, кожне з понять характеризує певну складову державного управління, як такого, що лягає в основу концептуального підходу до формування даного терміну.

Характеризуючи поняття державна політика варто зазначити, що термін «policy, politics» у перекладі з англійської означає курс або лінія поведінки, тобто передбачає визначення певного напрямку якого дотримується влада при керуванні тими чи іншими державними завданнями. Державне регулювання включає термін «regulation», що також перекладається як регламент, правило, вивіряння, а відповідно характеризує дотримання певних встановлених порядків та законів у державі. Публічне адміністрування, включаючи терміни «public» та «administration», поєднує поняття відкритості та загальнодоступності та сам суб'єкт управління у вигляді представників державної влади. Взаємозв'язок вищенаведених компонентів державного управління відтворено у концептуальній моделі дефініції поняття державного управління, де державна політика визначає вектори державного управління, державне регулювання –

правопорядок державного управління, публічне адміністрування – відкритість та прозорість державного управління (рис.1).

Враховуючи основні положення теорії державного управління, вищенаведену полеміку та запропоновану концептуальну модель дефініції даного поняття (рис. 1.1), можемо сформулювати наступне визначення: *державне управління - це діяльність органів влади спрямована на розробку та реалізацію державної політики через забезпечення нормативно-правового регулювання визначених сфер суспільного життя.*

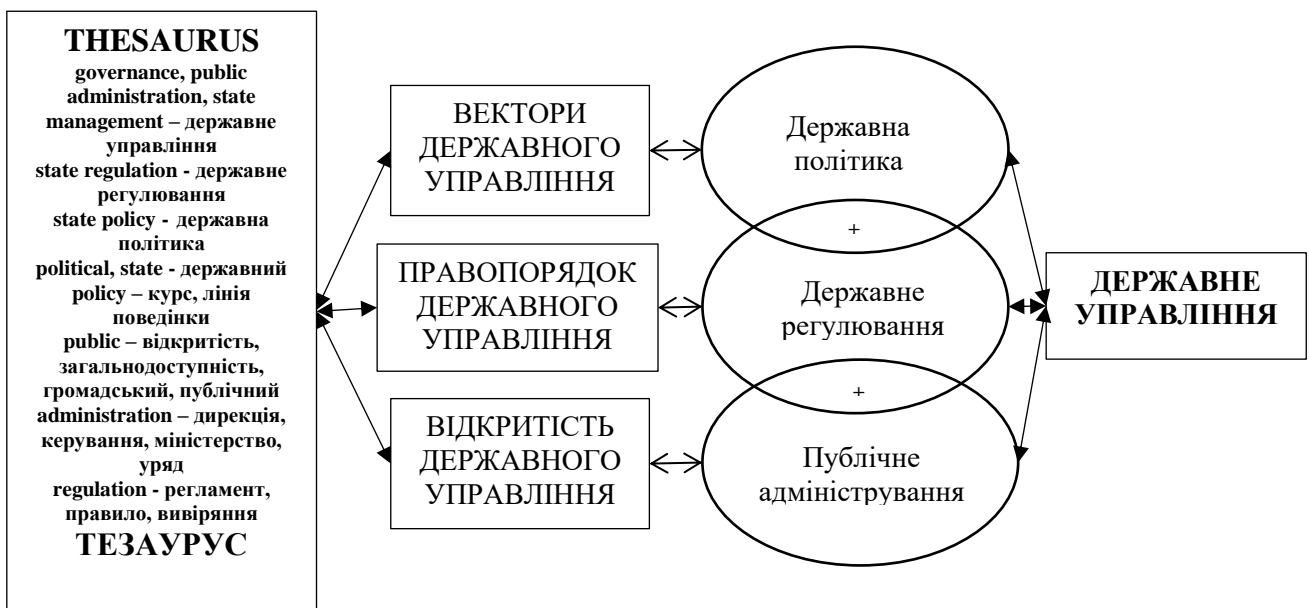

Рис. 1.1. Концептуальна модель дефініції поняття державного управління

Примітка: розроблено автором

Формування атрибутивно-реляційного дефінієнсу поняття державного управління продовольчою безпекою країни потребує виокремлення специфічних ознак, зокрема приналежності до певної суспільної сфери, відповідальності конкретних органів влади, окреслення базових напрямів державної політики та нормативно-правового регулювання. Врахування принципу співмірності дефінієндуму та дефінієнсу при формуванні даного визначення потребує відповідності обсягу викладу його суті на основі заданих параметрів, відтак дане визначення може бути сформульоване наступним чином: *державне управління продовольчою безпекою країни – це напрям державного управління, спрямований*

на забезпечення фізичної та економічної доступності якісного та безпечного продовольства органами виконавчої влади у сфері формування продовольчої безпеки, через реалізацію нормативно-правового забезпечення, що регулює відносини у цій сфері.

Запропоноване атрибутивно-реляційне визначення є валідним щодо концептуального визначення державного управління у широкому розумінні та базується на врахуванні дихотомічного розподілу окремих ознак поняття (зокрема ознак доступного/недоступного, якісного/неякісного, безпечного/небезпечного продовольства, продовольчої сфери/непродовольчої сфери, органів виконавчої влади/інших органів влади), а відтак забезпечує можливість чіткої ідентифікації державного управління продовольчою безпекою країни при дослідженні його ефективності.

Важливість правильного формулювання даного визначення зумовлена необхідністю обґрунтованого виокремлення державного управління продовольчою безпекою з поміж інших напрямів державного управління для розроблення раціональних підходів до державного управління у цій сфері та активізації механізмів спрямованих на забезпечення підвищення рівня продовольчої безпеки.

Характеризуючи механізми державного управління продовольчою безпекою слід зазначити, що у теорії державного управління відсутній єдиний підхід до їх трактування та класифікації. Науковці В. Бакуменко, А. Безносенко, І. Варзар, В. Князєв, С. Кравченко, Л. Штика визначають механізми державного управління як практичні заходи, засоби, важелі та стимули, за допомогою яких органи державної влади впливають на будь-яку соціальну систему для досягнення поставлених завдань [7]. Детальний аналіз поняття механізму державного управління здійснено у роботі О.Федорчак [446], де зокрема зазначено, що поняття механізм державного управління розглядають у трьох ракурсах як механізми знаряддя (інструменти), механізми системи (набір взаємопов'язаних елементів) та механізми процеси (послідовність певних перетворень), при цьому вказано, що поняття механізм і процес не можна

порівнювати між собою оскільки процес - це лише послідовність дій етапів перетворення чого-небудь, а механізм - це значно ширше поняття, яке охоплює різноманітні інструменти, важелі, засоби та стимули державного управління, а також недоцільно ототожнювати поняття механізм і поняття інструмент оскільки до складу механізму державного управління окрім інструментів належать також методи, важелі, політика, правове, нормативне та інформаційне забезпечення, а саме лише існування інструментів не зможуть забезпечити практичну реалізацію державного управління. За функціональним призначенням виділено економічні, мотиваційні, організаційні, політичні та правові механізми державного управління.

Сучасні підходи до концепту механізму державного управління викладені у роботі С. Дяченка, котрий також класифікує підходи до трактування змісту поняття «механізми державного управління» за схожими критеріями: 1) механізм як засіб та спосіб; 2) механізм як система; 3) механізм як сукупність дій, та вирізняє такі види механізмів державного управління: організаційно-структурний, організаційно-адміністративний, організаційно-економічний, організаційно-технічний, комплексний [69].

Дослідження авторських підходів до трактування поняття «механізм державного управління» здійснено у роботі І.Я. Зими, де за результатами проведеного дослідження визначено, що механізм державного управління — це система органів державного управління, діяльність яких базується на усталених принципах і забезпечує стійкій економічний розвиток регіонів і країни в цілому. Основою ефективного механізму державного управління є діяльність досконалих адміністративних систем [79, с. 85–89].

О.В. Сизоненко трактує поняття механізму державного управління як практичні засоби за допомогою яких органи державної влади здійснюють вплив на суспільство, виробництво та будь яку систему задля досягнення поставлених цілей, при цьому пропонує пропонують поділ механізмів державного управління за суб'єктами (механізми управління, які використовуються органами законодавчої бази, механізми управління, які використовуються органами

місцевого самоврядування, механізми управління, які використовуються Президентом, механізми управління, які використовуються органами виконавчої влади, механізми управління, які використовуються органами судової влади) та об'єктами управління (загальнодержавні, підприємств і організацій територіальних громад, регіональні, галузеві) [385, с. 988]

Науковці І.В. Ярмолинська та Л.М. Акімова поділяючи комплексний механізм державного управління на мотиваційний, організаційний, політичний, правовий та економічний, характеризує останній як механізм державного управління банківською, грошово-валютною, інвестиційною, інноваційною, кредитною, податковою, страховою діяльністю [464, с. 121; 2, с. 166-169]. Вчені підкреслюють, що важливе місце в регулюванні процесів трансформації системи господарювання належить економічному механізму, принципи якого значною мірою визначаються соціально-економічним і політичним устроєм держави [76, с. 25].

Вчені О. В. Кушнірецька та О. М. Демидюк підкреслюють, що основні завдання, які мають бути вирішені в процесі формування організаційно-економічного механізму системи продовольчої безпеки регіону, подолання диспаритету цін і створення умов адекватних стійкому і ефективному веденню сільського господарства як основи розвитку аграрно-продовольчого комплексу аграрних і промислово-аграрних регіонів; усунення диспропорцій і створення раціональної структури аграрно-продовольчого комплексу аграрних і промислово-аграрних регіонів; забезпечення безумовного пріоритету споживача; забезпечення соціального захисту споживача; чітке і стабільне функціонування продовольчого ланцюга регіону; розвиток міжрегіональних продовольчих зв'язків; забезпечення політики протекціонізму відносно вітчизняних товаровиробників продовольства. Застосування методології системного підходу до побудови організаційно-економічного механізму системи продовольчої безпеки регіону дозволяє створити його у вигляді цілісної системи, яка складається із взаємозв'язаних і взаємообумовлених підсистем. Кожна з цих

підсистем виконує свої певні функції за допомогою конкретних методів через економічні і адміністративні інструменти [115, с. 63-69].

Зміст категорії «економічний механізм державного управління» науковці виражають як сукупність методичних інструментів сукупність методів управління і взаємодії суб'єктів; регулюючі функції держави; політичні, юридичні й економічні відносини; послідовність взаємопов'язаних економічних явищ; спосіб реалізації соціально-економічних вподобань; елементи економічної системи; засоби, важелі, дія яких спрямована на результативність господарської діяльності; важелі і методи планового впливу на виробництво [38, с. 26 - 36]. Слід зазначити, що поняття «економічний механізм державного управління» в цитованих твердженнях містить недоліки, що обмежують чіткість і точність цього терміну, оскільки включають в себе різноманітні аспекти, які можуть відноситися до різних рівнів та понять управління, не враховуючи специфічних характеристик економічного механізму, зокрема змішування політичних, юридичних та економічних відносин розмиває дисциплінарні межі та важливість фокусування на економічних інструментах та важелях, а відсутність конкретизації щодо практичної реалізації призводить до невірної трактування ролі економічного механізму в державному управлінні, при цьому поняття важелів та інструментів в одних працях описуються тотожно, а в інших по-різному.

Зокрема науковці В.В. Матюха та М.Т. Мовчан описують зокрема інституційні важелі як дієві інструменти державного управління, виділяючи при цьому серед видів економічних важелів державного управління сферою надкористування платежі за користування надрами, платежі за геологорозвідувальні роботи, митно-тарифні важелі, а також інвестування [126, с. 114-123].

Т. В. Лобунець трактує важелі «як інструменти, засоби і прийоми впливу на економічні процеси та об'єкти, які сприяють їх розвитку в заданому напрямі; інструменти і засоби впливу на економічні процеси» [118]. Д. О. Давиденко у зазначає, що «окремо від механізму важелі нічого не вирішують» [43, с. 36].

Проте, саме за допомогою застосування того чи іншого важеля встановлюється вплив на певний процес та соціально-економічний розвиток. В. Л. Мелко акцентує увагу на тому, що «основним інструментом державного регулювання є правова основа» [128]. Ю. Л. Мохова, І. В. Гордієнко і Н. І. Олійник [133; 138] класифікують важелі державного регулювання будівельного сектору житлової сфери на прямі (адміністративні: правове регулювання, дозволи, ліцензії) та непрямі (економічні: податкові пільги, ставки, банківський процент, штрафи, субсидії, іпотечне пільгове кредитування, державне фінансування, цільові програми). А. І. Богданенко [14], В.Ю. Прокопенко [368], акцентують увагу на таких важелях, як податкова політика, банківський кредит, форми іпотеки.

Окремі автори ототожнюють інструменти, методи та важелі державного управління [34, с.135-138 ; 101, с.58-68], проте слід звернути увагу на необхідності відокремлення методів державного управління та інструментів, визначення яких на відміну від важелів є законодавчо закріплене в окремих нормативно правових актах, зокрема щодо формування інструментів державного регулювання господарської діяльності [363]; стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи [224; 225; 226; 217; 190], інструментів впливу на грошово-кредитний ринок [174], стягненні за вимогами стосовно податків, мит та інших інструментів [161]. Науковці класифікують методи державного управління в Україні, враховуючи їх компетенцію, сферу діяльності, функції та цілі державного управління. К. Головка, С. Левченко та О. Дубінський визначили, що державне управління є діяльністю державних органів, яка проявляється у спільному впливі на конкретні суспільні відносини за допомогою специфічних методів, інструментів, форм і має на меті забезпечення громадських інтересів [36, с. 35-41]. К. Бухайчук проаналізував теоретичні підходи до змісту терміну «метод діяльності» та сформулював власне визначення концепції «методів державного управління в органах Національної поліції України». Він класифікує методи державного управління на організаційно-регулятивні та організаційно-адміністративні, з активними та пасивними методами в межах кожного типу [481, с. 10-17].

Дослідження надають уявлення про неоднозначність підходів до класифікації методів державного управління в Україні, підкреслюючи їх адаптацію до конкретних умов та потреб у різних сферах суспільного життя. Методи державного управління включають різноманітні способи, якими державні органи впливають на процеси в суспільстві. До основних методів відносять: нагляд (пасивний метод, що полягає у зборі інформації та оцінці діяльності об'єктів управління, без безпосереднього втручання в їх діяльність); методи прямого (накази та вказівки, які виражають волю суб'єкта управління) та непрямого впливу (стимулювання та мотивація об'єктів управління); адміністративні (використання владних повноважень і системи підпорядкування) та економічні методи (вплив через фінансово-економічні інструменти). Вищенаведені методи дозволяють органам державного управління ефективно впливати на розвиток суспільства, забезпечуючи виконання державних функцій та реалізацію політик та сприяють вирішенню управлінських завдань на основі знання принципів державного управління.

Інші вчені під поняттям “методи державного регулювання” розуміють способи владного впливу державних органів на процеси суспільного й державного розвитку, на діяльність державних структур і конкретних посадових осіб. Методи державного управління визначають механізми встановлення взаємовідносин між суб'єктом та об'єктом державного регулювання, реалізації компетенції суб'єктів державного регулювання відповідно до їх владно-управлінських повноважень. Виділяючи структуру методів державного управління, вчений розподіляє їх за класифікаційними ознаками на такі складові: відповідно до стилю управління – демократичні та диктаторські; з позицій законну – правові та неправові; з позицій впливу суб'єкта управління на об'єкт управління – прямого впливу та непрямого впливу; підготовки та прийняття рішень, планування, організації, контролю, підтримки управлінської діяльності; за масштабом застосування – загальносистемні (планування, організації, контролю, стимулювання) та локальні (психологічні, опитування та інтерв'ювання); з точки зору організації управління – субординації та

координації; одноосібний, колегіальний, колективний, комбінований та регламентарний методи прийняття управлінських рішень; з позицій науковості – пізнання (пізнавально-програмуючі) та впливу (організаційно-регулюючі); з позицій мотивації управлінської діяльності – заохочення, переконання та примусу; з позицій комплексності – загальні (нормативно-правові, адміністративні, соціально-психологічні (пропагандистські) та економічні) та спеціальні – стратегічне планування та цільове програмування, бюджетування, інформування; за функціональним призначенням – нормативно-правові, адміністративні [23, с. 37-44].

Дослідники зазначають, що в основу економічних методів покладено використання таких економічних важелів і стимулів як ціна, кредит, прибуток, державне замовлення і т. ін. Зміст економічних методів не передбачає прямого впливу на підпорядковані об'єкти управління, а створює для них, за допомогою закріплених адміністративними актами економічних важелів та стимулів, таку економічну ситуацію, яка б диктувала їм відповідну поведінку з метою досягнення позитивних економічних наслідків, тобто стимулювала економічну зацікавленість [70].

Досліджуючи класифікацію методів державного управління науковці вказують, що найбільш поширеною є класифікація за характером впливу на свідомість і поведінку людей, за якої вони поділяються на методи переконання і примусу, при цьому переконання вважається основним методом впливу, а примус розглядається як допоміжний метод, коли переконання є не дієвим [18, с. 68-79]. Інші вчені зазначають, що методи переконання і примусу використовуються в усіх сферах та на всіх рівнях адміністрування, багато в чому визначаючи зміст та конкретний прояв інших методів, наприклад, економічні та адміністративні методи адміністрування засновані на методі переконання [99, с. 146]. Проте слід зазначити, що метод переконання у державному управлінні продовольчою безпекою є значущим, оскільки включає заходи як правового, так і не правового характеру для виховання, роз'яснення та заохочення громадян до дотримання нормативно-правових актів. Важливою є його інтеграція з методами

державного примусу для забезпечення дотримання правових норм щодо виготовлення якісного і безпечного продовольства, його раціонального споживання та дбайливого користування природними ресурсами, що вказує на взаємодоповнюваність методів переконання та примусу. Відтак реалізація економічного механізму потребує залучення методів переконання, що включають заохочення та стимулювання на рівні з методами примусу, що передбачають визначення чітких регламентів та регулюються стягненнями, санкціями та штрафами у разі порушення цих регламентів.

Погоджуючись із пріоритетністю методів переконання та примусу окремі науковці вказують, що ці методи відбуваються через механізм прав та обов'язків і підкреслюють владність управління, але з демократизацією суспільних відносин, ринковими перетвореннями в економіці набуває значення не тільки владна, але й організуюча діяльність органів державного управління, тому, як зазначають науковці, доцільно докладніше дослідити методи, що дозволяють здійснювати органам владну, розпорядчу та організаційну діяльність з управління економікою. Такими методами постають правові та економічні методи. Слід зазначити що адміністративні методи присутні при реалізації економічних методів і навпаки, зокрема використовуючи прямий контроль над цінами держава тим самим змушує суб'єкти господарювання шукати нові джерела фінансування, інвестування, змінювати виробничі програми на підприємствах, водночас змінюється і структура попиту.

Науковці підкреслюють, що серед економічних методів державного управління найбільш впливовими є: регулювання процесу змін форм власності, скорочення видаткової частини бюджету, укорочення бюджетного дефіциту, оподаткування, регулювання ставки банківського відсотку по кредитах, інвестування, ціноутворення, державне замовлення, регулювання інтеграційних процесів. їх вибір залежить, насамперед, від концептуальних підходів до реформування економіки [374, с. 329-330].

Поряд із цим вчені виокремлюють специфічні методи державного регулювання продовольчого ринку як сукупність способів, що мають різний

характер впливу на об'єкт регулювання, за допомогою яких держава підтримує рівновагу між попитом і пропозицією продовольства, враховуючи кількісні, якісні, цінові та інші аспекти товару, наприклад, організаційно-правові методи являють собою сукупність законів, інших нормативних документів, розпоряджень, регламентів, за допомогою яких організується, впорядковується і контролюється діяльність економічних агентів на продовольчому ринку. Специфічну для кожного методу сукупність елементів впливу на об'єкт регулювання можна назвати важелями регулювання [119]. Описані методи державного регулювання продовольчого ринку, відіграють важливу роль у функціонуванні економічного механізму державного управління, але скоріше проявляються інструментами державного управління, оскільки забезпечують регуляцію діяльності ринку через встановлення правил, які структурують поведінку економічних агентів, контролюючи та направляючи їх діяльність у бажаному напрямку. Вплив цих методів є вирішальним для підтримання балансу між попитом та пропозицією, що критично важливо для стабілізації ринкових умов та запобігання кризовим явищам у сфері продовольства.

Виходячи з проведеного дослідження теоретичних підходів до трактування основних понять державного управління у сфері продовольчої безпеки, визначення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою слід сформулювати наступним чином: *економічний механізм державного управління продовольчою безпекою – це взаємозв'язок компонентів державного управління у вигляді органів публічної влади, законодавчих регламентів та державної політики, спрямований на забезпечення впливу на об'єкти економічного механізму за допомогою економічних інструментів методами стимулювання чи примусу для досягнення належного рівня продовольчої безпеки.*

Схематично реалізацію економічного механізму державного управління продовольчою безпекою слід відобразити наступним чином (рис. 1.2).

Реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою повинна базуватися на обґрунтуванні необхідності застосування ЕМ ДУПБ для досягнення очікуваного рівня продовольчої безпеки, де через

взаємозв'язок компонентів державного управління формується певний набір інструментів, спрямованих на досягнення кількісно виражених цілей та завдань, здійснюється вибір об'єкта та суб'єкта, а також методу впливу в межах дії економічного механізму. В процесі реалізації економічного механізму посилену уваги слід приділяти моніторингу показників, що свідчать про виконання поставлених цілей та завдань, здійснюючи оцінку впливу результату функціонування ЕМ ДУПБ на стан продовольчої безпеки через співставлення прогнозних показників з фактичними.

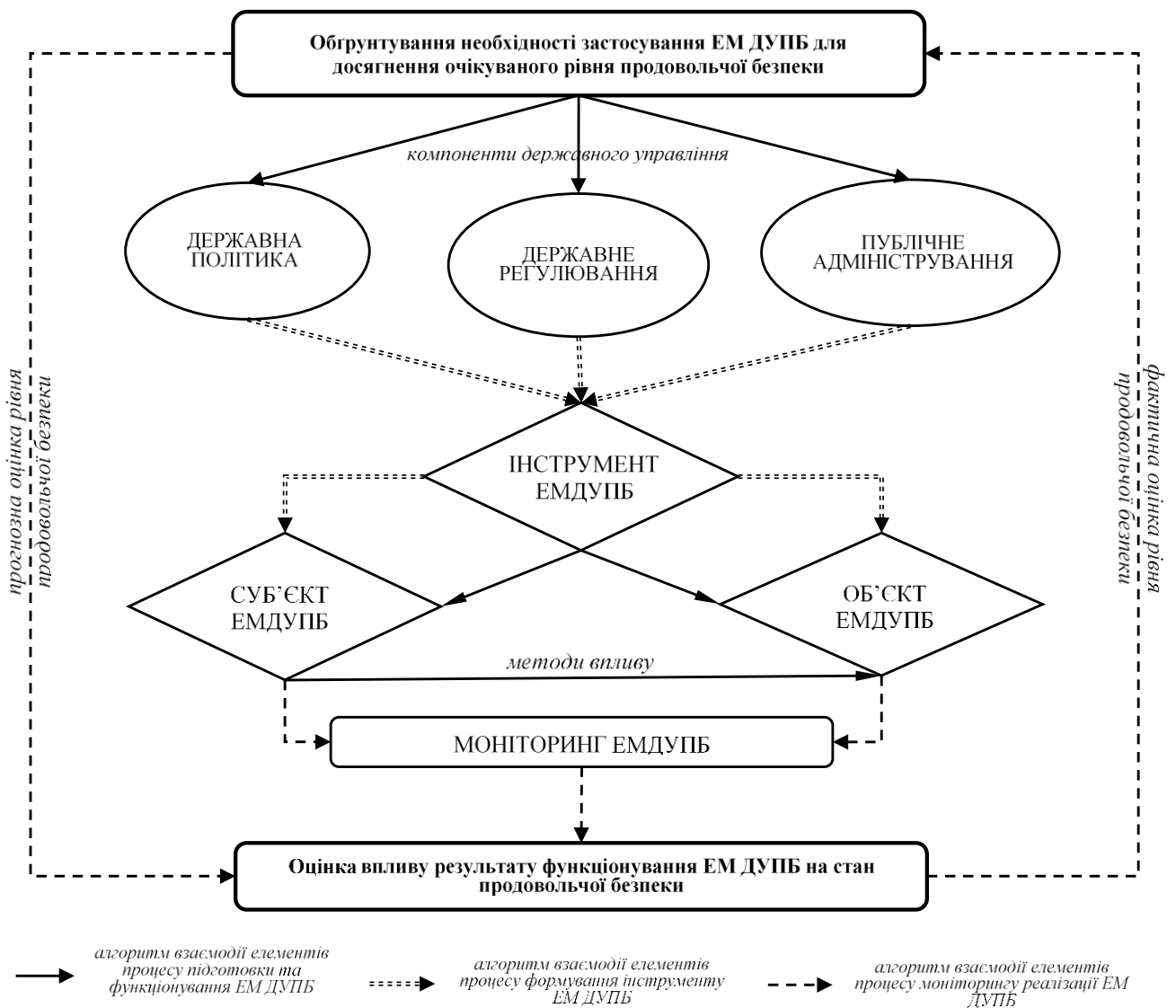

Рис. 1.2. Модель реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою (ЕМ ДУПБ)

Примітка: розроблено автором

Такий підхід до реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою дозволить не лише адаптувати механізми відповідно до динамічних змін у середовищі, але й забезпечувати підвищення прозорості, підзвітності та ефективності управлінських процесів. Важливо також враховувати зовнішні та внутрішні виклики, які можуть вплинути на продовольчу безпеку, включно з економічними коливаннями, кліматичними змінами та соціальною стабільністю, для чого потрібно забезпечити гнучкість та адаптивність обраних інструментів. Забезпечення гнучкості та адаптивності інструментів економічного механізму державного управління продовольчою безпекою вимагає інтеграції кількох ключових елементів, зокрема розробки стратегічних планів, що включають гнучкі сценарії, здатні адаптуватися до змін економічного середовища та кліматичних умов, впровадження новітніх технологій в агропромисловому секторі та системах розподілу продовольства, що дозволяє швидко реагувати на зміни ринкових умов, оновлення законодавчої бази таким чином, щоб вона могла оперативно реагувати на нові виклики, включаючи зміни у міжнародному торговельному законодавстві та внутрішні економічні кризи, створення механізмів для зворотного зв'язку з фермерами, бізнесом, науковими колами та споживачами для забезпечення відповідності інструментів дійсним потребам ринку, що сприятиме створенню адаптивної та гнучкої системи реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, здатної ефективно реагувати на швидкі зміни у внутрішніх та зовнішніх умовах.

1.2. Концептуальні проблеми функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою

Ефективність механізмів державного управління продовольчою безпекою в Україні обмежується рядом проблем, що виникають протягом останніх років. Україна зіштовхується з викликами, пов'язаними з політичною нестабільністю та воєнним конфліктом, що призводить до появи проблем з інвестиціями,

виробництвом та логістикою, які прямо впливають на аграрний сектор країни. Поряд з цим, дія економічного механізму блокується недостатністю бюджетних асигнувань та інвестицій у аграрний сектор, що обмежує можливості для розвитку сільського господарства, модернізації технологій та підвищення продуктивності. Водночас функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в Україні стикається з низкою концептуальних проблем, які перешкоджають досягненню стійкої та ефективної продовольчої системи, зокрема у вигляді нестабільності нормативно-правової бази, низької ефективності державного регулювання, інституційної слабкості, відсутності системного підходу до побудови державної продовольчої політики, відсутності обґрунтованої комплексної системи моніторингу, і як наслідок, високої бюрократії та корупції, що створюють додаткові перепони. Частину цих проблем можна вирішити шляхом запровадження комплексного підходу до функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, який включатиме моніторинг усіх процесів, спрямованих на забезпечення продовольчої безпеки.

Державне управління продовольчою безпекою є предметом досліджень багатьох науковців, які серед іншого зосереджують свою увагу на інституціональному забезпеченні функціонування продовольчої системи [33, с. 5-15], теоретико-методологічних засадах розроблення та функціонування механізмів забезпечення продовольчої безпеки [457, с. 96-103], комплексному механізмі державного регулювання розвитку конкурентного середовища в аграрному секторі [443, с. 153-161], забезпечення прозорості механізмів державного управління [458, с. 124-129], теоретичних засадах створення організаційно-економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки [8, с. 160-169], економічних важелях механізму державного регулювання виробничої складової продовольчої безпеки [35, с. 9-18], тощо.

Зокрема науковці Я.М. Гадзало, І.І. Ібатуллін, Ю.Я. Лузан окреслили основні тенденції та запропонували обґрунтовані пропозиції для вдосконалення інституціонального забезпечення функціонування продовольчої системи

України в сучасних кризових умовах [33, с. 5-15]. Дане дослідження, має велике значення, особливо в контексті сучасних кризових умов, оскільки розуміння поточних тенденцій допомагає визначити слабкі місця та можливості для покращення. Враховуючи, що продовольча безпека є критично важливою для будь-якої держави, особливо в умовах кризи, запропоновані стратегії та підходи можуть допомогти в подоланні цих викликів, а вдосконалення законодавства та інституціональних механізмів, які регулюють аграрний сектор, має ключове значення для забезпечення стабільності та ефективності продовольчої системи. Поряд із цим адаптація до стандартів та вимог ЄС сприятиме подальшому розвитку та інтеграції України в європейську економічну систему. В цілому, таке дослідження є критично важливим для розробки ефективних стратегій та політик, які допоможуть Україні не тільки подолати нинішні виклики, але й забезпечити стабільний розвиток у майбутньому.

Модель, розроблена науковцями М. М. Шевченко, З. К. Бондарем, яка включає в себе різноманітні складові механізму забезпечення продовольчої безпеки, є важливою для створення ефективної системи державного управління у цій сфері, оскільки кожна складова має свою унікальну роль і внесок у загальну структуру [457, с. 96-103]. Зокрема правовий механізм забезпечує правову основу для регулювання продовольчої безпеки, включаючи законодавство, нормативно-правові акти, що регулюють виробництво, розподіл та контроль якості продовольчих товарів; інституційний механізм включає структуру та функції державних, приватних та міжнародних організацій, які впливають на продовольчу безпеку; організаційно-адміністративний механізм охоплює процедури та процеси управління, планування та координації діяльності, пов'язаної з продовольством; фінансовий механізм визначає розподіл та використання фінансових ресурсів для підтримки продовольчої безпеки, включаючи бюджетування, кредитування та інвестиції; кадровий механізм спрямований на забезпечення кваліфікованими фахівцями, які мають необхідні знання та навички для ефективного управління продовольчою безпекою; науково-методичний механізм включає дослідження, розробку та впровадження

інновацій та кращих практик у сфері продовольства; економічний механізм: включає політики та практики, що стимулюють виробництво, розподіл та доступність продовольства. Комплексний підхід до управління продовольчою безпекою, який включає всі ці складові, сприяє створенню гнучкої, адаптивної та стійкої системи, здатної ефективно реагувати на різноманітні виклики та забезпечувати надійну продовольчу безпеку на національному рівні.

Л. Я. Глубиш охарактеризовано економічні підйоми державного регулювання виробничої складової продовольчої безпеки та акцентовано увагу на особливостях формування механізму державного регулювання та періодичності його становлення в Україні [35, с. 9-18]. Вищенаведене дослідження демонструє складний і багатогранний підхід до вирішення проблем функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, акцентуючи на необхідності реформування та балансу між державним регулюванням і ринковими принципами, проте автором не запропоновано конкретних заходів, здатних вирішити описані проблеми. На наш погляд ключові аспекти повинні зосереджуватися на забезпеченні продовольчих ресурсів як основи економічного розвитку, оскільки успішне агропромислове виробництво є фундаментом для стабільного економічного зростання, а без ефективного забезпечення продовольчими ресурсами, економічне процвітання є недосяжним, особливо в країнах з високою залежністю від агропромислового сектору. Окрім цього важливо, щоб політика була комплексною і охоплювала не лише виробництво, але й інші важливі аспекти, такі як якість харчування, розвиток сільських територій та наукове забезпечення, що сприятиме створенню збалансованої, стабільної та стійкої системи. Поряд із цим комбінація державних та ринкових методів регулювання, що включає гнучке використання державного регулювання для стабілізації ситуації на ринку, з одночасним зменшенням надмірного втручання держави в економічні процеси, забезпечить створення умов для здорового ринкового середовища, яке може адекватно реагувати на виклики і зміни. Також важливо адаптувати теоретичні підходи та міжнародний досвід до місцевих умов та специфіки економічного розвитку країни, що

забезпечить більш ефективне впровадження політик, орієнтованих на місцеві потреби та умови. У сукупності запропоновані заходи сприятимуть формуванню дієвої системи державного управління продовольчою безпекою, що на сьогодні потребує удосконалення, зокрема у частині функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою.

Водночас науковці досліджують проблеми функціонування економічного механізму державного управління, зокрема В.Б. Іванов аналізує питання забезпечення ефективного функціонування економічного механізму державного управління [80, с. 125]. Досліджуючи загальні аспекти економічного механізму державного управління, зокрема ефективність державного апарату, розподіл ресурсів та вплив державної політики на економічний розвиток, вчений наголошує на важливості інтеграції сучасних економічних теорій у практику державного управління, що сприятиме підвищенню ефективності державних інституцій, а також підкреслює роль міжсекторальної співпраці та залучення приватного сектору для більш ефективного розподілу ресурсів. Науковець критикує надмірну централізацію управління, пропонуючи децентралізацію як вирішення, однак, це може створити проблеми з координацією між різними рівнями влади, Важливим аргументом на користь централізації є в забезпечення єдності політики та стандартів, проте необхідним є детальніше вивчення механізмів децентралізації та їх впливу на економічний розвиток, а також потреба вивчення впливу глобалізації на економічний механізм державного управління.

А. Ю. Семенова аналізує виклики та перспективи, з якими стикаються економічні механізми в умовах сучасного глобального середовища та досліджує сутність та структуру економічного механізму управління сільськогосподарським підприємством та, на основі узагальнення різних підходів до поняття «економічний механізм» здійснює висновок про його специфічні, економічні методи управління, дія яких полягає у наданні чи позбавленні матеріальної (фінансової) винагороди. Автор доводить, що причиною дієвості економічного механізму є більша схильність людей реагувати

на економічні стимули, що обумовлено природою економічного інтересу і саме в наданні чи позбавленні економічних благ полягає дія економічного механізму [383, с. 187]. Чіткість та структурованість аналізу підходів до поняття «економічний механізм» дозволяє глибше зрозуміти його сутність та особливості, ефективність економічних стимулів у управлінні, що може бути корисним для розробки управлінських стратегій щодо продовольчої безпеки, проте надмірна залежність від них може призвести до короткострокової орієнтації підприємств та ігнорування довгострокових стратегій розвитку. Відтак важливо збалансувати економічні інструменти, що потребує дослідження довгострокових ефектів від економічних стимулів на розвиток сільськогосподарських підприємств, а також можливості адаптації їх до змін у глобальному економічному середовищі, таких як природні ризики сільськогосподарського виробництва, зміни клімату та геополітичні ризики.

В. П. Залізнюк аналізує зарубіжні історичні підходи та механізми забезпечення продовольчої безпеки, а також пропонує можливі адаптації цього досвіду для України [73]. Автор підкреслює важливість державної підтримки сільськогосподарського виробництва і продовольчого ринку як ключових елементів продовольчої безпеки. Вченим проаналізовано ключові принципи та методи, які забезпечили високу продуктивність та стабільність агропродовольчого сектору та доведено, що комплексна державна підтримка, включаючи субсидії, страхування врожаїв, та протекціоністські заходи, сприяє розвитку сільського господарства та забезпеченню продовольчої безпеки, а також визначено конкретні заходи для України, такі як створення правової бази, стимулювання внутрішнього виробництва та надання підтримки фермерам. Науковець підтримує протекціоністські заходи, які можуть викликати критику з боку прихильників ринкової економіки, оскільки протекціонізм може захищати внутрішній ринок, але також може призводити до обмеження конкуренції та підвищення цін. Водночас ринковий механізм дозволить забезпечити більш ефективний розподіл ресурсів, проте може бути недостатніми для забезпечення продовольчої безпеки без державної підтримки. Пряме застосування

американських методів не завжди підходить для України через різні економічні, соціальні та кліматичні умови, проте адаптація іноземного досвіду з урахуванням національних особливостей, та уникнення прямих запозичень, які можуть бути неефективними, зокрема в контексті правових та економічних умов сприятиме підвищенню ефективності економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в Україні.

Необхідність виокремлення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою зумовлена глобальною важливістю ефектів, на досягнення яких спрямоване функціонування даного механізму. Зокрема слід зазначити, що харчова безпека є ключовою складовою соціальної та економічної безпеки країни, відтак наявність стабільного та доступного харчування є необхідною умовою для забезпечення благополуччя населення та підтримки національної безпеки. При цьому ефективне використання ресурсів, таких як земля, вода, енергія, та праця в аграрному секторі є ключовим для сталого виробництва харчових продуктів, а ефективне функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою сприяє раціональному розподілу цих ресурсів та підтримує ефективність виробництва та постачання продуктів. Окрім цього реалізація економічного механізму дозволяє контролювати ціни на продовольчі товари, забезпечуючи доступність продуктів для населення, запобігаючи їхньому надмірному зростанню, що знижує загрозу харчового недоїдання. Поряд із цим економічний механізм забезпечує стимули для інвестицій та допомагає регулювати технологічний прогрес у виробництві харчових продуктів, що сприяє зміцненню продовольчої безпеки через залучення необхідних інвестицій в аграрний сектор та впровадження сучасних технологій. Прояви вдалого застосування даного механізму мають своє місце і на міжнародній арені, зокрема в межах міжнародної торгівлі та обміні харчовими ресурсами. Загалом глобальний ефект від обґрунтованого застосування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою проявляється у забезпеченні сталої, доступної та надійної харчової системи.

Концептуальні проблеми функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, що стосуються нормативно-правових питань, зокрема основних принципів і норм, які регулюють продовольчу безпеку на рівні законодавства, включають в себе недосконалість законодавчої бази, що створює правові прогалини та невизначеність у їх застосуванні, відсутність гармонізації з міжнародними стандартами, що ускладнює торгівлю та взаємодію з іншими країнами, недостатня деталізація та конкретика. Концептуальні проблеми, що стосуються інституційних питань, зокрема організаційної структури та функціонування органів, відповідальних за продовольчу безпеку, включають відсутність чіткої координації між відомствами, що призводить до дублювання зусиль або пропусків в контролі, слабку інституційну спроможність, що обмежує можливості органів влади ефективно виконувати свої функції, недостатня взаємодія з приватним сектором, відсутність механізмів співпраці між державою та приватними компаніями ускладнює впровадження інновацій та передових практик у сфері продовольчої безпеки. Концептуальні проблеми, що стосуються стратегічних питань, довгострокових підходів та планів, які визначають основні напрями державної продовольчої політики, включають відсутність чіткої стратегії розвитку, яка б визначала довгострокові цілі та заходи для забезпечення продовольчої безпеки, недостатню інтеграцію з іншими секторами, такими як охорона здоров'я, освіта, економіка та екологія, для забезпечення комплексного підходу, недостатня адаптація до нових викликів зокрема збройного конфлікту, зміни клімату, економічних криз та соціальних змін.

Поряд із цим існує ряд проблем, які виникають в наслідок вищенаведених концептуальних проблем, ускладнюють функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в Україні та охоплюють кілька ключових аспектів, які впливають на здатність країни ефективно реагувати на внутрішні та зовнішні виклики. Багато програм, спрямованих на забезпечення продовольчої безпеки, стикаються з проблемою недостатнього бюджетування, що ускладнює їхнє повноцінне виконання.

Державний бюджет України характеризується обмеженою фінансовою спроможністю, особливо у часі війни, що призводить до недостатнього фінансування ключових програм, спрямованих на забезпечення фізичної доступності продовольства безпеки, включаючи недостатнє фінансування аграрних дотацій, наукових досліджень, розвитку сільських територій та сільського господарства, підтримки новітніх технологій, розширення інфраструктури, покращення умов зберігання і переробки сільськогосподарської продукції. Крім цього обмеженість бюджету негативно відображається на можливості уряду забезпечити достатню підтримку малозабезпечених верств населення, відтак населення обирає більш дешеве продовольство, що характеризується низьким рівнем якості та поживної цінності та погіршує стан здоров'я нації загалом.

Іншим важливим моментом є той негативний факт, що фінансування аграрних програм та ініціатив може змінюватися від бюджетного року до року, що ускладнює планування та моніторинг довгострокових проектів і програм. Така непостійність викликає труднощі в реалізації стратегічних планів та утриманні потрібного рівня продовольчої безпеки. Водночас окремі проекти в аграрному секторі України залежать від зовнішнього фінансування, включаючи гранти та кредити від міжнародних організацій, що робить країну вразливою до змін у міжнародній економічній політиці та фінансових кризах.

Поряд із цим характерним є неефективне використання ресурсів через недоліки управління, контролю та моніторингу використання бюджетних коштів і, зокрема, через прояви корупції. Проблеми з плануванням, відсутність прозорості в розподілі та використанні коштів ведуть до того, що значні ресурси не досягають своїх кінцевих цілей або витрачаються неефективно. Зокрема це стосується і управління державними активами, такими як земля, вода та інші природні ресурси, що характеризується недостатньою ефективністю та призводить до їх нераціонального використання та зменшення продуктивності. У свою чергу сільгоспвиробники, обмежені у доступі до державних активів та державної фінансової підтримки, економлять на основних засобах та

використовують застарілі технології, що негативно відображається на конкурентоспроможності, відтак втрачається можливість підвищувати врожайність та знижувати втрати врожаю.

Важливим аспектом підтримки продовольчої безпеки є інвестування в наукові дослідження та розробки, що теж страждає від хронічного недофінансування та обмежує здатність України розвивати інноваційні рішення в аграрному секторі і покращувати продуктивність та стійкість своєї сільськогосподарської діяльності, а також забезпечувати збереження природних ресурсів. Наведені проблеми вимагають уваги на державному рівні, зокрема у частині вдосконалення бюджетного планування, збільшення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, визначення пріоритетності реалізації економічного механізму, підвищення ефективності використання коштів і впорядкування моніторингу їх цільового використання.

Слід зауважити, що в Україні існує проблема розпорошеності відповідальності та повноважень між різними органами державної влади, що управляють окремими аспектами продовольчої безпеки, ускладнення координації між якими призводить до взаємних протиріч у виконанні політик.

Такий стан речей пояснюється складністю системи розподілу функцій між центральним урядом, регіональними адміністраціями та місцевими органами самоврядування, що призводить до нечіткості у визначенні відповідальності за реалізацію економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, викликаючи затримки у впровадженні рішень та розмиття відповідальності. Оскільки кілька відомств можуть бути відповідальні за окремі аспекти продовольчої безпеки (наприклад, аграрну політику, розвиток сільських територій, охорону здоров'я та стандарти якості харчових продуктів), виникає проблема недостатньої взаємодії та координації між цими органами, що значно знижує ефективність управління. Подвійний розподіл управлінських повноважень часто призводить до конкуренції між різними органами за обмежені фінансові, людські та матеріальні ресурси, що спричиняє неефективне їх використання та збільшення витрат на реалізацію державних програм, а

множинність державних управлінських інституцій ускладнює процеси моніторингу та оцінки ефективності дій уряду, оскільки кожне з них використовує свої методології збору та аналізу даних, що ускладнює агрегацію інформації та унеможлиблює отримання об'єктивної картини. Крім цього в наслідок вищезазначеного виникає певний конфлікт інтересів, коли рішення одного органу державного управління негативно впливають на діяльність іншого, що у свою чергу вимагає додаткових зусиль для їх урегулювання. Вирішення цих проблем вимагає посилення інтеграції та координації між усіма учасниками процесу, а також розробки і впровадження єдиної комплексної стратегії управління продовольчою безпекою та моніторингу економічного механізму на всіх рівнях.

Особливої уваги потребує проблема законодавчих та регуляторних бар'єрів у контексті реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в Україні. Зокрема наявність норм, що не відповідають сучасним вимогам ринку та реаліям господарювання, особливо на міжнародній арені, серйозно обмежують вихід на нові ринки, де стандарти якості продовольства значно вищі. З іншого боку, надмірна регуляція та дублювання окремих положень призводить до складнощів у їхньому застосуванні та тлумаченні, що в свою чергу сповільнює процеси схвалення та реалізації аграрних ініціатив та створює бюрократичні перепони, які затримують або навіть зупиняють запровадження нововведень у виробництво. Через такі регуляторні бар'єри виробники відчують відсутність стимулів до впровадження нових технологій або вдосконалення виробничих процесів, що призводить до зниження конкурентоспроможності на міжнародному рівні та гальмує загальний економічний розвиток аграрного сектору.

Вирішення цих проблем може включати реформування існуючого законодавства з метою його спрощення та адаптації до сучасних умов господарювання, а також запровадження більш гнучких підходів до регулювання, що сприятиме інноваціям та підвищенню ефективності в аграрному секторі.

Водночас відсутність довгострокової стратегії у політиці продовольчої безпеки України, чітко сформованої у розрізі її складових, свідчить про відсутність комплексних рішень, оскільки на сьогодні розробка державної політики зосереджена на короткострокових цілях, які часто диктуються поточними економічними та політичними умовами. Крім цього представники органів державного управління, що являються відповідальними особами за ефективність окремих інструментів економічного механізму змінюються зі зміною політичного клімату, що ускладнює планування, впровадження та моніторинг ефективних заходів у довгостроковій перспективі. Короткостроковий фокус може ігнорувати важливі довгострокові потреби, такі як сталість розвитку, екологічна стійкість аграрного сектору та забезпечення продовольчої безпеки на майбутнє, а також перешкоджати інвестиціям в інновації та дослідження, які мають важливе значення для забезпечення прогресу в аграрному секторі та покращення продовольчої безпеки в довгостроковій перспективі. Коли політика розробляється під тиском короткострокових потреб, існує високий ризик, що вона буде реакційною, а не проактивною, що зазвичай призводить до недостатньої підготовки до майбутніх викликів, таких як наслідки війни, кліматичні зміни, демографічні зсуви або нові хвилі технологічних змін.

Для вирішення цих проблем потрібен системний підхід до формування стратегії, що буде враховувати довгострокові виклики та можливості, забезпечуючи стійкий та сталий розвиток аграрного сектору і продовольчої безпеки країни. Така стратегія повинна базуватися на широкому консенсусі між урядом, науковими колами, бізнесом та громадськістю, забезпечуючи узгодженість політичних дій і їх спрямованість на вирішення як поточних, так і майбутніх завдань.

Залежність України від зовнішнього ринку в аграрному секторі є одним з основних викликів у контексті національної продовольчої безпеки. Країна є значним світовим експортером аграрної продукції, зокрема зернових і олійних культур, що ставить її в залежність від світових цін та попиту та являється джерелом вразливості в умовах війни, глобальних економічних та політичних

криз, що привели до значних коливань на міжнародних ринках. Залежність від експорту робить доходи аграрних виробників України вкрай вразливими до змін у світових цінах на аграрну продукцію, що ускладнює функціонування економічного механізму та знижує інтерес до впровадження інновацій. Експортна орієнтація призводить до недостатньої уваги до потреб внутрішнього ринку, що під час міжнародних криз спричиняє дефіцит продуктів харчування або підвищення їх цін в Україні. Іншим моментом є залежність від експорту, що обмежує розвиток внутрішнього аграрного ринку, оскільки виробничі потужності та інвестиції спрямовуються на задоволення потреб зовнішніх ринків. Для вирішення цих викликів необхідно розробити та реалізувати стратегії, спрямовані на диверсифікацію експортних ринків, стимулювання внутрішнього аграрного виробництва, покращення стійкості до зовнішніх шоків, та підтримку інновацій у аграрному секторі.

Щодо проблем, пов'язаних із збереженням природних ресурсів в Україні, що мають значний вплив на розвиток агропромислового виробництва, який залежить від ефективного та сталого управління земельними та водними ресурсами, слід зауважити, що нестабільне управління цими ключовими ресурсами ставить під загрозу здатність країни утримувати власне агропромислове виробництво на тривалій основі. Україна має одні з найродючіших земель в світі, проте стикається з проблемами нераціонального використання аграрних земель, зокрема через надмірну монокультурну структуру вирощування та недостатнє залучення сучасних агротехнологій, що зменшує родючість ґрунтів. Водне господарство в Україні стикається з проблемами надмірного використання води для зрошення, що призводить до зниження рівнів водозаборів та погіршення якості води. Неєфективне управління водними ресурсами також включає слабку інфраструктуру для збереження та розподілу води, особливо в сільськогосподарських регіонах. Нестале ведення господарства негативно вплинуло на місцеве біорізноманіття, знищуючи природні середовища існування та порушуючи екологічну рівновагу, що в свою чергу знижує ефективність природного відновлення земель та водних ресурсів.

Водночас недоліки у законодавчому забезпеченні та відсутність послідовної політики щодо управління природними ресурсами ускладнюють впровадження ефективних стратегій їх збереження, а політична невизначеність та корупція знижують ефективність прийнятих заходів. З огляду на ці виклики, для покращення ситуації в Україні необхідно зосередитися на розробці та впровадженні інтегрованих стратегій управління природними ресурсами, які б враховували екологічні, економічні та соціальні аспекти сталого розвитку. Урядом України частково зроблено кроки до забезпечення стійкості та адаптивності природних ресурсів, проте з початком повномасштабного вторгнення дія економічного механізму в основному спрямовується на відновлення постраждалих регіонів, що значно обмежує можливість реалізації попередньо запланованих заходів у даному контексті.

Поряд із описаними проблемами слід констатувати, що найбільше ефективність економічного механізму державного управління продовольчою безпекою знижується внаслідок триваючої повномасштабної війни в Україні. Військові дії призводять до руйнувань інфраструктури, важливої для транспортування та зберігання агропродукції, зокрема доріг, мостів і залізничних сполучень, що створює серйозні перешкоди для внутрішньої та зовнішньої торгівлі продуктами харчування. Обстріли та військові загрози в основних аграрних регіонах знижують обсяги виробництва, що впливає на загальну продовольчу безпеку країни. Воєнний стан спричиняє значні витрати для держави, що відволікає фінансування від довгострокових інвестицій в аграрний сектор на нагальні військові та соціальні потреби. Соціальна нестабільність і страх перед насильством впливають на працездатність і спонукають до міграції сільське населення, що ще більше знижує аграрні ресурси. Воєнні дії призводять до блокування важливих торговельних шляхів та портів, що ускладнює імпорт необхідних агротехнологій і експорт сільськогосподарської продукції, зокрема в контексті глобальної продовольчої безпеки. Ускладнюються процеси координації з міжнародними партнерами і організаціями для забезпечення продовольчої допомоги та фінансової

підтримки. Вищенаведене доводить складність реалізації економічного механізму та необхідність його переорієнтації на пріоритетні завдання та відновлення критичної інфраструктури, що потребує удосконалення підходів до його використання.

Формуючи уявлення про функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою слід виокремити основні методи, засоби та інструменти даного механізму та можливість їх взаємодії для досягнення поставлених цілей. В межах певних методів, що включають загальні стратегії та підходи, які використовуються для вирішення поставлених завдань чи виявлених проблем слід виділити конкретні інструменти, засоби та ресурси, зокрема фінансові, правові, регуляторні, організаційні та інші. Відтак методи визначають загальний підхід до управління, в той час як інструменти конкретизують способи виконання цього підходу, а у контексті продовольчої безпеки інструменти та методи повинні використовуватися у системному поєднанні для досягнення мети забезпечення стабільного та доступного харчування населення.

Важливими інструментами, що забезпечують функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, на які варто звернути увагу під час даного дослідження є ряд програм державної підтримки економіки 2022 року, що відображають цей механізм та демонструють типові позитивні та негативні сторони його реалізації, серед яких гранти на створення або розвиток власного бізнесу, садівництва, ягідництва та виноградарства, тепличного господарства, переробних підприємств, на стартап, програми «Доступні кредити 5-7-9%», «Фінансовий лізинг 5-7-9%», «Доступна іпотека 7%», програма інноваційних ваучерів та підтримки проєктів подвійного призначення, компенсація за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, програма з кредитування МСП України за пріоритетними галузевими напрямками, а також програма з підтримки фінансування інвестиційних проєктів МСП за пріоритетними напрямками [45].

Ефективність застосування цих інструментів характеризується позитивними показниками реалізації державної політики. Дослідження грантової підтримки створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства, зокрема у частині обсягів грантів та площ насаджень на кінець 2023 року свідчать про лідируючі позиції погоджених проектів надання грантів у таких областях як Закарпатська, Київська, Дніпропетровська, Львівська, Житомирська та Івано-Франківська, що відображено у додатку А у таблиці А1.

Характеризуючи ефективність реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у даному контексті слід зазначити, що грантова підтримка розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства у вказаних областях України відображає активізацію економічного механізму в регіонах, які відрізняються сприятливими кліматичними умовами та географічними особливостями, що робить їх оптимальними для розвитку вказаних видів аграрної діяльності. Наведене підкреслює увагу держави до використання природних ресурсів регіону з метою забезпечення продовольчої стабільності, а інвестиції в галузі, що забезпечують високу додану вартість, як садівництво та виноградарство, сприяють не тільки продовольчій, але й економічній безпеці країни. Збільшення площ під високомаржинальні культури сприяє зменшенню фінансової вразливості від економічних та військових потрясінь. Водночас проекти з розвитку садівництва та виноградарства стимулюють створення нових робочих місць, що є критично важливим в умовах війни, коли багато регіонів стикаються з економічними труднощами і високим рівнем безробіття. Втім, умови війни можуть ускладнювати логістику та розподіл продукції, що потребує додаткових інвестицій у транспортну інфраструктуру та системи зберігання. Необхідно звернути увагу на механізми моніторингу та оцінки ефективності використання грантових коштів, щоб гарантувати, що інвестиції використовуються ефективно та спрямовані на досягнення довгострокових цілей стійкості та розвитку. Враховуючи глобальний характер продовольчої безпеки, Україна може розширювати співпрацю з міжнародними партнерами для залучення додаткових

ресурсів і знань для подальшого розвитку цих ініціатив. Успішна реалізація цих проектів підтверджується кількістю створених садів та теплиць, що демонструє картографічна діаграма регіональної реалізації грантової програми розвитку садівництва та тепличного господарства відображена у додатку А на рис. А.1.

Іншим важливим показником, що характеризує результативність застосування даного інструменту в межах економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, є частка виплачених грантів (Додаток А, табл. А2), яка практично у всіх областях (за винятком Миколаївської та Кіровоградської області) становить понад 60%. Проте досліджені показники, за якими проводиться моніторинг на державному рівні, дають лише загальне уявлення про стан речей і демонструють скоріше результативність, аніж ефективність. Окрім цього варто відмітити відсутність, у такому підході до моніторингу, взаємозв'язку отриманих результатів із цілями державного управління продовольчою безпекою та її ключовими показниками.

Безумовно, необхідність підтримки даного виду діяльності для забезпечення продовольчої безпеки має важливе значення, але мірилом ефективності даного процесу має бути безперервність спостереження за функціонуванням даного механізму та його впливом на кінцеві цілі, і правильно побудована система моніторингу здатна це забезпечити. З метою виявлення наявних проблем нами побудовано модель реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою (ЕМ ДУПБ) в рамках державної програми “Надання грантів для створення або розвитку бізнесу” (рис. 1.3).

Представлений у моделі алгоритм взаємодії елементів процесу моніторингу візуалізує наявні регламенти спостереження за реалізацією гранту, а проведений аналіз нормативно-правового забезпечення, що регламентує представлений у моделі механізм, свідчить про наявність деяких прогалин, впорядкування котрих могло б суттєво покращити ефективність здійснюваного моніторингу.

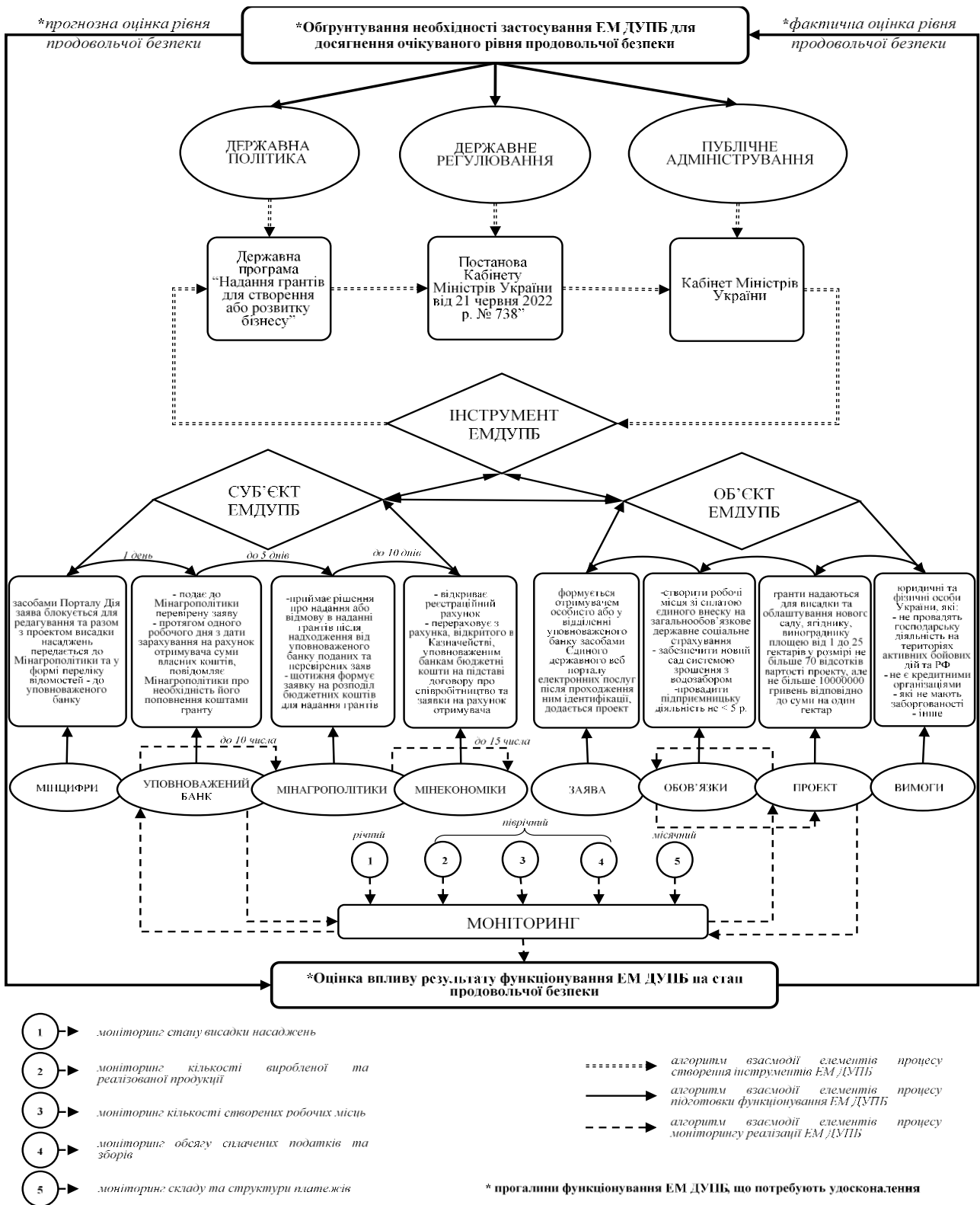

Рис. 1.3. Модель реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою (ЕМ ДУПБ) в рамках державної програми “Надання грантів для створення або розвитку бізнесу”

Примітка: розроблено автором за даними [149, 159]

Відображена модель демонструє відсутність таких важливих характеристик моніторингу як системність та безперервність спостереження за об'єктом моніторингу, динамічність, комплексність, спрямованість на прогноз та взаємозв'язок з цілями. Відтак важливим для забезпечення ефективності функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою є запровадження обґрунтованої системи моніторингу.

1.3. Теоретико-методологічні аспекти побудови системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою

Функціонування системи моніторинг економічного механізму державного управління є одним з основних процесів спрямованих на забезпечення ефективного врядування країни. Регулярний моніторинг дозволяє уряду оцінювати, наскільки ефективні вжиті заходи щодо виконання економічних політик, що забезпечує можливість своєчасно коригувати політику та стратегії в умовах змінних економічних реалій, а також гарантує, що ресурси використовуються ефективно і цілеспрямовано. Моніторинг сприяє прозорості в діяльності державних органів, підвищує довіру громадськості та зменшує можливості для корупції і зловживань, па також допомагає забезпечити підзвітність державних службовців та організацій перед населенням і контрольними органами. Економічні умови швидко змінюються, і безперервний моніторинг дозволяє урядам ефективно реагувати на глобальні кризи, економічні коливання та інші зовнішні впливи, що критично важливо для підтримання стабільності і захисту національної економіки. Відтак безперервний моніторинг дозволяє уряду краще розуміти, як розподіляються і використовуються ресурси, ідентифікувати марнотратства та визначити області для оптимізації витрат, що сприяє забезпеченню стійкості та витривалості економіки. Через систематичний моніторинг уряд отримує цінні дані, які використовуються для стратегічного планування та прийняття обґрунтованих управлінських рішень, тому безперервний систематизований моніторинг є важливим інструментом для

гарантування стабільності, розвитку та відповідального управління в усіх сферах державної діяльності, особливо в контексті управління продовольчою безпекою.

Дослідженням проблем моніторингу механізмів державного управління присвячено праці вчених Задорожної О.О., Ільчанинової Н.І., Каплун Н.Т., Кузнецової Т.В., Купрій В., Крушельницької Т., Маматової Т.В., Николаєвої В.І., Паливоди Л., Петриків А.В., Привалової Н. В., Ралдугіна Є., Шарова Ю. П. та інших, які підкреслюють важливість його здійснення. В основному увагу вчених зосереджено на проблемах організації громадського моніторингу [113, с. 8-15; 136, с. 111-115] та моніторингу надання адміністративних послуг [455, с. 25; 81, с. 135; 150, с. 18]. Загалом праці вчених доводять важливість здійснення моніторингу державного управління та вирішують ряд завдань, що пов'язаних із його організацією, проте нерозв'язними залишаються проблеми організації моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни. Привалова Н. В. досліджуючи проблеми моніторингу персоналу державного управління, доводить, що моніторинг персоналу вимагає застосування ряду критеріїв оцінки, які включають, серед іншого: компетенції співробітників, мотивацію співробітників, ефективність діяльності співробітників, витрати на оплату праці, чисельність працівників за окремими категоріями зайнятості, а також обсяг найму, пересувань (ротації) і звільнень [160, с. 123]. Вчені Н.Т. Задорожна, О.О. Каплун та Т.В. Кузнецова аналізуючи підходи до проектування системи моніторингу як складової інформаційних технологій підтримки діяльності органів державного управління, виділяють такі основні принципи при розробці системи моніторингу як цілісність; оперативність; пріоритет управління; відповідність цілей моніторингу засобам його організації; науковість; прогностичність (націленість на прогноз); несуперечність (валідизація здоровим глуздом); розмаїтість [72, с. 4]. Науковці Т. Крушельницька та Є. Ралдугін вказують, що на сьогодні органи державної влади впроваджують лише окремі напрями поточного моніторингу, наприклад моніторинг щорічних бюджетних про рах, моніторинг цільового використання бюджетних коштів тощо. Недостатньо системно використовують моніторингові

технології і громадські організації. Їх аналітичні дослідження охоплюють певні аспекти діяльності органів державної влади: інформаційні, фінансові, економічні, гуманітарні, законодавчі тощо. Неодноразовий моніторинг Українського незалежного центру політичних досліджень рішень та проєктів центральних органів державної влади щодо функціонування ОГС стосувався, передусім, законодавчої діяльності органів державної влади [109, с. 247]. Таким чином дослідження проведені вченими доводять важливість обґрунтованого організування моніторингу державного управління та розв'язують важливі проблеми його ефективного функціонування. Поряд із цим поза увагою науковців залишаються проблеми організування моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою важливість розв'язання яких в період війни в Україні значно зросла, що потребує особливої уваги.

Глобальна цифровізація, що протягом останніх років проникає в усі сфери суспільного життя, сприяє стрімкому розвитку підходів до управління на різних рівнях - від первинних ланок економіки до системи державного управління. Вкрай важливим є своєчасне реформування розвитку у такому ракурсі тих напрямів державного управління, які зосереджені на розв'язанні таких важливих проблем, як забезпечення продовольчої безпеки.

Реформування державного управління в Україні зорієнтоване на побудову сучасної, цифрової, сервісно-орієнтованої держави та передбачає формування ефективної системи державного управління, створення професійної, результативної, ефективної та підзвітної системи центральних органів влади [56]. Постійний моніторинг та оцінка результатів реалізації політик дозволять оцінювати їх ефективність та коригувати відповідно до поставлених стратегічних цілей [371].

Функціонування механізмів державного управління спрямованих на розв'язання першочергових проблем суспільства, зокрема, таких як зниження рівня продовольчої безпеки зумовлене повномасштабним вторгненням російських військ в Україну, повинне базуватися на засадах оперативного

реагування на індикатори моніторингу та побудові, на основі цього, тісних взаємозв'язків між елементами системи державного управління продовольчою безпекою. Масштабність сфери державного управління зумовлює потребу розробки потужних систем накопичення та обробки інформації про перебіг управлінських процесів, їх результативність та ефективність.

На сьогодні в Україні значну увагу приділено створенню та розвитку органів державного управління, діяльність яких спрямована на досягнення поставленої мети, зокрема Міністерства цифрової трансформації України, Державної служби фінансового моніторингу та ряд громадських інститутів, що активно долучаються до управління державою, проте дослідження світового рейтингу розвитку електронного урядування (E-Government Development Index) вказує значне відставання України, яка серед 193 країн на сьогодні посідає 46 місце у рейтингу [572]. Ситуація ускладнюється відсутністю дієвої системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою із обґрунтованим набором індикаторів та парадигм її впровадження. Відтак першочерговим завданням постає необхідність розробки обґрунтованої моделі взаємодії індикаторів моніторингу економічного механізму із системою державного управління продовольчою безпекою для попередження продовольчої кризи в умовах війни в Україні.

Моніторинг економічного механізму державного управління здійснюється на різних рівнях управління і охоплює широкий спектр діяльностей, спрямованих на оцінку та аналіз ефективності державних програм, використання бюджетних коштів, а також імплементацію економічних реформ. Державні органи, які зокрема займаються цим моніторингом, включають Міністерство фінансів України, Міністерство економіки, Державну аудиторську службу України, Національний банк України та інші. Моніторинг включає в себе збір та аналіз даних, оцінку ефективності реалізації політик і програм, а також забезпечення звітності та прозорості дій уряду, що дозволяє вчасно вносити корективи в державне управління, спрямовуючи його на досягнення більш ефективних результатів та краще задоволення потреб громадян.

Характеризуючи Міністерство фінансів України, що відіграє ключову роль у функціонуванні економічного механізму державного управління забезпечуючи бюджетний нагляд та фінансове регулювання в країні, слід зазначити, що його діяльність спрямована на оптимізацію управління державними фінансами та підвищення ефективності використання державних ресурсів, зокрема щодо регулювання бюджетних процесів, фінансового регулювання, управління державним боргом, міжнародної співпраці, а також реформування фінансового сектору. Відтак Міністерство бере активну участь у формуванні державного бюджету України, від розробки проектів до їх подання на затвердження в Верховну Раду та відповідає за моніторинг і контроль за виконанням державного бюджету, аналізуючи доходи та витрати на предмет їх відповідності затвердженим планам. Крім цього регулює діяльність державних фінансових інституцій, забезпечуючи прозорість та відповідність їх роботи законодавству та встановлює стандарти фінансової звітності для державних підприємств і організацій, займається управлінням державним боргом, включаючи його формування, обслуговування та погашення, здійснює випуск державних облігацій та інших цінних паперів для фінансування дефіциту бюджету та рефінансування старих боргів, а також ініціює та впроваджує реформи у фінансовому секторі для підвищення його стабільності, ефективності та відповідності міжнародним стандартам. Водночас Міністерство представляє Україну у фінансових відносинах з міжнародними фінансовими організаціями, такими як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, та інші, а також залучає зовнішнє фінансування для державних проектів і програм. Моніторинг показників, що характеризують ефективність цих процесів є досить відносним, проте періодично оприлюднюється у вигляді звітів та доповідей Міністерства.

Поряд із цим слід зазначити, що Міністерство фінансів України має обмежений обсяг відповідальності, який є не достатнім для всебічного моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, оскільки основна роль Міністерства полягає у забезпеченні фінансової стабільності та виконанні бюджету, а не у специфічних аспектах продовольчої

безпеки, відтак здійснюваний Міністерством моніторинг, сконцентрований на загальних фінансових показниках, а не на спеціалізованих аспектах. Крім цього Міністерство не має безпосереднього відношення до аграрного сектору чи специфічних відомств, що займаються продовольчою безпекою, не відслідковує деталі, такі як виробництво продуктів, сільськогосподарські технології, забезпечення насінням та добривами, які є критичними для продовольчої безпеки і, хоча Міністерство володіє значними аналітичними можливостями у фінансовій сфері, незабезпечене необхідними ресурсами для глибокого аналізу та моніторингу питань, що стосуються продовольчої безпеки. Моніторинг економічного механізму державного управління продовольчою безпекою вимагає інтеграції даних з багатьох джерел і відомств, що включають статистику здоров'я, торгівлі, сільського господарства тощо. Таким чином, для ефективного моніторингу та управління продовольчою безпекою необхідний більш комплексний та інтегрований підхід, який включає залучення спеціалізованих агенцій і розробку більш детальних інструментів управління відповідно до специфічних потреб цієї галузі.

Основні завдання та функції Міністерства економіки України включають моніторинг та аналіз ефективності економічних ініціатив та політик, відповідає за формування і реалізацію національних економічних стратегій і політик, які спрямовані на стимулювання економічного зростання, розвиток торгівлі та зокрема підтримку аграрного сектору та аналізує ефективність діючих економічних ініціатив, включаючи інвестиційні проекти, субсидії, кредитні програми та інші заходи державної підтримки, що дозволяє оцінювати вплив різних політик на економіку країни. Окремі відділи міністерства відстежують і аналізують ринкові тенденції, включаючи вивчення цінової динаміки, конкурентоспроможності українських товарів та послуг на внутрішньому і міжнародному ринках. Особливу увагу Міністерство приділяє розширенню торговельних відносин і міжнародного економічного співробітництва, сприяючи експорту українських товарів та просуванню країни на міжнародних ринках, а також відстежує та аналізує ефективність економічних ініціатив та політик.

Відтак діяльність Міністерства є критично важливою для реалізації національних економічних ініціатив та формування стійкої, прозорої та ефективної системи державного управління у сфері економіки та сільського господарства зокрема, проте такий підхід є недостатнім для здійснення всебічного моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, оскільки Міністерство займається широким спектром економічних питань, які включають не тільки аграрний сектор, але й багато інших аспектів економіки, а проблеми продовольчої безпеки не обмежуються проблемами аграрного сектору. Ефективний моніторинг економічного механізму державного управління продовольчою безпекою вимагає взаємодії багатьох державних органів, включаючи здоров'я, освіту, внутрішні справи та інші, а відсутність координації зусиль з іншими ключовими установами, призводить до прогалин в моніторингу та відповідних реакціях на потенційні кризи. Водночас важливим є перенесення уваги з короткострокових економічних показників та ініціатив на розробку та впровадження довгострокових стратегій забезпечення продовольчої безпеки, які враховують зміни клімату, демографічні зміни та інші глобальні виклики. Вищенаведене обумовлює необхідність більш спеціалізованого підходу до моніторингу та управління продовольчою безпекою, з використанням спеціалізованих агенцій чи створенням окремих відділів або програм всередині Міністерства, спрямованих безпосередньо на ці питання.

Іншим важливим органом, що бере активну участь у моніторингу економічного механізму державного управління є Державна аудиторська служба України, яка відіграє ключову роль у контролі за ефективністю використання державних ресурсів. Службою регулярно проводяться аудити для перевірки ефективності і цілеспрямованості використання державних коштів, включаючи аналіз витрат на різні державні програми, проекти, закупівлі, а також фінансування державних установ. Важливою частиною аудиту є оцінка того, наскільки ефективно витрачені кошти сприяють досягненню запланованих урядом цілей, що передбачає не просто перевірку правильності витрат, а аналіз їх впливу на розвиток економіки, соціальну сферу, інфраструктуру та інші

ключові аспекти. Відтак державна аудиторська служба забезпечує вищий рівень прозорості в управлінні публічними фінансами, оскільки через публікацію звітів про аудит, суспільство може бачити, як використовуються податкові збори, що підвищує відповідальність уряду перед громадянами. Такі аудиторські перевірки сприяють виявленню випадків неефективного використання, зловживання коштами або корупції, а також дозволяють виявляти недоліки у фінансових та управлінських процесах. Водночас Державна аудиторська служба не тільки виявляє проблеми, а й надає рекомендації щодо оптимізації використання державних ресурсів, підвищення ефективності фінансового менеджменту та покращення контрольних механізмів у державному секторі, тому є критично важливим органом, що забезпечує моніторинг та надійний контроль за функціонуванням економічного механізму державного управління, раціональним використанням публічних фінансів та сприяє відповідальному управлінню державними ресурсами. Проте її діяльність може бути недостатньою для всебічного моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою з кількох причин через вузьку спеціалізацію, обмежений аналіз впливу державних політик, відсутність поточного моніторингу функціонування економічного механізму, відсутність інтегрованого підходу, а також зосередження на бюджетних питаннях. Зосередженість на фінансовому аудиті та оцінці ефективності використання державних коштів, обмежує широту охоплення наявних аспектів, пов'язаних з продовольчою безпекою, таких як забезпечення сталості виробництва, дистрибуції продовольства та протистояння продовольчій кризі. Діяльність Державної аудиторської служби часто реактивна, тобто вона реагує на певні проблеми або порушення після їх виникнення, такий підхід не забезпечує необхідного рівня поточного моніторингу для виявлення та запобігання можливим викликам у сфері продовольчої безпеки. Поряд із цим моніторинг економічного механізму державного управління продовольчою безпекою вимагає інтеграції даних і аналізу з різних джерел та секторів, а переважний фокус на бюджетних аспектах призводить до того, що інші важливі фактори, які

впливають на продовольчу безпеку, такі як інфраструктурні розробки, технологічні інновації в аграрному секторі, залишаються поза увагою.

Національний банк України також відіграє важливу роль у моніторингу та аналізі економічного механізму державного управління та його впливу на різні аспекти суспільного життя. Зокрема НБУ регулярно збирає та аналізує дані про ВВП, інфляцію, рівень безробіття, валютний курс, зовнішню торгівлю та інші важливі економічні показники, що дозволяє здійснювати оцінку загального стану економіки і прогнозувати її розвиток. На підставі зібраних даних НБУ розробляє та імплементує монетарну політику, спрямовану на забезпечення цінової стабільності та стимулювання економічного зростання, включаючи регулювання ключових процентних ставок, валютних інтервенцій та інших інструментів монетарної політики. Крім цього функціонування НБУ зосереджено на відстеженні стану фінансової системи, включно з банківською сферою та фінансовими ринками, для ідентифікації потенційних ризиків та вразливостей, що допомагає попереджати фінансові кризи та захищати інтереси вкладників та кредиторів. Водночас НБУ співпрацює з урядом та іншими регуляторними органами в питаннях фінансового регулювання, розробки бюджетної політики та впровадження реформ, надає рекомендації щодо фінансових аспектів державних проектів та ініціатив. Через свої монетарні заходи та здійснення безперервного моніторингу економічного механізму у даній сфері НБУ впливає на стабільність гривні, що є важливим для міжнародної торгівлі, інвестицій та загальної економічної конфіденційності в країні, відтак має ключове значення у підтримці макроекономічної стабільності та розвитку економіки країни, що має прямий і значний вплив на державне управління. Проте слід зазначити, що діяльність Національного банку України, як і інших вищезазначених органів обмежується моніторингом лише загальних економічних показників та не враховує специфіки моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, оскільки фокусується на макроекономічних показниках, які дають загальне уявлення про стан економіки, але не завжди адекватно відображають специфічні сектори, такі

як вплив державного управління на стан продовольчої безпеки. Водночас будучи фінансовим регулятором, Національний банк не має прямих повноважень для втручання у розробку та впровадження політик продовольчої безпеки. Оскільки ситуація з продовольчою безпекою може швидко змінюватися через природні катастрофи, зміни клімату, воєнні конфлікти, політичні рішення чи глобальні ринкові коливання, то ефективний моніторинг ефективності економічного механізму вимагає координації між різними органами державної влади.

Протягом останніх років, зокрема за час повномасштабного вторгнення російських військ, державна політика України щодо процесів моніторингу державного управління значно посилилась та законодавчо закріпилась, про що свідчить поява значної кількості нормативно-правових актів спрямованих на регулювання питань моніторингу ефективності економічного механізму у різних сферах державного управління. Серед них слід виділити законодавство щодо питань фінансового моніторингу [222; 195; 192; 191], моніторингу у сфері соціальної підтримки населення [196; 251], економічних та інших обмежувальних заходів [280], проектів економічного та соціального розвитку [198; 205], розвитку регіонів та соціальних громад [57; 53], земельних відносин [327; 62], екологічного стану довкілля [346], реінтеграції тимчасово окупованих територій [253], антикорупційної політики [239], загроз національній безпеці [315] тощо.

Зокрема Постановою КМУ № 305 від 15.03.2024 врегульовано деякі питання проведення моніторингу та оцінювання державної регіональної політики, а саме визначено порядок здійснення моніторингу державної регіональної політики та визначено, що моніторинг державної регіональної політики здійснюється шляхом відстеження динаміки за визначеним переліком показників, проведення їх аналізу, підготовки та оприлюднення результатів такого моніторингу, що включає: моніторинг розвитку регіонів, територіальних громад і функціональних типів територій; моніторинг виконання документів стратегічного планування і реалізації державної регіональної політики; моніторинг використання публічних коштів на цілі державної регіональної

політики [54]. Даним порядком не визначено конкретного напрямку, що зосереджений на питаннях продовольчої безпеки, проте частина показників зазначених у даному порядку має безпосереднє відношення до ефективності економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, це і валовий регіональний продукт у розрахунку вимірюваний у млн. гривень на одну особу, наявний дохід населення у розрахунку гривень на одну особу, індекс сільськогосподарської продукції, вимірюваний у відсотках до попереднього року, обсяг продукції сільського господарства у постійних цінах, індекс реальної заробітної плати у відсотках до відповідного періоду попереднього року, показники оцінки стану навколишнього природного середовища, тощо. Такий широкий спектр показників свідчить про позитивні характеристики розвитку моніторингу в Україні, проте відсутність взаємозв'язку з вимірюванням ефективності державного управління, а також відсутності порівняння затрат державних ресурсів та досягнутих результатів вказує на недоліки функціонуючої системи моніторингу та потребу його удосконалення. Поряд із цим слід зазначити, що показники оцінки стану здоров'я населення не мають прив'язки до продовольчого забезпечення регіонів, що є важливим питанням розвитку здорової нації.

Іншим важливим документом, що регулює питання моніторингу у сфері державного управління є Постанова КМУ № 171 від 16 лютого 2024 р. , яка регулює деякі питання розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених Стратегії і плану заходів [57]. Постановою визначається порядок моніторингу реалізації Стратегії і виконання плану заходів, що проводиться шляхом відстеження, вимірювання та аналізу відхилення показників фактичних результатів від цільових (проміжних) значень індикаторів досягнення цілей, визначених Стратегією; порівняння фактично отриманих значень індикаторів здійснення заходів і їх значень, визначених планом заходів. При цьому зазначені індикатори також не містять інформації про співставлення досягнутих

результатів та витрачених ресурсів, що ускладнює можливість оцінки ефективності заходів державного управління.

Аналізуючи Постанову КМУ № 108 від 02.02.2024 р., яка регулює питання зміни до Порядку підготовки, реалізації, проведення моніторингу та завершення реалізації проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями [205], слід зазначити, що показники результативності проекту у ній визначаються як кількісні та якісні показники моніторингу та оцінки, що дають змогу порівняти отримані під час та після реалізації проекту результати з визначеними цілями та завданнями та оцінити ефект реалізації проекту, у тому числі вплив проекту на зміну клімату в частині обсягу скорочення викидів парникових газів. Такий підхід дозволяє робити оцінку результативності державних заходів по факту їх виконання, але ускладнює можливість застосування превентивних дій спрямованих на попередження відхилень від запланованих показників, що потребує безперервного моніторингу ефективності державного управління у даному контексті.

Загалом зазначені ключові проблеми реалізації моніторингу економічного механізму державного управління прослідковуються переважно всіх нормативно-правових актах, що регулюють питання моніторингу, що ускладнює можливість побудови дієвої системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою.

Проведене дослідження дало підстави констатувати, що на сьогодні в Україні недостатньо уваги приділяється системі моніторингу економічного механізму державного управління, спрямованого на забезпечення продовольчої безпеки. Такий стан справ зокрема пояснюється тим, що продовольча безпека часто виявляється в тіні інших більш термінових або видимих економічних і політичних питань, таких як економічна стабільність, обороноздатність або внутрішні соціальні питання, що призводить до недофінансування і недооцінки програм, що сприяють продовольчій безпеці. Поряд із цим обмежені бюджетні можливості держави ускладнюють виділення достатнього обсягу ресурсів на

реалізацію ефективних програм у сфері продовольчої безпеки. Водночас система державного управління стикається з проблемами корупції, неефективності та бюрократизму, що перешкоджає впровадженню та ефективному моніторингу цих програм, а відсутність належної координації між різними урядовими агенціями та міністерствами, які займаються питаннями продовольства, сільського господарства, фінансів та економічного розвитку, призводить до непослідовності державної політики і низької ефективності моніторингу. Крім цього обмежена залученість громадськості і недостатній громадський контроль знижують прозорість та ефективність моніторингу продовольчої безпеки, а відсутність сильної наукової бази та досліджень, що підтримують розробку дієвої системи моніторингу в цій галузі перешкоджає впровадженню ефективних і обґрунтованих рішень. Вищенаведені аргументи формують загальну картину, в якій важливість і необхідність системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою залишається недооціненою на державному рівні, що потребує суттєвих змін у підходах і політиці.

При побудові системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою важливим є формулювання визначення даного поняття, що на сьогодні відсутнє. Загалом поняття моніторингу визначається як регулярне спостереження за станом природних технічних і соціальних процесів з метою їх оцінки, контролю та прогнозування, що здійснюється за допомогою електронних та інших технічних засобів [132].

В «Енциклопедії державного управління» вказано, що моніторинг» спостереження, відслідковування) – це постійне спостереження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності очікуваному результату чи попереднім припущенням. Основною метою моніторингу у процесі державного управління є отримання інформації з метою усунення невизначеності стосовно об'єкта управління, яким може бути певна сфера національної безпеки, а потреба в проведенні моніторингу виникає у зв'язку з необхідністю інформаційної підтримки процесу прийняття управлінських рішень, що вказує на нерозривний його зв'язок з управлінням; систематичне збирання інформації з метою

спостереження і контролю за розвитком певної сфери державного управління, що сприяє виробленню довгострокової стратегії її розвитку, налагодженню взаємодії між центральною владою та регіонами [69].

Ю.О. Саричев розкриває характерні особливості моніторингу та поняття інформаційно-аналітичного забезпечення як виду, вказуючи на принципові відмінності між ними та їх взаємозв'язок, зокрема зазначає, що для реалізації самої функції моніторингу його загальний процес може бути деталізований на окремі внутрішні складові (спостереження, виявлення, аналіз, оцінка, результат моніторингу), які в сукупності дають змогу досягти мети моніторингу. Проте ці внутрішні складові безпосередньо не пов'язані із загальним циклом управління, тому й саму функцію моніторингу не можна підміняти іншими функціями управління, зокрема інформаційно-аналітичним забезпеченням, що, відповідно, призводить до підміни понять. Водночас результати моніторингу мають бути обов'язково враховані в процесі функціонування системи управління і формування організуючого, управляючого та коригуючого впливів на об'єкт державного управління [379, с. 120-126].

Детальний аналіз підходів до трактування поняття моніторингу державного управління наведено у праці А. Сельського, де прослідковується думка про те, що моніторинг і оцінка результатів стратегії у сфері державного управління є кінцевою стадією процесу планування державної політики і, відповідно, реалізації стратегічного управління. Оскільки державна політика ставить собі за мету досягнення цілей, і вона має забезпечити контроль та оцінювання результатів, бо оцінка результатів – вирішальне свідчення, що певна політика досягла своїх цілей. Відтак характер моніторингу і оцінки у державному управлінні істотно відрізняється від типових процедур оцінювання у комерційній діяльності чи поточній адміністративній роботі, оскільки має виражений аналітичний характер і безпосередньо впливає на тактичне і стратегічне коригування управлінських дій, фактично, надає стратегічному управлінню в державному управлінні функціональної гнучкості [382].

Особливої уваги заслуговує праця науковців Н.Т. Задорожної, О.О.Каплун, та Т.В.Кузнецової, у якій детально описано підходи до проектування системи моніторингу як складової інформаційних технологій підтримки діяльності органів державного управління. У праці доведено, що системи моніторингу в державному управлінні мають такі основні характеристики як систематичність, динамічність, націленість на прогноз, відтак за допомогою моніторингових досліджень розробляється стратегія і тактика розвитку підприємства, обґрунтовуються плани й управлінські рішення, здійснюється контроль за їхнім виконанням, виявляються резерви підвищення ефективності виробництва, оцінюються результати діяльності підприємства, його підрозділів і робітників. У цих умовах поняття моніторинг можна виділити в самостійну сферу діяльності, у якому управлінські рішення і дії повинні бути засновані на точних розрахунках, глибокому і всебічному аналізі, прогнози повинні бути науково обґрунтованими, мотивованими, оптимальними. Таким чином, жодний організаційний, технічний і технологічний захід не може і не повинен здійснюватися без обґрунтування його економічної доцільності, і, отже, такий висновок можуть дати моніторингові дослідження, відтак недооцінка ролі моніторингу, помилки в планах і управлінських діях у сучасних умовах можуть призвести до суттєвих втрат [72, с. 368-377].

Проведене дослідження дозволяє сформулювати визначення системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою як системи безперервного спостереження за обґрунтованим набором індикаторів реалізації економічного механізму державного управління спрямованого на забезпечення фізичної та економічної доступності продовольства, його якості та безпечності, а також стійкості та адаптивності природних ресурсів, що формує інформаційну базу для своєчасного коригування державної продовольчої політики, нормативно-правового та інституційного забезпечення та підтримання національної продовольчої безпеки.

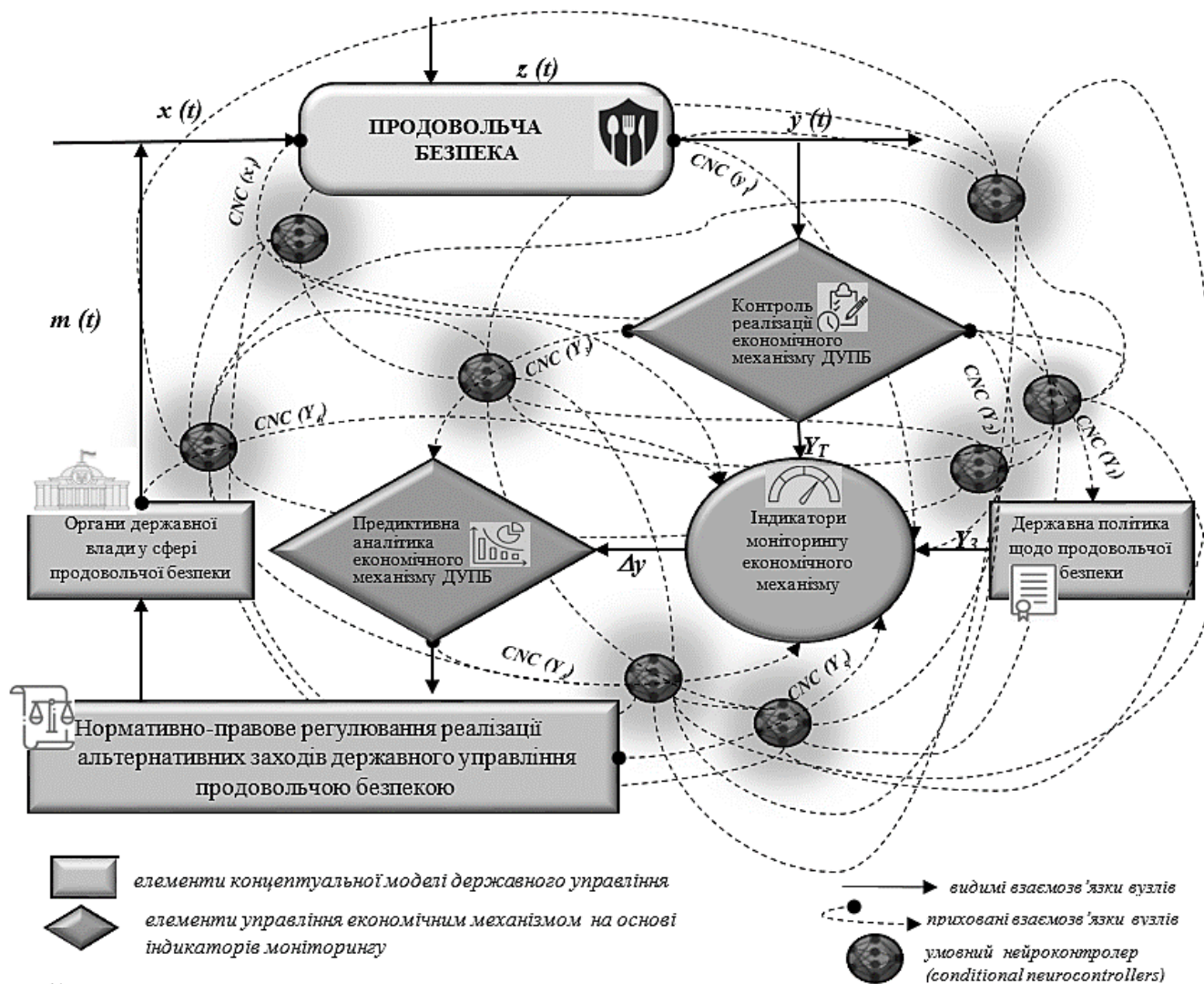

Ефективність застосування системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою на пряму залежить від побудови обґрунтованої системи взаємодії елементів концептуальної моделі державного управління продовольчої безпеки, сформованої у розрізі органів державного управління, регламентів державного управління і напрямів державної політики у сфері продовольчої безпеки, та елементів управління економічним механізмом на основі індикаторів моніторингу. Складність побудови такої взаємодії проявляється не лише у необхідності створення потужної інформаційної бази, здатної підтримувати безперервний рух інформаційних потоків, але і у необхідності забезпечення адаптивності системи для успішної реалізації такої взаємодії. Враховуючи вищенаведене розроблено адаптивну нейромережеву модель взаємозв'язку індикаторів моніторингу економічного механізму із системою державного управління продовольчою безпекою. В межах запропонованої моделі прослідковується циклічний інформаційний потік, визначений функціональними зв'язками між індикаторами моніторингу економічного механізму управління продовольчою безпекою та трьома блоками елементів моделі (рис. 1.4). Першим блоком виступає інформаційний потік, що описує параметри продовольчої безпеки, входними при цьому є дані про стан продовольчої безпеки на початку циклу ($x(t)$).

Під дією факторів негативного впливу ($z(t)$), що становлять загрози стан продовольчої безпеки може змінюватися і отримані на виході параметри ($y(t)$) матимуть негативний характер. З метою запобігання таких негативних результатів, необхідним є застосування превентивних інструментів економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, застосування яких повинно знаходитись під безперервним моніторингом. Відтак доцільним є підключення другого блоку моделі – блоку елементів управління економічним механізмом на основі індикаторів моніторингу. Контроль реалізації механізмів державного управління продовольчою безпекою базується на відповідних індикаторах моніторингу, що слугують також основою для предиктивної аналітики у розрізі складових продовольчої безпеки. Важливою

умовою для обґрунтування вибору індикаторів є забезпечення можливості визначення ефективності економічного механізму державного управління на основі співставлення досягнутих результатів із витраченими ресурсами. Результати отримані у ході використання цих елементів управління економічним механізмом дають підстави приймати обґрунтовані управлінські рішення, щодо третього блоку моделі у розрізі складових елементів концептуальної моделі державного управління. Адаптивність моделі проявляється у можливості врахування динамічних змін у складі та характері індикаторів моніторингу економічного механізму. Для цього у моделі схематично відображено можливість застосування нейроподібної обробки даних, яка полягає у коригуванні індикаторів моніторингу на основі даних опрацьованих в межах умовних нейроконтролерів (*CNC*).

Вплив нейроконтролера на конкретний індикатор залежить від характеру змін у відхиленнях (Δy) виявлених при моніторингу поточних параметрів (Y_T) та заданих (Y_3). Взаємозв'язки між умовними нейроконтролерами носять перехресний характер та становлять нейромережу, яка синхронізує усі можливі виявлені відхилення перетворюючи їх у необхідні зміни у системі моніторингу. Поряд із цим результати отримані в процесі моніторингу спрощують пошук нових інструментів економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та сигналізують про необхідність активізації третього блоку, а саме: нормативно-правового регулювання реалізації альтернативних заходів державного управління продовольчою безпекою та розробки конкретних заходів державного управління в межах обґрунтованої державної політики щодо продовольчої безпеки та їх виконання органами державної влади. Таким чином, вплив заходів державного управління ($m(t)$), спрямований на забезпечення продовольчої безпеки, підсилюється його обґрунтуванням результатами моніторингу, що завершує цикл та починає новий.

$x(t)$ – вхідні параметри

$y(t)$ – вихідні параметри

$z(t)$ – фактори негативного впливу, що становлять загрози продовольчій безпеці

$m(t)$ – вплив заходів державного управління

Y_T – поточні параметри реалізації економічного механізму ДУПБ

Y_3 – задані параметри реалізації економічного механізму ДУПБ

Δy – формування звітів, що сигналізують про відхилення та рекомендації, щодо подальших заходів сформованих в альтернативних планах

$CNC(Y_n, y_n, x_n)$ – вплив умовного нейроконтролера

Рис. 1.4. Адаптивна нейромережева модель взаємозв'язку індикаторів моніторингу економічного механізму із системою державного управління продовольчою безпекою.

Примітка: розроблено автором

Враховуючи часові аспекти даної моделі варто відмітити відсутність синхронності у застосування інструментів економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, тому такі цикли, варто розглядати не лише у розрізі календарних періодів, але і у розрізі часових обмежень дії самих

інструментів, де початком і кінцем циклу буде початок впровадження конкретного заходу і його завершення відповідно. Враховуючи масштаби інформаційних потоків у сфері державного управління та необхідність застосування штучних нейронів для забезпечення адаптивності та високої ефективності даної моделі важливою є розробка відповідного програмного забезпечення здатного реалізувати запропоновані алгоритми, що є перспективою подальших досліджень.

Запропонована адаптивна нейромережева модель взаємозв'язку індикаторів моніторингу економічного механізму із системою державного управління продовольчою безпекою дозволяє обґрунтовано підходити до процесу управління, підсилює вплив заходів державного управління, спрямованих на забезпечення продовольчої безпеки результатами моніторингу та сприяє попередженню продовольчої кризи. Враховуючи масштаби інформаційних потоків у сфері державного управління та необхідність застосування штучних нейронів для забезпечення адаптивності та високої ефективності даної моделі важливою є розробка відповідного програмного забезпечення здатного реалізувати запропоновані алгоритми, що є перспективою подальших досліджень.

Висновки за розділом 1

1. Характерною ознакою кризових періодів у світовій економіці є прояви наслідків системних прогалин у державному управлінні загалом та управлінні продовольчою безпекою зокрема. Проблема ускладнюється тим, що Україна, яка вже тривалий час перебуває на складному шляху становлення економічної незалежності та продовольчої самостійності, на сьогодні є вкрай вразливою до існуючих катаклізмів, а тому потребує негайної розробки системи заходів превентивно-індикативного характеру, спрямованих не лише на активізацію ургентності державного управління, але і на забезпечення готовності до виникнення проблем та їх попередження.

2. Доведено, що формування концептуальних засад та обґрунтування раціональних підходів до системи державного управління продовольчою безпекою повинні базуватися на виявленні та детальному вивченні релевантних факторів впливу на результативні показники її рівня та забезпеченні ефективного моніторингу та можливостей автоматизації моніторингу управлінських процесів, не лише за фактом їх виконання, але і за ходом реалізації усіх етапів від моменту обґрунтування управлінського рішення до оцінки ефективності його здійснення, що доводить актуальність даного дослідження, спрямованого на розв'язання існуючої науково-прикладної проблеми.

3. Доведено неоднозначність підходів до трактування терміну державне управління. У сучасній науці та практиці використовують поняття, що асоціюють як тотожні значення державного управління, зокрема державна політика, державне регулювання, публічне адміністрування, що загалом зумовлено перенесенням або трансформацією даних термінів з іноземних мов. Проте, на наш погляд, кожне з понять характеризує певну складову державного управління, як такого, що лягає в основу концептуального підходу до формування даного терміну.

4. Встановлено, що термін «policy, politics» у перекладі з англійської означає курс або лінія поведінки, тобто передбачає визначення певного напрямку якого дотримується влада при керуванні тими чи іншими державними завданнями. Державне регулювання включає термін «regulation», що також перекладається як регламент, правило, вивіряння, а відповідно характеризує дотримання певних встановлених порядків та законів у державі. Публічне адміністрування, включаючи терміни «public» та «administration», поєднує поняття відкритості та загальнодоступності та сам суб'єкт управління у вигляді представників державної влади. Взаємозв'язок вищенаведених компонентів державного управління відтворено у концептуальній моделі дефініції поняття державного управління, де державна політика визначає вектори державного управління, державне регулювання – правопорядок державного управління, публічне адміністрування – відкритість та прозорість державного управління,

яка є основою для формулювання визначення: державне управління - це діяльність публічних органів влади спрямована на розробку та реалізацію державної політики через забезпечення нормативно-правового регулювання визначених сфер суспільного життя.

5. Встановлено, що формування атрибутивно-реляційного дефінієнсу поняття державного управління продовольчою безпекою країни потребувало виокремлення специфічних ознак, зокрема приналежності до певної суспільної сфери, відповідальності конкретних органів влади, окреслення базових напрямів державної політики та нормативно-правового регулювання, відтак державне управління продовольчою безпекою країни – це напрям державного управління, спрямований на забезпечення фізичної та економічної доступності якісного та безпечного продовольства органами виконавчої влади у сфері формування продовольчої безпеки, через реалізацію нормативно-правового забезпечення, що регулює відносини у цій сфері. Важливість правильного формулювання даного визначення зумовлена необхідністю обґрунтованого виокремлення державного управління продовольчою безпекою з поміж інших напрямів державного управління для розроблення раціональних підходів до державного управління у цій сфері та активізації механізмів спрямованих на забезпечення підвищення рівня продовольчої безпеки.

6. Запропоновано визначення поняття економічного механізму державного управління продовольчою безпекою – це взаємозв'язок компонентів державного управління у вигляді органів публічної влади, законодавчих регламентів та державної політики, спрямований на забезпечення впливу на об'єкти економічного механізму за допомогою економічних інструментів методами стимулювання чи примусу для досягнення належного рівня продовольчої безпеки.

7. Виявлено, що функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в Україні стикається з низкою концептуальних проблем, які перешкоджають досягненню стійкої та ефективної продовольчої системи, зокрема у вигляді нестабільності нормативно-правової

бази, низької ефективності державного регулювання, інституційної слабкості, відсутності системного підходу до побудови державної продовольчої політики, відсутності обґрунтованої комплексної системи моніторингу, і як наслідок, високої бюрократії та корупції, що створюють додаткові перепони. Розв'язання концептуальних проблем функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою слід здійснювати застосовуючи удосконалений підхід до формування ефективної моделі реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, що базуються на покращенні синергетичності взаємозв'язку компонентів державного управління, формуванні певного набору інструментів, спрямованих на досягнення кількісно виражених цілей та завдань, вибору об'єкта та суб'єкта, методу впливу в межах дії економічного механізму, а також індикаторів для моніторингу показників, що свідчать про виконання поставлених цілей та завдань. Такий підхід дозволить адаптувати економічний механізм відповідно до динамічних змін у середовищі, забезпечить підвищення прозорості, підзвітності та ефективності управлінських процесів.

8. Запропоновано визначення системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою як системи безперервного спостереження за обґрунтованим набором індикаторів реалізації економічного механізму державного управління спрямованого на забезпечення фізичної та економічної доступності продовольства, його якості та безпечності, а також стійкості та адаптивності природних ресурсів, що формує інформаційну базу для своєчасного коригування державної продовольчої політики, нормативно-правового та інституційного забезпечення та підтримання національної продовольчої безпеки.

9. Доведено, що функціонування механізмів державного управління спрямованих на розв'язання першочергових проблем суспільства, зокрема, таких як зниження рівня продовольчої безпеки, повинне базуватися на засадах оперативного реагування на індикатори моніторингу та побудові, на основі цього, тісних взаємозв'язків між елементами системи державного управління

продовольчою безпекою. Ефективність застосування системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою напряму залежить від побудови обґрунтованої системи взаємодії елементів концептуальної моделі державного управління продовольчої безпеки, сформованої у розрізі органів державного управління, регламентів державного управління і напрямів державної політики у сфері продовольчої безпеки, та елементів управління економічним механізмом на основі індикаторів моніторингу.

10. Розроблено адаптивну нейромережеву модель взаємозв'язку індикаторів моніторингу економічного механізму із системою державного управління продовольчою безпекою, де в межах взаємозв'язків між умовними нейроконтролерами вибудовано нейромережу, яка синхронізує усі можливі виявлені відхилення перетворюючи їх у необхідні зміни у системі моніторингу. Підхід, що лежить в основі побудови запропонованої моделі, дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення, спрощує пошук нових інструментів економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, підсилює вплив заходів державного управління, спрямованих на забезпечення продовольчої безпеки та сприяє попередженню продовольчої кризи. Враховуючи масштаби інформаційних потоків у сфері державного управління та необхідність застосування штучних нейронів для забезпечення адаптивності та високої ефективності даної моделі важливою є розробка відповідного програмного забезпечення здатного реалізувати запропоновані алгоритми, що є перспективою подальших досліджень.

Наукові результати, висвітлені в розділі 1, опубліковано в працях автора [561; 434; 418; 433; 432; 401; 410; 409; 426; 421].

РОЗДІЛ 2

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ КРАЇНИ СУЧАСНИХ УМОВАХ

2.1. Світовий досвід застосування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою

Протягом останнього століття досвід державного управління свідчив про значні успіхи розвинутих країн світу в забезпеченні продовольчої безпеки. Особливого прогресу досягнуто в напрямі ефективності економічного механізму, а саме – застосування методів державного стимулювання та примусу до суб'єктів господарювання для реалізації поставлених завдань. Стрімке зростання населення приводило до збільшення попиту на продовольство, тож державне управління спрямовувалося на підтримку виробництва та інновацій в аграрному секторі, що було критично важливим для задоволення цього попиту. Окремі державні програми допомагали забезпечити стабільність виробництва продовольства, оскільки орієнтувалися на адаптацію до зміни клімату і зменшення загроз продовольчій безпеці, що виникали через екстремальні погодні умови, такі як посухи та повені. Поряд із цим волатильність цін на продовольство та економічні кризи негативно впливали на доступність харчування для вразливих верств населення, тому державні субсидії, регулювання цін і створення стратегічних запасів продовольства допомагали стабілізувати ринки та забезпечити доступність продовольства.

Досліджуючи проблемні аспекти, реалізації економічного механізму в Україні, у яких доцільним було б застосування міжнародного досвіду, виявили, що значна частина наукових праць зосереджена на вивченні локальних проблем забезпечення продовольчої безпеки. Щодо питань забезпечення фізичної доступності продовольства слід зауважити, що динаміка зайнятості в сільському господарстві України характеризується негативною тенденцією, а науковці

наголошують на необхідності конкретизації факторів впливу на зайнятість населення в сільському господарстві України та оцінці ступеня їх впливу [539, с. 1–19], що дозволить упроваджувати дієві, науково обґрунтовані важелі економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Учені доводять, що зростання державних витрат на управління інвестиціями та фінансову допомогу фермерам позитивно впливає на динаміку повернення інвестицій у сільське господарство [516, с.136–150] і потребує активізації економічного механізму в цьому напрямі, що сприятиме забезпеченню фізичної та економічної доступності продовольства. Аналізуючи інституційну стійкість державного управління, автори акцентують увагу на необхідності дослідження його ефективності для реалізації завдань сталого розвитку [121, с. 501–514], одним із яких є спроможність забезпечення глобальної продовольчої безпеки. Іншим проблемним аспектом, що потребує застосування дієвого міжнародного досвіду в частині застосування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, є посилення обмежень логістичних ланцюгів, а також погіршення регіональної характеристики агрегованого індексу ефективності логістики [562, с. 1103–1114], особливо під час війни в Україні. Значну увагу науковці приділяють дослідженню питань якості та безпеки продовольства, зокрема визначенню безпеки споживання рослинної продукції, вирощеної в зонах важкої промисловості й поширеності застарілого екологічно небезпечного транспорту [528, с. 1–14]. У цьому напрямі імплементація міжнародного досвіду реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою дозволить вирішити проблему на глобальному рівні. Водночас науковці зазначають, що реалізація енергоощадних проєктів має позитивний вплив не лише на стійкість природних ресурсів, але й дає змогу збільшити в середньому фінансову стійкість суб'єктів господарювання [470, с. 36–49], тому активізація економічного механізму в цьому напрямі дозволить не лише забезпечити стійкість і адаптивність природних ресурсів, але й сприятиме розвитку сільського господарства в цілому.

Імплементація міжнародного досвіду передових країн світу щодо

використання економічного механізму для забезпечення продовольчої безпеки потребує дослідження та систематизації інформації про ефективність окремих компонентів державного управління. Відсутність чіткої методики дослідження розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою обмежує можливість проведення якісного аналізу його результативності й виокремлення ефективних його складових, тому першочерговим завданням є розробка методології та проведення подальшого дослідження з метою виявлення певних закономірностей, специфіки та переваг тих чи інших важелів державного управління.

Питанням розвитку державного управління у сфері забезпечення продовольчої безпеки присвячено праці багатьох зарубіжних учених. Зокрема, науковці досліджували недоліки поточної нормативної бази в США, Європі, Китаї, Японії, Австралії, Канаді та Індії, спрямованої на забезпечення продовольчої безпеки в частині функціонування системи охорони здоров'я [564, с. 534–540; 514, с. 71–74], оцінки безпеки нових харчових продуктів та інгредієнтів [563, с. 59; 549], а також урегулювання окремих аспектів забезпечення якості продовольства загалом [485; 551]. Інші вчені концентрують увагу на підвищенні національної продовольчої безпеки шляхом захисту прав інтелектуальної власності фермерів на розведення місцевих сортів рослин, зокрема в частині державного стимулювання та спеціального регулювання захисту інтересів і прав фермерів, а також їхніх традиційних знань про місцеві сорти рослин [495]. Частина праць присвячена дослідженню правової відповідальності держави за продовольчу безпеку в умовах пандемії [526, с. 345–347; 479, с. 1595–1611; 486, с. 1627–1644, 488, с. 103–115; 492; 518, с. 731–750], що може бути використано в частині реалізації економічного механізму, спрямованого на підтримку вразливих верст населення в кризових умовах. Цікавими є матеріали, пов'язані з дослідженням системи кримінального судочинства в Законі «Про харчові продукти» в Індонезії, зокрема проблем, що стосуються підтвердження кваліфікації кримінального правопорушення у сфері продовольчої безпеки [546], що в межах застосування економічного механізму

державного управління продовольчою безпекою, зокрема методів примусу, має принципове значення.

Крім цього, варто відзначити вагомість дослідження теоретичних основ регулювання субсидій у законодавстві світової організації торгівлі (СОТ), зокрема в частині класифікації субсидій [490, с. 1111–1132]. Поряд із цим значну увагу приділено питанням впливу війни в Україні на світову продовольчу безпеку [465; 532; 471, с. 84–95; 574, с. 227–238].

Загалом проведений огляд літературних джерел свідчить про значний вклад науковців у розв'язання проблем державного управління продовольчою безпекою, проте відсутність комплексного дослідження досвіду провідних країн у реалізації економічного механізму підтверджує необхідність проведення детального аналізу його ефективності в окремих країнах, що мають високі показники глобального індексу продовольчої безпеки з для подальшої імплементації кращих практик державного управління в Україні.

Дослідження міжнародного досвіду застосування та розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою потребує вивчення його проявів через реалізацію певних функцій окремих органів державного управління, розвиток регламентів, що впорядковують функціонування економічного механізму, та напрямів державної політики, спрямованої на забезпечення продовольчої безпеки в розрізі її складових від початку перших проявів і до сьогодні в межах розвинених держав зі стабільно високими показниками глобального індексу продовольчої безпеки. Систематизацію такого методологічного підходу відображено на рис. 2.1 у вигляді тривимірної матричної моделі дослідження розвитку ЕМ ДУПБ. Сутність запропонованої матричної моделі методології дослідження полягає в одночасному розподілі елементів ЕМ ДУПБ за трьома різними категоріями, що характеризують його з трьох ракурсів, відображених у декартовій ортогональній системі координат, де вісь x розкриває компоненти державного управління, y – складові продовольчої безпеки, а z – досліджувані часові періоди.

Матриця набуває вигляду паралелепіпеда, поділеного на i -ту кількість елементів ЕМ ДУПБ, що задані змінною з трьома індексами $e_{x,y,z}$, та являє собою тривимірну таблицю, у кожену комірку якої вносять інформацію про певний компонент державного управління, спрямований на забезпечення певної складової продовольчої безпеки в певний період у межах реалізації економічного механізму.

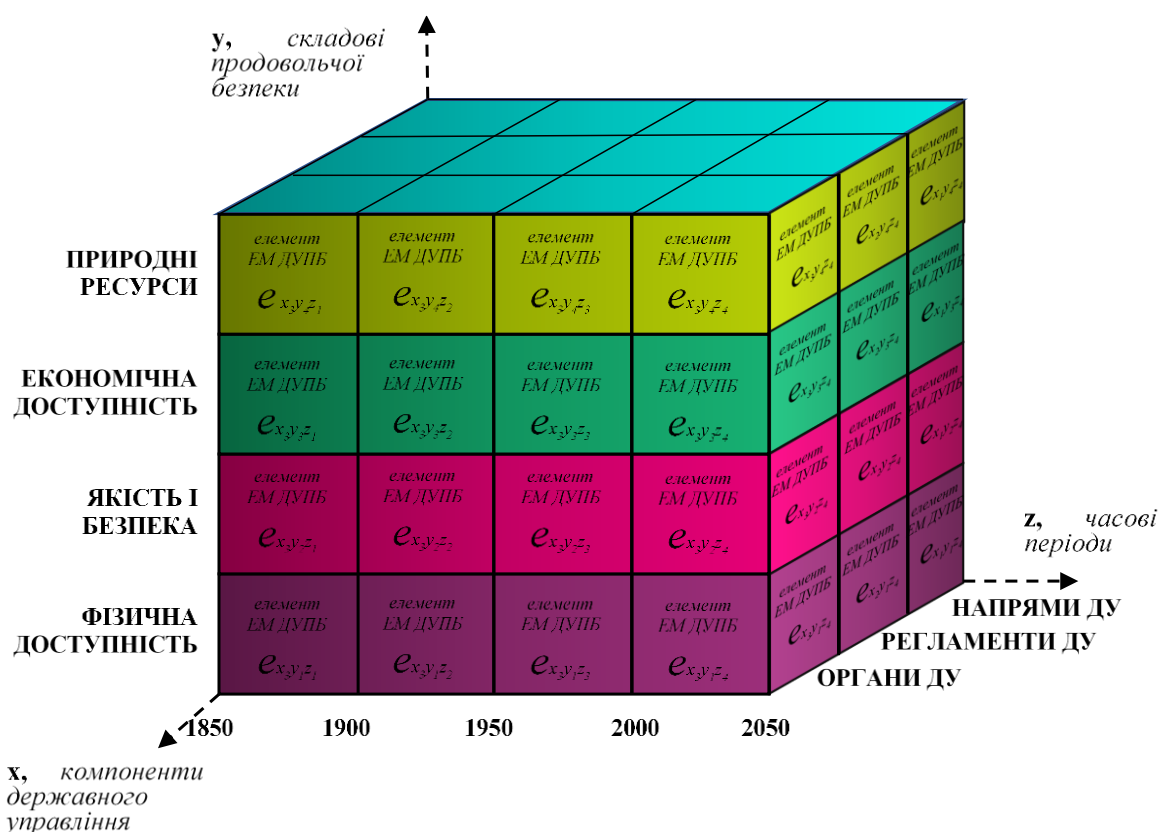

Рис. 2.1. Тривимірна матрична модель методології дослідження розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою

Примітка: розроблено автором

Сукупність елементів матриці визначає загальний вектор руху досліджуваної країни та дозволяє виявити певні закономірності розвитку ЕМ ДУПБ, а їх цифрове вираження – установити кореляційний зв'язок з рівнем глобального індексу продовольчої безпеки в розрізі її складових, де S – абсолютний кількісний індикатор розвитку ЕМ ДУПБ певної країни, який визначають за формулою:

$$S = \sum_{e=1}^n e_{x_n y_n z_n}, \quad (2.1)$$

де e – елемент ЕМ ДУПБ; n – обсяг елементів матриці; x, y, z – категорії розподілу;

$$e_{x_n y_n z_n} = \sum_{e^s=1}^i e^s_{x_i y_i z_i}, \quad (2.2)$$

де e^s – субелемент ЕМ ДУПБ; i – обсяг субелементів матриці.

У свою чергу, кожен субелемент матриці визначається як сума одиниці та коефіцієнта ефективності i -го компонента державного управління, вираженого позитивною динамікою через співвідношення абсолютної зміни ключових показників ефективності ($\Delta |KPI_{EM\ DУПБ}|$) по модулю до величини цих показників у попередньому періоді ($KPI_{EM\ DУПБ}^0$), при цьому залежно від суті ключового показника ефективності необхідно розрізняти умовні стимулятори (збільшення яких свідчить про позитивну динаміку) та умовні дестимулятори (зменшення яких указує на позитивну динаміку) (формула 2.3).

$$e^s_{x_i y_i z_i} = 1 + \frac{\Delta |KPI_{EM\ DУПБ}|}{KPI_{EM\ DУПБ}^0}. \quad (2.3)$$

Відносний індикатор розвитку визначають через співвідношення абсолютного індикатора розвитку ЕМ ДУПБ певної країни та найвищого показника абсолютного індикатора ЕМ ДУПБ з досліджуваної вибірки усіх країн світу та застосовують для забезпечення можливості оцінювання окремої країни стосовно еталона, а також подальшого кореляційного та регресійного аналізу.

Тривимірна матрична модель методології дослідження розвитку ЕМ ДУПБ розроблена на базі концептуальної моделі дефініції поняття державного управління [561, с. 221], де державна політика визначає напрями державного управління, що реалізуються в межах ЕМ ДУПБ, державне регулювання – правопорядок державного управління, виражений у регламентах ЕМ ДУПБ, а публічне адміністрування – відкритість і прозорість державного управління, виражені у виконанні певних функцій окремих державних органів, спрямованих на забезпечення ЕМ ДУПБ.

Цю модель можна застосовувати для дослідження міжнародного досвіду державного управління і в інших сферах з урахуванням їхньої специфіки. Такий

систематизований підхід до дослідження міжнародного досвіду розвитку ЕМ ДУПБ дозволить усебічно охопити об'єкт дослідження, установити певні закономірності і виявити конкретні дієві прояви економічного механізму в кожному з компонентів державного управління продовольчою безпекою. Успішне впровадження запропонованого підходу можливе при використанні OLAP-технологій (*OnLine Analytical Processing*) [481] – інтерактивних систем, що дозволяють переглядати різні підсумки з багатовимірних даних та спрощують процес обробки великих масивів взаємопов'язаних даних за допомогою швидкого інтерактивного їх відображення на різних рівнях деталізації з різних ракурсів відповідно до уявлення кінцевого користувача про простір його діяльності.

Застосування запропонованого підходу до вивчення міжнародного досвіду державного управління певною сферою суспільного життя при використанні OLAP-технології дає змогу відтворити модель його розвитку в досліджуваній країні, візуалізувати отримані результати і виявити вірогідні закономірності, зокрема дослідити вплив наявних регламентів та органів державного управління, а також напрямів державної політики на окремі складові продовольчої безпеки і її результативний показник у конкретний період часу, а також систематизувати інформацію за необхідними параметрами для прийняття управлінських рішень щодо імплементації передового міжнародного досвіду в Україні.

Для відбору наведених у тривимірній матричній моделі розвитку ЕМ ДУПБ конкретних компонентів державного управління розроблено систему критеріїв їх відповідності певним властивостям за трьома параметрами:

1) властивість I – наявність імовірності впливу конкретного компонента державного управління на зміну державного бюджету досліджуваної країни через реалізацію методів стимулювання або примусу і, як наслідок, зміни його дохідної чи витратної частини ($(e^s_{x_i y_i z_i}) \rightarrow \{P_1 \uparrow \downarrow\}$);

2) властивість II – наявність імовірності впливу конкретного компонента державного управління на поліпшення показників певної складової продовольчої безпеки ($(e^s_{x_i y_i z_i}) \rightarrow \{P_2 \uparrow\}$);

3) властивість III – наявність вимірюваного ефекту у вигляді позитивної динаміки результативних показників реалізації ЕМ ДУПБ ($(e^s_{x_i y_i z_i}) \rightarrow \{P_3 > 1\}$).

Формалізоване вираження такої параметричної системи наведено у формулах 2.4 та 2.5, де множина A дозволяє окреслити елементи тривимірної матричної моделі дослідження розвитку ЕМ ДУПБ, яким притаманні відповідні властивості:

$$S = A | e^s_{x_1 y_2 z_3} \dots + \dots e^s_{x_i y_i z_i} |, \text{ якщо } \forall e^s_{x_i y_i z_i} P(e^s_{x_i y_i z_i}), \quad (2.4)$$

або

$$S = \{ e^s_{x_i y_i z_i} \in A | P(e^s_{x_i y_i z_i}) \} = \{ e^s_{x_i y_i z_i} | P(e^s_{x_i y_i z_i}) \}, \quad (2.5)$$

де $P(e^s_{x_i y_i z_i}) \rightarrow \{P_1 \uparrow \downarrow; P_2 \uparrow; P_3 > 1\}$.

Про розвиток та ефективність функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою свідчить досягнення певного рівня показників за визначеними індикаторами та критеріями продовольчої безпеки. Таким показником на світовому рівні є глобальний індекс продовольчої безпеки (Global Food Security Index - GFSI) - індекс, який розраховується і публікується виданням The Economist за спонсорства компанії DuPont та включає оцінку продовольчої безпеки 113-ти країн за такими групами показників: якість та безпека (Quality and Safety), цінова та фізична доступність продовольства (Affordability) [504].

Дослідження зміни індексів глобального показника продовольчої безпеки у світі свідчить, що його величина в Україні є нижчою в середньому на 31,90% від переможного показника Фінляндії (додаток Б, табл. Б.1.). З метою подальшого виявлення певних закономірностей у системах державного управління продовольчою безпекою країн досліджуваної вибірки проведено кластерний аналіз, в межах якого задану вибірку розбито на підмножини. За результатами розрахунків стандартного відхилення вибірки основних показників продовольчої безпеки в межах використання модулю Cluster Analysis програмного продукту Statistica 13.5 створено ієрархічну дендрограму множини

досліджуваних країн та згруповано 3-и кластери у відповідності до рівня забезпечення продовольчої безпеки країни (рис. 2.2).

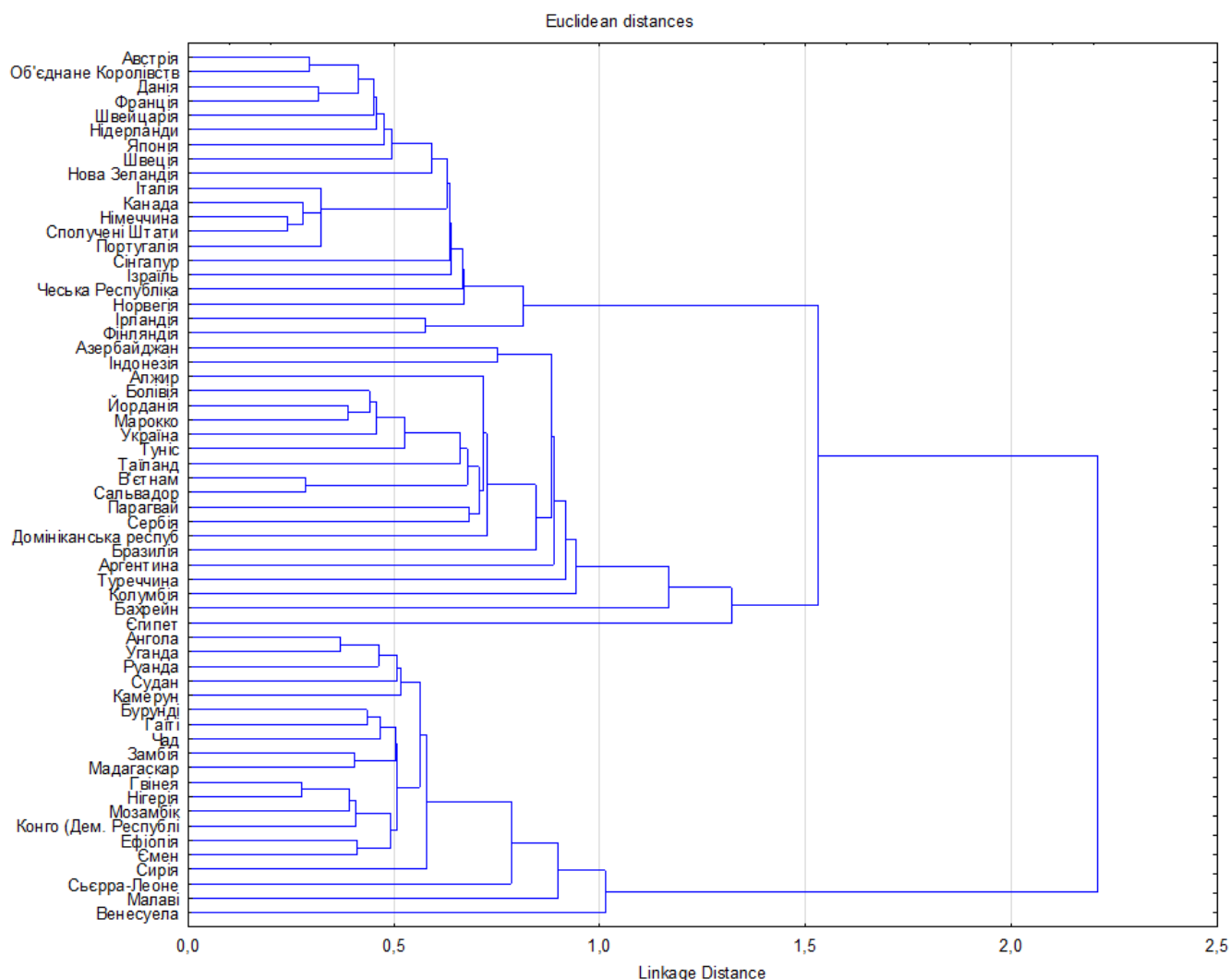

Рис. 2.2. Ієрархічна дендрограма програмного продукту Statistica 13.5 підмножин країни об'єднаних за рівнем забезпечення продовольчої безпеки
Примітка: побудовано автором за даними [505]

Перший кластер представлений країнами із високим рівнем продовольчої безпеки, що приділяють значну увагу питанням державного управління продовольчою безпекою у глобальних масштабах (Фінляндія, Ірландія, Нідерланди, Австрія, Чеська Республіка, Об'єднане Королівство, Швеція, Ізраїль, Японія, Швейцарія, Сполучені Штати, Канада, Німеччина, Нова Зеландія, Данія, Італія, Франція, Норвегія, Португалія, Сінгапур), другий, до якого відноситься Україна - із середнім рівнем (Туреччина, Домініканська республіка, Бахрейн, Бразилія, Таїланд, Сербія, Колумбія, Україна, Аргентина, Азербайджан, Марокко, Алжир, Туніс, Єгипет, Парагвай, Йорданія, В'єтнам, Болівія, Індонезія,

Сальвадор), а третій – з низьким рівнем (Камерун, Уганда, Венесуела, Ангола, Конго (Дем. Республіка), Мозамбік, Нігерія, Сирія, Гвінея, Чад, Руанда, Гаїті, Мадагаскар, Бурунді, Ефіопія, Сьєрра-Леоне, Малаві, Замбія, Судан, Ємен). Дослідження Евклідових відстаней між кластерами досліджуваних країн та Україною, а також показників дескриптивної статистики відображено у додатку Б у таблиці Б.2.

Для дослідження обрано ряд країн першого кластера, що в динаміці характеризувалися високими показниками глобального індексу продовольчої безпеки та територіально представили країни Європи (Фінляндія, Німеччина, Франція), Америки (США, Канада), та Азії (Японія) (рис. 2.3).

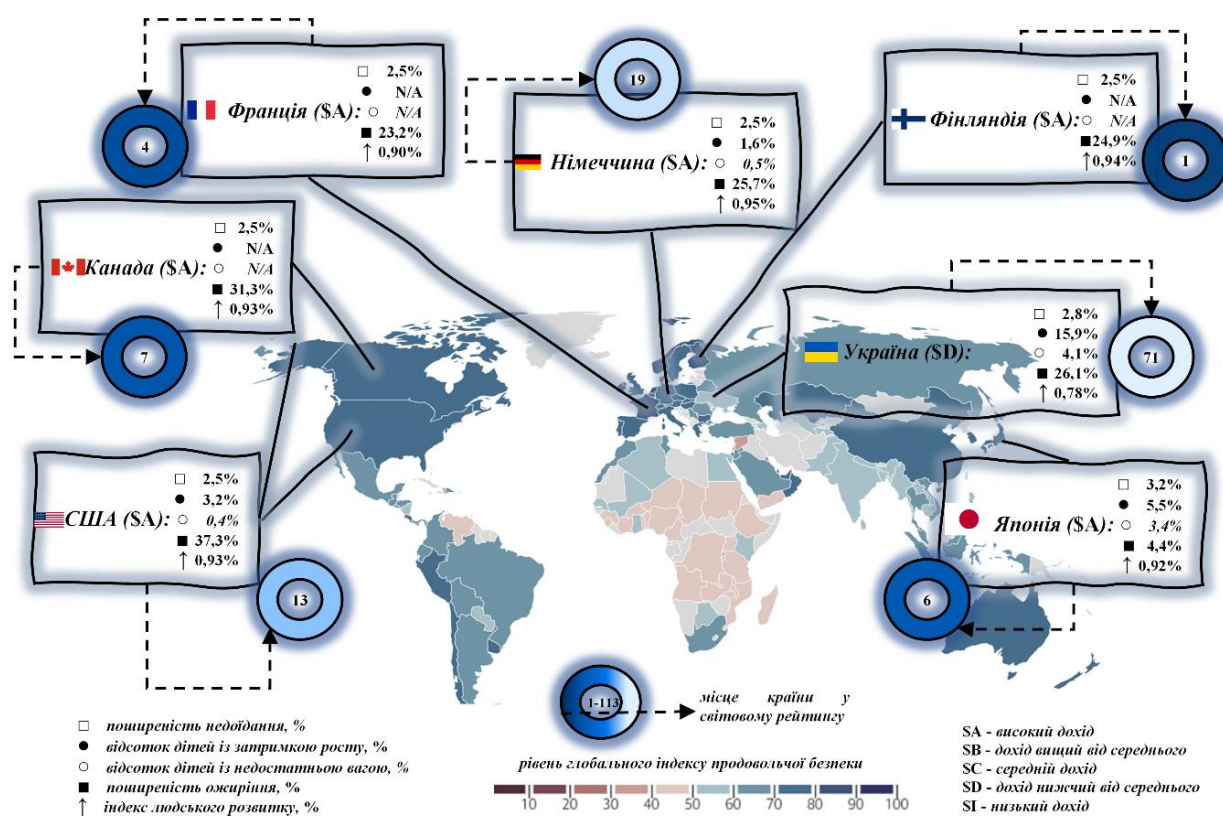

Рис. 2.3. Рейтингова картограма країн, що входять до першого кластера ієрархічної дендрограми за рівнем забезпечення продовольчої безпеки, та України у 2022 р.

Примітка: позначення N/A вказує на низьку поширеність проблеми затримки росту та недостатньої ваги у дітей у країнах, відтак відсоток є настільки низьким, що він не фіксується у національній статистиці та вважається несуттєвим для окремого обліку.

Примітка: побудовано автором за даними [504].

Дослідження функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою Фінляндії, країни, яка була на першому місці в рейтингу глобального індексу продовольчої безпеки, дозволило відтворити динаміку його розвитку за період з 1917 р. до 2022 р. (додаток Б, рис. Б.3). Максимально високі показники рівня економічної доступності продовольства на кінець аналізованого періоду (91,9 зі 100 можливих) привертають увагу до заходів державного управління, здійснених у цьому напрямі урядом Фінляндії. Питома вага дієвих елементів економічного механізму державного управління, спрямованих на забезпечення економічної доступності продовольства, становила $e^{ED} = 27,46\%$, що свідчить про високу ефективність досліджуваних компонентів державного управління, серед яких варто виділити ефективність функціонування створеного в 1917 р. Міністерства соціального забезпечення Фінляндії. У межах функціональних обов'язків Міністерства була розробка різних програм, спрямованих на продовольчу підтримку малозабезпечених сімей, інвалідів, що включали спеціалізовані виплати на покриття витрат на продовольство. Наприклад, у 1920 р. було започатковано «Програму базової соціальної допомоги для покриття щоденних витрат на життя», включаючи харчування, для осіб та сімей, які не можуть забезпечити себе, що, зокрема, дозволило знизити поширеність недоїдання в післявоєнний період на 22 %.

Вагомим компонентом державного управління в цьому аспекті є також Закон «Про продовольчий ринок», прийнятий у 2018 р., дія якого була спрямована на підвищення прозорості ціноутворення та забезпечення справедливих торгових практик, що сприяло зменшенню цінових коливань і забезпечило більш стабільний ринок для споживачів, зокрема індекс споживчих цін знизився на 12 %, частка витрат населення на дієтичні товари в загальних витратах на продовольчі товари зросла на 19 %, імпорт продовольчих товарів зріс на 17 %. Крім цього, закон сприяв захисту інтересів малих та середніх фермерських господарств та виробників продовольчих товарів, забезпечуючи їм

більш рівні умови конкуренції на ринку, що дозволило збільшити частку ринку малих та середніх фермерських господарств.

Поряд із цим варто відзначити, що Фінляндія має найвищі показники стійкості й адаптивності природних ресурсів і зі значним відривом випереджає досліджувані країни, що свідчить про цінність досвіду державного управління в цій сфері.

Зокрема, розробка та реалізація у 1997 р. «Комплексного плану природокористування», який був спрямований на забезпечення збалансованого і сталого розвитку використання природних ресурсів країни шляхом застосування обмежень, стимулів та державних інвестицій, забезпечила скорочення вирубки лісів на 32,95 %, а також збільшення кількості зрошуваних земель на 25,6 %. Також значна увага приділялась збільшенню частки чистої питної води шляхом установаження очисних споруд перед поверненням води в природні водойми. Вагомих результатів у цьому напрямі вдалося досягнути Постановою уряду «Про обмеження деяких викидів у сільському господарстві та садівництві», прийнятою у 2014 р., зокрема у вигляді зниження обсягів шкідливих відходів від промислових та сільськогосподарських господарств I–II класу небезпеки на 71 %. Щодо забезпечення фізичної доступності продовольства варто відмітити реалізацію «Програми надання стартової підтримки молодим фермерам», започатковану 1996 р. Ця програма дозволила збільшити частку фермерів віком до 40-ка років у загальній кількості фермерів, що становила станом на 1995 р. 86 тис. сільськогосподарських господарств, з 10,64 до 17,8 % у 1997 р. Основні інструменти економічного механізму державного управління продовольчою безпекою були спрямовані на заохочення молоді до заняття сільськогосподарською діяльністю й забезпечення зміни поколінь на сільськогосподарських підприємствах та відігравали ключову роль у підтримці сталого розвитку сільських територій і зміцненні аграрного сектора країни шляхом упровадження нових технологій, методів ведення господарства та ідей. Молоді фермери отримували одноразову фінансову допомогу для покриття частини витрат на розвиток своїх господарств, безкоштовні професійні

консультативні послуги, а також доступ до освітніх програм, спрямованих на підвищення професійних знань та навичок у сфері сільського господарства, витрати на які покривалися в межах бюджету.

Іншим вагомим компонентом державного управління було створення у 2009 р. Фінського агентства із сільськогосподарських платежів, що діяло під егідою Міністерства сільського господарства та лісівництва Фінляндії, відповідаючи за координацію з Європейським Союзом у сфері аграрних платежів, а його діяльність була зосереджена на адмініструванні та виплаті фінансової підтримки фермерам, а також на реалізації програм розвитку сільських територій. Ключовими показниками ефективності запровадження таких програм було зростання кількості робочих місць у сільській місцевості на 81 % у 2010 р. порівняно з 2008 р. Одним із важливих моментів, на які варто звернути увагу в ході дослідження розвитку ЕМ ДУПБ Фінляндії, є впровадження моніторингу використання сільськогосподарських субсидій, а також звітність цього агентства перед національним урядом та ЄС про результати реалізації програм державної підтримки сільськогосподарського сектора в напрямі досягнення цілей забезпечення продовольчої безпеки.

Дослідження розвитку ЕМ ДУПБ Франції, яка займає 4-те місце у світі за показником глобального рівня продовольчої безпеки, указує на наявність дієвих компонентів державного управління, особливо в напрямі забезпечення економічної доступності продовольства для населення, оскільки ключові показники вказують на високу питому вагу дієвості зазначених субелементів ЕМ ДУПБ, що в межах забезпечення економічної доступності загалом становить 27,66 % від усіх досліджених компонентів державного управління в цій сфері (додаток Б, рис. Б.4). У 1958 р. у Франції було створено Міністерство економіки та фінансів, ключова роль якого полягала в регулюванні національної економіки, управлінні державними фінансами, податковою політикою та економічним плануванням. Міністерством було внесено ряд змін, серед яких головним для продовольчої безпеки було зниження ставки податку на додану вартість для харчових продуктів у межах соціальної та економічної політики Франції,

спрямованої на забезпечення економічної доступності важливих товарів для всіх верств населення, що позитивно вплинуло на динаміку сукупного попиту на продовольчі товари, з одного боку, та зниження частки витрат на них у загальній величині витрат домогосподарств – з другого (питома вага $e^s=2,74\%$).

Поряд із дією компонентів державного управління, спрямованих на оптимізацію цін на продовольчі товари, зокрема щодо забезпечення імпорту сільськогосподарської продукції, дієвими виявились і інші компоненти державного управління, спрямовані на пільгове забезпечення продовольчими товарами соціально незахищених верств населення Франції. Серед них варто виділити програму «Фрукти та овочі в школі» та «Молоко та молочні продукти в школі», а також Закон «Про харчові відходи». Основними показниками ефективності цього компонента державного управління були зростаюча кількість суб'єктів господарювання, які розпочали активну співпрацю з благодійними організаціями, та зниження обсягів харчових відходів.

Такі заходи сприяли зростанню усвідомленості серед населення щодо проблеми марнотратства їжі, заохоченню до більш відповідального споживання та підтримки малозабезпечених верств населення.

Дослідження ефективності державного управління за цим напрямом у Німеччині вказує на наявність схожих компонентів, що дозволили забезпечити економічну доступність продовольства на рівні 87,9 %, зокрема, це державні програми стабілізації цін, підтримки сімейних ферм, підтримки німецьких продовольчих банків, а також дія законів «Про ПДВ» та «Про сільськогосподарські організації та ланцюги постачання» (додаток Б, рис. Б.5).

На особливу увагу заслуговує «Програма просування цифрової екоплатформи», орієнтована на забезпечення обміну інформацією про надлишки придатних для споживання харчових продуктів, а також на оптимізацію логістики харчових продуктів у найкоротші терміни для вчасного їх транспортування до благодійних організацій або безпосередньо малозабезпеченим особам, що сприятиме їх ефективнішому розподілу та використанню. Зміни, які відбулися після запровадження цієї програми,

включають не тільки зниження кількості харчових відходів та підвищення продовольчої безпеки для нужденних, але й зміцнення співпраці між комерційним сектором, державою та неприбутковим сектором, а тому такий досвід державного управління варто імплементувати для поліпшення економічної доступності продовольства в Україні.

Одним з перших регламентів державного управління Канади, основні положення якого були спрямовані на забезпечення продовольчої безпеки, зокрема в частині якості й безпечності харчових продуктів, був Закон «Про департамент сільського господарства», прийнятий у 1868 р. (додаток Б, рис. Б.6). Економічний механізм, задіяний у цьому контексті, поклав основу для подальшого розвитку сільськогосподарської політики в Канаді, спрямованої на підтримку виробництва високоякісних та безпечних харчових продуктів, а також на забезпечення сталого розвитку аграрного сектора, а окремі положення строго регламентували виконання стандартів якості й безпечності сільськогосподарської продукції, що дозволило покращити ключові показники, зокрема, рівень захворюваності від харчових отруєнь знизився на 37 %, а рівень смертності від харчових отруєнь – на 53 %. Вагомий внесок у забезпечення якості та безпеки продовольства Канади в межах реалізації економічного механізму державного управління здійснено завдяки функціонуванню Канадського агентства з інспекції харчових продуктів, створеного у 1997 р.

Важливу увагу приділяли перевіркам щодо виявлення продуктів, які містять певні штами бактерій, а також небезпечні для життя компоненти в складі продуктів чи небезпечні умови при виробництві, при цьому рівень госпіталізації від харчових отруєнь за цим напрямом вдалося скоротити на 46 %, а темп приросту кількості проінспектованих суб'єктів господарювання вже у 1998 р. становив 63 %.

У цей же період уряд Канади розпочав запровадження комплексного підходу до забезпечення продовольчої безпеки, зокрема через функціонування таких урядових організацій, як «Бюро продовольчої безпеки», «Канадське агентство продовольчої безпеки», а також розробки та реалізації «Канадського

плану дій щодо продовольчої безпеки», у межах якого економічний механізм державного управління проявлявся методами стимулювання продовольчого виробництва для підвищення стійкості продовольчих систем на місцевому рівні, а також зменшення відходів харчових продуктів, доступу до продовольства для вразливих груп та фінансування наукових досліджень.

Загалом динаміка розвитку ЕМ ДУПБ США характеризується рівномірністю розподілу впливу на забезпечення фізичної та економічної доступності продовольства, а також його якості й безпеки через підтримку та контроль сільського господарства у першій половині досліджуваного періоду, а також інтенсивністю уваги щодо цілеспрямованого впливу на забезпечення глобальної продовольчої безпеки (додаток Б, рис. Б.7). Значну увагу при цьому приділено якості і безпечності продовольства, а питома вага дієвих елементів економічного механізму державного управління, спрямованих на її забезпечення, становить: $e^{ЯБ} = 28,61\%$. На початку ХХ ст. в США існувала значна проблема з безпекою харчових продуктів та медикаментів, частково через відсутність федерального регулювання в цих сферах. Публікації та розслідування, такі як книга У. Сінклера «Джунглі» (1906), яка висвітлювала жахливі умови в м'ясопереробній промисловості, спонукали громадськість і уряд до дій щодо поліпшення стандартів безпеки, тож у цей період було створено Управління з санітарного нагляду за якістю харчових продуктів та медикаментів, а також затверджено Закон «Про чисті харчові продукти та ліки», дія яких була спрямована на вирішення виявлених проблем. Зокрема, основні завдання управління включали: оцінку безпеки нових харчових продуктів, фармацевтичних препаратів, біологічних продуктів і медичних пристроїв перед їх уведенням на ринок; нагляд за виробництвом, маркетингом і продажем харчових продуктів, медикаментів і медичних пристроїв для забезпечення їх безпеки, ефективності й правдивості маркетингової інформації; проведення та сприяння науковим дослідженням для кращого розуміння наукових і технічних аспектів, що лежать в основі безпеки продуктів; розробку та впровадження

програм і політик, спрямованих на захист громадського здоров'я від ризиків, пов'язаних з продовольством; установлення вимог до маркування для харчових продуктів, медикаментів, косметики та медичних пристроїв з метою забезпечення споживачів достовірною інформацією для прийняття обґрунтованих рішень; організацію та контроль процесів відкликання небезпечних або дефектних продуктів з ринку.

З часу свого створення функції та повноваження управління значно розширилися, щоб відповідати зростаючим вимогам безпеки харчових продуктів і медикаментів, а також викликам, пов'язаним із розвитком науки і технологій, та залишатися ключовим гравцем у забезпеченні безпеки й ефективності широкого спектра продуктів. Ключовим показником ефективності задіяних економічних механізмів державного управління було зниження випадків захворюваності і смертності, пов'язаних із вживанням небезпечних харчових продуктів та медикаментів, а ефективний контроль і регулювання безпеки харчових продуктів, ліків та медичних пристроїв допомогли покращити загальне здоров'я населення.

Дослідження розвитку ЕМ ДУПБ Японії дозволило виявити найвищу питому вагу ефективних елементів, спрямованих на забезпечення фізичної доступності продовольства серед країн досліджуваної вибірки, що становить: $e^{\Phi D} = 25,82\%$ (додаток Б, рис. Б.7).

Починаючи з 1881 р., діяльність Міністерства сільського, лісового й водного господарства Японії свідчила про високу ефективність у рамках урядових реформ Мейдзі для модернізації та підвищення ефективності регулювання аграрної, лісової і рибної галузей. Загальні напрями державного управління, започатковані в цей період, були вдосконалені та доповнені протягом наступних років, зокрема: у сільському господарстві активно впроваджувались дотації та субсидії фермерським господарствам для підтримки виробництва, зниження виробничих ризиків та стимулювання впровадження інноваційних технологій, а також запроваджувалося встановлення мінімальних закупівельних цін на ключові сільськогосподарські продукти для захисту

доходів фермерів; у лісовому господарстві здійснювалося регулювання вирубки лісів через систему ліцензування та встановлення квот, застосування податкових пільг для підприємств, що інвестують у стале лісокористування; у рибальстві встановлювалися квоти на вилов риби для забезпечення збалансованого використання морських біоресурсів.

Крім цього, значна увага приділялась розвитку інфраструктури для іригації та меліорації (дамби, канали, системи зрошення), реалізовувалися програми збереження водних ресурсів, дотації на впровадження водоощадних технологій, активно запроваджувалася практика надання державних грантів на наукові дослідження та розвиток аквакультури для підвищення її продуктивності й екологічної стійкості.

Для побудови тривимірної матричної моделі розвитку ЕМ ДУПБ досліджуваних країн застосовано опцію 3D Color Fill Surface програмного продукту OriginPro 8.5.1, що дозволяє візуалізувати результати проведеного аналізу (рис. 2.4).

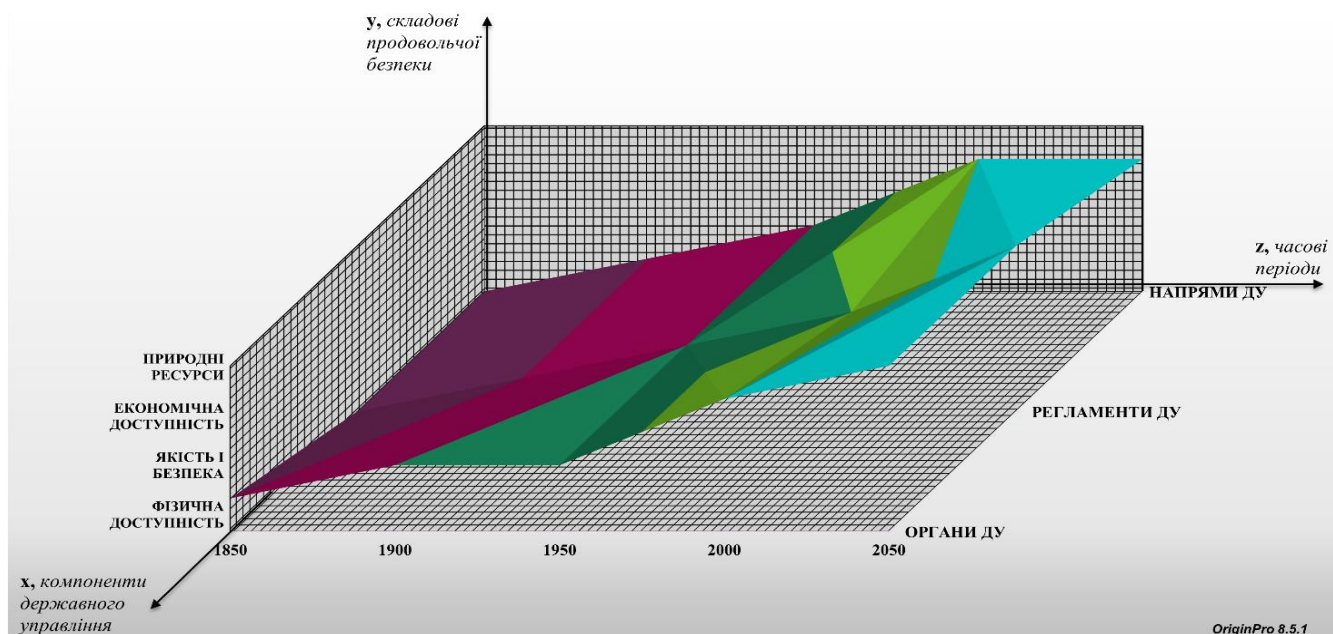

Рис. 2.4. Тривимірна матрична модель розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країн, що входять до першого кластера ієрархічної дендрограми за рівнем забезпечення продовольчої безпеки
Примітка: побудовано автором на основі проведеного дослідження.

Модель демонструє поетапну градацію розвитку ЕМ ДУПБ в розрізі всіх компонентів державного управління на шляху від забезпечення фізичної доступності продовольства до забезпечення стійкості й адаптивності природних ресурсів та свідчить про наявність виявлених закономірностей у всіх досліджуваних країнах.

Визначений абсолютний індикатор розвитку ЕМ ДУПБ доводить провідні позиції Фінляндії і становить 108,35, що є еталонним значенням в аналізованому періоді (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Зведені результати дослідження розвитку економічного механізму
державного управління продовольчою безпекою

Країни		США	Канада	Німеччина	Франція	Фінляндія	Японія
Абсолютний індикатор розвитку ЕМ ДУПБ		100,62	101,89	98,02	104,48	108,35	99,30
Структура абсолютного індикатора в розрізі компонентів державного управління	органи ДУ	31,33	29,20	21,63	38,11	23,29	26,65
	регламенти ДУ	33,04	33,08	24,71	34,22	59,06	31,88
	напрями ДУ	35,63	37,72	53,66	27,68	17,65	41,47
Відносний індикатор розвитку ЕМ ДУПБ		92,86	94,05	90,48	96,43	100,00	91,67
Структура відносного індикатора в розрізі компонентів державного управління	органи ДУ	29,11	27,46	19,57	36,76	23,28	24,43
	регламенти ДУ	30,68	31,10	22,36	32,99	59,07	29,22
	напрями ДУ	33,08	35,48	48,54	26,68	17,65	38,02
Структура відносного індикатора в розрізі складових продовольчої безпеки	фізична доступність продовольства	19,47	22,70	19,84	20,90	21,15	23,67
	економічна доступність продовольства	25,86	26,18	25,92	27,66	27,46	26,47
	якість і безпека продовольства	26,56	26,84	23,66	26,57	26,51	22,56
	стійкість і адаптивність природних ресурсів	20,96	18,32	21,06	21,30	24,88	18,97

Примітка: розраховано автором на основі проведеного дослідження.

Для проведення кореляційного та регресійного аналізу та виявлення зв'язків між показниками продовольчої безпеки й ефективністю економічного механізму державного управління, спрямованого на її забезпечення, сформовано вибірку з результативних (y_1, y_2, y_3, y_4) та факторних (x_1, x_2, x_3, x_4) показників (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Вхідні дані для проведення кореляційного та регресійного аналізу

Показники \ Країни	США	Канада	Німеччина	Франція	Фінляндія	Японія
Рівень глобального індексу продовольчої безпеки в частині забезпечення фізичної доступності продовольства, y_1	65,10	75,70	67,00	69,00	70,50	81,20
Рівень глобального індексу продовольчої безпеки в частині забезпечення економічної доступності продовольства, y_2	87,10	88,30	87,90	91,30	91,90	89,80
Рівень глобального індексу продовольчої безпеки в частині забезпечення якості і безпеки продовольства, y_3	88,80	89,50	79,90	87,70	88,40	77,40
Рівень глобального індексу продовольчої безпеки в частині стійкості й адаптивності природних ресурсів, y_4	69,40	60,10	70,80	70,30	82,60	66,10
Питома вага відносного індикатора розвитку ЕМ ДУПБ, спрямованого на забезпечення фізичної доступності продовольства, x_1	19,47	22,70	19,84	20,90	21,15	23,67
Питома вага відносного індикатора розвитку ЕМ ДУПБ, спрямованого на забезпечення економічної доступності продовольства, x_2	25,86	26,18	25,92	27,66	27,46	26,47
Питома вага відносного індикатора розвитку ЕМ ДУПБ, спрямованого на забезпечення якості і безпечності продовольства, x_3	26,56	26,84	23,66	26,57	26,51	22,56
Питома вага відносного індикатора розвитку ЕМ ДУПБ, спрямованого на забезпечення стійкості й адаптивності природних ресурсів, x_4	20,96	18,32	21,06	21,30	24,88	18,97

Примітка: розраховано автором на основі проведеного дослідження.

Проведений кореляційний аналіз свідчить про наявність сильного зв'язку між індикатором розвитку ЕМ ДУПБ та глобальним індексом продовольчої безпеки в розрізі її складових (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Матриця лінійних коефіцієнтів парної кореляції між індикатором розвитку ЕМ ДУПБ та глобальним індексом продовольчої безпеки в розрізі її складових

	y_1	y_2	y_3	y_4	x_1	x_2	x_3	x_4
y_1	1,0000	0,2317	-0,4216	-0,4175	0,9887	0,0554	-0,4520	-0,5174
y_2	0,2317	1,0000	0,0903	0,5807	0,2957	0,9627	0,1243	0,5562
y_3	-0,4216	0,0903	1,0000	0,1168	-0,2992	0,2686	0,9965	0,2844
y_4	-0,4175	0,5807	0,1168	1,0000	-0,4204	0,5440	0,1338	0,9825
x_1	0,9887	0,2957	-0,2992	-0,4204	1,0000	0,1424	-0,3260	-0,4985
x_2	0,0554	0,9627	0,2686	0,5440	0,1424	1,0000	0,3131	0,5587
x_3	-0,4520	0,1243	0,9965	0,1338	-0,3260	0,3131	1,0000	0,3040
x_4	-0,5174	0,5562	0,2844	0,9825	-0,4985	0,5587	0,3040	1,0000
Примітка: колірна інтерпретація тісноти зв'язку	$R > 0,6$ сильна пряма залежність →		$R < -0,6$ сильна обернена залежність →		$-0,6 > R > -0,6$ слабка чи помірна залежність →			

Примітка: розраховано автором на основі проведеного дослідження.

Для оцінки статистичної надійності, достовірності й адекватності отриманих у ході регресійного аналізу економетричних моделей залежності глобального індексу продовольчої безпеки від індикатора розвитку ЕМ ДУПБ у розрізі складових проведено аналіз критеріїв Фішера і Стьюдента (табл. 2.4).

Отримані значення за t -критерієм Стьюдента вказують на значущість усіх змінних, а дисперсійний аналіз регресії, проведений за допомогою F -критерію Фішера, указує на лінійну залежність між показниками і свідчить про високу якість моделі та можливість використання подальшого прогнозування результативних показників (рис. 2.5).

Таблиця 2.4

Результати оцінювання параметрів економетричних моделей залежності глобального індексу продовольчої безпеки від індикатора розвитку ЕМ ДУПБ у розрізі складових продовольчої безпеки

Економетричні моделі залежності глобального індексу продовольчої безпеки від індикатора розвитку ЕМ ДУПБ у розрізі	Множинна лінійна регресійна модель	Коефіцієнт множинної кореляції	Коефіцієнт множинної детермінації	Стандартна помилка	F-критерій Фішера ($F_{табл} = 6,94$)	t-критерій Стьюдента ($t_{табл} = 2,776$)
Фізичної доступності продовольства	$y = 3,65x - 6,27$	$R = 0,9887$	$R^2 = 0,9776$	1,004	174,60	13,21
Економічної доступності продовольства	$y = 2,38x + 26,09$	$R = 0,9626$	$R^2 = 0,9267$	0,5863	50,59	7,11
Якості і безпечності продовольства	$y = 2,81x + 13,62$	$R = 0,9964$	$R^2 = 0,9929$	0,4894	567,09	23,81
Стійкості й адаптивності природних ресурсів	$y = 3,16x + 3,76$	$R = 0,9825$	$R^2 = 0,9653$	1,5376	111,45	10,55

Примітка: розраховано автором на основі проведеного дослідження.

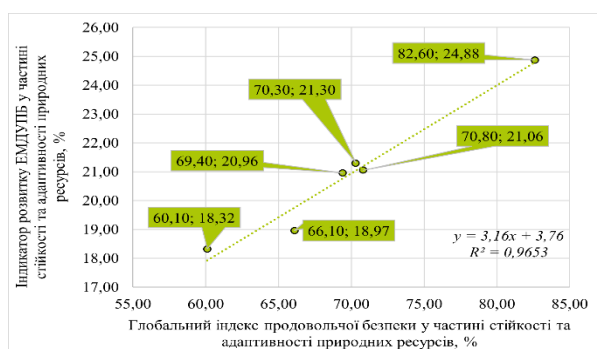
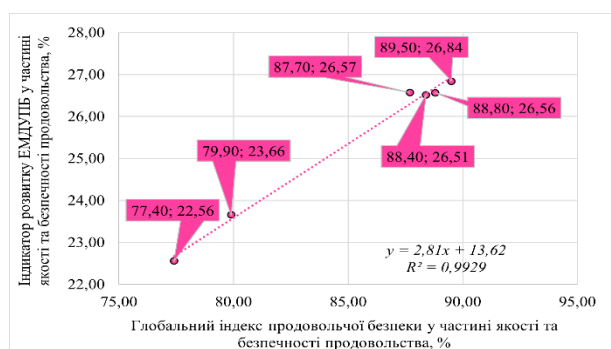
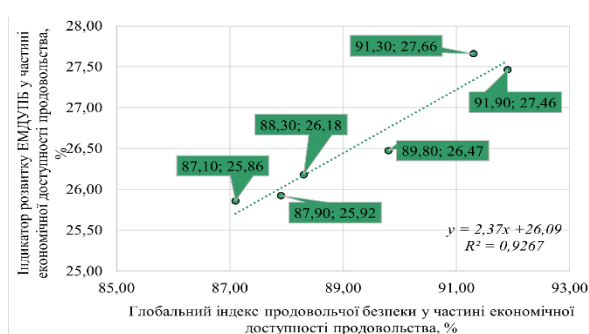
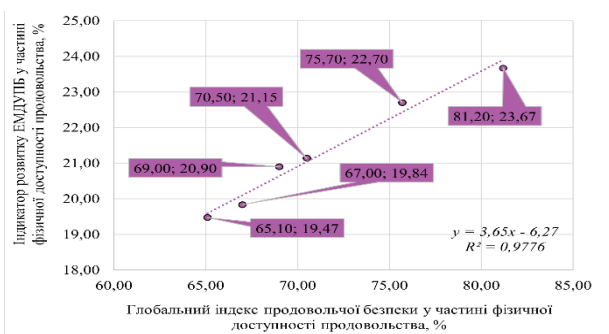

Рис. 2.5. Лінійні моделі залежності глобального індексу продовольчої безпеки від індикатора розвитку ЕМ ДУПБ у розрізі складових продовольчої безпеки
Примітка: побудовано автором на основі проведеного дослідження.

Результати проведеного дослідження доводять ключову роль економічного механізму в державному управлінні продовольчою безпекою, а закономірності, виявлені в ході дослідження, дозволяють побудувати модель спіральної динаміки розвитку ЕМ ДУПБ, що характеризується циклічністю руху від власних потреб країн до глобальних масштабів міжнародного рівня. Ця модель побудована на базі теорії спіральної динаміки людського розвитку та еволюції свідомості К. Грейвза [542, с. 201–207] і враховує особливості розвитку ЕМ ДУПБ, притаманні досліджуваним країнам у певний період часу (рис. 2.6).

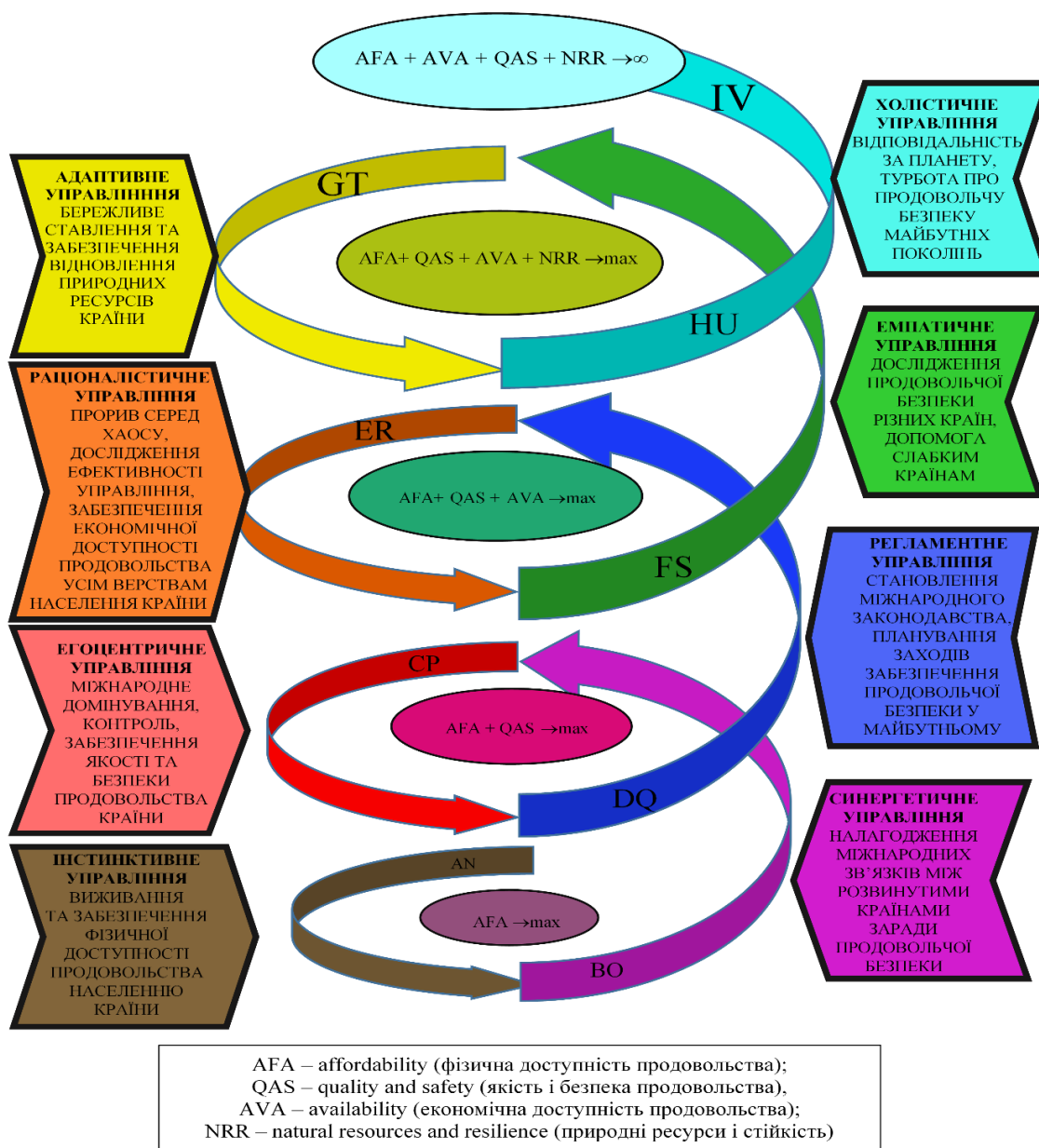

Рис. 2.6. Модель спіральної динаміки розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою

Примітка: розроблено автором

Загалом можна виділити п'ять рівнів, на кожному з яких економічний механізм має свою специфіку. Зокрема, на першому рівні він орієнтований на виживання та забезпечення фізичної доступності продовольства населенню країни: в основному державна підтримка спрямовувалася на фінансування сільського господарства, а робота у важких умовах праці стимулювалася пільгами та дотаціями для фермерів, державне управління при цьому мало інстинктивний характер через відсутність глобальних орієнтирів та чіткого розуміння проблем і потреб. Рухаючись по спіралі, досліджувані країни на сьогодні досягли четвертого рівня, де серед пріоритетів активізації ЕМ ДУПБ слід назвати відповідальність за планету і турботу про продовольчу безпеку майбутніх поколінь, проте основним недоліком, що прослідковується за результатами проведеного дослідження, є відсутність комплексного підходу до побудови системи моніторингу ЕМ ДУПБ, здатної слугувати чітким орієнтиром до обґрунтованого визначення напрямів державної підтримки відповідно до зміни внутрішніх та зовнішніх викликів глобальній продовольчій безпеці.

Дослідження міжнародного досвіду застосування та розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою дозволило виявити певні закономірності, що спостерігалися протягом досліджуваного періоду в передових країнах світу. За результатами проведеного аналізу можна констатувати, що найефективніше впливати на стан фізичної доступності продовольства в межах реалізації економічного механізму вдалося уряду Японії, де величина відносного індикатора розвитку ЕМ ДУПБ становила 23,67 %. Характеризуючи дієвість окремих компонентів державного управління, варто виокремити високу ефективність програм державної підтримки в частині дотацій та субсидій фермерським господарствам; установлення мінімальних закупівельних цін; регулювання вирубки лісів через систему ліцензування та встановлення квот; застосування податкових пільг для підприємств, що інвестують у стале лісокористування; установлення квот на вилов риби; розвитку інфраструктури для іригації та меліорації; дотацій на впровадження

водоощадних технологій та екологічної стійкості. Науковці також підкреслюють важливість таких заходів у забезпеченні фізичної доступності продовольства, проте детальної оцінки взаємозв'язку ефективності економічного механізму державного управління і стану продовольчої безпеки ними не проведено [539, с. 1–19; 516, с. 136–150; 495].

Окремі вчені, досліджуючи ефективність політики відновлення продовольства в штатах США для збільшення пожертвувань продовольства і зменшення відходів та вказуючи, що проведений аналіз був кореляційним, а не причинно-наслідковим і спирався на обмежені дані 2012–2018 рр., установили, що в штатах із політикою примусу було більше пожертвувань їжі, а в штатах, які надавали податкові пільги, було більше харчових відходів [469, с. 149–158]. Схожих висновків досягнуто в межах цього дослідження при аналізі ключових показників ефективності застосування аналогічних компонентів державного управління в країнах Європи, де питома вага елементів економічного механізму, зокрема від дії Закону «Про харчові відходи», прийнятого у 2016 р. у Франції, становила 2,95 % та від реалізації Національної стратегії зменшення харчових відходів у 2019 р. в Німеччині – 2,45 %. Такі заходи сприяли зростанню серед населення усвідомленості щодо проблеми марнотратства їжі, заохоченню до більш відповідального споживання та підтримки малозабезпечених верств населення.

Крім цього, визначено, що максимальна дієвість економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в частині забезпечення економічної доступності продовольства була виявлена у Франції та Фінляндії, де величина відносного індикатора розвитку ЕМ ДУПБ становила 27,66 та 27,46 % відповідно і вказувала на тісну кореляцію з показниками глобального індексу продовольчої безпеки в розрізі цієї складової ($R^2=0,9267$). У Фінляндії таких результатів вдалося досягнути завдяки реалізації різних програм, спрямованих на продовольчу підтримку малозабезпечених сімей, інвалідів, що включали спеціалізовані виплати на покриття витрат на продовольство, а також дії Закону «Про продовольчий ринок», спрямованого на підвищення прозорості

ціноутворення та забезпечення справедливих торгових практик, що сприяло зменшенню цінових коливань і забезпечило більш стабільний ринок для споживачів. У Франції ключовим для продовольчої безпеки було зниження ставки податку на додану вартість для харчових продуктів у межах соціальної та економічної політики, орієнтованої на забезпечення економічної доступності важливих товарів для всіх верств населення.

Результати дослідження розвитку економічного механізму державного управління, спрямованого на забезпечення якості і безпеки продовольства, свідчать про стійкі позиції країн Північної Америки, зокрема величина відносного індикатора розвитку ЕМ ДУПБ у розрізі цієї складової в Канаді становить 26,84 %, а у США – 26,56 %, де основна частина заходів досягнута методами примусу, а не стимулу. Останні дослідження науковців указують, що політика державного управління спрямована на впорядкування оцінки безпеки нових харчових продуктів та інгредієнтів, а також урегулювання окремих аспектів забезпечення якості продовольства в цих країнах загалом [563, с. 59; 549, 785, 551; 472], крім того, значну увагу приділено питанням контролю харчових ланцюгів бройлерів, свиней і великої рогатої худоби в Європі [521, с. 157; 508, с. 155; 519, с. 136; 520, с. 152], проте детального аналізу взаємозв'язків розвитку економічного механізму державного управління та стану продовольчої безпеки проведено не було.

Щодо стійкості й адаптивності природних ресурсів варто зазначити, що науковці у своїх працях оцінюють вплив наслідків війни в Україні на стан глобальної продовольчої безпеки та вказують на необхідність співпраці урядів країн у сприянні припиненню воєнних конфліктів [465, 532, 471, с. 84–95; 574, с. 227–238]. Окремі дослідження показують, що в середньому зниження світової торгівлі пшеницею на 1 % може збільшити ціну виробника пшениці на 1,1 %, а підвищення ціни виробника на 1 % може зменшити річне споживання пшениці на одну особу на 0,59 %, щоденне споживання калорій – на 0,54 % і споживання білка – на 0,64 % у країнах вибірки, також скорочення експорту пшениці на 50 % може підвищити ціни виробників на пшеницю на 15 %, що призведе до

скорочення споживання пшениці та харчового споживання енергії щонайменше на 8 %. Оскільки експорт пшениці з України скоротився, щоб уникнути продовольчої кризи в країнах, які розвиваються, ЕМ ДУПБ слід скеровувати на поліпшення вітчизняного виробництва пшениці шляхом просування вдосконалених агрономічних методів, що, як очікується, сприятиме усуненню розривів у врожайності [532]. Поряд із цим ефективність політики сталого розвитку, що передбачає бережливе користування природними ресурсами та готовність до протистояння змінам клімату і стихійним лихам, засвідчується високою кореляцією величини відносного індикатора розвитку ЕМ ДУПБ та глобального індексу продовольчої безпеки у розрізі цієї складової ($R^2=0,9653$), зокрема в межах реалізації економічного механізму державного управління стійкістю й адаптивністю природних ресурсів Фінляндії.

Загалом проведене дослідження має тісний взаємозв'язок з результатами актуальних наукових досліджень у частині висвітлення наявних проблем та напрямів їх розв'язань, проте запропонована методологія дослідження міжнародного досвіду застосування та розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, на відміну від інших, сприяє проведенню комплексного аналізу ефективності ЕМ ДУПБ та його взаємозв'язку з глобальним індексом продовольчої безпеки в розрізі її складових, концептуальних компонентів державного управління і тривалих часових періодів для отримання цілісного уявлення та побудови моделі спіральної

Застосування запропонованого підходу до вивчення міжнародного досвіду державного управління при використанні OLAP-технології дає змогу відтворити модель його розвитку в досліджуваних країнах, візуалізувати отримані результати і виявити вірогідні закономірності, зокрема, дослідити вплив наявних регламентів та органів державного управління, а також напрямів державної політики на окремі складові продовольчої безпеки і її результативний показник у конкретний період часу, а також систематизувати інформацію за необхідними параметрами з метою прийняття управлінських рішень щодо імплементації передового міжнародного досвіду в Україні.

2.2. Сучасні тенденції та вплив економічного механізму державного управління на агропромисловість, населення та природні ресурси в контексті забезпечення продовольчої безпеки України

Дослідження впливу економічного механізму державного управління на аграрний сектор, природні ресурси та добробут населення має важливе значення для гарантування продовольчої безпеки. У контексті глобальних екологічних викликів і широкомасштабних економічних трансформацій розуміння цих взаємозв'язків є фундаментальним для розробки стратегій, що спрямовані на збереження природних ресурсів, підвищення якості життя населення та стабілізацію агропромисловості. Такі стратегії сприяють не лише економічній стабільності, але й збільшують спроможність країни протистояти зовнішнім і внутрішнім шокам. В умовах сучасної кризи, коли всі вищезазначені компоненти перебувають у складному стані, вивчення та розробка ефективних політичних рішень набувають особливої актуальності.

Результатом ефективної взаємодії суб'єктів аграрного підприємництва та системи державного управління, спрямованої на виготовлення продовольства, є забезпечення доступу населення до якісних та безпечних продуктів харчування. Виходячи з цього, можемо констатувати, що вплив економічного механізму державного управління у даному напрямі виражається у можливості реалізації основних параметрів: доступності продуктів харчування, їх якості, безпечності та стійкості. Важливим при цьому є дослідження показника, що визначатиме рівень продовольчої безпеки базований на цих параметрах.

Згідно рейтингу Глобального індексу продовольчої безпеки Україна займає 58-му позицію з 113-ти, маючи 62-а бали зі 100-а можливих. Виявлення тенденцій щодо динаміки даного показника у розрізі окремих параметрів відображено на рисунку 2.7. Загалом перспективи забезпечення продовольчої безпеки у найближчий період характеризуються негативними тенденціями.

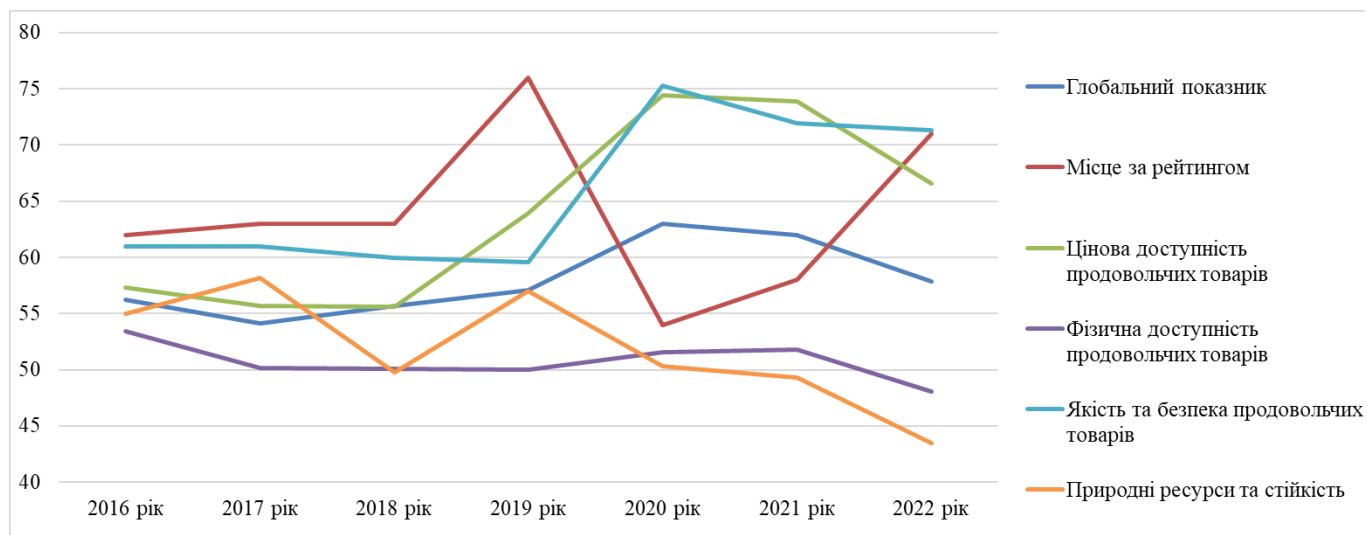

Рис. 2.7. Деталізована динаміка глобального індексу продовольчої безпеки України у 2016-2021 рр.

Примітка: побудовано автором за даними [377].

Порівняно з рейтингом довоєнного періоду Україна за підсумками 2022 року втратила позиції, в основному за рахунок зниження показника фізичної доступності та стійкості природних ресурсів і опинилася на 71 місці із показником глобального індексу 57,9.

Вітчизняне аграрне підприємництво займає почесне місце у структурі світового продовольчого ринку, оскільки Україна є одним з найбільших світових виробників сільськогосподарської продукції та її експортером. Світовий досвід державного управління свідчить про безперервну, систематизовану підтримку аграрного сектору економічно розвинутих держав, яка є запорукою забезпечення їх продовольчої безпеки на належному рівні у довгостроковому періоді. Проте стан аграрного сектору в Україні на сьогодні, в силу ряду глобальних причин, характеризується відсутністю структурованої системи державного управління спрямованої на багаторівневу підтримку функціонування та розвитку суб'єктів господарювання в нестабільних умовах мінливого зовнішнього середовища. Оптимізація державного управління аграрного сектору України сприятиме забезпеченню продовольчої безпеки не лише на рівні держави, але і на світовому глобальному рівні.

Аналіз стану аграрного сектору в Україні показує, що протягом останніх років відбувалися значні структурні зміни у розрізі розмірів підприємництва, кількість суб'єктів великого підприємництва характеризувалася значними коливаннями, темпи приросту значно знизилися (рис. 2.8).

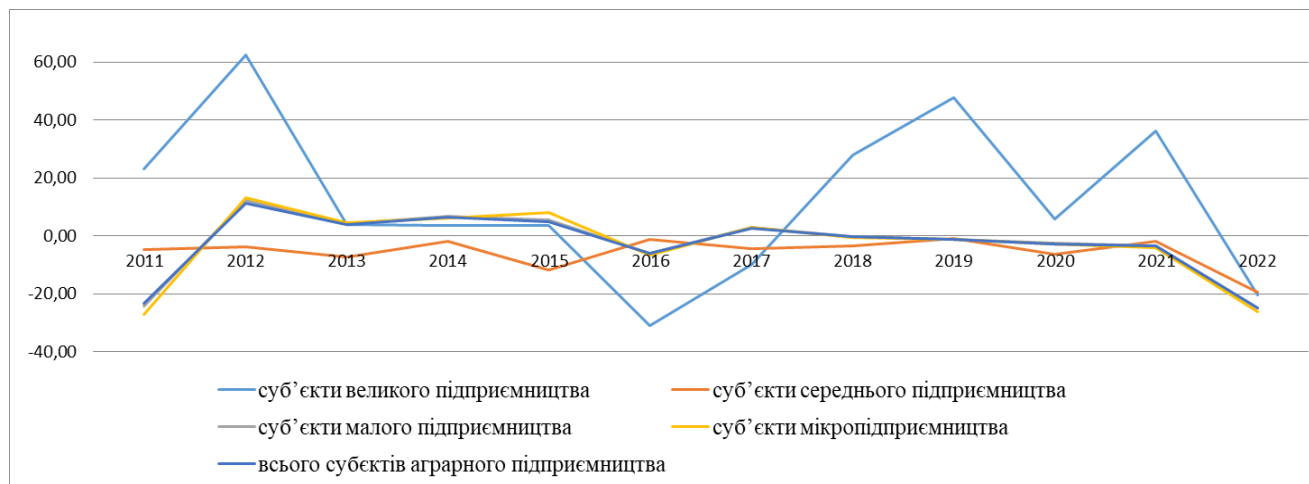

Рис. 2.8. Темпи приросту суб'єктів аграрного підприємництва в Україні у 2010-2022 р.р.

Примітка: побудовано автором за даними [377].

Загалом кількість аграрних підприємств знизилась на 2,72%, а серед причин, що призвели до такого скорочення можна виділити значну збитковість аграрного сектору економіки України (рис. 2.9).

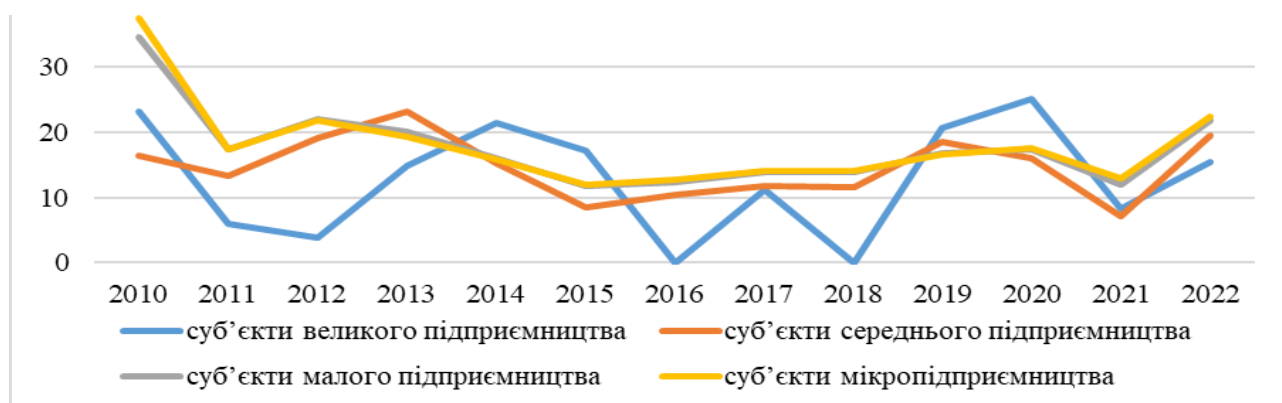

Рис. 2.9. Динаміка питомої ваги збиткових аграрних підприємств України у розрізі суб'єктів господарювання у 2010-2022 р.р.

Примітка: побудовано автором за даними [377].

Державне управління розвитку аграрного підприємництва України базується на функціонуванні певних механізмів, що характеризуються не чіткою координованістю певних процесів поряд із гостро зростаючою необхідністю

втручання органів управління у аграрний сектор економіки. Така ситуація зумовлена слабким розвитком галузі, що проявляється низькими показниками пропозиції сільськогосподарської продукції, її рентабельності, станом виробничих потужностей, низькою часткою кваліфікованих працівників зайнятих у аграрному підприємстві, тощо [431, с. 124-128]. Окрім цього вищенаведене негативно відображається на стані продовольчої безпеки країни, а тому потребує оптимізації державного управління розвитком аграрного сектору економіки.

Незаперечним є той факт, що трансформаційні зміни залежать від органів управління держави. Це стосується і розвитку аграрного підприємництва зокрема заходів, які мають враховувати сучасні тенденції розвитку внутрішнього ринку та заходів по співпраці з іноземними виробниками, які розглядають Україну як потенційного постачальника сільськогосподарської продукції. Для розвитку аграрної економіки державна підтримка повинна бути збалансованою та враховувати проблеми соціально-економічного розвитку держави шляхом вдосконалення системи державного управління та прийняття відповідних законодавчих актів, тому важливим завданням, особливо в умовах скорочення бюджетних можливостей, є оцінка ефективності заходів підтримки, що приймається державою [42, с. 6]

Однак система державної підтримки та регулювання сільського господарства в Україні деформована та відстає від розвитку європейських стандартів. Видатки Державного бюджету України на підтримку аграрного сектору складають в середньому 5-6% видатків бюджету [377]. У той же час бюджетна підтримка майже повністю компенсується наявною диспропорцією цін. Крім того, державна підтримка цін та виробництва надається сільськогосподарським підприємствам, які виробляють лише 40,7% валової продукції галузі та наймають менше третини працездатних сільських жителів. Фермери та переважна більшість ферм не отримують такої підтримки.

Важливим кроком на шляху до розвитку аграрного сектору економіки України на сьогодні є запровадження аграрної кооперації, що проявляється у

створенні обслуговуючих (СОК) та виробничих (СВК) сільськогосподарських кооперативів, головною метою яких є не лише одержання прибутку, а й покращення сільськогосподарського виробництва, розвиток інфраструктури аграрного ринку, удосконалення процесу реалізації продукції, регулювання цін, покращення продукції та задоволення потреб споживачів. Оскільки в ситуації з диспаритетом цін страждають не тільки виробники але і споживачі, бо якість продукції не зовсім відповідає ринковим цінам, кооперативи спрямовані на те, щоб за доступними цінами постачати на ринок якісну продукцію без посередників. На даний час кількість СОК збільшується швидкими темпами [9, с.3-10] і буде збільшуватись надалі, але однією з найбільших проблем кооперативів є відсутність чіткого законодавства з боку держави. Тому виникають питання щодо вдосконалення цінової політики, яка б відновила паритет та забезпечила позитивну цінову підтримку сільськогосподарським товаровиробникам, допомогла обрати засоби підтримки та реалізації шляхів виходу аграрного сектору із затяжної кризи шляхом застосування заходів державного захисту.

Такий підхід допоможе зменшити рівень нерівноцінності в біржовій торгівлі сільськогосподарською продукцією з іншими галузями економіки та забезпечить ефективне функціонування сільськогосподарського виробництва. Проте, сьогодні державна підтримка у формі субсидій, субвенцій та пожертв не здійснюється ефективно. Оскільки сільськогосподарські виробники або не отримують фінансових ресурсів через брак коштів, або отримують їх із значним запізненням у часі. Це пов'язано з тим, що розроблені та впроваджені програми бюджетної підтримки часто недофінансовуються, а правила розподілу бюджетних коштів відповідно до відповідних програм затверджуються щороку, а отже, змінюються з року в рік (тобто сільськогосподарські товаровиробники часто не отримують підтримки, коли справа стосується їх терміново необхідних. Вирішення таких проблем можливе лише за умови належного державного управління та підтримки аграрного сектору економіки.

Іншим важливим напрямком оптимізації державного управління є збільшення доступності позик, спрямованих на підвищення фінансової стійкості галузі. Аграріям потрібно створити необхідні умови для розширеного відтворення за допомогою кредитних ресурсів. Одночасно слід змінити схему надання пільгових позик. Оскільки основою для створення раціонального та стійкого, економічного та збалансованого сільськогосподарського виробництва є орієнтована державна підтримка, то для ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва та підвищення його конкурентоспроможності, необхідно налагодити процес надання державної фінансової підтримки сільськогосподарським товаровиробникам, забезпечення його збільшення та ефективного використання відповідно до принципів ринкової економіки та підходів до державного стимулювання сільськогосподарського виробництва в інших країнах. Для врегулювання також потрібна система прямої державної допомоги аграрному сектору. Гранти та відшкодування з державного бюджету повинні виплачуватися насамперед виробникам сільськогосподарської продукції, а основна частина коштів повинна спрямовуватися на фінансову підтримку програм, здатних забезпечити сталий розвиток аграрного сектору.

Реалізація запропонованих заходів потребує розробки дієвої системи моніторингу для здійснення поточного та довгострокового контролю не лише у частині використання державних коштів, але і за перебігом впровадження державної підтримки на різних рівнях державного управління аграрним сектором економіки відповідно до проекту схеми контрольного процесу. Організація моніторингу дозволить отримувати контрольну інформацію за необхідними розрізами та термінами з метою своєчасного реагування та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Водночас важливим є вплив економічного механізму державного управління на розв'язання проблем у сфері зовнішньоекономічної політики. Експортно-імпортні операції суб'єктів АПК, спрямовані на досягнення належного рівня продовольчої безпеки, потребують запровадження дієвих інструментів митно-тарифного регулювання, як складових економічного

механізму державного управління продовольчою безпекою. Важливу роль при цьому відіграє організація роботи Державної митної служби, впорядкування регламентів її функціонування та забезпечення безперебійного руху на точках пропуску з метою уникнення простоїв перевізників продовольчих товарів, як найуразливіших по відношенню до фактору часу. Прогресуюче зростання митних ризиків, зумовлене наслідками війни в Україні призводить до зниження експорту та імпорту продовольчих товарів та становить загрозу продовольчій безпеці України та світу загалом. Питанням митних ризиків присвячено статті вчених Ю. В. Бугеля, М. Л. Ковальової, О. Микуляк, М. Стародубцева, Ю.В. Столетова, Л. М. Федоришиної, Г.З. Чекаловської та ін. В основному їх увагу зосереджено на таких напрямках як: впорядкування класифікації митних ризиків [436; 445, с. 127-135], дослідження світового досвіду управління митними ризиками [92, 392], визначення принципів, особливостей митного оформлення та рівня ризиків та митного контролю [93; 106, с. 106-112], систематизації факторів та джерел митного ризику [22], тощо. Частково проблеми митного регулювання продовольчого сектору описано у роботах Ю.О. Білянського, А.С. Зеніни-Біліченко, П.І. Коренюка, А. Ю. Казбана, В. В. Сабадаш та інших. Зокрема П.І. Коренюком та А.С. Зеніною-Біліченко запропоновано перспективні шляхи розвитку митного регулювання продовольчого ринку з урахуванням наявного потужного ресурсного потенціалу для виробництва якісних екологічнобезпечних продуктів харчування та продовольчої сировини [79]. Вчені В. В. Сабадаш та А. Ю. Казбан, описуючи орієнтири національної митної політики в умовах торгово-економічної інтеграції, рекомендують впроваджувати митну політику захисту національних ринків від екодеструктивної продукції та посилювати процедури фітосанітарного контролю [83]. Білянський Ю.О., досліджуючи статистичні дані митниці, разом із всією супровідною документацією, яка формалізує товар, що перетинає митний кордон України, вказує, що митна статистика до підсумкових даних включає лише показники обсягів експортно-імпортних операцій, зафіксованих у вантажних митних деклараціях [13, с. 75], що призводить до зростання митних ризиків у сфері продовольчої безпеки України. Як вказують

науковці, держава зазнає великих втрат від нелегального або напівлегального проникнення іноземних товарів через митний кордон України з порушенням вимог чинного законодавства, застосування різноманітних "сірих" схем, виявлення яких в умовах дії чинного правового забезпечення та існуючої системи контролю майже неможливе [88, с. 9]. В цілому проведені дослідження дають відповіді на ряд питань пов'язаних із митною політикою у сфері продовольчої безпеки, проте поза увагою залишаються проблеми удосконалення системи управління митними ризиками, особливо під час війни в Україні.

До війни Україна входила до п'ятірки найбільших експортерів зернових у світі, зокрема у 2021 році український експорт продовольчої продукції склав майже 28 мільярдів доларів, зокрема 7 мільярдів євро (7,4 мільярда доларів) до ЄС [71] (Табл. 2.5).

З початком повномасштабного вторгнення в Україну, збільшується ймовірність настання продовольчої кризи на світовому рівні. На сьогодні через війну в Україні під загрозою опинилися такі країни як Єгипет, Ємен, Ліван, Ізраїль, Лівія, Ліван, Туніс, Марокко, Ірак, Саудівська Аравія, Індонезія, Бангладеш, Пакистан, що були основними покупцями пшениці та кукурудзи. Експорт продовольчих товарів знизився на 15,56%, а загальний на 35,14%.

Війна вплинула на 25% світової торгівлі зерновими та спричинила зростання світових цін, інфляцію продовольства та зменшення доступу до продовольства в країнах, які імпортують аграрну продукцію з України [71].

Різде зниження експорту спостерігається також по таких групах продовольчих товарів як овочі – на 47,77%, кава та чай – на 30,99%, зернові культури – на 26,18%, риба і ракоподібні – на 25,94%, інші продукти тваринного походження – на 35,83%, какао та продукти з нього - на 34,36%, готові продукти із зерна – на 39,26%, різні харчові продукти - на 32,47%, алкогольні і безалкогольні напої та оцет - на 34,06%, залишки і відходи харчової промисловості – на 37,57%, тютюн і промислові замітники тютюну - на 69,39%.

Таблиця 2.5.

Динаміка приросту експорту продовольчих товарів у 2018 – 2022 р.р., (%)

Продовольчі товари	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Sparkline приросту експорту
Живі тварини; продукти тваринного походження :	9,19	5,48	-6,96	13,22	9,46	
- живі тварини	0,17	36,61	-17,65	-20,64	-5,01	
- м'ясо та їстівні субпродукти	21,60	10,20	-8,40	29,66	9,27	
- риба і ракоподібні	-5,29	34,65	25,47	35,52	-25,94	
- молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	-2,68	-5,63	-6,02	-11,27	19,57	
- інші продукти тваринного походження	15,29	16,37	4,96	46,12	-35,83	
Продукти рослинного походження	7,27	30,63	-7,99	30,76	-13,25	
- живі дерева та інші рослини	12,29	45,85	-11,38	41,79	-39,05	
- овочі	0,13	-21,71	-8,87	16,93	-47,77	
- їстівні плоди та горіхи	17,04	13,80	-8,35	54,45	-14,97	
- кава, чай	-11,39	-2,90	28,20	5,93	-30,99	
- зернові культури	11,37	33,05	-2,31	31,17	-26,18	
- продукція борошномельно-круп'яної промисловості	-3,34	14,95	-23,56	-4,02	-5,88	
- насіння і плоди олійних рослин	-5,14	31,17	-28,12	32,17	54,36	
- рослинні матеріали для виготовлення	41,90	54,99	-9,23	-61,43	83,17	
Жири та олії тваринного або рослинного походження	-2,37	5,24	21,44	22,45	-15,46	
Готові харчові продукти	6,79	6,68	4,37	12,72	-34,09	
- продукти з м'яса, риби	39,84	5,04	-1,17	27,90	6,81	
- цукор і кондитерські вироби з цукру	-12,09	-30,66	-1,62	-1,49	21,53	
- какао та продукти з нього	11,07	0,25	-1,57	11,25	-34,36	
- готові продукти із зерна	-9,48	0,39	16,23	32,43	-39,26	
- продукти переробки овочів	-2,38	11,36	-10,02	16,18	10,99	
- різні харчові продукти	9,04	8,10	11,84	11,10	-32,47	
- алкогольні і безалкогольні напої та оцет	9,85	-8,28	6,10	38,79	-34,06	
- залишки і відходи харчової промисловості	16,51	21,35	6,07	9,94	-37,57	
- п'юпюп і промислові замітники п'юпюпу	12,08	9,76	0,85	2,64	-69,39	
Експорт продовольчих товарів	4,81	18,98	1,92	24,93	-15,56	
Загальний експорт	9,41	5,75	-1,72	38,38	-35,14	

Примітка: розраховано автором за даними [377].

Питання імпортозалежності постало не лише у азіатських країнах та країнах регіону MENA. Україна також потрапила у складну ситуацію через порушення ланцюгів поставок окремих продовольчих товарів, що склали значну частку споживання, проте забезпечувалися імпортом, а не власним виробництвом. Окрім цього частина стратегічних продовольчих товарів перестали вироблятися через активні військові дії та втрати вітчизняних виробничих потужностей. Тому значне зниження імпорту продовольчих товарів у 2022 році становить загрозу продовольчій безпеці України. Загалом імпорт

товарів знизився на 24,12%, в основному за рахунок продовольчих товарів, зниження по яких становило 23,19%, (табл. 2.6).

Частково проблеми зовнішньої торгівлі, що стосуються не лише продовольчих товарів, розв'язано за допомогою розробки та впровадження низки законів та постанов, орієнтованих на забезпечення експорту та імпорту окремих товарів та послуг в умовах воєнного часу.

Таблиця 2.6.

Динаміка приросту імпорту продовольчих товарів у 2018 – 2022 р.р., (%)

Продовольчі товари	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Sparkline приросту імпорту
Живі тварини; продукти тваринного походження :	25,49	16,72	17,41	26,70	-26,30	
- живі тварини	25,06	6,71	5,57	12,88	-31,49	
- м'ясо та їстівні субпродукти	49,67	-5,40	4,05	29,98	-2,13	
- риба і ракоподібні	20,66	17,30	5,57	28,59	-28,33	
- молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	25,42	59,21	81,95	24,69	-35,45	
- інші продукти тваринного походження	3,43	-1,73	4,78	22,99	-5,71	
Продукти рослинного походження	11,78	17,36	10,84	7,10	-9,57	
- живі дерева та інші рослини	25,08	20,39	19,40	51,01	-34,13	
- овочі	39,73	100,00	23,63	-4,62	40,75	
- їстівні плоди та горіхи	10,36	27,81	18,18	5,05	-20,69	
- кава, чай	7,68	6,40	12,98	6,12	3,11	
- зернові культури	8,12	-5,39	-1,05	-7,16	-7,65	
- продукція борошномельно-круп'яної промисловості	6,51	2,17	0,25	68,12	-26,85	
- насіння і плоди олійних рослин	10,93	0,86	-3,16	15,76	-20,06	
- рослинні матеріали для виготовлення	-22,54	-6,86	-0,43	117,47	24,40	
Жири та олії тваринного або рослинного походження	0,28	-5,26	10,69	58,37	-33,82	
Готові харчові продукти	20,98	11,78	13,53	20,46	-28,61	
- продукти з м'яса, риби	18,53	30,97	26,13	13,44	-21,77	
- цукор і кондитерські вироби з цукру	41,03	5,02	5,14	131,51	-59,09	
- какао та продукти з нього	29,84	6,66	14,91	17,57	-44,24	
- готові продукти із зерна	30,37	30,69	20,29	20,53	-15,35	
- продукти переробки овочів	27,41	4,73	10,03	25,26	-17,92	
- різні харчові продукти	12,16	7,74	10,33	15,70	-26,03	
- алкогольні і безалкогольні напої та оцет	31,37	8,84	10,20	22,44	-31,90	
- залишки і відходи харчової промисловості	28,89	7,10	20,10	24,69	4,41	
- тютюн і промислові замітники тютюну	4,01	18,03	12,53	7,81	-39,04	
Імпорт продовольчих товарів	17,54	13,46	26,77	19,21	-23,19	
Загальний імпорт	15,28	6,32	-10,63	34,06	-24,12	

Примітка: розраховано автором за даними [377].

Таким чином значні зміни відбулися у роботі митниці, зокрема було спрощено порядок митного оформлення товарів, транспортних засобів, та надано певні пільги для імпортерів, що дозволило своєчасно і повноцінно забезпечувати населення всім необхідним. Насамперед новації митного оформлення товарів стосувалися імпортерів та експортерів операцій, порядку роботи митних органів, правового регулювання ввезення деяких товарів [135].

Зокрема відповідно до Закону "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період воєнного стану" від 24.03.2022 р. № 2142-IX від оподаткування ПДВ звільнено операції з ввезення товарів на митну територію України у митному режимі імпорту суб'єктами господарювання, які зареєстровані платниками єдиного податку першої, другої та третьої групи, крім фізичних та юридичних осіб, які обрали ставку єдиного податку, визначену пп. 1 п. 293.3 ПКУ [188]. Також Постановою КМУ № 330 від 20.03.2022 Державній митній службі доручено забезпечити спрощення форми попередньої митної декларації, у тому числі шляхом передбачення можливості її подання в електронній формі, зокрема засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг [49].

Дія наведених нормативно-правових актів сприяє врегулюванню питань експорту та імпорту та дозволяє мінімізувати митні ризики, проте особливої уваги потребує регулювання митного контролю продовольчих товарів для забезпечення продовольчої безпеки країни з одного боку та світу з іншого. На сьогодні питання спрощеного ввезення харчових продуктів обмежується лише в рамках гуманітарної допомоги. Зокрема Постановою КМУ № 174 від 01.03.2022 регулюються питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану [55], Постановою КМУ № 238 від 09.03.2022 визначається порядок визнання товарів гуманітарною допомогою та їх використання в умовах воєнного стану [46], а також Постановою КМУ № 379 від 27.03.2022 визначаються особливості здійснення гуманітарної допомоги, яка перевозиться залізничним транспортом в умовах воєнного стану [281]. Окрім

цього, спрощено вимоги до маркування імпортованих продуктів харчування для їх швидшого ввезення під час воєнного стану [391]. Проте для забезпечення належного рівня продовольчої безпеки важливим є розгляд даного питання у ширших масштабах.

Удосконалення системи управління ризиками митного контролю у сфері продовольчої безпеки потребує впорядкування класифікації митних ризиків у розрізі складових продовольчої безпеки. На сьогодні класифікація митних ризиків є предметом дослідження багатьох вчених, зокрема науковці Ю.В. Бугель та Г.З. Чекаловська класифікують митні ризики за критерієм об'єктивно-суб'єктивного характеру факторів ризику, за критерієм можливості прогнозування факторів ризику, за критерієм видимості факторів ризику та за критерієм приналежності факторів ризику [22, с. 113]. Ю. В. Столетов виділяє такі класифікаційні ознаки як час виникнення, основні фактори виникнення, характер обліку, характер наслідків та сфера виникнення [436]. Інші вчені класифікують митні ризики також за фактом виявлення, цілями митного контролю, характером розвитку, сферою поширення, часом функціонування, частотою прояву, характером виявлення, причинами виникнення, можливістю прогнозування, складовими митної безпеки, митними режимами, оподаткуванням, ступенем керованості, тощо [373; 11, с. 88; 111, с. 96]. Такий широкий перелік класифікаційних ознак дає можливість детально вивчити природу митних ризиків та сформуванню необхідну систему класифікації відповідно до потреб управління. На наш погляд ризики митного контролю у сфері продовольчої безпеки варто згрупувати за певними напрямками, відповідно до найважливіших проблем, що потребують розв'язання на сьогодні, а саме як ризики організаційного напрямку, ризики суб'єктів агропромислового комплексу (АПК) та ризики міжнародного напрямку (додаток В, рис. В.1).

Запропонована аналітична модель потенційного негативного впливу ризиків митного контролю на забезпечення продовольчої безпеки демонструє тісний взаємозв'язок між ймовірними ризиками, що мають місце у митній діяльності з найбільшою частотою, та станом продовольчої безпеки у розрізі її

складових. Зокрема на фізичну доступність продовольчих товарів матиме негативний вплив ускладнення митних формальностей при експорті та імпорті, що виникатимуть якщо відбуватимуться порушення порядку виконання митних формальностей, внаслідок недобросовісності або професійних помилок чи протиправних дій персоналу митниці, через недостатність забезпечення митниць засобами діагностики, ненадійність функціонування технічної системи чи збої в програмному забезпеченні.

Окрім цього причиною зниження експорту та імпорту продовольчих товарів, або затримок при перетині кордону можуть стати несвоєчасна оплата митної заборгованості, попередній перетин кордону забороненими, неякісними, шкідливими товарами, розходження маршруту продовольчих товарів з транспортними документами, неякісна підготовка документів, про митну вартість товарів та розходження в митній класифікації товарів.

Щодо впливу митних ризиків на економічну доступність продовольчих товарів, як складової продовольчої безпеки, варто відмітити ймовірність зростання втрат часу під час проходження митного контролю, що негативно відображаються не лише на якості і безпечності харчових продуктів, але призводять до додаткових витрат суб'єктів АПК і, таким чином, до зростання вартості продовольчого кошика. До ризиків, ймовірність настання яких веде до перелічених наслідків, можна віднести неякісну підготовку документів на отримання пільг в оподаткуванні, неповну сплату митних платежів, свідоме і несвідоме дезинформування при формуванні митних декларацій, невідповідність транспортних засобів перевізників існуючим вимогам. Особливої уваги при цьому потребують ризики, що призводять до втрат часу при перетині кордону, зокрема затримки при оформленні митних декларацій та розмитненні продовольчих вантажів, оскільки суб'єкти АПК перевозять товари, термін придатності яких є коротким порівняно із іншими видами товарів.

Основну загрозу глобальній продовольчій безпеці становить ймовірність настання ризиків, що провокують блокування виходу компаній АПК на міжнародний ринок. Серед них варто виділити блокування міжнародних

ланцюгів торгівлі, недосконалість митних інструментів для міжнародної співпраці, суперечливість положень окремих законодавчих актів, відсутність чіткої системи відповідальності за певні порушення законодавства, неузгодженість вітчизняного законодавства з митним законодавством інших країн, тощо.

Для нейтралізації негативного впливу та попередження проявів потенційних ризиків митного контролю на забезпечення продовольчої безпеки на державному та глобальному рівні розроблено модель оптимізації системи управління ризиками митного контролю у сфері продовольчої безпеки, що зосереджена на вирішенні проблем організаційного напрямку, напрямку суб'єктів АПК та міжнародного напрямку (додаток В, рис. В.2). Оптимізація митних формальностей при імпорті та експорті продовольчих товарів базуватиметься на трьох складових: удосконалення роботи «Єдиного вікна», посилення цифрової потужності роботи Державної митної служби, прискорення товаропотоку через спрощення та впорядкування статусів та сертифікатів компаній АПК в режимі онлайн, а також впровадження карт походження товарів та їх митної вартості.

Економія часу та витрат компаній АПК на митних пунктах пропуску можлива при реалізації заходів зі спрощення перевірок на основі статусу АЕО, прискорення оформлень митних декларацій та спрощення розмитнення для сертифікованих компаній. Часткове зменшення витрат компаній АПК, що виникають в результаті настання митних ризиків можливе при реалізації митно-тарифного регулювання, зокрема зниження митних зборів через угоди про вільну торгівлю та сторнування зобов'язань із ПДВ при імпорті.

Першочерговим завданням для сприяння виходу компаній АПК на міжнародний ринок з метою забезпечення належного рівня глобальної продовольчої безпеки є заходи спрямовані на впорядкування та узгодження митного законодавства України з міжнародним митним законодавством. Окрім цього важливу увагу слід приділяти популяризації митного навчання для компаній АПК та консультуванню з питань міжнародного митного законодавства. Щодо реалізації заходів міжнародної співпраці варто виділити

запровадження режиму спільного транзиту та лібералізацію міжнародного ланцюга торгівлі для подолання наслідків війни в Україні та їх впливу на зростання митних ризиків у сфері продовольчої безпеки.

Можливість застосування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою базується на використанні економічних законів, що тісно пов'язано із міцним підґрунтям у вигляді ефективно функціонуючих суб'єктів агропромислового комплексу. Особливої уваги при цьому потребує харчова промисловість, яка входить до складу галузей із переробки сільськогосподарської сировини та є важливим елементом у системі забезпечення населення продовольством. Дія економічних законів тут обертається навколо питань ефективності використання обмежених ресурсів, їх раціонального споживання та природозбереження. Розвиток галузі потребує впровадження нових дієвих методів удосконалення виробничих процесів, спрямованих на забезпечення функціонування економічного механізму у сфері забезпечення продовольчої безпеки. Окрім цього, на сьогодні перед харчовою промисловістю України постають все серйозніші завдання, зумовлені повномасштабним вторгненням російських військ у 2022 році. Відтак недопустимими є втрати продовольства, нераціональне використання сировини та загальне блокування розвитку галузі через внутрішні проблеми, що виникають на підприємствах харчової промисловості, виявлення та розв'язання яких потребує проведення дослідження функціонування даного сектору економіки.

Сучасним проблемами харчової промисловості присвячено статті вчених Я.Я. Пушака, О. М. Марченко, І.Б. Тернавської, Л.А. Пархоменко, М.В. Замроз, М. П. Сичевського, О. В. Варахсіної та ін. Загалом увага вчених зосереджена на вирішенні завдань з безпеки харчового сектору [369, 441], підвищенню конкурентоспроможності підприємств харчової галузі [75], управлінні загрозами у галузі харчової промисловості [385, 27], тощо. Частково проблеми реалізації державної підтримки харчової промисловості описано у роботах О.М. Філатової, Л. Оліфіренка, Г.О. Кундєєвої та інших. Зокрема Філатовою О.М обґрунтовано, що держава повинна розглядати харчову промисловість як флагман

економічного процвітання та вирішувати завдання щодо підтримки та зміцнення позиції українських виробників на промислових ринках інших країн [436], Оліфіренко Л. досліджено заходи державної політики, які обмежують диверсифікації експортного потенціалу та можливості з розширення зовнішньої торгівлі підприємств харчової промисловості України та розроблено пропозиції з формування нових механізмів державного регулювання щодо стимулювання диверсифікації експорту вітчизняної харчової продукції та адаптації виробництва до вимог ЄС [134], Кундєєвою Г.О., обґрунтовано державну підтримку галузі харчової промисловості, виходячи з позиції забезпечення обсягу виробництва на рівні нормативної ємності внутрішнього ринку певної групи продовольства [112].

Взаємозв'язок харчової промисловості та продовольчої безпеки держави описані у працях вчених Г.О. Кундєєвої, Я.Я. Пушак, О.М. Марченко, І.Б. Тернавської, Л.А. Пархоменко та ін. В основному їх роботи описують такі питання як: обґрунтування необхідності збільшення інвестицій у виробництво певних видів харчових продуктів [112], досягнення економічної безпеки підприємств харчової промисловості [369], роль харчової промисловості у формуванні продовольчої безпеки регіону [441, с. 349-357], тощо. Важливі проблеми харчової промисловості розв'язано у працях О.В. Вараксіної, О.І. Іртищевої, О.Є. Гросицької, М.П. Сичевського та інших. Зокрема вченими І.О. Іртищевою та О.Є. Гросицькою при дослідженні структурних особливостей харчової промисловості в контексті забезпечення продовольчої безпеки виявлено, що баланс споживання основних продуктів харчування має значні відхилення від раціональних норм, рекомендованих у світі [82, с. 28]. М.П. Сичевський та Л.М. Васільєва описуючи сучасні тенденції розвитку аграрного сектору та харчової промисловості, а також та взаємозв'язки вітчизняного агропродовольчого комплексу зі світовою продовольчою системою, розкривають роль харчової індустрії, її потенціал, загрози та виклики в умовах нестабільної економіки і глобального інноваційного прогресу та окреслює перспективи розвитку внутрішнього продовольчого ринку та

посилення експортного потенціалу країни [385; 28]. О.В. Варахсіна, досліджуючи рівень розвитку харчової промисловості, свідчить, що він є індикатором продовольчої безпеки країни, яка в Україні в останні роки була серйозно підірвана скороченням обсягів випуску вітчизняних харчових продуктів і збільшенням завезення імпортного продовольства [27, с. 73]. Проведені дослідження дають відповіді на ряд питань пов'язаних із особливостями функціонування харчової промисловості, проте поза увагою залишаються проблеми, що блокують розвиток галузі та негативно відображаються на можливості забезпечення належного рівня продовольчої безпеки.

Розвиток харчової галузі держави відіграє важливу роль у формуванні продовольчої безпеки. Проте дослідження стану харчової галузі в Україні свідчить про складну ситуацію, яка погіршилась протягом останніх років в наслідок багатьох внутрішніх та зовнішніх чинників. Зокрема про це свідчить аналіз динаміки кількості діючих суб'єктів господарювання харчової промисловості (табл. 2.7). Найважча ситуація спостерігалася у таких підгалузях харчової промисловості, як виробництво олії та тваринних жирів, виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів, виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалів та крохмальних продуктів, виробництво готових кормів для тварин, а також перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків. Враховуючи складність ситуації, стало очевидним, що багато підприємств зіткнулися з серйозними викликами, включно з відсутністю сировини, пошкодженням виробничих потужностей і втратою ринків збуту. У 2022 році кількість підприємств, що спеціалізувалися на переробленні та консервуванні фруктів і овочів також різко знизилась. Це було безпосередньо пов'язано з наслідками війни в Україні, яка значно вплинула на логістику, доступ до аграрних ресурсів і функціонування ринків. Зниження обсягів виробництва в цих секторах впливає на загальний стан продовольчої безпеки країни, ставлячи під загрозу не тільки внутрішнє забезпечення населення продуктами харчування, але й експортний потенціал.

Таблиця 2.7.

Динаміка приросту кількості діючих суб'єктів господарювання харчової промисловості у 2012-2022 роках, (%)

Вид економічної діяльності	Код	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Sparkline суб'єктів економіки
Переробна промисловість, в т.ч.:		-7,12	5,69	10,02	2,53	-6,09	-3,17	1,02	2,58	-3,20	-4,12	-12,02	
Харчова промисловість, в т.ч.:	10 11 12	-3,93	6,93	5,04	4,12	-5,48	-1,00	2,81	4,70	-0,33	-0,10	-11,03	
виробництво харчових продуктів	10	1,56	7,70	6,19	4,40	-5,35	-1,23	2,88	4,28	-0,78	-0,53	-11,11	
виробництво м'яса та м'ясних продуктів	10.1	-3,28	8,83	3,94	12,10	-13,32	-1,80	1,19	1,11	0,64	-1,55	-10,41	
перероблення та консервування риби, ракоподібних і моллюсків	10.2	-2,41	7,85	-7,90	5,64	-8,97	-2,82	0,48	1,20	-0,95	1,92	-14,07	
перероблення та консервування фруктів і овочів	10.3	-8,81	7,85	5,60	1,24	-7,16	2,07	8,29	12,59	0,91	5,09	-12,23	
виробництво олії та тваринних жирів	10.4	4,93	9,01	11,57	5,15	-3,62	-3,05	-0,26	0,79	-7,50	-3,17	-11,76	
виробництво молочних продуктів	10.5	-0,68	9,95	2,18	3,05	-3,85	3,24	5,82	2,96	0,55	-0,41	-10,80	
виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалів та крохмальних продуктів	10.6	0,19	8,11	7,73	2,88	-6,45	-5,08	-4,52	-5,05	-3,61	-5,25	-13,68	
виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів	10.7	3,96	6,28	6,70	0,34	-4,25	-1,80	4,78	4,72	-1,98	-2,87	-12,44	
виробництво інших харчових продуктів	10.8	2,82	7,62	7,14	8,94	0,44	2,08	8,00	14,20	6,18	6,29	-8,13	
виробництво цукру	10.81	-10,19	5,15	-16,67	-9,41	-27,27	3,57	0,00	-6,90	-3,70	3,85	-5,56	
виробництво готових кормів для тварин	10.9	5,37	10,40	4,42	10,50	-7,17	3,95	-4,49	0,72	-3,05	2,04	-7,24	
виробництво напоїв	11	-42,81	-2,46	-10,67	-0,45	-7,70	2,45	1,08	11,49	5,84	5,52	-11,05	
виробництво тютюнових виробів	12	8,33	-15,38	-18,18	11,11	0,00	40,00	35,71	31,58	44,00	27,78	-2,13	

Примітка: розраховано автором за даними [377].

Такими змінами характеризується стан харчової промисловості по всій Україні, незалежно від області де були розташовані переробні підприємства (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Динаміка приросту кількості діючих суб'єктів господарювання харчової промисловості у 2022 році у розрізі областей, (%)

	Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	Виробництво харчових продуктів	Виробництво м'яса та м'ясних продуктів	Перероблення та консервування риби, ракоподібних і моллюсків	Перероблення та консервування фруктів і овочів	Виробництво олії та тваринних жирів	Виробництво молочних продуктів	Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості	Виробництво хліба, хлібобулочних і борошнених виробів	Виробництво інших харчових продуктів	Виробництво цукру	Виробництво готових кормів для тварин	Виробництво напоїв	Виробництво тютюнових виробів
Область/Код	10,11,12	10	10.1	10.2	10.3	10.4	10.5	10.6	10.7	10.8	10.81	10.9	11	12
Вінницька	-9,86	-8,24	-2,33	0,00	-14,29	0,00	0,00	-12,20	-27,03	-3,23	14,29	0,00	-24,14	0,00
Волинська	-5,43	-4,27	6,06	0,00	-21,43	-28,57	0,00	0,00	-11,11	7,14	0,00	0,00	-18,18	0,00
Дніпропетровська	-6,98	-7,73	-20,00	-9,09	-5,71	-7,06	-22,73	-10,87	-11,90	0,96	-50,00	6,90	0,00	0,00
Донецька	-19,70	-18,10	6,67	-28,57	0,00	-26,67	-22,22	-15,38	-21,43	-26,67		-20,00	-40,00	
Житомирська	-3,33	-2,92	3,70	-20,00	-8,33	0,00	4,35	-18,75	-6,45	16,67	0,00	-25,00	-7,69	0,00
Закарпатська	-12,27	-10,53	-46,15	0,00	-14,29	0,00	12,50	-11,11	-9,52	-7,69	0,00	33,33	-16,67	0,00
Запорізька	-13,38	-14,29	-11,54	-23,53	-33,33	-2,08	-13,33	-16,67	-9,52	-25,00	0,00	-18,18	-2,78	-66,67
Івано-франківська	-10,44	-8,45	0,00	0,00	-9,52	0,00	0,00	-25,00	-3,23	-42,86	0,00	0,00	-17,50	0,00
Київська	-10,17	-10,43	-15,28	-15,38	-20,00	-14,29	-4,17	-17,78	-10,39	2,47	0,00	-10,26	-8,11	0,00
Кіровоградська	-3,05	-2,60	6,67	50,00	-25,00	-7,14	-27,27	4,35	0,00	0,00	0,00	14,29	-10,00	0,00
Луганська	-71,93	-67,39	-50,00		0,00	-36,36	-66,67	-75,00	-92,86	-40,00	0,00		-90,91	0,00
Львівська	-4,73	-5,07	-3,80	50,00	9,68	-9,09	0,00	-6,67	-16,09	-3,23	0,00	-11,11	-3,13	0,00
Миколаївська	-19,37	-20,36	-26,92	0,00	0,00	-21,05	-33,33	-22,73	-22,22	-12,50	0,00	0,00	-12,50	0,00
Одеська	-10,44	-10,47	-8,11	-31,82	-4,17	5,41	-14,29	-18,42	-17,74	1,89	0,00	-33,33	-12,50	14,29
Полтавська	-4,95	-5,91	-11,11	-33,33	28,57	-14,81	-6,90	4,17	-11,90	9,52	0,00	-5,00	5,88	0,00
Рівненська	-2,41	-0,67	6,45	0,00	-5,88	40,00	5,26	-16,67	4,35	-13,33	0,00	-8,33	-18,75	0,00
Сумська	-14,50	-14,16	-27,78		0,00	16,67	14,29	-19,05	-15,15	-38,46	-50,00	-20,00	-16,67	0,00
Тернопільська	-7,69	-8,33	-10,71	0,00	-17,65	-8,33	-15,00	-4,00	2,94	-11,76	0,00	-50,00	0,00	-50,00
Харківська	-17,14	-18,69	-10,94	-30,77	-20,00	-22,97	-32,26	-14,04	-15,22	-20,51	-40,00	-15,79	0,00	0,00
Херсонська	-31,25	-31,51	-37,50	-75,00	-15,79	-34,38	-36,36	-35,71	-25,00	-33,33		-25,00	-28,57	0,00
Хмельницька	-5,65	-3,29	-3,85	0,00	0,00	-17,65	-6,67	-25,00	4,00	21,74	16,67	0,00	-20,00	0,00
Черкаська	-9,55	-9,14	-22,22	18,18	-11,11	-29,17	-15,38	2,33	-3,45	-23,53	0,00	6,67	-13,64	0,00
Чернівецька	-11,11	-13,58	-22,22	0,00	-25,00	0,00	-20,00	-25,00	5,88	-18,75	0,00	0,00	0,00	0,00
Чернігівська	-7,59	-7,35	-15,00	0,00	0,00	20,00	-11,76	-9,09	-6,06	-14,29	0,00	-7,69	0,00	-50,00

Примітка: розраховано автором за даними [377].

Констатуючи загострення негативних тенденцій харчової промисловості після початку війни в Україні, варто відмітити слабкі темпи розвитку галузі і у довоєнний період. Зокрема приріст кількості діючих підприємств харчової галузі знижувався в середньому на 0,63% у рік, а переважна більшість галузей взагалі мала від'ємні показники. Для аналізу проблем, що призвели до таких наслідків нами проведене дослідження, результати якого дозволили побудувати аналітичну модель негативного впливу проблем харчової промисловості України на продовольчу безпеку (додаток В, рис. В.3).

Сформована аналітична модель негативного впливу проблем харчової промисловості України на продовольчу безпеку вказує на існування тісного зв'язку між проблемами функціонування харчової промисловості та станом продовольчої безпеки у розрізі її складових. Окрім цього, описані проблеми стають на перешкоді до впровадження економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. За результатами проведеного дослідження можна прослідкувати конкретні наслідки описаних проблем, що мають негативний вплив на можливість реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою.

Зокрема, неповне та неефективне використання потенційних можливостей сировини, неправильний вибір технологічного обладнання, низький рівень охоплення переробними підприємствами наукових досліджень у сфері харчових технологій зумовлені недостатньою кількістю персоналу, здатного опановувати передові технології, блокує можливості реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині впровадження державного фінансування інноваційних ресурсозберігаючих природозахисних технологій, тим самим призводячи до низького рівня охоплення підприємствами нових технологій у харчовій промисловості.

Поряд із цим порушення процесу створення апаратурно-логічних схем виробництва, недотримання технологічного процесу виробництва харчової продукції, відсутність контролю технологічних процесів виробництва,

порушення технології приготування харчових продуктів внаслідок нерозумінням сутності перетворень основних компонентів продовольчої сировини, втрати сировини в ланцюзі “виробництво-заготівля-зберігання - переробка – споживання”, нераціональне використання продовольчої сировини, зумовлене недосконалістю технологій переробки та низький рівень програм ефективного функціонування підприємств харчової промисловості, призводить до зниження рентабельності підприємств харчової промисловості, а відтак при отриманні державної підтримки кошти витрачаються на подолання наслідків неефективного господарювання, а не на розвиток галузі.

Окрім цього, помилки техніко-економічних розрахунків сировини та обліково-звітної документації, високі похибки аналізування стану і динаміки попиту на харчові продукти, низька частка прийняття ефективних рішень, оцінювання і порівняння альтернатив у сфері харчових технологій, у тому числі у невизначених ситуаціях та за наявності ризиків, зумовлена недостатньою кваліфікацією персоналу, негативно відображається на достовірності економічної інформації, зокрема щодо реальної собівартості продовольчої продукції та обґрунтованої необхідності державної підтримки харчового сектору за тими чи іншими розрізами.

Ряд інших завдань економічного механізму державного управління продовольчою безпекою пов'язані із можливістю забезпечення якості та безпеки продовольства, проте відсутність дієвої внутрішньої системи управління якістю, зокрема недотримання стандартів забезпечення якості і безпеки продукції під час її виробництва і реалізації, низький рівень контролю якості і безпечності сировини, напівфабрикатів, харчової продукції, відсутність аналізу показників якості сировини, напівфабрикатів і готової продукції, фрагментарний підхід до системи управління якістю та безпечністю - призводить до збільшення навантаження на державну службу, що блокує можливість мобілізації державних коштів спрямованих на підвищення якості продовольчої продукції та забезпечення реалізації міжнародних програм стандартизації до моменту повного розв'язання проблем такого рівня.

Для нейтралізації негативного впливу та попередження проявів описаних проблем на функціонування харчової промисловості та можливості забезпечення продовольчої безпеки розроблено багаторівневу модель імплементації специфічних вимог до кадрового забезпечення підприємств харчової промисловості в освітній процес, що зосереджена на розв'язанні проблем фізичної доступності продовольчих товарів, економічної доступності продовольчих товарів, якості і безпеки продовольчих товарів, а також збереженні природних ресурсів (додаток В, рис. В.4).

Першочерговим завданням для сприяння виходу із кризової ситуації, що склалася у харчовій промисловості є запровадження чітких вимог до працівників підприємств даного сектору економіки, вміння та навички щодо яких повинні набуватися протягом освітнього процесу в межах навчання за спеціальністю 181 «Харчові технології».

Запропонована модель дозволить забезпечити розвиток харчової промисловості через підвищення професійних якостей працівників підприємств продовольчого сектору в межах освітньої програми 181 «Харчові технології». Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині підтримки підприємств харчової промисловості. Зокрема варто відмітити потенційну можливість додаткового вивільнення бюджетних коштів зумовлену економією витрат ресурсів на ліквідацію вищенаведених проблем. Окрім цього, раціональний розподіл коштів, спрямованих на підтримку підприємств харчової промисловості, що базуватиметься на економічно та технічно обґрунтованій системі інформаційного забезпечення, дозволить задовільнити реальні потреби підприємств з виробництва та переробки продовольства.

Щодо ефективного використання вивільнених коштів слід розуміти необхідність підвищення кваліфікації працівників підприємств харчової промисловості за для можливості впровадження нових інноваційних технологій спрямованих на удосконалення виробничо-переробних процесів. У свою чергу

завдання керівництва підприємств харчової промисловості полягає у забезпеченні процесу господарювання високоосвіченими кваліфікованими кадрами, здатними проявляти набуті вміння і навички та дотримуватися описаних специфічних вимог спрямованих на досягнення належного рівня продовольчої безпеки.

Розвиток харчової галузі держави відіграє важливу роль у формуванні продовольчої безпеки, проте дослідження її стану в Україні свідчить про складну ситуацію, яка погіршилась протягом останніх років в наслідок багатьох внутрішніх та зовнішніх чинників. Динаміка приросту кількості підприємств харчової промисловості в Україні протягом 2012-2022 років свідчить про негативний вплив проблем харчової промисловості на продовольчу безпеку у частині зниження продовольчого виробництва. Значну роль у цьому відіграє якісний кадрового забезпечення підприємств харчової промисловості. Розроблена багаторівнева модель обґрунтування необхідності підвищення кваліфікації працівників харчової промисловості для забезпечення продовольчої безпеки, зосереджена на розв'язанні проблем фізичної доступності продовольчих товарів, економічної доступності продовольчих товарів, якості і безпеки продовольчих товарів, а також збереженні природних ресурсів. Запропонована модель дозволить забезпечити розвиток харчової промисловості через підвищення професійних якостей працівників підприємств продовольчого сектору в межах освітньої програми 181 «Харчові технології» та позитивно впливатиме на процес створення безпечної продовольчої продукції належної якості у достатній фізичній та економічній доступності на основі засад бережливого природокористування.

Реалізація запропонованих заходів забезпечить підвищення ефективності економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, оскільки сприятиме вивільненню бюджетних коштів, раціональному їх розподілу на реальні потреби щодо підтримки підприємств харчової промисловості та цілеспрямованому використанню вивільнених коштів на

удосконалення виробничо-переробних процесів, що позитивно впливатиме на стан продовольчої безпеки країни та світу.

Досліджуючи вплив економічного механізму державного управління на населення у контексті забезпечення продовольчої безпеки варто виділити гарантування доступності харчових продуктів. Поряд із забезпеченням достатнього рівня доходів населення та державної підтримки малозабезпечених верств населення, такою гарантією має виступати обґрунтована ціна на сільськогосподарську продукцію, оскільки саме від вартості окремих її видів залежить збалансованість харчування населення відповідно до раціональних норм споживання розроблених МОЗ України.

Державна цінова політика щодо продовольства має значний вплив на економічну доступність харчових продуктів та визначає рівень продовольчої безпеки у світі, що обумовлено наявним нормативно-правовим забезпеченням, спрямованим на регулювання цін на продовольство. В країнах з розвинутою економікою, таких як Фінляндія, Франція, Канада, США, Японія та Австралія індекси цін на продовольчі товари характеризується незначною амплітудою коливання, що свідчить про ефективність механізмів державного регулювання у цій сфері. Виходячи з цього, регулювання процесів ціноутворення на продовольство та створення механізмів захисту споживачів від різких коливань цін виступають як ключові елементи в стратегіях підвищення продовольчої безпеки на національному та міжнародному рівнях. Важливим показником, що враховується при розрахунку індексу споживчих цін є вагова структура за класифікацією індивідуального споживання за цілями (Рис. 2.10). В окремих економічних регіонах України структура індивідуального споживання відрізняється, а тому державна політика повинна базуватись на актуальних потребах населення при формуванні стратегії забезпечення продовольчої безпеки.

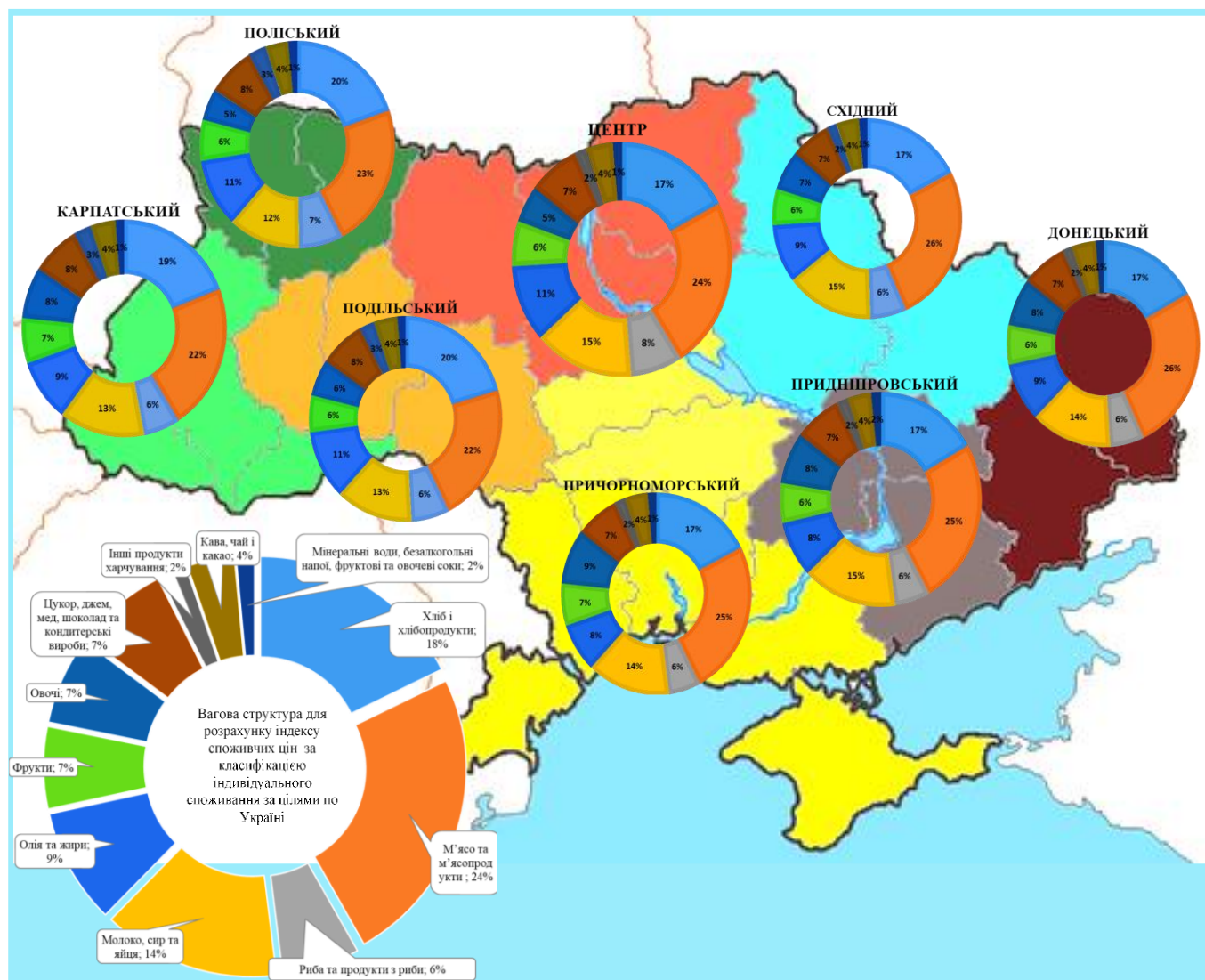

Рис. 2.10. Аналітична картограма градації вагової структури індивідуального споживання продовольчих продуктів за цілями по економічних регіонах України

Примітка: побудовано автором за даними [377].

Східний, Донецький, Придніпровський та Причорноморський регіони характеризуються найвищою часткою споживання м'яса та м'ясопродуктів, порівняно із західними територіями, при цьому індекси зміни цін на ці види продуктів є одними з найвищих (Рис 2.11).

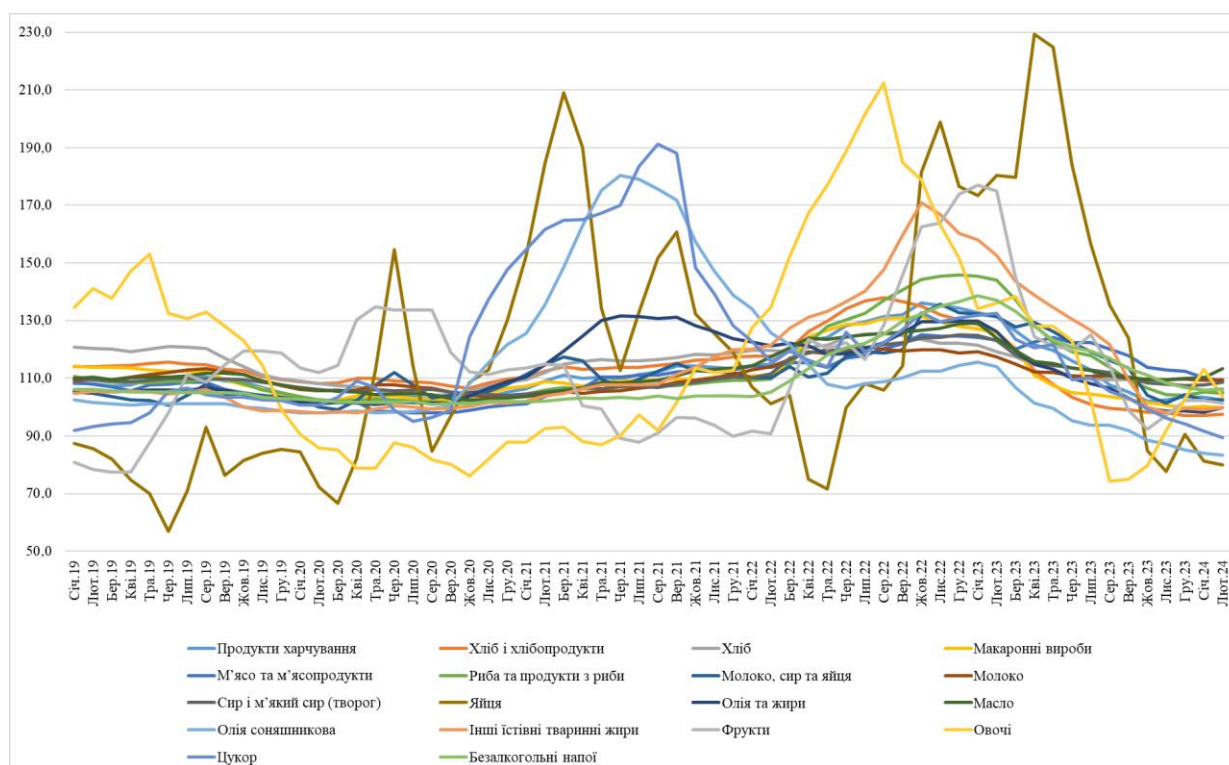

Рис. 2.11. Коливання індексу споживчих цін на продовольчі товари за період 2019-2024 рр.

Примітка: побудовано автором за даними [361].

Дослідження динаміки вартості основних видів продуктів харчування за період дає підстави констатувати, що ціни на їх переважну більшість у 2023 р. мали тенденцію до зростання. Зокрема на 47,75% зросла вартість культури плодових та ягідних, буряка цукрового та фабричного – на 16,57%, насіння культур олійних – на 11,44%, культур зернових та зернобобових та молока на 7,77%.

Загалом такі зростання цін несуть негативний вплив на підтримку продовольчої безпеки країни, оскільки знижують доступність харчових продуктів. Важливим завданням аграрного підприємництва у даному напрямку є мінімізація собівартості продовольчих товарів за рахунок оптимізації витрат ресурсів, підвищення якості продовольчих товарів за рахунок акумульованих фінансових ресурсів, що неминуче вимагає впровадження нових технологій виробництва сільськогосподарської продукції.

Поряд із цим, на шляху до підвищення показника доступності продовольчих товарів виникає інша проблема, а саме виготовлення дешевої

продукції низької якості, про що свідчить різке зниження показника якості та безпечності продовольчих товарів протягом останнього періоду на 4,5%, що не допустимо в умовах Євроінтеграції та економічного розвитку країни. Продовольча продукція низької якості – це не лише закриття кордонів для експорту, але й негативний вплив на рівень життя населення. Підвищення якості продукції, як одного з основних показників забезпечення продовольчої безпеки країни повинно базуватись на засадах вимогливості економічно розвинутих країн, де пріоритетними є якість життя і здоров'я населення, а держава виконує стимулюючу та підтримуючу функцію для розвитку аграрного підприємництва. Проте високі стандарти якості європейських країн досягаються не лише за рахунок підтримки держави. Важливу роль відіграє високий рівень свідомості підприємців та відчуття відповідальності за життя і здоров'я споживачів сільськогосподарської продукції, які готові заплатити дорожче за краще на відміну від ситуації в країнах з низьким рівнем економічного розвитку та фінансової стабільності. Проблема підвищення якості сільськогосподарської продукції в Україні додатково ускладнюється низьким рівнем доходів громадян, і, як наслідок низьким рівнем купівельної спроможності, що призводить до погіршення продовольчого споживання і порушення збалансованості харчування та ймовірності виникнення загроз життю і здоров'ю населення загалом.

Стан продовольчої безпеки у світі тісно пов'язаний з економічним розвитком країн, рівнем доходів населення, політичною стабільністю та соціальними програмами, що впливають на наявність та доступність продовольства. Країни з високим ВВП на душу населення, такі як Фінляндія, Франція, Канада, США, Японія, та Австралія, мають високий рівень продовольчої безпеки, оскільки високі доходи забезпечують широкий доступ до різноманітних та якісних продуктів харчування. Найбільші показники економічної доступності продовольства також належать цим країнам, зокрема у Австралії даний показник становить 93,3, у Фінляндії – 91,9%, а Франції – 91,3% при обсязі ВВП більше 60 тис.дол. та мінімальному розмірі заробітної плати

понад 1500 дол. Водночас, у країнах з низьким ВВП, де значна частина населення живе за межею бідності, продовольча безпека залишається серйозною проблемою, спричиняючи недоїдання та голод, де показник економічної доступності продовольства знаходиться в межах 35% при рівні ВВП 5 тис.дол. і нижче, а розмір мінімальної заробітної плати не перевищує 200 дол. (Рис. 2.12).

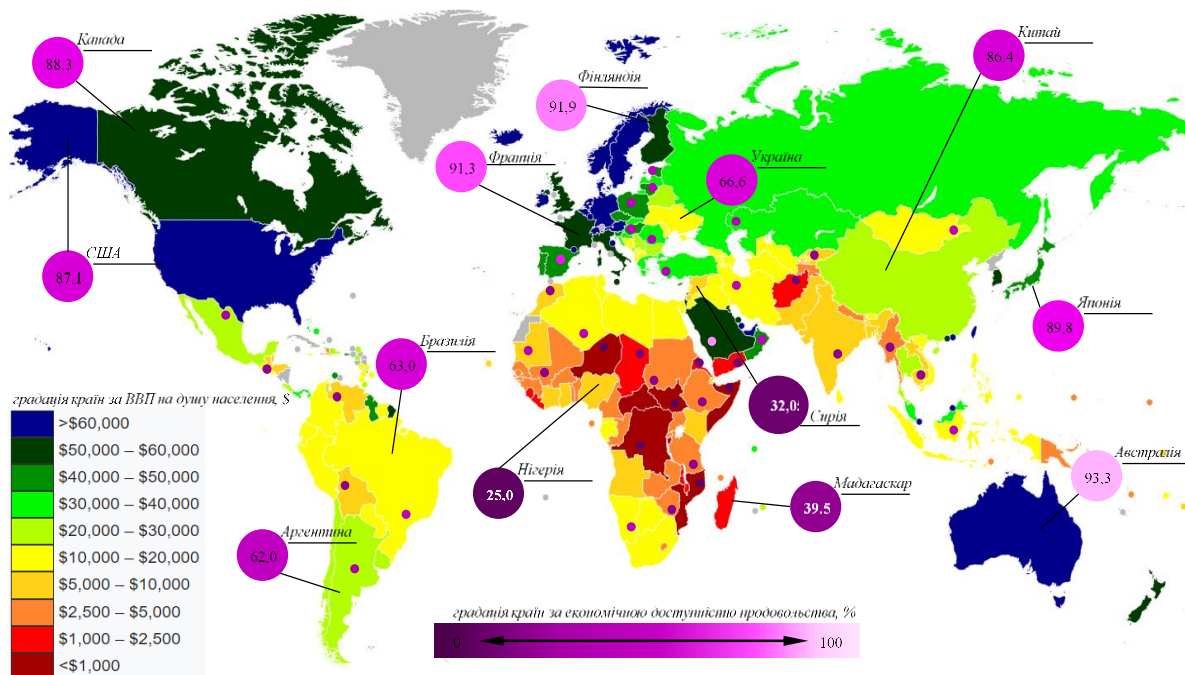

Рис. 2.12. Порівняльна картограма градації країн за ВВП на душу населення та економічною доступністю продовольства.

Примітка: побудовано автором за даними [504; 567].

Величина даних показників багато в чому залежить від розвитку державного управління та заходів уряду щодо рівня життя населення, і зокрема від якості та ефективності нормативно-правового забезпечення. Таким чином, для забезпечення продовольчої безпеки країнам необхідно вести відповідну державну політику, спрямовану не лише на забезпечення фізичної доступності продовольства, а й на зростання доходів та соціальний захист населення.

В Україні фінансова підтримка населення для забезпечення економічної доступності продовольства реалізується через низку державних програм та ініціатив, спрямованих на підтримку різних категорій громадян, зокрема вразливих верств населення. Частина з них зосереджена на соціальній допомозі, субсидіях та програмах адресної допомоги, інші орієнтовані на не прямі стимули,

зокрема програми підтримки аграрного сектору, податкові пільги та стимули для виробників продовольства, що спрямовані на зниження вартості продовольчих товарів на внутрішньому ринку. Окрім цього варто відмітити, що від початку повномасштабного вторгнення Україна загалом отримала міжнародної допомоги на суму в майже 170 млрд євро, з яких 85 млрд євро становить фінансова допомога, а 17 млрд євро – гуманітарна, при цьому найбільшим є внесок США – близько 77 млрд доларів, Німеччина – 19,58 млрд доларів, та Великої Британії – 11,67 млрд доларів (рис. 2.13). Забезпечення фінансової підтримки населення для збільшення економічної доступності продовольства в Україні відбувається за допомогою ініціатив, метою яких є мінімізація негативного впливу воєнних дій та кризових явищ на життя громадян, підтримка вразливих верств населення, а також загалом сприяння соціально-економічному відновленню країни. Окремі програми міжнародної допомоги спрямовані безпосередньо на підтримку окремих груп населення, наприклад, через соціальні виплати, пільги на оплату комунальних послуг, програми підтримки внутрішньо переміщених осіб, а також через проекти, що сприяють розвитку малого та середнього бізнесу.

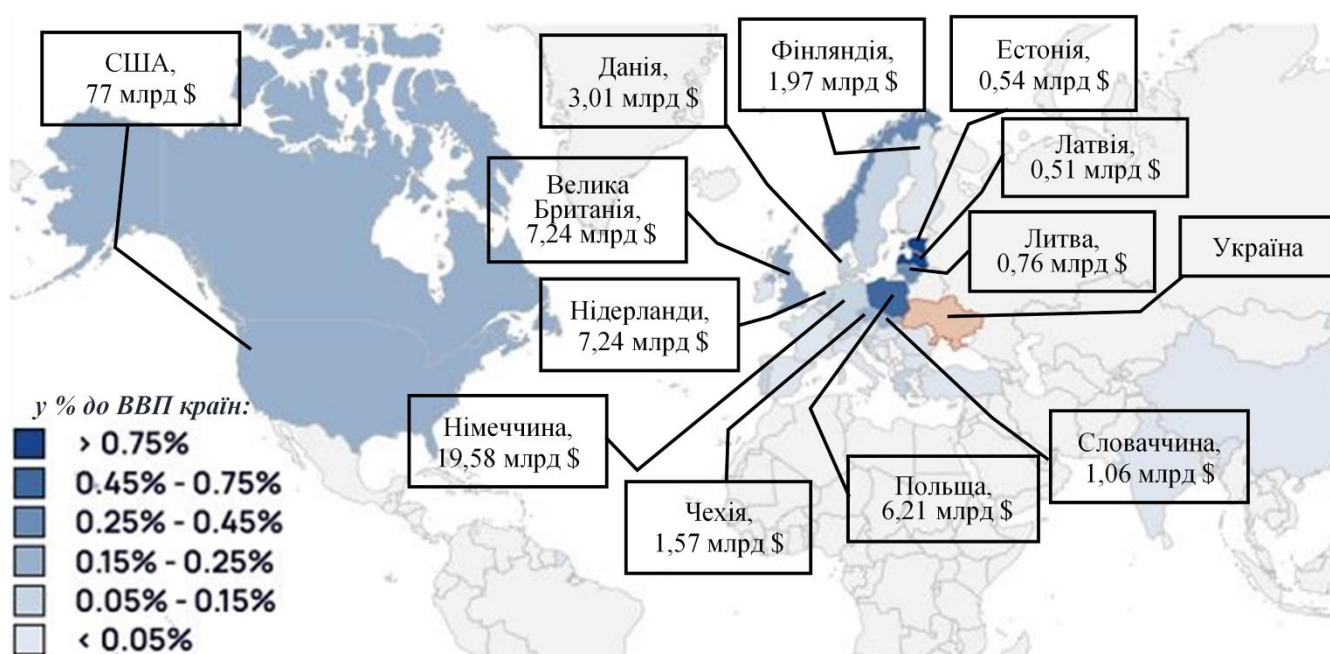

Рис. 2.13. Аналітична картограма градації міжнародної допомоги Україні у 2022-2023 роках

Примітка: побудовано автором за даними [571].

Дослідження впливу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою на забезпечення стійкості та адаптивності природних ресурсів, що є однією із важливих цілей сталого розвитку, полягає у забезпеченні відповідального використання природних ресурсів та економічного зростання без їх виснаження. Проте для багатьох країн економічне зростання продовжує відбуватися за рахунок природних ресурсів, а вартість природного капіталу стрімко знижується, зокрема в Україні темпи приросту даного показника становлять -17,2% (додаток В, рис. В.5)

Досліджуючи взаємозв'язок рівня розвитку країн та способів використання природних ресурсів, варто зазначити, що економічне зростання досягнуте шляхом виснаження невідновлюваних природних ресурсів свідчить про порушення цілей сталого розвитку, оскільки вичерпуються запаси країни та зменшується природний капітал, що негативно відображається на стані продовольчої безпеки країни. Матрична оцінка країн, побудована на основі співставлення коливань вартості природних ресурсів та валового внутрішнього продукту, свідчить про сталий розвиток Фінляндії, Японії, Франції, Німеччини, Боснії та Герцеговини, Грузії та ін., що переважно характеризуються високим доходом. Україна із доходом нижче середнього з 2010 по 2014 рік також перебувала у секторі сталого розвитку, проте починаючи з 2015 втратила свої позиції, що відображено на рис. 2.14.

Забезпечення відповідального використання природних ресурсів потребує застосування економічного механізму державного управління зокрема у частині обмеження субсидій на викопне паливо, оскільки вони стимулюють виснаження природних ресурсів, сприяють викидам парникових газів і зміні клімату.

Реалізація державного регулювання у даному контексті повинна спрямовуватися на стимулювання використання відновлюваних ресурсів. Аналіз градації країн за субсидіями на викопне паливо свідчить, що основними прихильниками державної політики виснаження природних ресурсів є Алжир, Лівія, Іран, Туркменістан, Узбекистан, Киргизстан, Венесуела, що відображено на рис. 2.15.

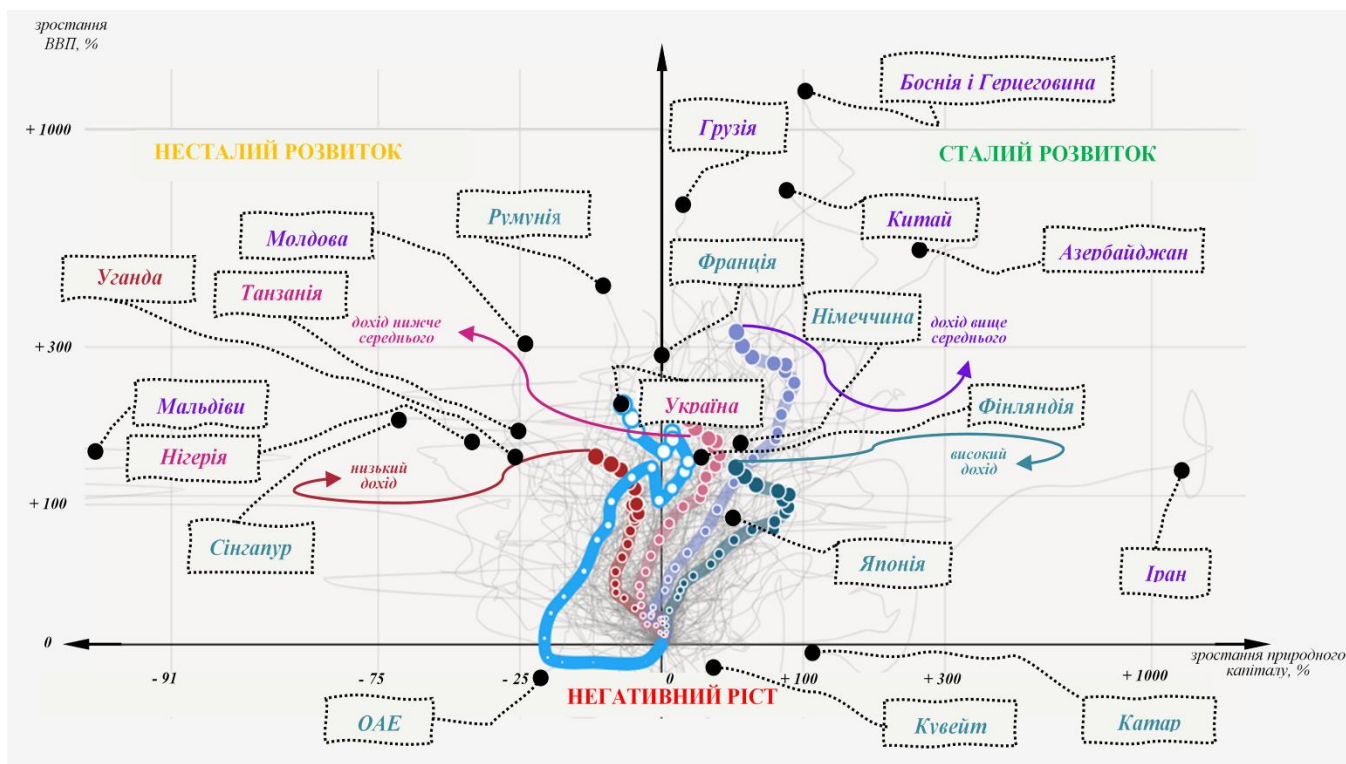

Рис. 2.14 Матриця оцінки країн відносно сталого розвитку та відповідального використання природних ресурсів

Примітка: побудовано автором за даними [474].

Україна має середні показники по наданих державою субсидій, що становлять 1,99% від ВВП, проте у порівнянні з європейськими країнами свідчать про необхідність удосконалення правового регулювання економічного механізму державного управління у даному контексті.

Проведене дослідження свідчить, що відмова від субсидій на викопне паливо може мати як позитивні, так і негативні наслідки для економіки. З одного боку, це сприятиме зменшенню викидів парникових газів і збереженню природних ресурсів, з іншого - може призвести до підвищення цін на енергоносії та, як наслідок, на продукцію, що використовує викопне паливо в своєму виробничому процесі. Ефективне державне регулювання має передбачати не лише обмеження субсидій на викопне паливо, але й активне підтримання відновлюваних джерел енергії, включаючи податкові пільги для підприємств, що використовують відновлювану енергію, інвестиції у розвиток інфраструктури для виробництва та зберігання відновлюваних енергоресурсів, а також дослідження і розробки в цій сфері.

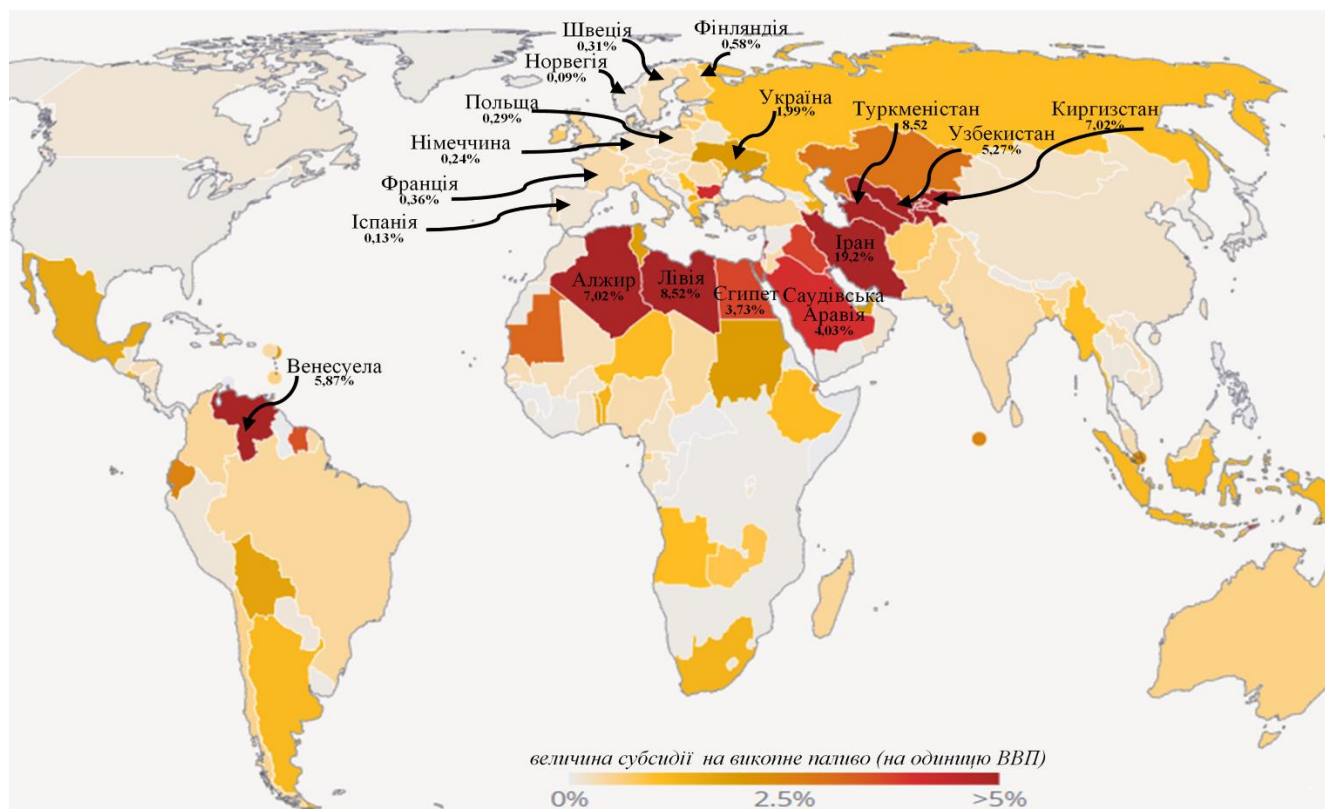

Рис. 2.15. Картограма градації країн за обсягами субсидій на викопне паливо
 Примітка: побудовано автором за даними [474].

Важливо враховувати міжнародний досвід з метою адаптації найкращих практик до національних умов. Наприклад, країни Європейського Союзу активно впроваджують політику декарбонізації економіки та стимулювання відновлюваних джерел енергії. Використання їх досвіду може допомогти Україні ефективніше реформувати свій енергетичний сектор. Водночас перехід на відновлювані джерела енергії потребує врахування соціальних аспектів, таких як забезпечення робочих місць у нових секторах економіки, навчання та перекваліфікація працівників, які будуть залучені у нові галузі. Важливо, щоб такі зміни не призвели до соціальної нестабільності та враховували інтереси найуразливіших верств населення. Подальші дослідження та практичні кроки в цьому напрямку сприятимуть забезпеченню екологічної та економічної стабільності в Україні та забезпечать можливість розробки комплексної стратегії зменшення залежності від викопного палива та переходу до сталого використання природних ресурсів.

2.3. Обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою

Порушення територіальної цілісності України починаючи з 2014 року викликало необхідність спрямування державного управління у русло цільової підтримки окремих територій. Особливої уваги при цьому потребували стратегічно важливі галузі народного господарства, що забезпечували продовольчу безпеку не лише регіонального чи державного рівня, але і світового масштабу. Втрата контролю над східними та південними регіонами України наслідок російської збройної агресії, безперервна та виснажлива боротьба за території вздовж лінії фронту, дестабілізація функціонування агропромисловості, похитнули стабільність економіки та спричинили початок продовольчої кризи, вихід з якої на сьогодні залежить від оперативного, економічно-обґрунтованого державного управління. Зростання кількості постраждалих від збройного вторгнення регіонів України спричинило дестабілізацію економічної ситуації та початок продовольчої кризи. З початком широкомасштабного вторгнення у 2022 році ситуація набула критичного характеру та потребує ургентного реагування, спрямованого на розв'язання першочергових проблем, що ускладнюється обмеженістю фінансових ресурсів держави, спричиненою необхідністю безперервного вливання коштів в оборонний сектор України. Поряд із відновленням територіальної цілісності України постають питання активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою за пріоритетними напрямками. Визначення регіональної пріоритетності такої активізації на сьогодні носить формальний характер та потребує застосування науково обґрунтованої методики, що дозволить раціонально розподілити обмежені війною фінансові ресурси держави.

Проблемам забезпечення продовольчої безпеки під час війни в Україні присвячено праці вчених Бойко В., Бойко Л., Горбонос Ф., Заїки О.В., Земко, А.

М. Князя С., Масюк О. П., Процевят, О., Скриньковського Р., Хмиз М. Я., Цюх С. та ін. Зокрема науковці В. Бойко та Л. Бойко досліджуючи продовольчу безпеку та ризики для аграрного виробництва під час війни в Україні, констатують, що війна, розв'язана в Україні, зруйнувала системи виробництва, переробки та постачання сільськогосподарського продовольства на міжнародний ринок, а від успішного проведення посівної компанії озимих культур та надійної логістики з постачання продукції місцевих товаровиробників сільськогосподарської продукції залежить не тільки продовольча безпека України, а і безпека інших країн світу [16].

М. Диха, аналізуючи продовольчу безпеку під призмою воєнних дій в Україні, вказує на зменшення врожайності через порушення агротехнологічного обробітку земель/посіву, зменшення зборів зерна через менші площі посіву і, як наслідок, зменшення експорту зернових [64, с. 56].

Скриньковський Р. М., Горбонос Ф. В., Цюх С. І., Процевят О. С., та Князь С. В., вивчаючи тенденції і питання продовольчої безпеки України в умовах війни, запропонували план заходів із забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану, зокрема використовувати всі наявні інструменти і можливості впливу України на глобальну продовольчу політику, виходячи з досвіду і реальних досягнень провідних позицій у світовій економіці сільськогосподарства, які здобула Україна, а також активізувати і посилити співпрацю з державами-партнерами, міжнародними та міжурядовими організаціями, зокрема з FAO (Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН), щодо трансформації продовольчих систем [390].

Науковцями Масюк О. П. і Заїкою О.В. запропоновано в якості основних трендів публічного управління продовольчою безпекою в Україні під час війни можна виділити перехід від вибіркового протекціонізму до підтримки самоорганізації виробників продовольства, а також створення умов для розвитку державно-приватного партнерства на рівні «держава – малий бізнес – міжнародні організації» [125, с. 165-171].

Земко А.М. вказує на ряд проблем, що потребують термінового втручання держави, зокрема таких як вимушене скорочення посівних площ, знищення сільськогосподарської техніки аграріїв, неможливість продати зібраний врожай або відсутність нормальних умов для його зберігання, знищення об'єктів аграрної інфраструктури (елеваторів, складів, тощо), знищення та розкрадання аграрної продукції, логістичні проблеми, заподіяння колосальної шкоди навколишньому природному середовищу, зниження купівельної спроможності населення тощо [77, с. 113-116].

Активізація економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в умовах війни в Україні зумовлена погіршенням стану агропромисловості та необхідністю подолання наслідків російської агресії у найбільш постраждалих регіонах. Проте розподіл державних фінансово-економічних ресурсів у вигляді пільгового кредитування, підтримки розвитку індустріальних парків, грантової підтримки, державному сприянні релокації, митного та податкового спрощення має фрагментарний характер, зорієнтований на вирішення окремих проблем. Зокрема удосконалено законодавство, що дозволяє суб'єктам підприємництва отримати державну підтримку за кредитом, отриманим в уповноваженому банку на відновлення виробничих потужностей, зруйнованих частково або повністю внаслідок проведення воєнних (бойових) дій, в національній валюті, який забезпечується заставою створених та або придбаних активів, забезпеченим у тому числі порукою акціонерів та заставою корпоративних прав суб'єкта підприємництва [193]. Активізовано державну підтримку створення нових індустріальних парків, зокрема у західних областях країни, які залучають промисловців з метою переміщення виробництва зі східних регіонів та об'єднання з виробників харчової продукції [210, 188]. Популяризовано грантову підтримку підприємств агропромисловості рамках програми «Робота», яку можна використати на придбання обладнання для переробки продовольчої сировини, а отримувач гранту зобов'язаний створити від 25 робочих місць, зокрема виділено 119 млн грн з резервного фонду державного бюджету [163]. З метою релокації виробничих потужностей

підприємств агропромисловості владою активізовано підтримку у пошуку нових майданчиків для підприємств, розселенні переміщені працівників, налагодженні логістики [10]. Залучено міжнародну підтримку для зміцнення конкурентоспроможності українських виробників на зовнішніх ринках, зокрема у таких країнах як Велика Британія [29], Канада [84, 483], США [547], Австралія [444], що спрощує умови доступу на зарубіжні ринки. Вищенаведені напрями активізації економічного механізму державного управління дозволяють розв'язати ряд проблем, проте обмеженість ресурсів держави у воєнний період доводить необхідність проведення комплексного дослідження пріоритетності напрямів державної підтримки, тому поряд із запропонованими шляхами розв'язання описаних науковцями проблем залишаються відкритими питання визначення регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою.

Зниження рівня продовольчої безпеки в Україні спровоковане порушенням територіальної цілісності держави та знищенням значної частини суб'єктів продовольчого сектору викликало активізацію економічного механізму державного управління у вигляді запровадження пільгового кредитування, ініціюванню підтримки продовольчого сектору у вигляді грантів, сприянні поширенню індустріальних парків, релокації, спрощення митних, а також податкових платежів. Забезпечення системного раціонального підходу до обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління потребує застосування наукового підходу, що враховуватиме ряд факторів при розподілі рівнів пріоритетності. Для реалізації такого підходу розроблено модель обґрунтування регіональної пріоритетності, що базується на дослідженні стратегічно важливих регіонів для забезпечення продовольчої безпеки у довоєнний період, детальному аналізі стану агропромисловості під час війни та визначенні першочергових напрямів застосування економічного механізму державного управління у сфері агропромисловості для подолання продовольчої кризи в умовах війни (Рис. 2.16).

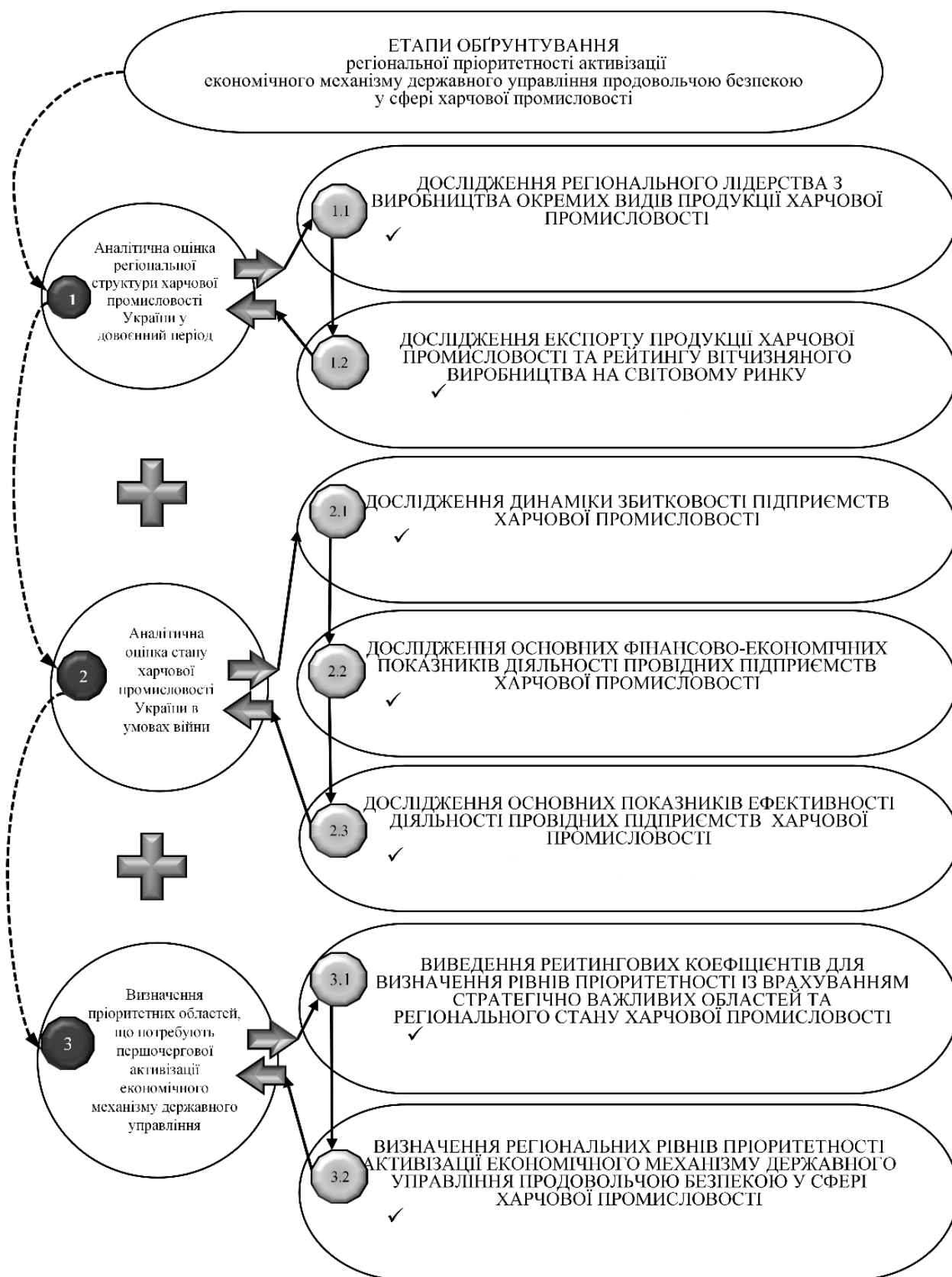

Рис. 2.16. Модель обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у сфері харчової промисловості

Примітка: розроблено автором

В межах запропонованої моделі передбачено реалізацію трьох основних етапів. Перший базується на аналітичній оцінці регіональної структури виробництва продукції агропромисловості з метою виявлення регіонів-лідерів виробництва, що забезпечують стратегічно важливі напрями продовольчої безпеки державного та міжнародного рівня. При цьому враховуються не лише загальні обсяги виробництва, але і широта товарної номенклатури, обсяг експорту та рейтингові позиції на світовому ринку до початку повномасштабного вторгнення російських військ на територію України. За результатами проведеного аналізу будується аналітична таблиця, що візуалізує аналіз регіонального розподілу виробництва та експорту основних продуктів харчування та напоїв. Другий етап передбачає аналітичну оцінку стану агропромисловості в умовах війни, зокрема досліджується динаміка збитковості підприємств агропромисловості у 2015-2022 р.р., та основні фінансово-економічні показники ефективності діяльності провідних підприємств агропромисловості України у воєнний період. Заключний етап використання запропонованої моделі базується на визначенні регіональних рівнів пріоритетності із врахуванням стратегічно важливих для забезпечення продовольчої безпеки областей та регіональних характеристик стану агропромисловості.

Реалізація такого підходу потребує розробки детальної методики обґрунтування регіональної пріоритетності, що базуватиметься на дослідженні стратегічно важливих регіонів для забезпечення продовольчої безпеки у довоєнний період, детальному аналізу стану продовольчого сектору під час війни та визначенні першочергових напрямів застосування економічного механізму державного управління для подолання стрімко зростаючої продовольчої кризи (Рис. 2.17).

Застосування запропонованої методики базується на реалізації трьох основних етапів. Перший етап передбачає аналітичну оцінку показників регіонального лідерства з виробництва стратегічно важливих видів продукції, рівня забезпечення споживання, експорту продовольчої продукції та рейтингу

вітчизняного виробництва на світовому ринку до початку повномасштабного вторгнення російських військ на територію України.

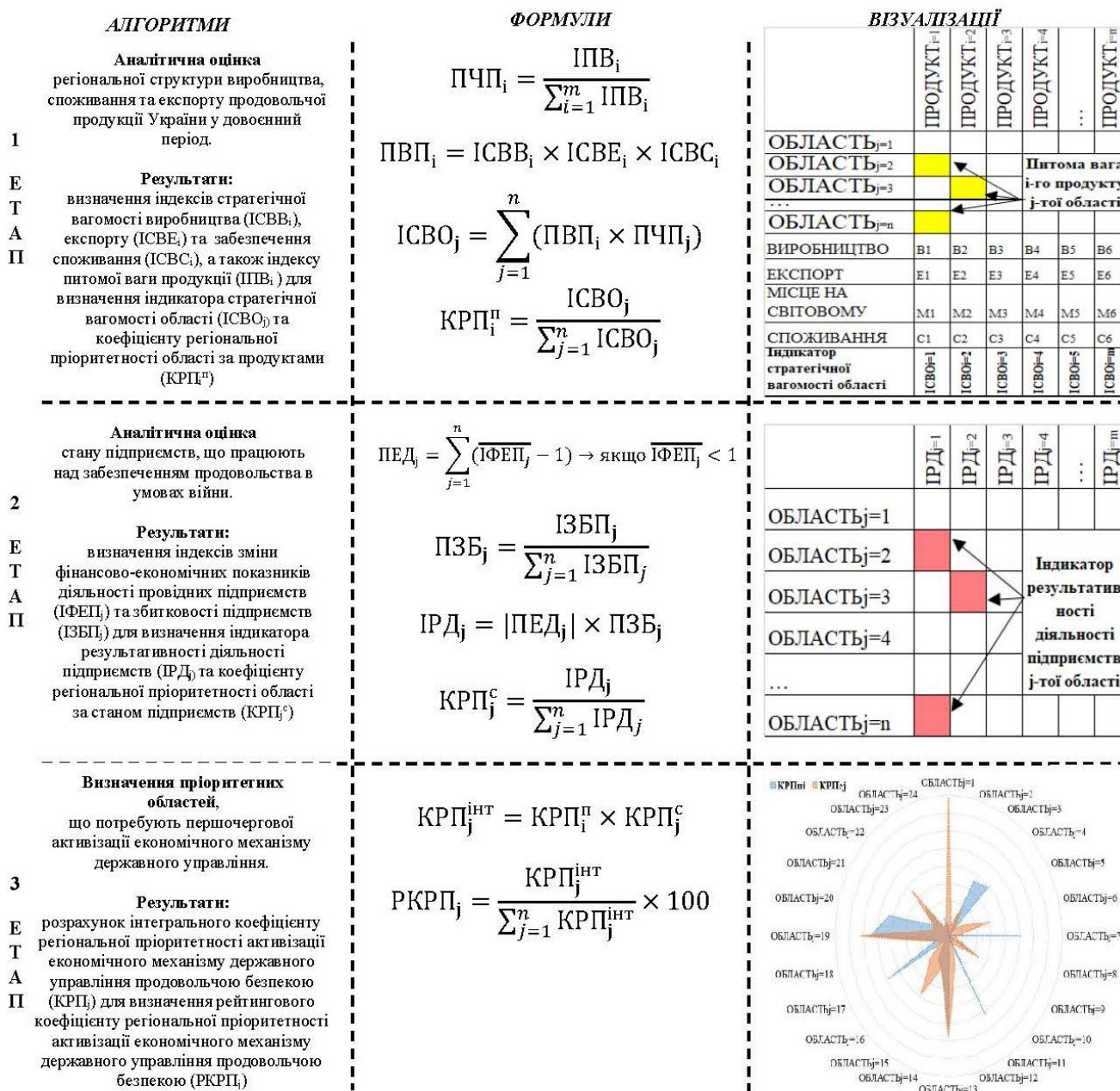

Рис. 2.17. Деталізована матрична модель обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою

Примітка: розроблено автором.

Результатом проведеного аналізу є визначення індексів стратегічної вагомості виробництва (ІСВВ_i), експорту (ІСВЕ_i) та забезпечення споживання

(ICBC_i), а також індексу питомої ваги продукції (ШВ_i) для визначення індикатора стратегічної вагомості (ICBO_j) та коефіцієнту регіональної пріоритетності області за продуктом (КРП_i^п).

Другий базується на аналітичній оцінці стану підприємств продовольчого сектору в умовах війни, зокрема визначаються індекси зміни фінансово-економічних показників діяльності провідних підприємств (ІФЕП_j) та збитковості підприємств (ІЗБП_j) для визначення індикатора результативності діяльності підприємств (ІРД_j) та коефіцієнту регіональної пріоритетності області за станом підприємств (КРП_j^с).

Заключний етап використання запропонованої методики базується на визначенні регіональних рівнів пріоритетності із врахуванням стратегічно важливих для забезпечення продовольчої безпеки областей та регіональних характеристик продовольчого сектору. Результатом розрахунків є виведення інтегрального коефіцієнту регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою (КРП_j^{інт}) для визначення рейтингового коефіцієнту регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою (РКРП_j).

Для візуалізації умовної ситуації розглянемо 4-ри типи областей з умовними характеристиками двох коефіцієнтів регіональної пріоритетності для визначення рейтингового коефіцієнта регіональної пріоритетності.

Нехай для області 1 присутні такі характеристики: КРП_i^п ↓ КРП_j^с ↓, для області 2 присутні такі характеристики: КРП_i^п ↑ КРП_j^с ↓, для області 3 присутні такі характеристики: КРП_i^п ↑ КРП_j^с ↑, для області 4 присутні такі характеристики: КРП_i^п ↓ КРП_j^с ↑, тоді матриця умовної візуалізації регіональної пріоритетності обґрунтування активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою буде мати наступний вигляд (рис. 2.18).

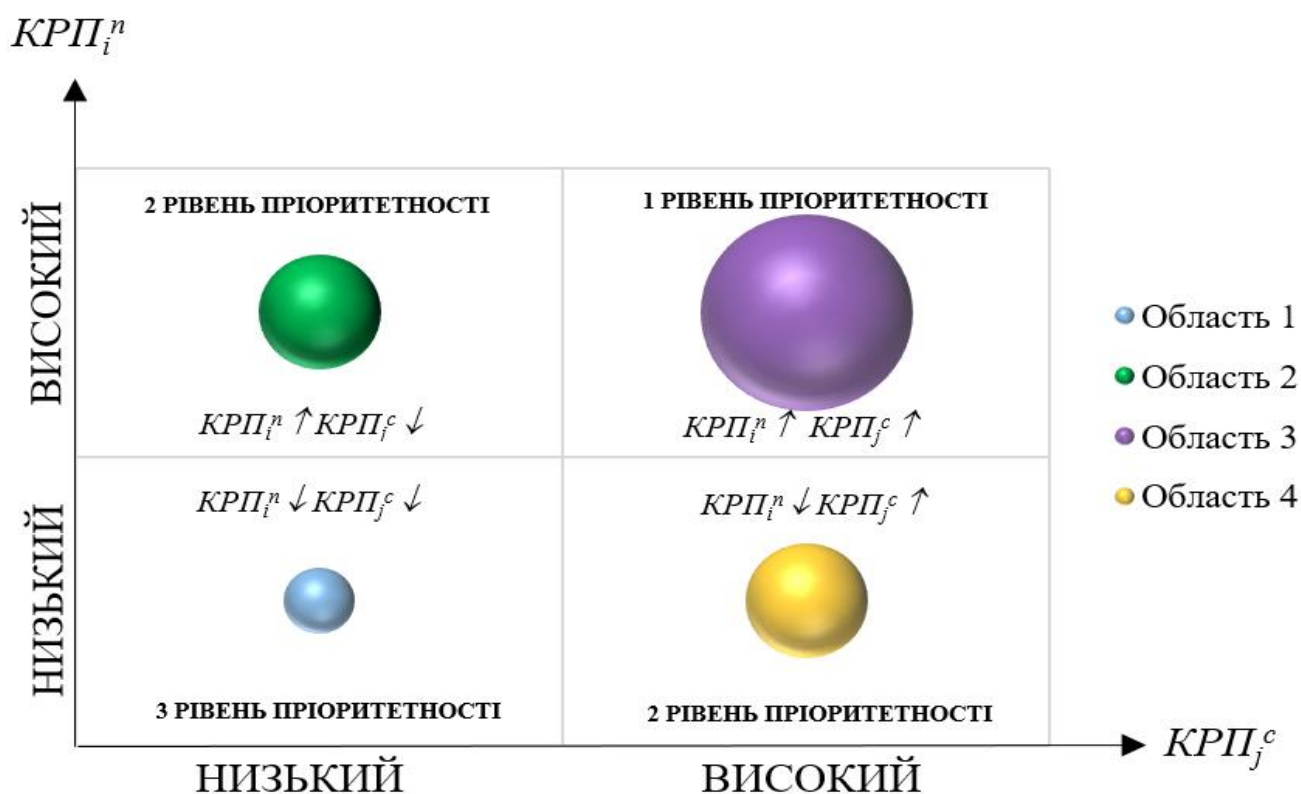

Рис. 2.18. Матриця умовної візуалізації регіональної пріоритетності обґрунтування активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою

Примітка: розроблено автором

За результатами проведеного аналізу будується діаграма пріоритетності Парето, що демонструє необхідність першочергової активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у сфері харчової промисловості окремих регіонів (рис. 2.19). Розподіл 4-рьох умовних областей у діаграмі здійснюється за трьома рівнями пріоритетності. Кумулятивна крива Парето вказує на 3-тю умовну область, яка характеризується найвищим рівнем пріоритетності та потребує першочергового реагування, що за правилом 20/80 дасть найбільше результативності у забезпеченні виходу із продовольчої кризи.

Важливість розрахунку рейтингового коефіцієнту регіональної пріоритетності полягає не лише у реалізації його основного призначення – визначення рівня пріоритетності j -тої області, але і в його використанні у системі моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою для дослідження змін у пріоритетах державної підтримки за рахунок

покращення фінансово-економічного стану суб'єктів продовольчого сектору, зміни обсягів виробництва, споживання та експорту продовольчих продуктів, тощо.

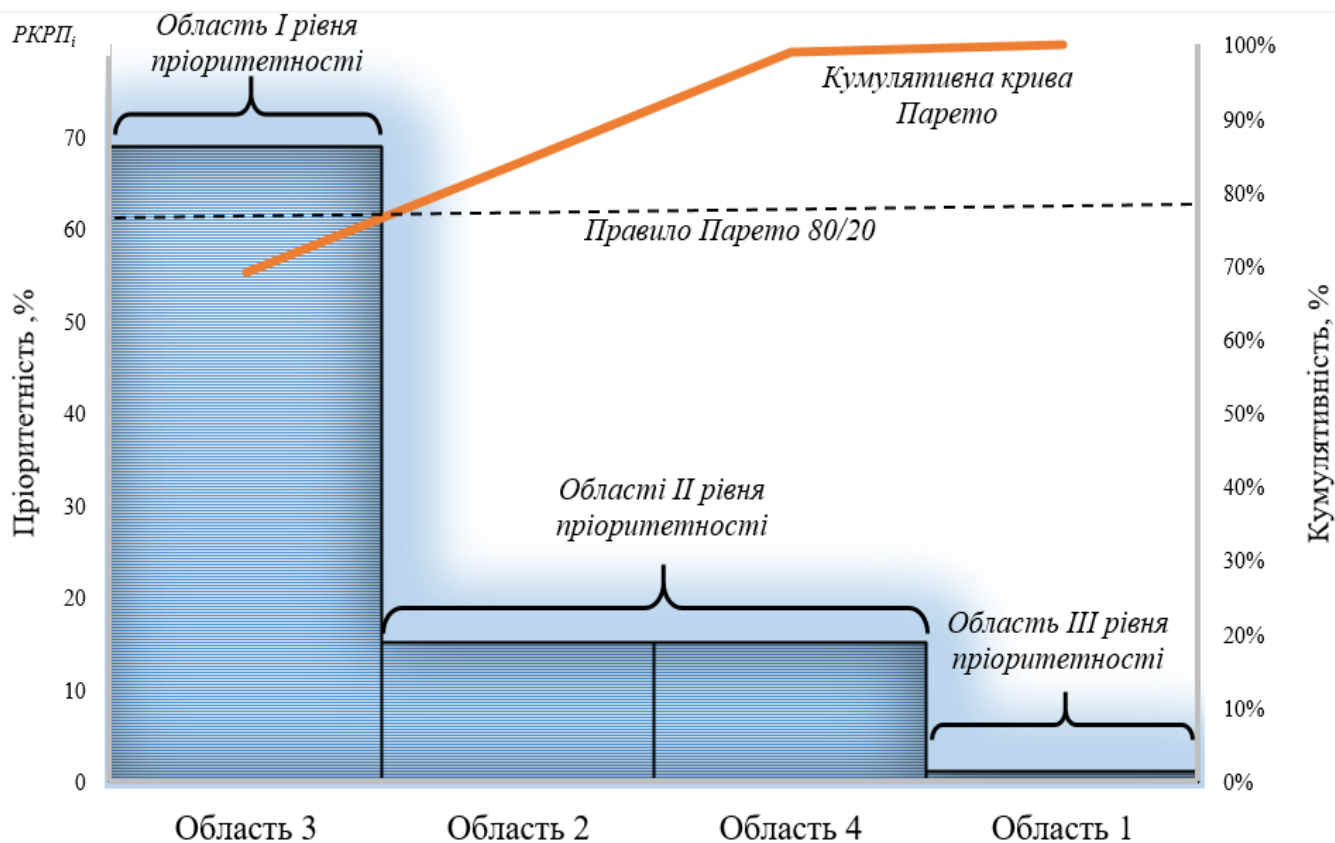

Рис. 2.19. Діаграма умовної регіональної пріоритетності обґрунтування активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою (інтерпретовано за Парето).

Примітка: розроблено автором

Апробацію запропонованої методики здійснено на основі емпіричних даних підприємств продовольчого сектору України у розрізі 24 областей. Результати першого етапу моделі обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у сфері харчової промисловості відображено у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Аналіз регіонального розподілу виробництва та експорту основних продуктів харчування та напоїв у 2021 році

Область	Соняшник																																			
	Соняшникова олія	Насіння ріпаку	Волоські горіхи	Кукурудза	Ячмінь	Пшениця	Соеві боби	Пшениця	Ріпакова олія	Соева олія	Суша сироватка	Білий цукор	Яловичина	Овочі	Цибуля	Фруктові соки	Фрукти і ягоди	Пташині яйця	Жива худоба	Свинина	Вершкове масло	Сир	Молоко і молочні продукти	Алкогольні напої	Вода і безалкогольні напої	Вино	Пиво	Мед	Кондитерські вироби	Шоколад	Торти, беквіти	Маргарин	Рибні продукти	Борошно		
Вінницька				+	+	+					+			+	+	+		+		+		+												+		
Волинська																	+																			
Дніпропетровська				+										+																		+				
Донецька																				+																
Житомирська							+																						+							
Закарпатська													+			+	+			+				+												
Запорізька																																		+		
Івано - Франківська													+																							
Київська																		+		+								+					+			
Кіровоградська				+																				+												
Луганська														+																						
Львівська								+					+												+						+					
Одеська				+	+											+										+								+	+	+
Миколаївська				+												+								+												
Полтавська				+			+		+		+								+											+						
Рівненська																			+				+	+												
Сумська																							+													
Тернопільська														+						+																
Харківська				+			+						+	+	+								+	+								+			+	
Херсонська														+	+																					
Хмельницька								+								+																				
Черкаська									+	+													+		+											
Чернівецька																																				
Чернігівська							+																													
Обсяг виробництва окремих продуктів харчової промисловості, млн. тонн	15,00	6,40	2,90	0,01	35,80	35,80	25,10	4,50	2,48	0,12	0,22	0,04	1,80	0,05	9,40	1,20	0,84	2,60	0,90	3,48	0,74	0,11	0,10	10,10	5,20	1,20	0,09	0,17	0,07	0,77	0,23	0,40	0,08	0,07	1,70	
Обсяги експорту окремих продуктів, млн. дол	922,00	4113,00	1011,00	117,00	3506,00	682,00	3004,00	831,00	507,00	112,00	153,00	59,00	217,00	125,00	115,00	5,50	1,20	368,00	44,00	35,30	7,30	52,91	3,70	180,00	28,00	18,00	16,50	42,43	144,90	75,00	224,00	7,80	87,00	8,40	33,20	
Позиція України на світовому ринку окремих продуктів харчової промисловості	1	1	2	3	4	4	5	6	7	7	8	8	9	14	41	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A

Примітка: позначення N/A вказує на слабкі позиції України на світовому ринку окремих продуктів харчової промисловості, тому він не фіксується у міжнародній статистиці та вважається несуттєвим для окремого обліку.

Примітка: розраховано автором за даними [381; 377].

Лідируючі позиції за показниками регіональної структури виробництва стратегічно важливих видів харчової продукції, експорту продовольства та рейтингу вітчизняного виробництва даної галузі на світовому ринку у довоєнний період займали Вінницька, Одеська, Харківська, Полтавська та Черкаська область. Проте аналіз динаміки питомої ваги збиткових підприємств продовольчого сектору у розрізі регіонів у 2015-2022 р.р. вказує на дестабілізацію таких позицій і негативні тенденції з початком війни в Україні (Табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Динаміка питомої ваги збиткових підприємств продовольчого сектору у розрізі регіонів у 2015-2022 р.р., %

Області	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Sparkline
Вінницька	22,4	26,5	27,0	22,2	23,8	26,4	22,0	37,9	
Волинська	23,8	25,0	26,2	19,4	21,9	24,2	20,1	34,8	
Дніпропетровська	29,7	35,2	32,3	34,3	29,5	32,2	26,8	46,3	
Донецька	26,5	30,4	23,3	21,9	22,0	32,3	26,8	59,0	
Житомирська	33,3	33,3	28,8	25,8	27,9	29,3	24,4	42,1	
Закарпатська	25,0	27,0	20,8	21,8	19,3	19,8	16,5	28,4	
Запорізька	22,7	26,2	28,1	26,5	27,5	32,7	27,2	47,0	
Івано - Франківська	19,8	13,5	15,1	14,8	21,9	21,4	17,8	29,7	
Київська	24,8	25,1	29,7	24,4	22,5	28,5	23,7	41,0	
Кіровоградська	16,3	23,7	19,4	18,3	19,1	22,7	18,9	32,6	
Луганська	40,0	23,8	23,8	40,0	28,6	36,6	30,4	58,0	
Львівська	26,1	30,8	30,4	28,1	28,3	29,8	24,8	29,8	
Миколаївська	26,7	26,1	24,6	27,7	31,3	24,3	20,2	48,0	
Одеська	31,0	29,5	29,2	29,2	28,8	32,0	26,6	45,9	
Полтавська	30,5	29,6	35,7	31,6	25,6	30,5	25,3	43,8	
Рівненська	22,1	15,2	30,2	27,6	20,9	21,3	17,7	29,5	
Сумська	26,1	26,7	27,3	26,5	30,0	27,8	23,1	51,0	
Тернопільська	19,4	26,5	25,2	29,1	26,5	26,3	21,9	29,7	
Харківська	25,4	28,7	30,5	30,1	29,0	29,2	24,3	58,0	
Херсонська	30,7	35,2	23,3	32,2	32,4	27,3	22,8	56,5	
Хмельницька	25,0	23,8	23,3	22,6	24,0	24,7	20,6	35,5	
Черкаська	24,6	18,2	25,8	25,0	24,3	31,2	25,9	44,8	
Чернівецька	20,0	27,9	25,7	25,8	27,4	32,3	26,9	46,4	
Чернігівська	26,6	26,1	30,7	25,7	34,1	34,6	28,8	49,8	
Україна	27,1	28,5	29,9	29,2	28,4	30,3	25,2	43,5	

Примітка: розраховано автором за даними [377]

Аналіз збитковості у розрізі регіонів вказує на стрімке зростання показників у Донецькій, Луганській, Сумській, Херсонській та Харківській

областях. Окрім цього ситуація погіршується не лише у східних та південних регіонах, що найбільше постраждали від війни. Загальне зростання збитковості продовольчого сектору зросло до 43,5 %, що у півтора рази перевищує середні показники довоєнного періоду.

На другому етапі застосування моделі обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління досліджено основні фінансово-економічні показники ефективності діяльності провідних підприємств продовольчого сектору України (Табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Динаміка основних фінансово-економічних показників діяльності провідних прибуткових підприємств продовольчого сектору 2021 – 2022 р.р., (%)

Область	Коефіцієнт зміни чистого доходу	Коефіцієнт зміни собівартості продукції	Коефіцієнт зміни кількості працівників	Коефіцієнт зміни чистого прибутку	Sparkline
Вінницька	1,009	1,032	0,996	0,991	
Волинська	1,019	1,010	0,990	1,008	
Дніпропетровська	0,965	1,079	0,973	1,001	
Донецька	0,975	1,081	0,986	0,933	
Житомирська	1,051	1,057	1,036	1,039	
Закарпатська	1,066	1,034	1,028	1,039	
Запорізька	0,950	1,159	0,961	0,930	
Івано - Франківська	1,000	1,000	0,997	1,046	
Київська	0,961	0,979	1,069	0,940	
Кіровоградська	1,000	1,000	1,005	1,006	
Луганська	0,926	1,148	0,989	0,928	
Львівська	1,103	1,101	1,069	1,076	
Одеська	0,897	1,092	0,973	0,918	
Миколаївська	0,986	1,020	0,884	0,971	
Полтавська	1,010	1,020	0,979	0,922	
Рівненська	0,999	1,005	0,998	1,002	
Сумська	0,944	1,036	0,969	0,857	
Тернопільська	1,022	1,043	1,072	1,050	
Харківська	0,877	0,808	0,963	0,690	
Херсонська	0,996	1,152	0,997	0,941	
Хмельницька	1,040	1,084	1,011	1,017	
Черкаська	0,947	1,051	0,978	1,038	
Чернівецька	1,001	1,006	0,995	1,005	
Чернігівська	0,997	1,013	0,997	0,944	
Середнє по Україні	0,996	1,058	0,998	0,988	

Примітка: розраховано автором за даними [564]

Емпіричну частину дослідження виконано на прикладі даних близько 100 провідних прибуткових підприємств продовольчого сектору України, згрупованих за регіональною приналежністю. Результати проведеного дослідження вказують на негативну динаміку досліджуваних показників значної частини досліджуваних регіонів. Зокрема показник зміни чистого доходу в середньому по Україні становив 0,966, при цьому найбільше зниження відбулося на підприємствах Харківської, Одеської та Луганської областей, а показник зниження чистого прибутку мав ще більші темпи. Показник зміни собівартості продукції продовольчого сектору зріс в середньому по Україні на 6%, при цьому найбільше зростання витрат відбулося в межах Запорізької, Херсонської, Львівської та Луганської областей, що зумовлено зростанням цін на сировину аграрного сектору, а зниження – загальним зниженням обсягу виробленої продукції на окремих підприємствах Київської та Харківської областей. Щодо показника зміни кількості працівників на провідних підприємствах продовольчого сектору варто відмітити зниження по переважній більшості областей, що характеризує загальну тенденцію по всій промисловості України від початку війни.

Динаміка основних показників економічної ефективності виробництва провідних прибуткових підприємств продовольчого сектору також характеризується негативними тенденціями, зокрема знизилась показники рентабельності та валового прибутку, особливо у Сумській та Харківській, а також у Херсонській, Одеській, Запорізькій, Дніпропетровській та Донецькій областях відповідно (табл. 2.12). Поряд із цим спостерігалось незначне зростання продуктивності праці, зумовлене швидше скороченням кількості працівників ніж збільшенням обсягів виробництва, особливо у Одеській, Луганській, Херсонській та Запорізькій областях. Окрім цього внаслідок зростання матеріальних витрат відбулось зростання частки собівартості в доході, що негативно відобразилося на ефективності роботи провідних підприємств продовольчого сектору України під час війни.

Таблиця 2.12.

Динаміка основних показників економічної ефективності виробництва провідних прибуткових підприємств продовольчого сектору 2021 – 2022 р.р., (%)

Область	Коефіцієнт зміни рентабельності реалізованої продукції	Коефіцієнт зміни продуктивності праці	Коефіцієнт зміни частки собівартості в доході	Коефіцієнт зміни валового прибутку	Sparkline
Вінницька	0,972	1,026	1,025	0,962	
Волинська	0,989	1,031	0,991	1,049	
Дніпропетровська	1,041	0,989	1,123	0,573	
Донецька	0,954	0,995	1,104	0,606	
Житомирська	1,005	1,036	1,010	1,009	
Закарпатська	0,983	1,042	0,964	1,179	
Запорізька	0,977	0,994	1,215	0,476	
Івано - Франківська	1,046	1,003	1,000	1,000	
Київська	0,941	0,938	1,010	0,976	
Кіровоградська	1,006	0,994	1,001	0,996	
Луганська	0,984	0,968	1,217	0,480	
Львівська	1,000	0,964	0,998	1,060	
Одеська	0,985	0,998	1,212	0,505	
Миколаївська	0,984	1,116	1,034	0,903	
Полтавська	0,908	1,043	1,015	0,985	
Рівненська	1,006	1,005	1,010	0,956	
Сумська	0,885	0,975	1,095	0,688	
Тернопільська	1,028	0,953	1,021	0,920	
Харківська	0,787	0,911	0,920	2,451	
Херсонська	0,945	0,999	1,157	0,515	
Хмельницька	0,994	1,041	1,066	0,836	
Черкаська	1,096	0,970	1,109	0,778	
Чернівецька	1,007	1,049	1,014	0,971	
Чернігівська	0,951	1,029	1,019	0,961	
Середнє по Україні	0,978	1,003	1,056	0,910	

Примітка: розраховано автором за даними [564]

Отримані результати дозволили перейти до третього етапу застосування запропонованої моделі і визначити позиціонування областей України за основними показниками діяльності підприємств харчової промисловості (рис. 2.20), що стало основою для подальшого розрахунку специфічних коефіцієнтів для визначення відповідних рівнів регіональної пріоритетності. Специфіка розрахунку даних коефіцієнтів полягала у інтеграції інформації про стратегічно

важливі для забезпечення продовольчої безпеки регіони у довоєнний період та регіональний стан продовольчого сектору України під час війни. Зокрема для розрахунку коефіцієнта регіональної пріоритетності використовувалися показники номенклатури, обсягу виробництва та обсягу експорту продовольчої продукції з одного боку та негативні відхилення за фінансово-економічними показниками ефективності діяльності провідних підприємств продовольчого сектору та збитковість галузі у розрізі областей з іншого.

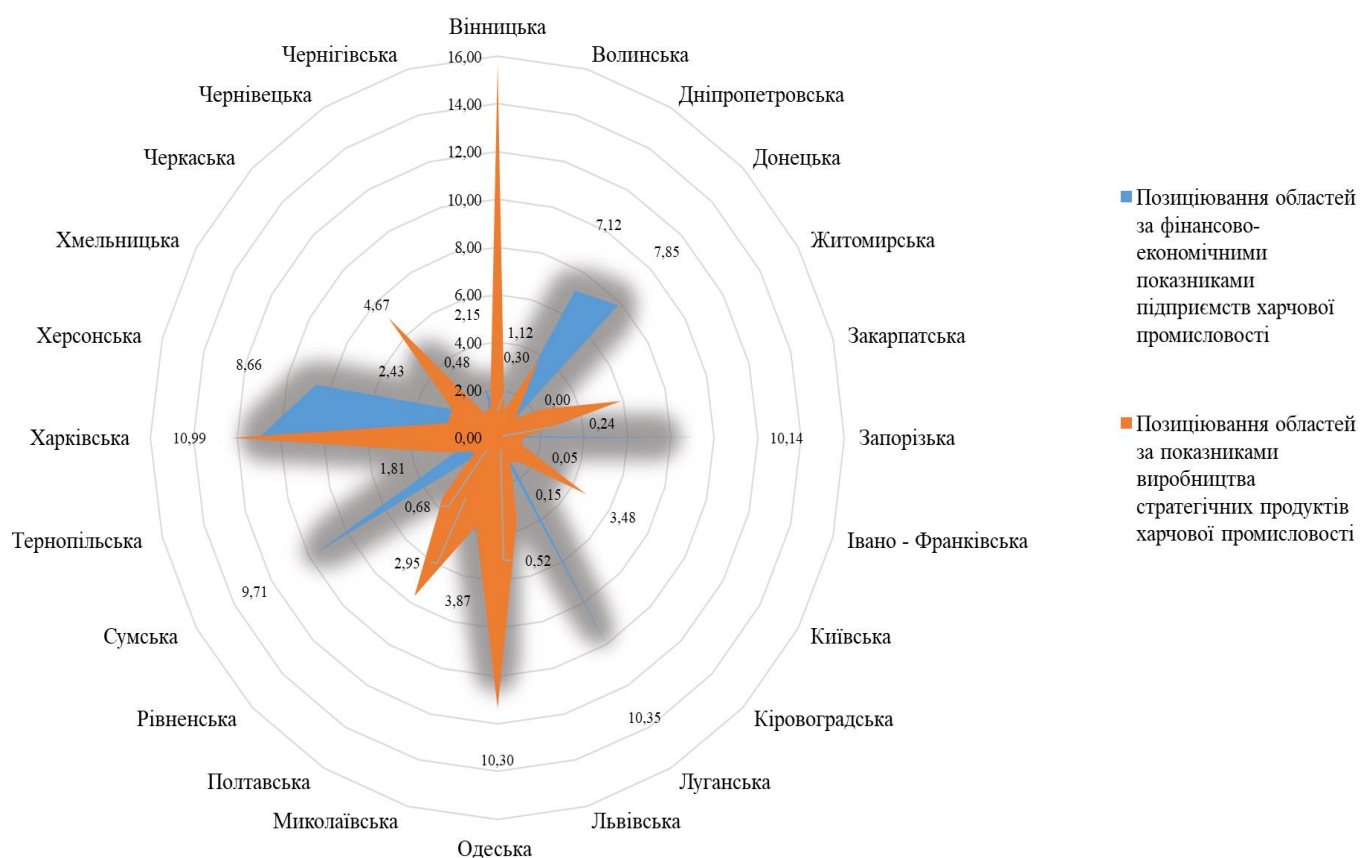

Рис. 2.20. Порівняльна веб-діаграма позиціонування областей України за основними показниками діяльності підприємств харчової промисловості

Примітка: побудовано автором на основі проведеного дослідження.

На основі інтерпретованої діаграми Парето побудовано діаграму регіональної пріоритетності обґрунтування активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у сфері харчової промисловості (Рис. 2.21).

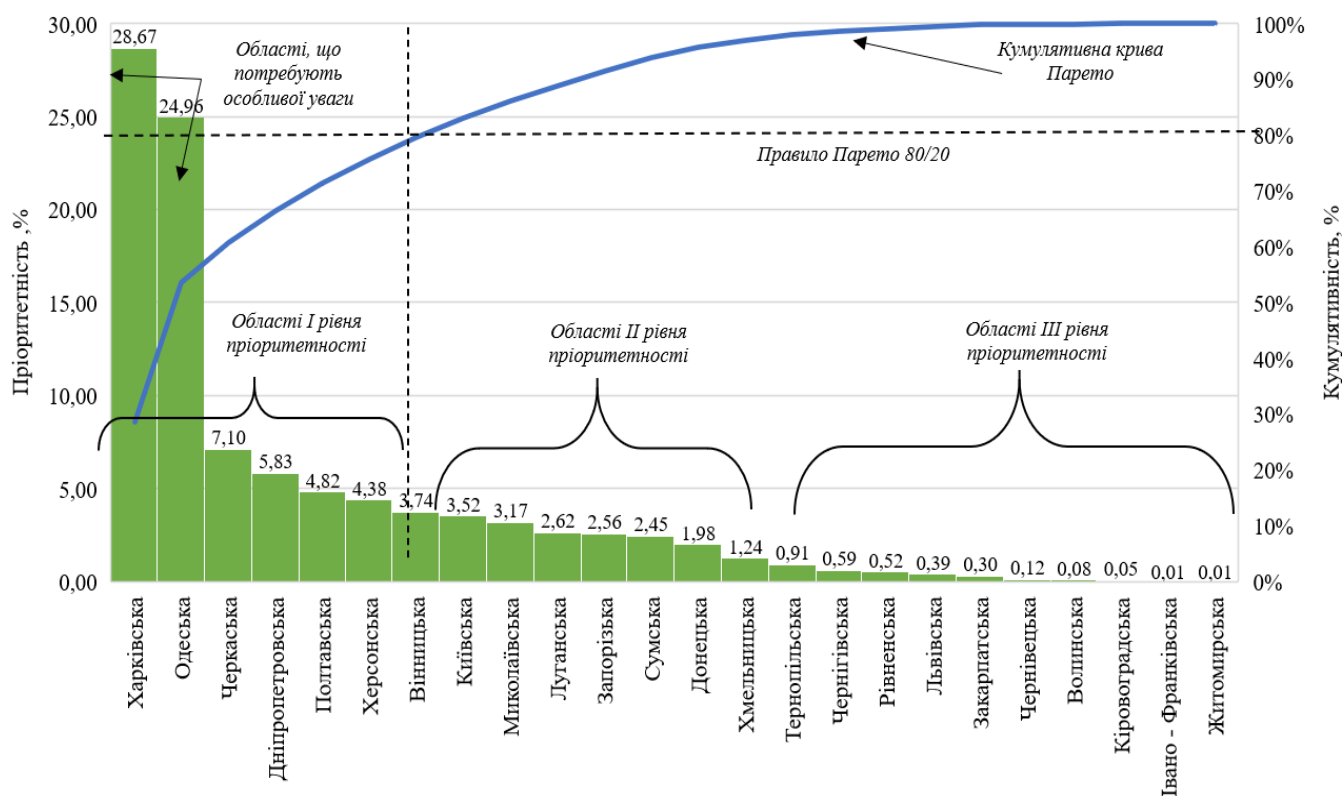

Рис. 2.21. Діаграма регіональної пріоритетності обґрунтування активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у сфері харчової промисловості (інтерпретовано за Парето).

Примітка: побудовано автором на основі проведеного дослідження.

Розподіл областей у діаграмі здійснено за трьома рівнями пріоритетності. Кумулятивна крива Парето відмежовує області, що потребують першочергового реагування, що за правилом 20/80 дасть найбільше результативності у забезпеченні виходу із продовольчої кризи. Відтак, побудована діаграма пріоритетності Парето демонструє необхідність активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою таких регіонів як Харківська, Одеська, Черкаська, Дніпропетровська, Полтавська, Херсонська та Вінницька області, при цьому особливої уваги потребують Харківська та Одеська область.

Висновки за розділом 2

1. Протягом останнього століття досвід державного управління свідчив про значні успіхи розвинутих країн світу в забезпеченні продовольчої безпеки.

Особливого прогресу досягнуто в напрямі ефективності економічного механізму, а саме – застосування методів державного стимулювання та примусу до суб'єктів господарювання для реалізації поставлених завдань. Імплементация міжнародного досвіду передових країн світу щодо використання економічного механізму для забезпечення продовольчої безпеки потребувала дослідження та систематизації інформації про ефективність окремих компонентів державного управління. Відсутність чіткої методики дослідження розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою обмежувала можливість проведення якісного аналізу його результативності й виокремлення ефективних його складових, що зумовило розробку такої методології з метою виявлення певних закономірностей, специфіки та переваг тих чи інших важелів державного управління.

2. Розроблено методологію дослідження міжнародного досвіду застосування та розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, що зосереджена на вивченні його проявів через реалізацію певних функцій окремих органів державного управління, розвиток регламентів, що впорядковують функціонування економічного механізму, та напрямів державної політики, спрямованої на забезпечення продовольчої безпеки в розрізі її складових від початку перших проявів і до сьогодні в межах розвинених держав зі стабільно високими показниками глобального індексу продовольчої безпеки. Систематизацію такого методологічного підходу відображено у вигляді тривимірної матричної моделі дослідження розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, суть якої полягає в одночасному розподілі елементів економічного механізму державного управління продовольчою безпекою за трьома різними категоріями, що характеризують його з трьох ракурсів, відображених у декартовій ортогональній системі координат, де вісь x розкриває компоненти державного управління, y – складові продовольчої безпеки, а z – досліджувані часові періоди.

3. Проведено кластерний аналіз з метою подальшого виявлення певних закономірностей у системах державного управління продовольчою безпекою

країн, за результатами якого обрано ряд країн першого кластера, що в динаміці характеризувалися високими показниками глобального індексу продовольчої безпеки та територіально представили країни Європи (Фінляндія, Німеччина, Франція), Америки (США, Канада), та Азії (Японія), що дозволило відтворити модель розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, візуалізувати отримані результати і виявити вірогідні закономірності, зокрема, дослідити вплив наявних регламентів та органів державного управління, а також напрямів державної політики на окремі складові продовольчої безпеки і її результативний показник у конкретний період часу, а також систематизувати інформацію за необхідними параметрами з метою прийняття управлінських рішень щодо імплементації передового міжнародного досвіду в Україні.

4. Досліджено сучасні тенденції та вплив економічного механізму державного управління на агропромисловість, населення та природні ресурси, виявлено, що система державної підтримки та регулювання сільського господарства в Україні деформована та відстає від розвитку європейських стандартів, гостро постають проблеми економічної доступності продовольства та стійкості природних ресурсів, розв'язання яких не можливе без посилення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Водночас експортно-імпорتنі операції суб'єктів АПК, спрямовані на досягнення належного рівня продовольчої безпеки, потребують запровадження дієвих інструментів митно-тарифного регулювання, як складових економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Крім цього розвиток харчової галузі потребує впровадження нових дієвих методів удосконалення виробничих процесів, спрямованих на забезпечення функціонування економічного механізму у сфері забезпечення продовольчої безпеки, мінімізація собівартості продовольчих товарів за рахунок оптимізації витрат ресурсів, підвищення якості продовольчих товарів за рахунок акумульованих фінансових ресурсів, що вимагає впровадження нових технологій виробництва сільськогосподарської продукції.

5. Досліджено вплив ризиків митного контролю на забезпечення продовольчої безпеки, виявлено тісний взаємозв'язок між ймовірними ризиками, що мають місце у митній діяльності з найбільшою частотою, та станом продовольчої безпеки у розрізі її складових. Для нейтралізації негативного впливу та попередження проявів потенційних ризиків митного контролю на забезпечення продовольчої безпеки на державному та глобальному рівні розроблено модель оптимізації системи управління ризиками митного контролю у сфері продовольчої безпеки, що зосереджена на вирішенні проблем організаційного напрямку, напрямку суб'єктів АПК та міжнародного напрямку.

6. Досліджено вплив проблем харчової промисловості України на продовольчу безпеку, виявлено існування тісного зв'язку між проблемами функціонування харчової промисловості та станом продовольчої безпеки у розрізі її складових, які зокрема стають на перешкоді до впровадження економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, зокрема. Для нейтралізації негативного впливу та попередження проявів існуючих проблем на функціонування харчової промисловості та можливості забезпечення продовольчої безпеки розроблено багаторівневу модель імплементації специфічних вимог до кадрового забезпечення підприємств харчової промисловості в освітній процес, що зосереджена на розв'язанні проблем фізичної доступності продовольчих товарів, економічної доступності продовольчих товарів, якості і безпеки продовольчих товарів, а також збереженні природних ресурсів

7. Виявлено, що сучасні тенденції та вплив економічного механізму державного управління на агропромисловість, населення та природні ресурси свідчать про наявність значних прогалин у підходах до активізації економічного механізму та слабку дієвість інструментів державного управління особливо у розрізі окремих регіонів, що викликало необхідність розробки методики обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, яка інтегруватиме інформацію, що враховує не лише стан харчової промисловості у розрізі найбільш

постраждалих регіонів, але і пріоритетність державної підтримки стратегічно важливих регіонів України для забезпечення продовольчої безпеки на міжнародному рівні.

8. Розроблено методику обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, в межах якої охарактеризовано 4-ри умовні типи областей за двома коефіцієнтами регіональної пріоритетності та візуалізовано 3 рівні регіональної пріоритетності за цих умов. Запропоновано використовувати рейтинговий коефіцієнт регіональної пріоритетності у системі моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою для дослідження змін у пріоритетах державної підтримки за рахунок різних факторів, що сприятиме реалізації раціонального підходу до розподілу та використання обмежених фінансово-економічних ресурсів держави для забезпечення продовольчої безпеки.

Наукові результати, висвітлені в розділі 2, опубліковано в працях автора [435; 481; 562; 424; 424; 156; 430; 311; 32; 557; 560; 425; 420; 433; 432; 409; 408; 429; 426; 416; 412; 414; 406].

РОЗДІЛ 3

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ КРАЇНИ

3.1. Нормативно-правові аспекти реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в Україні

Нормативно-правове забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в Україні охоплює декілька ключових компонентів продовольчої безпеки, які включають фізичну та економічну доступність продовольства, його якість та безпечність, а також стійкість та адаптивність природних ресурсів. Кожен з цих аспектів регулюється рядом нормативних актів, зокрема фізична доступність продовольства забезпечується через законодавство, що передбачає механізми підтримки аграрного сектору, стимулювання виробництва та забезпечення доступності продовольства для всіх категорій громадян, регулює організацію ринків, транспортування та зберігання продуктів харчування, розвиток логістики, мережі продовольчих ринків та інфраструктури. Економічна доступність регулюється через політики ціноутворення, субсидії на продукти харчування та соціальну підтримку для вразливих верств населення. Законодавство в сфері забезпечення якості та безпечності продовольства зосереджене на стандартизації та контролі якості продуктів харчування, регулюванні санітарних норм, сертифікації та лабораторному контролю продовольства, а також адаптацію до стандартів ЄС. Водночас стійкість природних ресурсів забезпечується через екологічне законодавство, політики управління земельними ресурсами, водними басейнами та захистом біорізноманіття, що включає нормативно-правове забезпечення про охорону довкілля, землекористування, а також про адаптацію до кліматичних змін. Законодавство України в сфері продовольчої безпеки є комплексним, однак

потребує постійного перегляду і оновлення для адаптації до змінних умов внутрішнього та глобального продовольчого ринку. Покращення координації між різними галузевими законами та політиками, забезпечення їх відповідності до сучасних вимог і викликів є важливими для забезпечення стійкості та розвитку продовольчої безпеки.

Забезпечення фізичної доступності продовольства вимагає комплексного підходу до розвитку сільського господарства, що передбачає створення сприятливих умов для розвитку сільськогосподарських підприємств через ефективне нормативно-правове забезпечення. Таке забезпечення повинно враховувати потреби сільськогосподарських виробників, стимулюючи їх до розширення виробництва, інновацій та підвищення якості продукції. Оптимізація доступу до фінансових ресурсів для сільських господарств, а також створення механізмів залучення інвестицій та кредитування аграрного сектору є критично важливими для розвитку агросектору. У свою чергу стимулювання сільськогосподарських наукових досліджень та розробок сприяє впровадженню інноваційних рішень, спрямованих на розвиток рослинництва та тваринництва, методів боротьби з хворобами та шкідниками, що безпосередньо впливає на врожайність та якість продукції та дозволяє підвищити продуктивність сільськогосподарського виробництва. Крім цього, розвиток інфраструктури, включно з дорогами, зрошувальними системами, продовольчими сховищами, також має вирішальне значення для забезпечення фізичної доступності продовольства, тому відповідне нормативно-правове забезпечення, спрямоване на покращення сільськогосподарської інфраструктури, повинне створювати умови для ефективного транспортування, зберігання та доступу до сільськогосподарської продукції, що безпосередньо сприятиме зменшенню втрат врожаю та підвищенню доступності продовольства для всіх верств населення. Актуальність дослідження законодавчого регулювання економічного механізму державного управління фізичною доступністю продовольства у напрямку підтримки розвитку сільського господарства полягає в необхідності аналізу та створення сприятливого середовища для зростання аграрного сектору,

підвищення його конкурентоспроможності та забезпечення сталого доступу до якісного продовольства для усього населення, що вимагає комплексного підходу до реформування існуючих законодавчих регламентів, впровадження ефективних механізмів фінансування, наукових досліджень, збереження, відновлення та розвитку інфраструктури особливо у часі великої кризи зумовленої війною в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про наявність багатьох наукових праць, присвячених проблемам забезпечення фізичної доступності продовольства, в тому числі в умовах воєнного конфлікту. Зокрема О.П. Хаєцька та В.О. Лояніч вказують на важливість комплексного підходу до забезпечення продовольчої безпеки в Україні, з особливою увагою до розвитку агропромислового комплексу та ефективного управління продовольчими ресурсами. Автори підкреслюють необхідність залучення як державних, так і приватних ресурсів для зміцнення продовольчої безпеки та забезпечення сталого доступу до продовольства для всіх верств населення, особливо в контексті сучасних викликів, таких як війна та глобальні економічні кризи [451]. Дослідження науковців О.М. Федорчук, Ю.В. Шпак та М.А. Дегтяренко описує зв'язок між військовими конфліктами, станом аграрної виробничої інфраструктури та продовольчою безпекою, що може призвести до голоду [447]. Відтак питання продовольчої безпеки має стати пріоритетом у контексті міжнародної безпеки, а раннє попередження та превентивні заходи мають систематично впроваджуватися для захисту населення і продовольчих ресурсів від наслідків військових конфліктів. Успішне вживання таких заходів місцевими громадами, національними урядами, міжнародними гуманітарними організаціями та спеціалізованими агенціями ООН може значно покращити ситуацію з продовольчою безпекою у світі, інтегруючи миротворчий підхід у довготривалі заходи реагування на продовольчі кризи і військові конфлікти. Дослідниками І.В. Зубар та Ю.В. Онищук проаналізовано основні показники діяльності сільськогосподарського сектору, які свідчить про значне падіння обсягів виробництва ключових харчових культур, що експортуються, через такі

фактори, як окупація територій, військові дії в деяких областях, мінування та забруднення земель вибуховими предметами, падіння урожайності, знищення виробничих потужностей, а також загибель тварин та птахів внаслідок обстрілів, а також виявлено ускладнення експорту харчових продуктів через обмежені можливості транспортної інфраструктури та блокаду морських портів [79, с. 78-82]. Інші дослідження сконцентровані на вирішенні проблем розвитку та державної політики щодо аграрного сектору, зокрема Т. Олійник та В. Сотула вказують, що роздробленість власності на землю та нечіткі права власності перешкоджають ефективному землекористуванню, а нерозвинена інфраструктура знижує продуктивність та конкурентоспроможність на ринку [139, с. 136-142]. Дослідження О.Погорелової визначило ключові аспекти розробки та втілення аграрної стратегії України, спрямованої на досягнення цілей сталого розвитку, яка охоплює інтеграцію принципів і підходів, спільних з Європейським Союзом, у формуванні аграрної політики, зміцнення стабільності сільськогосподарського сектору, а також адаптацію управління земельними ресурсами для зниження їх деградації та покращення стану ґрунтів [154, с. 129-143].

Загалом проведений аналіз демонструє наявність наукових висновків та рішень щодо різних аспектів продовольчої безпеки, від загальних принципів, так і специфічних деталей її забезпечення, особливо у контексті війни. Водночас, підкреслено потребу у поглибленому вивченні та оптимізації законодавчої бази для стабілізації продовольчої безпеки, зокрема через розвиток сільськогосподарської галузі та забезпечення фізичної доступності продуктів харчування. Необхідність реформування законодавчих норм для сприяння розвитку сільського господарства і збільшення фізичної доступності продовольства вимагає ґрунтовного аналізу чинного нормативно-правового забезпечення для подолання сучасних викликів та визначення шляхів вирішення існуючих проблем.

Протягом останніх років Уряд України активно працює над розвитком сільськогосподарського сектору, реалізуючи політику, яка спрямована на

зміцнення потенціалу аграрних виробників та покращення умов їхньої діяльності, зокрема через надання доступу до фінансових ресурсів через державні гранти, кредити та інші програми підтримки, які допомагають сільськогосподарським підприємствам розширювати виробництво, оновлювати технології та збільшувати обсяги виробництва, що відображено у таблиці 3.1.

Через ініціативи, спрямовані на підтримку аграрного сектору, Україна прагне не тільки забезпечити фізичну доступність продовольства в умовах воєнного стану та економічної нестабільності, але й стимулювати стале зростання сільського господарства як основу продовольчої безпеки країни.

Таблиця 3.1

Результати SWOT-аналізу законодавчого регулювання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою через підтримку розвитку сільського господарства за 2014-2024 рр.

Нормативно-правове забезпечення оптимізації доходів населення		Акценти SWOT аналізу
1	2	3
Закони, накази:	<p>Про внесення зміни до статті 17-2 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України». Закон України від 13.01.2015 № 87-VIII [209]</p> <p>Про затвердження форм для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств. Мінагрополітики України; Наказ, Форма, Реєстр, Акт, Журнал від 20.03.2018 № 150 [260]</p> <p>Про затвердження форм для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств. Мінекономіки, торгівлі та сг; Наказ, Реєстр, Інформація, Форма типового документа, Акт від 24.07.2020 № 1391 [261]</p> <p>Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції. Закон України від 05.11.2020 № 985-IX [172]</p> <p>Про затвердження форм для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств. Мінагрополітики; Наказ, Форма типового документа, Реєстр від 12.07.2021 № 76 [262]</p> <p>Про затвердження форми заявки на отримання коштів, передбачених у державному бюджеті за програмою «Підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції». Мінагрополітики; Наказ, Форма типового документа від 29.08.2022 № 630 [263]</p> <p>Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, завданих особистим селянським господарствам та/або фермерським господарствам, внаслідок збройної агресії російської федерації. Мінагрополітики; Наказ, Методика, Акт, Форма типового документа від 28.06.2023 № 1328 [231]</p>	<p>Strengths: цілеспрямована підтримка фермерських господарств та сільськогосподарських виробників; покращення ідентифікації та взаємодії виробників з державними органами; забезпечення обґрунтованої компенсації для постраждалих від військових дій аграріїв</p> <p>Weaknesses: бюрократичні процедури та складність в отриманні фінансової підтримки; відсутність достатньої координації між різними державними органами;</p> <p>Opportunities: залучення додаткових міжнародних інвестицій та грантів для підтримки розвитку сільського господарства та відновлення пошкоджених війною територій; розширення програм фінансової підтримки</p> <p>Threats: військовий конфлікт та нестабільна політична ситуація знижують ефективність державної підтримки; зменшення державного бюджету на підтримку аграрного сектору</p>

Продовження таблиці 3.1

1	2	3
Розпорядження, угоди, меморандуми:	<p>Про розподіл коштів, передбачених у державному бюджеті у 2017 році Міністерству аграрної політики та продовольства для фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 № 124-р [340]</i></p> <p>Меморандум про взаєморозуміння між Державним агентством рибного господарства України та Департаментом сільського господарства, лісництва та рибного господарства Південно-Африканської Республіки стосовно системи міжнародного наукового спостереження Комісії зі збереження морських живих ресурсів Антарктики. <i>Держрибагентство України, Південна Африка; Меморандум, Міжнародний документ від 26.02.2018 [162]</i></p> <p>Про підписання Угоди про фінансування заходу “Підтримка ЄС для розвитку сільського господарства та малих фермерських господарств в Україні”. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 49-р [293]</i></p> <p>Угода між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу «Підтримка ЄС для розвитку сільського господарства та малих фермерських господарств в Україні». <i>Мінеконом, торгівлі та сг, Європейський Союз; Угода, Міжнародний документ від 28.01.2020 [365]</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку надання сімейним фермерським господарствам додаткової фінансової підтримки через механізм доплати на користь застрахованих осіб - членів/голови сімейного фермерського господарства єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 03.06.2020 № 442 [197]</i></p> <p>Про підписання Угоди про фінансування заходу “Зменшення вразливості та підвищення продовольчої безпеки через підтримку постраждалого населення та сільськогосподарського виробництва в Україні (Контракт з розбудови держави та посилення стійкості)”. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.08.2022 № 773-р [289]</i></p> <p>Угода про фінансування заходу «Зменшення вразливості та підвищення продовольчої безпеки через підтримку постраждалого населення та сільськогосподарського виробництва в Україні (Контракт з розбудови держави та посилення стійкості)». <i>Угода Кабінету Міністрів України; Європейський Союз; Міжнародний документ від 05.09.2022 [364]</i></p> <p>Про підписання Додаткової угоди № 1 між Урядом України та Європейською Комісією, що діє від імені Європейського Союзу, до Угоди про фінансування заходу “Зменшення вразливості та підвищення продовольчої безпеки через підтримку постраждалого населення та сільськогосподарського виробництва в Україні” (Контракт з розбудови держави та посилення стійкості) (NDICI-GEO-NEAR/2022/ACT-61256). <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2022 № 1136-р [289]</i></p> <p>Про залучення гранту на бюджетну підтримку від Міжнародного банку реконструкції та розвитку і Міжнародної асоціації розвитку (що діють як адміністратор Мультидонорського трастового фонду допомоги, відновлення, реконструкції і реформування України) для реалізації проекту “Екстрений проект надання інклюзивної підтримки для відновлення сільського господарства України (ARISE)”. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.09.2023 № 874-р [209]</i></p> <p>Про залучення позики від Міжнародного банку реконструкції та розвитку для реалізації проекту “Екстрений проект надання інклюзивної підтримки для відновлення сільського господарства України (ARISE)”. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.09.2023 № 873-р [220]</i></p>	<p>Strengths: фінансування з державного бюджету демонструє зобов'язання уряду підтримувати аграрний сектор, забезпечуючи необхідні ресурси для стабілізації та розвитку;</p> <p>міжнародне співробітництво з ЄС та іншими міжнародними організаціями відкриває доступ до додаткових фінансових ресурсів, знань та технологій;</p> <p>спеціалізовані програми підтримки спрямовані на розвиток малих фермерських господарств і сімейних ферм сприяють збільшенню продуктивності та стійкості в секторі</p> <p>Weaknesses: бюрократичні процедури ускладнюють доступ до фінансування для малих виробників; обмеженість фінансування в умовах війни та економічної кризи; недостатній контроль за використанням коштів призводить до неефективного розподілу ресурсів</p> <p>Opportunities: розширення міжнародного співробітництва сприятиме збільшенню фінансування та покращення доступу до сучасних технологій; розвиток інновацій та досліджень у сільськогосподарському секторі сприятиме підвищенню його конкурентоспроможності та стійкості</p> <p>Threats: нестабільність у фінансуванні через економічні кризи та зміни в політиці підривають довгостроковий розвиток сектору; збройний конфлікт та природні катастрофи створюють додаткові ризики для сільськогосподарської інфраструктури та виробництва; висока конкуренція на міжнародних ринках ускладнює експорт української агропродукції, особливо без належної державної підтримки та інвестицій у якість і інновації</p>

Продовження таблиці 3.1

1	2	3
Постанови:	<p>Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 07.02.2018 № 106 [244]</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 24.10.2018 № 911 [194]</i></p> <p>Про затвердження Порядку надання сімейним фермерським господарствам додаткової фінансової підтримки через механізм доплати на користь застрахованих осіб - членів/голови сімейного фермерського господарства єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Форма типового документа, Заява, Інформація, Реєстр від 22.05.2019 № 565 [252]</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» та інших законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції. <i>Постанова Верховної Ради України від 04.09.2020 № 879-IX [307]</i></p> <p>Про реалізацію спільного з Всесвітньою продовольчою програмою ООН проекту щодо додаткових заходів із соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2022 № 446 [331]</i></p> <p>Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 16.08.2022 № 918 [245]</i></p> <p>Про перерозподіл деяких видатків державного бюджету, передбачених Міністерству аграрної політики та продовольства на 2022 рік, і внесення зміни до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 18.11.2022 № 1294 [286]</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо державної підтримки сільського господарства та експорту агропродукції під час воєнного стану. <i>Постанова Верховної Ради України від 29.06.2023 № 3204-IX [297]</i></p>	<p>Strengths: забезпечення структурованої підтримки для фермерських господарств, сприяння їх сталому розвитку; впровадження фінансових механізмів підтримки спрямованих на стимулювання збільшення виробництва та поліпшення якості продукції; підтримка диверсифікації аграрного сектору та залучення інвестицій у сільськогосподарські інновації.</p> <p>Weaknesses: бюрократичні бар'єри та складність у доступі до фінансування для малих та середніх фермерських господарств; недостатнє фінансування програм підтримки, низька частка покриття реальних потреб аграріїв. обмеження в реалізації програм через відсутність ефективних механізмів контролю та оцінки результативності</p> <p>Opportunities: розширення спектру підтримки шляхом включення інноваційних проектів та технологій, залучення міжнародного досвіду; створення умов для поліпшення експортного потенціалу агропродукції, відкриття нових ринків; інтеграція екологічних та сталих практик у аграрний сектор, підвищення стійкості до кліматичних змін</p> <p>Threats: зміна політичних пріоритетів та скорочення бюджетного фінансування програм підтримки; підвищення ризиків через військові дії, що впливають на стабільність аграрного виробництва та розвиток інфраструктури; залежність від зовнішнього фінансування та інвестицій зниження самостійності аграрного сектору</p>

Примітка: сформовано автором на основі проведеного дослідження.

SWOT-аналіз законодавчої бази функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у напрямі забезпечення фізичної доступності продовольства через підтримку розвитку сільського господарства за 2014-2024 рр., свідчить про такі слабкі сторони як бюрократичні

бар'єри, недостатнє фінансування, відсутність комплексного підходу до розвитку аграрного сектору та залучення інвестицій.

В умовах глобалізації та постійних викликів виникає гостра потреба в ефективному регулюванні аграрного сектору, що включає оптимізацію пропозицій та ланцюгів постачання продовольства. Фізична доступність продовольства є фундаментальним аспектом продовольчої безпеки, який вимагає забезпечення стабільних і ефективних ланцюгів постачання від виробника до споживача. Воєнний стан та інші кризові ситуації вносять значні зміни у функціонування цих ланцюгів, породжуючи проблеми з логістикою, зокрема доступністю транспорту, зберіганням продукції, що збільшує загрози продовольчій безпеці. Оптимізація пропозиції та ланцюгів постачання потребують детального аналізу існуючих викликів та впровадження цілеспрямованих законодавчих та регуляторних заходів. Нормативно-правове забезпечення у цій сфері має на меті не тільки вирішення поточних проблем, але й прогнозування майбутніх ризиків, а також створення умов для сталого розвитку аграрного сектору.

Питанням забезпечення фізичної доступності продовольства в Україні присвячено праці багатьох вчених, частина з яких приділяє значну увагу проблемам нормативно-правового забезпечення продовольчої безпеки в умовах правового режиму воєнного стану та загрозам що ним зумовлені [141, с. 27–34; 114, с. 122-126; 389, с. 9–13]. Науковці А.М. Ольховська та Є. М. Білоусов, виявили, що з метою забезпечення населення необхідними продовольчими та непродовольчими товарами, а також недопущення продовольчої кризи, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, урядом було розроблено та запроваджено низку нормативно-правових актів різного рівня ієрархічності, зміст окремих норм чи груп норм яких направлений на попередження, подолання та нейтралізацію негативних наслідків функціонування системи забезпечення продовольчої безпеки України, зокрема і в частині оптимізації продовольчої пропозиції [141, с. 27–34]. Запропоновані заходи мають на меті не лише запобігання кризам на продовольчих ринках, а й оптимізацію пропозиції

продуктів, що є ключовим для стабільності як внутрішнього, так і зовнішнього ринків, проте відсутність системного підходу уряду до вирішення проблем продовольчої безпеки через нормативне регулювання знижує їх ефективність. Поряд із цим Т. В. Курман зазначає, що на даний час дієвого правового механізму гарантування продовольчої безпеки в Україні не сформовано, а прийняті законодавцем нашвидкуруч законодавчі новели не формують науково обґрунтованого й системного підходу, не враховують потреб євроінтеграційних перетворень, необхідності стратегічних реформ у напрямку сталого розвитку агросфери та протидії негативним для аграрного виробництва кліматичним змінам [114, с. 122-126]. Вчені О.В.Скидан, В.М.Микитюк та О.Д.Ковальчук вказують, що депресивних аграрно-орієнтованих регіонів питання стимулювання розвитку агропромислового комплексу має особливе значення, оскільки від його вирішення залежить стан регіонального соціально-економічного розвитку в цілому, що пов'язано зі значним додатковим позитивним впливом економічного росту в агропромисловому комплексі на інші галузі економіки [389, с. 9–13]. Відтак, успіх у цій сфері може позитивно вплинути на інші галузі економіки, сприяти зростанню конкурентоспроможності агропромислового сектору, збільшенню доходів, у тому числі через експорт, і розширенню продовольчої пропозиції.

Інші науковці опрацьовують проблеми забезпечення стійких ланцюгів постачання, зокрема І. Павловська досліджуючи перспективи впровадження в Україні світового досвіду управління ризиками продовольчої безпеки в повоєнний час, вказує на погіршення якості доріг, що створює проблеми на «останній милі» ланцюга постачання продовольства та пояснюється військовою агресією та знищенням ракетними атаками цивільної інфраструктури, у тому числі, і доріг [145]. Порушення логістики внаслідок блокади чорноморських портів, встановлення мін на морських шляхах та обмеження альтернативних маршрутів призвело до скорочення експорту зокрема у частині постачання пшениці та кукурудзи з України, і, незважаючи на нещодавні домовленості про відновлення експорту зерна з трьох основних чорноморських портів України,

ситуація залишається складною [496]. Серед можливих кроків по зниженню ризиків спричиненим вищенаведеним науковці пропонують пришвидшити процес розблокування та зменшення ризику чорноморських логістичних маршрутів, а також зменшення торгових обмежень та вивільнення резервних запасів для відновлення балансу світового обсягу пропозиції, шляхом збільшення деякими країнами обсягів зернових доступних на світовому ринку [143, с. 123], що на сьогодні є вкрай складним та потребує законодавчого закріплення на міжнародному рівні. Науковці Д.Ф Крисанов та О.М. Варченко, досліджуючи ключові проблеми створення та розбудови агропродовольчих ланцюгів, серед основних проблем, що потребують розв'язання виділяє необхідність законодавчого закріплення допустимих параметрів навантаження на навколишнє природне середовище, а також обґрунтування напрямів, розроблення інструментів локалізації та подолання деструктивних наслідків забруднення природного середовища [107, с. 84].

Проведене дослідження вказує на наявність широкого кола рекомендацій щодо окремих питань продовольчої безпеки, проте дослідження законодавчого регулювання щодо економічного механізму державного управління в цій сфері, зокрема оптимізації продовольчої пропозиції та ланцюгів постачання, залишається недостатньо висвітленим, що свідчить про необхідність його здійснення з метою виявлення існуючих проблем та розробки шляхів їх розв'язання.

Продовольча безпека в Україні та світі зазнає значного виклику через триваючу війну, яка впливає як на національне, так і на світове постачання продовольства. Україна, великий експортер пшениці, кукурудзи та олійних культур, стикається з ризиком порушення постачання, спричиненим війною, що знижує доступність і розподіл основних продуктів харчування. Війна призвела до фізичного знищення, переміщення людей і збоїв у торгівлі та ланцюгах постачання багатьох харчових та енергетичних товарів, а знищення сільськогосподарських угідь, зрошувальних систем, сільськогосподарської техніки та інших об'єктів завдали нищівного удару продовольчій безпеці. Вплив

війни виходить за межі України, загрожуючи продовольчій безпеці багатьох країн з низьким рівнем доходу, які залежать від українського експорту основних продуктів харчування та сільськогосподарських ресурсів, таких як добрива та паливо. Значна частка пшениці та кукурудзи з України постачається на Близький Схід та Африку, регіони, які вже стикаються з проблемою голоду. Ситуація погіршується спробами росії використовувати продовольство як зброю війни, що ще більше порушує експорт продовольства та спричиняє стрибки цін, що штовхає незахищені верстви населення до бідності. Для вирішення цих проблем надзвичайно важливо покращити логістику продуктів харчування та оптимізувати продовольчу пропозицію в Україні, зокрема через заходи спрямовані на збереження доступу до продовольчих продуктів, що забезпечують здорове харчування, засоби захисту сільськогосподарських активів, забезпечення доступності ресурсів виробництва та сприяння безпечним і ефективним транспортним маршрутам для постачання продовольства. Підвищення стійкості сільськогосподарського сектору України, забезпечення різноманітної продовольчої пропозиції, а також підтримка відновлення ланцюгів постачання продовольства є вкрай важливими для продовольчої безпеки в Україні та світі.

Проведений SWOT-аналіз нормативно-правового забезпечення функціонування ЕМ ДУПБ у частині оптимізації продовольчої пропозиції та ланцюгів постачання свідчить про наявність ряду негативних сторін, загроз та проблем, що потребують вирішення (Табл. 3.2). Серед найсуттєвіших варто виділити бюрократичні процедури та складнощі з імплементацією законодавства, що створюють перешкоди для швидкого реагування на кризові ситуації в аграрному секторі, а також обмеження бюджету та ресурсів, що не дозволяють повністю реалізувати потенціал нормативно-правових актів, залишаючи критичні потреби аграрного сектору незадоволеними. Крім цього сповільнена адаптація законодавства до швидкозмінних умов воєнного стану негативно відображається на ефективності державного управління в критичні періоди, оскільки воєнні дії безпосередньо впливають на аграрний сектор,

пошкоджуючи інфраструктуру, знижуючи виробничі потужності та обмежуючи доступ до ринків.

Таблиця 3.2

Аналіз законодавчого регулювання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині оптимізації продовольчої пропозиції та ланцюгів постачання в умовах воєнного стану

Нормативно-правове забезпечення		Акценти SWOT аналізу
1	2	3
Закони, укази, накази:	<p>Про внесення змін до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 11 червня 2014 року № 219. <i>Мінагрополітики; Наказ від 05.05.2022 № 269 [344]</i></p> <p>Про внесення змін до деяких законів України щодо безперервного виробництва та постачання сільськогосподарської продукції під час воєнного стану. <i>Закон України від 12.05.2022 № 2246-IX [170]</i></p> <p>Про затвердження Порядку розгляду звернень громадян у Міністерстві аграрної політики та продовольства України. <i>Мінагрополітики; Наказ, Порядок від 15.09.2022 № 688 [254]</i></p> <p>Про робочу групу з підготовки пропозицій щодо надання допомоги державам, що потерпають від гострої продовольчої кризи. <i>Указ Президента України; Склад колегіального органу від 03.11.2022 № 748/2022 [339]</i></p> <p>Про внесення змін до Критеріїв з визначення підприємств, установ та організацій, які мають важливе значення для національної економіки в галузі сільського господарства в особливий період. <i>Мінагрополітики; Наказ від 27.03.2023 № 626 [182]</i></p> <p>Про затвердження Змін до Критеріїв з визначення підприємств, установ та організацій, які мають важливе значення для національної економіки в галузі сільського господарства в особливий період. <i>Мінагрополітики; Наказ від 20.04.2023 № 946 [223]</i></p> <p>Про внесення змін до Критеріїв з визначення підприємств, установ та організацій, які мають важливе значення для національної економіки в галузі сільського господарства в особливий період. <i>Мінагрополітики; Наказ від 23.06.2023 № 1316 [183]</i></p> <p>Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення державного регулювання продовольчої безпеки та розвитку тваринництва. <i>Закон України від 30.06.2023 № 3221-IX [231]</i></p> <p>Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 9 жовтня 2023 року «Про стан забезпечення продовольчої безпеки». <i>Указ Президента України від 09.10.2023 № 681/2023 [338]</i></p>	<p>Strengths: законодавство сприяє стабілізації та розвитку сільськогосподарської продукції в умовах воєнного стану; введення нормативно-правових актів забезпечує чітку регулятивну базу для оптимізації ланцюгів постачання.</p> <p>Weaknesses: складнощі з імплементацією та виконанням законодавства; ризик недостатнього фінансування та ресурсної підтримки для ефективної реалізації нормативних актів</p> <p>Opportunities: співпраця з міжнародними організаціями та отримання зовнішньої допомоги для підтримки аграрного сектору; адаптація ланцюгів постачання до змінних умов воєнного стану за допомогою інноваційних рішень</p> <p>Threats: непрогнозованість воєнних дій та їх вплив на сільськогосподарське виробництво та ланцюги постачання; зміни в міжнародному законодавстві та торгівлі, що стосуються експорту та імпорту продовольства</p>

1	2	3
Постанови:	<p>Про заходи щодо забезпечення в умовах воєнного стану безперебійного постачання імпортованих харчових продуктів і кормів. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 09.03.2022 № 234 [266]</i></p> <p>Про утворення Координаційної ради з питань логістики в сільському господарстві. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Положення, Склад колегіального органу від 09.04.2022 № 427 [385]</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо безперебійного виробництва та постачання сільськогосподарської продукції під час воєнного стану. <i>Постанова Верховної Ради України від 21.04.2022 № 2222-IX[309]</i></p> <p>Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо забезпечення населення продовольчими товарами тривалого зберігання в умовах воєнного стану. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 01.07.2022 № 752[176]</i></p> <p>Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо забезпечення населення продовольчими товарами тривалого зберігання в умовах воєнного стану. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.2022 № 817[175]</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо державної підтримки сільського господарства та експорту агропродукції під час воєнного стану. <i>Постанова Верховної Ради України від 29.06.2023 № 3204-IX[310]</i></p> <p>Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України щодо забезпечення реалізації окремих функцій Міністерства аграрної політики та продовольства і Державного агентства меліорації та рибного господарства. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 06.10.2023 № 1057[168]</i></p> <p>Про спрямування за спеціальним фондом державного бюджету коштів, які надходять відповідно до Угоди про грант (Проект “Відновлення критично важливої логістичної інфраструктури та мережевого сполучення (RELINC)”) між Україною і Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 10 лютого 2023 р., на відновлення критично важливої логістичної інфраструктури та мережевого сполучення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Форма типового документа, Інформація, Розпорядження, Звіт від 06.10.2023 № 1059[342]</i></p> <p>Про спрямування за спеціальним фондом державного бюджету коштів, які надходять відповідно до Угоди про грант (Проект “Відновлення критично важливої логістичної інфраструктури та мережевого сполучення (RELINC)”) між Україною і Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 10 лютого 2023 р., на відновлення критично важливої логістичної інфраструктури та мережевого сполучення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 22.03.2024 № 318[343]</i></p>	<p>Strengths: спрямування нормативних актів, на забезпечення безперебійного постачання харчових продуктів; створення Координаційної ради з питань логістики в агросекторі, що підвищує координацію та ефективність управління</p> <p>Weaknesses: обмеженість інфраструктури та ресурсів ускладнюють реалізацію законодавчих ініціатив; нестача адміністративних та фінансових ресурсів для ефективного управління ланцюгами постачання; вразливість перед зовнішніми шоками та перебоями в міжнародних логістичних мережах</p> <p>Opportunities: розвиток інфраструктури та аграрного сектору; міжнародна підтримка та гранти на відновлення логістичної інфраструктури.</p> <p>Threats: загрози сталому забезпеченню та розвитку агросектору; логістичні виклики та обмежені можливості експорту агропродукції ускладнюють оптимізацію продовольчої пропозиції.</p>

Продовження таблиці 3.2

1	2	3
Розпорядження, міжнародні документи.	<p>Про утворення Координаційного центру із забезпечення продовольчими продуктами, ліками, питною водою та паливом. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; Склад колегіального органу від 28.02.2022 № 196-p[357]</i></p> <p>Про затвердження плану заходів забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; План, Заходи від 29.04.2022 № 327p[237]</i></p> <p>Угода між Урядом України та Всесвітньою продовольчою програмою про поновлення Угоди між Урядом України та Всесвітньою продовольчою програмою (ВПП) про відкриття Офісу ВПП в Україні. <i>Угода Кабінету Міністрів України; ООН; Міжнародний документ від 08.07.2022[426]</i></p> <p>Про передачу цілісних майнових комплексів державних підприємств, установ та організацій до сфери управління Державного агентства розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; Перелік від 12.08.2022 № 714-p[285]</i></p> <p>Про підписання Угоди між Урядом України та Продовольчою та сільськогосподарською організацією Організації Об'єднаних Націй (ФАО) про створення Проектного офісу ФАО та надання технічної та гуманітарної допомоги Україні. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 № 841-p[290]</i></p> <p>Угода між Урядом України та Продовольчою та сільськогосподарською організацією Організації Об'єднаних Націй (ФАО) про створення Проектного офісу ФАО та надання технічної та гуманітарної допомоги Україні. <i>Угода Кабінету Міністрів України; ООН; Міжнародний документ від 04.11.2022 [428]</i></p> <p>Про делегацію України для участі у переговорах з Міжнародним банком реконструкції та розвитку щодо укладення Угоди про грант (Проект "Відновлення критично важливої логістичної інфраструктури та мережевого сполучення (RELINC)") між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку. <i>Розпорядження Президента України; Склад колегіального органу від 27.01.2023 № 11/2023-рп[204]</i></p> <p>Про схвалення проекту листа Уряду України до Організації економічного співробітництва та розвитку про приєднання до Рекомендації Ради Організації економічного співробітництва та розвитку щодо керівних принципів ОЕСР - ФАО для відповідальних ланцюгів постачання сільськогосподарської продукції. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.05.2023 № 414-p[338]</i></p> <p>Про стан забезпечення продовольчої безпеки. <i>РНБО; Рішення від 09.10.2023[332]</i></p>	<p>Strengths: створення Координаційного центру забезпечення важливими товарами, що підвищує ефективність реагування на кризові ситуації.</p> <p>міжнародна співпраця та підтримка від Всесвітньої продовольчої програми та ФАО, що забезпечує додаткові ресурси та експертизу.</p> <p>Weaknesses: порушення координації та впровадження ефективних заходів через бюрократичні процеси; потреба в значних ресурсах для реалізації проектів відновлення інфраструктури.</p> <p>Opportunities: покращення логістичної інфраструктури завдяки міжнародному фінансуванню, що сприятиме оптимізації постачання; залучення інновацій та передових практик через міжнародну співпрацю.</p> <p>Threats: непередбачуваність воєнного стану, що призводить до затримок у реалізації проектів; ризики залежності від зовнішнього фінансування і потенційних перешкод в міжнародній співпраці.</p>

Примітка: сформовано автором на основі проведеного дослідження.

Дослідження нормативно-правового забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в умовах глобальних викликів, таких як корупція, політична нестабільність, воєнні конфлікти та гендерна нерівність є вкрай важливими, оскільки мають суттєвий вплив на стабільність і ефективність аграрного сектору, зокрема на забезпечення продовольчої безпеки нації. Питання гендерної нерівності в державі негативно відображається на можливості забезпечення фізичної доступності продовольства через обмежений доступ жінок до земельних ресурсів, фінансування та освіти у сфері сільськогосподарського виробництва. У багатьох країнах, що розвиваються, жінки-фермерки часто зіштовхуються з бар'єрами в отриманні кредитів та інвестицій, що ускладнює розвиток їх господарств та можливість збільшення виробництва продуктів харчування, а також традиційні уявлення про роль жінок часто обмежують їхню участь у прийнятті рішень на рівні громад та держави, що стосується планування продовольчої безпеки. В Україні питання гендерної рівності піднімається на рівні держави і характеризується деякими успіхами, проте багато питань, ще потребують впорядкування, зокрема щодо механізованої праці та перерозподілу обов'язків жінок і чоловіків.

Іншим важливим чинником, що блокує розвиток аграрного сектору і таким чином негативно відображається на продовольчій безпеці в Україні, є корупція, оскільки призводить до нераціонального розподілу ресурсів, підвищення вартості продовольства через незаконні платежі, зниження якості державного управління в аграрному секторі, обмеження доступу малих та середніх виробників до ринків через необхідність корупційних домовленостей про можливість реалізації їхньої продукції, що, у свою чергу, знижує загальну доступність продовольства. Корінь проблеми загалом полягає у політичній нестабільності, що призводить до зростання цін на продовольство, обмеження інвестицій у сільськогосподарське виробництво та порушення ланцюгів постачання.

В Україні така нестабільність спричиняє невизначеність для фермерів щодо майбутніх ринкових умов і державної підтримки та ускладнює планування

обсягів виробництва. Проте збройний конфлікт найбільше погіршує фізичну доступність продовольства, пошкоджуючи інфраструктуру, зменшуючи сільськогосподарське виробництво через втрату робочої сили та руйнування земель, а також ускладнюючи логістику та розподіл продовольства. Україна відчула наслідки таких перешкод, особливо в регіонах, що зазнали прямого впливу конфлікту, де доступ до харчування став обмеженим, а ціни на продовольство зросли.

Нормативно-правове забезпечення реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою відіграє ключову роль у протистоянні чинникам, що негативно впливають на фізичну доступність продовольства. На сьогодні урядом України розроблено законодавчу базу, що включає законодавчі ініціативи та регуляції, спрямовані на боротьбу з гендерною нерівністю, корупцією та наслідками збройних конфліктів. Проте чинне законодавство, що передбачає механізми для забезпечення рівного доступу до ресурсів, прозорості управління аграрним сектором, стабілізації політичної ситуації через правові рамки та захист прав людини під час конфліктів, потребує проведення детального аналізу ефективності та пошуку шляхів його удосконалення для забезпечення дієвого протистояння політичним та соціальним бар'єрам. Проблеми забезпечення фізичної доступності продовольства в Україні у частині протистояння політичним та соціальним бар'єрам стала предметом досліджень багатьох вітчизняних науковців. Особлива увага з їхнього боку приділяється дослідженню антикорупційних заходів у сфері сільського господарства в контексті відносин України з європейським союзом. Науковці підкреслюють, що ефективна боротьба з корупцією вимагає дотримання ключових принципів таких як відкритість, інформованість, відповідальність, профілактика та підтримка законності. Особливо критичним є здійснення оцінки обсягів корупційних дій у аграрному секторі [121, с. 31]. Проведений вченими, кореляційний аналіз довів, що загалом в Україні дуже тісний зв'язок сприянню корупції та обсягів виробництва, що означає великий вплив чесного навколишнього середовища на розвиток економіки [60, с. 54].

Важливим є також результати дослідження О. П. Шароватової, яка вказує, що 70% серед тих, хто виконує важку і некваліфіковану роботу у сільському господарстві є жінки, чоловіча праця здебільшого механізована, а жіноча – ручна, тому вкрай важливим є питання освоєння сучасних безпекових методик господарювання, більша механізація, а також вироблення підходу з гнучким перерозподілом обов'язків жінок і чоловіків, із взаємозамінністю, саме до щоденної роботи, поряд з імплементацією міжнародного працезахоронного законодавства, а також безпеки праці як соціальної складової національної безпеки України в контексті європейської інтеграції [№; 444, с. 112; №]. Проведене дослідження свідчить про різноманітність рекомендацій у сфері забезпечення продовольчої безпеки, проте підкреслює недостатнє опрацювання аспектів законодавчого регулювання, зокрема у частині протистояння політичним та соціальним бар'єрам, що доводить необхідність в глибшому аналізі нормативно-правового забезпечення реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою для ідентифікації та вирішення існуючих проблем. Результати SWOT аналізу нормативно-правового забезпечення функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині протистояння політичним та соціальним бар'єрам свідчить про існуючі проблеми, що необхідно розв'язати. Серед найсуттєвіших слабких сторін та загроз варто виділити проблеми з імплементацією нормативно-правових актів, політичну та економічну нестабільності, ризики недостатньої адаптації, бюрократичні затримки, ризики посилення корупції в умовах воєнного стану, недостатність фінансування (Табл. 3.3).

У контексті сучасних глобальних викликів, проблема голоду залишається актуальною для значної частини світової популяції. Забезпечення продовольчої безпеки, особливо через економічну доступність, стає важливим напрямом державного управління на шляху до сталого розвитку, зосереджуючись на створенні умов для доступу до достатньої, безпечної та поживної їжі для всіх, тому фінансова підтримка та пільгові програми виступають як критичні

інструменти для захисту найуразливіших верств населення, зниження рівня бідності та боротьби з голодом.

Таблиця 3.3

Аналіз законодавчого регулювання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині протистояння політичним та соціальним бар'єрам за 2014-2024 роки

Нормативно-правове забезпечення		Акценти SWOT аналізу
1	2	3
Закони, укази, накази:	<p>Про запобігання корупції. <i>Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. [211]</i></p> <p>Про внесення змін до деяких законів України у сфері державних закупівель щодо приведення їх у відповідність із міжнародними стандартами та вжиття заходів з подолання корупції. <i>Закон України від 15.09.2015 № 679-VIII. [161]</i></p> <p>Про затвердження Порядку надання Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру інформації з Державного земельного кадастру про земельні ділянки фізичних осіб Національному агентству з питань запобігання корупції. <i>Мінагрополітики України; Наказ, Порядок від 16.03.2018 № 143. [240]</i></p> <p>Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів. <i>Мінсоцполітики України; Наказ, Інструкція від 07.02.2020 № 86[217]</i></p> <p>Про внесення зміни до Порядку надання Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру інформації з Державного земельного кадастру про земельні ділянки фізичних осіб Національному агентству з питань запобігання корупції. <i>Мінагрополітики, НА запобігання корупції; Наказ від 27.10.2021 № 316/676/21[195]</i></p> <p>Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. <i>Закон України від 24.03.2022 № 2145-IX[166]</i></p> <p>Про внесення змін до деяких законів України щодо безперебійного виробництва та постачання сільськогосподарської продукції під час воєнного стану. <i>Закон України від 12.05.2022 № 2246-IX[162]</i></p> <p>Про затвердження Порядку інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, та електронною системою закупівель. <i>НА запобігання корупції, Міністерство економіки; Наказ, Порядок від 18.01.2023 № 13/23/395[239]</i></p> <p>Про внесення змін до Переліку підстав для здійснення позапланових заходів державного контролю за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин на період воєнного стану. <i>Мінагрополітики; Наказ від 10.02.2023 № 159[180]</i></p> <p>Про затвердження Переліку підстав для здійснення позапланових заходів державного нагляду (контролю) у сферах карантину та захисту рослин, насінництва та розсадництва, за додержанням заходів біологічної і генетичної безпеки щодо сільськогосподарських рослин під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованих організмів у відкритих системах на підприємствах, в установах та організаціях агропромислового комплексу незалежно від їх підпорядкування і форми власності на період воєнного стану. <i>Мінагрополітики; Наказ, Перелік від 20.02.2023 № 211[223]</i></p> <p>Про внесення змін до Закону України "Про запобігання корупції" щодо приведення окремих положень у відповідність до висновків Європейської Комісії щодо України. <i>Закон України від 08.12.2023 № 3503-IX[172]</i></p>	<p>Strengths: внесення змін до державних закупівель та інших сфер з метою приведення їх у відповідність з міжнародними стандартами, що підвищує прозорість та ефективність управління, у частині протидії корупції; спрямування нормативно-правових актів, на питання геодезії, картографії, кадастру та інформаційної взаємодії, що забезпечує деталізоване регулювання у сфері продовольчої безпеки; інтеграція гендерних підходів, що забезпечує соціальну справедливість та рівність у сільському господарстві.</p> <p>Weaknesses: ускладнення процесів, через збільшення бюрократії та сповільнення прийняття рішень; недостатній рівень інституційної підготовки та недостатність бюджетних ресурсів</p> <p>Opportunities: спрямування законодавства на підтримку безперебійного виробництва та постачання продукції в умовах воєнного стану, що сприяє стабілізації та розвитку аграрного сектору навіть у кризових умовах; збільшує можливості для міжнародної співпраці та інтеграції у світові економічні та торговельні системи</p> <p>Threats: ускладнення реалізації законодавчих ініціатив через непрогнозованість воєнних дій; невідповідність законодавчих змін потребам ринку та недостатня швидкість їх адаптації до змінюваних умов</p>

Продовження таблиці 3.3

1	2	3
Постанови:	<p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законів України у сфері державних закупівель щодо приведення їх у відповідність з міжнародними стандартами та життя заходів з подолання корупції. <i>Постанова ВР України від 30.06.2015 № 551-VIII[300]</i></p> <p>Про повернення на доопрацювання проекту Закону України про внесення змін до Земельного кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення гарантій реалізації учасниками бойових дій та осіб, прирівняних до них, в тому числі учасниками антитерористичної операції, Революції Гідності та їх сім'ями пільг на одержання земельних ділянок, а також припинення корупційних зловживань у сфері розпорядження землями державної та комунальної власності. <i>Постанова ВР України від 19.04.2018 № 2411-VIII[284]</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Земельного кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо стимулювання створення і розвитку сімейних фермерських господарств та припинення корупційних зловживань у сфері розпорядження землями державної та комунальної власності. <i>Постанова ВР України від 22.05.2018 № 2437-VIII. [301]</i></p> <p>Щодо забезпечення стабільної роботи виробників продовольства в умовах воєнного стану. <i>Постанова КМУ від 26.02.2022 № 160[448]</i></p> <p>Деякі питання маркування харчових продуктів в умовах воєнного стану. <i>Постанова КМУ від 03.03.2022 № 186. [44]</i></p> <p>Про заходи щодо забезпечення в умовах воєнного стану безперебійного постачання імпортованих харчових продуктів і кормів. <i>Постанова КМУ від 09.03.2022 № 234[256]</i></p> <p>Деякі питання забезпечення населення продовольчими товарами в умовах воєнного стану. <i>Постанова КМУ; Перелік від 20.03.2022 № 328[41]</i></p> <p>Деякі питання здійснення фітосанітарних заходів та процедур, заходів державного контролю у сферах ветеринарної медицини, безпечності та окремих показників якості харчових продуктів в умовах воєнного стану. <i>Постанова КМУ; Форма типового документа від 01.04.2022 № 398[43]</i></p> <p>Деякі питання фінансового забезпечення підтримки підприємництва, зокрема сільськогосподарських товаровиробників, в умовах воєнного стану. <i>Постанова КМУ від 12.04.2022 № 438[55]</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо безперебійного виробництва та постачання сільськогосподарської продукції під час воєнного стану. <i>Постанова ВР України від 21.04.2022 № 2222-IX[302]</i></p> <p>Про утворення Міжвідомчої робочої групи з питань забезпечення населення продовольчими товарами тривалого зберігання та санітарно-гігієнічними товарами в умовах воєнного стану. <i>Постанова КМУ; Склад колегіального органу, Положення від 29.04.2022 № 519[346]</i></p> <p>Деякі питання проведення заходів державного контролю за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин, державного ветеринарно-санітарного контролю і ввезення вантажів на митну територію України у період воєнного стану. <i>Постанова КМУ від 07.05.2022 № 537[45]</i></p> <p>Про внесення змін до деяких постанов КМУ щодо забезпечення населення продовольчими товарами тривалого зберігання в умовах воєнного стану. <i>Постанова КМУ від 22.07.2022 № 817[167]</i></p> <p>Про особливості здійснення органами Державної казначейської служби заходів щодо передачі бюджетних призначень для Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів в особливому режимі в умовах воєнного стану. <i>Постанова КМУ від 23.08.2022 № 949[271]</i></p> <p>Про утворення Тимчасової слідчої комісії ВР України з питань розслідування фактів корупції на державних підприємствах, в установах та організаціях Національної академії аграрних наук України. <i>Постанова ВР України; Склад колегіального органу від 01.12.2022 № 2789-IX[349]</i></p> <p>Про регулювання цін на окремі види продовольчих товарів та забезпечення стабільної роботи виробників продовольства в умовах воєнного стану. <i>Постанова КМУ; Перелік від 19.06.2023 № 650[325]</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо державної підтримки сільського господарства та експорту агропродукції під час воєнного стану. <i>Постанова ВР України від 29.06.2023 № 3204-IX[303]</i></p>	<p>Strengths: <i>приведення законодавства у відповідність до міжнародних стандартів підвищує прозорість державних закупівель та сприяє боротьбі з корупцією, що є важливим для залучення міжнародної допомоги та інвестицій; спрямованість на забезпечення гарантій реалізації прав учасників бойових дій та інших привілейованих категорій громадян на одержання земельних ділянок, що сприяє соціальній справедливості та стабільності</i></p> <p>Weaknesses: <i>повернення законопроектів на доопрацювання свідчить про складнощі в процесі законодавчої роботи, сповільнення прийняття необхідних рішень; бюрократичні затримки в імплементації законів та постанов, особливо в умовах воєнного стану, що ускладнює своєчасне реагування на виклики.</i></p> <p>Opportunities: <i>зміцнення механізмів державного контролю у сфері виробництва та постачання продовольства; розширення міжнародної співпраці завдяки адаптації до міжнародних стандартів, що відкриває шлях для залучення міжнародної технічної допомоги та інвестицій.</i></p> <p>Threats: <i>ризик посилення корупції в умовах воєнного стану, ускладнення контролю за ресурсами та їх розподілом; посилення політичних та соціальних бар'єрів, що ускладнює реалізацію реформ та нормативно-правових актів.</i></p>

Продовження таблиці 3.3

1	2	3
Розпорядження, міжнародні документи:	<p>Про схвалення Концепції комунікації у сфері гендерної рівності. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 16.09.2020 № 1128-р[334]</i></p> <p>Про участь Уряду України у міжнародній ініціативі “Коаліції дій для сприяння досягненню гендерної рівності”. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 № 1277-р[350]</i></p> <p>Питання збору даних для моніторингу гендерної рівності. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1517-р[144]</i></p> <p>Про затвердження плану заходів з реалізації зобов'язань Уряду України, взятих в рамках міжнародної ініціативи “Партнерство Біарріц” з утвердження гендерної рівності. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; План, Заходи від 16.12.2020 № 1578-р[224]</i></p> <p>Про затвердження плану заходів забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; План, Заходи від 29.04.2022 № 327-р[227]</i></p> <p>Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022-2024 роки з її реалізації. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План, Заходи від 20.12.2022 № 1163-р[340]</i></p> <p>Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції комунікації у сфері гендерної рівності. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; План, Заходи від 27.01.2023 № 79-р[226]</i></p> <p>Про схвалення проекту листа Уряду України до Організації економічного співробітництва та розвитку про запит стосовно приєднання до Рекомендації Ради Організації економічного співробітництва та розвитку щодо забезпечення гендерної рівності в публічному секторі та Рекомендації Ради Організації економічного співробітництва та розвитку щодо забезпечення гендерної рівності у сферах освіти, зайнятості та підприємництва. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.05.2023 № 404-р[339]</i></p> <p>Про схвалення Національної стратегії подолання гендерного розриву в оплаті праці на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2023-2025 роки. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План, Заходи від 15.09.2023 № 815-р[337]</i></p> <p>Про схвалення Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції на період до 2025 року і затвердження операційного плану заходів з її реалізації. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План, Заходи від 22.12.2023 № 1203-р[341]</i></p>	<p>Strengths: посилення уваги до питань гендерної рівності сприяє створенню більш справедливого та інклюзивного робочого середовища в аграрному секторі;</p> <p>посилення міжнародної інтеграції, що забезпечує обмін кращими практиками та залучення міжнародної підтримки для реформ в аграрному секторі; системний підхід до аналізу прогресу у впровадженні гендерної рівності.</p> <p>Weaknesses: недостатність фінансування, що обмежує реалізацію запланованих заходів у воєнний час; бюрократичні перешкоди у впровадженні стратегій та планів дій, що затримує досягнення цілей у сфері гендерної рівності та продовольчої безпеки.</p> <p>Opportunities: збільшення продуктивності через гендерну рівність, що сприяє створенню більш інноваційних і ефективних рішень у сфері агропромислового виробництва; розширення міжнародної співпраці через участь у глобальних ініціативах.</p> <p>Threats: соціальні та культурні бар'єри ускладнюють впровадження політик гендерної рівності, в окремих консервативних регіонах; зміна пріоритетів уряду та розподілу обмежених ресурсів через наслідки війни.</p>

Примітка: сформовано автором на основі проведеного дослідження.

Ефективне застосування економічних механізмів державного управління дозволяє зробити основні продукти харчування доступними для широкого кола громадян, особливо для тих, хто опинився в складних життєвих обставинах. Важливою умовою успіху таких програм є прозорість і доступність інформації про механізми розподілу ресурсів, що сприяє створенню справедливих умов доступу до продовольства для всіх громадян. Однак, аналіз наявного нормативно-правового поля, спрямованого на регулювання цих аспектів, виявляє ряд слабких місць та недоліків, включно з бюрократизацією процесів, неефективністю контрольних механізмів та недостатньою адаптацією до змінних умов, що підкреслює потребу в подальшому глибокому дослідженні та удосконаленні існуючих підходів. В цьому контексті, проведення комплексного SWOT-аналізу є важливим кроком на шляху до ідентифікації ключових напрямів

поліпшення та розробки ефективних стратегій управління продовольчою безпекою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій виявив численні дослідження, присвячені проблематиці забезпечення продовольством населення та різним аспектам регулювання продовольчої безпеки, в тому числі в контексті воєнних умов [15, с. 42-44; 4, с. 115-128; 438], сучасних викликів [85, с. 77-86; 371, с. 6-17] та міжнародного досвіду [17, с. 124-131]. О. В. Бокій вказує, що першочерговим завданням в умовах, що склалися, є продовольча підтримка соціально незахищених верств населення, забезпечення безперебійного постачання продовольства мешканцям усіх територій України, підтримка виробників сільськогосподарських та переробних підприємств [15, с. 43-44]. Л. Б. Артеменко проводить оцінку ключових особливостей стану продовольчої безпеки країни, які спричинені війною, зокрема: падіння купівельної спроможності населення та збільшення частки витрат на придбання їжі у їх доходах; зменшення обсягу посівних площ і кількості підприємців; погіршення індикаторів рейтингу у Глобальному індексі продовольчої безпеки та пропонує заходи стабілізаційного характеру та орієнтовані на використання передових технологій у харчовій, переробній галузях і сільському [4, с. 115-128]. М. М. Бабич, досліджуючи нормативно-правове поле регулювання продовольчої безпеки в країнах Європейського Союзу, визначає три основні взаємодоповнюючих рівні законодавчої діяльності з реалізації право на харчування на національному рівні, а також проводить порівняльний аналіз законодавчих ініціатив країн-членів ЄС [5, с. 41-46] Іншими науковцями зосереджено увагу на законодавстві, що регулює питання формування належного рівня доходів населення [35, с. 78-87] та оплати праці [446, с. 137-147].-Науковцями І. Фурман, А. Ревковою та О.Ревковим розроблено модель поширення електронних талонів через національний додаток «Дія», що включатиме формування на основі існуючого інтерфейсу додатку довідки про доходи сім'ї та подачу відповідного запиту через інтерфейс в розділ «Послуги» [438]. Дослідження зосереджується на важливих аспектах продовольчого

забезпечення та визначає ключові напрями для його забезпечення в умовах військового стану, проте, попри значний внесок у розробку стратегій і моделей, важливо не тільки розглядати фізичне забезпечення продовольством, але й звертати увагу на економічну доступність, враховуючи потреби вразливих верств населення. Зокрема, потрібен детальніший аналіз механізмів фінансової підтримки населення та його адаптації до умов воєнного стану, для забезпечення економічної доступності продовольства усіх громадян.

Вчені О. Коваленко та О. Бокій наголошують на необхідності адаптації української системи підтримки населення під час воєнних дій з урахуванням міжнародного досвіду вирішення криз, національних можливостей та ресурсів, опираючись на дванадцять ключових аспектів, які охоплюють економічну, гуманітарну, технологічну, інформаційну та медичну сфери. Розробка всебічної підтримуючої програми потребує залучення державних та місцевих органів, волонтерських груп, інвесторів та громадськості, ключовими елементами успішного впровадження якої є регулярний контроль забезпечення продовольством та забезпечення доступності важливої інформації для громадян [85, с. 77-86]. Запропонований підхід до підтримки населення в умовах воєнного стану виділяється своєю комплексністю та залученням широкого спектру учасників для реалізації програми, що збільшує її потенційну ефективність та потребує формування критеріїв вимірювання впливу та адаптації до змінюваних умов, а також розробки нормативно-правового забезпечення для регулювання ключових аспектів.

Науковці досліджують широкий спектр питань, пов'язаних з забезпеченням продовольчої безпеки, акцентуючи увагу на важливості комплексного аналізу як загальних принципів, так і конкретних аспектів її регулювання, зокрема у воєнний період. Поряд із цим дослідження вимагають глибшого розуміння та вдосконалення нормативно-правової бази для забезпечення стійкості системи продовольчої безпеки через ефективні фінансові механізми підтримки, особливої у частині покращення економічної доступності продовольства для різних верств населення. Відтак загальний огляд законодавчого забезпечення в

рамках економічного механізму державного управління у сфері надання фінансової підтримки для забезпечення економічної доступності продовольства, все ще потребує впорядкування, що вимагає детального систематизованого аналізу для визначення поточних тенденцій та проблем, які необхідно вирішити.

В Україні прийнято низку нормативно-правових актів, що регулюють питання надання фінансової допомоги населенню, зокрема в умовах воєнного стану, економічних криз або у відповідь на продовольчі потреби. Серед ключових напрямів фінансової підтримки населення в Україні, що сприяє забезпеченню економічної доступності продовольства, можна виділити соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям, особам з інвалідністю, багатодітним сім'ям, допомогу безробітним, пільги на оплату комунальних послуг, програми підтримки для ветеранів війни та членів їхніх сімей, виплати внутрішньо переміщеним особам, компенсації за знищене або пошкоджене житло внаслідок бойових дій, тощо. Результати проведеного SWOT-аналізу нормативно-правового забезпечення функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині фінансової підтримки населення за 2014-2024 рр., що відображені у таблиці 3.4, свідчать про наявність слабких сторін у вигляді бюрократичних процесів отримання допомоги, відсутності достатньої інформаційної кампанії, недостатності фінансування для покриття потреб всіх малозабезпечених сімей.

Таблиця 3.4

Аналіз нормативно-правового забезпечення функціонування ЕМ ДУПБ у частині фінансової підтримки населення за 2014-2024 рр.

Нормативно-правове забезпечення оптимізації доходів населення		Акценти SWOT аналізу
1	2	3
Закони, накази:	<p>Про внесення змін до статті 5 Закону України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям" щодо соціального захисту дітей. Закон України від 02.03.2015 № 221-VIII [191]</p> <p>Про внесення змін до статті 7 Закону України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям" щодо соціального захисту сімей, члени яких мають у власності чи володінні земельні ділянки. Закон України від 19.05.2015 № 454-VIII [202]</p> <p>Про внесення змін до Закону України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям" щодо соціального захисту членів сімей учасників антитерористичної операції. Закон України від 14.07.2016 № 1462-VIII [171]</p> <p>Про затвердження Методики верифікації державних виплат малозабезпеченим сім'ям. Мінфін України; Наказ, Методика від 10.02.2022 № 57 [219]</p>	<p>Strengths: цільова підтримка вразливих верств населення ; верифікація державних виплат</p> <p>Weaknesses: бюрократія процесів отримання ; недостатність фінансування</p> <p>Opportunities: розширення бази одержувачів ; покращання моніторингу та контролю</p> <p>Threats: політична нестабільність; інфляція та економічна нестабільність</p>

Продовження таблиці 3.4

1	2	3
Постанови:	<p>Про внесення зміни до пункту 10 Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 29.01.2014 № 32[198]</i></p> <p>Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на фінансову підтримку заходів із залучення до роботи членів малозабезпечених сімей та внутрішньо переміщених осіб в умовах експерименту. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 05.04.2017 № 224[236]</i></p> <p>Деякі питання соціальної підтримки багатодітних малозабезпечених сімей. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 04.08.2021 № 803[52]</i></p> <p>Про внесення зміни до пункту 7 Порядку виплати одноразової грошової допомоги на дітей з багатодітних малозабезпечених сімей для підготовки до навчального року. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 № 1279[199]</i></p> <p>Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової допомоги на здобуття економічної самостійності малозабезпеченої сім'ї. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 02.02.2022 № 71[237]</i></p> <p>Про індексацію пенсій та заходи щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2022 році. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 16.02.2022 № 118[262]</i></p> <p>Про реалізацію спільного з Міжнародним надзвичайним фондом допомоги дітям при Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) проекту щодо додаткових заходів соціальної підтримки найбільш вразливих категорій населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2022 № 405[324]</i></p> <p>Про реалізацію спільного з Всесвітньою продовольчою програмою ООН проекту щодо додаткових заходів із соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2022 № 446[320]</i></p> <p>Деякі питання соціального захисту малозабезпечених сімей. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 30.12.2022 № 1478[51]</i></p> <p>Про реалізацію спільного з Дитячим фондом Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) проекту стосовно додаткових заходів із соціальної підтримки малозабезпечених сімей з дітьми. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Перелік від 01.12.2023 № 1255[323]</i></p> <p>Про індексацію пенсійних і страхових виплат та додаткових заходів щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2023 році. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Перелік від 24.02.2023 № 168[263]</i></p> <p>Про реалізацію спільного з Всесвітньою продовольчою програмою Організації Об'єднаних Націй проекту щодо надання фінансової підтримки закладам загальної середньої освіти у 2023/24 навчальному році. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2023 № 572[321]</i></p> <p>Про реалізацію спільного з Всесвітньою продовольчою програмою Організації Об'єднаних Націй проекту стосовно додаткових заходів із соціальної підтримки окремих категорій населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 28.07.2023 № 781[322]</i></p> <p>Деякі питання соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій осіб. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 26.01.2024 № 94[53]</i></p> <p>Про індексацію пенсійних і страхових виплат та додаткових заходів щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2024 році. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Перелік від 23.02.2024 № 185[264]</i></p>	<p>Strengths: різноманітність документів охоплює широке коло соціальних груп, зокрема малозабезпечені сім'ї, багатодітні сім'ї, внутрішньо переміщені особи, забезпечуючи їх соціальним захистом і фінансовою підтримкою; залучення міжнародних організацій, зокрема ЮНІСЕФ та Всесвітньої продовольчої програми ООН, підсилює можливості для забезпечення продовольчої безпеки та соціального захисту вразливих верств населення.</p> <p>Weaknesses: необхідність великих обсягів фінансування створює тиск на державний бюджет, особливо в умовах економічних криз та воєнного конфлікту; велика кількість нормативних актів призводить до бюрократичних затримок у доступі до соціальної допомоги для потребуючих.</p> <p>Opportunities: за умови гнучкого підходу до оновлення та адаптації нормативно-правової бази, можливе швидке реагування на змінні потреби населення в контексті продовольчої безпеки; збільшення фінансової та технічної допомоги від міжнародних партнерів сприяє покращенню стану продовольчої безпеки.</p> <p>Threats: глобальні та національні економічні кризи негативно впливають на здатність уряду фінансувати соціальні програми; в умовах війни, потреби населення у соціальній підтримці та продовольчій безпеці зростають, випробовуючи на міцність існуючі механізми соціального захисту, що вимагає додаткових ресурсів та зусиль для адекватного реагування на збільшений попит на допомогу, а також збільшує нестачу гнучкості у системі соціального забезпечення для швидкого адаптування до нових умов</p>

Продовження таблиці 3.4

1	2	3
Розпорядження:	<p>Про призначення соціальних стипендій Верховної Ради України студентам вищих навчальних закладів з числа дітей-сиріт та дітей з малозабезпечених сімей. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; зміни 2014 – 2021 років відповідно</i>[295]</p> <p>Про підписання Угоди про фінансування заходу “Зменшення вразливості та підвищення продовольчої безпеки через підтримку постраждалого населення та сільськогосподарського виробництва в Україні (Контракт з розбудови держави та посилення стійкості)”. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.08.2022 № 773-р</i>[281]</p> <p>Про призначення соціальних стипендій Верховної Ради України здобувачам фахової передвищої та вищої освіти з числа дітей-сиріт та дітей з малозабезпечених сімей. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; Список від 02.12.2022 № 1082-р</i>[293]</p> <p>Про підписання Додаткової угоди № 1 між Урядом України та Європейською Комісією, що діє від імені Європейського Союзу, до Угоди про фінансування заходу “Зменшення вразливості та підвищення продовольчої безпеки через підтримку постраждалого населення та сільськогосподарського виробництва в Україні” (Контракт з розбудови держави та посилення стійкості) (NDICI-GEO-NEAR/2022/ACT-61256). <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2022 № 1136-р</i>[278]</p> <p>Про призначення соціальних стипендій Верховної Ради України здобувачам фахової передвищої та вищої освіти з числа дітей-сиріт та дітей із малозабезпечених сімей з 1 вересня 2023 р. на один календарний рік. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; Список від 15.09.2023 № 801-р</i>[294]</p>	<p>Strengths: зазначені нормативно-правові акти спрямовані на підтримку конкретних вразливих груп населення, таких як діти-сироти та діти з малозабезпечених сімей;</p> <p>угоди з Європейською Комісією та іншими міжнародними партнерами розширюють можливості фінансової підтримки та розвитку сільського господарства в Україні.</p> <p>Weaknesses: зазначені програми не охоплюють всіх потребуючих через бюрократичні бар'єри та низьку поінформованість серед населення, відсутність гарантій міжнародної підтримки у довгостроковій перспективі, особливо у випадках зміни політичних чи економічних умов</p> <p>Opportunities: розширення та адаптація до потреб більш широкого кола вразливих груп; підвищення обізнаності про програми</p> <p>Threats: інфляція, загрожує зменшенням реальної вартості допомоги, що надається, зменшуючи її ефективність</p>

Примітка: сформовано автором на основі проведеного дослідження.

Крім цього варто зазначити, що в умовах війни, інфляція та економічна нестабільність загрожують зниженням реальної вартості допомоги, роблячи її менш ефективною для забезпечення економічної доступності продовольства, а також існують загрози недостатнього адаптування нормативно-правової бази до швидкозмінних соціально-економічних умов та викликів, спричинених глобальними та локальними кризами, що може призвести до зниження ефективності механізмів підтримки населення.

Економічна доступність є фундаментальною складовою продовольчої безпеки і забезпечення сталого доступу до якісного і безпечного продовольства для всіх верств населення є завданням глобального масштабу. Пільгове продовольство, соціальні програми харчування, ініціативи громадського харчування є життєво необхідними для підтримки вразливих груп населення,

забезпечуючи їм мінімально необхідний рівень харчування, відтак застосування економічного механізму державного управління допомагає зробити продовольство доступним для малозабезпечених верств населення, сприяючи зменшенню бідності та голоду. Активна участь громадян, місцевих громад і органів самоврядування у впровадженні та моніторингу програм пільгового харчування забезпечує їх ефективність, адаптивність та відповідність місцевим потребам, а чітке нормативно-правове регулювання створює основу для реалізації заходів забезпечення продовольчої безпеки, визначаючи механізми підтримки та розподілу пільгового продовольства, встановлюючи критерії визначення потребуючих, механізми контролю та розподілу ресурсів, забезпечуючи тим самим справедливий доступ до продовольства. Поряд із цим, питання стану нормативно-правового забезпечення продовольчої безпеки на сьогодні у науковій літературі розглядаються поверхнево, а тому даний аспект потребує проведення ґрунтовного дослідження, зокрема у контексті SWOT аналізу, що дозволить глибше зрозуміти сильні та слабкі сторони існуючого нормативно-правового забезпечення, ідентифікувати можливості для покращення та аналізувати потенційні загрози.

За період незалежності в Україні розроблено ряд нормативно-правових актів спрямованих на забезпечення функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині забезпечення пільгового продовольства, ключові результати SWOT-аналізу якого відображено у таблиці 3.5. Серед основних сильних сторін дослідженого нормативно-правового забезпечення, зокрема постанов Верховної Ради та Кабінету Міністрів на початку діяльності уряду у незалежній державі, варто виділити здатність до мобілізації ресурсів для адресної допомоги вразливим категоріям населення та пошук інноваційних рішень для покращення доступності продовольства, про що свідчить ініціатива відрахування заробітної плати народних депутатів на підтримку ветеранів та розробка проекту Закону «Про продовольчі банки».

Поряд із цим, відсутність кінцевого прийняття та реалізації даного законопроекту вказує на низьку оперативність та ефективність законодавчого

процесу. Серед основних причин відхилення прослідковується недостатнє визначення механізмів імплементації, оскільки було висвітлено загальні рамки для розвитку продовольчих банків, але не визначено конкретних механізмів їх функціонування та контролю.

Поряд із тим, визначена у законопроекті взаємодія продовольчих банків і держави, в особі органів державної влади та місцевого самоврядування, через допомогу продовольчим банкам у їх діяльності, дозволила б реалізовувати проекти та програми, направлені на раціональне використання продовольчих ресурсів та залучала б їх до вирішення питань забезпечення харчовими продуктами найбільш соціально незахищених верств населення у різних регіонах України.

Таблиця 3.5

Аналіз нормативно-правового забезпечення функціонування ЕМ ДУПБ у частині забезпечення пільгового продовольства

Нормативно-правове забезпечення пільгового продовольства		Акценти SWOT аналізу
1	2	3
Закони, постанови:	<p>Про відрахування дводенної заробітної плати народних депутатів України для закупівлі медикаментів і продовольчих наборів для учасників та інвалідів Великої Вітчизняної війни. <i>Постанова Верховної Ради України від 05.11.1998 № 239-XIV[158]</i></p> <p>Про прийняття Статуту Продовольчої та сільськогосподарської організації Організації Об'єднаних Націй. <i>Закон України від 25.11.2003 № 1334-IV [308]</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про продовольчі банки. <i>Постанова Верховної Ради України від 09.09.2004 № 1996-IV[306]</i></p> <p>Про повернення на доопрацювання проекту Закону України про продовольчі банки. <i>Постанова Верховної Ради України від 20.04.2007 № 974-V[286]</i></p> <p>Деякі питання забезпечення населення продовольчими товарами в умовах воєнного стану. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Перелік від 20.03.2022 № 328[42]</i></p> <p>Про утворення Міжвідомчої робочої групи з питань забезпечення населення продовольчими товарами тривалого зберігання та санітарно-гігієнічними товарами в умовах воєнного стану. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Склад колегіального органу, Положення від 29.04.2022 № 519[347]</i></p> <p>Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо забезпечення населення продовольчими товарами тривалого зберігання в умовах воєнного стану. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.2022 № 817[167]</i></p> <p>Про затвердження Порядку використання коштів з рахунка Міністерства аграрної політики та продовольства, відкритого у Національному банку для фінансового забезпечення заходів з надання гуманітарної допомоги державам Африки та Азії. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 30.06.2023 № 655[232]</i></p> <p>Про реалізацію спільного з Всесвітньою продовольчою програмою Організації Об'єднаних Націй проекту стосовно додаткових заходів із соціальної підтримки окремих категорій населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 28.07.2023 № 781[322]</i></p>	<p>Strengths: - здатність до мобілізації ресурсів для адресної допомоги вразливим категоріям населення</p> <p>- пошук інноваційних рішень для покращення доступності продовольства;</p> <p>Weaknesses: - низька оперативність та ефективність законодавчого процесу;</p> <p>- обмеження у фокусі на певні категорії населення</p> <p>Opportunities: - залучення новітніх технологій та систем моніторингу для забезпечення прозорості і ефективності дистрибуції пільгового продовольства</p> <p>Threats: - відсутність стійкості програм пільгового забезпечення через політичну нестабільність;</p> <p>- скорочення або припинення фінансування програм пільгового забезпечення продовольством через зменшення бюджетних надходжень</p>

Продовження табл. 3.5

1	2	3
Розпорядження:	<p>Щодо підвищення розрахункової норми витрат на харчування для дітей. <i>Розпорядження Ради Міністрів Української РСР від 02.08.1989 № 268-р[449]</i></p> <p>Про підвищення норм витрат на медикаменти і харчування вагітних і породіль. <i>Розпорядження Ради Міністрів Української РСР від 01.09.1989 № 303-р[276]</i></p> <p>Про підвищення норм витрат на харчування, медикаменти і м'який інвентар у закладах охорони здоров'я та безплатне амбулаторне лікування деяких категорій хворих. <i>Розпорядження Ради Міністрів Української РСР; Перелік від 28.12.1989 № 461-р [277]</i></p> <p>Про заходи щодо захисту внутрішнього ринку від імпортової сільськогосподарської продукції та продовольства. <i>Розпорядження Президента України від 17.05.1999 № 98/99-рп [257]</i></p> <p>Про затвердження Концепції поліпшення продовольчого забезпечення та якості харчування населення. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 26.05.2004 № 332-р[218]</i></p> <p>Про затвердження плану заходів забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; План, Заходи від 29.04.2022 № 327-р [227]</i></p> <p>Про підписання Угоди про фінансування заходу “Зменшення вразливості та підвищення продовольчої безпеки через підтримку постраждалого населення та сільськогосподарського виробництва в Україні (Контракт з розбудови держави та посилення стійкості)”. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.08.2022 № 773-р[281]</i></p> <p>Про підписання Угоди між Урядом України та Продовольчою та сільськогосподарською організацією Організації Об'єднаних Націй (ФАО) про створення Проектного офісу ФАО та надання технічної та гуманітарної допомоги Україні. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 № 841-р [279]</i></p> <p>Про відкриття рахунка Міністерству аграрної політики та продовольства для фінансового забезпечення заходів з надання гуманітарної допомоги державам Африки та Азії. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.06.2023 № 494-р[157]</i></p> <p>Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції забезпечення національної системи стійкості до 2025 року. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 листопада 2023 р. № 1025-р[225]</i></p>	<p>Strengths:</p> <ul style="list-style-type: none"> - підвищення норм витрат на харчування та медикаменти для вразливих категорій населення сприяють адресній підтримці; - міжнародна підтримка, можливості реалізації проектів з продовольчої безпеки <p>Weaknesses:</p> <ul style="list-style-type: none"> - затримка в імplementації; - недостатнє фінансування <p>Opportunities:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розширення співпраці; - адаптація до сучасних викликів <p>Threats:</p> <ul style="list-style-type: none"> - зовнішньополітичні конфлікти; - зміни урядової політики
Укази, рішення, угоди:	<p>Про затвердження Програми підтримки самозабезпечення Узинської міської територіальної громади харчовими продуктами на 2022-2024 роки «Сади Перемоги». <i>Рішення Узинської міської ради №18-1205/2022 [248]</i></p> <p>Про затвердження Програми підтримки самозабезпечення Тлумацької міської територіальної громади харчовими продуктами на 2022-2024 роки «Сади Перемоги». <i>Рішення сімнадцятої сесії Тлумацької міської ради восьмого скликання №2189-17/2022 від 14 липня 2022 року[247]</i></p> <p>Про затвердження Програми підтримки самозабезпечення Печеніжинської селищної територіальної громади харчовими продуктами на 2022-2024 роки «Сади Перемоги». <i>Рішення виконавчого комітету Печеніжинської селищної ради №97 від 14 червня 2022 року[245]</i></p> <p>Про затвердження Програми підтримки самозабезпечення Рогатинської міської територіальної громади харчовими продуктами на 2022-2024 роки «Сади Перемоги». <i>Рішення Рогатинської міської ради №128 від 31 травня 2022 року[246]</i></p> <p>Про робочу групу з підготовки пропозицій щодо надання допомоги державам, що потерпають від гострої продовольчої кризи. <i>Указ Президента України; Склад колегіального органу від 03.11.2022 № 748/2022[327]</i></p> <p>Угода між Урядом України та Продовольчою та сільськогосподарською організацією Організації Об'єднаних Націй (ФАО) про створення Проектного офісу ФАО та надання технічної та гуманітарної допомоги Україні. <i>Угода Кабінету Міністрів України; ООН; Міжнародний документ від 04.11.2022 [345]</i></p> <p>Про стан забезпечення продовольчої безпеки. <i>РНБО; Рішення від 09.10.2023[344]</i></p>	<p>Strengths:</p> <ul style="list-style-type: none"> - локалізовані програми самозабезпечення - міжнародна підтримка <p>Weaknesses:</p> <ul style="list-style-type: none"> - обмеження ресурсів - виклики імplementації <p>Opportunities:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розширення масштабу дії - підвищення обізнаності громади <p>Threats:</p> <ul style="list-style-type: none"> - зовнішні кризи - політична нестабільність

Примітка: сформовано автором на основі проведеного дослідження.

Аналізуючи розпорядження щодо забезпечення пільгового продовольства населенню серед слабких сторін варто виділити недостатню оперативність в прийнятті та впровадженні конкретних заходів, що призводить до зменшення ефективності реагування на продовольчі кризи, а потенційна нестабільність та

недостатність бюджетного фінансування обмежують можливості виконання нормативних актів.

Дослідження нормативно-правового забезпечення в контексті реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою за допомогою програм підтримки самозабезпечення територіальних громад і міжнародної співпраці свідчить про наявність таких сильних сторін як сприяння розвитку місцевого агропромислового сектору, збільшенню продуктивності та стимулюванню громадської участі у локалізованих програмах продовольчого самозабезпечення, а також посилення технічної та фінансової підтримки України через забезпечення доступу до міжнародних ресурсів і знань для підвищення продовольчої безпеки. Водночас, незважаючи на активізацію програм, бюджетне фінансування досить обмежене, що впливає на широту та глибину їх реалізації. Окрім цього, практичне впровадження програм вимагає високої координації між різними рівнями влади, що створює бюрократичні перепони.

Іншим важливим аспектом нормативно-правового регулювання економічної доступності продовольства є рівень доходів населення, що безпосередньо впливає на здатність забезпечувати себе продовольством. У свою чергу низькі доходи обмежують доступ до якісних продуктів та негативно відображаються на можливості забезпечення збалансованого харчування. Економічний механізм державного управління відіграє вирішальну роль у забезпеченні доступності продовольства, впливаючи на ціни, доходи та купівельну спроможність населення, а ефективно нормативно-правове регулювання, що включає встановлення прожиткового мінімуму, мінімальну заробітну плату та інші методи впливу, сприяє підвищенню доходів населення та їх купівельної спроможності.

Дослідження нормативно-правового забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою свідчить про наявність низки ухвалених документів спрямованих на встановлення, зміну або скасування відповідних норм права щодо забезпечення економічної доступності продовольства в Україні. У період до 2000 року уряд України зробив важливі

кроки до регулювання доходів населення через індексацію та встановлення прожиткового мінімуму, проте існували значні виклики, що вимагали подальшого удосконалення та адаптації законодавства до тогочасних економічних умов (Табл. 3.6).

Аналізуючи законодавчу базу цього періоду варто зазначити, що серед сильних сторін було впровадження механізму індексації, що допомагало захищати реальні доходи населення від інфляції, а також встановлення чітких критеріїв для визначення прожиткового мінімуму, необхідного для забезпечення основних потреб, включаючи харчування. Такі підходи були важливими для підтримки купівельної спроможності та доступу до продовольства, а також сприяли плануванню соціальних виплат і допомоги.

Поряд із цим аналіз слабких сторін свідчить, що індексація відставала від реального рівня інфляції, що зменшувало її ефективність, а встановлені розміри прожиткового мінімуму часто не відповідали реальним потребам населення для забезпечення достатнього рівня життя, зокрема доступу до якісного харчування. Основними загрозами характерними для економіки того часу були високий рівень інфляції та економічні кризи, що швидко знецінювали ефекти індексації.

Таблиця 3.6

Аналіз нормативно-правового забезпечення функціонування ЕМ ДУПБ у частині оптимізації доходів населення до 2000 року

Нормативно-правове забезпечення оптимізації доходів населення		Акценти SWOT аналізу
1	2	3
Закони:	<p>Про індексацію грошових доходів населення. Закон України від 03.07.1991 № 1282-ХІІ[270]</p> <p>Про проект Закону Української РСР про індексацію грошових доходів населення. Постанова Верховної Ради Української РСР від 28.06.1991 № 1276-ХІІ[325]</p> <p>Про порядок введення в дію Закону Української РСР "Про індексацію грошових доходів населення". Постанова Верховної Ради Української РСР від 03.07.1991 № 1283-ХІІ[303]</p> <p>Про прожитковий мінімум. Закон України від 15.07.1999 № 966-ХІV[326]</p> <p>Про затвердження прожиткового мінімуму на 2000 рік. Закон України від 05.10.2000 № 2025-ІІІ[259]</p>	<p>Strengths: - захист доходів населення; - визначення прожиткового мінімуму</p> <p>Weaknesses: - невідповідність реальній інфляції; - невідповідність прожиткового мінімуму</p> <p>Opportunities: - оновлення законодавства; - збільшення соціального захисту</p> <p>Threats: - економічна нестабільність; - затримки у законодавчому регулюванні</p>

Продовження табл. 3.6

1	2	3
Постанови:	<p>Про проект Закону України про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР "Про індексацію грошових доходів населення". <i>Постанова Президії Верховної Ради України від 29.09.1992 № 2650-ХІІ[324]</i></p> <p>Про тимчасове припинення індексації грошових доходів населення. <i>Декрет Кабінету Міністрів України від 09.12.1992 № 7-92[355]</i></p> <p>Про проект Закону України про визнання таким, що втратив чинність, Декрет Кабінету Міністрів України від 9 грудня 1992 року N 7-92 "Про тимчасове припинення індексації грошових доходів населення". <i>Постанова Президії Верховної Ради України від 12.11.1993 № 3583-ХІІ[322]</i></p> <p>Про зауваження Президента України до Закону України "Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України з метою збільшення доходів бюджету і посилення соціального захисту населення". <i>Постанова Президії Верховної Ради України від 10.07.1995 № 443/95-ПВ[264]</i></p> <p>Про повторні зауваження Президента України до Закону України "Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України з метою збільшення доходів бюджету і посилення соціального захисту населення". <i>Постанова Президії Верховної Ради України від 18.09.1995 № 502/95-ПВ[298]</i></p> <p>Про повторні зауваження Президента України до Закону України "Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України з метою збільшення доходів бюджету і посилення соціального захисту населення". <i>Постанова Верховної Ради України від 03.10.1995 № 351/95-ВР[299]</i></p> <p>Про Декрет Кабінету Міністрів України від 9 грудня 1992 року "Про тимчасове припинення індексації грошових доходів населення". <i>Постанова Верховної Ради України від 21.11.1996 № 535/96-ВР[212]</i></p> <p>Про проект Закону України про внесення змін до Закону Української РСР "Про індексацію грошових доходів населення". <i>Постанова Верховної Ради України від 24.01.1997 № 29/97-ВР[323]</i></p> <p>Про індексацію грошових доходів населення. <i>Постанова Верховної Ради України від 03.12.1998 № 292-ХІV[271]</i></p> <p>Про порушення Кабінетом Міністрів України законодавства в ході проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Верховної Ради України від 16.06.1999 № 747-ХІV[302]</i></p> <p>Про повернення на доопрацювання проекту Закону України про зупинення темпів розширення населення України за рівнем доходів. <i>Постанова Верховної Ради України від 17.11.1999 № 1230-ХІV[295]</i></p> <p>Про основні напрями бюджетної політики на 2000 рік (бюджетна резолюція). <i>Постанова Верховної Ради України від 01.07.1999 № 795-ХІV[278]</i></p> <p>Про повернення на доопрацювання проекту Закону України про прожитковий мінімум. <i>Постанова Верховної Ради України від 25.03.1999 № 562-ХІV[297]</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про прожитковий мінімум. <i>Постанова Верховної Ради України від 15.06.1999 № 736-ХІV[318]</i></p> <p>Про науково-громадську експертизу набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг для встановлення прожиткового мінімуму. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.1999 № 1767[276]</i></p> <p>Про включення до порядку денного засідання Верховної Ради України питання про затвердження прожиткового мінімуму на 2000 рік. <i>Постанова Верховної Ради України від 21.12.1999 № 1320-ХІV[176]</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про встановлення прожиткового мінімуму на 2000 рік. <i>Постанова Верховної Ради України від 13.07.2000 № 1871-ІІІ[316]</i></p> <p>Про хід виконання Постанови Верховної Ради України від 16 червня 1999 року "Про порушення Кабінетом Міністрів України законодавства в ході проведення індексації грошових доходів населення". <i>Постанова Верховної Ради України від 05.10.2000 № 2014-ІІІ[366]</i></p>	<p>Strengths: - розвиток нормативно-правової бази, яка регулює індексацію грошових доходів, що створює механізм захисту доходів населення від інфляції ;</p> <p>- корекція прожиткового мінімуму, що допомагає адаптувати соціальні виплати до економічних умов</p> <p>Weaknesses: - обмеження та призупинення індексації, що вказують на періодичні спроби уряду обмежити цей процес, що підриває довіру до механізму захисту доходів</p> <p>- інституційні затримки та складності в ухваленні нормативно-правових актів;</p> <p>- неузгодженість окремих нормативно-правових актів між собою</p> <p>Opportunities: - критичний аналіз і доопрацювання нормативно-правових актів;</p> <p>- розробка обґрунтованих методик для встановлення прожиткового мінімуму, що сприяє кращому відображенню реальних потреб населення</p> <p>Threats: - політична нестабільність та суперечності між гілками влади, що затримують та ускладнюють процес внесення змін до законодавства;</p> <p>- глобальні та внутрішні економічні кризи, що призводять до зниження рівня життя</p>

Продовження табл. 3.6

1	2	3
---	---	---

Укази, розпорядження:	<p>Про індексацію грошових доходів населення в 1 кварталі 1992 року. <i>Указ Президента України від 28.02.1992 № 112[269]</i></p> <p>Про Основні напрями політики щодо грошових доходів населення України. <i>Указ Президента України від 07.08.1999 № 969/99[279]</i></p> <p>Про розроблення тимчасового механізму регулювання доходів окремих груп населення Донбасу та Кривбасу на липень і серпень 1992 року. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.06.1992 № 364-р[341]</i></p>	<p>Strengths: - <i>пряме регулювання індексації;</i> - <i>стратегічне планування</i></p> <p>Weaknesses: - <i>тимчасовий характер регулювань;</i> - <i>відсутність конкретики</i></p> <p>Opportunities: - <i>оновлення механізмів;</i> - <i>адаптація до економічних умов</i></p> <p>Threats: - <i>економічна нестабільність;</i> - <i>політичні ризики</i></p>
Накази:	<p>Про внесення змін і доповнень до Положення про порядок призначення і виплати щомісячної цільової грошової допомоги на прожиття непрацездатним громадянам з мінімальними доходами, затвердженого наказом Міністерства соціального захисту населення, Міністерства праці, Міністерства фінансів України від 26 червня 1993 р. N 84/41/13-306. <i>Мінсоцзахист, Мінпраці України (до1997р.), Мінфін України; Наказ від 28.10.1994 № 190/60/13-306[202]</i></p> <p>Про внесення змін і доповнень до "Положення про порядок призначення і виплати щомісячної цільової грошової допомоги на прожиття непрацездатним громадянам з мінімальними доходами", затвердженого наказом Міністерства соціального захисту населення., <i>Мінсоцзахист; Наказ від 29.12.1994 № 225/69/13-306[201]</i></p> <p>Про внесення змін і доповнень до "Положення про порядок призначення і виплати щомісячної цільової грошової допомоги на прожиття непрацездатним громадянам з мінімальними доходами", затвердженого наказом Міністерства соціального захисту населення, Міністер. <i>Мінсоцзахист; Наказ від 24.01.1995 № 13/7/13-306[200]</i></p> <p>Про внесення змін і доповнень до Положення про порядок призначення і виплати щомісячної цільової грошової допомоги на прожиття непрацездатним громадянам з мінімальними доходами, затвердженого наказом Міністерства соціального захисту населення., <i>Мінсоцзахист, Мінпраці України (до1997р.), Мінфін України; Наказ від 20.06.1995 № 83/36/13-306[203]</i></p> <p>Про затвердження Методики визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення. <i>Мінпраці України, Мінекономіки, Держкомстат України; Наказ, Методика від 17.05.2000 № 109/95/157[230]</i></p>	<p>Strengths: - <i>оперативне реагування на соціальні потреби;</i> - <i>покращення економічної доступності продовольства для вразливих верств населення</i></p> <p>Weaknesses: - <i>бюрократичність процедур призначення та виплати допомоги;</i> - <i>обмеженість бюджетних ресурсів</i></p> <p>Opportunities: - <i>покращення цільового розподілу ресурсів;</i> - <i>розширення соціального захисту</i></p> <p>Threats: - <i>знецінення розмірів виплат;</i> - <i>політичні та економічні коливання</i></p>

Примітка: сформовано автором на основі проведеного дослідження.

Окрім цього несвоєчасне оновлення законодавчих норм щодо індексації та прожиткового мінімуму призводило до зниження рівня життя населення, що негативно відображалось на рівні економічної доступності продовольства. Покращення законодавства варто було скеровувати у напрямку адаптації законодавчих норм до економічних умов з метою підвищення ефективності захисту доходів, підвищення прожиткового мінімуму, з урахуванням реальних потреб населення в харчуванні та інших основних витратах, а також поліпшення механізмів індексації.

Аналіз нормативно-правового забезпечення функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині оптимізації доходів населення за період з 2001 року до 2010 року свідчить про наявність сильних сторін у вигляді адаптації до економічних умов, зокрема через щорічне встановлення прожиткового мінімуму та закріплення розміру мінімальної

заробітної плати на рівні прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що сприяло зростанню доходів населення. Поряд із цим регулярне збільшення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати призводило до інфляційного тиску, без врахування реальної продуктивності праці, а процес ухвалення змін до законодавства мав дещо повільніші темпи порівняно із швидкими змінами в економіці, що свідчило про наявність слабких сторін нормативно-правового забезпечення. Окрім цього, незважаючи на збільшення мінімальної заробітної плати, через прискорені темпи зростання вартості життя відбувалося зростання рівня бідності населення, а високі вимоги до бюджету країни для покриття збільшених соціальних виплат, загрожували дефіцитом бюджету. Відтак цей період характеризується спробами уряду оптимізувати доходи населення через законодавче регулювання прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати. (Табл. 3.7).

Варто звернути увагу на значну кількість постанов, що з одного боку свідчить про активну роботу уряду над регулюванням доходів населення та прожиткового мінімуму, а з іншого їх детальний аналіз вказує на відсутність системного підходу, оскільки багато постанов цього періоду мали тимчасовий характер і зосереджувались на окремих аспектах, не завжди формуючи комплексний підхід до регулювання доходів. Окрім цього процес прийняття за основу та внесення змін до проектів законів супроводжувалося бюрократичними процедурами та затримками, що уповільнювало впровадження необхідних регулювань. Удосконалення механізмів прийняття і реалізації постанов мало б забезпечити більшу ефективність і швидкість реагування на зміни в економіці, проте обмежені бюджетні ресурси та економічні труднощі блокували можливості уряду щодо підвищення соціальних стандартів.

Діючи у цей період накази та розпорядження були орієнтовані на деталізацію методик, зокрема Наказ № 317/333/301 про внесення змін до «Методики визначення прожиткового мінімуму» дозволяв детальніше враховувати потреби різних груп населення, а також поліпшенні механізмів контролю, зокрема щодо детінізації доходів (Розпорядження Кабінету Міністрів України № 359-р від

02.03.2010 «Про затвердження плану заходів щодо детінізації доходів та відносин у сфері зайнятості населення»), що сприяло підвищенню ефективності збору податків і, відповідно, забезпеченню соціальних гарантій.

Таблиця 3.7

Аналіз нормативно-правового забезпечення функціонування ЕМ ДУПБ у частині оптимізації доходів населення з 2001 року до 2010 року

Нормативно-правове забезпечення оптимізації доходів населення		Акценти SWOT аналізу
1	2	3
Закони:	<p>Про затвердження прожиткового мінімуму на 2001 рік. <i>Закон України від 22.03.2001 № 2330-III</i></p> <p>Про затвердження прожиткового мінімуму на 2002 рік. <i>Закон України від 15.11.2001 № 2780-III</i></p> <p>Про внесення зміни до Закону України "Про індексацію грошових доходів населення". <i>Закон України від 07.02.2002 № 3027-III</i></p> <p>Про прожитковий мінімум на 2003 рік. <i>Закон України від 28.11.2002 № 247-IV</i></p> <p>Про внесення змін до Закону України "Про індексацію грошових доходів населення". <i>Закон України від 06.02.2003 № 491-IV</i></p> <p>Про затвердження прожиткового мінімуму на 2004 рік. <i>Закон України від 11.05.2004 № 1704-IV</i></p> <p>Про затвердження прожиткового мінімуму на 2005 рік. <i>Закон України від 19.10.2004 № 2089-IV</i></p> <p>Про внесення змін до Закону України "Про прожитковий мінімум". <i>Закон України від 16.06.2005 № 2661-IV</i></p> <p>Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення мінімальної заробітної плати на рівні прожиткового мінімуму для працездатних осіб. <i>Закон України від 14.12.2006 № 466-V</i></p> <p>Про внесення зміни до статті 5 Закону України "Про прожитковий мінімум". <i>Закон України від 12.02.2008 № 122-VI</i></p> <p>Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати. <i>Закон України від 20.10.2009 № 1646-VI</i></p>	<p>Strengths:</p> <ul style="list-style-type: none"> - адаптація соціальних стандартів до економічних умов; - законодавче закріплення прямого зв'язку мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму <p>Weaknesses:</p> <ul style="list-style-type: none"> - інфляційний тиск; - затримки в адаптації <p>Opportunities:</p> <ul style="list-style-type: none"> - гнучкість у визначенні прожиткового мінімуму; - покращення механізмів соціального захисту <p>Threats:</p> <ul style="list-style-type: none"> - високі вимоги до бюджету країни; - ризик зростання рівня бідності
Накази, розпорядження, листи:	<p>Про внесення змін до Методики визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення. <i>Мінпраці України, Мінекономіки (з 2005 р.), Держкомстат України; Наказ від 11.10.2005 № 317/333/301</i></p> <p>Щодо порядку встановлення мінімальної заробітної плати на рівні прожиткового мінімуму для працездатних осіб. <i>Лист Міністерства юстиції України від 24.01.2009 № 15919-0-33-08-21</i></p> <p>Про затвердження плану заходів щодо детінізації доходів та відносин у сфері зайнятості населення. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; План, Заходи від 02.03.2010 № 359-р</i></p> <p>Щодо надання роз'яснення стосовно дати застосування прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати у розмірі, визначеному Законом України від 6 листопада 2009 року N 1715-VI "Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2009 рік". <i>Лист Міністерства юстиції України від 26.01.2010 № 20407-0-33-09-21</i></p> <p>Щодо надання роз'яснення стосовно розміру прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати з 1 січня 2010 року. <i>Лист Міністерства юстиції України від 11.02.2010 № 20-0-33-10-21</i></p>	<p>Strengths:</p> <ul style="list-style-type: none"> - деталізація методик, що дозволяє детальніше враховувати потреби різних груп населення; - конкретизація процедур <p>Weaknesses:</p> <ul style="list-style-type: none"> - обмежений вплив; - відсутність широкої публічності <p>Opportunities:</p> <ul style="list-style-type: none"> - поліпшення механізмів контролю <p>Threats:</p> <ul style="list-style-type: none"> - незгодженість окремих пунктів нормативно-правового забезпечення

Продовження табл. 3.7

1	2	3
Постанови:	<p>Про прийняття за основу проекту Закону України про затвердження прожиткового мінімуму на 2001 рік. <i>Постанова Верховної Ради України від 22.02.2001 № 2277-III</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України "Про індексацію грошових доходів населення". <i>Постанова Верховної Ради України від 20.09.2001 № 2713-III</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України "Про індексацію грошових доходів населення". <i>Постанова Верховної Ради України від 20.09.2001 № 2714-III</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про затвердження прожиткового мінімуму на 2002 рік. <i>Постанова Верховної Ради України від 20.09.2001 № 2723-III</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Кодексу законів про працю України та Закону України "Про оплату праці" (щодо запровадження мінімальної погодинної зарплати). <i>Постанова Верховної Ради України від 12.09.2002 № 135-IV</i></p> <p>Про затвердження Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 17.07.2003 № 1078</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про затвердження прожиткового мінімуму на 2003 рік. <i>Постанова Верховної Ради України від 21.11.2002 № 224-IV</i></p> <p>Про представників від центральних органів виконавчої влади в експертній комісії для проведення науково-громадської експертизи набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг для встановлення прожиткового мінімуму. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 02.06.2004 № 722</i></p> <p>Про підвищення рівня забезпечення прожиткового мінімуму для призначення допомоги окремим категоріям громадян. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 17.11.2004 № 1537</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України "Про прожитковий мінімум". <i>Постанова Верховної Ради України від 01.02.2005 № 2393-IV</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 17.05.2006 № 690</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо встановлення мінімальної заробітної плати на рівні прожиткового мінімуму для працездатних осіб). <i>Постанова Верховної Ради України від 03.10.2006 № 196-V</i></p> <p>Про перегляд прожиткового мінімуму та розміру мінімальної заробітної плати у 2007 році. <i>Постанова Верховної Ради України від 22.12.2006 № 518-V</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2007 № 913</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 12.03.2008 № 170</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2009 рік" (щодо розмірів прожиткового мінімуму та розміру мінімальної заробітної плати). <i>Постанова Верховної Ради України від 25.06.2009 № 1555-VI</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати. <i>Постанова Верховної Ради України від 06.10.2009 № 1625-VI</i></p> <p>Про визначення та застосування мінімальної заробітної плати в погодинному розмірі. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 05.05.2010 № 330</i></p> <p>Про внесення зміни до пункту 2 Порядку проведення науково-громадської експертизи набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг для встановлення прожиткового мінімуму і визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Перелік від 16.06.2010 № 444</i></p>	<p>Strengths: - активна законодавча діяльність, що свідчить про активну роботу уряду і парламенту над регулюванням доходів населення та прожиткового мінімуму та сприяє забезпеченню соціальних гарантій ; - регулярний перегляд та затвердження прожиткового мінімуму забезпечували його актуалізацію відповідно до економічних умов</p> <p>Weaknesses:</p> <ul style="list-style-type: none"> - відсутність системного підходу підхід до регулювання доходів, тимчасовий характер регламентів, зосередженість на окремих аспектах, - бюрократія та затримки впровадження <p>Opportunities:</p> <ul style="list-style-type: none"> - удосконалення механізмів прийняття і реалізації; - підвищення соціальних стандартів <p>Threats:</p> <ul style="list-style-type: none"> - обмежені бюджетні ресурси знижують можливості уряду щодо підвищення соціальних стандартів; - ризик посилення інфляції

Примітка: сформовано автором на основі проведеного дослідження за даними [30].

Нормативно-правова база функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині оптимізації доходів населення у 2011-2023 роках відображає спроби уряду вдосконалити процедури визначення прожиткового мінімуму та підходи до детінізації доходів (Табл. 3.8). бізнесу до підвищення заробітних плат за рахунок податкових стимулів.

Таблиця 3.8

Аналіз нормативно-правового забезпечення функціонування ЕМ ДУПБ у частині оптимізації доходів населення з 2011 року до 2023 року

Нормативно-правове забезпечення оптимізації доходів населення		Акценти SWOT аналізу
1	2	3
Постанови:	<p>Про повернення на доопрацювання проекту Закону України про внесення змін до Закону України "Про прожитковий мінімум" щодо порядку затвердження прожиткового мінімуму. <i>Постанова Верховної Ради України від 20.09.2011 № 3762-VI</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 13.06.2012 № 526</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 29.01.2014 № 36</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 № 836</i></p> <p>Про внесення зміни до пункту 2 Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 18.10.2017 № 782</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2018 № 141</i></p> <p>Про внесення змін до пункту 2 Порядку проведення науково-громадської експертизи набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг для встановлення прожиткового мінімуму. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2019 № 49</i></p> <p>Про проведення парламентських слухань на тему: "Проблеми формування прожиткового мінімуму в Україні". <i>Постанова Верховної Ради України від 03.10.2019 № 150-IX</i></p> <p>Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Проблеми формування прожиткового мінімуму в Україні". <i>Постанова Верховної Ради України; Рекомендації від 19.05.2020 № 620-IX</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку проведення науково-громадської експертизи набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг для встановлення прожиткового мінімуму. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 № 970</i></p> <p>Про повернення на доопрацювання проекту Постанови Верховної Ради України про звернення до Кабінету Міністрів України щодо забезпечення норм чинного законодавства України у частині встановлення посадового окладу педагогічного працівника (дошкільної освіти, загальної середньої освіти, професійної освіти, позашкільної освіти, фахової передвищої освіти, вищої освіти) найнижчої кваліфікаційної категорії в розмірі трьох мінімальних заробітних плат. <i>Постанова Верховної Ради України від 19.02.2021 № 1275-IX</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 31.03.2021 № 278</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань формування прожиткового мінімуму та створення передумов для його підвищення. <i>Постанова Верховної Ради України від 02.06.2021 № 1507-IX</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2021 № 1141</i></p>	<p>Strengths:</p> <ul style="list-style-type: none"> - оновлення механізмів індексації, що відображає спроби уряду зробити процес більш адаптивним до економічних змін; - забезпечення соціального захисту <p>Weaknesses:</p> <ul style="list-style-type: none"> - затримка у реалізації, про що свідчить необхідність повернення на доопрацювання законопроектів; - обмеженість охоплення; - відсутність безпосереднього впливу на реальні доходи <p>Opportunities:</p> <ul style="list-style-type: none"> - покращення соціальної справедливості; - адаптація до змін у економіці; - залучення уваги до проблеми через парламентські слухання, що підвищують обізнаність щодо проблем формування прожиткового мінімуму <p>Threats:</p> <ul style="list-style-type: none"> - недостатність фінансування; - наростання інфляційного тиску

Продовження табл. 3.8

1	2	3
Накази, розпорядження:	<p>Про внесення змін до плану заходів щодо детінізації доходів та відносин у сфері зайнятості населення. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.06.2012 № 405-р</i></p> <p>Про внесення змін до Методики визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення. <i>Мінсоцполітики України, Мінекономрозвитку України, Держстат України; Наказ від 13.01.2014 № 16/20/8</i></p> <p>Про затвердження Методики визначення прожиткового мінімуму. <i>Мінсоцполітики України, Мінагрополітики України, Держстат України; Наказ, Методика від 03.02.2017 № 178/147/31</i></p>	<p>Strengths: - удосконалення методик; - детінізація доходів</p> <p>Weaknesses: - обмеженість охоплення; - бюрократична складність</p> <p>Opportunities: - адаптація до економічних змін; - підвищення ефективності соціальної політики</p> <p>Threats: - економічні коливання; - ризик неврахування реальних потреб населення</p>

Примітка: сформовано автором на основі проведеного дослідження за даними [30].

Значної уваги при забезпечення належного рівня продовольчої безпеки заслуговує процес ціноутворення харчових продуктів, який впливає на економічну доступність їжі, тим самим визначаючи здатність людей купувати достатню кількість якісної та безпечної їжі, адже зростання цін обмежує доступ до продовольчих продуктів та призводить до недостатнього споживання, що негативно позначається на здоров'ї населення. Економічний механізм державного управління відіграє ключову роль у регулюванні цін на продовольство, спрямовуючи зусилля на стабілізацію цін та захист купівельної спроможності громадян. Ефективне регулювання цін, включаючи втручання у формування цін на сільськогосподарську продукцію, контроль за цінами на критично важливі харчові продукти та введення субсидій для підтримки виробників і споживачів, може значно підвищити доступність продовольства.

Проведений SWOT аналіз нормативно-правового забезпечення функціонування ЕМ ДУПБ у частині оптимізації ціноутворення свідчить про відсутність регіональної специфіки державної політики у даному контексті (Табл. 3.9).

Основними сильними сторонами постанов, що регулюють дані питання є встановлені чіткі правила і процедури для формування цін на окремі продовольчі товари, що сприяє прозорості та передбачуваності у цій сфері, а також забезпечення механізмів державного контролю, що допомагає запобігати їх

необґрунтованому зростанню. Слід зазначити, що нормативно-правове регулювання ціноутворення допомагає захищати інтереси споживачів, особливо у воєнний період, коли ризик зростання цін збільшується, а встановлення меж для цін на критично важливі продовольчі товари сприяє стабілізації ринкових відносин та зменшенню волатильності цін.

Таблиця 3.9

Аналіз нормативно-правового забезпечення функціонування ЕМ ДУПБ у частині оптимізації ціноутворення

Нормативно-правове забезпечення оптимізації цін на продовольство		Акценти SWOT аналізу
1	2	3
Накази:	<p>Про внесення змін і доповнень до Порядку визначення середньозважених цін на зерно по наслідках біржових торгів в Україні за спотовими контрактами, затвердженого наказом Міністерства фінансів України та Міністерства сільськогосподарства і. <i>Мінфін України; Наказ від 09.08.1996 № 165/247</i></p> <p>Про затвердження форми декларації про оптову ціну на продовольчі товари, щодо яких запроваджено державне регулювання, та Інструкції про заповнення і застосування декларації про оптову ціну на продовольчі товари, щодо яких запроваджено державне регулювання. <i>Мінекономіки (з 2005 р.); Наказ, Форма типового документа, Декларація, Інструкція від 13.08.2008 № 341</i></p> <p>Порядок надання висновків щодо розрахунків економічно обґрунтованих планованих витрат під час формування оптово-відпускних цін на продовольчі товари, зміни цін на які підлягають декларуванню. <i>Мінекономрозвитку України; Наказ, Порядок, Форма типового документа, Висновок від 14.08.2013 № 967</i></p>	<p>Strengths: - стандартизація процесів ціноутворення; - регулювання ринкових цін</p> <p>Weaknesses: - бюрократизація процесів; - обмеження гнучкості ринку</p> <p>Opportunities: - захист споживачів; - стабілізація ринку</p> <p>Threats: - ризик маніпуляцій на ринку; - зниження інвестиційної привабливості</p>
Постанови:	<p>Про внесення змін до системи регульованих цін на продовольчі товари. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.1992 № 359</i></p> <p>Про створення Міжвідомчої комісії з питань регулювання ринку продовольства, цін і доходів сільськогосподарських товаровиробників. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 06.07.1998 № 1026</i></p> <p>Про заходи щодо стабілізації ринку основних продовольчих товарів. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 18.06.1999 № 1061</i></p> <p>Про недоліки у роботі окремих органів виконавчої влади із забезпечення продовольчої безпеки та заходи щодо стабілізації ринку основних продовольчих товарів. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2003 № 1150</i></p> <p>Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань ціноутворення на окремі види продовольчих товарів. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 09.02.2011 № 168</i></p> <p>Деякі питання продовольчої безпеки. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Методика від 05.12.2007 № 1379</i></p> <p>Деякі питання реалізації цукру з державного продовольчого резерву. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 13.05.2009 № 460</i></p> <p>Про затвердження Порядку декларування зміни оптово-відпускних цін на продовольчі товари. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Декларація, Форма типового документа від 17.10.2007 № 1222</i></p> <p>Про особливості закупівлі продовольчої продукції та світлих нафтопродуктів до державного матеріального резерву. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 01.07.2009 № 667</i></p> <p>Про затвердження Рішення Ради глав урядів Співдружності Незалежних Держав про Комплекс спільних заходів з підвищення продовольчої безпеки держав - учасниць СНД. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2009 № 781</i></p> <p>Про регулювання цін на окремі види продовольчих товарів та забезпечення стабільної роботи виробників продовольства в умовах воєнного стану. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Перелік від 19.06.2023 № 650</i></p>	<p>Strengths: - створення регулятивної бази для ціноутворення; - закладання основ для формування структурованого підходу до регулювання цін на продовольчі товари, що забезпечує стабільність і прозорість ціноутворення - забезпечення доступності продовольства</p> <p>Weaknesses: - бюрократичні процедури; - ризик втручання у ринкові механізми, спотворення ринкових сигналів, що впливає на ефективність розподілу ресурсів і може призвести до дефіциту продовольчих товарів</p> <p>Opportunities: - підвищення продовольчої безпеки; - сприяння міжвідомчій співпраці</p> <p>Threats: - ризик надмірного регулювання; - міжнародні відносини</p>

Продовження таблиці 3.9

1	2	3
Розпорядження, міжнародні документи:	<p>Про встановлення закупівельної ціни на молоко, використовуване для виробництва продуктів дитячого харчування. <i>Розпорядження Ради Міністрів Української РСР від 25.03.1991 № 87-р</i></p> <p>Про розрахунки за яйця курячі (харчові), що закуповуються за договорами з підприємствами й організаціями. <i>Кабінет Міністрів УРСР; Розпорядження від 08.07.1991 № 99-р</i></p> <p>Про утворення Українського фонду підтримки селянських (фермерських) господарств і кооперативів по виробництву сільськогосподарської продукції. <i>Кабінет Міністрів УРСР; Розпорядження від 27.06.1991 № 83-р</i></p> <p>Про встановлення закупівельної ціни на молоко, використовуване для виробництва продуктів дитячого харчування. <i>Розпорядження Ради Міністрів Української РСР від 25.03.1991 № 87-р</i></p> <p>Про звільнення дипломатичних представництв України від ліцензування та сплати мита за промислові та продовольчі товари. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.05.1993 № 320-р</i></p> <p>Протокол про затвердження Положення про Міждержавну комісію щодо імпорту продовольчих товарів та про склад цієї Комісії. <i>СНД; Протокол, Положення, Міжнародний документ від 13.03.1992</i></p> <p>Про реалізацію Аграрним фондом пшениці врожаю 2005 року з державного продовольчого резерву. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.04.2007 № 243-р</i></p> <p>Про реалізацію жита з державного продовольчого резерву. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.05.2007 № 350-р</i></p> <p>Про затвердження плану заходів забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; План, Заходи від 29.04.2022 № 327-р</i></p>	<p>Strengths:</p> <ul style="list-style-type: none"> - пряме регулювання цін, що забезпечує можливість контролю за вартістю основних продуктів харчування; - підтримка аграрного сектору, сприяння утворенню фондів для підтримки фермерських господарств сприяє розвитку виробництва сільськогосподарської продукції <p>Weaknesses:</p> <ul style="list-style-type: none"> - бюрократизація процесів; - ризик знецінення ринкових механізмів, зниження мотивації виробників збільшувати виробництво або входити на ринок <p>Opportunities:</p> <ul style="list-style-type: none"> - забезпечення економічної доступності продовольства; - стабілізація ринку <p>Threats:</p> <ul style="list-style-type: none"> - залежність від державних втручань; - негативний вплив на виробників

Примітка: сформовано автором на основі проведеного дослідження за даними [30].

Проте строгі регламенти щодо ціноутворення дещо обмежують здатність ринку швидко адаптуватися до змін у попиті та пропозиції, а велика кількість нормативних вимог та необхідність заповнення різноманітних документів призводить до бюрократичного навантаження на аграрні підприємства. Окрім цього варто відмітити, що створення жорстких рамок ціноутворення призводить до спроб обходу цих норм та умов для монополізації окремих сегментів ринку, а також негативно впливає на інвестиційний клімат в аграрному секторі, знижуючи мотивацію до внесення інвестицій в розвиток та впровадження інновацій.

Аналізуючи постанови Кабінету Міністрів України варто відмітити, що чинність окремих документів видається необґрунтованою в контексті війни в Україні, зокрема постанова № 781 «Про затвердження Рішення Ради глав урядів Співдружності Незалежних Держав про Комплекс спільних заходів з підвищення продовольчої безпеки держав - учасниць СНД» від 29.07.2009. Перш за все війна в Україні ставить під сумнів можливість ефективної співпраці в рамках СНД для

України, а економічні санкції та політична ізоляція країни агресора повинні обмежувати співпрацю та відповідальність за виконання постанови, зокрема у частині ціноутворення. Залежність від імпорту продовольчих товарів з країн СНД може стати вразливим місцем в умовах війни, особливо якщо це стосується країн, що підтримують агресію проти України, тому першочерговим завданням уряду є забезпечення продовольчого суверенітету держави. Відтак у контексті цих викликів, важливо переглянути та адаптувати окремі постанови до поточних умов війни, забезпечити адекватну відповідь на безпекові виклики. Оскільки Україна прагне інтеграції до Європейського Союзу та адаптації свого законодавства до європейських стандартів, у тому числі у сфері продовольчої безпеки, то важливим є законодавче закріплення міжнародної співпраці у контексті продовольчої безпеки з державами, що підтримують Україну. Окрім цього війна в Україні змінила пріоритети в галузі продовольчої безпеки, зосередивши увагу на відновленні пошкодженої інфраструктури, розвитку внутрішнього аграрного сектору та адаптації до нових реалій військового часу, при цьому важливим є врахування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, зокрема і у напрямку ціноутворення. Урядом вже подано на розгляд питання виходу зі співробітництва за участю держав СНД не лише у контексті продовольчої безпеки, зокрема «Про вихід з Угоди про співробітництво держав - учасниць СНД у сфері регулювання рекламної діяльності», «Про вихід з Угоди про співробітництво в сфері збереження і використання генетичних ресурсів культурних рослин держав - учасниць СНД», «Про вихід з Угоди про співробітництво держав - учасниць СНД у створенні, використанні та розвитку міждержавної мережі інформаційно-маркетингових центрів для просування товарів і послуг на національні ринки», «Про вихід з Угоди про співробітництво держав - учасниць СНД у створенні, використанні та розвитку міждержавної мережі інформаційно-маркетингових центрів для просування товарів і послуг на національні ринки», «Про вихід з Угоди про підтримку і розвиток малого підприємництва в державах - учасницях СНД», «Про вихід з Угоди про

співробітництво держав - учасниць СНД у створенні, використанні та розвитку міждержавної мережі інформаційно-маркетингових центрів для просування товарів і послуг на національні ринки”, проте багато постанов такого плану є чинними.

Водночас ряд постанов і розпоряджень було спрямовано встановлення закупівельних цін на продукти дитячого харчування, яйця курячі, та регулювання цін на інші продовольчі товари, що забезпечило можливість контролю за вартістю основних продуктів харчування, а утворення фондів для підтримки фермерських господарств сприяло розвитку виробництва сільськогосподарської продукції та стабілізації цін, що є ключовим для продовольчої безпеки. Заходи щодо регулювання цін та підтримки аграрного сектору дозволяють стабілізувати ринок продовольства, сприяють зменшенню коливань цін та забезпеченню доступності продуктів харчування для населення.

Окремо варто відмітити постанову Кабінету Міністрів України № 650 «Про регулювання цін на окремі види продовольчих товарів та забезпечення стабільної роботи виробників продовольства в умовах воєнного стану» від 19.06.2023, орієнтовану на стабілізацію продовольчих цін, підтримку виробників та захист внутрішнього ринку. Постанова спрямована на захист внутрішнього ринку від можливих зовнішніх шоків та спекуляцій, забезпечуючи стабільність постачання та цін на продовольство, що особливо важливо для забезпечення продовольчого суверенітету держави в умовах, коли зовнішні торговельні відносини можуть бути ускладнені через військові дії або економічні санкції. Окрім цього регулювання цін на ключові види продовольчих товарів з метою запобігання їх необґрунтованому зростанню в умовах воєнного стану, сприятиме забезпеченню доступності продовольства для всіх верств населення. Проте без уваги залишаються проблеми обмеженості охоплення деяких видів продовольчих товарів, необхідних для забезпечення продовольчої безпеки населення, збільшення бюрократичних процедур для виробників продовольства, ризику викривлення ринкових механізмів, нерівномірний вплив на різні категорії виробників, тощо.

У світовій практиці державного управління застосування економічного механізму відіграє важливу роль для забезпечення якості та безпечності продовольства для населення, а нормативно-правове забезпечення охоплює ряд ключових аспектів спрямованих на законодавче закріплення стандартів якості, ліцензування та сертифікацію, контроль та нагляд, розвиток інфраструктури якості, а також міжнародну інтеграцію. Дія економічного механізму у даному контексті визначається впровадженням системи економічних санкцій за відсутність відповідних ліцензій або сертифікатів якості, а також порушення стандартів якості і безпеки продовольства. Водночас важливим є запровадження економічних стимулів для підприємств, які регулярно демонструють високий рівень відповідності цим стандартам та надання фінансової допомоги для покриття частини витрат на отримання необхідних сертифікацій, а також надання податкових кредитів, субсидій, а також пільгових кредитів для компаній, що інвестують у технології та обладнання, спрямовані на підвищення якості продукції. Державне фінансування або сприяння у фінансуванні через партнерства з приватним сектором для створення лабораторій, центрів сертифікації та інших установ, що здійснюють контроль якості сприяє розвитку інфраструктури у даній сфері. Відтак застосування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою для стимулювання підвищення якості продовольства та забезпечення дотримання стандартів безпеки потребує дослідження ефективності діючого нормативно-правового забезпечення з метою виявлення проблемних місць та розробки напрямів його покращення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про наявність вагомих досліджень у сфері державного управління якістю та безпекою продовольства. Науковці пропонують напрями вдосконалення стандартів якості продовольчої продукції [95, с. 104-108], описують сучасний стан та перспективи правового забезпечення якості [460, с. 133-138], проблеми забезпечення якості сільськогосподарської продукції та продовольства у системі агробізнесу [66, с. 37-48], а також характеризують особливості системи контролю і моніторингу безпечності та якості продовольчої продукції в Україні [65, с. 101-106]. Значну

увагу приділено питанням забезпечення продовольчої та екологічної безпеки на деокупованих територіях в умовах післявоєнного відновлення, зокрема щодо належної якості продуктів харчування [88, с. 379-383]. Вчені підкреслюють, що руйнування, викликані військовим вторгненням росії, є колосальними, а відновлення постраждалих територій після війни вимагатиме інтенсивних зусиль не тільки від України, але й від міжнародної демократичної спільноти, в тому числі залучення глобальних механізмів компенсації збитків, відновлення екологічного балансу та аграрного сектору, щоб забезпечити продовольчу та екологічну стабільність. Досліджуючи якість продуктів харчування з метою формування ефективної системи державного регулювання, науковці вказують, що правила щодо обігу, обробки та зберігання харчових продуктів допомагають звести до мінімуму ризик мікробного забруднення, залишків хімічних речовин та інших потенційних небезпек [116, с. 345-352], а відтак залучення економічного механізму у вигляді методів примусу та стимулу у даному контексті дозволить отримати значні результати. Проведені дослідження дають відповіді на ряд питань пов'язаних із правовим забезпеченням якості та безпечності продовольства, проте поза увагою залишаються проблеми пов'язані із функціонування економічного механізму державного управління, що негативно відображається на можливості забезпечення належного рівня продовольчої безпеки.

Визначення проблем, що стоять перед забезпеченням продовольчої безпеки в Україні, особливо у контексті якості харчових продуктів, тісно пов'язане з дієвістю існуючого законодавства. Аналіз сильних і слабких сторін, можливостей та загроз правового регулювання, яке підтримує економічний механізм державного управління у сфері продовольчої безпеки з точки зору якості продовольства, вказує на проблеми, які потребують розв'язання. Серед найважливіших проблем та загроз слід виокремити труднощі з імплементацією законодавства, політичну та економічну нестабільність, ризики неефективної адаптації, бюрократичні зволікання та нестачу фінансування, ризики посилення корупції (Табл. 3.10).

Законодавством України визначено поняття безпечності харчового продукту, під яким розуміють стан харчового продукту, що є результатом діяльності з виробництва та обігу, яка здійснюється з дотриманням вимог, встановлених санітарними заходами та/або технічними регламентами, та забезпечує впевненість у тому, що харчовий продукт не завдає шкоди здоров'ю людини (споживача), якщо він спожитий за призначенням [367]. Таке твердження дає підстави виділити санітарні заходи та технічні регламенти, як такі, що сприяють підтримці продовольчої безпеки країни, а їх зміст як такий, що визначає конкретні вимоги до виготовленої продукції дотримання яких покладене на відповідальність виробників, що займаються аграрним підприємництвом.

Досягненню високих результатів щодо підтримки продовольчої безпеки за даним напрямом є проблема низьких стандартів визначення рівня безпечності харчових продуктів в Україні у порівнянні з європейськими. З 2002 р. в Україні прийнято ряд законів, що регулюють питання відповідності системи управління безпечністю харчових продуктів основним концепціям НАССР. Зокрема 1 липня 2003 р. прийнято національний стандарт ДСТУ 4161-2003 «Системи управління безпечністю харчових продуктів», та з 1 серпня 2007 р. набув чинності національний стандарт ДСТУ ISO 22000:2007 (ідентичний міжнародному стандарту ISO 22000:2005). Проте необхідна адаптація цих законів до європейських стандартів та прийняття кількох законів, які відповідатимуть європейській системі контролю безпечності продуктів, оскільки європейські вимоги щодо безпечності харчових продуктів є значно строгішими.

Позитивною характеристикою системи державного управління у напрямку підтримки продовольчої безпеки країни є дія Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», що відповідає за введення в Україні системи контролю якості згідно європейської моделі гарантування безпеки та якості харчових продуктів і базується на процедурах НАССР (Hazard Analysis and Critical Control Points – аналіз небезпечних чинників і критичні контрольні точки).

Поряд з цим розроблено низку законопроектів спрямованих на посилення відповідальності за невиконання умов стандартів, санітарних заходів та технічних регламентів щодо виготовлення харчових продуктів, проте дослідження динаміки порушень у даній галузі свідчить про низький рівень самосвідомості підприємців, що займаються виготовленням сільськогосподарської продукції, а тому виникає необхідність посилення моніторингу та контролю функціонування аграрного підприємництва.

Таблиця 3.10.

Аналіз законодавчого регулювання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині забезпечення якості продовольства

Нормативно-правове забезпечення		Акценти SWOT аналізу
1	2	3
Постанови:	<p>Про проект Закону України про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини. <i>Постанова Верховної Ради України від 18.11.1997 № 641/97-ВР</i></p> <p>Про питання Національного агентства з контролю за якістю та безпекою продуктів харчування, лікарських засобів та виробів медичного призначення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.1999 № 767</i></p> <p>Про прийняття за основу проектів законів України про внесення змін до Закону України "Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини". <i>Постанова Верховної Ради України від 12.09.2002 № 133-IV</i></p> <p>Про визначення єдиного органу з питань контролю за якістю та безпекою рибної продукції, що експортується. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 12.03.2003 № 313</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України "Про якість та безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини". <i>Постанова Верховної Ради України від 22.06.2005 № 2699-IV</i></p> <p>Деякі питання вдосконалення роботи підприємств, діяльність яких пов'язана з утилізацією та переробкою відходів тваринного походження, неякісних харчових продуктів та продовольчої сировини. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Перелік від 29.10.2012 № 1147</i></p>	<p>Strengths: створення спеціалізованих органів контролю, що забезпечує централізований нагляд за безпекою продуктів харчування; включення положень європейського законодавства, що сприяє гармонізації українських стандартів з міжнародними</p> <p>Weaknesses: затримки у впровадженні та оновленні законодавства, що уповільнює адаптацію до сучасних вимог; недостатність фінансування, обмеженість ресурсів для виконання програм та ініціатив; виклики у стандартизації та сертифікації через розбіжності між національними та міжнародними стандартами, що ускладнює торгівлю продовольчими товарами</p> <p>Opportunities: Розширення міжнародної співпраці через участь в міжнародних програмах та проектах, що підвищує рівень якості та безпеки продовольства; посилення контролю та прозорості в процесі виробництва і постачання харчових продуктів, що сприятиме збільшенню довіри споживачів; використання сучасних методів аналізу та контролю значно підвищить ефективність системи безпеки харчових продуктів.</p> <p>Threats: воєнні дії та економічна криза негативно впливають на здатність держави ефективно управляти продовольчою безпекою; ризик посилення корупції у сфері контролю харчових продуктів підриває всю систему безпеки; швидкий розвиток біотехнологій та нових продуктів харчування випереджає поточні нормативні механізми контролю</p>

Продовження таблиці 3.10

	2	3
Закони, укази, накази:	<p>Про вдосконалення державного контролю за якістю та безпекою продуктів харчування, лікарських засобів та виробів медичного призначення. <i>Указ Президента України від 01.02.1999 № 109/99</i></p> <p>Про організаційні заходи на виконання Указів Президента України "Про вдосконалення державного контролю за якістю та безпекою продуктів харчування, лікарських засобів та виробів медичного призначення" від 1 лютого 1999 року N 109/99 та "Про Положення про Національне агентство з контролю за якістю та безпекою продуктів харчування, лікарських засобів та виробів медичного призначення" від 29 березня 1999 року N 301/99. <i>МОЗ України, НАЗК України; Наказ від 10.06.1999 № 007</i></p> <p>Про затвердження Положення про державний контроль за якістю та безпекою незареєстрованих медичної техніки та виробів медичного призначення при їх увезенні на митну територію України та Положення про державний контроль за якістю та безпекою незареєстрованих спеціальних харчових продуктів, харчових добавок та біологічно активних харчових добавок при їх увезенні на митну територію України. <i>НАЗК України, МОЗ України; Наказ, Положення від 30.06.1999 № 012</i></p> <p>Положення про державний контроль за якістю та безпекою незареєстрованих спеціальних харчових продуктів, харчових добавок та біологічно активних харчових добавок при їх увезенні на митну територію України. <i>НАЗК України, МОЗ України; Положення від 30.06.1999 № 012</i></p> <p>Про організацію державного контролю за якістю та безпекою спеціальних харчових продуктів, біологічно активних добавок та харчових добавок. <i>НАЗК України, МОЗ України; Наказ, Положення від 30.06.1999 № 009</i></p> <p>Про впорядкування умов оплати праці працівників лабораторій з контролю за якістю та безпекою продуктів харчування системи Держстандарту України. <i>Держкомстандартизації; Наказ від 11.03.2001 № 100</i></p> <p>Про внесення змін до Закону України "Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини". <i>Закон України від 24.10.2002 № 191-IV</i></p> <p>Положення про Центральну галузеву дегустаційну комісію з оцінки якості харчової продукції, яка випускається підприємствами Української спілки об'єднань, організацій і підприємств по виробництву продовольчих товарів "Укрпродспілка". <i>Мінагрополітики України; Наказ, Положення від 14.05.2009 № 332</i></p> <p>Про затвердження Положення про Центральну галузеву дегустаційну комісію з оцінки якості морозива в системі Міністерства аграрної політики України та Інструкції про порядок проведення оцінки якості морозива. <i>Мінагрополітики України; Наказ, Положення від 25.07.2005 № 335</i></p> <p>Про внесення змін до Закону України "Про якість та безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини". <i>Закон України від 06.09.2005 № 2809-IV</i></p> <p>Про внесення зміни до пункту 1 розділу XI "Прикінцеві положення" Закону України "Про безпечність та якість харчових продуктів" щодо реалізації на агропродовольчих ринках продукції домашнього виробництва та подвірного забою. <i>Закон України від 22.10.2009 № 1665-VI</i></p> <p>Про внесення змін до Закону України "Про безпечність та якість харчових продуктів" щодо реалізації на агропродовольчих ринках продукції домашнього виробництва та подвірного забою. <i>Закон України від 28.12.2014 № 67-VIII</i></p> <p>Про затвердження Положення про міжрегіональне головне управління Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів на державному кордоні та внесення змін до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 12 квітня 2017 року № 209. <i>Мінеконом, торгівлі та сг; Наказ, Положення від 23.10.2020 № 2145</i></p> <p>Про внесення змін до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 20 жовтня 2022 року № 813 та затвердження Вимог до окремих показників якості для м'яса свійської птиці. <i>Мінагрополітики; Наказ, Вимоги від 27.03.2023 № 625</i></p>	<p>Strengths: застосування інтегрованого підходу через цілісне регулювання від Президента України до Міністерства охорони здоров'я і Національного агентства, що забезпечує комплексний контроль над якістю та безпекою продуктів;</p> <p>встановлення стандартів та процедур контролю за якістю і безпекою продуктів, що сприяють вирішенню питань якості на різних етапах виробництва та дистрибуції; активізація організаційних заходів та структур, що сприяє ефективнішій імплементації політик і стандартів.</p> <p>Weaknesses: складність та дублювання положень нормативних актів, що призводить до бюрократичних затримок у їх впровадженні та застосуванні;</p> <p>відсутність чітких механізмів контролю та відповідальності; обмеженість бюджетні ресурси, що ускладнює забезпечення належного контролю та моніторингу якості продуктів</p> <p>Opportunities: залучення міжнародного досвіду та фінансування для підвищення ефективності системи контролю за безпекою продуктів; впровадження новітніх технологій для забезпечення більш високого рівня контролю та аналізу якості продуктів; розвиток культури споживання та вимог до якості продуктів серед населення</p> <p>Threats: воєнні дії та політична нестабільність негативно впливають на систему забезпечення якості та безпеки продуктів;</p> <p>бюрократичні складнощі сприяють зростанню корупційних ризиків у сфері контролю якості продуктів; швидкі зміни на ринку продовольства та вимоги до безпеки потребують постійного оновлення та адаптації законодавства</p>

Продовження таблиці 3.10

1	2	3
Розпорядження, міжнародні документи:	<p>Протокол фітосанітарних та інспекційних вимог щодо експорту сої з України до Китаю між Міністерством аграрної політики та продовольства України та Генеральною адміністрацією нагляду за якістю, інспекції та карантину Китайської Народної Республіки <i>Мінагрополітики України, Китай; Протокол, Перелік, Міжнародний документ від 05.12.2013</i></p> <p>Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва у сфері захисту прав споживачів та ринкового нагляду між: Державною службою України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів та Ринковою інспекцією Республіки Словенія <i>Держпродспоживслужба, Словенія; Меморандум, Міжнародний документ від 08.11.2016</i></p> <p>Про віднесення цілісних майнових комплексів державних підприємств до сфери управління Міністерства аграрної політики та продовольства і Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.02.2017 № 68-р</i></p> <p>Протокол санітарних та фітосанітарних вимог щодо експорту шроту соняшникового з України до Китайської Народної Республіки між Міністерством аграрної політики та продовольства України та Генеральною адміністрацією нагляду за якістю, інспекції та карантину Китайської Народної Республіки <i>Мінагрополітики України, Китай; Протокол, Міжнародний документ, Перелік, Форма типового документа, Зразок, Сертифікат від 15.09.2017</i></p> <p>Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством аграрної політики та продовольства України та Міністерством з питань зміни клімату та захисту навколишнього середовища Об'єднаних Арабських Еміратів щодо співробітництва у сфері сільського господарства та безпечності харчових продуктів <i>Мінагрополітики України, О.А.Емірати; Меморандум, Міжнародний документ від 20.02.2019</i></p> <p>Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2021/2117 від 2 грудня 2021 року про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 1308/2013 про спільну організацію ринків сільськогосподарських продуктів, (ЄС) № 1151/2012 про схеми якості для сільськогосподарських продуктів та харчових продуктів, (ЄС) № 251/2014 про визначення, опис, представлення, маркування та охорону географічних зазначень ароматизованих винних продуктів та (ЄС) № 228/2013 про встановлення конкретних заходів для сільського господарства в найвіддаленіших регіонах Союзу <i>Європейський Союз; Регламент, Міжнародний документ від 02.12.2021 № 2021/2117</i></p> <p>Про уповноваження М. Сольського на підписання Угоди про надання гранту (Проект "Зміцнення Фонду часткового гарантування кредитів (ФЧГК) для малих фермерських господарств в Україні") (Проект "Зміцнення Фонду часткового гарантування кредитів у сільському господарстві") між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку, який діє в якості розпорядника Цільового фонду одного донора для Проекту "Зміцнення Фонду часткового гарантування кредитів (ФЧГК) для малих фермерських господарств в Україні". <i>Розпорядження Президента України від 18.08.2023 № 150/2023-рп</i></p>	<p>Strengths: створення спільних стандартів безпеки та якості, розширення експортних можливостей для міжнародного співробітництва, встановлення єдиних стандартів, що забезпечують єдині вимоги до якості харчових продуктів та сировини, підвищуючи довіру споживачів; визначення спеціалізованих органів контролю, що покращує моніторинг безпеки харчових продуктів на всіх етапах їх виробництва та постачання</p> <p>Weaknesses: вузька спеціалізація окремих нормативно-правових актів ускладнює їх застосування до інших продуктів або ринків; необхідність постійного оновлення відповідно до змін у міжнародних стандартах, що вимагає регулярного перегляду меморандумів та протоколів; відсутність контролю впровадження окремих нормативно-правових актів</p> <p>Opportunities: відкриття нових ринків для українських виробників, що сприяє розвитку аграрного сектору; відповідність міжнародним стандартам, що підвищує імідж України як надійного постачальника якісних і безпечних харчових продуктів</p> <p>Threats: політичні та економічні конфлікти ускладнюють міжнародну торгівлю та співпрацю; недотримання міжнародних стандартів загрожує втратою можливості експорту української продукції</p>

Примітка: сформовано автором на основі проведеного дослідження за даними [30].

Правове регулювання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині забезпечення стійкості та адаптивності природних ресурсів спрямоване на створення умов, що забезпечують ефективне та раціональне використання природних ресурсів з мінімізацією негативного впливу на навколишнє середовище (Табл. 3.11).

Аналіз правового регулювання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині забезпечення стійкості та адаптивності природних ресурсів

1	Нормативно-правове забезпечення	Акценти SWOT аналізу
<p>Закони, укази, накази:</p>	<p>2</p> <p>Про затвердження Інструкції про порядок встановлення лімітів на використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення та Інструкції про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення. <i>МОНПС; Наказ, Інструкція від 12.03.1993 № 19</i></p> <p>Про затвердження Інструкції щодо застосування порядку встановлення лімітів використання диких тварин, віднесених до природних ресурсів загальнодержавного значення. <i>Мінекобезпеки України; Наказ, Інструкція від 26.05.1999 № 116</i></p> <p>Про затвердження Правил видачі дозволів на спеціальне використання диких тварин та інших об'єктів тваринного світу, віднесених до природних ресурсів загальнодержавного значення. <i>Мінекобезпеки України; Наказ, Правила від 26.05.1999 № 115</i></p> <p>Про внесення змін та доповнень до Лімітів добування (відстрілу, відлову) диких парнокопитих та хутрових звірів у сезон полювання 2000 - 2001 років, затверджених наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 19.04.2000 N 10, зареєстрованим у Мін'юсті України 20 квітня 2000 року за N 236/4457. <i>Мінекоресурсів України; Наказ від 29.08.2000 № 125</i></p> <p>Про затвердження Положення про Державну інспекцію охорони Чорного моря Міністерства екології та природних ресурсів України. <i>Мінекоресурсів України; Наказ, Положення від 29.09.2000 № 150</i></p> <p>Про затвердження Положення про Державну інспекцію охорони Азовського моря Міністерства екології та природних ресурсів України. <i>Мінекоресурсів України; Наказ, Положення від 29.09.2000 № 151</i></p> <p>Про заходи щодо підвищення ефективності державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів. <i>Указ Президента України від 15.09.2003 № 1039/2003</i></p> <p>Про ратифікацію Протоколу про збереження біорізноманіття та ландшафтів Чорного моря до Конвенції про захист Чорного моря від забруднення. <i>Закон України від 22.02.2007 № 685-V</i></p> <p>Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони біорізноманіття. <i>Закон України від 09.04.2015 № 323-VIII</i></p> <p>Про затвердження Уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів. <i>Міненергетики, захисту довкілля; Наказ, Акт, Форма типового документа, Перелік від 26.11.2019 № 450</i></p> <p>Про внесення змін до Інструкції про застосування порядку установа лімітів на використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення. <i>Міндовкілля; Наказ від 06.08.2020 № 15</i></p> <p>Про затвердження Порядку проведення телефонної «гарячої лінії» у Міністерстві захисту довкілля та природних ресурсів України. <i>Міндовкілля; Наказ, Порядок, Форма, Картка від 28.09.2021 № 627</i></p> <p>Про внесення змін до Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації. <i>Міндовкілля; Наказ від 18.07.2023 № 508</i></p> <p>Про затвердження квот добування (вилову) водних біоресурсів загальнодержавного значення у річках Дніпро та Десна з озерами в межах Чернігівської області, Великобурульському (Харківська область), Звенигородському (Черкаська область) водосховищах та Березанському лимані на 2024 рік. <i>Мінагрополітики; Наказ від 11.12.2023 № 2142</i></p> <p>Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення порядку зміни цільового призначення земельних ділянок для залучення інвестицій з метою швидкої відбудови України. <i>Закон України від 06.02.2024 № 3563-IX</i></p>	<p>3</p> <p>Strengths: збереження природних ресурсів шляхом затвердження лімітів на їх використання; охорони біорізноманіття, шляхом регулювання спеціального використання диких тварин; впровадження механізмів для оцінки шкоди заподіяної лісовому фонду та іншим природним ресурсам внаслідок війни.</p> <p>Weaknesses: недостатність ресурсів для ефективного контролю за дотриманням правил та інструкцій; відсутність адекватного моніторингу та оцінки впливу діяльності на природні ресурси; бюрократичні процедури, що ускладнюють своєчасне реагування на екологічні виклики; розбіжності між регіональними та загальнодержавними ініціативами</p> <p>Opportunities: підвищення обізнаності громадськості та залучення її до охорони природних ресурсів; розширення міжнародного співробітництва для обміну досвідом та кращими практиками; реалізація програм фінансування та підтримки екологічно сталих проєктів</p> <p>Threats: зміни клімату та їх потенційний негативний вплив на природні ресурси; економічна нестабільність, що обмежує фінансування програм з охорони природних ресурсів; політична невизначеність та безперервні зміни у законодавстві, що знижують ефективність заходів охорони; ризики зростання нелегального використання природних ресурсів внаслідок недостатнього контролю.</p>

Продовження таблиці 3.11

1	2	3
Постанови:	<p>Про Державну програму охорони навколишнього природного середовища і раціонального використання природних ресурсів України. <i>Постанова Президії Верховної Ради України від 31.10.1991 № 1760-XI</i></p> <p>Про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду і встановлення лімітів використання ресурсів загальнодержавного значення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 10.08.1992 № 459</i></p> <p>Про сплату вартості послуг, пов'язаних з подачею води на зрошення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.1995 № 174</i></p> <p>Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. <i>Постанова Верховної Ради України від 05.06.1997 № 320/97-ВР</i></p> <p>Про затвердження Порядку стимулювання працівників та розвитку і зміцнення матеріально-технічної бази спеціально уповноважених державних органів, стимулювання громадських інспекторів у галузі охорони природи та раціонального використання природних ресурсів. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 28.06.1997 № 701</i></p> <p>Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. <i>Постанова Верховної Ради України від 05.03.1998 № 188/98-ВР</i></p> <p>Про утворення Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з перевірки додержання вимог законодавства України Міністерством екології та природних ресурсів України при видачі спеціальних дозволів (ліцензій) на користування надрами. <i>Постанова Верховної Ради України від 18.09.2003 № 1168-IV</i></p> <p>Про Рекомендації парламентських слухань "Актуальні проблеми зрошення, підтоплення та повеней в Україні". <i>Постанова Верховної Ради України; Рекомендації від 23.02.2006 № 3506-IV</i></p> <p>Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань використання коштів, передбачених Міністерству екології та природних ресурсів у державному бюджеті. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 04.12.2013 № 891</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони біорізноманіття. <i>Постанова Верховної Ради України від 18.06.2014 № 1516-VII</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні. <i>Постанова Верховної Ради України від 22.05.2018 № 2438-VIII</i></p> <p>Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для розвитку електронного урядування у сфері екології та природних ресурсів. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 31.10.2018 № 916</i></p> <p>Про затвердження критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на охорону навколишнього природного середовища. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Критерії від 11.10.2021 № 1060</i></p> <p>Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України щодо стимулювання меліорації земель. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 № 1077</i></p> <p>Про затвердження Порядку вирубування дерев і чагарників та використання одержаної при цьому деревини у разі зміни цільового призначення земельних лісових ділянок або встановлення сервітуту з метою їх використання в цілях, не пов'язаних із веденням лісового господарства, та переведення земельних лісових ділянок до нелісових земель. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 04.02.2023 № 105</i></p> <p>Про затвердження Порядку створення охоронних зон для збереження біорізноманіття у лісах та Порядку створення охоронних зон для збереження об'єктів Червоної книги України. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Нормативи, Вимоги, Форма типового документа, Паспорт від 12.05.2023 № 499</i></p> <p>Про публічний моніторинг земельних відносин. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Перелік від 12.05.2023 № 474</i></p> <p>Про запобігання нецільовому використанню земель, які займало Каховське водосховище. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 12.03.2024 № 286</i></p>	<p>Strengths: цілісність системи нормативно-правових актів, які регулюють охорону навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів; встановлення чітких порядків для спеціального використання природних ресурсів та видачі дозволів, що сприяє збереженню природних ресурсів та їх сталому використанню; стимулювання громадської активності та участі у галузі охорони природи та раціонального використання природних ресурсів.</p> <p>Weaknesses: проблеми імплементації законодавства на практиці; недостатнє фінансування програм та заходів, спрямованих на охорону та раціональне використання природних ресурсів; високий рівень бюрократії при отриманні дозволів та ліцензій, що знижує ефективність використання природних ресурсів.</p> <p>Opportunities: впровадження новітніх технологій для підвищення ефективності охорони та раціонального використання природних ресурсів; залучення приватного сектору до розв'язання екологічних проблем та управління природними ресурсами</p> <p>Threats: збільшення тиску на природні ресурси внаслідок економічного розвитку та зростання населення; ризик втрати біорізноманіття та зменшення природних ресурсів через неконтрольоване використання та забруднення.</p>

Продовження таблиці 3.11

1	2	3
Розпорядження:	<p>Про забезпечення раціонального використання природних ресурсів та впорядкування санаторно-курортної діяльності на території курорту Трускавець. <i>Розпорядження Президента України від 10.10.1995 № 294/95-пр</i></p> <p>Про забезпечення розроблення програм охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних екологічних пріоритетів. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.08.1998 № 671-р</i></p> <p>Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005 - 2025 роки. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 22.09.2004 № 675-р</i></p> <p>Про перерозподіл у 2011 році видатків, передбачених Міністерству екології та природних ресурсів за деякими бюджетними програмами. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.04.2011 № 266-р</i></p> <p>Про підписання Фінансової угоди між KfW, Франкфурт-на-Майні (“KfW”) та Кабінетом Міністрів України, представленим Міністерством екології та природних ресурсів України (“Отримувач”) на суму 14000000 євро, Проект “Підтримка природно-заповідних територій України” (BMZ № 2011.6612.3 та 2013.6588.1)”. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 № 264-р</i></p> <p>Про схвалення розроблених Міністерством екології та природних ресурсів планів імплементації деяких актів законодавства ЄС. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; Перелік від 15.04.2015 № 371-р</i></p> <p>Про виділення у 2016 році коштів Міністерству екології та природних ресурсів. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.10.2016 № 747-р</i></p> <p>Про перерозподіл деяких видатків державного бюджету, передбачених Міністерству екології та природних ресурсів на 2016 рік. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 952-р</i></p> <p>Про виділення у 2017 році коштів Міністерству екології та природних ресурсів. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 № 549-р</i></p> <p>Про перерозподіл деяких видатків державного бюджету, передбачених Міністерству екології та природних ресурсів на 2017 рік. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.10.2017 № 718-р</i></p> <p>Про перерозподіл деяких видатків державного бюджету, передбачених Міністерству екології та природних ресурсів на 2017 рік. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.12.2017 № 905-р</i></p> <p>Про виділення у 2018 році коштів Міністерству екології та природних ресурсів. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.05.2018 № 331-р</i></p> <p>Про перерозподіл деяких видатків державного бюджету, передбачених Міністерству екології та природних ресурсів на 2018 рік. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.07.2018 № 473-р</i></p> <p>Про схвалення Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 14.08.2019 № 688-р</i></p> <p>Про перерозподіл деяких видатків державного бюджету, передбачених Міністерству екології та природних ресурсів на 2019 рік. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.06.2019 № 397-р</i></p> <p>Про перерозподіл деяких видатків державного бюджету, передбачених Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів на 2021 рік. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.05.2021 № 478-р</i></p> <p>Про виділення коштів для відшкодування витрат, пов'язаних із наданням Грецькій Республіці і Турецькій Республіці допомоги у ліквідації наслідків лісових пожеж. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2021 № 1355-р</i></p> <p>Про перерозподіл деяких видатків державного бюджету, передбачених Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів на 2021 рік. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 № 1642-р</i></p> <p>Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 19.01.2022 № 70-р</i></p> <p>Про погодження зміни цільового призначення земельних ділянок. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.03.2023 № 236-р</i></p> <p>Про погодження зміни цільового призначення земельної ділянки. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.06.2023 № 583-р</i></p> <p>Про погодження зміни цільового призначення земельних ділянок. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.09.2023 № 866-р</i></p>	<p>Strengths: комплексний підхід до вирішення широкого спектру питань від охорони природного середовища до фінансування захисту природно-заповідних територій; схвалення імплементації законодавства ЄС, що сприяє гармонізації українського законодавства з міжнародними стандартами.</p> <p>Weaknesses: постійний перерозподіл бюджетних коштів свідчить про нестабільність фінансування екологічних ініціатив; складність процедур отримання дозволів, що ускладнює реалізацію проектів з охорони природи</p> <p>Opportunities: концепція загальнодержавної програми збереження біорізноманіття створює основу для комплексних заходів охорони природи на довгострокову перспективу; угоди з міжнародними фінансовими установами, відкривають можливості для залучення інвестицій у захист природних ресурсів</p> <p>Threats: зміна клімату, забруднення та надмірне використання природних ресурсів, політична та економічна нестабільність, негативно відображається на пріоритетності державного фінансування; складність збереження природних ресурсів в умовах війни</p>

Продовження таблиці 3.11

	2	3
Міжнародні документи	<p>Угода між Міністерством охорони навколишнього природного середовища України та Міністерством охорони навколишнього середовища, природних ресурсів і лісового господарства Республіки Польщі про співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища. <i>МОНПС, Польща; Угода, Міжнародний документ від 18.05.1992</i></p> <p>Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Узбекистан про співробітництво у галузі охорони довкілля та раціонального природокористування. <i>Узбекистан, Кабінет Міністрів України; Угода, Міжнародний документ від 19.02.1998</i></p> <p>Протокол про збереження біорізноманіття та ландшафтів Чорного моря до Конвенції про захист Чорного моря від забруднення. <i>Болгарія, Грузія, Румунія, російська федерація, Туреччина, Україна; Протокол, Перелік, Список, Міжнародний документ від 14.06.2002</i></p> <p>Угода між Міністерством екології та природних ресурсів України та Міністерством навколишнього середовища та водних ресурсів Республіки Болгарія про співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів. <i>Мінекоресурсів України, Болгарія; Угода, Міжнародний документ від 30.01.2003</i></p> <p>Меморандум про взаєморозуміння в галузі сільського господарства між Міністерством аграрної політики та продовольства України та Міністерством сільського господарства, природних ресурсів і навколишнього середовища Республіки Кіпр. <i>Мінагрополітики України, Кіпр; Меморандум, Міжнародний документ від 08.11.2012</i></p> <p>Адміністративна Угода між Міністерством екології та природних ресурсів України та Міністерством екології, сталого розвитку та енергетики Французької Республіки. <i>Мінприроди України, Франція; Угода, Міжнародний документ від 22.04.2015</i></p> <p>Угода між Міністерством екології та природних ресурсів України та Міністерством навколишнього середовища Литовської Республіки про співпрацю у галузі охорони навколишнього природного середовища. <i>Мінприроди України, Литва; Угода, Міжнародний документ від 12.12.2016</i></p> <p>Про додаткові заходи щодо розвитку лісового господарства, раціонального природокористування та збереження об'єктів природно-заповідного фонду. <i>Указ Президента України від 21.11.2017 № 381/2017</i></p> <p>Угода між Міністерством екології та природних ресурсів України та Міністерством охорони навколишнього середовища та регіонального розвитку Латвійської Республіки про співробітництво в галузі охорони навколишнього природного середовища. <i>Мінприроди України, Латвія; Угода, Міжнародний документ від 04.04.2017</i></p> <p>Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/2001 від 11 грудня 2018 року про стимулювання використання енергії з відновлюваних джерел (нова редакція). <i>Європейський Союз; Директива, Міжнародний документ, Правила від 11.12.2018 № 2018/2001</i></p> <p>Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2018/1999 від 11 грудня 2018 року про управління Енергетичним Союзом і пом'якшення наслідків зміни клімату, про внесення змін до регламентів Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 663/2009 і (ЄС) № 715/2009, директив Європейського Парламенту і Ради 94/22/ЄС, 98/70/ЄС, 2009/31/ЄС, 2009/73/ЄС, 2010/31/ЄС, 2012/27/ЄС і 2013/30/ЄС, директив Ради 2009/119/ЄС і (ЄС) 2015/652 і про скасування Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 525/2013. <i>Європейський Союз; Регламент, Міжнародний документ, Повідомлення, Інформація, Звіт від 11.12.2018 № 2018/1999</i></p> <p>Угода про внесок між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку щодо участі України у Фонді Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля. <i>Україна, ЄБРР; Угода, Міжнародний документ, Правила від 23.07.2020</i></p> <p>Угода про фінансування між Урядом України та Європейською Комісією, що діє від імені Європейського Союзу (Кліматичний пакет для стабільної економіки: (CASE) в Україні ENI/2020/042-818). <i>Угода Кабінету Міністрів України; Європейський Союз; Міжнародний документ, Умови від 06.10.2020</i></p> <p>Угода про внесок між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку щодо участі України у Фонді Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля. <i>Україна, ЄБРР; Угода, Міжнародний документ, Правила від 23.07.2020</i></p>	<p>Strengths: обмін кращими практиками та технологіями в галузі охорони довкілля та сталого використання природних ресурсів через міжнародне співробітництво; широка база міжнародної підтримки, що охоплює різні країни та регіони, включаючи Східну Європу, Центральну Азію та ЄС</p> <p>Weaknesses: зниження ефективності впровадження міжнародних угод на національному рівні через бюрократію та недостатнє фінансування</p> <p>Opportunities: впровадження новітніх технологій у сфері охорони природи та раціонального використання ресурсів; сприяння зростанню громадської обізнаності та активізації зусиль зі збереження природних ресурсів</p> <p>Threats: ризики, пов'язані з політичними змінами та економічною нестабільністю, що негативно відображаються на реалізації угод. можливі конфлікти інтересів між країнами-учасницями угод, що перешкоджатимуть ефективного співробітництву.</p>

Примітка: сформовано автором на основі проведеного дослідження за даними [30].

До таких умов слід віднести регулювання використання землі, водних ресурсів, лісових угідь та інших природних ресурсів, що важливі для сільськогосподарського виробництва, зокрема заходи з охорони ґрунтів, запобігання їх ерозії, забрудненню хімічними речовинами та виснаженню; регулювання водокористування, зокрема в системах зрошення, що передбачає захист водойм від забруднення; збереження лісових ресурсів та біорізноманіття, через регулювання лісовідновлення та контроль вирубки лісів; встановлення максимально допустимих рівнів залишків пестицидів, добрив та інших агрохімікатів у продуктах харчування для забезпечення їх безпеки; заходи щодо збереження генетичних ресурсів сільськогосподарських культур та диких видів, важливих для продовольчої безпеки; а також підтримку ініціатив з адаптації до зміни клімату та мінімізації викидів парникових газів в агросекторі, та використання відновлюваних джерел енергії. Загалом, нормативно-правове регулювання в цій сфері має на меті створення умов для збалансованого використання природних ресурсів, забезпечення їх стійкості та адаптивності до змінюваних умов, що є ключовим для підтримання продовольчої безпеки нації.

У світовій практиці для кожного з описаних аспектів існують специфічні методи економічного механізму державного управління, зокрема це економічні стимули для сталого землеробства, диференційовані тарифи за водокористування, впровадження грантів та стимулів для лісовідновлення, системи торгівлі емісійними квотами, що враховують поглинання CO₂ лісами, штрафи за використання заборонених або надмірних кількостей агрохімікатів, підтримка переходу на органічне землеробство та застосування менш шкідливих альтернатив, фінансування проєктів зі збереження та відтворення генетичних ресурсів, інвестиції в технології, що зменшують викиди парникових газів, гранти та субсидії на впровадження інноваційних та стійких технологій, тощо. Частково описані методи застосовуються у практиці державного управління в Україні, проте існує ряд проблем з їх імплементацією та ефективністю, відтак необхідним є проведення детального аналізу нормативно-правового забезпечення сталого

використання природних ресурсів, зниження негативного впливу на довкілля, збереження біорізноманіття та адаптації до змін клімату та його удосконалення, що сприятиме стійкості та адаптивності системи продовольчої безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про наявність багатьох наукових праць, що висвітлюють дану проблематику у контексті забезпечення сталого використання природних ресурсів [86, с. 57-65; 43, с. 111-115; 24, с. 13-19; 108, с. 259-278, 21, с. 147-163], а також зарубіжного досвіду вирішення існуючих проблем [453, с. 182-192]. Попри детальний розгляд важливих аспектів продовольчої безпеки, дослідження законодавчої бази, яка забезпечує реалізацію економічного механізму державного управління в частині забезпечення стійкості та адаптивності природних ресурсів, залишається недостатньо висвітленим і потребує додаткового систематизованого аналізу для ідентифікації наявних проблем та покращення нормативно-правового регулювання. Проведений SWOT аналіз нормативно-правового забезпечення функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині забезпечення стійкості та адаптивності природних ресурсів свідчить про наявність таких слабких сторін як недостатнє фінансування екологічних програм, відсутність інтеграції між різними галузевими законами та політиками, недоліки в моніторингу та звітності, бюрократичні бар'єри для впровадження інновацій та використання новітніх технологій, а також загрози, що включають ризики, пов'язані з війною, зміною клімату, втратою біорізноманіття, забрудненням довкілля та нестійкістю аграрного сектору.

Проведений аналіз нормативно-правового забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, результати якого узагальнено на рисунку 3.1, свідчить про необхідність проведення певних реформ щодо покращення державної політики у сфері продовольчої безпеки.

Нормативно-правове забезпечення реалізації економічного механізму державного управління агропродовольчою безпекою

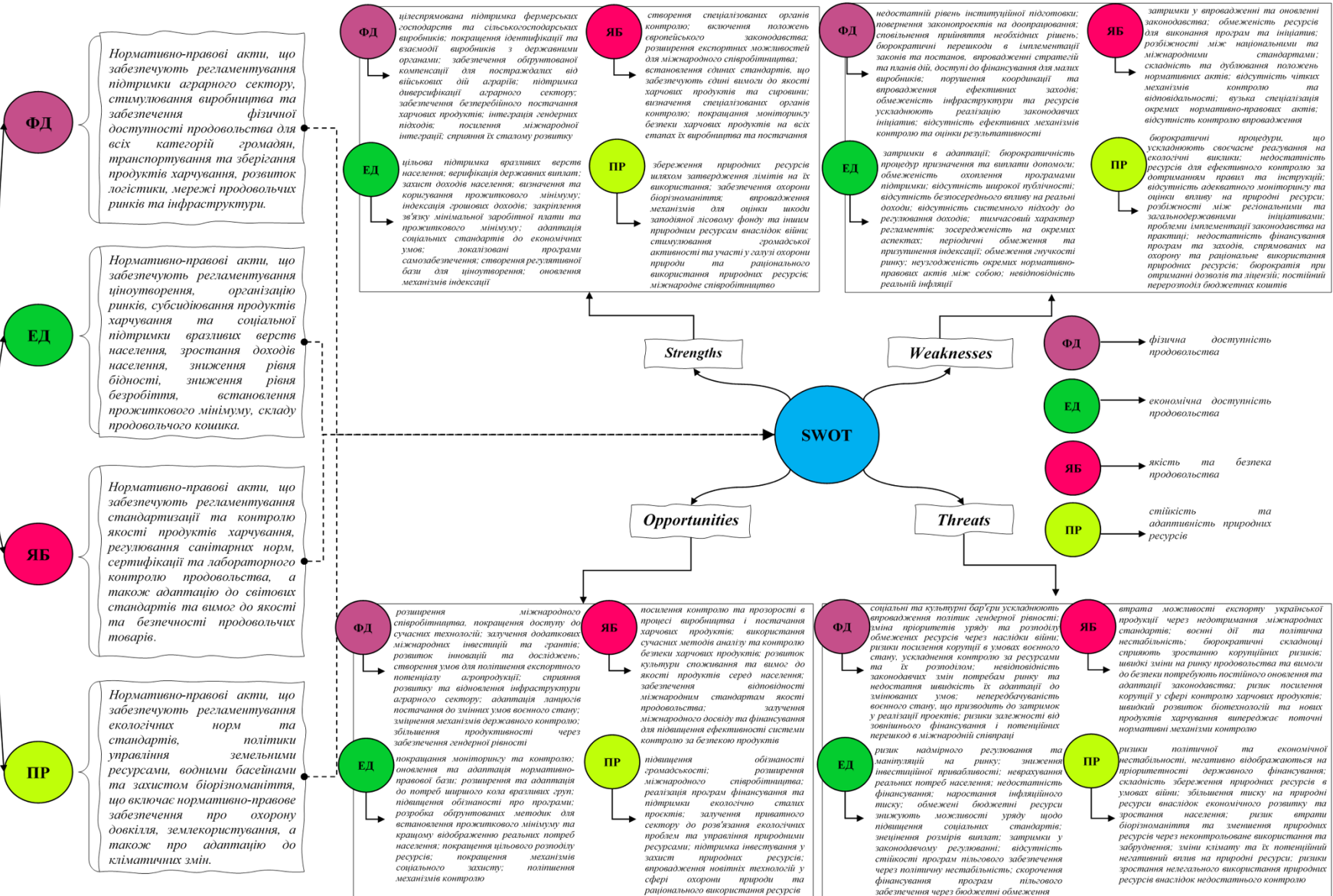

Рис. 3.1. Ключові аспекти SWOT-аналізу нормативно правового забезпечення реалізації ЕМ ДУПБ

Примітка: розроблено автором..

3.2. Функціонування органів публічної влади в межах реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою

Як було зазначено, державне управління продовольчою безпекою у контексті концептуальної моделі державного управління передбачає взаємозв'язок основних компонентів державного управління, а саме державних регламентів, державної політики та публічного адміністрування. Публічне адміністрування в частині забезпечення продовольчої безпеки передбачає виконання органами публічної влади певних функцій, спрямованих на забезпечення фізичної та економічної доступності продовольства, його якості та безпечності та збереження стійкості та адаптивності природних ресурсів. Відповідно до цього у розрізі складових продовольчої безпеки слід розглядати і органи публічної влади (рис. 3.2.). Основна відповідальність щодо забезпечення фізичної доступності продовольства покладається на Міністерство аграрної політики та продовольства України, ключовими завданнями якого, відповідно до положення «Про Міністерство аграрної політики та продовольства України», є формування та реалізація державної аграрної політики, державної політики у сферах сільського господарства та з питань продовольчої безпеки держави, охорони прав на сорти рослин, тваринництва, рослинництва, розвитку сільських територій, садівництва, виноградарства, виноробства, хмелярства, харчової і переробної промисловості, технічну політику у сфері агропромислового комплексу та машинобудування для агропромислового комплексу, сільського розвитку, розвитку фермерства, сільськогосподарської кооперації, сільськогосподарської дорадчої діяльності, моніторингу та родючості ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення, насінництва та розсадництва; формування та реалізації державної політики у сферах рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, продовольчого забезпечення та безпеки

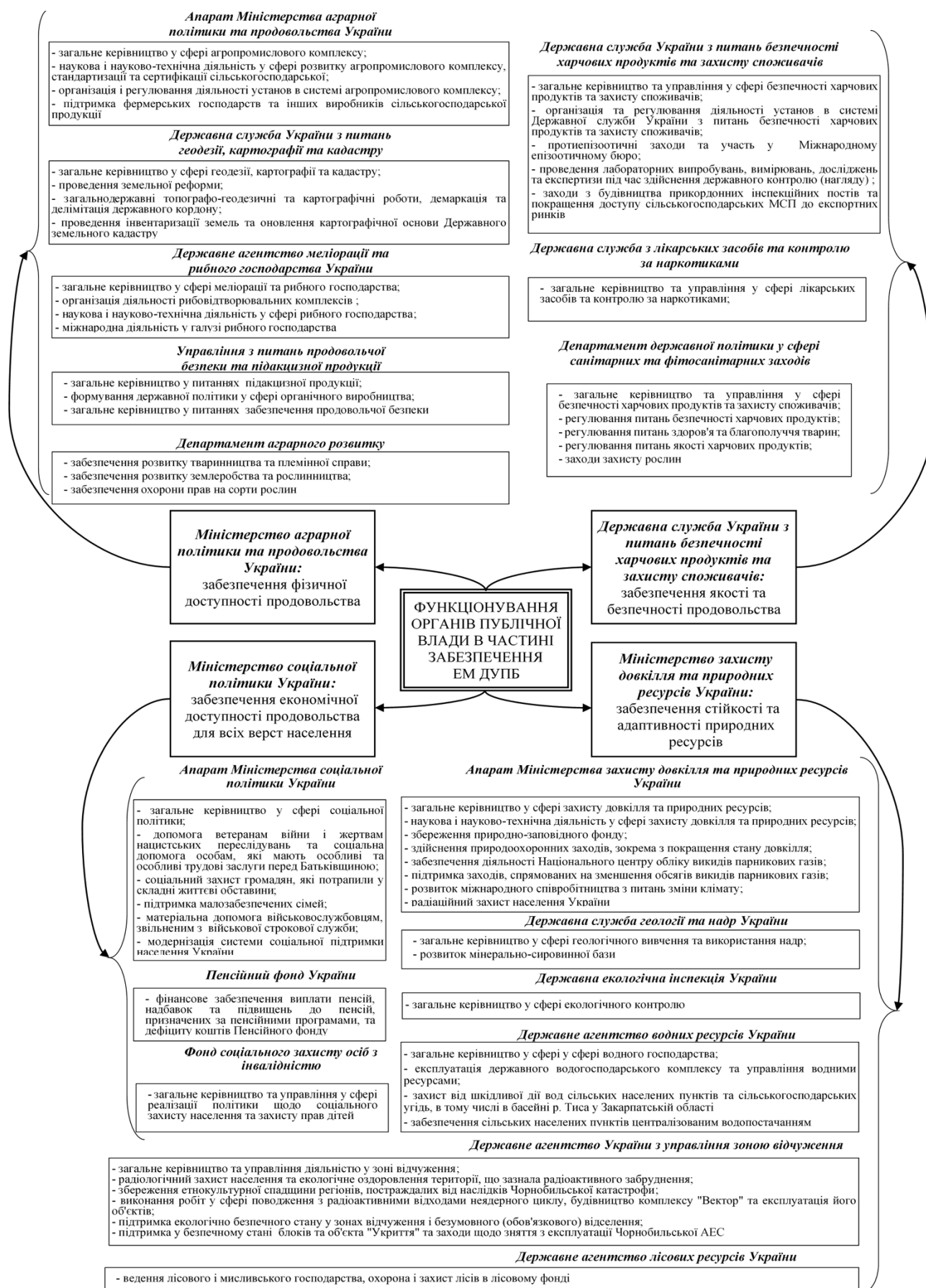

Рис. 3.2. Структура функціонування органів публічної влади у частині забезпечення ЕМ ДУПБ

Примітка: розроблено автором на основі проведеного дослідження.

мореплавства суден флоту рибного господарства, у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, у сфері Державного земельного кадастру, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів; формування та реалізації державної політики у сфері національної інфраструктури геопросторових даних; формування державної політики у сфері нагляду (контролю) у системі інженерно-технічного забезпечення та інноваційного розвитку агропромислового комплексу; формування та реалізації державної політики у сфері меліорації земель та експлуатації державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, міжгосподарських зрошувальних і осушувальних систем; формування та реалізації державної політики у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції; формування та реалізації державної політики у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, карантину та захисту рослин; а також формування та реалізації державної політики у сфері ветеринарної медицини [275].

До підпорядкування Міністерства аграрної політики та продовольства України належить ряд департаментів та відомств, які долучаються до процесу забезпечення фізичної доступності продовольства, зокрема Департамент аграрного розвитку, Департамент державної політики у сфері санітарних та фітосанітарних заходів, Фінансово-економічний департамент, Управління аграрної інфраструктури, Управління регулювання аграрних ресурсів, Відділ регулювання земельних відносин, Відділ стратегії агропромислового комплексу Департамент міжнародної співпраці та євроінтеграції та інші відділи, що займаються підтримкою та обслуговуванням організаційних процесів [131]. Одним із підвідділів Департаменту державної політики у сфері санітарних та фітосанітарних заходів є Управління з питань продовольчої безпеки та підакцизної продукції, що включає окремий відділ продовольчої безпеки. Реалізацію економічного механізму у забезпеченні продовольчою безпекою

ініціює фінансово-економічний департамент, що займається формуванням податкової політики та агрострахування, кредитуванням, моніторингом та контролем державної підтримки аграрного сектору, аналізом та моніторингом аграрного ринку, прогнозуванням аграрного сектору економіки, а також фінансуванням та бюджетним плануванням.

Основну частку видатків державного бюджету, що знаходились в розпорядженні Міністерства аграрної політики та продовольства України у 2023 році становили видатки Державне агентство меліорації та рибного господарства України у частині витрат на експлуатацію державного водогосподарсько-меліоративного комплексу, що в основному складалися з видатків споживання на заробітну плату, оплати комунальних послуг та електроенергії в обсязі 38,26% від суми усіх витрат Міністерства. Близько 16% видатків становили видатки на формування статутного капіталу «Фонду часткового гарантування кредитів в сільському господарстві» створеного з метою підтримки аграріїв шляхом полегшення доступу до кредитних ресурсів (Табл. 3.12). Діяльність Фонду спрямована на зниження ризиків банків та інших фінансових установ, які надають кредити агровиробникам, за рахунок гарантування частини кредиту, відтак основними завданнями Фонду є надання гарантій, підтримка малих та середніх агрофірм, розвиток аграрного сектору. На сьогодні Фонд гарантує до 80% вартості кредиту, який агровиробник отримав у фінансовій установі, що знижує ризики кредиторів і стимулює їх до видавання позик аграрному сектору на вигідних умовах. Особлива увага при цьому приділяється підтримці малих та середніх аграрних підприємств, які часто зіштовхуються з труднощами у залученні кредитних ресурсів через недостатню кредитоспроможність. Через фінансову підтримку Фонду агровиробники мають змогу модернізувати своє виробництво, впроваджувати інноваційні технології та розширювати свою діяльність, що сприяє загальному розвитку аграрного сектору країни. Фонд виступає важливим інструментом державної підтримки аграріїв, сприяючи стійкості та розвитку аграрного сектору в умовах економічних коливань та ризиків.

**Структура видатків державного бюджету виділених на забезпечення
Міністерства аграрної політики та продовольства України у 2023 році, %**

Код програмної класифікації видатків та кредитування державного бюджету	Код функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету	Найменування згідно з відомчою і програмною класифікаціями видатків та кредитування державного бюджету	Всього	видатки споживання	з них:		видатки розвитку
					оплата праці	комунальні послуги та енергоносії	
2800000		Міністерство аграрної політики та продовольства України, тис.грн.	4690580,8	3302273,3	1773858,8	798769,2	1388307,5
2800000		Міністерство аграрної політики та продовольства України, %	100,00	70,40	37,82	17,03	29,60
2801000		Апарат Міністерства аграрної політики та продовольства України	31,44	8,75	4,25	0,14	22,69
2801010	0421	Керівництво та управління у сфері агропромислового комплексу	2,25	2,25	1,57	0,03	0,00
2801050	0482	Наукова і науково-технічна діяльність у сфері розвитку агропромислового комплексу, стандартизації та сертифікації сільськогосподарської	2,39				2,39
2801130	0950	Підвищення кваліфікації фахівців агропромислового комплексу	0,63	0,62	0,42	0,05	0,01
2801250	0421	Витрати Аграрного фонду пов'язані з комплексом заходів із зберігання, перевезення, переробки та експортом об'єктів державного цінового регулювання державного інтервенційного фонду	2,24	2,24			
2801310	0421	Організація і регулювання діяльності установ в системі агропромислового комплексу	4,02	3,49	2,16	0,05	0,53
2801380	0490	Формування статутного капіталу Фонду часткового гарантування кредитів в сільському господарстві	15,47				15,47
2801570	0421	Організація та функціонування Аграрного фонду	0,14	0,14	0,10		
2801580	0421	Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників	4,29				4,29
2803000		Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру	20,66	15,50	11,19	0,75	5,16
2803010	0421	Керівництво та управління у сфері геодезії, картографії та кадастру	15,16	15,16	11,19	0,75	
2803020	0421	Проведення земельної реформи	2,97				2,97
2803030	0411	Загальнодержавні топографо-геодезичні та картографічні роботи, демаркація та делімітація державного кордону	2,19				2,19
2803620	0421	Проведення інвентаризації земель та оновлення картографічної основи Державного земельного кадастру	0,34	0,34			
2804000		Державне агентство меліорації та рибного господарства України	47,90	46,15	22,37	16,14	1,75
2804010	0423	Керівництво та управління у сфері меліорації та рибного господарства	5,55	5,55	4,04	0,07	0,00
2804020	0423	Організація діяльності рибовідтворювальних комплексів та інших бюджетних установ у сфері рибного господарства	2,25	2,25	1,33	0,29	0,00
2804030	0482	Наукова і науково-технічна діяльність у сфері рибного господарства	0,04				0,04
2804090	0423	Міжнародна діяльність у галузі рибного господарства	0,09	0,09			
2804120	0421	Експлуатація державного водогосподарсько-меліоративного комплексу	39,97	38,26	17,00	15,79	1,71

Примітка: розраховано автором за даними [215]

Зміна видатків у динаміці, що відображена у таблиці 3.13, свідчить про їх скорочення, зокрема за рахунок видатків розвитку із загального фонду державного бюджету на суму -5625903,10 тис. грн, зокрема значне зниження відбулося у частині підтримки фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції. Поряд із цим у 25 разів зросли видатки споживання зі спеціального фонду державного бюджету в основному за рахунок видатків на експлуатацію державного водогосподарсько-меліоративного комплексу, що в основному пов'язане з необхідністю оновлення та капітального ремонту застарілих меліоративних та водогосподарських систем в Україні, збільшення потреби у водних ресурсах через наслідки збройної агресії російської федерації. Слід зазначити, що у контексті впровадження економічних механізмів державного управління продовольчою безпекою, використання коштів із загального фонду державного бюджету України в 2023 році склало 95,2%, при цьому видатки на суму 23 313,2 тис. гривень залишилися не профінансованими через розташування відповідних організацій на територіях з воєнними діями або тимчасово окупованими російською федерацією. Незважаючи на воєнні умови, держава повністю забезпечила виплату заробітної плати, оплату комунальних послуг і енергоресурсів. Крім того, частково фінансувалося оновлення основних фондів із спеціального фонду, що сприяло підтримці зайнятості та виконанню завдань, що відповідають суспільним потребам, зокрема забезпечено зрошення площі 38,8 тис. га. Завдяки насосним станціям перекачано 234333,0 тис. м³ води, а також було підготовлено до роботи 309,7 км зрошувальних каналів і 131 зрошувальну насосну станцію. Осушувальні канали на протяжності 1124 км та 79 польдерних та дренажних насосних станцій були адаптовані для здійснення водовідведення та регулювання водноповітряного режиму на площі 374 тис. га. Ефективні заходи з енергозбереження та оптимізації структури поливів, зокрема збільшення площ вирощування рису, дозволили значно скоротити питомі витрати електроенергії на перекачку води, сприяючи економічній ефективності водогосподарських операцій [164].

Динаміка видатків державного бюджету виділених на забезпечення

Міністерства аграрної політики та продовольства України у 2022-2023 рр., тис. грн.

Код програмної класифікації видатків та кредитування державного бюджету	Код функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету	Найменування згідно з відомчою і програмною класифікаціями видатків та кредитування державного бюджету	Загальний фонд					Спеціальний фонд					Разом:
			Всього	видатки споживання	з них:		видатки розвитку	Всього	видатки споживання	з них:		видатки розвитку	
					оплата праці	комунальні послуги та енергоносії				оплата праці	комунальні послуги та енергоносії		
2800000		Міністерство аграрної політики та продовольства України	-5306992,30	318910,80	323225,80	65163,10	-5625903,10	1654203,00	1229196,40	303933,40	665868,20	425006,60	-3652789,30
2801000		Апарат Міністерства аграрної політики та продовольства України	-5594287,70	3475,20	5410,90	-427,30	-5597762,90	461463,30	116456,70	3933,40	-9,90	345006,60	-5132824,40
2801010	0421	Керівництво та управління у сфері агропромислового комплексу	-125,10	-125,10	2889,40	-377,70	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-125,10
2801050	0482	Наукова і науково-технічна діяльність у сфері розвитку агропромислового комплексу, стандартизації та сертифікації сільськогосподарської	-13262,90	0,00	0,00	0,00	-13262,90	-23681,00	0,00	0,00	0,00	-23681,00	-36943,90
2801130	0950	Підвищення кваліфікації фахівців агропромислового комплексу	-3050,10	-3050,10	-2319,20	-166,90	0,00	4452,30	4456,70	3933,40	-9,90	-4,40	1402,20
2801250	0421	Витрати Аграрного фонду пов'язані з комплексом заходів із зберігання, перевезення, переробки та	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	105000,00	105000,00	0,00	0,00	0,00	105000,00
2801310	0421	Організації і регулювання діяльності установ в системі агропромислового	-102,60	-102,60	0,00	0,00	0,00	10006,00	7000,00	0,00	0,00	3006,00	9903,40
2801380	0490	Формування статутного капіталу Фонду часткового гарантування кредитів в	160000,00	0,00	0,00	0,00	160000,00	365686,00	0,00	0,00	0,00	365686,00	525686,00
2801500	0421	Підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції	-1545500,00	0,00	0,00	0,00	-1545500,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-1545500,00
2801570	0421	Організації та функціонування Аграрного фонду	6753,00	6753,00	4840,70	117,30	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	6753,00
2801580	0421	Фінансова підтримка сільгосподарів-виробників	-4199000,00	0,00	0,00	0,00	-4199000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-4199000,00
2803000		Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру	-317409,50	-289706,30	-123161,30	-8237,70	-27703,20	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-317409,50
2803010	0421	Керівництво та управління у сфері геодезії, картографії та кадастру	-166744,20	-166744,20	-123161,30	-8237,70	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-166744,20
2803020	0421	Проведення земельної реформи	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2803030	0411	Загальнодержавні топографо-геодезичні та картографічні роботи, демаркація та делімітація	71177,40	0,00	0,00	0,00	71177,40	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	71177,40
2803620	0421	Проведення інвентаризації земель та оновлення картографічної основи Державного земельного	-221842,70	-122962,10	0,00	0,00	-98880,60	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-221842,70
2804000		Державне агентство меліорації та рибного господарства України	604704,90	605141,90	440976,20	73828,10	-437,00	1192739,70	1112739,70	300000,00	665878,10	80000,00	1797444,60
2804010	0423	Керівництво та управління у сфері меліорації та рибного господарства	-75915,40	-75915,40	-56641,80	-924,20	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-75915,40
2804020	0423	Організація діяльності рибовідтворювальних комплексів та інших бюджетних установ у сфері рибного господарства	-800,00	-800,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-800,00
2804030	0482	Наукова і науково-технічна діяльність у сфері рибного господарства	-437,00	0,00	0,00	0,00	-437,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-437,00
2804090	0423	Міжнародна діяльність у галузі рибного господарства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2804120	0421	Експлуатація державного водогосподарсько-меліоративного комплексу	681857,30	681857,30	497618,00	74752,30	0,00	1192739,70	1112739,70	300000,00	665878,10	80000,00	1874597,00

Примітка: розраховано автором за даними [215, 214]

Загалом структура та динаміка видатків свідчить про спрямування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою на відновлювальні заходи, що є вкрай важливим у воєнний та післявоєнний період в Україні. Крім цього у підпорядкуванні Міністерства аграрної політики та продовольства України знаходиться Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, утворена у вересні 2014 на базі Державної ветеринарної та фітосанітарної служби і приєднанням до Служби, що утворилася, Державної інспекції з питань захисту прав споживачів і Державної санітарно-епідеміологічної служби, що здійснює нормування стандартів якості, моніторинг, контроль, ліцензування та сертифікацію продовольства. Розробка та впровадження норм та стандартів безпеки харчових продуктів, які відповідають як національним, так і міжнародним вимогам забезпечує здорову конкуренцію серед виробників та є базою для проведення інспекцій та аудитів сировини та виробничих потужностей для перевірки дотримання санітарних норм і стандартів безпеки продуктів, включаючи забір зразків для аналізу та оцінювання їх відповідності до затверджених стандартів. Здійснення контролю за дотриманням законодавства про безпеку та якість харчових продуктів, а також контроль за ветеринарними та санітарними нормами у виробництві, зберіганні, транспортуванні та реалізації харчових продуктів, сприяє захисту прав та інтересів споживачів у сфері безпечності харчових продуктів та інформуванню громадськості щодо потенційних ризиків, пов'язаних із споживанням небезпечних продуктів. Значною ділянкою функціональних обов'язків є видача дозволів та ліцензій для діяльності в сферах, що стосуються обігу харчових продуктів та сертифікація продуктів харчування згідно з національними та міжнародними стандартами, а також взаємодія Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів з іншими державними органами, науковими інституціями та міжнародними організаціями для удосконалення системи контролю харчових продуктів.

Структура видатків державного бюджету спрямовується на організацію та регулювання діяльності установ в системі Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів і становить 56,48%, де 38,22% всіх видатків, використаних в межах діяльності аналізованої служби, складає оплата праці, що відображено у таблиці 3.14.

Таблиця 3.14

Структура видатків державного бюджету виділених на забезпечення Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів та Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками у 2023 році, %

Код програмної класифікації видатків та кредитування державного бюджету	Код функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету	Найменування згідно з відомчою і програмною класифікаціями видатків та кредитування державного бюджету	Всього	видатки споживання	з них:		видатки розвитку
					оплата праці	комунальні послуги та енергоносії	
1209000		<i>Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, тис.грн.</i>	6 173 481,30	5 911 687,50	3 646 334,40	157 974,90	261 793,80
1209000		<i>Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів</i>	100,00	95,76	59,06	2,56	4,24
1209010	0411	Керівництво та управління у сфері безпечності харчових продуктів та захисту споживачів	31,20	28,88	20,84	0,72	2,32
1209020	0421	Противіроотичні заходи та участь у Міжнародному епізоотичному бюро	11,40	11,35			0,05
1209030	0421	Організація та регулювання діяльності установ в системі Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів	56,48	54,61	38,22	1,84	1,87
1209040	0470	Проведення лабораторних випробувань, вимірювань, досліджень та експертизи під час здійснення державного контролю (нагляду)	0,92	0,92			
1209610	0421	Заходи з будівництва прикордонних інспекційних постів та покращення доступу сільськогосподарських МСП до експортних ринків	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2307000		<i>Державна служба з лікарських засобів та контролю за наркотиками</i>	100,00	100,00	75,47	3,21	0,00
2307010	0763	Керівництво та управління у сфері лікарських засобів та контролю за наркотиками	100,00	100,00	75,47	3,21	0,00

Примітка: розраховано автором за даними [215]

Динаміка видатків, відображена у таблиці 3.15 свідчить про значне їх скорочення на 787 364,20 тис. грн. за рахунок скорочення видатків споживання загального фонду.

Таблиця 3.15

Динаміка видатків державного бюджету виділених на забезпечення Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів та Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками у 2022-2023 рр., тис. грн.

Код програмної класифікації видатків та кредитування державного бюджету	Код функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету	Найменування згідно з відомчою і програмною класифікаціями видатків та кредитування державного бюджету	Загальний фонд					Спеціальний фонд					Разом:
			Всього	видатки споживання	з них:		видатки розвитку	Всього	видатки споживання	з них:		видатки розвитку	
					оплата праці	комунальні послуги та енергоносії				оплата праці	комунальні послуги та енергоносії		
1209000		Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів	-831 524,40	-684 580,40	-380 171,70	-3 933,50	-146 944,00	44 160,20	91 501,60	56 527,60	30 168,30	-47 341,40	-787 364,20
1209010	0411	Керівництво та управління у сфері безпеки харчових продуктів та захисту споживачів	-338 485,00	-338 485,00	-262 171,70	-3 933,50	0,00	-6 460,00	1 884,70	-2 311,00	8 596,40	-8 344,70	-344 945,00
1209020	0421	Протиепізоотичні заходи та участь у Міжнародному епізоотичному бюро	-175 000,00	-175 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-175 000,80
1209030	0421	Організація та регулювання діяльності установ в системі Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів	-144 000,00	-144 000,00	-118 000,00	0,00	0,00	50 620,20	89 616,90	58 838,60	21 571,90	-38 996,70	-93 379,80
1209040	0470	Проведення лабораторних випробувань, вимірювань, досліджень та експертизи під час здійснення державного контролю (нагляду)	-27 095,40	-27 095,40	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-27 095,40
1209610	0421	Заходи з будівництва прикордонних інспекційних постів та покращення доступу сільськогосподарських МСП до експортних ринків	-146 944,00	0,00	0,00	0,00	-146 944,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-146 944,00
2307000		Державна служба з лікарських засобів та контролю за наркотиками	-23 391,80	-23 391,80	-17 652,70	-750,80	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-23 391,80
2307010	0763	Керівництво та управління у сфері лікарських засобів та контролю за наркотиками	-23 391,80	-23 391,80	-17 652,70	-750,80	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-23 391,80

Примітка: розраховано автором за даними [215, 214]

Діяльність Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів є критично важливою у контексті економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, оскільки служба виконує ключову роль у забезпеченні стабільності та розвитку аграрного сектору, контролює якість харчових продуктів та здійснює нагляд за дотриманням стандартів безпеки, ініціює стимулювання дотримання якості та безпеки продовольства, що безпосередньо впливає на економічну ефективність сільськогосподарського виробництва і продовольчої індустрії.

Функції забезпечення економічної доступності продовольства особливо для малозабезпечених верств населення частково покладено на Міністерство соціальної політики України, що діє відповідно до Положення про Міністерство соціальної політики [231] та включає Директорат стратегічного планування, координації політики та євроінтеграції, Директорат розвитку соціального страхування та пенсійного забезпечення, Директорат розвитку соціальних послуг, Директорат адресної соціальної підтримки населення, Директорат з питань подолання складних життєвих обставин, Відділ з питань захисту прав дітей та інші відділи, що займаються підтримкою та обслуговуванням організаційних процесів. Реалізацію економічного механізму у забезпеченні продовольчою безпекою ініціює Департамент фінансового забезпечення, що займається формуванням політики фінансування соціальних програм, соціальних виплат, організацією бюджетування та моніторингом державної підтримки населення.

У 2023 році касові видатки державного бюджету України на соціальну підтримку та соціальний захист досягли 445,0 млрд. грн табл. (Табл. 3.16), з основним фокусом на підтримку осіб, які зіткнулися з важкими життєвими обставинами через війну, втративши при цьому доходи та робочі місця. Зусилля були спрямовані на забезпечення соціальних виплат, які відповідали встановленим розмірам прожиткового мінімуму, що становив від 2093 грн для осіб з втраченою працездатністю до 2833 грн для дітей віком від 6 до 18 років.

Таблиця 3.16

**Структура видатків державного бюджету виділених на забезпечення
Міністерства соціальної політики України у 2023 році, %**

Код програмної класифікації видатків та кредитування державного бюджету	Код функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету	Найменування згідно з відомчою і програмною класифікаціями видатків та кредитування державного бюджету	Всього	видатки споживання	з них:		видатки розвитку
					оплата праці	комунальні послуги та енергоносії	
2500000		Міністерство соціальної політики України	445035023,30	444 179 576,30	408 142,00	55 770,00	855 447,00
2500000		Міністерство соціальної політики України	100,00	99,81	0,09	0,01	0,19
2501000		Апарат Міністерства соціальної політики України	38,05	37,86	0,04	0,01	0,19
2501010	0412	Керівництво та управління у сфері соціальної політики	0,04	0,04	0,02		
2501090	1090	Створення і програмно-технічне забезпечення системи інформаційно-аналітичної підтримки, інформаційно-методичне забезпечення та виготовлення бланків посвідчень і нагрудних знаків для системи соціального	0,01	0,01			
2501150	1030	Щорічна разова грошова допомога ветеранам війни і жертвам нацистських переслідувань та соціальна допомога особам, які мають особливі та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	0,25	0,25			
2501240	1010	Фінансова допомога Фонду соціального страхування України, для страхових виплат медичним працівникам державних і комунальних закладів охорони здоров'я та членам їх сімей внаслідок захворювання коронавірусною хворобою COVID-19, спричиною коронавірусом SARS-	0,02	0,02			
2501290	0133	Забезпечення виконання рішень суду	0,01	0,01			
2501350	0960	Оздоровлення і відпочинку дітей, які потребують особливої уваги та підтримки, в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку вищої категорії, які розташовані в гірських районах (районах, в яких розташовані населені пункти, віднесені до категорії гірських)	0,03	0,03			
2501400	1040	Соціальний захист дітей та сім'ї	6,03	6,03			
2501450	0960	Оздоровлення і відпочинку дітей, які потребують особливої уваги та підтримки, в дитячих оздоровчих таборах МДЦ "Артек", ДЦ "Молода Гвардія" і в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку вищої категорії, які відповідають таким критеріям: розташовані в гірських районах (районах, в яких розташовані населені пункти, віднесені до категорії гірських), розраховані на круглорічне перебування дітей, мають навчальну базу, наявна кількість ліжкомість для оздоровлення та відпочинку дітей, що не менше за середню кількість таких місць у МДЦ "Артек" та ДЦ "Молода Гвардія"	0,07	0,07			
2501530	1070	Соціальний захист громадян, які потрапили у складні життєві обставини	19,35	19,35	0,01	0,01	
2501540	1070	Підтримка малозабезпечених сімей	12,01	12,01			
2501570	1070	Виплата матеріальної допомоги військовослужбовцям, звільненим з військової строкової служби	0,01	0,01			
2501630	1090	Модернізація системи соціальної підтримки населення України	0,22	0,03			0,19
2506000		Пенсійний фонд України	61,09	61,09			
2506080	1020	Фінансове забезпечення виплати пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за пенсійними програмами, та дефіциту коштів Пенсійного фонду	61,09	61,09			
2507000		Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю	0,83	0,83	0,03		
2507040	1010	Забезпечення діяльності Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю	0,03	0,03	0,02		
2507100	1010	Реабілітація дітей з інвалідністю	0,80	0,80	0,01		
2509010	0412	Керівництво та управління у сфері реалізації політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей	0,03	0,03	0,02		
2510000		Міністерство соціальної політики України (загальнодержавні видатки та кредитування)	0,03	0,03	0,02		
2511000		Міністерство соціальної політики України (загальнодержавні видатки та кредитування)	0,04	0,01			0,03
2511180	0180	Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на проектні, будівельно-ремонтні роботи, придбання житла та приміщень для розвитку сімейних та інших форм виховання, наближених до сімейних, підтримку малих групових будинків та забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа	0,04	0,01			0,03

Примітка: розраховано автором за даними [215]

Динаміка видатків державного бюджету виділених на забезпечення Міністерства соціальної політики України у 2022-2023 рр., свідчить про зростання видатків на 19854763,00 тис. грн. Фінансування, в сумі 138,9 млрд грн, було спрямовано на надання допомоги з проживання внутрішньо переміщеним особам, з загальним фондом на цю мету в 73,4 млрд гривень. Допомога виплачувалася щомісяця, становлячи 3000 грн для осіб з інвалідністю та дітей, та 2000 грн для інших категорій внутрішньо переміщених осіб. Водночас забезпечувалась стабільність виплат соціальних допомог, компенсацій, зокрема особам з інвалідністю, захист дітей та підтримка малозабезпечених сімей. З метою реформування системи надання соціальних послуг шляхом наближення їх до вразливих груп населення, які їх потребують та не можуть самостійно подолати труднощі, у 2023 році було запроваджено експериментальні проекти, фінансування яких здійснювалося у складі бюджетної програми «Соціальний захист громадян, які потрапили у складні життєві обставини». Окрім того, в період опалювального сезону 2023–2024 років було ініційовано експериментальний проект, що передбачав додаткову підтримку з придбання твердого палива, на що з держбюджету було виділено 35,5 млрд гривень.

Усі виплати здійснювались своєчасно та у повному обсязі, зокрема пенсійні виплати, які в 2023 році були індексовані для всіх пенсіонерів, включаючи вперше індексацію пенсій для колишніх державних службовців, науковців, працівників органів місцевого самоврядування та інших, що підтверджує ефективність економічного механізму державного управління в контексті забезпечення продовольчої безпеки через стабільне фінансування соціальних виплат та допомоги населенню, що знаходиться у складних життєвих обставинах. Поряд із цим необхідно зауважити, що незважаючи на наявність значної соціальної підтримки населення проблема економічної доступності продовольства в Україні залишається нерозв'язаною, зокрема через фактори інфляції та коливання цін, низьких доходів населення, регіональних диспаритетів, а також недоліки у виконанні соціальних програм, особливо в

Продовження таблиці 3.17

Код програмної класифікації видатків та кредитування державного бюджету	Код функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету	Найменування згідно з відомчою і програмною класифікаціями видатків та кредитування державного бюджету	Загальний фонд					Спеціальний фонд					Разом:
			Всього	видатки споживання	з них:		видатки розвитку	Всього	видатки споживання	з них:		видатки розвитку	
					оплата праці	комунальні послуги та енергоносії				оплата праці	комунальні послуги та енергоносії		
2501400	1040	Соціальний захист дітей та сім'ї	26 854 407,50	26 854 407,50	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	26 854 407,50
2501450	0960	Оздоровлення і відпочинок дітей, які потребують особливої уваги та підтримки, в дитячих оздоровчих таборах МДЦ "Артек", ДЦ "Молода Гвардія" і в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку вищої категорії, які відповідають таким критеріям: розташовані в гірських районах (районах, в яких розташовані населені пункти, віднесені до категорії гірських), розраховані на круглорічне перебування дітей, мають навчальну базу, наявна кількість ліжкоміст для оздоровлення та відпочинку дітей, що не менше за середню кількість таких місць у МДЦ "Артек" та ДЦ "Молода Гвардія"	-244,90	-244,90	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-244,90
2501470	0734	Санаторно-курортне лікування ветеранів війни, осіб, на яких поширюється чинність законів України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про жертви нацистських переслідувань» та осіб з інвалідністю	-435 738,80	-253 536,90	-130 247,90	-36 234,30	-182 201,90	-5 600,00	-5 406,30	-1 203,40	-812,00	-193,70	-441 338,80
2501480	1070	Надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг	-47 952 460,60	-47 952 460,60	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-47 952 460,60
2501490	1090	Реалізація пілотного проекту "Розвиток соціальних послуг"	-100 000,00	-100 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-100 000,00
2501530	1070	Соціальний захист громадян, які потрапили у складні життєві обставини	86 097 816,80	86 097 816,80	63 777,80	29 796,90	0,00	4 880,00	4 736,50	1 102,10	634,30	143,50	86 102 696,80
2501540	1070	Підтримка малозабезпечених сімей	53 450 387,50	53 450 387,50	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	53 450 387,50
2501570	1070	Виплата матеріальної допомоги військовослужбовцям, збільшенням з військової строкової служби	-15 639,60	-15 639,60	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-15 639,60
2501630	1090	Модернізація системи соціальної підтримки населення України	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	563 445,50	69 831,60	0,00	0,00	493 613,90	563 445,50
2506000		Пенсійний фонд України	18 860 956,90	18 860 956,90	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	18 860 956,90
2506080	1020	Фінансове забезпечення виплати пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за пенсійними програмами, та дефіциту коштів Пенсійного фонду	18 860 956,90	18 860 956,90	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	18 860 956,90
2507000		Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю	1 297 671,10	1 327 397,70	0,00	1 577,20	-29 726,60	-88 132,50	-83 676,30	-39 713,10	-4 378,70	-4 456,20	1 209 538,60
2507020	1010	Фінансова підтримка громадських об'єднань осіб з інвалідністю	-91 426,00	-91 426,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-91 426,00
2507030	1010	Заходи із соціальної, трудової та професійної реабілітації осіб з інвалідністю	-1 897 696,30	-1 867 696,30	0,00	0,00	-30 000,00	-205 009,60	-200 553,40	-90 341,10	-12 414,90	-4 456,20	-2 102 705,90
2507040	1010	Забезпечення діяльності Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю	0,00	-273,40	0,00	1 577,20	273,40	25,30	25,30	0,00	11,20	0,00	25,30
2507100	1010	Реабілітація дітей з інвалідністю	3 286 793,40	3 286 793,40	0,00	0,00	0,00	116 851,80	116 851,80	50 628,00	8 025,00	0,00	3 403 645,20
2509000		Національна соціальна сервісна служба України	-160 634,30	-149 714,30	-110 438,60	-7 639,70	-10 920,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-160 634,30
2509010	0412	Керівництво та управління у сфері реалізації політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей	-39 365,70	-28 445,70	-20 983,40	-1 368,90	-10 920,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-39 365,70
2510000		Міністерство соціальної політики України (загальнодержавні видатки та кредитування)	-924 652,20	71 241,50	89 455,20	6 270,80	-995 893,70	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-924 652,20
2511000		Міністерство соціальної політики України (загальнодержавні видатки та кредитування)	-860 509,90	-18 590,20	0,00	0,00	-841 919,70	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-860 509,90
2511180	0180	Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на проектні, будівельно-ремонтні роботи, придбання житла та приміщень для розвитку сімейних та інших форм виховання, наближених до сімейних, підтримку малих групових будинків та забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа	-624 649,90	10 268,70	0,00	0,00	-634 918,60	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-624 649,90
2511240	0180	Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на створення мережі спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі	-225 889,10	-18 888,00	0,00	0,00	-207 001,10	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-225 889,10

Примітка: розраховано автором за даними [215, 214]

умовах триваючого конфлікту, дестабілізації аграрного виробництва, пошкодження інфраструктури, проблем з транспортуванням та збутом продукції. Посилення моніторингу економічного механізму державного управління може значно сприяти розв'язанню проблеми доступності продовольства, оскільки це дозволяє оцінювати ефективність та відповідність діючих програм і стратегій реальним потребам населення та ринковим умовам, зокрема за рахунок оптимізації розподілу ресурсів, вчасного виявлення змін у потребах населення та ринкових умовах, підвищення прозорості державного управління, більш детального аналізу ефективності державних програм. Відтак зміцнення системи моніторингу економічного механізму державного управління є критично важливим для забезпечення продовольчої безпеки, особливо в умовах соціально-економічної нестабільності.

Забезпечення стійкості та адаптивності природних ресурсів для досягнення належного рівня продовольчої безпеки покладено на функціонування Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, що займається захистом навколишнього середовища та забезпеченням екологічної, радіаційної, біологічної та генетичної безпеки в межах законодавчих повноважень, захистом, використанням та відновленням водних біоресурсів, регулюванням рибальства та забезпеченням безпеки мореплавства для суден рибного флоту, а також управлінням лісовим та мисливським господарством. Міністерство налічує кілька департаментів, серед яких Департамент стратегічного планування та збалансованого природокористування, Департамент цифрової трансформації, електронних публічних послуг та управління відходами, Департамент екологічної оцінки, Департамент природно-заповідного фонду та біорізноманіття, Департамент запобігання промислового забрудненню та кліматичної політики, Департамент економіки, фінансів та обліку. Основну частку видатків державного бюджету виділених на забезпечення Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України у 2023 році становлять видатки на експлуатацію державного водогосподарського комплексу та управління водними ресурсами, що зросли у динаміці на 764 млрд. грн. (Табл. 3.18, 3.19).

**Структура видатків державного бюджету виділених на забезпечення
Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України у 2023 році, %**

Код програмної класифікації видатків та кредитування державного бюджету	Код функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету	Найменування згідно з відомчою і програмною класифікаціями видатків та кредитування державного бюджету	Всього	видатки споживання	з них:		видатки розвитку
					оплата праці	комунальні послуги та енергоносії	
2699999		Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України	10594188,7	7195711,5	2566342,8	3323327	3398477,2
2700000		Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України	100,00	67,92	24,22	31,37	32,08
2701000		Апарат Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України	9,65	8,81	5,47	0,15	0,84
2701010	0540	Загальне керівництво та управління у сфері захисту довкілля та природних ресурсів	1,21	1,16	0,81	0,05	0,06
2701040	0530	Наукова і науково-технічна діяльність у сфері захисту довкілля та природних ресурсів	0,52				0,52
2701090	0950	Підвищення кваліфікації та перепідготовка кадрів у сфері екології, природних ресурсів та водного господарства, підготовка наукових та науково-	0,45	0,43	0,30	0,01	0,02
2701160	0520	Збереження природно-заповідного фонду	6,31	6,29	4,29	0,08	0,01
2701270	0540	Здійснення природоохоронних заходів, зокрема з покращення стану довкілля	1,05	0,82			0,23
2701520	0540	Забезпечення діяльності Національного центру обліку викидів парникових газів	0,09	0,09	0,07		
2701530	0511	Державна підтримка заходів, спрямованих на зменшення обсягів викидів (збільшення абсорбції) парникових газів, у тому числі на утеплення приміщень закладів соціального забезпечення, розвиток міжнародного співробітництва з питань зміни клімату	0,01				
2701560	0540	Забезпечення діяльності Національної комісії з радіаційного захисту населення України	0,02	0,02	0,01		
2704000		Державна служба геології та надр України	0,70	0,63	0,28	0,02	0,06
2704010	0441	Керівництво та управління у сфері геологічного вивчення та використання надр	0,70	0,63	0,28	0,02	0,06
2704020	0444	Розвиток мінерально-сировинної бази					
2705000		Державна екологічна інспекція України	3,40	3,40	2,44	0,10	0,00
2705010	0540	Керівництво та управління у сфері екологічного контролю	3,40	3,40	2,44	0,10	0,00
2707000		Державне агентство водних ресурсів України	54,68	51,12	13,27	31,03	3,56
2707010	0421	Керівництво та управління у сфері водного господарства	0,32	0,32	0,25	0,01	
2707050	0421	Експлуатація державного водогосподарського комплексу та управління водними ресурсами	52,89	50,80	13,02	31,02	2,09
2707070	0511	Захист від шкідливої дії вод сільських населених пунктів та сільськогосподарських угідь, в тому числі в басейні р. Тиса у Закарпатській області	1,19				1,19
2707090	0620	Першочергове забезпечення сільських населених пунктів централізованим водопостачанням	0,28				0,28
2708000		Державне агентство України з управління зоною відчуження	26,18	0,57	0,42	0,02	25,61
2708010	0513	Керівництво та управління діяльністю у зоні відчуження	0,20	0,18	0,12	0,01	0,02
2708070	0513	Радіологічний захист населення та екологічне оздоровлення території, що зазнала радіоактивного забруднення	0,04				0,04
2708080	0530	Збереження етнокультурної спадщини регіонів, постраждалих від наслідків Чорнобильської катастрофи	0,08	0,07	0,05	0,01	0,00
2708090	0512	Виконання робіт у сфері поводження з радіоактивними відходами неядерного циклу, будівництво комплексу "Вектор" та експлуатація його об'єктів	10,22				10,22
2708110	0513	Підтримка екологічно безпечного стану у зонах відчуження і безумовного (обов'язкового) відселення	4,04	0,31	0,25	0,01	3,73
2708120	0513	Підтримка у безпечному стані блоків та об'єкта "Укриття" та заходи щодо зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС	11,59				11,59
2709000		Державне агентство лісових ресурсів України	5,39	3,39	2,34	0,05	2,00
2709060	0422	Ведення лісового і мисливського господарства, охорона і захист лісів в лісовому фонді	4,22	2,28	1,48	0,03	1,94

Примітка: розраховано автором за даними [215]

Таблиця 3.19

Динаміка видатків державного бюджету виділених Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів України у 2022-2023 рр., тис. грн.

Код програмної класифікації видатків та кредитування	Код функціональної класифікації видатків та кредитування	Найменування згідно з відомчою і програмною класифікаціями видатків та кредитування державного бюджету	Загальний фонд					Спеціальний фонд					Разом:
			Всього	видатки споживання	з них:		видатки розвитку	Всього	видатки споживання	з них:		видатки розвитку	
					оплата праці	комунальні послуги та енергоносії				оплата праці	комунальні послуги та енергоносії		
2700000		Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України	-1 640 615,40	-1 045 064,90	-816 286,10	-111 421,00	-595 550,50	619 558,90	808 102,40	-203 399,30	1 099 764,30	-188 543,50	-1 021 056,50
2701000		Апарат Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України	-179 929,30	56 765,40	-25 966,50	1 393,40	-236 694,70	-3 536,70	-18 136,20	689,40	1 939,70	14 599,50	-183 466,00
2701010	0540	Загальне керівництво та управління у сфері захисту довкілля та природних ресурсів	-23 059,00	-23 059,00	-18 756,10	-104,90	0,00	0,00	1 020,00	0,00	1 664,10	-1 020,00	-23 059,00
2701040	0530	Наукова і науково-технічна діяльність у сфері захисту довкілля та природних ресурсів	-42 574,90	0,00	0,00	0,00	-42 574,90	6 150,00	0,00	0,00	0,00	6 150,00	-36 424,90
2701090	0950	Підвищення кваліфікації та перепідготовка кадрів у сфері екології, природних ресурсів та водного господарства, підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів	-8 163,00	-8 163,00	-6 066,10	-346,90	0,00	5,40	1 147,40	400,00	6,00	-1 142,00	-8 157,60
2701160	0520	Збереження природно-заповідного фонду	3 000,00	3 024,00	0,00	1 859,60	-24,00	307,90	696,40	289,40	269,60	-388,50	3 307,90
2701270	0540	Здійснення природоохоронних заходів, зокрема з покращення стану довкілля	-107 600,80	86 495,00	0,00	0,00	-194 095,80	-10 000,00	-21 000,00	0,00	0,00	11 000,00	-117 600,80
2701520	0540	Забезпечення діяльності Національного центру обліку викидів парникових газів	-1 058,50	-1 058,50	-839,30	-8,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-1 058,50
2701530	0511	Державна підтримка заходів, спрямованих на зменшення обсягів викидів (збільшення абсорбції) парникових газів, у тому числі на утеплення приміщень закладів соціального забезпечення, розвиток міжнародного співробітництва з питань зміни клімату	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-1 000,00	0,00	0,00	0,00	-1 000,00
2701560	0540	Забезпечення діяльності Національної комісії з радіаційного захисту населення України	-473,10	-473,10	-305,00	-6,40	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-473,10
2704000		Державна служба геології та надр України	-108 474,60	-8 474,60	-6 899,20	-11,20	-100 000,00	-17 989,10	-18 629,10	0,00	422,00	640,00	-126 463,70
2704010	0441	Керівництво та управління у сфері геологічного вивчення та використання надр	-8 474,60	-8 474,60	-6 899,20	-11,20	0,00	-17 989,10	-18 629,10	0,00	422,00	640,00	-26 463,70
2704020	0444	Розвиток мінерально-сировинної бази	-100 000,00	0,00	0,00	0,00	-100 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-100 000,00
2705000		Державна екологічна інспекція України	-84 487,70	-84 487,70	-60 597,60	1 822,50	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-84 487,70
2705010	0540	Керівництво та управління у сфері екологічного контролю	-84 487,70	-84 487,70	-60 597,60	1 822,50	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-84 487,70
2707000		Державне агентство водних ресурсів України	-1 027 584,70	-962 784,70	-694 118,70	-113 803,60	-64 800,00	792 194,50	831 947,00	-204 808,70	1 096 990,70	-39 752,50	-235 390,20
2707010	0421	Керівництво та управління у сфері водного господарства	-8 050,50	-8 050,50	-6 221,00	-171,30	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-8 050,50
2707050	0421	Експлуатація державного водогосподарського комплексу та управління водними ресурсами	-954 734,20	-954 734,20	-687 897,70	-113 632,30	0,00	764 294,50	831 947,00	-204 808,70	1 096 990,70	-67 652,50	-190 439,70
2707070	0511	Захист від шкідливої дії вод сільських населених пунктів та сільськогосподарських угідь, в тому числі в басейні р. Тиса у Закарпатській області	-64 800,00	0,00	0,00	0,00	-64 800,00	42 900,00	0,00	0,00	0,00	42 900,00	-21 900,00
2707090	0620	Першочергове забезпечення сільських населених пунктів централізованим водопостачанням	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-15 000,00	0,00	0,00	0,00	-15 000,00	-15 000,00
2708000		Державне агентство України з управління зоною відчуження	-190 106,60	-8 526,90	-7 182,20	-223,90	-181 579,70	-3 255,00	0,00	0,00	0,00	-3 255,00	-193 361,60
2708010	0513	Керівництво та управління діяльністю у зоні відчуження	-3 000,00	-3 041,10	-3 009,20	0,00	41,10	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-3 000,00
2708070	0513	Радіологічний захист населення та екологічне оздоровлення територій, що зазнали радіоактивного забруднення	-1 106,50	0,00	0,00	0,00	-1 106,50	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-1 106,50
2708080	0530	Збереження етнокультурної спадщини регіонів, постраждалих від наслідків Чорнобильської катастрофи	-1 924,70	-1 821,50	-1 274,10	-148,40	-103,20	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-1 924,70
2708090	0512	Виконання робіт у сфері поводження з радіоактивними відходами неядерного циклу, будівництво комплексу "Вектор" та експлуатація його об'єктів	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-3 255,00	0,00	0,00	0,00	-3 255,00	-3 255,00
2708110	0513	Підтримка екологічно безпечного стану у зонах відчуження і безумовного (обов'язкового) відселення	-47 587,80	-3 664,30	-2 898,90	-75,50	-43 923,50	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-47 587,80
2708120	0513	Підтримка у безпечному стані блоків та об'єкта "Укриття" та заходи щодо зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС	-136 487,60	0,00	0,00	0,00	-136 487,60	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-136 487,60
2709000		Державне агентство лісових ресурсів України	-50 032,50	-37 556,40	-21 521,90	-598,20	-12 476,10	-147 854,80	12 920,70	720,00	411,90	-160 775,50	-197 887,30
2709010	0422	Керівництво та управління у сфері лісового господарства	-142 401,80	-142 401,80	-113 273,40	-3 149,10	0,00	-8 030,90	-1 080,90	0,00	-9,90	-6 950,00	-150 432,70
2709060	0422	Ведення лісового і мисливського господарства, охорона і захист лісів в лісовому фонді	-22 976,10	-10 500,00	0,00	0,00	-12 476,10	-147 858,50	12 713,00	720,00	408,20	-160 571,50	-170 834,60

Примітка: розраховано автором за даними [215, 214]

Експлуатація державного водогосподарського комплексу в Україні охоплює широкий спектр діяльностей, спрямованих на управління, використання та охорону водних ресурсів, зокрема регулювання водопостачання та зрошення, контроль за якістю води, водозахисні заходи, охорону водних біоресурсів, гідротехнічну меліорацію, що є частиною комплексної стратегії, яка має на меті забезпечити стійке та ефективне управління водними ресурсами, сприяючи тим самим продовольчій безпеці та загальній стабільності держави особливо у воєнний та повоєнний період.

Ефективна робота органів публічного управління контексті реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою вимагає розробки обґрунтованої системи моніторингу, що забезпечуватиме збір, обробку і аналіз даних, критично важливих для планування, впровадження та оцінки державної політики в сфері продовольчої безпеки, що потребує підготовки та залучення кваліфікованих кадрів, забезпечення необхідними ресурсами та створення ефективних інституційних структур, що можуть ефективно реагувати на виклики в сфері продовольчої безпеки, а також наявності чіткого, комплексного і адаптивного законодавства, яке регулює виробництво, обіг і контроль якості продовольства, а також забезпечує захист і стале використання природних ресурсів.

Моніторинг економічного механізму державного управління продовольчою безпекою має на меті забезпечення можливості відстеження, аналізу та контролю показників реалізації економічного механізму, що впливають на стан продовольчої безпеки. Ефективність такого моніторингу прямо залежить від здатності державних службовців використовувати сучасні цифрові технології для спрощення процесу накопичення, обробки та зберігання інформації про процеси, що забезпечують реалізацію цього механізму. Розв'язання ключових проблем, з яким стикається державне управління у цій сфері на даному етапі свого розвитку, не можливе без розвитку цифрової освіти, яка з одного боку визначається певними цифровими інструментами для набуття відповідних знань, а з іншого – цифровими компетентностями, які можуть

набути держслужбовці для забезпечення ефективності моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою.

Питанням необхідності розвитку цифрової освіти в Україні протягом останніх років приділено увагу багатьох вчених. Науковці зосереджують свої роботи у площині розвитку цифрових компетентностей у суспільстві та впровадження цифрової освіти у сфері державного управління. Зокрема Г. Ю. Разумей, досліджуючи процеси діджиталізації публічного управління як складника цифрової трансформації України, зазначає, що формування цифрової грамотності у населення України є запорукою успішності цифрових трансформацій, а набуття цифрових компетентностей державними службовцями стане важливою передумовою діджиталізації публічного управління, а також запровадження «цифрових» та «мобільних» робочих місць, що наблизить публічні послуги до суспільства [370, с. 139-145]. К. Копняк, описуючи формування цифрової компетентності державних службовців у сфері соціального забезпечення, вказує, що цифрові трансформації економіки України, активна розбудова інформаційного суспільства, впровадження технологій електронного урядування та всеохоплююча діджиталізація усіх адміністративних процесів вимагають від державних службовців відповідних компетентностей для належного втілення цифрових змін [103, с. 465-467]. Такої ж думки притримується і В. Фостікова, зазначаючи, що найкращі світові та вітчизняні практики цифрового урядування пов'язані, насамперед, із вагомими внутрішніми інвестиціями в людей, культуру, чіткі стратегії та цілі, а також внутрішні цифрові, технічні та дизайнерські можливості [449, с. 133-135]. Вчені О. П. Бодик, Г. В. Шередека, Л. І. Салагуб досліджуючи питання підготовки вчителів та державних службовців у системі освіти дорослих на шляху до навчання у цифровому просторі, вказують, що сучасне освітнє середовище має складатися з двох компонентів: онлайн-платформи, яка прискорить надання тренінгових послуг, та освітнього «хабу», оснащеного сучасною базою, що допоможе поширити освітні послуги закладу вищої освіти не лише онлайн, але й офлайн, зважаючи на застосування сучасних методик [15, с. 25-37]. О. Кравцов

при дослідженні цифрової трансформації публічного управління в Україні, підкреслює особливе значення запровадження цифрових технологій у сферу публічного управління та формування нових державних механізмів електронного урядування в умовах війни та поствоєнної відбудови України та розвитку цифрової економіки, що дасть величезні можливості для управління країною [105, с. 132-134]. Науковці підкреслюють, що розвиток цифрових навичок державних службовців у публічному адмініструванні є ключовим аспектом сучасного управління та вимагає системного підходу та постійного вдосконалення [85, с. 76]. Загалом проведені науковцями дослідження розв'язують важливі проблеми, що виникають у процесі розвитку цифрової освіти в Україні, проте поза увагою залишаються імперативи розвитку цифрової освіти держслужбовців в у контексті забезпечення ефективності моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою.

Застосування цифрових інструментів та технологій, необхідних для ефективної реалізації моніторингу у сфері продовольчої безпеки, потребує необхідних знань держслужбовців, що стосуються кількох напрямів, зокрема це робота з даними, автоматизація процесів, візуалізація результатів, тощо. Характеризуючи інструменти, що дозволяють зберігати, організовувати та аналізувати великі обсяги даних щодо продовольчої безпеки варто виокремити такі системи управління базами даних, як MySQL, PostgreSQL або MongoDB, що можуть використовуватися для створення централізованих баз даних. При цьому важливою є здатність держслужбовців до володіння навиками роботи з блокчейн-технологіями, хмарними сервісами, мобільними додатками, спрямованими на відстеження джерела потенційних проблем, передбачення потенційних ризиків у сфері продовольчої безпеки, збереження та обміну даними між різними учасниками системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчої безпеки, забезпечуючи доступ до даних з будь-якого місця та пристрою. Візуалізація та аналіз даних на географічних мапах потребує підготовки у держслужбовців такої цифрової компетентності, як володіння навиками роботи з геоінформаційними системами, зокрема для

відстеження регіональних проблем, що виникають в процесі реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Окрім цього варто звернути увагу на необхідність залучення держслужбовців до налагодження та контролю автоматизації окремих процесів моніторингу, що дозволить зменшити людський фактор під час моніторингу, збереженні даних, тощо.

Наявність у держслужбовців перелічених навичок дозволила б безперешкодно інтегрувати вищенаведені цифрові інструменти та технології в систему моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, проте на сьогодні державне управління характеризується низкою проблем, що блокують таку можливість. Значна їх частина пов'язана із низьким рівнем цифрової грамотності державних службовців, зокрема слабкою технічною підготовкою та прогалинами на рівні знань і навичок у роботі з сучасними цифровими інструментами і технологіями, браком адаптації до нових технологій, що призводять до опору при їх запровадженні, низькою обізнаністю з питань інформаційної безпеки, що призводить до порушень конфіденційності і безпеки даних, відсутністю інтердисциплінарного підходу для синергетичного опрацювання даних з різних сфер, таких як економіка, аграрна політика, технології тощо. Поряд із цим питання здобуття цифрових компетентностей блокується браком фінансової підтримки доступності навчальних програм, тренінгів, апаратного та програмного забезпечення, а також оновлення інфраструктури, що ускладнює розвиток цифрової грамотності. Окрім цього важливим є питання стандартизації навчальних програм та розробка уніфікованих стандартів цифрової освіти державних службовців з метою структуризації процесу навчання та підвищення його ефективності. Розв'язання наведених проблем лежить у площині розробки програм цифрової освіти, здатних врахувати рівень знань та потреби державних службовців з метою покращення їх цифрової грамотності.

Компетенції здобуті в межах цифрової освіти є важливою складовою розвитку та підвищення кваліфікації державних службовців у сучасному світі,

особливо в контексті забезпечення моніторингу у сфері продовольчої безпеки, що підтверджується даними аналітичних досліджень, де темпи зростання потреби у цифрових напрямках підвищення кваліфікації поряд із іншими напрямками значно переважають (Табл. 3.20).

Таблиця 3.20

Динаміка потреби у підвищенні кваліфікації серед державних службовців
у розрізі кваліфікаційних напрямів, %

Напрями підвищення кваліфікації	Темпи зростання потреби у підвищенні кваліфікації		
	2022	2023	sparkline
управління персоналом	94,96	100,65	↗
державних службовців юридичних служб міністерств, інших	110,42	100,67	↘
запобігання корупції та забезпечення доброчесності	93,77	110,95	↗
члени конкурсних комісій для відбору осіб на зайняття посад фахівців з	104,67	102,78	↘
уповноважених осіб з питань запобігання та виявлення корупції	110,80	95,46	↘
підвищення рівня володіння державною мовою	99,30	100,70	↗
управління публічними фінансами	100,35	87,34	↘
європейська інтеграція	99,68	101,22	↗
євроатлантична інтеграція	105,56	108,04	↗
забезпечення прав та інтересів осіб з інвалідністю	82,10	99,47	↗
стратегічні комунікації	115,90	92,42	↘
гендерна рівність	95,73	106,93	↗
лідерство	103,25	96,37	↘
стратегічне управління та планування	100,39	96,43	↘
управління змінами	96,75	96,20	↘
впровадження змін	101,74	100,74	↘
сприйняття змін	108,95	100,29	↘
дотримання прав людини та протидія дискримінації	114,71	91,00	↘
інформаційна безпека	91,51	98,82	↗
кібербезпека	113,26	87,21	↘
комунікація та взаємодія	97,98	104,14	↗
державна політика цифрового розвитку	79,34	109,62	↗
електронне урядування та електронна демократія	128,07	79,34	↘
національно-патріотичне виховання дітей та молоді	99,15	103,25	↗
детінізація доходів	94,93	107,77	↗
проектний менеджмент	89,01	105,72	↗
фінансова децентралізація	91,51	98,41	↗
розвиток територіальних громад	94,50	97,31	↗
організація і контроль за виконанням робіт з будівництва,	83,97	106,32	↗
реформування місцевого самоврядування та територіальної організації	93,58	83,23	↘
управління даними в органах місцевого самоврядування	93,93	105,02	↗
впровадження інструментів діджиталізації в державних адміністраціях	80,97	113,71	↗

Примітка: розраховано автором за даними [337]

Відповідно до проведеного аналізу даних, представлених у «Звіті про результати визначення загальних потреб у професійному навчанні державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування на 2021-2023 роки» Національним агентством України з питань державної служби [337], серед державних службовців протягом 2023 року зросла потреба у підвищенні кваліфікації за напрямом «Управління даними в органах місцевого самоврядування» на 5,02%, «Впровадження інструментів діджиталізації в державних адміністраціях» на 13,71%, а також «Державна політика цифрового розвитку» на 9,62%. Поряд із цим дещо знизилась потреба у підвищенні кваліфікації за напрямом «Інформаційна безпека», «Кібербезпека» та «Електронне урядування та електронна демократія», проте значна частка держслужбовців, що потребують підвищення кваліфікації за даними напрямками свідчить про важливість цифрових компетентностей.

Поряд із безпосереднім впливом на ефективність управління даними під час моніторингу у сфері продовольчої безпеки, цифрова грамотність є засобом спрощення комунікації та обміну інформацією. Така комунікація застосовується для співпраці як внутрішньо, в рамках урядових структур, так і з міжнародними організаціями та іншими країнами, що сприяє підвищенню якості та швидкості реакції на кризові ситуації, зокрема у випадку наростання загроз продовольчій безпеці. Наявність цифрових компетенцій дозволяє приймати швидкі та обґрунтовані управлінські рішення, а також забезпечує прозорість та відкритість урядових структур та публічного доступу до інформації про продовольчу безпеку, підвищуючи довіру громадськості та відповідальність влади.

Міжнародний досвід впровадження цифрової освіти держслужбовців у країнах з високим рівнем глобального індексу продовольчої безпеки [504] свідчить про успішність та позитивні тенденції, зокрема у Канаді за даним напрямом діє навчання держслужбовців з використання сучасних інформаційних та аналітичних інструментів для моніторингу та аналізу даних щодо безпеки продуктів харчування, у США використовують цифрову освіту для своїх

державних службовців, щоб вдосконалити систему відстеження та реагування на контамінацію харчових продуктів в режимі реального часу за допомогою цифрових інструментів, у Європейському Союзі впроваджено цифрову систему для відстеження продуктів харчування вздовж всього продовольчого ланцюжка та здійснено навчання держслужбовців з використання цієї системи для надійного виявлення та реагування на продовольчі кризи та загрози, а в Австралії діє проект з цифрової освіти для фахівців у сфері продовольчої безпеки у вигляді онлайн-курсів та навчання з використання сучасних технологій для виявлення та реагування на проблеми продовольчої безпеки. Слідом за високорозвиненими країнами американські та європейські практики цифрової освіти застосовуються і у країнах із середніми показниками глобального індексу продовольчої безпеки [504], зокрема урядом Індії впроваджено програму цифрової освіти для державних службовців у сфері продовольчої безпеки, де навчають навичкам роботи з великими обсягами даних, електронними системами відстеження та аналізом ризиків.

Наведені приклади свідчать про цифрову освіту як про важливий чинник, здатний істотно покращити навички державних службовців в галузі продовольчої безпеки, дозволяючи їм ефективніше використовувати цифрові інструменти та технології для забезпечення продовольчої безпеки, а цифрова грамотність стає ключовою компетенцією для державних службовців, що сприяє покращенню ефективності та результативності їх роботи в сфері продовольчої безпеки та інших сферах урядової діяльності. Здобуття держслужбовцями цифрових компетентностей дозволить швидко та ефективно отримувати доступ до великих обсягів даних, пов'язаних з реалізацією економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, виявляти тенденції, прогнозувати ризики та розробляти стратегії для підвищення ефективності управління продовольчою безпекою, створювати ефективні механізми обміну інформацією між різними урядовими відомствами та структурами, що відповідають за різні аспекти продовольчої безпеки, використовувати цифрові інструменти та технології, такі як різноманітні програми для обробки даних,

геоінформаційні системи та інші засоби для більш точного та ефективного моніторингу економічних процесів у сфері продовольчої безпеки, швидко реагувати на кризові ситуації, завдяки аналізу великої кількості даних та використанню цифрових інструментів для координації дій, автоматизувати процеси звітності та контролю та ефективніше відстежувати виконання стратегій та програм у галузі продовольчої безпеки, ефективно співпрацювати з міжнародними організаціями та іншими країнами у питаннях, пов'язаних з продовольчою безпекою, обмінюючи даними та інформацією.

Окрім цього варто відмітити значний вплив цифрових компетентностей на якість освіти державних службовців загалом, зокрема в силу розвитку критичного мислення та підвищення ефективності державного управління через навички роботи з цифровими інструментами, що може бути ключовим критерієм оцінки їхньої професійної підготовки під час атестації. Хоча на сьогодні питання цифрових навичок не має обов'язкового характеру при атестації держслужбовців [309], цифрова компетенція має важливе значення державних службовців в контексті атестації зокрема через необхідність відповідності держслужбовців сучасним вимогам державного управління, орієнтованого на високу ефективність та продуктивність в умовах глобалізації та швидкого розвитку технологій, збільшення відкритості та довіри громадськості та залученню громадян до участі в процесах державного управління, покращення захисту від кіберзагроз, а також забезпечення виконання стратегічних завдань. Відтак атестація з врахуванням рівня цифрових компетентних державних службовців сприяє їх професійному зростанню та підтвердженню здобутих цифрових вмінь та навичок, що вкрай важливо у сучасному світі. Ці та інші імперативи свідчать про важливість цифрової освіти держслужбовців, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності держави, зокрема у контексті забезпечення продовольчої безпеки (Рис. 3.3).

Забезпечення ефективного розвитку цифрової освіти держслужбовців прямо пов'язаних чи опосередковано дотичних до сфери продовольчої безпеки в

Україні варто базувати на дотриманні певних рекомендацій та впровадженні конкретних освітніх заходів.

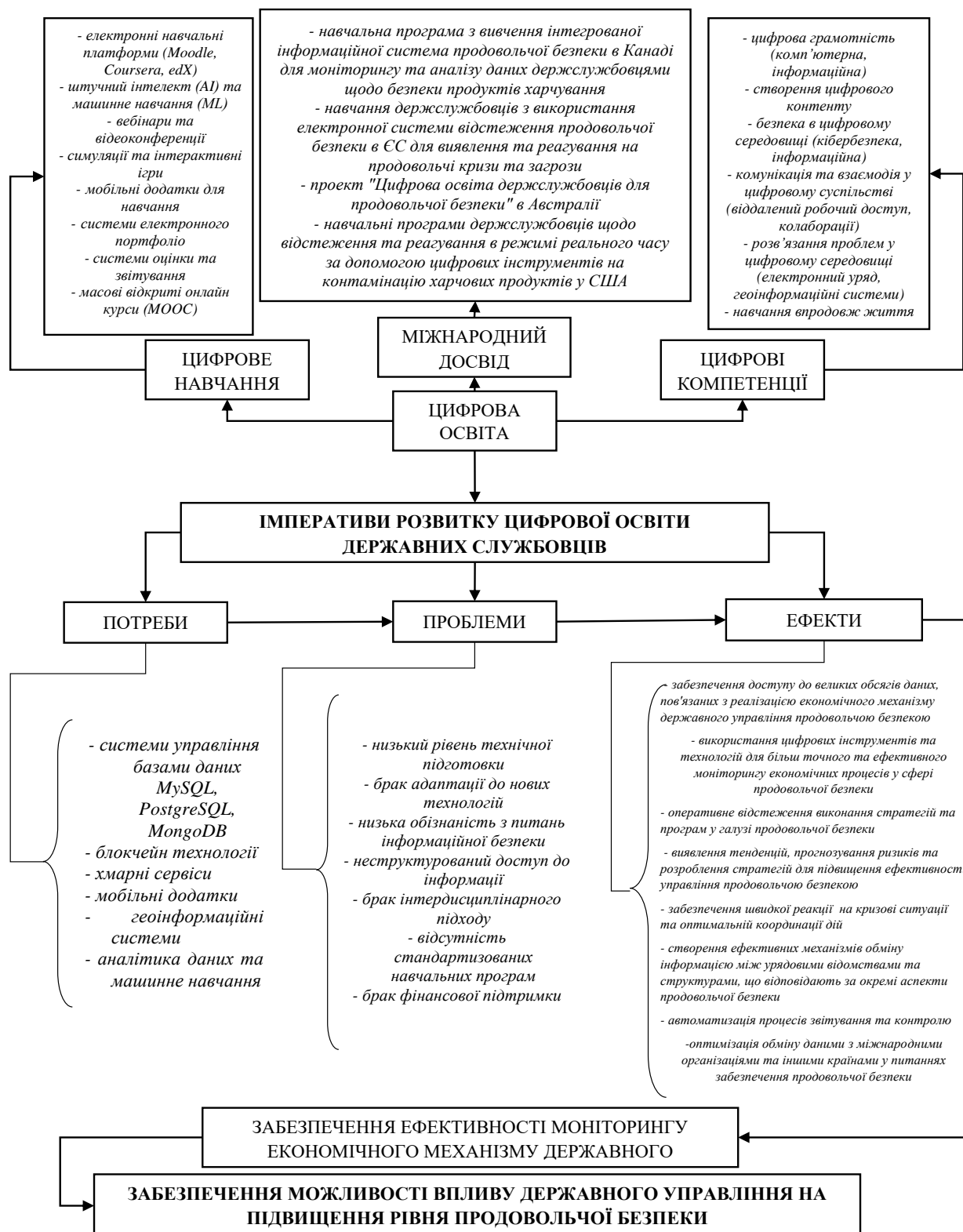

Рис. 3.3. Ключові імперативи розвитку цифрової освіти держслужбовців в у контексті забезпечення ефективності моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою

Примітка: розроблено автором.

Першочерговим завданням є адаптація освіти до потреб службовців, відтак розробка цифрових освітніх програм повинна здійснюватися відповідно до конкретних завдань з якими вони стикатимуться в процесі проведення моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою.

Наступним важливим моментом є забезпечення доступу до необхідних цифрових ресурсів, включаючи програми, додатки, сервери та інтернет-з'єднання, для навчання та вдосконалення цифрових навичок. Іншим конкретним освітнім завданням є організування спеціалізованих курсів та семінарів, які надають практичні навички в галузі цифрових технологій для продовольчої безпеки. При цьому важливим є стимулювання самонавчання через поширення доступу до онлайн-курсів, вебінарів та відкритих ресурсів для самостійного вивчення, розроблених зокрема на базі інтерактивних методів навчання, а залучення досвідчених службовців до ролі менторів для новачків у цифровій освіті. Освітні програми повинні враховувати різний рівень підготовки та досвіду держслужбовців, що дозволить забезпечити навчання на різних рівнях складності, враховуючи різні потреби, а моніторинг та оцінка успішності навчання дозволить визначати ефективність цифрової освіти та внесення коригувань, якщо це необхідно.

Важливу роль у розвитку цифрової освіти розвинутих країн відіграє приватна освіта для державних службовців, які працюють у сфері продовольчої безпеки. Такі заклади освіти доповнюють зусилля державних організацій через постачання додаткових навчальних ресурсів, залучення спеціалізованих експертів та фахівців, впровадження індивідуального підходу, дозволяючи службовцям вибирати програми та курси, які відповідають їхнім потребам та рівню підготовки. Приватні освітні заклади в силу більшої гнучкості та швидшої реакції на зміни в галузі цифрових технологій та продовольчої безпеки швидше актуалізують навчальні програми, створюючи тим самим конкуренцію, що спонукає до підвищення якості навчання. Проте важливо враховувати вразливі місця приватної освіти, такі як високі витрати, нерівність доступу і можливість

комерційної мотивації, що знижують об'єктивність навчальних програм, тому регулювання та контроль з боку держави повинен забезпечити якість та доступність цифрової освіти для державних службовців.

Запропоновані рекомендації сприятимуть ефективній взаємодії органів державного управління та закладів освіти для забезпечення розвитку цифрової освіти держслужбовців в у контексті забезпечення ефективності моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою.

Важливим при впровадженні запропонованих рекомендацій є питання необхідності залучення до навчального процесу держслужбовців освіти дорослих в Україні, що протягом останніх років є предметом досліджень багатьох вчених. Науковці зосереджують свої роботи у площині імплементації європейських практик навчання зрілого населення, що знаходиться в активному пошуку нових професій чи намагається паралельно опанувувати інноваційні та конкурентоспроможні професії для більшої затребуваності на ринку праці. Зокрема Н.І. Гущина, досліджуючи проблеми неформальної та інформальної освіти дорослих, як невід'ємної складової освіти впродовж життя у європейському вимірі зазначає, що ефективність неформальної освіти, обумовлено її здатністю охопити всі соціально-професійні та вікові групи та гнучкістю, що виявляється в можливості досить швидко з'ясувати соціально-освітні потреби дорослих, які опинилися в кризовій ситуації, розробити навчальні програми, спрямовані на заповнення дефіциту соціально-освітньої компетентності, що виникла у людини в кризовій ситуації, підібрати команду тренерів, які володіють необхідними знаннями та технологіями, створити умови, комфортні для навчання дорослих з урахуванням їх соціально-психологічних, демографічних та інших особливостей, що з'явилися наслідком впливу на них кризової ситуації [36, с. 238]. Ю. Бурцева, описуючи розвиток системи безперервної освіти та освіти дорослих в умовах воєнного стану та повоєнний період, вказує, що нормування механізму визнання результатів неформальної освіти, реалізації отриманих прав педагогічними працівниками на вибір суб'єктів професійного розвитку, урізноманітнення форм підвищення

кваліфікації підвищує конкурентність на ринку надання освітніх послуг працівникам освіти, і стимулює до активізації науково-дослідної роботи, спрямованої на пошук нових підходів щодо створення відкритого інноваційного освітнього середовища в системі післядипломної освіти [25, с. 47]. Є. Чернишова, досліджуючи освіту дорослих як складову національної системи неперервної освіти, зазначає, що проблематику безперервної освіти можна умовно розділити на дві основні сфери: перша пов'язана з побудовою системи безперервної освіти як частини соціальної практики (соціально-освітній аспект безперервної освіти), друга – із процесом засвоєння людиною нового життєвого, соціального, професійного досвіду та можливістю його дисемінації [454, с. 86-94]. Науковцями С. Коваленко та М. Чикалова досліджено британський досвід у розв'язанні проблем оцінки якості освіти дорослих, запропоновано використовувати схему інспекції навчальних закладів «Загальна структура інспекції» та розкрито особливості оцінювання якості роботи навчальних закладів провайдерів освітніх послуг для дорослих [90, с. 16-20]. О. Аніщенко доводить, що тренди освіти, і зокрема освіти дорослих, пов'язані з проблемами соціалізації громадян у контексті формування суспільства знання, громадянського суспільства, необхідністю підготовки людей до розв'язання питань, які можуть вплинути на згуртованість суспільства, стабільність життя, а країни зі здобутками у галузі освіти дорослих характеризуються її підтримкою як на рівні держави, так і рівні громад та мають розвинену нормативно-правову базу у цій галузі [3, с. 155-160]. За Л. Лук'яною до перспективних напрямів вдосконалення наукового забезпечення освіти дорослих треба віднести наступне: наукове обґрунтування Національної системи кваліфікацій; посилення міжнародної проєктної і науково-видавничої діяльності; розроблення та впровадження для всіх верств населення програм цифрової освіти з метою упередження цифрової нерівності громадян країни; розвиток взаємодії з Центрами професійного розвитку педагогів у регіонах з метою здійснення наукового супроводу формальної і неформальної освіти педагогічного персоналу тощо [120, с. 9]. Загалом проведені науковцями дослідження розв'язують

важливі проблеми, що виникають у процесі імплементації освіти дорослих протягом останніх років в Україні, проте поза увагою залишаються деякі аспекти їх вирішення, зокрема у частині підвищення кваліфікації держслужбовців у воєнний та післявоєнний період.

В рамках «Європейської інтеграції освіти та науки» побудовано нову архітектуру освіти дорослих, що передбачає освіту впродовж життя для особистісного й професійного зростання, а до 2025 р. щонайменше 47 % дорослого населення братиме участь у навчанні протягом року за програмами освіти дорослих, при цьому визнаватимуться результати неформальної та інформальної освіти [548, с. 341]. Заразом європейський досвід вказує на необхідність відведення особливої уваги забезпеченню високої якості освітніх послуг, де оцінювання повинно відбуватися починаючи з моніторингу навчальних програм, рівня кваліфікації науково-педагогічних працівників, закладів освіти і закінчуючи оцінкою якості освіти на національному рівні із застосуванням різних підходів та інструментів, що відображено у додатку Г на рисунку Г.1.

Питання якості освіти держслужбовців постають в силу дослідження окремих моментів державного управління. Проведене дослідження нормативно-правового забезпечення свідчить, що значна частина законодавчих актів спрямована на редагування помилок, допущених при їх затвердженні вперше. Зокрема понад 330 документів лише за останній період починаючи з 2021 року відправлено на доопрацювання після затвердження для врахування висловлених органом державної реєстрації зауважень, що здебільшого стосуються формулювання, правопису, орфографії, пунктуації. При цьому слід зауважити, що 97,01% народних депутатів у Верховній Раді України від загальної кількості, що станом на 1 квітня 2024 року у становить 401 особу мають вищу освіту, 19,20% з них мають кандидатський науковий ступінь та 9,23% докторський. Така статистика змушує замислитися над якістю освіти, її контролем та необхідністю її підвищення, зокрема в межах освіти дорослих.

Основною метою оцінювання якості освіти дорослих є виявлення слабких місць, підвищення рівня навчання, розвиток кращих Європейських практик надання освітніх послуг та забезпечення ефективного навчання для дорослих здобувачів.

З іншого боку якісна освіта дорослих базується на достатньому фінансуванні, що у воєнний та післявоєнний період може бути дещо обмеженим через складне економічне становище в Україні, тому важливо шукати альтернативні джерела фінансування, які можуть допомогти забезпечити розвиток освіти дорослих, зокрема у частині партнерства з бізнесом та промисловістю, залучення грантів та фінансування від міжнародних організацій, розвитку фондів соціальної корпоративної відповідальності, залученню спонсорської допомоги, фінансування місцевими органами влади, а також самофінансування. При цьому запропоновані альтернативні джерела фінансування освіти дорослих можуть комбінуватися, залежно від специфіки кожного освітнього закладу чи програми, а приватна освіта може містити цінний внесок у розв'язання проблем впровадження освіти дорослих в Україні, зокрема у частині цифрової освіти державних службовців для підвищення ефективності функціонування органів публічної влади.

3.3. Державна політика у сфері продовольчої безпеки та напрями удосконалення нормативно-правового забезпечення для підвищення ефективності функціонування економічного механізму

Державна політика України у сфері продовольчої безпеки орієнтована на забезпечення чотирьох основних складових продовольчої безпеки, програми та стратегії якої спрямовані на розвиток агропромисловості в Україні, підвищення економічної доступності продовольства для населення, забезпечення якості та безпечності продукції, а також на адаптацію та стійке використання природних ресурсів. Стратегія розвитку агропромислового комплексу опублікована Міністерством аграрної політики та продовольства України орієнтована на такі

глобальні тренди як зростання попиту на продукти харчування, дефіцит продуктів через кліматичні та політичні кризи, порушення ланцюгів постачання, автоматизацію та цифровізацію процесів, збільшення кількості надзвичайних природних явищ та скорочення придатних для сільського господарства земель [438]. Забезпечення фізичної доступності продовольства в контексті розвитку сільської інфраструктури та підтримки малих аграрних господарств реалізовується в межах низки державних програм підтримки, зокрема «Програми «Доступні кредити 5-7-9%» [137], «Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій» [349], «Державного аграрного реєстру» [44], «Програми підтримки виробництва органічної продукції» [102], «Програми підтримки кооперативів та фермерських господарств», тощо, які характеризуються типовими проблемами реалізації та потребують реформування підходів до впровадження.

Програма «Доступні кредити 5-7-9%» є ключовим інструментом державної підтримки малого і середнього бізнесу в Україні, який також спрямований на забезпечення продовольчої безпеки через підтримку аграрного сектора. Програма дозволяє підприємствам отримувати кредити під знижені процентні ставки: 5%, 7% або 9% річних залежно від певних умов діяльності компанії та її внеску в економіку. Згідно з умовами програми, ставка у 5% доступна для нових бізнес-проектів, аграріїв та компаній, які займаються експортом. Ставка у 7% призначена для рефінансування існуючих кредитів, а ставка у 9% доступна для широкого кола підприємств у різних секторах. Програма також передбачає можливість отримання часткових гарантій держави по кредитах. Для участі в програмі підприємства повинні відповідати певним критеріям, зокрема мати обмежену кількість працівників та річний оборот, а також дотримуватись прозорих умов ведення бізнесу. За час дії воєнного стану в межах Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» видано 42847 пільгових кредитів на 170,5 млрд грн. з них - 36,18 млрд грн – кредити для сільськогосподарських товаровиробників [55].

В межах Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій в Україні було передбачено комплекс заходів спрямованих на підвищення якості життя в сільській місцевості та розвиток інфраструктури, що включало покращення житлових умов, доступ до якісних освітніх та медичних послуг, розвиток дорожньої інфраструктури та підтримку малих аграрних підприємств, а основна мета полягала у зменшенні відтоку населення з сільських територій і збереженні природних ресурсів, що є вкрай важливим для в контексті функціонування національної аграрної економіки та її адаптивності до умов Європейського Союзу [146]. Хоча програма була розрахована на тривалий період, відповідно до глобальних цілей сталого розвитку, на сьогодні нормативно-правового забезпечення, що регулює її основні положення не затверджено. Натомість оприлюднено проект розпорядження «Про схвалення Концепції сільського розвитку до 2030 року» [349], який фактично дублює основну мету Концепції розвитку сільських територій», реалізація якої була розрахована на період до 2025 року [348], проте не опирається на аналіз її ефективності. Основною проблемою порушення ланцюга моніторингу ефективності реалізації державної політики у даному контексті є відсутність конкретизації та законодавчого закріплення відповідальності щодо виконання поставлених завдань, а також узагальнений характер очікуваних результатів, без кількісного їх вираження та відсутність їх публічного контролю впродовж реалізації програм. Хоча наявність чітко визначених індикаторів відповідно до очікуваних результатів є позитивною характеристикою нової «Концепції сільського розвитку до 2030 року», проте відсутність подальшого її затвердження свідчить про прогалини у процесі законотворення, що негативно відображається на можливості реалізації державної політики щодо забезпечення продовольчої безпеки в Україні. Окрім цього слід зазначити необхідність удосконалення самого підходу до процесу формування індикаторів, які окрім кількісного вираження економічних категорій повинні враховувати ресурсну та часову складову, що сприятиме реалізації безперервного моніторингу та дозволить своєчасно виявляти проблеми реалізації державної політики.

Іншим важливим моментом, що повинен сприяти ефективності державної політики щодо забезпечення продовольчої безпеки в Україні є впровадження Державного аграрного реєстру (ДАР) створеного з метою підтримки сільськогосподарських виробників в Україні [44]. Основні цілі ДАР полягають у сприянні ефективному управлінню та розподілу державної підтримки у сільськогосподарській галузі, зокрема через надання грантів та фінансової допомоги, впровадженні цифровізації в аграрному секторі, спрощенні взаємодії фермерів з державними структурами завдяки централізованій базі даних, яка включає інформацію про земельні ділянки, сільськогосподарські культури та виробництво, а також залученню новітніх технологій для збільшення продуктивності та зменшення витрат агровиробників через доступ до інформації про нові методи обробітку землі, використання добрив та захисту рослин. Аналізуючи процедуру розгляду заявки через ДАР на «визначення підприємств критично важливими для економіки» для отримання допомоги, варто зазначити, що наявність оприлюдненої законодавчо закріпленої методики та чіткої інструкції щодо цього питання у сфері продовольчої безпеки (яка є складовою критичної інфраструктури), позитивно відображається на можливості реалізації державної політики у даному контексті [232]. Проте більшість малих фермерських господарств, що потребують державної підтримки, за даною методикою потрапляють у останню категорію із рівнем негативного впливу на надання основних послуг, що має незначні наслідки, оскільки у разі знищення, пошкодження або порушення функціонування об'єкта критичної інфраструктури це призведе до ненадання об'єктом основних послуг для менш як 6000 жителів, а відтак не є пріоритетним для отримання державної допомоги.

Програма підтримки виробництва органічної продукції в Україні, запропонована «Федерацією органічного руху України» в межах «Концепції держпрограми розвитку органічного виробництва» [102] за дорученням Міністерства аграрної політики, що була спрямована на розвиток органічного аграрного сектору, зокрема шляхом збільшення кількості органічних операцій та підтримки їх стійкості в кризових ситуаціях, збільшення експорту органічної

продукції, зміцнення лабораторної інфраструктури для контролю якості, а також сприяння органічним виробникам у доступі до нових ринків, також не характеризувалась чіткістю та публічністю результативних показників, що очікувались по завершенні, відтак відслідкувати ефективність її впровадження було завданням вкрай складним.

Першочерговими завданнями на шляху до удосконалення державної політики спрямованої на забезпечення фізичної доступності продовольства є запровадження чітких індикаторів для оцінки результативності програм, посилення зворотного зв'язку та залучення місцевих громад, створення міжвідомчих координаційних рад або робочих груп, які б допомагали синхронізувати зусилля різних учасників і оптимізувати використання ресурсів та сприяли покращенню координації між учасниками, а також розширення фінансування та ресурсної бази програм для повноцінної реалізації всіх запланованих заходів та ініціатив.

Запровадження чітких індикаторів для оцінки результативності програм при цьому є ключовим кроком для забезпечення ефективності державної підтримки аграрного сектору. Встановлення конкретних, вимірюваних цілей дозволить уряду, донорам та іншим зацікавленим сторонам точно відстежувати прогрес програм і коригувати їх у разі потреби, сприятиме більшій прозорості та підзвітності в розподілі коштів та ресурсів. Крім того, чіткі індикатори допоможуть зрозуміти, які аспекти програми працюють ефективно, а які потребують покращення, що може сприяти раціональному використанню бюджетних коштів і забезпечити більшу віддачу від інвестицій у аграрний сектор. За допомогою систематичного моніторингу та оцінки, заснованого на чітко визначених індикаторах, можна також адаптувати політику і стратегії у відповідності до змінюваних умов та потреб галузі.

Особливу увагу слід приділити удосконаленню нормативно-правового забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині підтримки розвитку сільськогосподарських підприємств,

оптимізації продовольчої пропозиції та ланцюгів постачання, а також протистояння соціальним та політичним перешкодам.

Серед напрямів удосконалення варто виділити необхідність спрощення процедур отримання державної підтримки для сільськогосподарських товаровиробників, зокрема через упровадження електронних систем подачі заявок та автоматизацію процесу розгляду заяв. В часі війни можливість збільшення обсягів фінансування програм підтримки сільського господарства є складною, проте слід розширювати спектр інструментів фінансової підтримки через субсидії, гранти, пільгові кредити та гарантії. Важливим також є нормативно-правове регулювання доступу до ринків для малих та середніх сільськогосподарських виробників, що потребує розвитку механізмів збуту продукції, включаючи підтримку кооперативів, організацію фермерських ринків та використання онлайн-платформ для продажу. Удосконалення також потребують питання нормативно-правового регулювання підтримки розвитку інфраструктури, зокрема щодо інвестицій в логістику, продовольчі сховища, зрошення та інші важливі складові, які сприяють зниженню втрат урожаю, а також відновлення пошкодженої в наслідок війни сільськогосподарської інфраструктури. При цьому важливим є стимулювання розвитку і впровадження новітніх технологій, які дозволяють підвищити ефективність виробництва та забезпечити адаптацію до змін клімату. Значну увагу слід приділити удосконаленню законодавчої бази у частині гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами, особливо щодо санітарних і фіто-санітарних вимог, екологічного землеробства та органічного виробництва, що сприятиме покращенню якості продукції та її конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Удосконалення нормативно-правової бази з акцентом на інтеграцію з міжнародними стандартами та практиками сприятиме створенню сприятливого інвестиційного клімату та підвищенню конкурентоспроможності українського аграрного сектору на світовому ринку. Варто забезпечити систематичний аналіз впливу наданої допомоги на розвиток аграрного сектору та продовольчу безпеку загалом, що сприятиме зміцненню продовольчої безпеки

країни, збільшенню ефективності аграрного сектору, а також дозволить забезпечити стабільний і надійний доступ до високоякісного та безпечного продовольства для всього населення.

У частині оптимізації продовольчої пропозиції та ланцюгів постачання в умовах воєнного стану першочерговим завданням є покращення координації між урядовими та міжнародними організаціями, що сприятиме обміну інформацією, ресурсами та експертизою з метою забезпечення швидкого реагування на кризові ситуації. Створення спільних платформ для планування та управління допоможе забезпечити злагодженість дій та уникнути дублювання зусиль, відтак є необхідність законодавчого закріплення єдиної інформаційної системи обміну даними між всіма структурами, що займаються продовольчою безпекою, включно з міжнародними партнерами. Наступним моментом є необхідність зміцнення логістичної інфраструктури, включаючи дороги, мости та порти, що дозволить зробити ланцюги постачання більш стійкими до зовнішніх шоків, а також забезпечить можливість швидкого переміщення продовольства у критичні періоди. Відтак, важливим є доповнення нормативно-правової бази положеннями, що стимулюють інвестиції у критично важливу інфраструктуру через податкові пільги чи державно-приватне партнерство.

Особливу увагу слід приділити застосуванню сучасних технологій та інформаційних систем, що дозволить точніше прогнозувати потреби в продовольстві та оптимізувати запаси. Цифровізація процесів сприятиме більшій прозорості та ефективності у ланцюгах постачання, тому у законодавство важливо внести зміни, що сприятимуть впровадженню цифрових технологій в аграрному секторі, зокрема за допомогою фінансування державних грантів для інноваційних стартапів.

Важливим при цьому є стимулювання виробництва ключових продуктів харчування в країні, що допоможе зменшити залежність від імпорту та підвищити продовольчу безпеку. Підтримка малих та середніх аграрних виробників урядом на сьогодні відіграє важливу роль та характеризується високою ефективністю, проте є необхідність реформування земельного

законодавства для полегшення доступу до землі для малих фермерів та спрощення процедури залучення інвестицій в агросектор.

Іншим важливим завданням, що потребує впорядкування нормативно-правового забезпечення є розробка та законодавче закріплення системи моніторингу та оцінки ефективності заходів державного управління продовольчою безпекою, включаючи збір даних, аналіз продовольчих ринків, ланцюгів постачання та впливу воєнних дій на них. Оновлення нормативної бази у частині впровадження єдиної інформаційної системи для збору та обробки даних допоможе уряду швидко реагувати на зміни та адаптувати стратегії забезпечення продовольчої безпеки.

На підставі здійсненого аналізу були також визначені шляхи вдосконалення законодавчої бази для підсилення економічних аспектів державного регулювання у сфері продовольчої безпеки, з акцентом на подолання соціальних та політичних перешкод. Пріоритетним завданням є підвищення прозорості та зменшення бюрократії, через спрощення процедур отримання земельних ділянок, ліцензій, субсидій та інших дозвільних документів для сільськогосподарських товаровиробників шляхом впровадження цифрових технологій та автоматизації процесів та змін до нормативно-правових актів у щодо електронного урядування. Крім цього необхідним є законодавче закріплення процесу впровадження електронних сервісів для спрощення отримання дозволів, ліцензій та доступу до державних послуг для аграріїв, зокрема через провадження додаткових нормативно-правових механізмів для забезпечення відкритості, прозорості та відповідальності в сфері використання державних ресурсів, землі та інших активів. При цьому важливим є удосконалення механізмів забезпечення прозорості та відкритості в управлінні аграрним сектором, включаючи механізми громадського контролю та залучення до оцінки діяльності державних органів. Важливо зазначити необхідність врахування гендерних аспектів в агропромисловому секторі, в тому числі в сільськогосподарському виробництві, дистрибуції, доступі до ресурсів та прийнятті рішень забезпеченні інтеграції. Ключовим аспектом тут є

стимулювання залучення висококваліфікованих спеціалістів, що потребує внесення змін до Закону "Про сільське господарство", а саме внесення положень, які зобов'язують враховувати засади гендерної рівності при формуванні аграрної політики, розподілі ресурсів та програмах розвитку, а також організація інформаційно-освітніх кампаній для підвищення обізнаності громадян про важливість гендерної рівності та її вплив на продовольчу безпеку. Ще одним значним напрямом, який вимагає систематизації нормативно-правового забезпечення є активізація роботи з міжнародними організаціями та партнерами для залучення досвіду, інвестицій та технологій, спрямованих на підвищення рівня продовольчої безпеки України, шляхом внесення змін, які полегшать участь України в міжнародних ініціативах та проектах, спрямованих на підтримку продовольчої безпеки. Особливий акцент потрібно зробити на впровадженні ефективних систем моніторингу та оцінки для відстеження прогресу у реалізації планів дій та стратегій, спрямованих на забезпечення продовольчої безпеки у частині протистояння корупції, воєнного конфлікту, політичної нестабільності та гендерної нерівності шляхом законодавчого закріплення засад державного моніторингу у сфері агропромислового комплексу.

Вищенаведені пропозиції щодо вдосконалення законодавчого фундаменту ефективного функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою спрямовані на створення міцної нормативно-правової основи, яка б забезпечила ефективне управління продовольчою безпекою в Україні, долаючи при цьому існуючі політичні та соціальні виклики, що в кінцевому підсумку сприятиме нормалізації умов в державі та забезпечить доступ населення до важливих продовольчих ресурсів. Впровадження цих змін вимагатиме комплексного підходу, включаючи роботу з законодавчою базою, організаційні зміни в державних інституціях, а також залучення громадськості та міжнародних партнерів для забезпечення ефективного впровадження та моніторингу втілення зазначених напрямів розвитку.

Наступним компонентом державної політики щодо забезпечення продовольчої безпеки є економічна доступність продовольства, що досягається за рахунок високого рівня доходів населення, стабільних обґрунтованих цін на продовольство та державної підтримки малозабезпечених верст населення у вигляді фінансової та продовольчої допомоги, що на сьогодні активно впроваджується у Україні. Поряд із внутрішніми програмами спрямованими на забезпечення економічної доступності продовольства залучено значну міжнародну підтримку, що у часі війни дозволяє уникнути масштабної продовольчої кризи для населення України [324, 331, 334].

Водночас варто виділити програми, що періодично впроваджуються урядом України для підтримки соціально незахищених верств населення, зокрема програми житлових субсидій для покриття витрат на оплату комунальних послуг для сімей з низькими доходами, що дозволяють зменшити економічний тиск і забезпечити економічний доступ до продовольства, програма пільгового харчування, що забезпечують безкоштовне або пільгове харчування у школах та дитячих садках, програми допомоги багатодітним сім'ям, що передбачають додаткову фінансову підтримку для сімей з трьома і більше дітьми, сприяючи тим самим покращенню їхньої здатності купувати необхідні товари, включаючи продукти харчування [61, 333, 273, 59, 247]. Проведене дослідження свідчить, що загалом програми спрямовані на зниження фінансового навантаження на вразливі верстви населення, поліпшення їх доступу до основних ресурсів, включаючи продовольство.

Крім цього урядом згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2022 року № 223, на території України введено державний контроль за цінами на ключові продукти харчування, лікарські засоби та паливо на період воєнного стану, щоб забезпечити стабілізацію ринку та попередити неконтрольоване зростання цін. Згідно з цим регулюванням, ціни на продукти харчування повинні відповідати рівню, що був фіксований станом на 23 лютого 2022 року [206]. Перелік регульованих товарів включає широкий асортимент продовольчих товарів, зокрема: пшеничне борошно, макаронні вироби, батон,

хліб, гречану та вівсяну крупи, кристалічний цукор, свинину, яловичину, курячі тушки, молоко, вершкове масло, сметану, курячі яйця, соняшкову олію, білокачанну капусту, ріпчасту цибулю, буряк, моркву, та картоплю. Ця міра спрямована на запобігання спекуляціям та забезпечення доступності базових продуктів харчування для всіх верств населення в умовах війни.

Забезпечення адекватної фінансової підтримки зменшує продовольчу незахищеність серед малозабезпечених груп населення, а цінова політика забезпечує стратегічну стабільність та продовольчу безпеку нації, що свідчать про позитивний досвід реалізації державної політики, проте існує низка проблем, що потребує розв'язання шляхом впорядкування нормативно-правового забезпечення економічного механізму державного управління у даній сфері.

Щодо фінансової підтримки населення у контексті забезпечення економічної доступності продовольства варто виділити необхідність запровадження механізмів для швидкого адаптування соціальних програм та виплат до змінюваних економічних умов та соціального становища для забезпечити своєчасної відповіді на кризові ситуації. Важливим при цьому є спрощення процедур отримання допомоги, а також поліпшення доступу до програм соціальної підтримки через ліквідацію бюрократичних процедур шляхом введення електронних форм заяв та автоматизації процесів верифікації та виплат. Іншим важливим моментом є сприяння участі громадськості, неурядових організацій, міжнародних партнерів у розробці та реалізації програм соціальної підтримки, а також активізація роботи з міжнародними організаціями та фондами для залучення додаткових ресурсів та передових практик у сфері продовольчої безпеки, що дозволить забезпечити врахування потреб усіх верств населення та підвищити ефективність допомоги. Варто зауважити, що впровадження систематичного моніторингу та оцінки ефективності соціальних програм з метою ідентифікації аспектів, що потребують удосконалення, а також забезпечення прозорості розподілу ресурсів сприятиме покращанню нормативно-правового забезпечення, що дозволить зробити економічний

механізм державного управління продовольчою безпекою більш ефективним та адаптованим до потреб населення.

У контексті доступності пільгового продовольства необхідним є удосконалення нормативно-правового забезпечення економічного механізму повинно включати в себе визначення чітких критеріїв для відбору потребуючих верств населення та механізмів надання пільгового продовольства. Іншим важливим завданням є підвищення ролі самоврядування та участі громади, зокрема сприяння активнішій участі місцевих органів самоврядування та громадських організацій у процесах планування, виконання та контролю заходів забезпечення доступності пільгового продовольства. При цьому важливим є забезпечення координації між програмами пільгового продовольчого забезпечення та іншими програмами соціальної підтримки з метою створення комплексної системи допомоги потребуючим.

Особливу увагу слід приділити оцінці стану забезпечення пільговим продовольством населення в Україні, що повинна базуватися на декількох ключових показниках, які допомагають охарактеризувати ефективність і доступність державних програм підтримки. Зокрема для цілей моніторингу варто виділити показник охоплення програмою потребуючих верств населення, виражений через кількість осіб або домогосподарств, які отримали пільгове продовольство за певний період; варіативність і кількість продуктів, що входять до складу пільгових продовольчих пакетів; частоту або регулярність забезпечення пільговим продовольством, що важлива для забезпечення стабільного харчування вразливих категорій населення; географічне охоплення програмами різних регіонів країни, особливо віддалених або конфліктних зон, де доступ до продовольства може бути ускладнений; оцінку задоволеності отримувачів якістю та кількістю пільгового продовольства, а також процесом його отримання; ефективність логістики та дистрибуції, виражену часом від моменту заявки до отримання продовольчого пакету, а також якістю зберігання та транспортування продуктів; обсяги державного бюджету, виділені на пільгове забезпечення продовольством та ефективність використання цих коштів; а також

взаємодію з неприбутковими організаціями та приватним сектором виражену через участь неурядових організацій і бізнесу у фінансуванні та реалізації програм пільгового забезпечення продовольством. Важливо враховувати, що ці показники можуть змінюватися залежно від соціально-економічної ситуації в країні, політичних рішень та зовнішніх факторів, таких як економічні кризи або природні катастрофи. Моніторинг цих показників дозволить визначити ефективність нормативно-правового забезпечення у частині реалізації програм пільгового забезпечення продовольством, ідентифікувати сфери для поліпшення та адаптувати економічний механізм державного управління продовольчою безпекою відповідно до потреб населення та змін у соціально-економічному контексті країни.

Напрями удосконалення нормативно-правового забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у контексті оптимізації доходів населення, необхідно базувати на засадах відкритості, гнучкості та сталості. Серед першочергових завдань необхідність розробки комплексу заходів, спрямованих на оптимізацію доходів населення, що включає підвищення мінімальної заробітної плати, вдосконалення системи оподаткування, соціальні трансферти для вразливих груп населення, встановлення мінімальної заробітної плати на рівні, що забезпечує адекватний стандарт життя, та заохочення Поряд із цим важливо забезпечити можливість швидкої адаптації законодавства до змін в економічному середовищі та соціально-економічних викликів. Іншим важливим завданням є необхідність розробки та законодавчого закріплення процедур моніторингу та оцінювання ефективності нормативно-правових актів, що регулюють питання економічної доступності продовольства. Важливим при цьому є підвищення прозорості та відповідальності через публічний доступ до інформації. Забезпечення вільного та відкритого доступу до інформації про моніторинг та оцінювання ефективності нормативно-правових актів, а також до даних про стан продовольчої безпеки в країні, дозволить створити механізми для ефективного залучення громадськості

та експертного середовища до процесу формування, моніторингу та аналізу політики у сфері продовольчої безпеки.

Щодо процесів ціноутворення першочерговим завданням є розробка механізмів, які дозволять оперативно адаптуватися до змін ринкових умов та потреб населення в умовах воєнного стану, що повинно включати заходи для швидкої зміни регульованих цін або введення тимчасового регулювання для стабілізації ринку. Наступним моментом є вдосконалення систем збору та аналізу даних про ціни та обсяги виробництва продовольчих товарів для прийняття обґрунтованих рішень щодо регулювання цін, створення публічно доступних онлайн-ресурсів із актуальною інформацією про ціни на продовольчі товари, механізми їх формування та регулювання, а також впровадження механізмів консультацій з виробниками, споживачами та експертами для забезпечення збалансованого та справедливого підходу до регулювання цін.

Важливим при цьому є використання передових технологій, таких як штучний інтелект та формування баз даних для прогнозування тенденцій ринку, оптимізації процесів встановлення та коригування цін. Іншим важливим завданням, що потребує впорядкування нормативно-правового забезпечення є розробка спеціальних програм підтримки для малих та середніх виробників, які відчують труднощі через регулювання цін, зокрема через надання субсидій, грантів або податкових пільг. Запропоновані напрями удосконалення спрямовані на створення більш ефективної та адаптивної системи ціноутворення, яка може швидко реагувати на зміни в умовах війни, забезпечуючи при цьому стабільність і доступність продовольства для всіх верств населення. Важливо також наголосити на необхідності врахування досвіду міжнародних партнерів та адаптації найкращих практик до українських реалій, що допоможе підвищити ефективність національної системи продовольчої безпеки.

Державна політика щодо якості та безпечності продовольства на сьогодні характеризується швидкими темпами адаптації до міжнародних стандартів та базується на комплексному підході, що включає законодавче регулювання, контроль, моніторинг та стимулювання виробництва якісних продуктів

харчування. Прийнято ряд законів, які регламентують стандарти безпеки та якості продуктів харчування [180; 181; 170; 240; 186], які визначають основні вимоги до виробництва, обігу та маркування продуктів. Система сертифікації та ліцензування сприяє потраплянню на ринок продовольства відповідного встановленим стандартам. Поряд із цим проводяться наукові дослідження, спрямовані на підвищення стандартів якості продуктів, уряд стимулює виробництво якісних та органічних продуктів через фінансові та податкові пільги, програми підтримки малого та середнього бізнесу в аграрному секторі. Водночас незважаючи на функціонування регуляторних органів, контроль за виконанням стандартів якості та безпеки є недостатнім через обмежені ресурси, корупцію або недостатню кількість кваліфікованих інспекторів, державна політика носить фрагментарний характер і не охоплює всіх аспектів від виробництва до споживання, що ускладнює контроль за якістю продуктів на кожному етапі їхнього обігу, а значна частина законодавства, що регулює сферу продовольства, містить застарілі положення, що не відповідають сучасним вимогам ринку і міжнародним стандартам та ускладнюють ефективне регулювання. На основі проведеного SWOT-аналізу, запропоновано напрями для покращення нормативно-правового забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в частині забезпечення якості продовольства. Серед першочергових завдань є необхідність перегляду та оновлення національного законодавства з метою його повної відповідності до міжнародних стандартів якості та безпеки харчових продуктів ЄС, ФАО, ВООЗ, Codex Alimentarius, ISO 22000, OIML, IPPC, ICMSF, тощо, а також внесення змін до законодавства, що забезпечить правову базу для імплементації міжнародних стандартів якості та безпеки продуктів. При цьому важливим є зміцнення інституційної бази через посилення ролі та можливостей національних регуляторних органів, зокрема Держпродспоживслужби та її територіальних органів, у сфері контролю за якістю та безпекою харчових продуктів, а також реформування існуючих та створення нових інституційних органів, здатних забезпечити ефективний контроль та нагляд за якістю та безпекою продуктів та

внесення змін до законодавства для розширення повноважень та ресурсів відповідних контрольних органів.

Зменшення бюрократії у частині реалізації економічного механізму потребує спрощення адміністративних процедур та впровадження електронних сервісів, що дозволить попередити значну частку корупційних проявів даних інституцій. Водночас потребує розвитку інфраструктура лабораторного контролю, відтак необхідним є оновлення та розширення лабораторної бази для забезпечення належного моніторингу якості та безпеки харчових продуктів, включаючи вдосконалення методів випробувань та аналізу. Такий розвиток потребує законодавчого закріплення необхідності розширення та модернізації лабораторної бази для забезпечення належного рівня контролю, а також встановлення вимог до сертифікації лабораторій та методів випробувань. Іншим важливим моментом є розвиток систем інформування споживачів про якість та безпеку продуктів, включаючи маркування, доступ до результатів контролю якості, роз'яснювальні кампанії, що потребує внесення змін у законодавство зобов'язуючи виробників надавати повну інформацію про продукти, включаючи їхній склад, походження тощо. Складним процесом при цьому є перегляд існуючих процедур державного контролю з метою їх спрощення та зменшення адміністративного навантаження на виробників, при одночасному збереженні високого рівня безпеки продуктів. Відповідальність виробників у дотриманні високих стандартів якості, повинна встановлюватися через методи примусу та стимулу у вигляді розробки законодавчих ініціатив, що вводять пільги для виробників, які дотримуються високих стандартів якості та безпеки, а також встановлення жорстких санкцій для тих, хто їх порушує. Запропоновані напрями удосконалення нормативно-правового забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в частині забезпечення якості продовольства вимагають комплексного підходу та взаємодії між державою, бізнесом та громадянськістю, а також постійного моніторингу та оцінки ефективності впроваджених заходів, що дозволить забезпечити їх ефективне впровадження та виконання.

Державна політика України, спрямована на забезпечення стійкості та адаптивності природних ресурсів, включає ряд стратегій і програм, які мають на меті оптимізацію використання цих ресурсів і зниження впливу антропогенного тиску. Зокрема запроваджено заходи для охорони рідкісних та зникаючих видів флори та фауни, збереження їхніх природних місцеперебувань, контроль за використанням землі для аграрних потреб, збереження лісових ресурсів через стаке управління лісами, боротьбу з незаконною вирубкою та відновлення лісів, забезпечення сталого водопостачання та якості води, включаючи очищення водойм, раціональне водокористування і захист водних басейнів. Крім цього розробляються стратегії, які знижують вразливість країни до кліматичних змін, захист екосистем та підвищення готовності до негативних погодних умов [184, 268; 238; 328]. Поряд із цим для повноцінної реалізації програм і стратегій не вистачає коштів, що обмежує їх ефективність, виникають перешкоди в реалізації стратегій пов'язані з корупцією та бюрократією в адмініструванні природоохоронних заходів та відсутністю ефективної координації між різними державними органами та рівнями влади ускладнює комплексне вирішення проблем природокористування. На основі проведеного SWOT-аналізу нормативно-правового забезпечення у даній сфері запропоновано наступні напрями для його удосконалення, серед яких важливим є забезпечення відповідності внутрішнього законодавства до міжнародних угод та директив, в яких Україна є учасником, що допоможе підвищити ефективність охорони природних ресурсів та забезпечення продовольчої безпеки. Перегляд та оновлення існуючих законодавчих актів для забезпечення їх відповідності міжнародним екологічним конвенціям та угодам, а також розробка нових законів та нормативних актів, які враховують міжнародні стандарти в галузі охорони природи і забезпечення продовольчої безпеки, сприятиме розширенню міжнародного співробітництва та активізації участі України в міжнародних екологічних ініціативах, проектах та програмах для обміну досвідом, залучення фінансування та реалізації спільних проектів з охорони природних ресурсів.

Наступним напрямом удосконалення є розвиток і зміцнення інституційної бази, зокрема через підвищення кваліфікації фахівців, модернізацію лабораторної інфраструктури та введення ефективних механізмів моніторингу та контролю, що потребує збільшення фінансування, а також внесення змін до законодавства у частині модернізації лабораторної інфраструктури та впровадження сучасних механізмів моніторингу і контролю. Важливим при цьому є розробка та впровадження механізмів для залучення громадськості та зацікавлених сторін до процесів прийняття рішень, що стосуються використання та охорони природних ресурсів, а також розробка нормативно-правових актів, що сприятимуть створенню платформ для діалогу між владою, бізнесом, громадськістю та експертами в сфері охорони природи.

Водночас законодавчого закріплення потребує підтримка наукових досліджень і розробок у сфері збереження біорізноманіття, екологічного землеробства та сталого управління природними ресурсами, включаючи впровадження інноваційних технологій з мінімізації впливу на довкілля, а також забезпечення стимулів для впровадження інноваційних технологій, спрямованих на зниження впливу на довкілля. Крім цього необхідним є внесення змін до законодавства для посилення відповідальності за нераціональне використання природних ресурсів та забруднення довкілля, а також внесення змін, що забезпечують оновлення освітніх програм та кампаній з підвищення екологічної свідомості, особливу увагу при цьому слід приділити впровадженню ефективної системи моніторингу для відстеження ефективності державного управління спрямованого на забезпечення продовольчої безпеки.

Запропоновані напрями удосконалення державної продовольчої політики та нормативно-правового забезпечення економічного механізму, що відображені на рисунку 3.4, потребують комплексного підходу та взаємодії між різними рівнями влади, бізнесом, громадськістю, а також міжнародними організаціями, що дозволить не лише забезпечити стійкість та адаптивність природних ресурсів, але й підвищити ефективність державного управління у сфері продовольчої безпеки.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

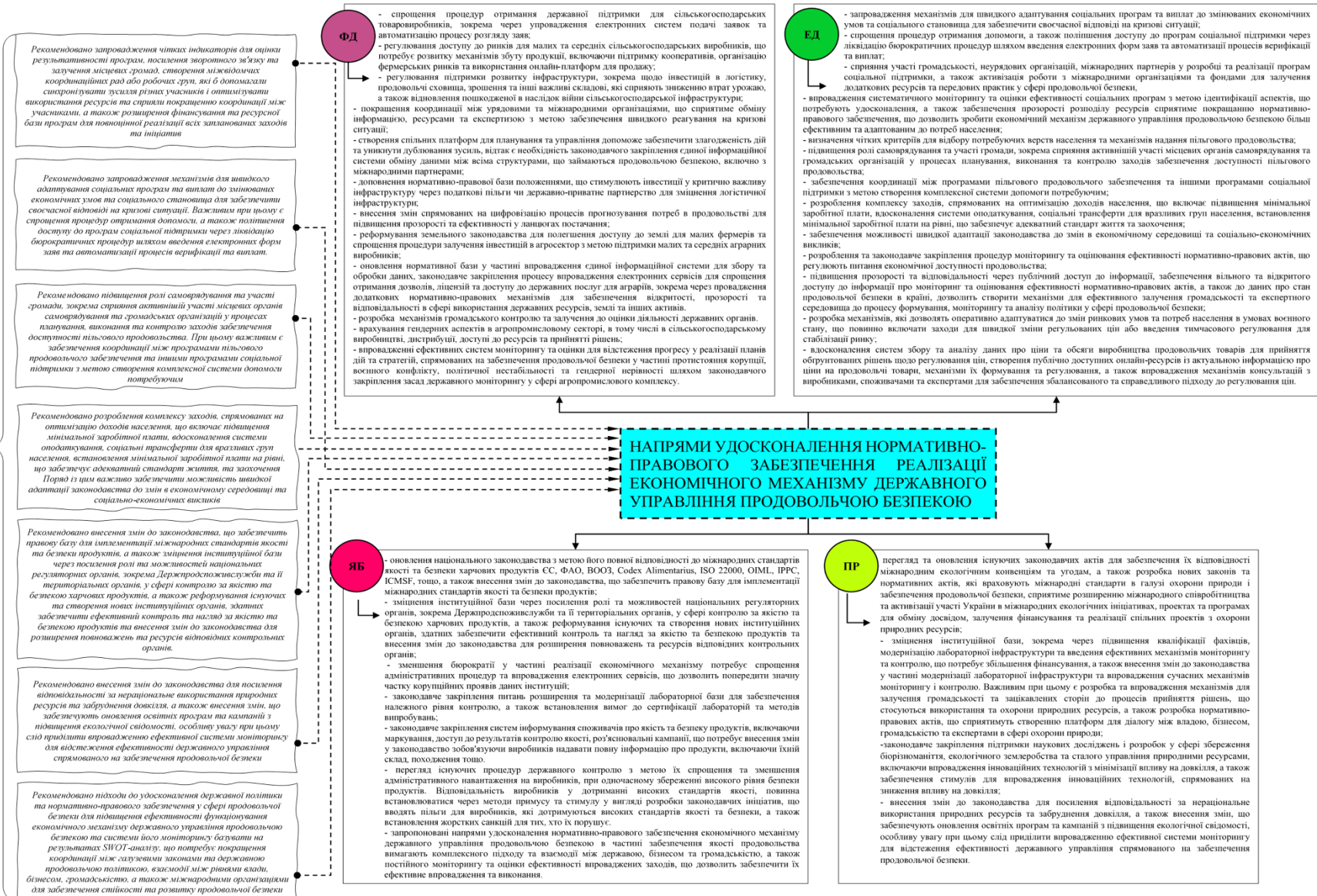

Рис. 3.4. Напрями удосконалення державної продовольчої політики та нормативно-правового забезпечення ЕМ ДУПБ
Примітка: розроблено автором.

Висновки за розділом 3

1. Нормативно-правове забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в Україні охоплює декілька ключових компонентів продовольчої безпеки, кожен з яких регулюється рядом нормативних актів, зокрема фізична доступність продовольства забезпечується через законодавство, що передбачає механізми підтримки аграрного сектору, стимулювання виробництва та забезпечення доступності продовольства для всіх категорій громадян, регулює організацію ринків, транспортування та зберігання продуктів харчування, розвиток логістики, мережі продовольчих ринків та інфраструктури. Економічна доступність регулюється через політики ціноутворення, субсидії на продукти харчування та соціальну підтримку для вразливих верств населення. Законодавство в сфері забезпечення якості та безпечності продовольства зосереджене на стандартизації та контролі якості продуктів харчування, регулюванні санітарних норм, сертифікації та лабораторному контролю продовольства, а також адаптацію до стандартів ЄС. Водночас стійкість природних ресурсів забезпечується через екологічне законодавство, політики управління земельними ресурсами, водними басейнами та захистом біорізноманіття, що включає нормативно-правове забезпечення про охорону довкілля, землекористування, а також про адаптацію до кліматичних змін.

2. Проведено детальний SWOT-аналіз нормативно-правового забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, що свідчить про такі слабкі сторони та загрози як бюрократичні бар'єри, недостатність фінансування аграрного сектору, відсутність комплексного підходу до розвитку аграрного сектору та залучення інвестицій, складнощі з імплементацією законодавства, що створюють перешкоди для швидкого реагування на кризові ситуації в аграрному секторі, а також обмеження бюджету та ресурсів, що не дозволяють повністю реалізувати потенціал нормативно-правових актів, залишаючи критичні потреби аграрного

сектору незадоволеними, сповільнена адаптація законодавства до швидкозмінних умов воєнного стану, що негативно відображається на ефективності державного управління в критичні періоди, оскільки воєнні дії безпосередньо впливають на аграрний сектор, пошкоджуючи інфраструктуру, знижуючи виробничі потужності та обмежуючи доступ до ринків, політичну та економічну нестабільність, ризики посилення корупції в умовах воєнного стану, наявність бюрократичних процесів отримання допомоги, відсутність достатньої інформаційної кампанії, недостатності фінансування для покриття потреб малозабезпечених сімей та екологічних програм, недостатню оперативність в прийнятті та впровадженні конкретних заходів, що призводить до зменшення ефективності реагування на продовольчі кризи, невідповідність індексації реальній інфляції, невідповідність прожиткового мінімуму, затримки у законодавчому регулюванні, неврахування реальних потреб населення, відсутність регіональної специфіки державної політики, знецінення ринкових механізмів, обмеження гнучкості ринку, ризики посилення корупції, відсутність інтеграції між різними галузевими законами та політиками, недоліки в моніторингу та звітності, бюрократичні бар'єри для впровадження інновацій та використання новітніх технологій, а також загрози, що включають ризики, пов'язані з війною, зміною клімату, втратою біорізноманіття, забрудненням довкілля та нестійкістю аграрного сектору.

3. Досліджено функціонування органів публічної влади в межах реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, що свідчать недостатню обґрунтованість розподілу державних видатків в частині реалізації економічного механізму державного управління для забезпечення усіх складових продовольчої безпеки. Моніторинг економічного механізму державного управління продовольчою безпекою має на меті забезпечення можливості відстеження, аналізу та контролю показників реалізації економічного механізму, що впливають на стан продовольчої безпеки. Ефективність такого моніторингу прямо залежить від здатності державних службовців використовувати сучасні цифрові технології для спрощення процесу

накопичення, обробки та зберігання інформації про процеси, що забезпечують реалізацію цього механізму. Розв'язання ключових проблеми, з яким стикається державне управління у цій сфері на даному етапі свого розвитку, не можливе без розвитку цифрової освіти, яка з одного боку визначається певними цифровими інструментами для набуття відповідних знань, а з іншого – цифровими компетентностями, які можуть набути держслужбовці для забезпечення ефективності моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою.

4. Доведено необхідність розвитку підходів до забезпечення цифрової освіти держслужбовців, зокрема визначено ключові імперативи розвитку цифрової освіти та характеризувано ефекти від застосування цифрових компетентностей у практичній діяльності держслужбовців у сфері продовольчої безпеки, що сприятимуть ефективній взаємодії органів державного управління та закладів освіти для розвитку цифрової освіти держслужбовців в у контексті забезпечення функціонування системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, ефективність якої прямо залежить від здатності державних службовців використовувати сучасні цифрові технології для спрощення процесу накопичення, обробки та зберігання інформації про процеси, що забезпечують реалізацію цього механізму.

5. Досліджено державну політику України у сфері продовольчої безпеки, виявлено, що основною проблемою порушення ланцюга моніторингу ефективності реалізації державної політики є відсутність конкретизації та законодавчого закріплення відповідальності щодо виконання поставлених завдань, а також узагальнений характер очікуваних результатів, без кількісного їх вираження та відсутність їх публічного контролю впродовж реалізації програм.

6. Рекомендовано запровадження чітких індикаторів для оцінки результативності програм, посилення зворотного зв'язку та залучення місцевих громад, створення міжвідомчих координаційних рад або робочих груп, які б допомагали синхронізувати зусилля різних учасників і оптимізувати

використання ресурсів та сприяли покращенню координації між учасниками, а також розширення фінансування та ресурсної бази програм для повноцінної реалізації всіх запланованих заходів та ініціатив.

7. Рекомендовано запровадження механізмів для швидкого адаптування соціальних програм та виплат до змінюваних економічних умов та соціального становища для забезпечити своєчасної відповіді на кризові ситуації. Важливим при цьому є спрощення процедур отримання допомоги, а також поліпшення доступу до програм соціальної підтримки через ліквідацію бюрократичних процедур шляхом введення електронних форм заяв та автоматизації процесів верифікації та виплат.

8. Доведено важливість підвищення ролі самоврядування та участі громади, зокрема сприяння активнішій участі місцевих органів самоврядування та громадських організацій у процесах планування, виконання та контролю заходів забезпечення доступності пільгового продовольства. При цьому важливим є забезпечення координації між програмами пільгового продовольчого забезпечення та іншими програмами соціальної підтримки з метою створення комплексної системи допомоги потребуючим.

9. Доведено необхідність розробки комплексу заходів, спрямованих на оптимізацію доходів населення, що включає підвищення мінімальної заробітної плати, вдосконалення системи оподаткування, соціальні трансферти для вразливих груп населення, встановлення мінімальної заробітної плати на рівні, що забезпечує адекватний стандарт життя, та заохочення Поряд із цим важливо забезпечити можливість швидкої адаптації законодавства до змін в економічному середовищі та соціально-економічних викликів.

10. Рекомендовано внесення змін до законодавства, що забезпечить правову базу для імплементації міжнародних стандартів якості та безпеки продуктів, а також зміцнення інституційної бази через посилення ролі та можливостей національних регуляторних органів, зокрема Держпродспоживслужби та її територіальних органів, у сфері контролю за якістю та безпекою харчових продуктів, а також реформування існуючих та

створення нових інституційних органів, здатних забезпечити ефективний контроль та нагляд за якістю та безпекою продуктів та внесення змін до законодавства для розширення повноважень та ресурсів відповідних контрольних органів. Зменшення бюрократії у частині реалізації економічного механізму потребує спрощення адміністративних процедур та впровадження електронних сервісів, що дозволить попередити значну частку корупційних проявів даних інституцій.

11. Доведено необхідність внесення змін до законодавства для посилення відповідальності за нераціональне використання природних ресурсів та забруднення довкілля, а також внесення змін, що забезпечують оновлення освітніх програм та кампаній з підвищення екологічної свідомості, особливу увагу при цьому слід приділити впровадженню ефективної системи моніторингу для відстеження ефективності державного управління спрямованого на забезпечення продовольчої безпеки.

12. Доведено, що підходи до удосконалення державної політики та нормативно-правового забезпечення у сфері продовольчої безпеки для підвищення ефективності функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та системи його моніторингу, слід базувати на результатах SWOT-аналізу, що потребує покращення координації між галузевими законами та державною продовольчою політикою, взаємодії між рівнями влади, бізнесом, громадськістю, а також міжнародними організаціями для забезпечення стійкості та розвитку продовольчої безпеки.

Наукові результати, висвітлені в розділі 3, опубліковано в працях автора [559; 403; 404; 393; 394; 395; 397; 398; 399; 155; 428; 419; 417].

РОЗДІЛ 4

МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ КРАЇНИ

4.1. Обґрунтування сучасних моделей моніторингу державного управління

Сучасні моделі моніторингу державного управління є важливим елементом формування науково обґрунтованої політики, прийняття бюджетних рішень, належного врядування та оцінки його ефективності. Світовий досвід державного управління свідчить про відсутність єдиної оптимальної моделі моніторингу економічного механізму державного управління, оскільки від потенційних можливостей та потреб використання інформації залежить і вибір параметрів її накопичення та вимог до якості. Ключовим завданням на першому етапі є дослідження існуючих моделей моніторингу державного управління, що дозволить виявити його пріоритетні напрями та цільове призначення. При цьому наявність обґрунтованих стимулів для здійснення моніторингу в довгостроковій перспективі та використання інформації отриманої під час його здійснення сприяє забезпеченню його об'єктивності та якості, відтак важливо усвідомити, що моніторингова інформація має справжню цінність тільки у випадку її інтенсивного використання в практиці державного управління, а тому діюча модель моніторингу повинна періодично удосконалюватися.

Незаперечним є той факт, що використання моніторингової інформації є необхідним для забезпечення формування науково обґрунтованої політики державного управління продовольчою безпекою, особливо у частині економічного механізму, що базується на засадах раціонального використання державного бюджету, проте існуючі на сьогодні моделі моніторингу найчастіше формуються без застосування комплексного підходу до дослідження ефективності реалізації економічного механізму та передбачення негативних

тенденцій під час його функціонування. З іншого боку окремі моделі характеризуються перенавантаженістю кількістю результативних показників, що не завжди потребують моніторингу, не несуть змістовного наповнення для удосконалення державного управління, ускладнюють процес моніторингу та знижують якість вихідних даних. Наведене ускладнює можливість прямої імплементації досвіду інших країн для побудови системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та потребує розробки специфічної моделі відповідно до цілей та завдань, здатних розв'язати проблеми, що існують в Україні.

Загалом моделі моніторингу державного управління в світі різноманітні і залежать від конкретних потреб, політичних систем та управлінських структур кожної країни. Багато країн розробляють ключові показники ефективності для аналізу роботи уряду та його агентств, що дозволяють оцінювати, наскільки ефективно виконуються цілі та завдання, і слугують основою для планування і вдосконалення управлінських процесів (Рис. 4.1). Зокрема у США для оцінки роботи уряду та державних програм розроблено систему KPI для федеральних агентств, що законодавчо закріплено в межах нормативно-правового акту Government Performance and Results Act (GPRA) Modernization Act of 2010 [513]. Законодавчий акт, прийнятий в США для посилення прозорості, ефективності та результативності федерального уряду, є розвитком оригінального GPRA 1993 року і націлений на створення більш систематизованої та ефективної системи управління результатами в державних органах. Закон вимагає від федеральних агентств встановлення конкретних, кількісних показників для оцінки результативності їхніх програм, що мають бути чітко визначені та вимірювані, для забезпечення можливості відслідковування прогресу та досягнення цілей державного управління. Відповідно до встановлених вимог Федеральні агентства зобов'язані готувати щорічні звіти, а також квартальні звіти про прогрес, які оприлюднюють результати їхньої діяльності відповідно до заздалегідь визначених показників ефективності, що демонструють прозорість

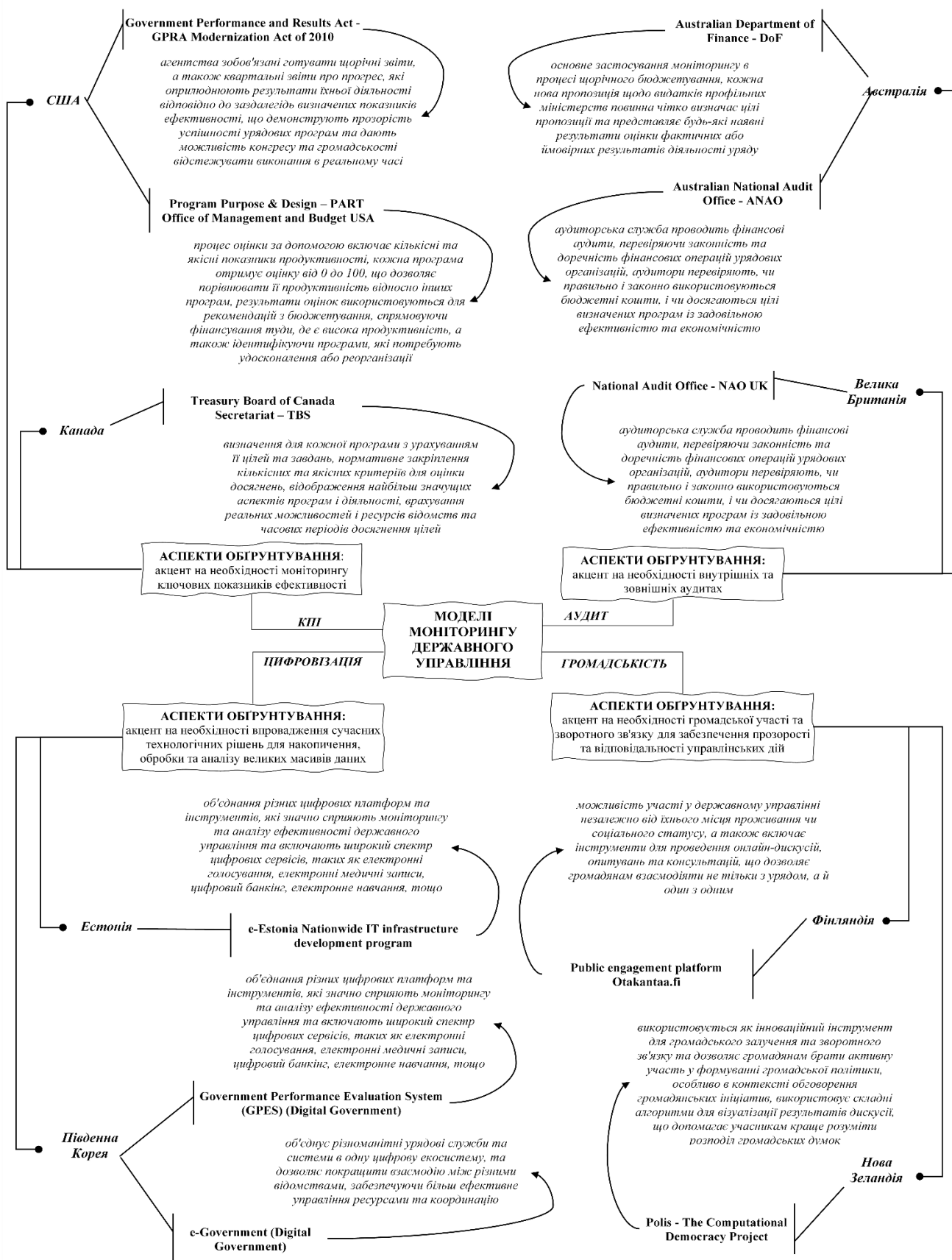

Рис. 4.1. Обґрунтування сучасних зарубіжних моделей моніторингу державного управління

Примітка: сформовано автором за даними [513, 543, 569, 535, 476, 475, 511, 517, 538, 541]

успішності урядових програм та дають можливість конгресу та громадськості відстежувати виконання в реальному часі.

Законодавством закріплено необхідність використання новітніх інформаційних технологій для збору даних, моніторингу результатів та підвищення ефективності звітності, що включає автоматизацію процесів збору даних та аналітики. Основними перевагами такого підходу є покращення управління ресурсами, включаючи оптимізацію розподілу бюджету і використання коштів. Закон GPRA Modernization Act забезпечив створення моделі моніторингу, в якій вимірювання ефективності та прозорість урядових дій є центральними елементами управління, що сприяє підвищенню відповідальності та поліпшенню державного управління.

Крім цього у 2002 році у США створено Інструмент оцінювання програм (PART), Офісом менеджменту та бюджету (OMB) з метою оцінювання ефективності федеральних програм, підвищення здатності уряду досягати значущих результатів через систематичний огляд, оцінку та поліпшення федеральних програм, спираючись на попередні зусилля з вимірювання ефективності діяльності уряду [543]. Усі 1000 державних програм оцінюються за методологією PART, яка зосереджується на чотирьох аспектах виконання програми: цільова досяжність (Program Purpose & Design) спрямована на оцінку чіткість цілей програми та її дизайн, стратегічне планування (Strategic Planning) – аналізує, чи має програма визначені цілі, які відповідають потребам, на які програма спрямована, управління програмою (Program Management) – визначає, наскільки добре програма використовує свої ресурси та досягає встановлених цілей, результати та досягнення (Program Results/Accountability) – оцінює, наскільки ефективно програма досягає своїх результатів. Процес оцінки за допомогою PART включає кількісні та якісні показники продуктивності. Кожна програма отримує оцінку від 0 до 100, що дозволяє порівнювати її продуктивність відносно інших програм. Результати оцінок PART використовуються для рекомендацій з бюджетування, спрямовуючи фінансування туди, де є висока продуктивність, а також ідентифікуючи

програми, які потребують удосконалення або реорганізації. PART був важливим кроком у зусиллях уряду США направлених на підвищення прозорості, відповідальності та ефективності державного управління, забезпечуючи систематичне вимірювання і оцінку федеральних програм.

В Канаді, за таким принципом розроблено показники ефективності для оцінки роботи уряду та його агентств в межах Секретаріату Міністерства фінансів Канади (Treasury Board of Canada Secretariat - TBS) за допомогою системи ключових показників ефективності (KPIs) [569]. TBS є центральним органом уряду Канади, який відповідає за ефективне управління ресурсами федеральних агентств та відомств та займається розробкою політик та стандартів для управління фінансами, людськими ресурсами, інформаційними технологіями та адміністративними процесами в урядових відомствах, а також моніторингом виконання урядових програм та ініціатив, забезпечуючи прозорість та об'єктивність у звітності щодо результативності закладаючи основу для використання KPIs. Використання KPIs дозволяє оцінювати ефективність програм і приймати обґрунтовані рішення щодо розподілу ресурсів, планування та впровадження удосконалень. Основними принципами застосування KPIs в державному управлінні Канади є чітке їх визначення для кожної програми з урахуванням її цілей та завдань, нормативне закріплення кількісних та якісних критеріїв для оцінки досягнень, відображення найбільш значущих аспектів програм і діяльності, врахування реальних можливостей і ресурсів відомств та часових періодів досягнення цілей, що допомагає уряду Канади не тільки слідкувати за продуктивністю своїх ініціатив, але й гнучко адаптуватися до змін у вимогах і умовах, забезпечуючи високий рівень відповідальності та прозорості у державному управлінні.

Наступним підходом до формування моделі моніторингу державного управління є моделі на базі внутрішнього та зовнішнього аудиту, що регулярно проводяться у багатьох країнах для перевірки законності, ефективності та економічності державних програм державними контрольними палатами або рахунковими палатами. Зокрема у Великій Британії Національною

аудиторською службою (National Audit Office - NAO) проводяться незалежні перевірки діяльності уряду та агентств для забезпечення законності та ефективності використання ресурсів [535]. Основна місія NAO полягає в тому, щоб допомагати парламенту підвищити рівень публічної відповідальності та забезпечити ефективне використання державних ресурсів, що досягається за рахунок незалежного аудиту фінансів державних установ, оцінки ефективності їхніх програм та ініціатив. NAO проводить фінансові аудити, перевіряючи законність та доречність фінансових операцій урядових організацій, аудиторі перевіряють, чи правильно і законно використовуються бюджетні кошти, і чи досягаються цілі визначених програм із задовільною ефективністю та економічністю. Крім фінансового аудиту, NAO також здійснює оцінку продуктивності, досліджуючи, наскільки ефективно урядові програми досягають своїх цілей, що допомагає виявляти області, де можливі покращення, і сприяють розробці рекомендацій для підвищення продуктивності. Звіти NAO публікуються відкрито, що забезпечує прозорість у використанні державних коштів та свідчать про відповідність державного управління Великій Британії високим стандартам фінансової дисципліни та відповідальності перед громадянами. Крім цього у 1998 році уряд Великої Британії створив систему протоколів ефективності, що міститься в угодах між Казначейством і кожним з 18 головних відомств. Угоди з державним сектором визначають загальну мету департаменту, пріоритетні завдання та ключові цільові показники ефективності. Наразі для уряду в цілому є 110 цілей, і вони зосереджені на пріоритетних сферах освіти, охорони здоров'я, транспорту та кримінального правосуддя. Цілі в основному визначаються з точки зору результатів (а не виходів), яких необхідно досягти. Двічі на рік департаменти публічно звітують про кількість оцінок, як внесок у прийняття бюджетних рішень. Пріоритети видатків, межі видатків і пов'язані з ними цільові показники діяльності встановлюються в системі перегляду видатків на три роки. Національне аудиторське управління Великої Британії повідомляє, що департаменти також використовують інформацію про результати діяльності з Угод державного сектору для свого внутрішнього

планування та підзвітності, однак ця інформація використовується рідше для поточного управління.

Іншим прикладом застосування такої моделі моніторингу державного управління є уряд Австралії, де основні функції у даній сфері покладені на Національне аудиторське управління Австралії (Australian National Audit Office - ANAO), центральний орган, що відповідає за здійснення аудиторських перевірок усіх федеральних установ та агентств [476]. Основною метою Управління є підтримка державної фінансової дисципліни через надання незалежних звітів про фінансовий стан, управління та операції державних агентств, що сприяє прозорості, підзвітності та ефективності управління державними ресурсами. Перевірка фінансових звітів урядових агентств здійснюється з метою визначення, чи адекватно вони відображають фінансовий стан установи згідно з прийнятими стандартами бухгалтерського обліку, визначається наскільки ефективно і економічно державні агентства досягають своїх цілей та виконують свої функції, включаючи аналіз програм та проектів на предмет їх відповідності поставленим завданням і цілям. ANAO публікує звіти про всі проведені аудити, які доступні громадськості через їхній вебсайт. ANAO працює в тісному зв'язку з парламентськими комітетами, зокрема з Комітетом з публічних рахунків та аудиту, забезпечуючи необхідну інформацію для ефективного контролю за використанням державних коштів, тому аудиторські перевірки, проведені ANAO, відіграють ключову роль у зміцненні довіри громадськості до уряду, та підтверджують, що ресурси використовуються законно, прозоро та ефективно.

Крім цього, варто згадати, що ще наприкінці 1980-х років уряд створив загальнодержавну систему моніторингу, якою керував Департамент фінансів (Australian Department of Finance - DoF). Всі міністерства були зобов'язані оцінювати кожну свою програму кожні три-п'ять років та описати оцінки, заплановані на наступні три роки, програми, які будуть оцінюватися, питання, які будуть розглянуті в кожній оцінці, і методи оцінювання, які будуть використовуватися. Оцінювання проводилося профільними міністерствами, але вони контролювалися Міністерством фінансів та іншими центральними

відомствами. Як наслідок, кількість проведених оцінок швидко зростала, і до середини 1990-х років було проведено близько 160 таких оцінок. Основне використання цих оцінок було в процесі щорічного бюджетування. Кожна нова пропозиція щодо видатків профільних міністерств повинна була чітко визначати цілі пропозиції та представляти будь-які наявні результати оцінки фактичних або ймовірних результатів діяльності уряду. Аналогічним чином, ощадні операції, які були пропозиціями щодо скорочення державних видатків і які були підготовлені або Міністерством фінансів, або профільними міністерствами, також були зобов'язані повідомляти про будь-які наявні результати оцінки. За оцінками Міністерства фінансів, до 1994 року майже 80% нових пропозицій щодо витрат та 32% варіантів заощаджень спиралися на результати оцінки. Чиновники Міністерства фінансів, які були присутні на засіданнях Кабінету міністрів, на яких розглядалися ці бюджетні пропозиції, дійшли висновку, що це формування дуже вплинуло на прийняття бюджетних рішень Кабінетом міністрів. Австралійське національне аудиторське управління виявило, що лінійні відділи також інтенсивно використовували цю інформацію, зокрема, для того, щоб допомогти підвищити операційну ефективність [461].

Ще один підхід до формування моделі моніторингу державного управління базується на застосуванні сучасних технологічних рішень, що дозволяють збирати, обробляти та аналізувати великі масиви даних щодо різних аспектів державного управління, включаючи інструменти для моніторингу фінансових потоків, реалізації проектів та загальної ефективності управління. Прикладом застосування такої моделі є Естонія та Південна Корея. Зокрема e-Estonia ініціатива, яка включає різні цифрові інструменти для моніторингу урядових послуг та їхньої ефективності, відома своїм піонерством у сфері цифровізації урядових служб в межах загальнонаціональної програма розвитку ІТ-інфраструктури. Ініціатива об'єднує різні цифрові платформи та інструменти, які значно сприяють моніторингу та аналізу ефективності державного управління та включає широкий спектр цифрових сервісів, таких як електронні голосування, електронні медичні записи, цифровий банкінг, електронне навчання, тощо, що

забезпечують громадянам простий та ефективний доступ до урядових послуг. Завдяки впровадженню цифрових технологій, уряд Естонії ефективно відстежує виконання урядових програм та проектів, включаючи збір даних в реальному часі, що дозволяє урядовим агентствам швидко реагувати на зміни та оптимізувати ресурси, а цифрові інструменти забезпечують високий рівень прозорості в діяльності уряду. У свою чергу громадяни мають доступ до інформації про державні витрати, хід виконання урядових проектів та результати державних ініціатив, що сприяє збільшенню довіри до уряду. Використання цифрових інструментів дозволяє уряду Естонії значно знизити адміністративні витрати та час на виконання урядових процесів, покращуючи загальну ефективність управління та сприяє інноваціям у сфері державного управління, оскільки цифровізація відкриває нові можливості для впровадження передових технологій, таких як штучний інтелект та машинне навчання, для вирішення складних управлінських задач, відтак e-Estonia демонструє, як цифровізація може радикально трансформувати підходи до управління та моніторингу в уряді, роблячи їх більш ефективними та зручними для користувачів.

Південна Корея є однією з провідних країн у світі за рівнем розвитку електронного урядування. Для моніторингу урядових операцій та поліпшення публічних послуг тут використовується система оцінки діяльності уряду Government Performance Evaluation System (GPES) в межах реалізації концепції цифрового урядування (Digital Government) [511], яка забезпечує регулярний моніторинг і аналіз ефективності державних органів та програм. GPES оцінює якість виконання політичних ініціатив, фінансове управління, задоволеність громадськості та досягнення поставлених цілей та допомагає уряду виявляти області для поліпшень та приймати відповідні коригувальні дії. Дана модель моніторингу передбачає чотири компоненти, зокрема оцінку ефективності досягнення урядовими програмами кінцевих цілей і задач, аналіз використання урядом доступних ресурсів (фінансових, людських, матеріальних), вимірювання рівня задоволеності громадян наданими урядовими послугами, а також оцінювання рівня відкритості та відповідальності урядових інституцій перед

громадянами. Процес моніторингу включає збір інформації від урядових агенцій про виконання програм та ініціатив, аналітичну обробку зібраних даних за певними показниками та критеріями, подання звітів про результати оцінки вищим органам управління та внесення рекомендацій для подальших дій. Система GPES відіграє ключову роль у вдосконаленні публічного управління в Південній Кореї, забезпечуючи не тільки моніторинг ефективності урядових програм, але й сприяючи їхній оптимізації та модернізації, що, в свою чергу, покращує загальну добробут та якість життя населення.

Крім цього діє цифрова платформа e-Government, що об'єднує різноманітні урядові служби та системи в одну цифрову екосистему, та дозволяє покращити взаємодію між різними відомствами, забезпечуючи більш ефективне управління ресурсами та координацію [517]. Центральним елементом платформи є інтегровані інструменти моніторингу та аналітики, які збирають дані з різних джерел у режимі реального часу, що дозволяє аналізувати ефективність урядових програм, виявляти та вирішувати проблеми на ранніх стадіях, а також прогнозувати потреби громадськості. Платформа сприяє підвищенню прозорості урядових дій шляхом надання громадянам доступу до великої кількості урядових даних, які можуть переглядати звіти про виконання урядових проектів та витрати, що забезпечує більшу відкритість та довіру до влади. Через цифрову платформу громадяни мають можливість отримувати урядові послуги онлайн, що знижує необхідність відвідування державних установ та сприяє швидшому та зручнішому обслуговуванню, включаючи все від подачі заяв на отримання документів до реєстрації на соціальні програми. Південна Корея постійно працює над вдосконаленням своїх цифрових систем, інвестуючи в нові технології, такі як штучний інтелект та великі дані, для подальшого розвитку своїх урядових платформ, відтак платформа e-Government у Південній Кореї є гарним прикладом ефективного використання цифрових технологій для моніторингу, управління та вдосконалення урядових операцій і послуг.

Варто також розглянути підхід до формування моделі моніторингу державного управління, який включає механізми для громадської участі та

зворотного зв'язку, зокрема онлайн-портали для скарг та пропозицій, а також форуми для громадських обговорень. Прикладом застосування такого підходу є Фінляндія, де застосовується платформа громадського залучення Otakanta.fi, що сприяє активній участі громадян у процесі формування державної політики та забезпечує значний вплив на урядові рішення, оскільки дозволяє звичайним громадянам висловлювати свої думки, ділитися ідеями та вносити пропозиції щодо різних аспектів урядової діяльності [538]. Платформа є відкритою для всіх громадян Фінляндії, надаючи їм можливість участі у державному управлінні незалежно від їхнього місця проживання чи соціального статусу, а також включає інструменти для проведення онлайн-дискусій, опитувань та консультацій, що дозволяє громадянам взаємодіяти не тільки з урядом, а й один з одним. Всі обговорення та внесені пропозиції є відкритими і доступними для огляду, що сприяє підвищенню довіри між урядом та громадськістю, а Уряд Фінляндії враховує результати обговорень на платформі при формулюванні або коригуванні політик, відтак громадська думка враховується в процесі прийняття рішень. Залучення громадськості через Otakanta.fi сприяє кращому врахуванню реальних потреб і вимог громадян, що робить державне управління більш відповідальним і ефективним, що покращує якість урядування і сприяє розвитку політик, які відповідають реальним соціально-економічним викликам.

Іншим прикладом є платформа Polis (The Computational Democracy Project) у Новій Зеландії, що використовується як інноваційний інструмент для громадського залучення та зворотного зв'язку та дозволяє громадянам брати активну участь у формуванні громадської політики, особливо в контексті обговорення громадянських ініціатив [541]. Платформа використовує складні алгоритми для візуалізації результатів дискусії, що допомагає учасникам краще розуміти розподіл громадських думок. Участь в Polis анонімна, що сприяє відвертості та чесності висловлювань. Результати обговорень доступні для перегляду всім користувачам, що підвищує прозорість процесу. Використання "Polis" у Новій Зеландії є частиною ширшої стратегії уряду залучати громадськість до управління та забезпечувати зворотний зв'язок від населення,

що сприяє більшій відповідності політики потребам суспільства. Використання цифрових платформ такого типу забезпечує більші можливості для громадянської участі та підвищує обґрунтованість рішень у сфері публічного управління.

Крім цього багато міжнародних організацій та дослідницьких інститутів регулярно публікують оцінки і рейтинги ефективності урядування в межах світових системи моніторингу, які забезпечують порівняльну аналітику показників ефективності державного управління у різних країнах, зокрема світовий банк даних держав World Governance Indicators, індекс сприйняття корупції Transparency International, організація економічного співробітництва та розвитку Government at a Glance, міжнародний індекс оцінки трансформації та демократії Bertelsmann Transformation Index (BTI), глобальний індекс інновацій Global Innovation Index (GII), що слугують засобом моніторингу та порівняльного аналізу державного управління в різних країнах.

World Governance Indicators (WGI) представляють собою дослідницький проект, розроблений та підтримуваний групою експертів у Світовому банку, що забезпечує оцінку якості управління в понад двохстах країнах з 1996 року до сьогодні [576]. Показники WGI оцінюються на основі широкого спектру джерел, які включають думки експертів та громадську думку, що дозволяє отримати кількісні дані про стан державного управління в різних країнах. Проект WGI включає шість агрегованих показників управління, кожен з яких відображає різні аспекти державного управління, а саме свободи слова та волевиявлення, політичну стабільність і відсутність насильства, ефективність уряду, якість регуляторного середовища, верховенство права, а також контроль корупції. Важливим при оцінці є сприйняття міри, в якій населення може брати участь у виборчому процесі, має можливість свободи слова, свободи асоціацій та вільного доступу до медіа, імовірність дестабілізації уряду, включно з терористичними актами, якість державних послуг, стандарти бюрократії, незалежність від політичного тиску, а також ефективність впровадження державної політики, здатність уряду формувати та імплементувати політичні стратегії, що сприяють

розвитку приватного сектору, дотримання законів у країні, ефективність поліції, судів та ймовірність злочинів і насильства, а також рівень використання державної влади для приватних інтересів, включаючи як малу, так і велику корупцію, а також ступінь захоплення держави приватним сектором. Описані показники використовуються для аналізу даних і надають інформацію, яка має значення для досліджень, політичного аналізу і планування реформ. Зокрема, уряди, міжнародні організації, наукові установи та інвестори активно використовують WGI для оцінки якості управління у різних державах.

Організацією економічного співробітництва та розвитку (OECD), періодично випускається короткий огляд уряду "Government at a Glance", що являє собою потужний інструментальний ресурс та забезпечує кількісні дані про управлінську ефективність урядів країн-членів OECD [510]. Огляд публікується кожні два роки, надає можливість порівняння варіативності урядових політик та їх впливу на різноманітні аспекти державного управління та включає дані про ефективність публічного управління, публічні фінанси, публічні закупівлі, та доступність урядових послуг. "Government at a Glance" пропонує комплексну колекцію індикаторів, які охоплюють такі сфери, як управлінська діяльність, якість публічних послуг, фінансова стабільність урядів, а також прозорість управління і залучення громадськості. Індикатори служать як оцінка поточного стану управління, допомагаючи визначити напрямки потенційних реформ та діагностувати сильні і слабкі сторони національних управлінських систем, а також для підтримки аналізу, що спрямований на вдосконалення механізмів управління, зокрема оцінку витрат на урядові послуги, ефективність регуляторних ініціатив і задоволеність громадян урядовими послугами, сприяє порівнянню міжнародних досягнень і викликів, надаючи основу для міжнародного діалогу та обміну кращими практиками. Інформація, представлена в "Government at a Glance", сприяє залученню громадян та підвищенню рівня прозорості та підзвітності урядів. Оцінка зосереджена на визначенні раціональності урядових витрат та їх впливу на досягнення позитивних урядових результатів, вимірюванню загального задоволення громадян якістю урядових

послуг, яке відображає ефективність та доступність цих послуг, ступеню відкритості та чесності процесів урядових закупівель, їх відповідність встановленим процедурам і правилам, а також оцінює рівень корупції та її вплив на державне управління. "Government at a Glance" є цінним ресурсом для аналітиків, дослідників, політиків та міжнародних організацій, орієнтованих на глибоке розуміння і покращення механізмів державного управління.

Інша міжнародна модель моніторингу державного управління під назвою Індекс перетворення Бертельсмана (Bertelsmann Transformation Index -BTI) оцінює якість демократії, ринкову економіку та політичне управління в 137 країнах, забезпечуючи оцінки та аналіз політичних і економічних перетворень, а також якості політичного управління [480]. Міжнародний індекс, розроблений і систематично оновлюваний групою аналітиків з Фонду Бертельсмана (Bertelsmann Stiftung), який публікується кожні два роки, надає об'єктивний погляд на стан політичного та економічного розвитку в цих країнах і спрямований на оцінку їх зусиль у встановленні та підтримці демократичного та ринкового порядку. Основні компоненти BTI включають оцінку за такими параметрами, як процеси виборчої участі, стабільність демократичних інституцій та захист політичних прав та свобод, соціально-економічний розвиток, стійкість валютної та фіскальної політики, здатність до ринкової конкуренції, вивчається якість лідерства, ефективність публічного управління, стратегічне планування, консенсус щодо реформ, міжнародна співпраця та вміння управління конфліктами. Діагностика та аналіз дозволяє зрозуміти ключові проблеми та виклики, з якими стикаються перехідні країни в частині державного управління, слугує інструментом для розробки реформ, визначення стратегічних пріоритетів та оптимізації використання ресурсів з метою поліпшення управління, сприяє міжнародному діалогу та обміну досвідом, сприяючи глобальному впровадженню ефективних управлінських практик, відтак BTI відіграє значну роль у формуванні міжнародної політики та наданні допомоги, оскільки виділяє конкретні потреби та виклики країн у розвитку.

Також значимою є модель моніторингу Global Innovation Index (GII) - індекс інновацій, який вимірює інноваційну діяльність різних країн та базується на таких аспектах, як інституційні параметри, рівень людського капіталу, інфраструктура, розвиток технологій та творчість. GIІ є важливим індикатором, який вимірює інноваційну діяльність країн, оцінює різні аспекти інноваційної екосистеми у 130 економіках світу та складається з широкого спектру показників, що відображають як внутрішній потенціал країни, так і її досягнення у галузі інновацій [507]. GIІ не є безпосередньо інструментом для моніторингу ефективності державного управління в загальному розумінні, але його можна використовувати для оцінки ефективності політик, спрямованих на підтримку та стимулювання інноваційної діяльності, оскільки надає дані, які можуть допомогти урядам ідентифікувати сильні та слабкі сторони своїх інноваційних систем, що, у свою чергу, дозволяє формувати політику, що спрямована на зміцнення областей, де країна відстає, та максимізацію тих аспектів, де вона має конкурентні переваги. За допомогою показників GIІ уряди відстежують прогрес та ефективність впроваджених інноваційних ініціатив та програм, оцінюючи близько 80 показників, серед яких рентабельність державних інвестицій у дослідження та розвиток, технологічні стартапи, вищу освіту та інші інноваційні сектори. Результати GIІ використовуються для підвищення глобальної конкурентоспроможності країни шляхом реалізації цільових інноваційних стратегій, які сприяють зростанню та розвитку, а також GIІ служить платформою для міжнародного обміну знаннями та досвідом у галузі інновацій, дозволяючи країнам вчитися одна від одної та адаптувати успішні підходи. Основні показники GIІ включають оцінку політичного середовища, регулятивних параметрів та бізнес-середовища, державні витрати на дослідження та розвиток, венчурні інвестиції, інформаційні технології, екологічну стійкість, онлайн-сервіси, ступінь розвитку внутрішнього ринку, бізнес-моделі, технологічну готовність, інновації, патенти, та високотехнологічний експорт. Загалом, GIІ є цінним ресурсом для моніторингу ефективності державного управління в частині підвищення інноваційного потенціалу національних економік, дозволяючи

урядам ефективно керувати політичними рішеннями та стратегічними ініціативами в області інновацій.

Вищенаведені моделі міжнародного моніторингу державного управління дозволяють проводити комплексні порівняння та аналізувати тенденції у галузі публічного управління на міжнародному рівні, що сприяє формуванню глобальної картини ефективності державного управління та її впливу на важливі сфери життєдіяльності суспільства. При цьому цінним є досвід формування певних параметрів даних моделей, що варто врахувати при побудові системи моніторингу державного управління продовольчою безпекою

В Україні існує кілька систем моніторингу ефективності державного управління, зокрема це щорічна ініціатива, в рамках якої органи державної влади подають звіти про свою діяльність, які включають інформацію про виконання бюджету, реалізацію програм та проєктів, індикатори ефективності та результативності, моніторинг системи публічних закупівель «Prozorro», інформаційну-аналітичну систему «Дія.Моніторинг», Національну систему оцінки регуляторної політики, а також систему електронного урядування.

Аналізуючи позитивні моменти застосування наведених моделей моніторингу слід зауважити, що регулярне подання звітів органами державної влади сприяє прозорості їхньої діяльності, відтак громадськість має змогу перевірити, як використовуються державні ресурси і наскільки ефективно виконуються розроблені програми та проєкти. Водночас системи моніторингу допомагають виявити неефективність і запровадити необхідні корективи в управлінські процеси, зокрема такі інструменти, як «Дія.Моніторинг», дозволяють відстежувати виконання окремих державних ініціатив в реальному часі, Національна система оцінки регуляторної політики допомагає аналізувати і оптимізувати діючі нормативні акти, забезпечуючи їх відповідність потребам економіки та суспільства, система Prozorro сприяє залученню громадськості та підвищенню її довіри до державних закупівель, зменшуючи корупційні ризики завдяки повній відкритості і конкурентності процесів.

Поряд із цим існують проблемні місця та виклики, що потребують особливої уваги з боку органів публічної влади, зокрема у частині інтеграції та координації систем, якості та доступності даних, технічної підтримки та забезпечення, сприйняття та участі громадськості. Переважно системи моніторингу діють ізольовано одна від одної, що ускладнює загальне оцінювання ефективності управління, відтак необхідна краща інтеграція між різними платформами та узгодження їхніх даних. Незважаючи на зростання кількості зібраних даних, питання їх якості, актуальності та легкості інтерпретації залишаються відкритими, що негативно відображається на прийнятті управлінських рішень на основі цих даних. Крім цього системи стикаються з технічними викликами або недостатньою підтримкою, що обмежує їх ефективність і можливість використання усіма зацікавленими сторонами, а також існує ризик недостатнього залучення громадськості або низького рівня довіри до офіційної інформації, що ускладнює процеси зворотного зв'язку та впливу громадян на державне управління. Подальше вдосконалення цих систем моніторингу потребує зосередження на цих проблемних місцях, об'єднання зусиль на всіх рівнях управління, а також більш активному залученні та інформуванні громадськості.

Проведене дослідження сучасних моделей моніторингу державного управління дозволяє виокремити низку аспектів, які слід врахувати при побудові системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, зокрема це визначення чітких цілей та показників, інтеграція та узгодженість даних, розвиток цифрових платформ та інструментів, залучення громадськості та підтримка зворотного зв'язку, регулярне оновлення системи моніторингу, а також міжнародне співробітництво в контексті обміну досвідом щодо покращення функціонування системи. Встановлення чітких, вимірюваних і досяжних цілей для кожного аспекту продовольчої безпеки, включно з фізичною доступністю, економічною доступністю, якістю та безпечністю продуктів харчування, а також стійкістю природних ресурсів та визначення ключових показників моніторингу, що сприятиме оцінці прогресу у

досягненні поставлених цілей. Водночас важливим є встановлення причинно-наслідкових зв'язків між рівнем продовольчої безпеки та факторами впливу у розрізі її складових, що потребує застосування програмно цільового підходу до оцінки виконання завдань державного управління, а також врахування часових та ресурсних параметрів при розрахунку показників ефективності реалізації економічного механізму.

Інтеграція даних з різних джерел та секторів дозволить отримати комплексне розуміння результативності функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, а розробка уніфікованої системи обробки даних для уникнення дублювання і забезпечення точності інформації сприятиме підвищенню якості вихідної інформації в системі моніторингу. Водночас впровадження розробленої моделі у практику державного управління не можливе без застосування сучасних ІТ-рішень та цифрових платформ для збору, зберігання та аналізу даних, включаючи хмарні технології, мобільні застосунки, системи геоінформації, інтерактивні інструменти для візуалізації даних, що сприятимуть кращому розумінню вихідної інформації. Окремої уваги потребує розробка платформ для залучення громадськості до процесу моніторингу та підтримки зворотного зв'язку, що забезпечить можливість для громадськості брати участь у моніторингових процесах через відкриті консультації, опитування та інші форми зворотного зв'язку. Важливо забезпечити технічну підтримку платформ, які дозволяють громадянам висловлювати свою думку та вносити пропозиції щодо поліпшення політик та програм. При цьому система моніторингу повинна регулярно оновлюватися відповідно до змін у законодавстві, державній політиці та науково-технічному прогресу, що потребує розробки механізмів для адаптації до нових викликів та потреб, враховуючи зокрема досвід інших країн. Вищенаведені аспекти допоможуть створити ефективну та комплексну систему моніторингу, яка дозволить не тільки оцінювати ефективність економічного механізму державного управління продовольчою безпекою продовольчої безпеки, а й прогнозувати та реагувати на майбутні виклики.

4.2. Раціональні підходи до моделювання детермінантних факторів для побудови системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою

У класичному розумінні раціональний підхід до прийняття управлінського рішення - це підхід що базується на математичних категоріях, формулах, показниках, логічних взаємозв'язках та передбачає наявність таких елементів як виявлення проблеми, визначення причин, чинників чи факторів впливу на проблему, встановлення міри їх впливу на проблему, розробку можливих заходів розв'язання проблеми та обґрунтування альтернатив їх реалізації. Значну увагу при цьому слід приділяти забезпеченню можливостей подальшої автоматизації опрацювання великих масивів даних управлінських процесів. Тому застосування раціонального підходу щодо державного управління продовольчою безпекою потребує дослідження ефективності державного управління у цій сфері, виявлення факторів, що негативно впливають на показники ефективності державного управління та свідчать про наявність проблем у системі державного управління, а також розроблення заходів державного управління та способів їх реалізації, спрямованих на розв'язання існуючих проблем, що, як очікується, позитивно впливатиме на підвищення показників ефективності державного управління продовольчою безпекою. Частково ефективність державного управління продовольчою безпекою країни виражається через досягнення певного рівня показників за визначеними індикаторами та критеріями продовольчої безпеки. У законопроекті про продовольчу безпеку визначено основні індикатори, що слугують інформаційним забезпеченням для прийняття управлінських рішень щодо забезпечення продовольчої безпеки та визначенням рівня глобального індексу продовольчої безпеки на міжнародному рівні, зокрема, рівень споживання населенням харчових продуктів, економічна доступність харчових продуктів, фізична доступність харчових продуктів, стійкість продовольчого ринку, ступінь незалежності продовольчого, якість і

безпеку харчової продукції, рівень розвитку агропродовольчої сфери, природно-ресурсний потенціал і ефективність його використання [321].

З метою виявлення найбільш істотних причинно-наслідкових взаємозв'язків між факторами впливу на глобальний індекс продовольчої безпеки, як на показник ефективності державного управління, нами інтерпретовано один із графічних способів дослідження - діаграму К. Ішикави. Для побудови діаграми такого рівня складності доцільним є застосування програмного продукту XMind - пропріетарного програмного забезпечення для складання інтелект-карт (зокрема причинно-наслідкових логічних діаграм типу fishbone), розробленого компанією XMind Ltd, що активно використовуються в тайм-менеджменті для дослідження причин виникнення проблем, міри їх впливу та можливостей усунення. Використання XMind Pro дозволяє експортувати напрацьовані матеріали в Microsoft Word, PowerPoint, PDF та Mindjet MindManager, підтримує сумісність з FreeMind, а також, подібно до табличних процесорів може містити кілька аркушів з діаграмами, що дозволяє детально розглянути кожен із факторів впливу на виникнення проблеми, проте основна перевага це можливість застосування системного підходу до візуалізації ситуації в цілому.

Попередньо проведене проміжне дослідження дає підстави виокремити ряд факторів, що вплинули на зниження глобального індексу продовольчої безпеки України у 2021 році, що позначено на діаграмі центральною стрілкою. В основному таке зниження відбувалося за рахунок трьох факторів, щодо яких розраховано індекси зміни показників в аналізованому періоді, зокрема зниження економічної доступності ($I_{ED}=0,993$), зниження якості та безпеки ($I_{JB}=0,955$) та погіршення показників стійкості та природних ресурсів ($I_{ПРС}=0,955$). Поряд із цим, деяке зростання показників фізичної доступності ($I_{ФД}=1,004$) дозволило дещо компенсувати зниження глобального індексу продовольчої безпеки. Таким чином фактори, що посилювали проблему відображені на діаграмі стрілками згори, а ті що частково нетралізували проблему – знизу, що демонструє рис. 4.2.

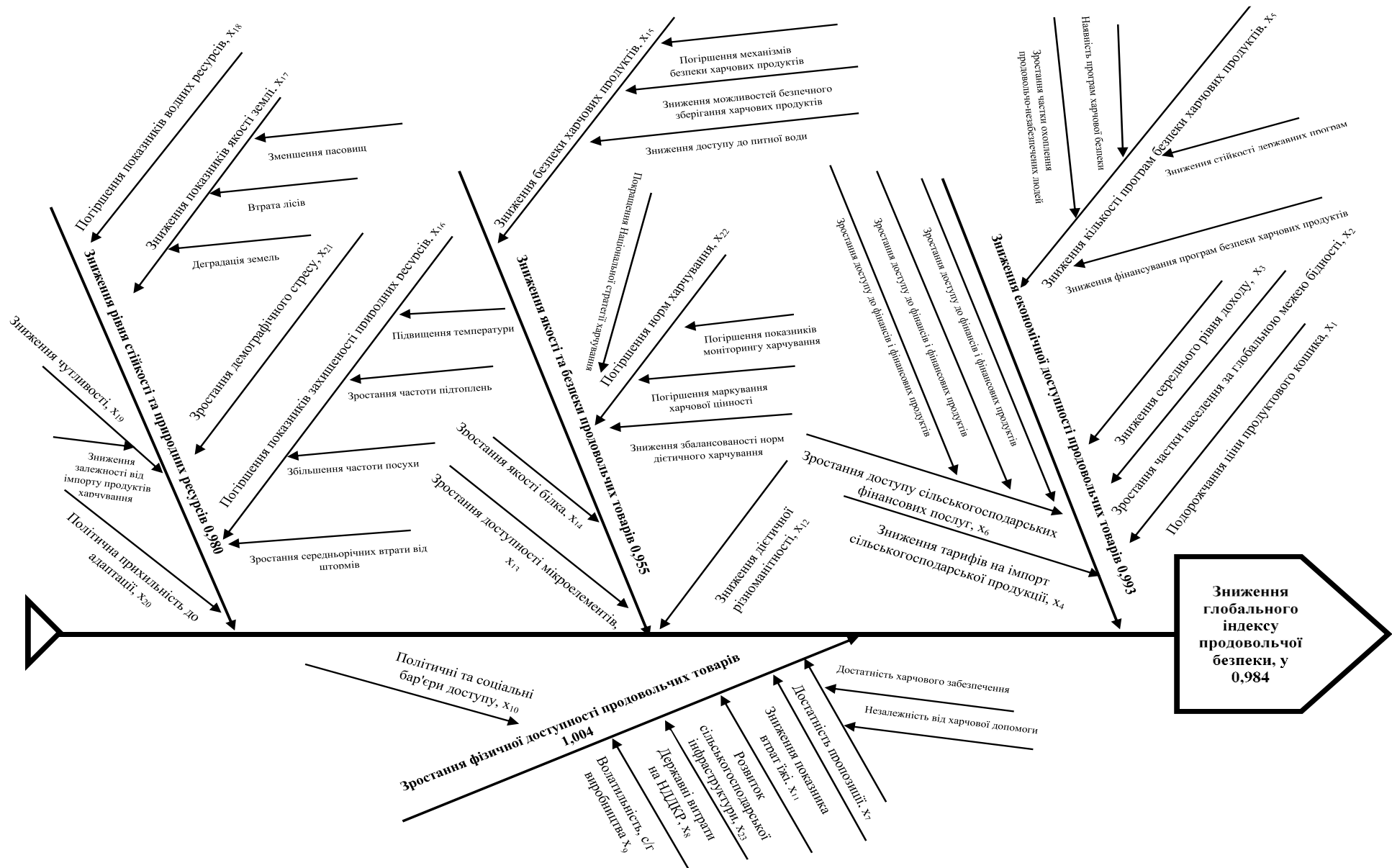

Рис. 4.2. Причинно-наслідкова модель дослідження проблеми зниження глобального індексу продовольчої безпеки України в межах інтерпретованої діаграми Ішикави на базі програмного продукту XMind Pro

Примітка: побудовано автором на основі проведеного дослідження

Поглиблений аналіз дозволив візуалізувати причини, що вплинули на зміни вищенаведених показників у вигляді факторів другого та третього порядку, що відображено двома рівнями стрілок: жирним позначено 1-й рівень — головні (корінні фактори): менш жирним - 2-й рівень — поглиблені (деталізуючі) фактори досліджуваного впливу на проблему. Окрім того, одна частина факторів 2-го рівня підсилює дію 1-го рівня інша - послаблює за аналогією до корінних факторів. Таким чином, ми утворили три категорії факторів згрупованих за смисловим та причиново-наслідковими блоками в межах їх ранжування всередині кожного блоку із позначенням вагомих факторів та результативного змінними x_i та y_i . для проведення подальшого аналізу залежності між ними (Рис. 4.2.)

Такий підхід дозволяє охопити всі можливі впливи на зміну глобального індексу продовольчої безпеки та відтворити повну картину всіх основних причин визначеної проблеми, що є підґрунтям для подальшого перетворення слабких сторін на сильні. Коливання індексів зміни аналізованих факторів відображено у табл. 4.1.

Таблиця 4.1

Коливання індексів зміни факторів впливу на глобальний індекс продовольчої безпеки України 2017-2021 рр.

	2017	2018	2019	2020	2021
1	2	3	4	5	6
y	0,963	1,030	1,025	1,103	0,984
x_1	1,007	0,990	0,991	1,026	1,009
x_2	0,999	1,001	1,011	0,997	0,990
x_3	1,008	1,116	1,034	1,029	1,001
x_4	0,974	1,039	1,081	0,903	1,011
x_5	0,956	1,006	1,037	1,000	1,109
x_6	1,043	0,939	0,908	1,186	0,948

Продовження табл. 4.1

1	2	3	4	5	6
x_7	1,017	0,974	1,093	1,072	0,991
x_8	1,049	1,067	1,062	1,129	1,003
x_9	1,013	0,981	0,970	1,053	0,985
x_{10}	1,076	0,894	0,880	1,359	0,868
x_{11}	0,979	1,032	1,131	0,920	0,949
x_{12}	0,916	1,138	1,121	0,711	1,202
x_{13}	1,064	0,910	0,891	1,293	0,896
x_{14}	1,105	0,858	0,926	1,531	0,744
x_{15}	0,966	1,053	1,038	0,873	1,085
x_{16}	0,976	1,037	0,950	0,909	1,144
x_{17}	1,067	1,027	1,005	0,863	0,994
x_{18}	0,969	1,048	1,100	0,883	1,013
x_{19}	0,983	1,026	1,026	0,934	1,033
x_{20}	1,100	0,863	0,926	1,502	0,756
x_{21}	1,001	0,999	0,981	1,002	1,017
x_{22}	0,999	0,999	1,004	0,989	0,993
x_{23}	1,045	1,304	1,167	1,143	1,125

Примітка: розраховано автором за даними [506]

Максимальне коливання показників в аналізованому періоді припадало на 2020 рік (рис. 4). Найбільші зміни відбувалися із показниками, що характеризують політичну прихильність до адаптації, зокрема було розроблено ряд законопроектів щодо раннього попередження загроз продовольчої безпеки та кліматично розумного сільського господарства, політики адаптації сільського господарства, системи управління ризиками катастроф та стратегії екологічної безпеки та адаптації до змін клімату на період до 2030 року. Проте, в наслідок дії негативних факторів зовнішнього середовища, а також через відсутність чіткої системи моніторингу впровадження даних заходів не було перенесено у план

практичної реалізації.

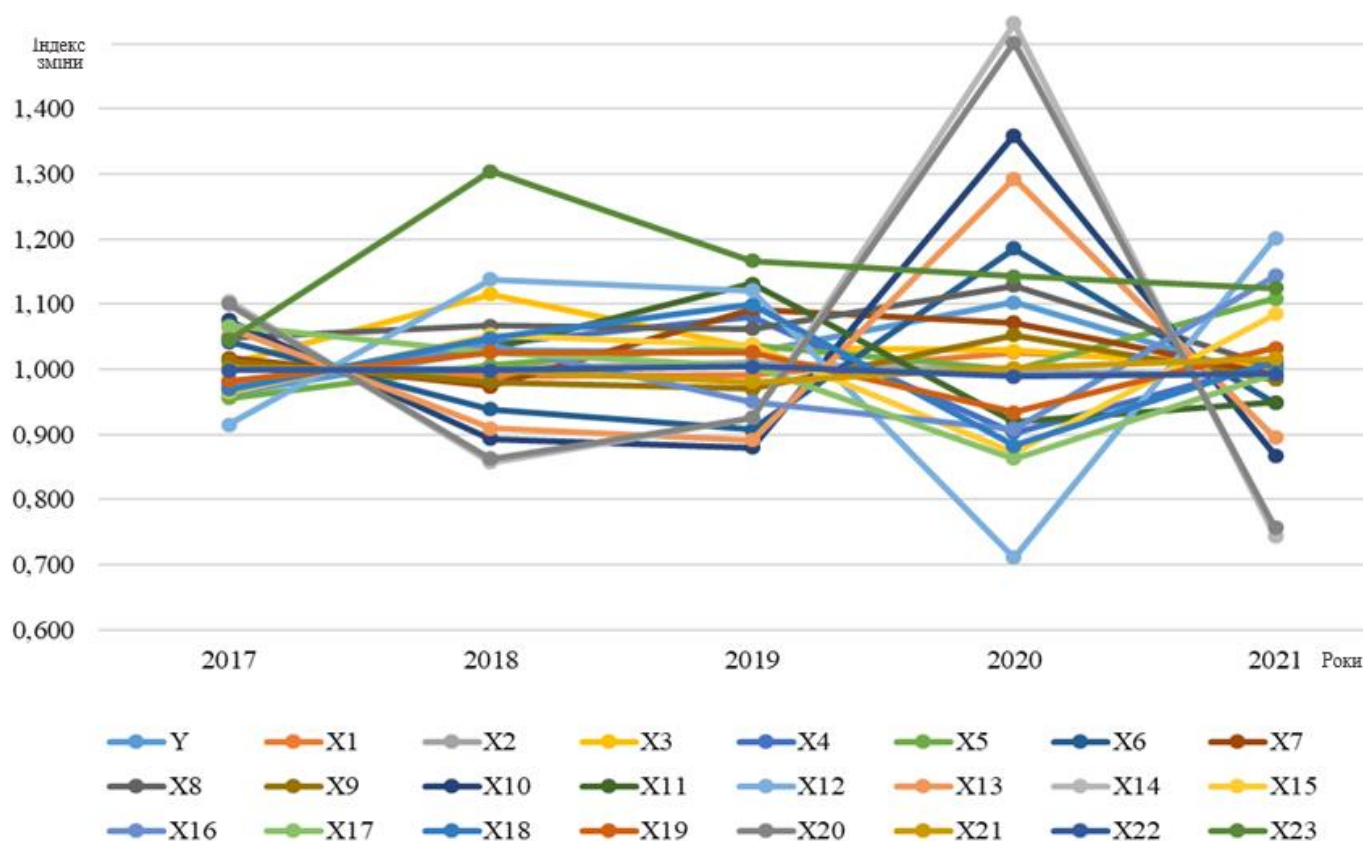

Рис. 4.3. Коливання індексів зміни факторів впливу на глобальний індекс продовольчої безпеки України 2017-2021 рр.

Примітка: побудовано автором на основі проведеного дослідження

З метою виведення залежності між зазначеними факторами та результативним показником проведено кореляційно-регресійний аналіз у розрізі складових глобального індексу продовольчої безпеки на основі динамічної вибірки даних аналізованого періоду.

Використовуючи пакет Аналізу даних програмного продукту Microsoft Excel нами побудовано матрицю парних коефіцієнтів кореляції, що включає всі наведені змінні (табл. 4.2).

У процесі виконання аналізу виявлено, що найбільший вплив на глобальний індекс продовольчої безпеки має зростання середніх витрат населення на харчування, в основному за рахунок зростання вартості продовольчого кошика, зниження показників доходу, валового внутрішнього продукту на душу населення, програм безпеки харчових продуктів та погіршення стану земельних ресурсів.

Таблиця 4.2

Матриця попарної кореляції факторів впливу на результативний показник
стану продовольчої безпеки України

	y	x ₁	x ₂	x ₃	x ₄	x ₅	x ₆	x ₇	x ₈	x ₉	x ₁₀	x ₁₁
y	1,000	0,680	0,303	0,795	-0,100	0,690	0,232	0,931	0,922	0,199	0,363	0,167
x ₁	0,680	1,000	-0,398	0,310	-0,688	0,649	0,694	0,622	0,599	0,685	0,670	-0,540
x ₂	0,303	-0,398	1,000	0,508	0,689	-0,130	-0,468	0,439	0,376	-0,507	-0,233	0,939
x ₃	0,795	0,310	0,508	1,000	0,332	0,528	-0,220	0,809	0,934	-0,250	-0,078	0,493
x ₄	-0,100	-0,688	0,689	0,332	1,000	0,010	-0,963	0,041	0,057	-0,974	-0,865	0,895
x ₅	0,690	0,649	-0,130	0,528	0,010	1,000	-0,058	0,669	0,644	-0,066	-0,076	-0,038
x ₆	0,232	0,694	-0,468	-0,220	-0,963	-0,058	1,000	0,117	0,070	0,999	0,968	-0,741
x ₇	0,931	0,622	0,439	0,809	0,041	0,669	0,117	1,000	0,945	0,078	0,273	0,322
x ₈	0,922	0,599	0,376	0,934	0,057	0,644	0,070	0,945	1,000	0,036	0,205	0,289
x ₉	0,199	0,685	-0,507	-0,250	-0,974	-0,066	0,999	0,078	0,036	1,000	0,956	-0,771
x ₁₀	0,363	0,670	-0,233	-0,078	-0,865	-0,076	0,968	0,273	0,205	0,956	1,000	-0,550
x ₁₁	0,167	-0,540	0,939	0,493	0,895	-0,038	-0,741	0,322	0,289	-0,771	-0,550	1,000
x ₁₂	-0,370	-0,674	0,231	0,071	0,864	0,069	-0,967	-0,280	-0,212	-0,955	-1,000	0,548
x ₁₃	0,333	0,679	-0,291	-0,113	-0,894	-0,072	0,981	0,237	0,174	0,972	0,998	-0,599
x ₁₄	0,515	0,560	0,125	0,139	-0,631	-0,093	0,816	0,464	0,378	0,788	0,935	-0,218
x ₁₅	-0,428	-0,646	0,102	-0,003	0,790	0,075	-0,926	-0,357	-0,278	-0,907	-0,991	0,433
x ₁₆	-0,579	-0,210	-0,680	-0,418	0,057	0,105	-0,324	-0,636	-0,528	-0,280	-0,550	-0,395
x ₁₇	-0,813	-0,853	0,150	-0,314	0,520	-0,683	-0,578	-0,678	-0,578	-0,561	-0,611	0,313
x ₁₈	-0,098	-0,686	0,692	0,333	1,000	0,011	-0,962	0,045	0,060	-0,973	-0,863	0,896
x ₁₉	-0,368	-0,689	0,258	0,077	0,877	0,054	-0,974	-0,275	-0,210	-0,962	-1,000	0,570
x ₂₀	0,510	0,565	0,112	0,130	-0,641	-0,093	0,823	0,458	0,372	0,797	0,939	-0,231
x ₂₁	-0,433	0,252	-0,988	-0,585	-0,608	0,033	0,373	-0,566	-0,495	0,416	0,129	-0,898
x ₂₂	-0,827	-0,915	0,214	-0,633	0,402	-0,792	-0,411	-0,757	-0,815	-0,398	-0,416	0,288
x ₂₃	0,880	0,537	0,343	0,954	0,177	0,730	-0,089	0,902	0,978	-0,118	0,023	0,327

Продовження табл. 4.2

	x_{12}	x_{13}	x_{14}	x_{15}	x_{16}	x_{17}	x_{18}	x_{19}	x_{20}	x_{21}	x_{22}	x_{23}
y	-0,370	0,333	0,515	-0,428	-0,579	-0,813	-0,098	-0,368	0,510	-0,433	-0,827	0,880
x_1	-0,674	0,679	0,560	-0,646	-0,210	-0,853	-0,686	-0,689	0,565	0,252	-0,915	0,537
x_2	0,231	-0,291	0,125	0,102	-0,680	0,150	0,692	0,258	0,112	-0,988	0,214	0,343
x_3	0,071	-0,113	0,139	-0,003	-0,418	-0,314	0,333	0,077	0,130	-0,585	-0,633	0,954
x_4	0,864	-0,894	-0,631	0,790	0,057	0,520	1,000	0,877	-0,641	-0,608	0,402	0,177
x_5	0,069	-0,072	-0,093	0,075	0,105	-0,683	0,011	0,054	-0,093	0,033	-0,792	0,730
x_6	-0,967	0,981	0,816	-0,926	-0,324	-0,578	-0,962	-0,974	0,823	0,373	-0,411	-0,089
x_7	-0,280	0,237	0,464	-0,357	-0,636	-0,678	0,045	-0,275	0,458	-0,566	-0,757	0,902
x_8	-0,212	0,174	0,378	-0,278	-0,528	-0,578	0,060	-0,210	0,372	-0,495	-0,815	0,978
x_9	-0,955	0,972	0,788	-0,907	-0,280	-0,561	-0,973	-0,962	0,797	0,416	-0,398	-0,118
x_{10}	-1,000	0,998	0,935	-0,991	-0,550	-0,611	-0,863	-1,000	0,939	0,129	-0,416	0,023
x_{11}	0,548	-0,599	-0,218	0,433	-0,395	0,313	0,896	0,570	-0,231	-0,898	0,288	0,327
x_{12}	1,000	-0,998	-0,935	0,991	0,553	0,616	0,862	1,000	-0,940	-0,126	0,422	-0,030
x_{13}	-0,998	1,000	0,911	-0,981	-0,499	-0,607	-0,892	-0,999	0,917	0,188	-0,417	-0,004
x_{14}	-0,935	0,911	1,000	-0,973	-0,810	-0,595	-0,628	-0,926	1,000	-0,231	-0,380	0,183
x_{15}	0,991	-0,981	-0,973	1,000	0,657	0,618	0,788	0,987	-0,976	0,005	0,414	-0,088
x_{16}	0,553	-0,499	-0,810	0,657	1,000	0,371	0,054	0,530	-0,802	0,756	0,185	-0,367
x_{17}	0,616	-0,607	-0,595	0,618	0,371	1,000	0,518	0,623	-0,597	-0,015	0,794	-0,516
x_{18}	0,862	-0,892	-0,628	0,788	0,054	0,518	1,000	0,875	-0,639	-0,611	0,401	0,179
x_{19}	1,000	-0,999	-0,926	0,987	0,530	0,623	0,875	1,000	-0,931	-0,152	0,435	-0,030
x_{20}	-0,940	0,917	1,000	-0,976	-0,802	-0,597	-0,639	-0,931	1,000	-0,218	-0,382	0,177
x_{21}	-0,126	0,188	-0,231	0,005	0,756	-0,015	-0,611	-0,152	-0,218	1,000	-0,074	-0,449
x_{22}	0,422	-0,417	-0,380	0,414	0,185	0,794	0,401	0,435	-0,382	-0,074	1,000	-0,803
x_{23}	-0,030	-0,004	0,183	-0,088	-0,367	-0,516	0,179	-0,030	0,177	-0,449	-0,803	1,000

Примітка: розраховано автором на основі проведеного дослідження

При дослідженні матриці на мультиколінеарність із вибірки відсіяно такі фактори впливу як розвиток с/г інфраструктури та зростання середніх витрат населення на харчування. Відтак з моделі було виключено змінні X_i котрі не мали вагомого взаємозв'язку з залежною змінною Y та змінні X_i котрі мали високий ступінь кореляційної взаємозалежності та водночас низький зв'язок із змінною Y .

За відібраними змінними побудовано динамічну множинну лінійну регресійну модель. Рівняння моделі, що описує залежність між результативним показником продовольчої безпеки та досліджуваними факторами впливу - дохід на душу населення та стан земельних ресурсів - має вигляд $y=63,76+0,48x_3-0,45x_{17}$ (табл. 4.3).

Використовуючи t - критерій Стьюдента оцінено значимість коефіцієнтів регресії, зокрема розраховане t - критичне становить 3,182 і вказує на значимість усіх змінних оскільки їх значення є більшим. Дане твердження також доводиться довірчим інтервалом даної моделі, відтак коефіцієнт змінної x_3 оминає 0 в діапазоні $0,29 < 0,48 < 0,66$, змінної x_{17} - в діапазоні $-0,62 < -0,44 < -0,28$, змінної y в діапазоні $45,23 < 63,75 < 82,28$. Дисперсійний аналіз регресії проведений через F -критерій Фішера вказує на лінійну залежність між показниками і свідчить по високу якість моделі ($F_{\text{факт}}=100,48 > F_{\text{крит}}=9,55$). Коефіцієнта кореляції становить 0,992 та підтверджує високий ступінь залежності. Статистична значимість коефіцієнта кореляції доведена з ймовірністю 95%, оскільки значення $t_{\text{факт}}$ перевищує $t_{\text{крит}}$ ($14,176 > 3,182$). Варіація змінної y глобального індексу продовольчої безпеки на 98,5 % пояснюється варіацією змінних x_3 (дохід на душу населення) та x_{17} (стан земельних ресурсів). Середня апроксимація даних моделі є достатньо високою (коефіцієнт $0,56\% < 7\%$). Економічна інтерпретація регресійної моделі доводить, що при зростанні показника доходу на душу населення на 1-у позицію глобальний індекс продовольчої безпеки зростає на 0,48 бала, а при зростанні показника стану земельних ресурсів, зокрема земельної деградації - знизиться на 0,45 бала. Коефіцієнт еластичності при цьому для x_3 становить 0,46, а для x_{17} - 0,56, тобто залежність не є еластичною і зростання x_1

на 1% призведе до зростання y на 0,46%, а зростання x_2 на 1 % призведе до зниження y на 0,56%.

Таблиця 4.3

Показники надійності динамічної множинної лінійної регресійної моделі залежності глобального індексу продовольчої безпеки України від доходу на душу населення та стану земельних ресурсів, 2016- 2021 рр.

Ознаки й статистична характеристика	Показники та їхнє значення
Множинна лінійна регресійна модель	$y=63,768+0,477x_3-0,454x_{17}$
Коефіцієнт кореляції (R)	$R = 0,992$ висока тіснота зв'язку
Коефіцієнт детермінації (R ²)	$R^2 = 0,985$ статистично значущий
F-критерій Фішера	$F_{\text{факт}} = 100,48$; $F_{\text{крит}} = 9,55$ – за 95% рівня ймовірності
t-критерій Стьюдента	$t_{\text{факт},x_3} = 8,12$; $t_{\text{факт},x_{17}} = -8,47$; $t_{\text{факт},y} = 10,95$; $t_{\text{крит}} = 3,182$ – за 95 % рівня ймовірності; $t_{\text{факт}} > t_{\text{крит}}$
Критерій Дарбіна-Уотсона	2,2
Довірчий інтервал моделі	x_3 від 0,29 до 0,66; x_{17} від -0,62 до -0,28; y від 45,23 до 82,28
Похибка апроксимації	0,56% < 7%

Примітка: розраховано автором на основі проведеного дослідження

Розрахункове значення DW – статистики Дарбіна-Уотсона становить 2,2, знаходиться в допустимому діапазоні та свідчить про відсутність автокореляції. Загалом побудована модель кореляційно-регресійного аналізу є надійною і може використовуватись для прогнозування планових показників забезпечення продовольчої безпеки з метою моніторингу відхилень та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Поряд із цим, проведено кореляційно-регресійний аналіз взаємозв'язку глобального індексу продовольчої безпеки із поширенням недоїдання. Для аналізу обрано досліджувані країни, що належать 2-го кластеру (серед яких Україна) за середнім рівнем забезпечення продовольчої безпеки. На основі отриманих даних побудовано просторову лінійну регресійну модель залежності (Рис. 4.4) та проведено аналіз її надійності (Табл. 4.4).

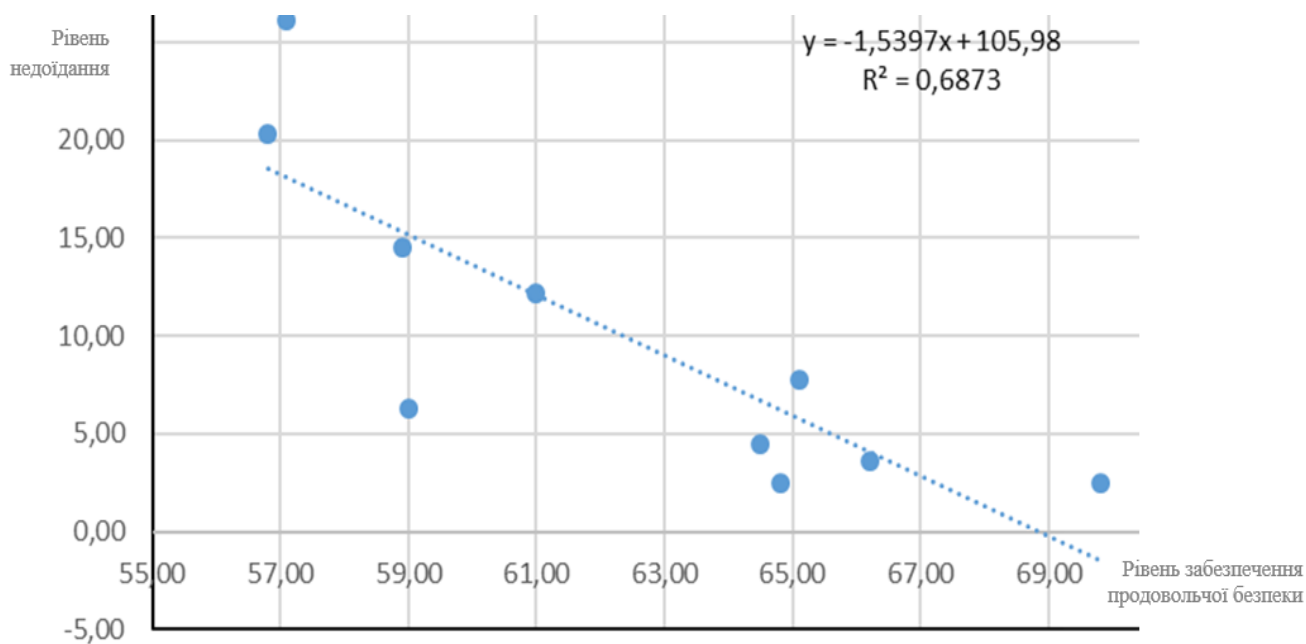

Рис. 4.4. Просторова лінійна регресійна модель взаємозв'язку глобального індексу продовольчої безпеки та показника поширення недоїдання у країнах 2 кластеру

Примітка: побудовано автором на основі проведеного дослідження

Вищенаведене дозволяє стверджувати, що досліджувані фактори мають значний вплив на результативний показник ефективності державного управління продовольчою безпекою, який у свою чергу впливає на показник поширення недоїдання у світі. Відтак, високі прямі та обернені кореляційні зв'язки, що присутні між аналізованими показниками повинні використовуватись, як основа для здійснення ефективного управління.

Підбір механізмів державного управління залежатиме від результатів пошуку напрямів потенційно можливого управлінського впливу на певні процеси, що формують продовольчу безпеку країни. До факторів, зміна яких безпосередньо залежить від заходів державного управління продовольчою безпекою відносимо: зростання ціни продуктового кошика; зниження кількості програм безпеки харчових продуктів; зниження фінансування програм безпеки харчових продуктів; зниження стійкості державних програм безпеки харчових продуктів; зниження доступу до ринку та сільськогосподарських фінансових послуг; зниження дієтичної різноманітності; погіршення норм харчування; зниження збалансованості норм дієтичного харчування; погіршення маркування

харчової цінності; погіршення показників моніторингу харчування; зниження безпеки харчових продуктів; погіршення механізмів безпеки харчових продуктів; зниження доступу до питної води; зниження можливостей безпечного зберігання харчових продуктів; деградація земель; зменшення пасовищ; втрата лісів.

Таблиця 4.4

Показники надійності лінійної регресійної моделі взаємозв'язку глобального індексу продовольчої безпеки та поширення недоїдання у країнах 2-го кластеру рівня забезпечення продовольчої безпеки

Регресійна статистика	
Лінійна регресійна модель	$y=1,5397x-105,98$
Коефіцієнт множинної кореляції (R)	0,829(висока тіснота зв'язку)
F-критерій Фішера	$F_{\text{факт}} = 17,585$; $F_{\text{крит}} = 5,32$ – за 95% рівня ймовірності; $F_{\text{факт}} > F_{\text{крит}}$
Коефіцієнт множинної детермінації (R ²)	0,6873 статистично значущий
Стандартна помилка	2,591
Похибка апроксимації	1,599
Значущість F	0,003
t-критерій Стьюдента	2,262 (змінна y:- 49,630, змінна x: 4,194)

Примітка: розраховано автором на основі проведеного дослідження

Окрім цього, варто виділити фактори, що виникли внаслідок погіршення показників захищеності природних ресурсів, зокрема, підвищення температури, збільшення частоти посухи, зростання частоти затоплень, втрати від штормів, заходи усунення чи підготовки до негативного прояву яких є частиною опосередкованого впливу державного управління продовольчою безпекою країни. Демонстрацію очікуваного впливу заходів державного управління на глобальний індекс продовольчої безпеки зображено на рис. 4.5.

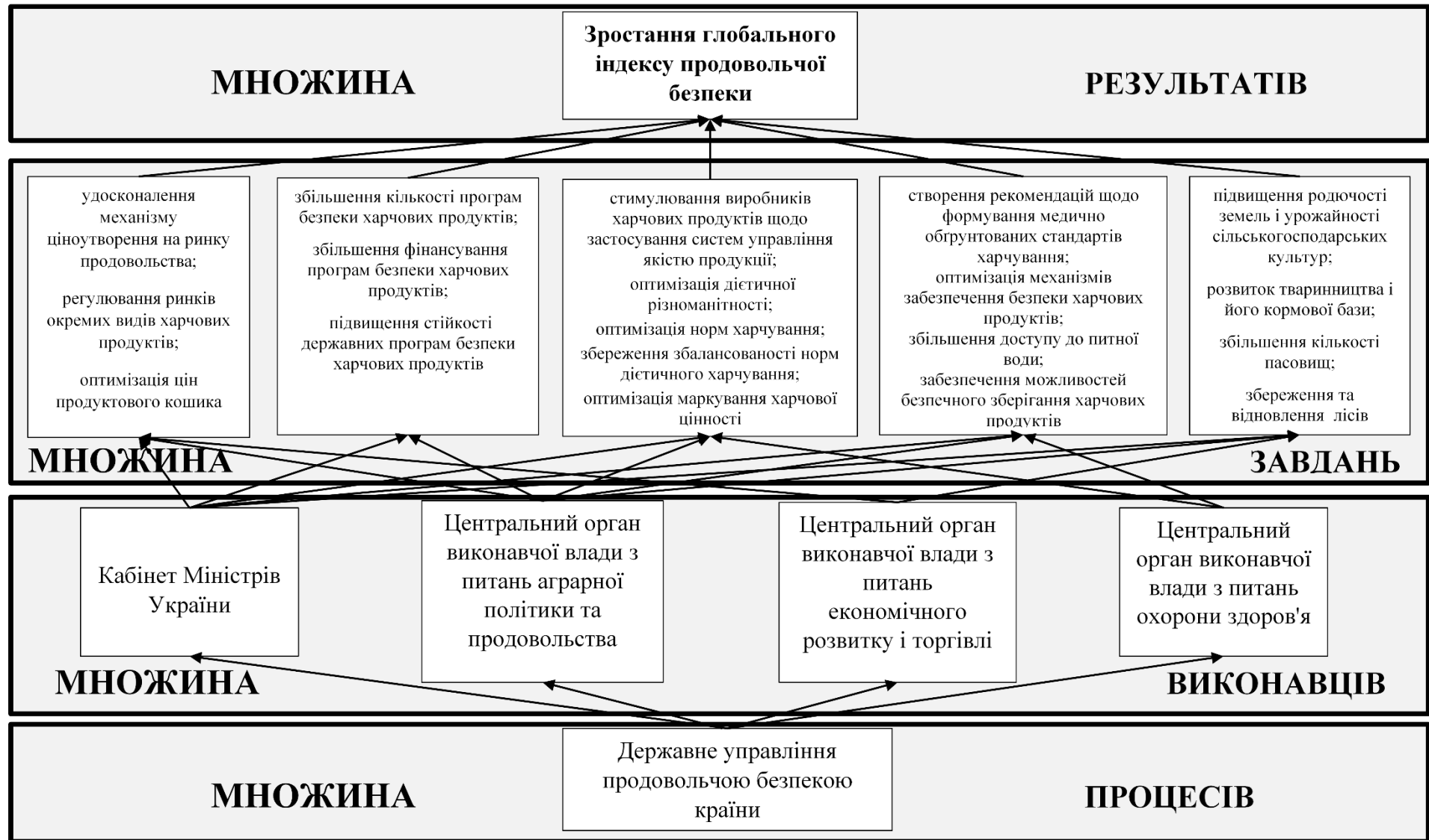

Рис. 4.5. Орієнтований мультиграф впливу заходів державного управління на глобальний індекс продовольчої безпеки
Примітка: розроблено автором

З метою забезпечення можливості подальшої автоматизації опрацювання великих масивів даних управлінських процесів, моніторингу рівномірності розподілу завдань між структурними підрозділами виконавчої влади, уникнення повторів та дублювань завдань, тощо, нами відображено державне управління продовольчою безпекою у вигляді орієнтованого мультиграфу в межах множини елементів державного управління продовольчою безпекою, де заходи представлено у вигляді завдань, а органи влади – як виконавців. Спростивши рисунок до дводольного орієнтованого графа отримаємо бінарне відношення «виконавці-завдання» представлене двома множинами: множиною завдань державного управління продовольчою безпекою (потужність $|Z|=5$) та множиною виконавців завдань державного управління продовольчою безпекою (потужність $|B|=4$), (Рис. 4.6).

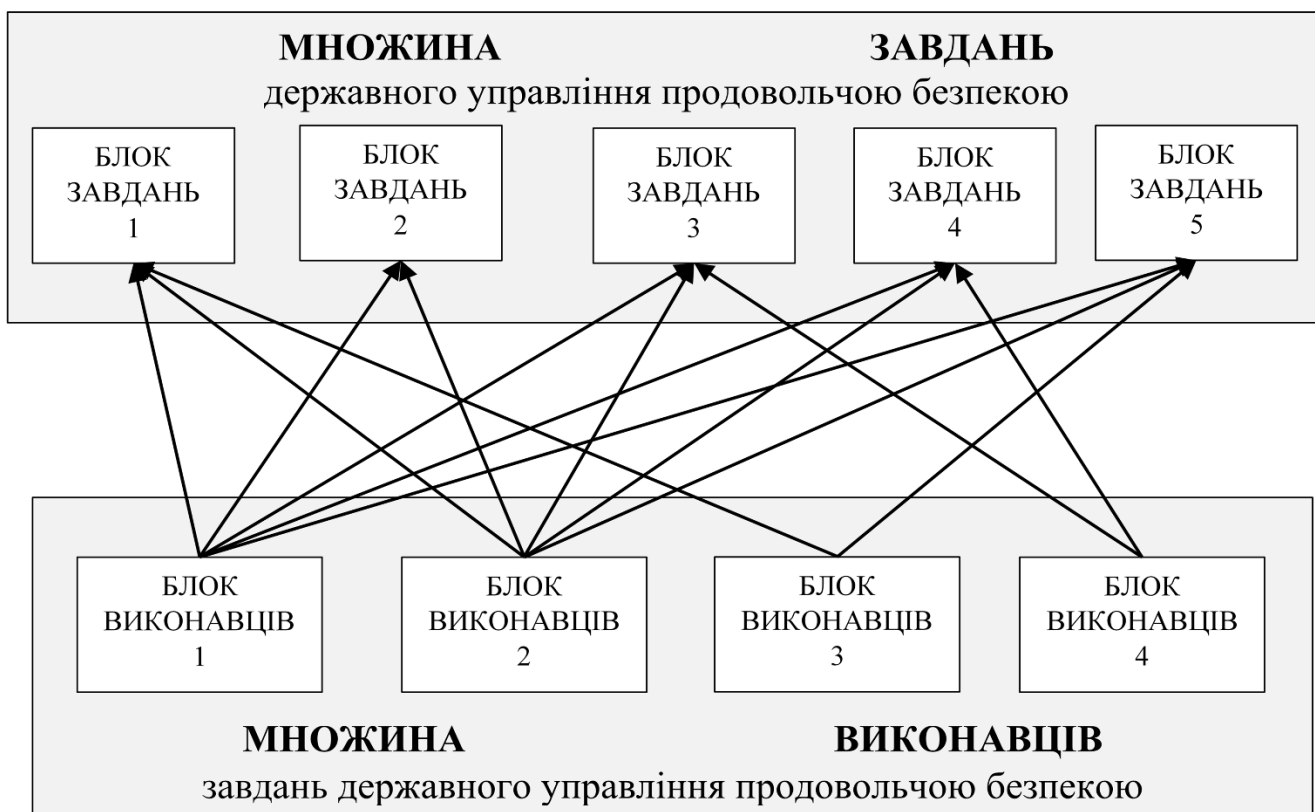

Рис. 4.6. Дводольний орієнтований граф бінарного транзитивного відношення «виконавці-завдання» множини елементів державного управління продовольчою безпекою.

Примітка: розроблено автором

Оскільки описаний дводольний орієнтований граф представляє дві

множини, елементи яких знаходяться у бінарному відношенні, то дане відношення можна задати через формулу виду:

$$R = \{(B1, 31), (B1, 32), (B1, 33), (B1, 34), (B1, 35), (B2, 31) \dots (B4, 34)\}, (4.1)$$

де R – бінарне відношення «виконавці-завдання», B_i – елемент множини виконавців завдань державного управління продовольчою безпекою, Z_i - елемент множини завдань державного управління продовольчою безпекою.

Для можливості використання запропонованого алгоритму з метою удосконалення управлінських програмних продуктів, відтворення формули представимо матрицею виду:

$$M_R = \begin{pmatrix} 1 & 1 & 1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & 1 & 1 & 1 \\ 1 & 0 & 0 & 0 & 1 \\ 0 & 1 & 0 & 1 & 0 \end{pmatrix}, (4.2)$$

Загалом матриця має спрощено-формалізований характер, оскільки описані блоки є дещо укрупненими, проте в процесі автоматизації та цифровізації системи державного управління продовольчою безпекою заданий алгоритм необхідно розширити та деталізувати у розрізі виконавців та завдань. Основне навантаження по прийняттю рішень щодо реалізації заходів державного управління продовольчою безпекою припадає на Кабінет міністрів України та Центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики та продовольства в межах яких розподіл та делегування завдань повинно базуватися на засадах транзитивності орієнтованого мультиграфа, що дозволить не лише контролювати факт виконання прийнятих управлінських рішень, але й реалізовувати безперервний моніторинг процесу їх виконання та здійснювати оперативне втручання у даний процес у разі відхилень від індикаторів заданих у системі уже на стадії загрози їх виникнення.

Взаємозв'язок запропонованих заходів представлено у вигляді дводольного орієнтованого графа бінарного транзитивного відношення «виконавці-завдання» множини елементів державного управління продовольчою безпекою з метою

забезпечення можливості подальшої автоматизації опрацювання великих масивів даних управлінських процесів, моніторингу рівномірності розподілу завдань між структурними підрозділами виконавчої влади, уникнення їх дублювання, тощо. Такий підхід дозволить перейти від системи ургентного управління до превентивного, орієнтованого не лише на ліквідацію наслідків проблем, але й на попередження їх виникнення та розробки запобіжних заходів оперативного реагування.

Результати проведеного дослідження є основою для удосконалення запропонованих підходів до підвищення ефективності реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та адаптації управлінських програмних продуктів до потреб державного управління у перспективі.

4.3. Моделювання індикативної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою на основі програмно-цільового підходу

Застосування програмно-цільового підходу до побудови системи моніторингу економічного механізму державного управління передбачає врахування факторів, що впливають на стан продовольчої безпеки. Попередньо проведене дослідження дозволило сформулювати перелік таких факторів у розрізі складових продовольчої безпеки та виокремити ті з них, які потребують першочергової активізації економічного механізму державного управління. Впорядкування усіх елементів системи дозволяє визначити набір індикаторів моніторингу та описати процес їх формування та обробки. Для візуалізації усіх взаємозв'язків та комплексної взаємодії між усіма елементами запропонованої індикативної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою побудовано сферичну модель, що демонструє наявність конкретних горизонтальних та вертикальних характеристик (Рис. 4.7).

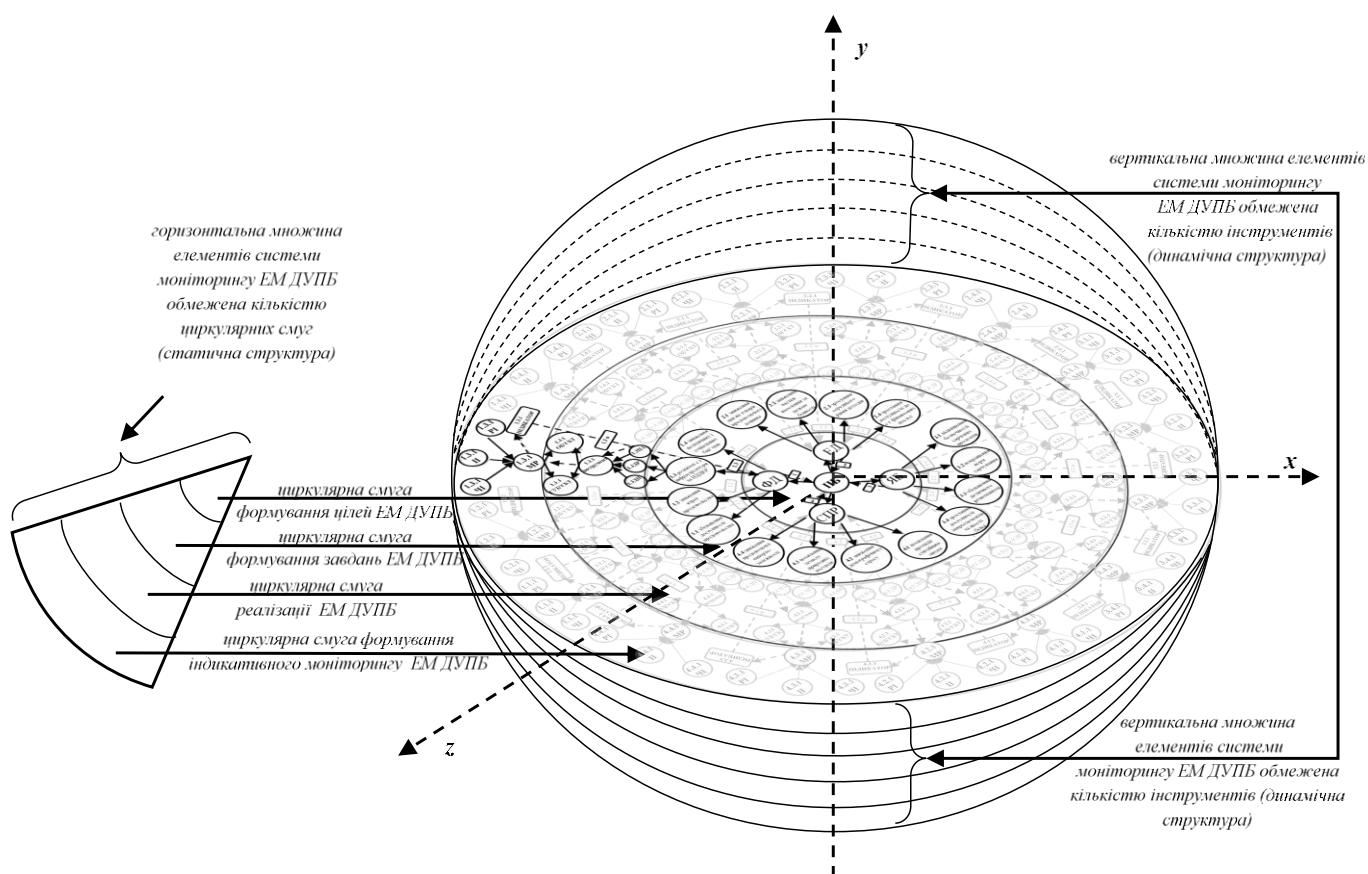

Рис. 4.7. Сферична модель індикативної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою
Примітка: розроблено автором

Горизонтальна множина елементів відображеної на рисунку системи моніторингу обмежена кількістю циркулярних смуг, що формують її статичну структуру, базові елементи якої є незмінними та демонструють сталість системи та її основну концепцію. Ядро системи представлене першою циркулярною смугою, на якій відбувається формування цілей економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у розрізі її складових. Друга циркулярна смуга передбачає формування завдань відповідно до поставлених цілей, на третій – відбувається реалізація економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, а на четвертій - формування базових параметрів індикативного моніторингу. У свою чергу вертикальна множина елементів системи моніторингу носить динамічний характер, оскільки обмежена кількістю змінюваних інструментів, що забезпечують функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою.

Величина залучених інструментів може варіюватися в залежності від складності поставлених завдань та способів їх вирішення для досягнення цілей. Відтак утворюється об'ємна сфера описана тривимірною системою координат кожен елемент якої належить певній циркулярній смузі та відповідає параметрам $(x_i; y_i; z_i)$.

Для детального опису елементів системи та процесів, що у ній відбуваються на рис. 4.8. відображено сферичну модель індикативної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у горизонтальному розрізі.

Характеризуючи ядро системи слід зазначити, що потік інформації починається з ядра та ним закінчується, утворюючи безперервну циркуляцію процесів обробки даних. На схемі позначено два вектори від центру системи до периферії і назад, де вектор позначений суцільною лінією, вказує напрям формування ієрархії структурних елементів системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, а вектор позначений пунктирною - напрям формування індикаторів системи.

Моделювання індикативної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою на основі програмно-цільового підходу потребує врахування його специфіки. Основна суть програмно-цільового підходу, як специфічної методології планування та управління, що використовується у багатьох сферах, зокрема в державному управлінні, для забезпечення систематичності та ефективності реалізації політики, проєктів або програм, полягає в тому, щоб організувати управління на основі конкретних цілей та завдань, розробляючи для них спеціалізовані програми орієнтовані на конкретний результат. Кожна програма або проєкт розробляється з чітко визначеною метою, яка відповідає більш широким стратегічним цілям організації або держави. Програми включають набір проєктів, заходів та інструментів, що взаємодіють між собою для досягнення загальної мети.

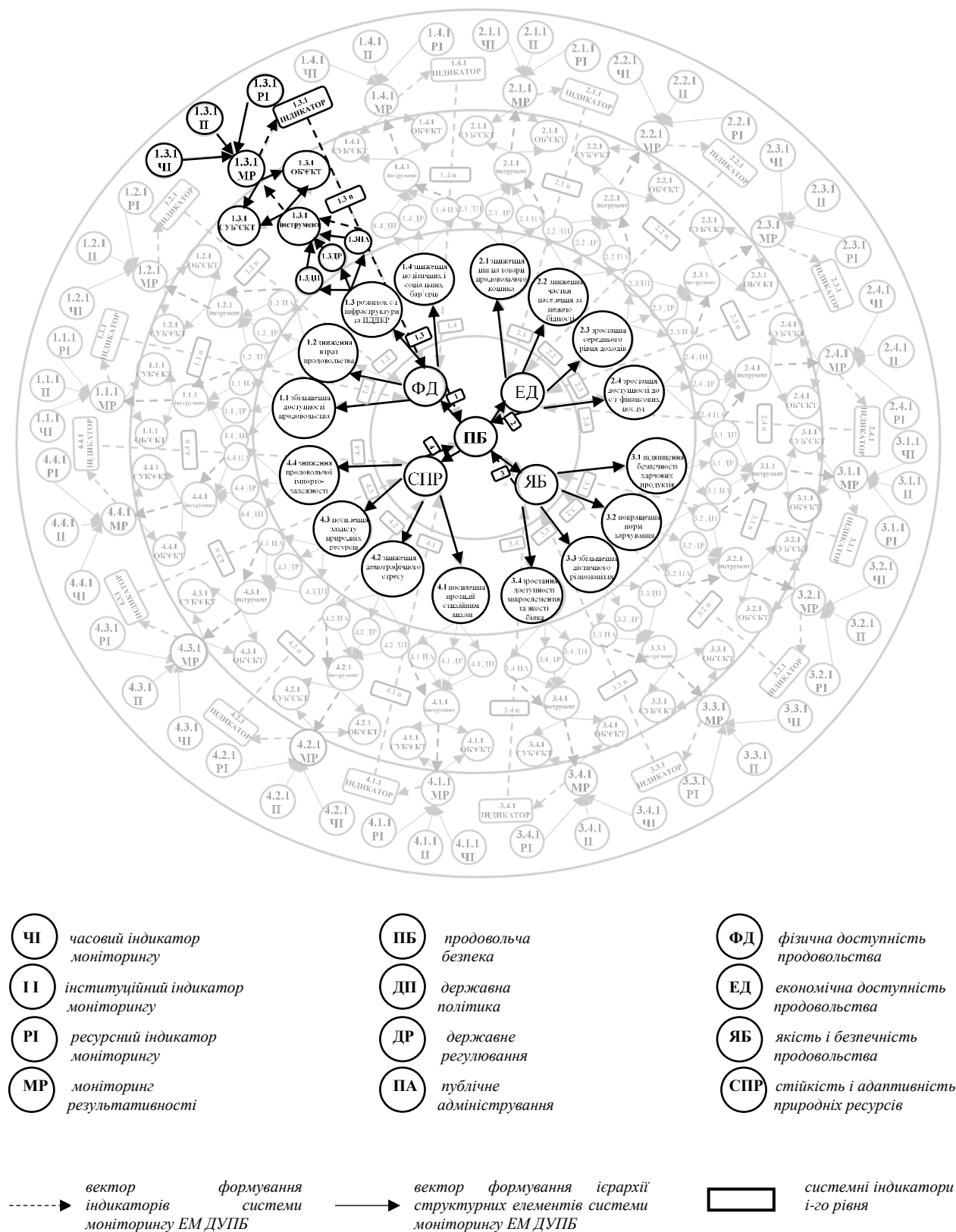

Рис. 4.8. Горизонтальна множина елементів сферичної моделі індикативної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою

Примітка: розроблено автором

Для кожної програми визначаються необхідні фінансові, матеріальні та людські ресурси, а також чітко встановлюється часовий горизонт реалізації, що дозволяє планувати та оцінювати прогрес. Відтак програмно-цільовий підхід передбачає регулярне відстеження ходу виконання поставлених завдань та оцінку їх результативності з метою коригування дій і покращення виконання. Основними перевагами застосування програмно-цільового підходу до побудови системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою є покращення планування і контролю, зосередження уваги на результаті, підвищення прозорості використання ресурсів, а також можливість кращого залучення стейкхолдерів.

Імплементация програмно-цільового підходу при структуруванні системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою сприяє ефективному організуванню процесу моніторингу, дозволяє чітко визначити ключові показники та параметри оцінки ефективності, а також управління ресурсами та адаптацію до безперервних змін у зовнішньому середовищі. Використання такого підходу для побудови першої та другої циркулярних смуг системи сприяє формуванню чітких, вимірюваних і реалістичних цілей для моніторингу, включно з підвищенням рівня ефективності державного управління у сфері продовольчої безпеки, а також розробці завдань, що передбачають збір інформації про усі складові продовольчої безпеки та аналіз факторів, що мають вплив на зміну її рівня. Побудова третьої циркулярної смуги передбачає пошук інструментів для вирішення поставлених завдань, що об'єднують різні проекти, гранити та ініціативи для досягнення поставлених цілей в межах реалізації економічного механізму державного управління. При побудові четвертої циркулярної смуги використання програмно-цільового підходу потребує встановлення ключових показників ефективності, зокрема визначення показників для оцінки успішності використовуваних інструментів, а також ретельного їх моніторингу для визначення впливу на загальний стан продовольчої безпеки. Важливим при цьому є забезпечення можливості використання зібраної інформації для оцінювання ефективності економічного

механізму державного управління продовольчою безпекою та коригування стратегій, а також аналізу вихідної інформації для виявлення аспектів, що потребують поліпшення та модифікації інструментів на основі аналітичного вивчення отриманих даних і відгуків від зацікавлених сторін. Застосування програмно-цільового підходу до моніторингу не тільки забезпечує ефективне управління ресурсами і швидку адаптацію до змін, але й підвищує рівень прозорості та відповідальності, що має вирішальне значення для забезпечення довіри громадськості і взаємодії з зацікавленими сторонами.

Основна ціль, на яку орієнтована система моніторингу – підвищення ефективності функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у розрізі чотирьох складових, зокрема забезпечення фізичної та економічної доступності продовольства, його якості та безпечності, а також стійкості та адаптивності природних ресурсів. Для досягнення поставлених цілей на основі виявлених факторів впливу на рівень продовольчої безпеки сформовано перелік завдань, що є базою для пошуку та розробки інструментів їх здійснення.

Основними завданнями для забезпечення фізичної доступності на сьогодні є збільшення пропозиції продовольства, зниження втрат продовольства, відновлення та розвиток сільськогосподарської інфраструктури та НДДКР, а також зниження політичних і соціальних бар'єрів.

Важливими інструментами, які необхідно задіяти для реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині забезпечення фізичної доступності продовольства через збільшення пропозиції продовольства являються програми субсидіювання, пільгового кредитування, а також оподаткування для суб'єктів господарювання у агропромисловій сфері. Державні субсидії, надані аграріям, мають за мету стимулювати зростання виробництва ключових аграрних культур, включаючи прямі виплати, які допомагають фермерам покривати витрати на насіння, добрива, пестициди та інші витратні матеріали. Такі виплати слід спрямовувати на підтримку введення новітніх технологій та модернізацію обладнання, що

збільшити урожайність та ефективність використання ресурсів. Податкові пільги для аграріїв створюють стимули для розширення виробництва та інвестицій у сільськогосподарський сектор. Світовий досвід державного управління свідчить, що зниження податків на землю, прибуток або введення спеціальних податкових режимів для агропромислових інвестицій значно знижує фінансове навантаження на фермерів та агробізнес, стимулюючи їх до розширення виробництва і введення інноваційних технологій. Надання доступу до низьковідсоткових кредитів є критично важливим для розвитку сільськогосподарського виробництва, що дозволяє аграріям інвестувати в модернізацію обладнання, збільшення площ під вирощування та впровадження нових технологій. Кредити можуть бути спрямовані на розширення інфраструктури, такої як системи зрошення, які збільшують урожайність навіть у періоди посухи, тим самим забезпечуючи стабільне виробництво продовольства.

Щодо зниження втрат продовольства слід виокремити інструменти економічного механізму, що спрямовуються на впровадження сучасних технологій для зберігання та вдосконалення логістичних ланцюгів для зменшення втрат під час транспортування продукції до споживачів. Відтак інвестиції в сучасні технології зберігання є критично важливими для мінімізації втрат продуктів після збору врожаю, включаючи впровадження контрольованих атмосферних умов, холодильних і заморожувальних систем, які дозволяють продовжити термін зберігання продуктів та зберегти їхню свіжість. Також слід застосовувати інноваційні методи консервації, що забезпечують тривале збереження харчової цінності та безпечність продукції без використання шкідливих добавок. Інструменти економічного механізму повинні стимулювати застосування цих технологій через програми надання фінансових субсидій, податкових пільг для інвесторів у цю сферу, а також через регулювання стандартів зберігання продовольства. У свою чергу оптимізація логістичних ланцюжків є необхідною для зниження втрат продукції, які відбуваються під час транспортування від поля до кінцевого споживача. Впровадження GPS-

моніторингу транспортних засобів, використання ізотермічних контейнерів для транспортування чутливих до температур продуктів та покращення умов доріг можуть істотно зменшити ризик пошкодження продукції. Крім того, використання передових методів планування маршрутів та автоматизації процесів допомагає скоротити час доставки та забезпечити оперативність постачання свіжих продуктів на ринки. Відтак завданням є уряду застосування інструментів економічного механізму шляхом впровадження державної політики, яка стимулює модернізацію транспортної інфраструктури та впровадження інформаційних систем для моніторингу і управління логістичними потоками. Водночас важливим є впровадження програм, що підвищують обізнаність громадян про методи правильного зберігання та консервації продуктів в домашніх умовах з метою зниження втрат продовольства, а також впровадження інтелектуальних систем моніторингу запасів продуктів у роздрібній торгівлі та на складах, що дозволяє точно прогнозувати попит і забезпечувати оптимальний оборот продукції та стимулювати добродійну передачу її надлишків благодійним організаціям для підтримки малозабезпечених верств населення.

Відновлення та розвиток сільськогосподарської інфраструктури та науково-дослідної діяльності у агропромисловості потребує активізації інструментів економічного механізму спрямованих на будівництво та модернізацію сільськогосподарської інфраструктури, включаючи системи зрошення, дороги, та зерносховища, а також програми фінансування досліджень у сфері агротехнологій, селекції нових сортів культур та розвитку біотехнологій. Вкладення в будівництво та оновлення інфраструктурних об'єктів, можуть значно збільшити врожайність культур, зменшити їх залежність від природних опадів та змін клімату. Розвиток дорожньої інфраструктури полегшує доступ до ринків, знижуючи витрати та час доставки продукції. Також критично важливим є забезпечення належних зерносховищ, які дозволяють ефективно зберігати врожай без значних втрат якості. Описані необхідно підтримувати за рахунок державних інвестицій або через стимулювання приватних інвестицій шляхом

податкових пільг та субсидій. Інвестиції в наукові дослідження в агросекторі відіграють стратегічну роль у підвищенні його конкурентоспроможності та стійкості. Фінансування проектів у сфері агротехнологій, селекції нових сортів рослин, що краще адаптовані до місцевих умов та мають вищі врожайні показники, а також розвитку біотехнологій, що можуть забезпечити більшу ефективність використання ресурсів і контроль шкідників, є важливими для довгострокового розвитку. Державне управління повинно сприяти цим процесам через пряме фінансування дослідницьких установ та університетів або надання грантів та стипендій для наукових проектів.

Щодо формування інструментів економічного механізму спрямованих на зниження політичних і соціальних бар'єрів слід виокремити такі напрями як спрощення та оновлення законодавства для усунення бюрократичних бар'єрів щодо інвестування у сільськогосподарський сектор, а також розробку програм, що спонукають місцеві спільноти до участі в аграрних проектах та рішеннях, зокрема через кооперацію та партнерства. Одним із ключових інструментів для зниження політичних бар'єрів є реформування законодавства, що врегульовує аграрний сектор. Спрощення законодавчої бази значно знижує бюрократичні перешкоди для ведення агробізнесу, зменшує час та витрати на отримання необхідних дозволів і ліцензій. Оновлення законодавства також має сприяти прозорості та відкритості ринкових механізмів, усуваючи корупційні ризики та сприяючи чесній конкуренції, що є важливим для приваблення внутрішніх та зовнішніх інвестицій у сільськогосподарський сектор. Інструментами економічного механізму державного управління тут слугуватимуть програми податкових канікул, гранти на розвиток інфраструктури та інвестиційні стимули для нових технологій. Водночас зниження соціальних бар'єрів передбачає активізацію участі місцевих громад у процесах управління та розвитку аграрного сектору. Розробка та реалізація програм, що стимулюють місцеве населення до участі у прийнятті рішень, сприяє соціальній згуртованості та оптимальному використанню місцевих ресурсів. Важливими інструментами тут є створення аграрних кооперативів, підтримка малих та середніх виробників, сумісне

використання обладнання та інфраструктури, а також розвиток партнерських відносин між різними категоріями виробників, що не тільки зміцнює довіру між учасниками ринку та урядовими інституціями, але й сприяє створенню більш стійкої та адаптивної аграрної системи, здатної ефективно реагувати на соціальні та економічні виклики.

Основними завданнями, що полягають перед урядом для забезпечення економічної доступності на сьогодні є зниження цін на товари продовольчого кошика, зниження частки населення за межею бідності, зростання середнього рівня доходів, а також зростання доступності до с/г фінансових послуг.

Важливими інструментами, які необхідно задіяти для реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині забезпечення економічної доступності продовольства через зниження цін на товари продовольчого кошика є обмеження максимально допустимих цін на критично важливі продукти харчування та надання дотацій сільськогосподарським виробникам для компенсування їх виробничих витрат при зниженні роздрібних цін на продовольство. Для забезпечення доступності основних продуктів харчування для широких верств населення, необхідним є впроваджувати регулятивні заходи, такі як встановлення максимально дозволених роздрібних цін на. Регулювання цін запобігатиме необґрунтованому зростанню цін у періоди економічних або сезонних коливань, забезпечуючи стабільність вартості життєво необхідних продуктів. Ціноутворення повинно базуватися на необхідності покриття виробничих витрат. При цьому державна підтримка аграріїв повинна здійснюватися через надання дотацій, що дозволить виробникам компенсувати величину мінімального очікуваного прибутку. Окрім цього програми субсидіювання слід спрямовувати на покриття частини витрат на сільськогосподарську техніку, насіння, добрива, засоби захисту рослин та інші необхідні матеріали. Використання описаних інструментів економічного механізму не тільки знизить вартість продукції, але й стимулюватиме зростання виробництва та покращення якості продовольства, роблячи їжу доступнішою для населення.

Щодо інструментів спрямованих на зниження частки населення за межею бідності слід зазначити, що розробка та реалізація програм соціальної підтримки, таких як гарантований мінімальний дохід, пенсії, допомога малозабезпеченим сім'ям, а також запровадження програм харчової допомоги для вразливих груп населення сприятиме підвищенню економічної доступності продовольства. Для адресної підтримки найбільш уразливих верств населення, уряду необхідно впроваджувати комплексні соціальні програми, спрямовані на забезпечення мінімально необхідного рівня доходів для гідного життя, включаючи виплати гарантованого мінімального доходу, який визначається виходячи з прожиткового мінімуму та враховує регіональні особливості економічного розвитку, а також пенсійні програми, допомогу малозабезпеченим сім'ям та інші форми соціальної підтримки, що відіграють ключову роль у запобіганні зубожіння населення, зменшуючи ризик їхнього падіння у бідність, проте потребують значного залучення фінансових ресурсів, що у час війни є вкрай важким питанням. Тому важливими є інструменти, що не мають прямого відношення до фінансової підтримки населення, але впливають на зниження безробіття та підвищення рівня життя населення. Окрема увага повинна приділятися вразливим групам населення, таким як особи з інвалідністю, самотні батьки, багатодітні сім'ї, літні люди, а також особи, які пережили кризові ситуації, такі як звільнення з роботи чи стихійні лиха. Для цих категорій населення розробляються програми харчової допомоги, які включають роздачу продуктових наборів, соціальні обіди або субсидії на покупку продовольства, що забезпечить не тільки мінімальне харчування, а й сприяють здоровому харчуванню, підвищуючи якість життя та знижуючи медичні витрати у довгостроковій перспективі.

Зростання середнього рівня доходів залежить від загального росту економіки і у час глобальної кризи, пов'язаної з війною, вкрай важко піддається управлінню, але одним з основних інструментів для підвищення середнього рівня доходів населення є стимулювання економічного зростання через створення сприятливих умов для бізнесу, включаючи реформування податкової

системи, поліпшення інвестиційного клімату, зниження адміністративних бар'єрів та спрощення процедур реєстрації підприємств. Залучення іноземних інвесторів також відіграє ключову роль, оскільки інвестиції часто призводять до створення нових високооплачуваних робочих місць і підвищення загальної продуктивності праці, що, у свою чергу, веде до збільшення заробітних плат та покращення якості життя. Сприяння вітчизняним та іноземним інвестиціям може бути досягнуто через зниження податкових ставок для нових інвестицій, надання податкових кредитів або створення спеціальних економічних зон з пільговими умовами для підприємців. Крім цього важливим є поширення пільгових програм підвищення кваліфікації і перенавчання для підвищення конкурентоспроможності робочої сили. Через програми професійної підготовки та перепідготовки необхідно забезпечувати працівників навичками, які відповідають потребам сучасного ринку праці, що сприяє підвищенню їхньої конкурентоспроможності та мобільності, дозволяє швидше адаптуватися до змін у економіці, зокрема в умовах війни, глобалізації та технологічних інновацій. Особлива увага повинна приділятися галузям, що активно розвиваються або мають великий експортний потенціал, що може призвести до зростання експортних доходів та, відповідно, до підвищення доходів працюючих. Окрім того, урядові програми можуть спонукати приватний сектор до інвестицій в підвищення кваліфікації працівників, зокрема через податкові стимули. Та митні режими Такі інструменти економічного механізму разом формують ефективну стратегію з підвищення доходів населення, що не лише сприяє зменшенню бідності, але й забезпечує більшу економічну стійкість та розвиток суспільства.

Зростання доступності до сільськогосподарських фінансових послуг можливе через інструменти розширення мікрофінансування та пільгового кредитування. Розширення мікрофінансування включає забезпечення доступу до мікrokредитів для малих фермерів і підприємців у сільськогосподарському секторі, що допомагає малим виробникам збільшити обсяги виробництва, покращити якість продукції і тим самим підвищити свої доходи та сприяє розширенню бізнесу і залученню нових інвестицій в агросектор. Важливим є

ведення спеціалізованих програм пільгового кредитування, які націлені на підтримку сільськогосподарської інфраструктури та впровадження сучасних технологій в аграрному секторі, включаючи знижені процентні ставки або довгострокові кредити з періодом відстрочки платежів, що особливо важливо для проектів із довгим періодом окупності. Крім цього значною ефективністю характеризуються інструменти спрямовані на страхування ризиків для аграріїв через впровадження страхових програм для захисту фермерів від несприятливих погодних умов, шкідників або інших факторів, що можуть негативно вплинути на урожай, що зменшує фінансові ризики фермерів і сприяє стабільності їх доходів. Наведені інструменти слід синергувати та спрямовувати на підтримку усього ланцюга створення вартості в аграрному секторі від виробництва до споживача, сприяючи зростанню економічної доступності продовольства через покращення умов доступу до фінансових послуг.

Основними завданнями, що полягають перед урядом для забезпечення якості та безпечності продовольства на сьогодні є підвищення безпечності харчових продуктів, покращення норм харчування, збільшення дієтичного різноманіття, а також зростання доступності мікроелементів та зростання якості білка.

Важливими інструментами, які необхідно задіяти для реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині забезпечення якості та безпечності продовольства через підвищення безпечності харчових продуктів є економічні стимули для дотримання стандартів, розширення державного регулювання і контролю, підтримка досліджень і розвитку у сфері безпеки харчових продуктів та підвищення обізнаності громадськості. Фінансові ініціативи для виробників, які активно впроваджують і дотримуються високих стандартів безпеки, повинні включати податкові пільги, субсидії на обладнання, що забезпечує більшу чистоту виробництва, або допомогу в отриманні сертифікації відповідно до міжнародних стандартів. Крім того важливо задіювати методи примусу, зокрема штрафи та санкції за порушення стандартів безпеки, що діють як стримувальний фактор для

практик, які можуть загрожувати здоров'ю споживачів. Посилення ролі державних інспекторів у перевірках виробничих ланок, з метою забезпечення дотримання національних і міжнародних стандартів також характеризуються високою ефективністю, проте інспектори повинні мати достатні повноваження та ресурси для проведення ефективних перевірок. Слід впроваджувати системи швидкого реагування на випадки виявлення небезпечних продуктів, з можливістю оперативного вилучення таких продуктів з ринку та інформування громадськості. Важливими є інструменти державної підтримки розвитку у сфері безпеки харчових продуктів через фінансування дослідницьких програм з метою вдосконалення методів виявлення токсинів, пестицидів і інших шкідливих речовин у харчових продуктах. Така співпраця з академічними та приватними науковими установами для розробки нових технологій очищення і переробки продуктів, які можуть зменшити ризик забруднення продукції дасть позитивний довгостроковий ефект для продовольчої безпеки країни. Поряд із цим розробка і проведення інформаційних кампаній про важливість безпечного харчування, з описом ризиків пов'язаних з небезпечними харчовими продуктами, а також поширення освітніх програми для виробників про методи безпечного виробництва і переробки продуктів та навчання з правильного маркування продукції також потребує залучення додаткового фінансування з боку держави, що сприятиме підвищенню безпечності харчових продуктів, зміцненню загальної продовольчої безпеки в країні, гарантуючи високий рівень захисту здоров'я населення.

Ефективне використання економічних інструментів державного управління для покращення норм харчування, передбачає заходи, які включають надання державних грантів та субсидій школам та громадським установам для розробки і реалізації освітніх програм про здорове харчування, включаючи кошти на навчальні матеріали, тренінги для педагогів, проведення спеціалізованих занять і воркшопів, а також запровадження податкових пільг для приватних компаній, які фінансують або підтримують здорові харчові кампанії або освітні проєкти в галузі здорового харчування. Водночас важливим програми

субсидіювання спрямовані на виробників, які чітко і точно маркують свою продукцію згідно з високими стандартами інформаційної відкритості, що стимулює більш детальне маркування продуктів, включаючи повну інформацію про поживну цінність. Серед інструментів, що реалізуються через методи примусу слід виокремити заходи проти недобросовісної реклами, зокрема введення штрафів для компаній, які надають неправдиву інформацію або ту яка вводить в оману на маркуванні своїх продуктів, що забезпечує дотримання чесності в інформації про продукт, важливої для здоров'я споживачів. Вищенаведені інструменти економічного механізму взаємопов'язані та спрямовані на створення екосистеми, яка сприяє здоровому харчуванню через регуляцію, освіту, фінансові стимули та громадське залучення, дозволяє ефективно впливати на здоров'я нації, змінюючи харчові звички населення на краще.

Для впровадження дієвих інструментів економічного механізму державного управління з метою збільшення дієтичного різноманіття, слід застосовувати податкові заходи щодо зменшення податкового тягара, торговельної політики, оптимізації імпорту. Впровадження знижених ставок ПДВ або повне звільнення від податків для малих виробників, які займаються виробництвом місцевих та традиційних продуктів зменшує виробничі витрати і сприяє збільшенню обсягів виробництва. Водночас запровадження податкових кредитів для підприємств, які інвестують у новітні агротехнології, спрямовані на збільшення дієтичного різноманіття, зокрема у частині розвитку технологій зберігання або переробки продуктів, спрямованих на підтримку їх якості та доступності протягом усього року. Значний ефект досягається за рахунок заходів спрямованих на захист від імпорту у частині встановлення тарифів або квот на імпортовані товари, які конкурують з місцевими та традиційними продуктами, що дозволяє захистити місцевих виробників від недобросовісної конкуренції та сприяє розвитку місцевого сільськогосподарського виробництва. Важливим є прийняття спеціальних законів, які підтримують дієтичне різноманіття через нормативну підтримку місцевих продуктів, включаючи закони, що обмежують

використання певних хімічних добавок або пестицидів, що можуть шкодити якості традиційних продуктів. Для розвитку досліджень та впровадження інноваційних практик слід стимулювати створення фондів, які забезпечують фінансування проектів, спрямованих на розвиток місцевих агрокультур, що є унікальними для певних регіонів, а також фінансування програм, що надають освіту та навчання щодо методів органічного виробництва, збереження біорізноманіття і використання екологічно чистих технологій серед фермерів. Застосування цих інструментів сприятиме активізації зусиль направлених на забезпечення дієтичного різноманіття, захист місцевих виробників та покращення харчових звичок населення.

Забезпечення населення необхідними мікроелементами та якісним білком є одним із ключових аспектів підвищення рівня продовольчої безпеки. Використання селекції та біотехнологій для створення сортів рослин, які природно містять вищі концентрації важливих мікроелементів, таких як залізо, цинк, і йод, значно покращують якість продовольства для населення, особливо в регіонах, де дефіцит мікроелементів є поширеним. Водночас надання державних субсидій фермерам, які вирощують бобові культури та інші високобілкові рослини, а також залучення інвестицій у стартапи, що працюють над розробкою нових технологій виробництва та переробки білкових продуктів, включаючи вегетаріанські білкові альтернативи, які стають все більш популярними на світових ринках, не лише забезпечить фермерам стабільний дохід, але й сприятиме розширенню доступних джерел білка для місцевого населення. Відтак важливою є реалізація державних програм, спрямованих на підвищення обізнаності серед споживачів про користь білкових продуктів та їх значення для здоров'я, зокрема у вигляді фінансування інформаційних кампаній, спеціалізованих ярмарків та фестивалів.

Основними завданнями для забезпечення стійкості та адаптивності природних ресурсів на сьогодні є посилення протидії стихійним лихам, зниження демографічного стресу, посилення захисту природних ресурсів, а також зниження продовольчої імпорто-залежності.

Важливими інструментами, які необхідно задіяти для реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині забезпечення стійкості та адаптивності природних ресурсів через посилення протидії стихійним лихам є фінансування інфраструктури для зменшення ризиків. Інвестиції в таку інфраструктуру є критично важливими для зміцнення стійкості спільнот та зниження потенційних збитків та повинні зосереджуватися на будівництві та укріпленні дамб і водозахисних споруд, посиленні захисту від паводків шляхом створення бар'єрів, які контролюють водні потоки та запобігають затопленню населених пунктів, а також оновлені існуючої інфраструктури, такої як мости, шляхи, комунікаційні системи, для забезпечення їхньої надійності в умовах природних катастроф. Водночас важливим є зміцнення будівельних норм і стандартів для забезпечення стійкості нових і існуючих будівель до ураганів та землетрусів. Крім цього слід запроваджувати програми страхування, що допоможуть зменшити фінансовий тягар, який стихійні лиха накладають на аграріїв та власників земель, зокрема у частині надання доступних страхових покриттів, які дозволять компенсувати втрати від ураганів, паводків, землетрусів тощо, а також співпраці держави з приватними страховиками для розширення доступу до страхування та зниження його вартості через субсидії та податкові стимули. Світова практика свідчить, що дієвими є інструменти економічного механізму спрямовані на розробку та впровадження систем раннього попередження, відтак інвестиції в технології та системи раннього попередження дозволяють підготуватися до стихійних лих та вчасно реагувати на них, зокрема через розробку та впровадження передових метеорологічних і сейсмічних систем для моніторингу небезпечних умов та вчасного попередження населення., при цьому використання сучасних засобів комунікації для швидкого інформування громадян про надзвичайні ситуації відіграють важливу роль, оскільки не лише сприяють зниженню ризиків від стихійних лих, але й підвищують загальну стійкість громад і економіки країни.

Іншим важливим напрямом є посилення захисту природних ресурсів через фінансові інструменти для захисту біорізноманіття, зокрема цільові гранти та

екологічне податкове стимулювання. Надання цільових грантів для проектів, які сприяють відновленню та збереженню біорізноманіття, особливо у сільськогосподарських районах повинні включати розведення місцевих і рідкісних видів рослин та тварин, а також введення податкових пільг для аграріїв, які впроваджують сталі методи господарювання, зменшуючи використання хімічних добрив і пестицидів, та застосовуючи практики органічного землеробства. Водночас варто стимулювати промоції сталого використання ресурсів через впровадження системи еко-маркування для продуктів харчування, що інформуватиме споживачів про екологічність продукту, включаючи вплив на природні ресурси в процесі виробництва та заохочуватиме споживання місцевих і сезонних продуктів через маркетингові кампанії та фінансові стимули, що зменшуватиме енерговитрати на транспортування і зберігання продукції, а також забезпечить підтримку місцевої економіки.

Розробка та впровадження стандартів та сертифікацій для дотримання методів сталого землекористування, які забезпечують збереження ґрунтів, водних та інших природних ресурсів., а також законодавча підтримка інноваційних технологій через стимулювання використання інноваційних, менш ресурсоємних технологій у сільському господарстві сприятиме законодавчому закріпленню відповідальності сторін. Застосування цих інструментів дозволить зміцнити стійкість природних ресурсів, забезпечивши продовольчу безпеку через стале використання ресурсів, мінімізуючи негативний вплив на довкілля та підтримуючи економічну стійкість у довгостроковій перспективі.

Для ефективного зниження продовольчої імпорто-залежності, слід застосувати додаткові інструменти економічного механізму спрямовані на забезпечення тарифної та податкової політики, а також маркетингової підтримки. Введення захисного мита на імпорт продукції, яка конкурує з місцевою сприятиме зростанню внутрішнього виробництва, захисту місцевих виробників та розвитку національної аграрної індустрії, а стимулювання імпорту високотехнологічного обладнання, яке не виробляється в країні, дозволить

підвищити ефективність місцевого сільського господарства. Запровадження знижених ставок податку на прибуток для сільськогосподарських підприємств, що інвестують у модернізацію виробництва і заміщення імпорту, а також повернення ПДВ для аграріїв на закупівлю обладнання та сучасних технологій сприятиме підвищенню продуктивності сільськогосподарського виробництва, підвищенню його конкурентоспроможності та зниженню залежності від імпортованих продуктів, що в свою чергу підвищить продовольчу безпеку країни.

Загалом слід відмітити, що світовий досвід державного управління у сфері продовольчої безпеки свідчить про більшу поширеність інструментів економічного механізму, що базуються на методах стимулу та підтримки, поряд із цим не меншою ефективністю характеризуються методи примусу у вигляді штрафів, санкцій та стягнень, але їх варто застосовувати лише за окремими напрямами в поєднання з методами стимулу, що зазначено раніше.

Сформувавши набір інструментів для виконання поставлених завдань необхідно активізувати синергетичний взаємозв'язок компонентів державного управління, що у сферичній моделі позначені як державна політика (ДП), державне регулювання (ДР), публічне адміністрування (ПА) для впорядкування дії економічного механізму, зокрема вибору конкретного інструменту для виконання певного завдання, визначення об'єкта та суб'єкта, вибору методу впливу суб'єкта на об'єкт та розробки та законодавчого закріплення системних індикаторів для відслідковування результативності реалізації економічного механізму.

Кожен системний індикатор слід формувати виходячи із трьох параметрів окремого інструменту, а саме часових, інституційних та ресурсних. Інституційний індикатор (ІІ) при цьому характеризуватиме досягнення певними суб'єктами та об'єктами ключових показників, що характеризують результати виконання поставлених завдань прописаних в межах сформованих інструментів. часовий індикатор (ЧІ) характеризуватиме використання часу на виконання завдань економічного механізму державного управління продовольчою

безпекою в межах певного інструменту, а ресурсний індикатор (PI) - використання ресурсів на виконання завдань.

Підбір інституційних індикаторів слід здійснювати виходячи з конкретних параметрів продовольчої безпеки у розрізі фізичної та економічної доступності продовольства, його якості та безпеки, а також стійкості та адаптивності природних ресурсів.

Інституційні індикатори рівня фізичної доступності у частині збільшення пропозиції продовольства повинні включати показники, що характеризують: зростання урожайності ключових аграрних культур, зокрема зміну середньої урожайності на одиницю площі по країні або в конкретних регіонах, що отримують субсидії чи інвестиції, обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, а також тенденцій росту або спаду в різних сегментах; зростання кількості аграріїв, що користуються податковими пільгами та низьковідсотковими кредитами; рівень технологічного оновлення агропромислового сектору виражений відсотком аграріїв, які інвестували у нові технології та модернізацію обладнання; зміни у структурі імпорту продовольчих товарів, зокрема зниження рівня залежності від імпортованих агропродуктів, тощо. Щодо інституційних індикаторів, що характеризують зниження втрат продовольства ефективність застосування економічного механізму слід вимірювати за допомогою таких ключових показників як: зниження втрат продовольства під час зберігання та транспортування, зокрема зниження частки втрат продуктів на різних етапах ланцюга постачання, від виробництва до споживача; зменшення вартості зберігання та логістики, включаючи оптимізацію витрат на енергію, обслуговування та ремонт обладнання; зростання ефективності використання ресурсів; збільшення можливих термінів зберігання продукції без втрати якості та поживних властивостей завдяки впровадженню контрольованих сприятливих умов; відсоток зменшення втрат у зерносховищах, які були модернізовані або побудовані з використанням новітніх технологій зберігання; зростання кількості впроваджених нових технологій, таких як холодильні та заморожувальні системи, ізотермічні контейнери, GPS-

моніторинг у транспортних засобах; зростання рівня споживчого задоволення завдяки підвищенню якості та свіжості продукції. Ефективність застосування економічного механізму державного управління щодо відновлення та розвитку сільськогосподарської інфраструктури та НДДКР слід вимірювати на основі таких інституційних індикаторів як: зростання врожайності культур на одиницю площі, де були впроваджені модернізовані системи зрошення та нові технології обробітку поля; показник зростання площ, обладнаних сучасними зрошувальними системами в результаті інвестицій в інфраструктуру; зростання кількості збудованих або реконструйованих доріг, спрямованих на полегшення логістики у сфері продовольчої безпеки; зростання кількості патентів або нових розробок у сфері агротехнологій, які вийшли з підтримуваних державою науково-дослідних проєктів; зростання кількості впроваджених нових сортів культур, що краще адаптовані до місцевих умов; зниження рівня споживання ресурсів на одиницю продукції завдяки впровадженню біотехнологій та ефективніших методів обробітку. Для оцінки ефективності економічних інструментів у контексті зниження політичних і соціальних бар'єрів у аграрному секторі слід використовувати таку інституційні індикатори як: скорочення середнього часу та витрат, необхідних для отримання дозволів для відкриття або розширення аграрної діяльності; зростання числа кооперативів та партнерств між фермерами, що сприяють більшій координації та використанню спільних ресурсів; зростання обсягів приватних та державних інвестицій у сектор, як результат застосування податкових пільг та інших стимулів; зростання рівня задоволеності громад участю в управлінні аграрним сектором; зменшення рівня корупції в аграрному секторі, кількості корупційних випадків та їх вирішення в контексті нового законодавства та управлінських практик; збільшення числа нових малих та середніх аграрних підприємств, що з'явилися як результат підтримки держави та сприятливіших умов ведення бізнесу.

Інституційні індикатори рівня економічної доступності у частині зниження цін на товари продовольчого кошика повинні включати показники, що характеризують: зниження темпів зростання роздрібних цін на базові продукти

харчування, зростання здатності різних соціально-економічних груп населення купувати основні продукти харчування за регульованими цінами; стабільність цін у періоди економічних або сезонних коливань для оцінки ефективності цінового регулювання; зростання кількості сільськогосподарських виробників, котрим виплачені дотації для покриття частини їхніх виробничих витрат. Щодо інституційних індикаторів, що характеризують забезпечення економічної доступності у частині підвищення добробуту населення ефективність застосування економічного механізму слід вимірювати за допомогою таких ключових показників як: зменшення частки населення, що живе за межею бідності, в результаті реалізації соціальних програм; зростання обсягів гарантованого мінімального доходу та частки охоплення отримувачів фінансової допомоги; зменшення рівня безробіття серед вразливих груп; збільшення середнього доходу населення; зростання середньої зарплати; зростання кількості новостворених робочих місць; зростання купівельної спроможності населення; зростання показників загальної задоволеності життєвими умовами. Ефективність застосування економічного механізму державного управління в частині доступності до сільськогосподарських фінансових послуг слід вимірювати за такими показниками як: зростання кількості виданих мікрокредитів, виданих малим фермерам та підприємцям у сільському господарстві; зниження в процентних ставках для аграріїв порівняно зі стандартними умовами кредитування; зростання частки пільгових кредитів до загальної кількості кредитів у сільськогосподарському секторі; зростання обсягів виробництва у фермерів, які скористалися пільговим кредитуванням; зростання частки страхових виплат у сільськогосподарському секторі, зниження фінансових ризиків для фермерів через страхування від несприятливих погодних умов та інших факторів; збільшення прямих інвестицій у сільськогосподарський сектор після впровадження програм мікрофінансування та пільгового кредитування.

Інституційні індикатори рівня забезпечення якості та безпеки продовольства слід здійснювати використовуючи показники: зростання кількості перевірок виробничих об'єктів харчової промисловості державними

інспекторами; зростання частки підприємств, які успішно пройшли перевірку на відповідність національним та міжнародним стандартам; зростання частки охоплення перевірених підприємств; зростання кількості підприємств, які скористались податковими пільгами, субсидіями або іншими фінансовими ініціативами для поліпшення безпеки продукції; зменшення порушень стандартів безпеки; зростання частки випадків застосування штрафів та санкцій за порушення стандартів серед порушників; зростання кількості проведених досліджень, спрямованих на вдосконалення методів виявлення та усунення небезпечних речовин у продуктах; зменшення кількості випадків виявлення небезпечних речовин у харчових продуктах завдяки новим технологіям та методам контролю; скорочення термінів реагування на кризові ситуації, зокрема часу від виявлення небезпечного продукту до його вилучення з ринку; зростання рівня обізнаності громадськості про стандарти безпеки харчових продуктів та методи їх виробництва. Для оцінки ефективності економічного механізму в контексті поліпшення норм харчування через державне регулювання, освіти, фінансові стимули та підтримку приватних ініціатив, слід використовувати наступні ключові показники: зростання кількості шкіл та громадських установ, що отримали гранти або субсидії для реалізації програм здорового харчування; зростання кількості проведених тренінгів та воркшопів для учасників освітнього процесу; зміни в харчових звичках учнів або учасників програм після їх участі в освітніх заходах, зокрема зниження частки шкідливої їжі в добовому раціоні; зростання кількості компаній, які скористалися податковими пільгами для підтримки здорових харчових кампаній або освітніх проєктів; зміни у маркетингових стратегіях компаній та сприйняття брендів споживачами; зростання кількості виробників, які отримали субсидії для покращення маркування продуктів; зростання частки продуктів харчування на ринку, що відповідають високим стандартам інформаційної відкритості; частка компаній, оштрафованих за неправдиву інформацію на маркуванні продуктів у загальній кількості виявлених; зменшення випадків введення в оману споживачів через маркетинг або маркування продуктів; збільшення споживання фруктів, овочів та

інших здорових продуктів; зростання обізнаності громадськості щодо важливості здорового харчування через державні та приватні інформаційні кампанії. Ефективність застосування економічного механізму державного управління щодо збільшення дієтичного різноманіття та підтримки місцевих виробників, слід вимірювати на основі таких інституційних індикаторів як: зростання частки виробництва місцевих та традиційних продуктів; зростання кількості підприємств, що інвестували в новітні агротехнології завдяки податковим кредитам; зменшення обсягу імпортованих товарів, що конкурують з місцевими продуктами; зниження кількості випадків порушення законів, що обмежують використання певних хімічних добавок або пестицидів; зростання якості місцевих продуктів згідно з дослідженнями та аналізами безпеки продукції; зростання обсягів фінансування, залученого до дослідницьких проектів та освітніх програм для фермерів; зростання обсягів застосування екологічно чистих технологій серед місцевих фермерів. Для оцінки ефективності економічного механізму, спрямованого на підвищення продовольчої безпеки через забезпечення населення необхідними мікроелементами та якісним білком, слід застосовувати такі ключові показники як: підвищення рівня мікроелементів у сільськогосподарських культурах; зростання кількості нових сортів рослин, розроблених за допомогою селекції та біотехнологій, які містять вищі концентрації заліза, цинку, йоду; зростання частки вживання мікроелементів населенням відповідно до норм, особливо в дефіцитних регіонах; зростання частки виробництва та споживання білкових продуктів; зростання кількості фермерів, які отримали субсидії для вирощування бобових культур та інших високобілкових рослин; зростання частки використання у споживчому раціоні продукції білкових рослин; зростання кількості стартапів, що залучили інвестиції для розробки нових технологій виробництва та переробки білкових продуктів; збільшення асортименту та доступності вегетаріанських білкових альтернатив на ринку; зростання частки охоплення і впливу інформаційних кампаній про користь білкових продуктів; зміни у сприйнятті та споживчих

звичках населення стосовно білкових продуктів після проведення спеціалізованих ярмарків та фестивалів.

Інституційні індикатори рівня стійкості та адаптивності природних ресурсів, що свідчитимуть про ефективність економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині захисту від стихійних лих, слід здійснювати використовуючи показники: зростання кількості новостворених або модернізованих об'єктів, що сприяють контролю водних потоків і зменшують ризики затоплення; зростання кількості аграріїв та власників земель, які скористалися страховими покриттями для захисту від стихійних лих; зниження вартості страхових покриттів після введення субсидій та податкових стимулів; зростання інвестицій в технології та розробки систем раннього попередження та моніторингу стихійних лих; зростання кількості випадків своєчасного попередження та зниження кількості жертв або збитків від стихійних лих; зростання швидкості та охопленні інформування населення через сучасні засоби комунікації в екстрених ситуаціях; зниження часу реакції на стихійні лиха після впровадження нових комунікаційних рішень. Для вимірювання ефективності інструментів економічного механізму, які спрямовані на захист природних ресурсів і сприяння біорізноманіттю, слід використовувати такі показники як: зростання кількості проєктів, які отримали фінансування для відновлення і збереження біорізноманіття; зменшення використання хімічних добрив і пестицидів серед аграріїв, які скористалися податковими пільгами; покращення стану ґрунтів і водних ресурсів у сільськогосподарських районах через розповсюдження практик органічного землеробства; зростання кількості продуктів, які отримали еко-маркування; зростання кількості споживачів які придбали місцеві і сезонні продуктів з еко-маркуванням; зменшення енерговитрат в логістиці продуктів харчування, зокрема завдяки більш широкому використанню місцевих продуктів; збільшення обсягів продажів місцевих продуктів; зростання доходів місцевих виробників і загальний розвиток місцевих сільськогосподарських громад. Для вимірювання ефективності інструментів економічного механізму державного управління, спрямованих на

підтримку сталого землекористування, інновацій у сільському господарстві та зниження продовольчої імпорто-залежності варто застосовувати показники: зростання кількості введених стандартів і сертифікацій для сталого землекористування, зростання частки сільськогосподарських підприємств, що дотримуються нових стандартів; зростання частки інноваційних технологій, що були законодавчо підтримані та впроваджені у сільське господарство; зростання обсягів виробництва внутрішніх продуктів у відповідь на введення захисного імпортного мита; знижених ставок податку на прибуток для підприємств, які інвестують у модернізацію; зниження частки імпортованих продуктів у загальному обсязі споживання продовольства; зростання продажів місцевих продуктів у відповідь на маркетингові заходи.

Слід зауважити, що кожна складова продовольчої безпеки при формуванні інституційних індикаторів потребує залучення громадського моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою.

Визначення рівня ефективності реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою досягнутого станом на певну дату слід визначати за формулою 4.3:

$$I_{\text{ЕМДУПБ}}^c = \sum_{i=1}^n I_i^c / n, \quad (4.3)$$

- де I_i^c i -тий системний індикатор, що відображає ефективність реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою; i - номер індикатора в системі; n - кількість індикаторів в системі. Системний індикатор слід розраховувати за формулою (4.4):

$$I_i^c = \frac{\Pi_i^2}{\text{ЧІ}_i * \text{РІ}_i}, \quad (4.4)$$

- де Π_i інституційний індикатор, що відображає рівень виконання завдань економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в межах певного інструменту, ЧІ_i часовий індикатор, що відображає рівень

використання часу на виконання завдань економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в межах певного інструменту, PI_i ресурсний індикатор, що відображає рівень використання ресурсів на виконання завдань економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в межах певного інструменту. Описані індикатори слід визначати за формулами (4.5, 4.6, 4.7)

$$PI_i = \frac{I_{\phi}^o}{I_{пл}^o} * \frac{I_{\phi}^c}{I_{пл}^c}, \quad (4.5)$$

- де I_{ϕ}^o фактичний обсяг завдань ЕМДУПБ закріплений за об'єктом, $I_{пл}^o$ плановий обсяг завдань ЕМДУПБ закріплений за об'єктом, I_{ϕ}^c фактичний обсяг завдань ЕМДУПБ закріплений за суб'єктом, $I_{пл}^c$ плановий обсяг завдань ЕМДУПБ закріплений за суб'єктом.

$$CI_i = \frac{Ч_{\phi}^o}{Ч_{пл}^o} * \frac{Ч_{\phi}^c}{Ч_{пл}^c}, \quad (4.6)$$

- де $Ч_{\phi}^o$ фактичний термін виконання завдань ЕМДУПБ об'єктом, $Ч_{пл}^o$ плановий термін виконання завдань ЕМДУПБ об'єктом, $Ч_{\phi}^c$ фактичний термін виконання завдань ЕМДУПБ суб'єктом, $Ч_{пл}^c$ плановий термін виконання завдань ЕМДУПБ суб'єктом.

$$PI_i = \frac{P_{\phi}^o}{P_{пл}^o} * \frac{P_{\phi}^c}{P_{пл}^c}, \quad (4.7)$$

- де P_{ϕ}^o фактичний обсяг ресурсів на виконання завдань ЕМДУПБ закріплений за об'єктом, $P_{пл}^o$ плановий обсяг ресурсів на завдань ЕМДУПБ закріплений за об'єктом, P_{ϕ}^c фактичний обсяг ресурсів на виконання завдань ЕМДУПБ закріплений за суб'єктом, $P_{пл}^c$ плановий обсяг ресурсів на виконання завдань ЕМДУПБ закріплений за суб'єктом.

Використовуючи сформований набір індикаторів на четвертій циркулярній смузі слід здійснювати моніторинг результативності економічного механізму державного управління, де маркером результативності є досягнення одним із

індикаторів четвертого рівня значення 1, яке свідчить, про те, що за інституційним, часовим, або ресурсним індикатором повністю досягнуто кінцевих запланованих результатів, після чого, за формулою 4.4, відбувається розрахунок ефективності економічного механізму. При цьому графічно ефективність реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою за даними i -го системного індикатора при нейтральній пріоритетності часового та ресурсного індикаторів можна змодельовати наступним чином (рис. 4.9).

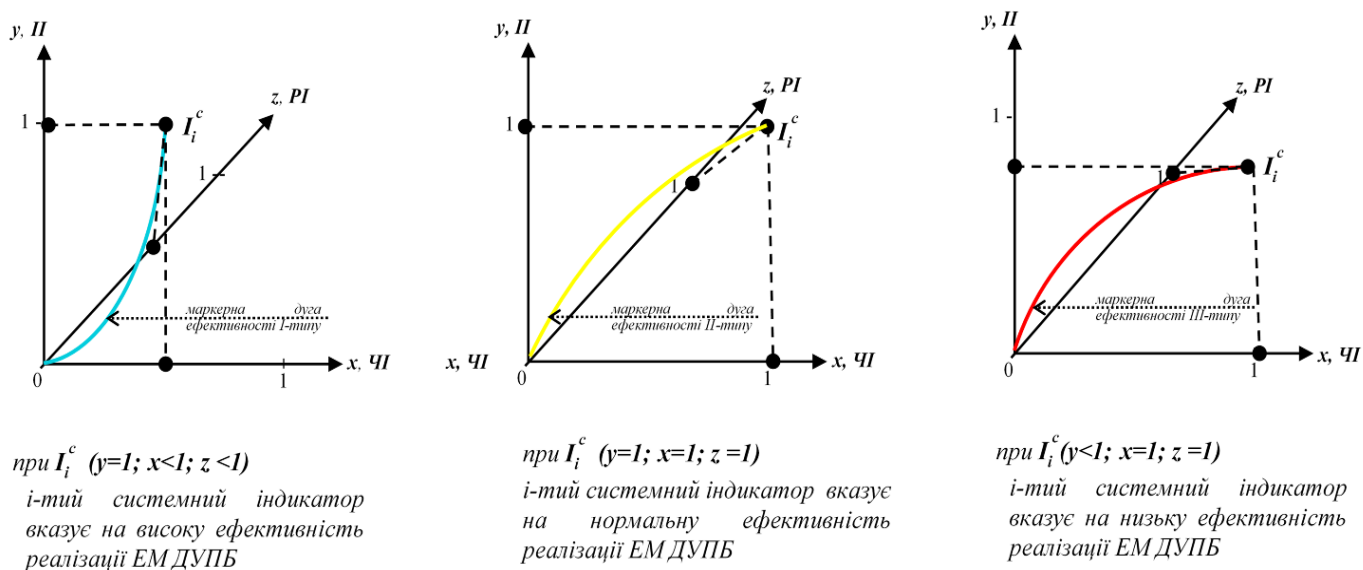

Рис. 4.9. Моделювання ефективності реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою за даними i -го системного індикатора

Примітка: розроблено автором

Якщо першим досягнув значення одиниці інституційний індикатор, тобто при $I_i^c(y=1; x<1; z<1)$, то i -тий системний індикатор буде вказувати на високу ефективність, а маркерна дуга ефективності матиме вигляд по I-му типу, та вказуватиме на досягнуті поставлені завдання за об'єктом та суб'єктом економічного механізму та економію часу та ресурсів. При одночасному досягненні значення 1 по усіх індикаторах, тобто при $I_i^c(y=1; x=1; z=1)$ можемо говорити про нормальну ефективність та маркерну дугу II-го типу. Коли ж першими спрацьовують ресурсний або часовий індикатори, тобто при $I_i^c(y<1;$

$x=1; z=1$), то i -тий системний індикатор буде вказувати на низьку ефективність, а маркерна дуга ефективності матиме вигляд по III-му типу. Маркери дуги III-го типу сигналізують про закінчення ресурсів або часу та вказують на необхідність аналізу системного індикатора та за необхідності повторення алгоритму на третій та четверті циркулярній смузі. На даному етапі органами публічного управління здійснюється аналіз досягнутих результатів, встановлення причин відхилень та можливості перегляду значень індикаторів з метою залучання додаткових ресурсів, розширення часових лімітів або затвердження отриманих результатів. При високій та нормальній ефективності системного індикатора також слід затвердити отримані результати та врахувати їх при загальному розрахунку (за формулою 4.3) рівня ефективності реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою досягнутого станом на певну дату.

Запропонована сферична модель індикативної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, розроблена із врахуванням програмно-цільового підходу, забезпечує впорядкування усіх елементів системи, дозволяє моніторити весь набір індикаторів, сприяє комплексній взаємодії між усіма елементами системи у розрізі складових продовольчої безпеки та визначенню рівня ефективності реалізації економічного механізму державного управління, що у свою чергу дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо розробки державної політики, сприяє контролю її ефективності, раціональному плануванню та розподілу національних обмежених ресурсів, підвищенню легітимності та прозорості урядових дій та відповідальності перед громадськістю.

Функціонування системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою не потребує створення окремого відділу і може бути організованим в межах існуючої структури апарату Міністерства аграрної політики та продовольства України у «Відділі продовольчої безпеки» 5.1.3 «Управління з витань продовольчої безпеки та підакцизної продукції», шляхом призначення відповідальних за напрямками у

розрізі складових продовольчої безпеки, що здійснюватимуть загальне керівництво та контроль, а також забезпечуватимуть рух інформаційних потоків від ядра системи до периферії і назад.

Крім цього функціонування системи потребує розробки спеціального програмного забезпечення, котре дозволить обробку великих масивів даних та синхронізацію з іншими відділами та департаментами для формування вхідної інформації та обробки вихідної інформації. Для опублікування результатів моніторингу важливою є розробка веб-сайту, на якому користувачі зможуть відслідковувати інформаційні потоки в реальному часі. Вихідні результативні показники можна буде групувати у розрізі системних індикаторів, інструментів, виконаних завдань, складових продовольчої безпеки, або за загальним показником ефективності економічного механізму по Україні та областях. Водночас особливу увагу в меню сайту слід приділити пункту, що відповідатиме за громадський моніторинг економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, розробка якого потребує додаткових напрацювань у даному напрямі.

Висновки за розділом 4

1. Сучасні моделі моніторингу державного управління є важливим елементом формування науково обґрунтованої політики, прийняття бюджетних рішень, належного врядування та оцінки його ефективності. Світовий досвід державного управління свідчить про відсутність єдиної оптимальної моделі моніторингу економічного механізму державного управління, оскільки від потенційних можливостей та потреб використання інформації залежить і вибір параметрів її накопичення та вимог до якості. Наявність обґрунтованих стимулів для здійснення моніторингу в довгостроковій перспективі та використання інформації отриманої під час його здійснення сприяє забезпеченню його об'єктивності та якості, відтак важливо усвідомити, що моніторингова інформація має справжню цінність тільки у випадку її інтенсивного

використання в практиці державного управління, а тому діюча модель моніторингу повинна періодично удосконалюватися.

2. Доведено, що використання моніторингової інформації є необхідним для забезпечення формування науково обґрунтованої політики державного управління продовольчою безпекою, особливо у частині економічного механізму, що базується на засадах раціонального використання державного бюджету, проте існуючі на сьогодні моделі моніторингу найчастіше формуються без застосування комплексного підходу до дослідження ефективності реалізації економічного механізму та передбачення негативних тенденцій під час його функціонування. З іншого боку окремі моделі характеризуються перенавантаженістю кількістю результативних показників, що не завжди потребують моніторингу, не несуть змістовного наповнення для удосконалення державного управління, ускладнюють процес моніторингу та знижують якість вихідних даних. Наведене ускладнює можливість прямої імплементації досвіду інших країн для побудови системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та потребує розробки специфічної моделі відповідно до цілей та завдань, здатних розв'язати проблеми, що існують в Україні.

3. Виявлено проблемні місця та виклики, що потребують особливої уваги з боку органів публічної влади, зокрема у частині інтеграції та координації систем, якості та доступності даних, технічної підтримки та забезпечення, сприйняття та участі громадськості. Переважно системи моніторингу діють ізольовано одна від одної, що ускладнює загальне оцінювання ефективності управління, відтак необхідна краща інтеграція між різними платформами та узгодження їхніх даних. Незважаючи на зростання кількості зібраних даних, питання їх якості, актуальності та легкості інтерпретації залишаються відкритими, що негативно відображається на прийнятті управлінських рішень на основі цих даних. Крім цього системи стикаються з технічними викликами або недостатньою підтримкою, що обмежує їх ефективність і можливість використання усіма зацікавленими сторонами, а також існує ризик

недостатнього залучення громадськості або низького рівня довіри до офіційної інформації, що ускладнює процеси зворотного зв'язку та впливу громадян на державне управління.

4. Проведене дослідження сучасних моделей моніторингу державного управління дозволяє виокремити низку аспектів, які слід врахувати при побудові системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, зокрема це визначення чітких цілей та показників, інтеграція та узгодженість даних, розвиток цифрових платформ та інструментів, залучення громадськості та підтримка зворотного зв'язку, регулярне оновлення системи моніторингу, а також міжнародне співробітництво в контексті обміну досвідом щодо покращення функціонування системи.

5. Доведено необхідність застосування раціональних підходів до моделювання детермінантних факторів для побудови системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. У класичному розумінні раціональний підхід до прийняття управлінського рішення - це підхід що базується на математичних категоріях, формулах, показниках, логічних взаємозв'язках та передбачає наявність таких елементів як виявлення проблеми, визначення причин, чинників чи факторів впливу на проблему, встановлення міри їх впливу на проблему, розробку можливих заходів розв'язання проблеми та обґрунтування альтернатив їх реалізації. Значну увагу при цьому слід приділяти забезпеченню можливостей подальшої автоматизації опрацювання великих масивів даних управлінських процесів. Тому застосування раціонального підходу щодо державного управління продовольчою безпекою потребує дослідження ефективності державного управління у цій сфері, виявлення факторів, що негативно впливають на показники ефективності державного управління та свідчать про наявність проблем у системі державного управління, а також розроблення заходів державного управління та способів їх реалізації, спрямованих на розв'язання існуючих проблем, що, як очікується, позитивно впливатиме на підвищення показників ефективності державного управління продовольчою безпекою.

6. Сформовано причинно-наслідкову модель дослідження проблеми зниження глобального індексу продовольчої безпеки, для моделювання детермінантних факторів побудови системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, а також динамічну регресійну модель для кількісної оцінки впливу факторів на стан продовольчої безпеки, що стало підґрунтям для формування дводольного орієнтованого графа бінарного транзитивного відношення «виконавці-завдання» множини елементів державного управління продовольчою безпекою з метою забезпечення можливості подальшої автоматизації опрацювання великих масивів даних управлінських процесів.

7. Розроблено сферичну модель індикативної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою із врахуванням програмно-цільового підходу, як специфічної методології планування та управління, що використовується у багатьох сферах, зокрема в державному управлінні, для забезпечення систематичності та ефективності реалізації політики, проєктів або програм, полягає в тому, щоб організувати управління на основі конкретних цілей та завдань, розробляючи для них спеціалізовані програми орієнтовані на конкретний результат. Такий підхід забезпечує впорядкування усіх елементів системи, дозволяє моніторити весь набір індикаторів, сприяє комплексній взаємодії між усіма елементами системи у розрізі складових продовольчої безпеки та визначенню рівня ефективності реалізації економічного механізму державного управління, що у свою чергу дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо розробки державної продовольчої політики, сприяє контролю її ефективності, раціональному плануванню та розподілу національних обмежених ресурсів, підвищенню легітимності та прозорості урядових дій та відповідальності перед громадськістю.

8. Доведено, що функціонування системи потребує розробки спеціального програмного забезпечення, котре дозволить обробку великих масивів даних та синхронізацію з іншими відділами та департаментами для в

формування вхідної інформації та обробки вихідної інформації. Для опублікування результатів моніторингу важливою є розробка веб-сайту, на якому користувачі зможуть відслідковувати інформаційні потоки в реальному часі. Вихідні результативні показники можна буде групувати у розрізі системних індикаторів, інструментів, виконаних завдань, складових продовольчої безпеки, або за загальним показником ефективності економічного механізму по Україні та областях.

Наукові результати, висвітлені в розділі 4, опубліковано в працях автора [561; 558; 400; 402; 405; 396; 413; 96; 97].

РОЗДІЛ 5

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЗАГРОЗ ПРОДОВОЛЬЧІЙ БЕЗПЕЦІ КРАЇНИ

5.1. Перспективи імплементації міжнародного досвіду застосування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни в умовах протистояння критичним загрозам

Імплементація міжнародного досвіду використання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в Україні характеризується низкою перспективних аспектів, зокрема щодо антикризового управління через адаптацію кращих практик застосування інструментів та методів державного управління, що сприятиме зменшенню вразливості продовольчої системи в умовах економічних шоків та збройних конфліктів. Імплементація міжнародного досвіду вимагає комплексного підходу, який враховує специфіку національної економіки, поточний соціально-економічний контекст і потреби населення.

Протягом останніх років застосування цілеспрямованого підходу до управління продовольчою безпекою дозволило країнам комплексно розв'язувати продовольчі проблеми, відтак цінними є державні політики країн, що орієнтовані не на окремі складові продовольчої безпеки, а на її цілісне сприйняття як системи, управління якою потребує синергії усіх інструментів економічного механізму державного управління.

Дослідження функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою Фінляндії дозволило виокремити ряд позитивних аспектів, які варто імплементувати в Україні, для протистояння критичним загрозам продовольчій безпеці, зокрема таким як зростання фінансового продовольчого тягара домогосподарств, старіння сільськогосподарських працівників та зниження кількості зайнятих у сільському

господарстві, виснаження природних ресурсів, деградація ґрунтів, зростання рівня забруднення, зростання залежності від великих агропромислових компаній, зростання імпортозалежності.

Високою ефективністю у Фінляндії характеризувалися такі інструменти економічного механізму як спеціалізовані виплати на покриття витрат на продовольство, зниження ставок ПДВ на харчові продукти, фінансове стимулювання молоді до сільського господарства та забезпечення зміни поколінь на сільськогосподарських підприємствах, стратегії збереження й ефективного використання природних ресурсів, а також стабілізації ринку, підвищення прозорості ціноутворення та зміцнення позицій малих виробників. Імплементация подібних програм сприятиме зростанню економічної доступності продовольства, підтримки виробництва та стимулювання інновацій в аграрному секторі.

Успішність реалізації заходів державного управління продовольчою безпекою слід оцінювати за допомогою ряду кількісних та якісних показників, що дозволяють виміряти вплив цих заходів на сільськогосподарський сектор, економіку та суспільство загалом. До показників, що характеризуватимуть ефективність спеціалізованих виплат на покриття витрат на продовольство слід віднести зменшення рівня бідності та недоїдання серед населення, а також підвищення доступу до якісних харчових продуктів для вразливих груп. Про ефективність зниження ставок ПДВ на харчові продукти свідчатимуть зростання споживання ключових харчових продуктів, зниження інфляції харчових продуктів, збільшення задоволення споживачів цінами на продукти. Ефективність залучення молоді до сільського господарства та забезпечення зміни поколінь на сільськогосподарських підприємствах слід визначати позитивною динамікою кількості молодих фермерів, які починають свою діяльність, рівень інновацій та впровадження новітніх технологій у фермерські господарства молодими аграріями. Щодо стратегії збереження й ефективного використання природних ресурсів, то ефективність варто визначати через показники зменшення рівня водоспоживання та покращення ефективності

використання водних ресурсів, вдосконалення утилізації відходів і рециклінгу у агросекторі. Стабілізація ринку визначатиметься зменшенням коливань цін на основні продовольчі товари, збільшенням обсягів внутрішнього виробництва ключових аграрних продуктів. Підвищення прозорості ціноутворення слід моніторити через показники зниження рівня конфліктів між виробниками та роздрібними торговцями, а також покращення інформаційної відкритості для споживачів щодо процесу формування цін. Щодо зміцнення позицій малих виробників слід визначати показники збільшення частки ринку, що займають малі виробники та підвищення доходів малих аграріїв. Зазначені ключові показники ефективності дозволять не лише визначити ефективність імплементованих заходів, але й коригувати політику управління продовольчою безпекою в залежності від отриманих результатів.

Використання окремих компонентів державного управління, що характеризуються високою ефективністю у Фінляндії сприятиме пришвидшенню досягнення поставлених цілей. Зокрема діяльність такого публічного органу влади як «Фінське продовольче агентство», заснованого у 2019 році, є ключовою у сфері безпеки харчових продуктів та кормів у Фінляндії. Організація продовжує роботу започатковану Фінською агенцією з безпеки харчових продуктів і відіграє провідну роль у розробці та реалізації національної програми контролю за продовольством, охоплюючи весь продовольчий ланцюг від «ферми до столу», здійснює незалежні наукові оцінки ризиків і проводить дослідження у галузі безпеки харчових продуктів, а також діє як зв'язок між споживачами та організує комунікацію з питань ризиків у цій сфері. Крім цього агентство також відповідає за використання коштів, наданих Європейським Союзом у рамках сільськогосподарських гарантій та фондів розвитку сільських територій у Фінляндії, виконуючи функції платіжного агентства ЄС і контролюючи виконання ЄС та національних грантів — субсидій на фермерську діяльність, проектних, підприємницьких та структурних субсидій, а також ринкових субсидій. Фінське продовольче агентство імплементує кілька ключових економічних інструментів для управління продовольчою безпекою,

зокрема програми субсидіювання направлені на забезпечення стійкості домашнього виробництва харчових продуктів та зниження вартості харчових товарів, що охоплюють широкий спектр підтримки, від допомоги фермерам до проектних та структурних субсидій для підтримки розвитку та інвестицій у сільські господарства, проектні, бізнес- та структурні субсидії, що націлені на оновлення діяльності, підвищення рентабельності, зростання експертизи, а також покращення сільських послуг і умов життя, ринкові субсидії, головною метою яких стабілізація цінового рівня агропродукції. Зазначені інструменти є частиною більш широкої системи підтримки, яка забезпечує використання коштів, наданих Європейським Союзом через фонди сільського господарства та розвитку сільських територій, а також контроль за виконанням як національних, так і ЄС субсидій.

Щодо нормативно-правового забезпечення слід також відмітити окремі законодавчі акти, що характеризуються загальною спрямованістю на комплексне охоплення усіх складових продовольчої безпеки, зокрема Фінський Закон «Про харчові продукти» [499], що регулює практично усі питання продовольчої безпеки, зокрема регулює питання у сфері продовольства та матеріалів, які контактують з продовольством, на всіх етапах їх виробництва, обробки та розподілу, забезпечує захист здоров'я та економічні інтереси споживачів, гарантуючи доступність, безпечність, хорошу якість харчових продуктів та адекватність і точність інформації, що надається про харчові продукти та матеріали, що контактують з харчами, а також відновлення природних ресурсів, визначає діяльність повноваження та обов'язки усіх органів публічної влади, що залучені до процесу забезпечення належного рівня продовольчої безпеки. Іншим важливим законом є Закон «Про статистику продовольства та природних ресурсів» [499], впроваджений у 2014 році у Фінляндії, котрий спрямований на побудову інформаційної бази державного управління продовольчою безпекою, на підтримку прийняття рішень на основі даних, зокрема в секторах сільського господарства, лісівництва, рибальства та дикої природи та забезпечує збір та обробку статистичних даних моніторингу, що відіграють ключову роль у

формуванні екологічно стійких та ефективних стратегій управління забезпеченням якісного та доступного продовольства та природними ресурсами.

Щодо напрямів продовольчої політики слід відмітити високу ефективність «Програми національної продовольчої безпеки Фінляндії», прийнятої у 2022 році, яка спрямована на підтримку та стимулювання виробництва місцевих продуктів, а також на забезпечення достатнього та доступного харчування для всіх верств населення. Основною метою цієї програми є забезпечення стійкості продовольчих систем, особливо враховуючи виклики, пов'язані з кліматичними змінами та глобальною невизначеністю. В межах програми уряд Фінляндії використовує ряд специфічних інструментів, таких як геоінформаційні системи для моніторингу виробничих потужностей та попиту на продовольство, а також активно взаємодіє з міжнародними партнерами для впровадження найкращих практик в області продовольчої безпеки, що є цінним досвідом для імплементації схожих програм в Україні.

Вивчення досвіду протистояння критичним загрозам продовольчої безпеки Франції, зокрема обмеженості та нерівномірному розподілу продовольства, коливанням вартості продовольства, марнотратству продовольства, забрудненню навколишнього середовища, зростанню соціальної нерівності також свідчить про ефективність зниження ставок ПДВ на харчові продукти. Водночас варто відзначити ефективність законодавства, спрямованого на зменшення харчових відходів, упровадження аналога якого в Україні допоможе усунути марнотратство ресурсів та підвищити ефективність використання продовольчих товарів, зокрема в частині регулювання співпраці між суб'єктами господарювання і благодійними організаціями щодо розподілу надлишків харчових продуктів та підтримки малозабезпечених верств населення.

Оцінку успішності запропонованих заходів слід здійснювати за допомогою наступних показників, зокрема щодо зниження ставок ПДВ на харчові продукти варто відслідковувати зниження середніх цін на основні продукти харчування, зростання обсягів споживання основних продуктів харчування населенням, зменшення інфляційного тиску на продуктовий кошик. Щодо реалізації

законодавства, спрямованого на зменшення харчових відходів варто виокремити показники зменшення загального обсягу харчових відходів, збільшення частки перероблених харчових відходів, підвищення якості утилізація харчових відходів, зокрема за рахунок зменшення кількості харчових відходів, що потрапляють на сміттєзвалища. Щодо заходів з усунення марнотратства ресурсів та підвищення ефективності використання продовольчих товарів слід моніторити ефективність використання ресурсів на основі показників збільшення продуктивності сільськогосподарського виробництва, зменшення споживання енергії на одиницю виробленої продукції, зменшення втрат продукції на всіх етапах ланцюга постачання. Ефективність заходів з регулювання співпраці між суб'єктами господарювання і благодійними організаціями щодо розподілу надлишків харчових продуктів слід оцінювати виходячи з показників зростання кількості харчових продуктів, переданих благодійним організаціям, збільшення кількості малозабезпечених людей, які отримують стабільну харчову допомогу, зростання кількості підприємств, які беруть участь у програмах передачі надлишків продуктів. Щодо ефективності підтримки малозабезпечених верств населення спостереженням слід охоплювати показники збільшення обсягів соціальної допомоги, наданої у вигляді продуктів харчування, покращення показників харчування та здоров'я малозабезпечених груп населення.

Ефективність взаємозв'язку компонентів державного управління продовольчою безпекою Франції свідчить про необхідність імплементації досвіду, зокрема щодо реалізації «Національної продовольчої програми 2019-2023: Території в дії», що спрямована на забезпечення доступу населення до безпечної, здорової та різноманітної їжі. Програма охоплює питання здоров'я, харчування, харчової допомоги, освіти, боротьби з харчовими відходами та охорони довкілля. Основними темами є соціальна справедливість, зменшення харчових відходів та харчова освіта, додатково акцентується на територіальних харчових проєктах та колективному харчуванні, програма координується «Національним планом харчування та здоров'я».

Іншим прикладом для імплементації досвіду Франції є Закон «Про модернізацію агропродовольчої економіки» спрямований на підтримку сталого розвитку аграрного сектору та покращення продовольчої безпеки країни, який включає різні ініціативи та політики, що мають на меті підвищення конкурентоспроможності французької агропродовольчої продукції, розвиток інноваційних технологій у сільському господарстві та зменшення харчових відходів. Зокрема важливими є положення щодо встановлення чітких рамок для боротьби з харчовими відходами, зокрема, через заохочення до перерозподілу надлишків продуктів харчування благодійним організаціям та впровадження систем управління харчовими відходами на всіх рівнях харчового ланцюга, підтримка та стимулювання інновацій у сільському господарстві, включаючи розвиток біоенергетичних технологій та впровадження сучасних методів ведення господарства, що дозволяє зменшити негативний вплив на навколишнє середовище, розвиток сільських територій, заходи щодо підтримки малих і середніх фермерських господарств та покращення доступу до ринків для місцевих виробників, тощо. Метою закону є забезпечення сталого виробництва харчових продуктів, що відповідають високим стандартам безпеки та якості, для забезпечення продовольчої безпеки населення та стійкості природних ресурсів. Закон є частиною ширшої політики, яка координується Міністерством сільського господарства і продовольства Франції, що працює у тісній співпраці з іншими державними відомствами для забезпечення реалізації цих ініціатив на національному рівні.

Ключові моменти реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою Німеччини, які потенційно можуть бути адаптовані та імplementовані в Україні, – це розвиток мережі продовольчих банків для забезпечення більш ефективного доступу до продовольства для вразливих груп населення, оскільки спроби запровадження схожих ініціатив в Україні з певних обставин ще не були реалізованими. Зокрема, досвід реалізації «Програми просування цифрової екоплатформи», спрямованої на оптимізацію логістики харчових продуктів та ефективніше розподілення надлишків їжі,

сприятиме зменшенню харчових відходів і забезпечить доступ до якісних продуктів соціально незахищеним верствам населення. Вищенаведені заходи дозволяють успішно протистояти таким критичним загрозам продовольчій безпеці як обмежений доступ до продовольства, цінова недоступність, втрати продовольства, соціальна нерівність.

Успішність реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у даному напрямі слід вимірювати показниками зростання частки охоплення осіб, які отримали допомогу від продовольчих банків в числі тих хто її потребував, зростання частки соціально незахищених верств населення, які отримали доступ до якісних продуктів через цифрові екоплатформи, зростання обсягів розподіленого продовольства через продовольчі банки, обсяг надлишків харчових продуктів, перерозподілених через цифрові екоплатформи, зменшення харчових відходів на рівні домогосподарств, роздрібної торгівлі та виробництва, скорочення часу та витрат на логістику харчових продуктів завдяки впровадженню цифрових платформ, покращення координації між суб'єктами господарювання та благодійними організаціями, зниження витрат на управління харчовими відходами.

Серед високоефективних компонентів державного управління продовольчою безпекою Німеччини слід виділити «Федеральний центр харчування та дієтології Німеччини» орган публічної влади, що підпорядковується Федеральному міністерству продовольства та сільського господарства та займається дослідженнями в галузі харчування, здоров'я та захисту прав споживачів. Діяльність центру включає розробку наукових критеріїв для підтримки політичних рішень у сфері харчування, сільського господарства, лісового господарства та захисту прав споживачів, а основні напрямки діяльності зосереджено у ракурсу здоров'я споживачів у секторі харчування, безпеки та якості продуктів, національного моніторингу харчування та даних про поживні речовини, а також запобіганню шахрайству з харчовими продуктами. Загалом дослідження, спрямовані на розуміння харчової фізіології, харчової поведінки, дитячого харчування, технології харчових продуктів та

мікробіології, а також на вивчення всього ланцюга виробництва продуктів харчування, починаючи з моменту їх збору чи виробництва до споживача. Крім цього центр бере участь у різноманітних проектах та програмах, які сприяють зменшенню харчових відходів, забезпеченню безпеки та якості харчових продуктів, а також сталому використанню ресурсів.

Серед законодавчих регламентів слід виділити Закон «Про сільськогосподарські організації та ланцюги постачання», що був розроблений для впровадження Директиви ЄС 2019/633, яка встановлює мінімальні стандарти для боротьби з недобросовісними торговими практиками у сільськогосподарському секторі. Аналізуючи положення закону слід виокремити підходи до регулювання відносини між постачальниками і покупцями сільськогосподарської, рибної та харчової продукції, забороняючи певні недобросовісні практики, якщо річний оборот покупця значно перевищує оборот постачальника. Загалом закон є частиною ширших зусиль щодо забезпечення справедливості у торгових відносинах та захисту прав постачальників у сільськогосподарському секторі.

Водночас слід відмітити, що у 2022 році в Німеччині був розроблений «План швидкого реагування» з метою зміцнення продовольчої безпеки на тлі глобальних викликів, таких як війна в Україні та зростання цін на продовольство. Основні заходи цього плану включали підтримку українських аграріїв, фінансування гуманітарної допомоги та сприяння розвитку глобальної продовольчої безпеки через міжнародне співробітництво, а також створення "Альянсу глобальної продовольчої безпеки", що має на меті мобілізацію додаткових коштів та підтримку ініціатив ООН для забезпечення продовольства на світовому ринку. План передбачає утримання відкритих сільськогосподарських ринків та підвищення глобального виробництва продовольства, а також встановлення платформи для глобальної співпраці поза межами країн G7.

У контексті досвіду функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в США слід зазначити, що в Україні варто

імplementувати посилену увагу до якості й безпеки продовольства шляхом упровадження ефективних заходів контролю та регулювання безпеки харчових продуктів, ліків та медичних засобів. надання податкових пільг для підприємств, які інвестують у безпечні технології виробництва, впроваджують сертифіковані системи управління якістю та здійснюють наукові дослідження у сфері продовольчої безпеки; державна підтримка навчальних програм для фермерів та виробників щодо найкращих практик виробництва та зберігання продуктів харчування; адаптація законодавства до директив європейського союзу щодо харчових продуктів та медичних засобів; надання грантів для наукових досліджень у галузі безпеки харчових продуктів та ліків, стимулювання інновацій. Такий підхід потребує створення або вдосконалення наявних органів регулювання та нагляду, розширення функцій і повноважень управлінських органів, а також адаптації нормативно-правової бази та управлінських механізмів до сучасних умов і викликів.

Упровадження ефективних заходів контролю та регулювання безпеки харчових продуктів, ліків та медичних засобів США спрямоване на протидію критичним загрозам у вигляді спалахів харчових отруєнь, поширення інфекційних захворювань та інших проблем зі здоров'ям населення через недостатній контроль за якістю та безпекою харчових продуктів, поширення фальсифікованих медикаментів, що не мають належної ефективності чи є шкідливими для здоров'я через недостатній контроль за ринком ліків, використання недієвих або небезпечних медичних виробів, що загрожує здоров'ю пацієнтів та знижує ефективність медичної допомоги через відсутність належного регулювання та контролю за медичними засобами, економічні втрати через зниження довіри до ринку харчових продуктів та ліків, зростання захворюваності та смертності через недостатній контроль якості продовольства, використання невідповідних або заборонених речовин у виробництві харчових продуктів і медичних засобів через відсутність ефективного регулювання.

Індикатори ефективності слід формувати у розрізі таких показників як зниження витрат, пов'язаних з відкликанням продукції та харчовими відходами,

ступінь гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами та директивами, число нових або оновлених нормативних актів, спрямованих на посилення контролю та регулювання безпеки харчових продуктів, зменшення захворюваності, пов'язаної з неякісними харчовими продуктами, відсоток населення, що має стабільний доступ до якісних та безпечних харчових продуктів, обсяг інвестицій у модернізацію виробничих потужностей та технологій для забезпечення безпеки продукції, частка підприємств, що не відповідають встановленим стандартам безпеки

Серед компонентів державного управління продовольчою безпекою США слід виділити «Національну раду з моніторингу харчування США», що створена відповідно до Закону «Про національний моніторинг харчування та пов'язане дослідження», спрямованого на забезпечення комплексної, координованої програми для моніторингу харчування та проведення пов'язаних досліджень з метою покращення оцінки здоров'я та харчування населення США. Досвід функціонування ради є важливим в контексті впровадження програм грантів для стимулювання досліджень у сфері моніторингу харчування та дієтичного статусу, а також сприяння взаємодії між федеральними зусиллями, місцевими урядами, приватним сектором, науковими спільнотами, медичними працівниками та громадськістю щодо моніторингу харчування та пов'язаних досліджень. Водночас цікавими є підходи до формування звітів про дієтичний, харчовий статус та здоров'я населення, а також якість харчових продуктів, що споживаються у країні. Показники, що визначаються в межах звітів, корелюють з цілями реалізації економічного механізму спрямованого на забезпечення продовольчої безпеки

Серед органів публічної влади варто також виділити «Комітет із всесвітньої продовольчої безпеки», що є міжурядовим органом, який функціонує в рамках системи Організації Об'єднаних Націй (ООН). «Комітет із всесвітньої продовольчої безпеки» найбільш інклюзивна міжнародна та міжурядова платформа, яка працює над забезпеченням продовольчої безпеки та харчування для всіх та об'єднує різні зацікавлені сторони, включаючи уряди, міжнародні

організації, громадянське суспільство та приватний сектор, для розробки та впровадження політичних рекомендацій і керівних принципів з питань продовольчої безпеки та харчування. Основними напрямками роботи комітету є розгляд політик щодо продовольчої безпеки, включаючи доступ до продовольства, кліматичні зміни, волатильність цін на продукти харчування та боротьба з продовольчою небезпекою під час зatoryжних криз. Комітет також підтримує розробку добровільних керівних принципів щодо відповідального управління землею, рибними ресурсами та лісами в контексті національної продовольчої безпеки. Одним із ключових результатів роботи комітету є інтеграція принципів права на харчування в глобальні та регіональні ініціативи з продовольчої безпеки, а також розробка «Глобальної стратегічної рамкової програми для продовольчої безпеки та харчування».

Серед регламентів державного управління США слід виділити Акт «Про глобальну продовольчу безпеку», прийнятий у 2016 році і доповнений у 2022 році, спрямований на боротьбу з глобальним голодом та забезпечення продовольчої безпеки у всьому світі. Акт підтримує програму «Нагодуй майбутнє», яка є ініціативою уряду США, що зосереджується на стійких методах вирощування продовольства, підвищенні економічних можливостей та зниженні рівня бідності. Основні цілі цього акту включають підтримку малих фермерів, особливо жінок, шляхом надання їм інструментів та знань для підвищення продуктивності та доходів, розвиток стійких продовольчих систем, що сприяють економічному зростанню, покращення харчування та здоров'я населення, особливо дітей, шляхом збільшення доступу до поживних продуктів, підтримку стійкості громад до економічних і природних потрясінь через інвестиції в стійкі методи сільського господарства. Реалізація акту включає співпрацю між різними урядовими агенціями США, включаючи Незалежне агентство федерального уряду Сполучених Штатів, яке відповідає за надання допомоги в міжнародному розвитку, Міністерство сільського господарства, Міністерство охорони здоров'я і соціальних служб, та інші, а також допомагає розвивати місцеві ринки та покращувати ланцюги постачання продовольства, сприяючи таким чином

стабільності і безпеці продовольства у всьому світі.

Серед напрямів державної продовольчої політики США для імплементації слід розглянути «Глобальну стратегію продовольчої безпеки США на 2022-2026 роки», що спрямована на стійке зниження глобальної бідності, голоду та недоїдання. Стратегія є інтегрованим підходом уряду США, який реалізується через ініціативу «Нагодуй майбутнє», де основними цілями є інклюзивне та стійке зростання економіки, що базується на сільському господарстві, зміцнення стійкості людей, громад і систем, а також забезпечення належного харчування населення, особливо жінок і дітей. Стратегія розроблена 12 урядовими агентствами США за участі багатосекторальних партнерів і базується на досвіді попередньої стратегії, а також на останніх даних та опитуваннях громад, та підкреслює п'ять пріоритетних напрямків: рівність та інклюзивність, зміни клімату, довгострокові наслідки COVID-19, зміцнення продовольчих систем та інтеграцію заходів щодо пом'якшення збройних конфліктів, миротворчості та соціальної єдності. Критичні загрози, на які спрямована стратегія, включають глобальний голод, недоїдання, бідність, кліматичні зміни, наслідки пандемії, воєнні конфлікти та соціальна нестабільність, відтак основні положення слід взяти за основу для формування державної продовольчої політики та напрямів активізації економічного механізму державного управління для протистояння критичним загрозам в Україні.

Імплементація позитивних аспектів канадського досвіду потребує комплексного підходу, який включає створення аналогів спеціалізованих урядових продовольчих організацій, зокрема «Бюро продовольчої безпеки» чи «Канадського агентства продовольчої безпеки». Водночас канадський досвід указує на важливість комплексного планування у сфері продовольчої безпеки, яке включає стимулювання продовольчого виробництва, зменшення відходів харчових продуктів, доступ до продовольства для вразливих груп населення та підтримку наукових досліджень, субсидіювання малих та середніх фермерських господарств для модернізацію обладнання, впровадження передових технологій та практик з метою підвищення безпеки продукції. Такий підхід потребує

адаптації до українських реалій, ураховуючи специфіку місцевого аграрного сектора та продовольчої проблематики, а також розробки дієвої системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, що дозволить забезпечити координацію зусиль уряду, приватного сектора та наукової спільноти.

Дослідження досвіду Японії свідчить про ефективність економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в частині фізичної доступності, що вказує на важливість упровадження масштабних програм підтримки сільського господарства, зокрема через дотації та субсидії фермерам у напрямі стимулювання виробництва та зменшення виробничих ризиків. Поряд із цим реалізація програм розвитку інфраструктури для іригації та меліорації, зокрема будівництво дамб, каналів та систем зрошення, сприятиме забезпеченню ефективнішого використання водних ресурсів. Доцільним також є посилення регулювання використання природних ресурсів шляхом упровадження системи ліцензування та квот для вирубки лісів, а також застосування податкових пільг для підприємств, які інвестують у стале використання природних ресурсів.

Характеризуючи готовність України до імплементації запропонованих заходів у розрізі компонентів державного управління слід зазначити, що на сьогодні в Україні створено «Відділ продовольчої безпеки» в межах структурного підрозділу «Управління з питань продовольчої безпеки та підакцизної продукції» «Департаменту державної політики у сфері санітарних та фітосанітарних заходів Мінагрополітики». Така підпорядкованість значно звужує коло відповідальності відділу та обмежує повноваження, зокрема щодо можливості ініціювання активізації економічного механізму у розрізі економічної доступності продовольства, стійкості й адаптивності природних ресурсів. Крім цього на сьогодні в Україні не прийнято нормативно-правового забезпечення, що комплексно регулює ключові аспекти продовольчої безпеки, а спроби прийняти відповідні законопроекти не були успішними, зокрема мова йде про відхилені Проект Закону «Про продовольчу безпеку України» № 8370-1 від 22.12.2011р. [310], а також Проект Закону «Про основи продовольчої безпеки

України» № 8370 від 08.04.2011 р. [277], проте прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» №2145-IX від 24.03.2022 р. [174], що регулює лише окремі положення продовольчої безпеки України в воєнний період.

Позитивним є той факти, що Міністерство аграрної політики та продовольства України підготувало проєкт «Стратегії продовольчої безпеки України», яка передбачає збільшення виробництва агропродукції до 200 млн тонн, а зернових та олійних культур — до 150 млн тонн у середньостроковій перспективі. Очікується, що це майже вдвічі збільшить експорт української сільськогосподарської продукції та готових харчових продуктів. Проєкт також зазначає, що збільшення виробництва рослинницької продукції стимулюватиме розвиток тваринництва та виробництво кормів, білків, молочних і м'ясних продуктів. Перспективним напрямом розвитку експорту є виробництво продукції під власними брендами для глобальних торговельних мереж. Український агропромисловий комплекс може стати привабливим інвестиційним об'єктом вартістю \$57 млрд. Пріоритетними інвестиційними сегментами є «зелена» енергетика, логістика, виробництво готової продукції та ресурсів. Пріоритетними будуть програми розвитку виробничої, ринкової та логістичної інфраструктури, а також проєкти з глибокої переробки сільськогосподарської продукції. Значну увагу приділено трьом основним проблемам, зокрема розмінуванню територій, протиепізоотичним заходам, фінансовій підтримці сільгосптоваровиробників в частині компенсації витрат на полив.

Незважаючи на амбіційні цілі проєкту існує низка моментів, що потребують уваги у розрізі складових продовольчої безпеки, зокрема у проєкті в межах стратегічної цілі 1 багато уваги приділено збільшенню виробництва та експорту, проте не деталізовано механізми забезпечення зниження втрат продовольства, відновлення та розвитку сільськогосподарської інфраструктури та НДДКР, а також зниження політичних і соціальних бар'єрів. Щодо економічної

доступності, що являється стратегічною ціллю 2, слід зазначити відсутність конкретних заходів, спрямованих на є зниження цін на товари продовольчого кошика, зниження частки населення за межею бідності, зростання середнього рівня доходів. Щодо складової продовольчої безпеки в частині забезпечення якості та безпека продовольства варто відмітити відсутність чіткого плану щодо забезпечення високої якості та безпеки цих продуктів поряд із збільшенням виробництва і переробки продуктів харчування. Відсутні заходи щодо удосконалення контролю якості, сертифікації та стандартизації продукції на всіх етапах виробництва і переробки, не окреслено шляхи підвищення стандартів якості та безпеки до європейського рівня, проте акцентовано увагу щодо імплементації положень новітніх актів права ЄС у сферах безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, ветеринарної медицини, здоров'я та благополуччя тварин, карантину та захисту рослин, дотримання заходів біологічної і генетичної безпеки щодо сільськогосподарських рослин під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованих організмів. Щодо стійкості та адаптивності природних ресурсів розроблено окремі заходи щодо запобігання та адаптації до зміни клімату, що не включає заходів щодо стійкого використання природних ресурсів, зокрема відсутні конкретні плани з управління земельними та водними ресурсами, запобігання деградації ґрунтів, збереження біорізноманіття. Водночас у проекті не розгадаються питання наукової та науково-технічної діяльності, функціонування місцевого самоврядування та соціально-трудової сфери у частині забезпечення продовольчої безпеки.

Крім цього слід зазначити, що індикатори, які визначені для оцінки реалізації стратегії не мають комплексного підходу до формування, зокрема в переважно зазначаються часові орієнтири, щодо конкретних заходів, в інших випадках – лише факти виконання певного завдання і форма підтвердження його виконання (наявність затверджених методик, нормативно-правових актів, звітів, тощо), в окремих – зазначено кількісну величину очікуваних показників, проте незрозуміло за рахунок яких заходів є можливим її досягнення (Н-д: одним із

індикаторів виконання стратегічної цілі 1 вказано «Середньодобове споживання населенням протеїнів у раціоні харчування», проте серед заходів не визначено таких, що спрямовані на досягнення зростання цього показника). Ресурсні індикатори обмежуються загальним розподілом фінансового забезпечення, без використання програмно-цільового підходу до розподілу ресурсів, цільовий розподіл ресурсів здійснено лише у розрізі розмінування територій, протиепізоотичних заходів та фінансової підтримки сільгосптоваровиробників в частині компенсації витрат на полив. Для повної відповідності вимогам продовольчої безпеки, проєкт Стратегії слід доповнити заходами, які охоплюють всі аспекти доступності, якості, безпеки та стійкості природних ресурсів, що сприятиме створенню комплексної систему продовольчої безпеки, яка забезпечить повноцінний доступ до безпечних і якісних продуктів харчування для всього населення країни, при цьому особливу увагу слід приділити визначенню регіональної пріоритетності реалізації даної стратегії, а також оцінці ефективності реалізації стратегії, що фактично базується на активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою.

З метою візуалізації запропонованих заходів розроблено модель імплементації міжнародного досвіду застосування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни в умовах протистояння критичним загрозам, що відображено на рисунку 5.1.

У результаті проведеного дослідження виявлено ряд потенційних викликів та бар'єрів, які можуть виникнути при імплементації економічних механізмів державного управління щодо рівня економічного розвитку, інституційних та корупційних викликів, екологічних обмежень, війни тощо. У ході аналізу країн виявлено, що ефективність економічних механізмів залежить від економічного статусу та ресурсної бази країни, оскільки в розвинутих країнах програми підтримки продовольчої безпеки частіше досягають своїх цілей завдяки кращій фінансовій підтримці та інфраструктурі, тоді як у країнах, які розвиваються чи перебувають у кризових ситуаціях, обмежені ресурси знижують ефективність упровадження таких програм.

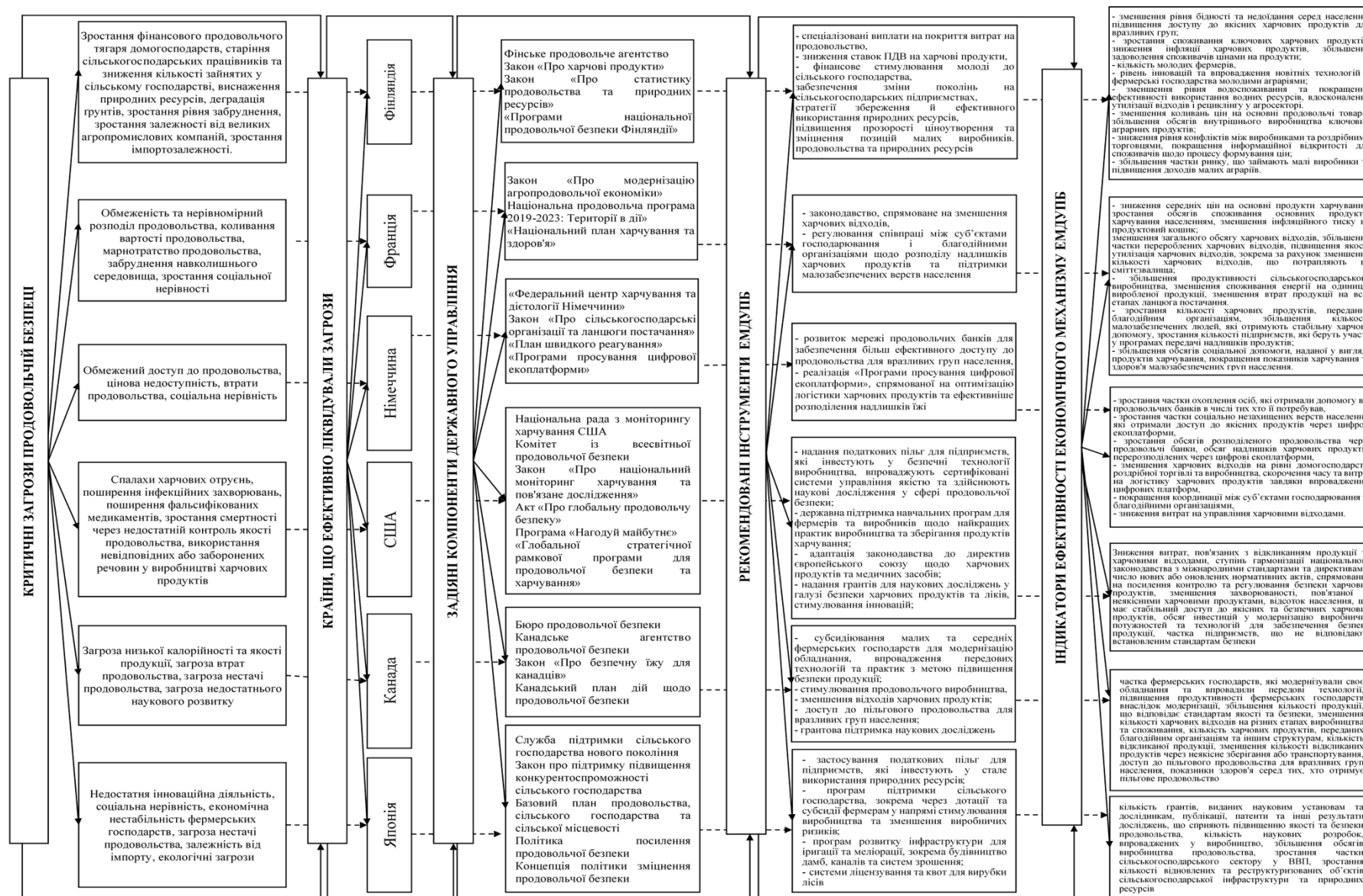

Рис. 5.1. Модель імплементації міжнародного досвіду застосування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни в умовах протистояння критичним загрозам

Примітка: побудовано автором на основі проведеного дослідження

Водночас важливою складовою успіху економічного механізму є інституційна міцність і прозорість, а інтеграція сталого розвитку сприяє збереженню ресурсів та зменшенню негативного впливу на довкілля, що потребує розробки стратегії подолання перешкод на шляху до поліпшення продовольчої безпеки та комплексного підходу, який урахує економічні, інституційні, соціальні, культурні та екологічні фактори, а також здатність адаптуватися до глобальних змін та непередбачуваних ситуацій.

Тому першочерговим завданням є зміцнення інституційної бази та посилення інституційних механізмів, які регулюють продовольчу безпеку, шляхом поліпшення законодавчої бази, забезпечення прозорості й відповідальності в державному управлінні, а також заохочення громадської участі в процесі прийняття рішень. Імплементувати економічні механізми потрібно з урахуванням місцевих соціокультурних особливостей, економічних умов та природно-ресурсного потенціалу, що сприятиме більш ефективному залученню місцевих громад і підвищенню ефективності реалізованих заходів. Розробка та реалізація економічних механізмів має бути достатньо гнучкою, щоб швидко адаптуватися до мінливого середовища, включаючи створення механізмів швидкого реагування на кризи, такі як природні катаклізми та воєнний конфлікт.

При цьому важливо, щоб економічний механізм сприяв не лише короткостроковому забезпеченню доступності продовольства, але й довгостроковому сталому розвитку аграрного сектора, зокрема шляхом застосування сталих агротехнологій і практик органічного землеробства. Інтеграція цілей сталого розвитку є критично значимою для забезпечення продовольчої безпеки в Україні, адже ефективне управління аграрним сектором, зменшення втрат і марнотратства харчових продуктів, підвищення продуктивності та доступ до ринків для малих фермерів сприяє не лише покращанню продовольчої безпеки, але й сталому розвитку держави. Міжнародний досвід засвідчив успіх інструментів економічного механізму в забезпеченні продовольчої безпеки, зокрема через програми підтримки малих

фермерських господарств, субсидіювання та кредитування аграріїв, інвестицій в агротехнології та розвиток органічного землеробства, що демонструють високий потенціал у забезпеченні продовольчої безпеки та досягненні цілей сталого розвитку. Поряд із цим важливим фактором успіху виявилася активізація ролі місцевого самоврядування та громадських ініціатив у розвитку сталого агросектора, оскільки залучення громад до планування та реалізації проєктів з продовольчої безпеки забезпечує більшу відповідність заходів потребам населення та сприяє підвищенню ефективності державного управління в цій сфері.

Іншим важливим моментом є розробка комплексної ефективної системи моніторингу для відстеження прогресу в реалізації економічних механізмів та їх впливу на продовольчу безпеку, що сприятиме виявленню та усуненню недоліків в державній політиці та програмах, а також їх адаптації до сучасних потреб.

Окремим пунктом варто виділити рекомендації щодо можливості імплементації міжнародного досвіду в контексті війни, зокрема: посилення резистентності аграрного сектора шляхом розвитку складської інфраструктури та логістики, забезпечення доступу до засобів виробництва й підтримки відновлення пошкоджених сільськогосподарських угідь; активізації залучення міжнародної допомоги для підтримки України у сфері продовольчої безпеки, включаючи гуманітарну допомогу, технічну підтримку та інвестиції в аграрний сектор для швидкого відновлення після військових дій; розробки та реалізації спеціалізованих програм для забезпечення доступу до продовольства для внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп населення, що найбільше постраждали від війни; упровадження цифрових технологій для моніторингу продовольчих потреб і координації постачання; посилення ролі місцевого самоврядування та громад у визначенні пріоритетів і реалізації заходів з продовольчої безпеки, ураховуючи їхній безпосередній досвід та знання місцевих умов; розробки комплексної стратегії відновлення продовольчої безпеки після війни, що включатиме відновлення аграрної інфраструктури,

підтримку фермерів, відновлення пошкоджених земель та забезпечення сталого розвитку аграрного сектора.

Отримані результати ґрунтового аналізу міжнародного досвіду сприятимуть розробці та впровадженню ефективних інструментів ЕМ ДУПБ, які враховують світові тенденції та інновації, а також визначенню напрямів активізації міжнародної співпраці для обміну знаннями, технологіями та найкращими практиками в галузі продовольчої безпеки. Застосування запропонованих рекомендацій дозволить підвищити ефективність економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та адаптувати його до поточних викликів з метою забезпечення продовольчого суверенітету держави.

5.2. Напрями активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою України у воєнний та після воєнний період

Наслідки війни в Україні щоразу глобальніше відбиваються на стані світової продовольчої безпеки. Порушення стійкості світового продовольчого ринку та екологічного балансу потребує оперативного реагування з боку держави та світу вже сьогодні, без очікування завершення війни на території України. Обґрунтування напрямів активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою є важливим кроком на шляху до розв'язання проблем продовольчого забезпечення. Залучення світової підтримки потребує чіткого формулювання потреб та визначення першочерговості завдань, очікувані результати виконання яких позитивно впливатимуть на конкретні показники стану продовольчої безпеки.

Подоланню наслідків війни в Україні присвячено праці багатьох вчених, зокрема таких як Бойко В., Бойко Л., Гудзь Г., Дергача А., Кириченко Д., Родінової Н., Сімахової А., Церковного І. та інших. Частково вчені зосереджують увагу на вирішенні проблем міграції населення [134, 388, 87], подоланні

екологічних наслідків [117, 123, 157] та дослідженні впливу війни на продовольчу безпеку України та світу [16, 357, 1]. Науковці В. Бойко та Л. Бойко, вказують, що близько 13% території України заміновано росіянами і це є найбільшою проблемою, оскільки війська агресора використовують системи дистанційного мінування, які призначені для швидкого мінування значних площ, то такий рівень небезпеки на непідконтрольних територіях призводить до глобальної проблем продовольчої та екологічної безпеки, бо регіони, що постраждали від російської окупації та вторгнення, відіграють важливу роль у аграрному секторі країни [16]. Вчені Н. Родінова, А. Дергач та Г. Гудзь досліджуючи світову продовольчу кризу як наслідок російсько-української війни доводять, що на відміну від пшениці, ярові культури засівались під час війни, коли не було можливості та ресурсів для повноцінного обробітку орних земель, тому в кращому разі врожайність кукурудзи, ячменю, вівса та соняшника буде меншою на дві третини і Україна не зможе експортувати зернові в тій кількості, яка потрібна [372]. Проведене дослідження літературних джерел свідчить, що наслідки війни в Україні мають широкі масштаби, а їх ліквідація потребує використання значних ресурсів і часу. Розв'язання значної частини проблем лежить у площині світової підтримки, а конкретні шляхи їх вирішення запропоновані науковцями можуть дати позитивні результати за умов повного припинення бойових дій в Україні. Інша частина залишається нерозв'язаною і потребує оперативного реагування зі сторони держави.

Наростаючі катастрофічні наслідки вторгнення російських військ в Україну набувають глобальних масштабів. Кількість втрачених посівних площ, знищених виробничих потужностей аграрного сектору, втраченої акумульованої прісної води, порушення екологічного балансу несуть серйозні загрози світовій продовольчій безпеці.

Стратегія об'єднання світових зусиль у намірах стабілізації ситуації для забезпечення достатньою кількістю продовольства шляхом імпорту та експорту за інших рівних умов давала свої результати, проте наслідки війни в Україні, зокрема такі як зупинка експорту пшениці з України через закриття всіх

українських портів на Чорному морі, на які припадає близько 90% українського експорту пшениці, прямо та опосередковано призвели до зростання цін на продовольчому світовому ринку (додаток Д, рис. Д.1.).

Поряд із розширенням масштабів продовольчої кризи варто відмітити, що її вплив для на найбідніші і найуразливіші верстви населення є руйнівним, оскільки залежність від імпорту продовольства та низький рівень доходів населення, де продовольство становить майже половину витрат домогосподарства, наносить непоправної шкоди. Обмеження виробництва власного продовольства зумовлене високими температурними режимами та екстремальними погодними умовами негативно впливають на місцеве сільське господарство, яке не встигає за зростанням населення.

Доступна наразі їжа багата калоріями, але має дефіцит поживних речовин, що призводить до недоїдання, відставання в рості та ожиріння. Відтак від зростання цін на продукти харчування у 2022 році постраждала значна частка населення Латинської та Північної Америки, Африки та Азії (додаток Д, рис. Д.2).

Поряд із цим на світовому рівні поширюється проблема зростання харчових відходів. Значна частка виробленого у світі продовольства витрачається або втрачається через нераціональне використання, неправильне зберігання та необґрунтоване накопичення запасів. Як результат - США щорічно викидають продовольства на 48 мільярдів доларів, Китай втрачає 50 мільйонів зерна щороку, а Великобританія викидає понад 6 мільйонів тон їжі у такі ж проміжки часу [506]. Ця проблема зумовлена багатьма факторами, а її усунення сприятиме покращенню стану продовольчої безпеки.

Один із способів боротьби з недостатнім постачанням продовольства полягає в тому, щоб кожна країна змогла зосередити свої ресурси на підвищенні продуктивності сільського господарства та оптимізувала взаємовигідні умови для підтримки країн. На сьогодні перед Україною стоїть подвійне завдання: з одного боку це забезпечення продовольчої безпеки для власного населення в

умовах війни, і з іншого – співпраця в об'єднанні світових зусиль проти глобальної продовольчої кризи.

Вирішення такого складного завдання потребує активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою за конкретними напрямками. З метою застосування системного підходу до вирішення даного завдання розроблено матрицю напрямів активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в кризових умовах війни та післявоєнного періоду (Рис. 5.2).

Обґрунтування напрямів зосереджено у розрізі сфер впливу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та сфер відповідальності за активізацію економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Матриця налічує 74 базові елементи, які відповідають за активізацію та можуть бути виражені у грошових одиницях, що в сукупності складатиме загальну вартість потреби на реалізацію запропонованих заходів та може бути представлена формулою:

$$AEM = \begin{pmatrix} a_{11} & a_{12} & a_{13} & a_{14} \\ a_{21} & a_{22} & a_{23} & a_{24} \\ a_{31} & a_{32} & a_{33} & a_{34} \\ a_{41} & a_{42} & a_{43} & a_{44} \\ a_{51} & a_{52} & a_{53} & a_{54} \\ a_{61} & a_{62} & a_{63} & a_{64} \\ a_{71} & a_{72} & a_{73} & a_{74} \end{pmatrix}, \quad (5.1)$$

де a_{ij} - елемент, що відображає суму витрат на реалізацію конкретного напрямку активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в межах відповідальності i -го міністерства, що матиме, як очікується, позитивний вплив на j -тий показник продовольчої безпеки, а AEM – загальна сума витрат на активізацію економічного механізму державного управління продовольчою безпекою за всіма напрямками. З іншого боку кожному із елементів матриці слід присвоїти часові параметри для впровадження заходу, що дозволить здійснювати моніторинг активізації економічного механізму державного управління у розрізі сфер відповідальності та впливу.

Сфера відповідальності за активізацію економічного механізму державного управління продовольчою безпекою

Сфера впливу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою

	Фізична доступність продовольчих продуктів	Економічна доступність продовольчих продуктів	Якість та безпека продовольчих продуктів	Природні ресурси та стійкість
Міністерство аграрної політики та продовольства України	Удосконалення програм державної підтримки аграрного сектору для забезпечення достатності пропозиції продовольчих товарів на постраждалих територіях <i>a11</i>	Державна підтримка розвитку сільськогосподарської інфраструктури при релокації виробничих потужностей підприємств <i>a12</i>	Стимулювання забезпечення доступності мікроелементів та якості білка. Молекулярні маркери в селекції рослин. Геноміка у вирощуванні необхідних ознак у худобі. <i>a13</i>	Міжнародні програми компенсації витрат на органічну сертифікацію <i>a14</i>
Міністерство фінансів України	Державна підтримка за кредитом, отриманим на відновлення виробничих потужностей, зруйнованих частково або повністю внаслідок проведення воєнних дій <i>a21</i>	Оптимізація тарифів на імпорт сільськогосподарської продукції. Зниження ставки ПДВ для аграрного сектору <i>a22</i>	Державна підтримка програм безпеки харчових продуктів <i>a23</i>	Пільгове оподаткування для виробників, що зосереджуються на технологіях з меншими викидами парникових газів <i>a24</i>
Міністерство соціальної політики України	Покриття витрат на розселення та постраждалих працівників аграрного сектору, налагодження логістики, створення нових робочих місць для розширення обсягів виробництва продовольчих товарів <i>a31</i>	Фінансова підтримка постраждалого від наслідків війни населення, що знаходиться за глобальною межею бідності <i>a32</i>	Індивідуальні біологічні тести, збір даних та аналіз для розробки персоналізованих дієт <i>a33</i>	Програми державної підтримки подолання демографічного стресу в умовах війни <i>a34</i>
Міністерство економіки України	Грантова підтримка релокації виробничих потужностей підприємств харчової промисловості, пошуку нових майданчиків для підприємств <i>a41</i>	Оптимізація цінової політики щодо продовольчих товарів. Залучення міжнародної підтримки для зміцнення конкурентоспроможності українських виробників на зовнішніх ринках <i>a42</i>	Оптимізація витрат на впровадження інноваційних підходів для підвищення продуктивності земної поверхні <i>a43</i>	Дотації на впровадження технологій підвищення продуктивності агросистем <i>a44</i>
Міністерство освіти і науки України	Покриття витрат на сільськогосподарські науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки спрямовані на забезпечення розвитку аграрного сектору в умовах війни <i>a51</i>	Дотації на науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки у галузі ресурсощадливих виробничих технологій <i>a52</i>	Покриття витрат на науково-дослідні розробки спрямовані на забезпечення доступності мікроелементів та якості білка <i>a53</i>	Дотація наукових досліджень спрямованих на забезпечення екологічного відновлення довкілля від наслідків війни <i>a54</i>
Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України	Компенсація витрат на впровадження екологічно безпечних та ресурсощадливих технологій у процесах виробництва <i>a61</i>	Покриття витрат на впровадження інноваційних технологій у процесах переробки та утилізації харчових відходів <i>a62</i>	Програми підвищення ефективності використання води сільськогосподарськими культурами та нові методи очищення води. <i>a63</i>	Державна підтримка забезпечення екологічного відновлення річок та озер земель та їх розмінування <i>a64</i>
Міністерство охорони здоров'я України	Дотації для стимулювання обгрунтованої різноманітності при виробництві харчових продуктів <i>a71</i>	Державна підтримка програм доступного та збалансованого харчування малозабезпечених верств населення <i>a72</i>	Державна підтримка покращення норм харчування Нутригеноміка для налаштування дієти та профілактики захворювань <i>a73</i>	Програми державної підтримки очищення та відновлення забрудненої прісної води <i>a74</i>

Рис. 5.2. Матриця напрямів активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в кризових умовах війни та післявоєнного періоду

Примітка: розроблено автором

Сферою відповідальності та впливу Міністерства аграрної політики та продовольства є удосконалення програм державної підтримки аграрного сектору для забезпечення достатності пропозиції продовольчих товарів на постраждалих територіях (a_{11}), державна підтримка розвитку сільськогосподарської інфраструктури при релокації виробничих потужностей підприємств (a_{12}), стимулювання забезпечення доступності мікроелементів та якості білка, молекулярні маркери в селекції рослин, а також геноміка у вирощуванні необхідних ознак у худобі (a_{13}), міжнародні програми компенсації витрат на органічну сертифікацію (a_{14}).

Слід зазначити, що в Україні діє низка ключових програм державної підтримки аграрного сектору, спрямованих на забезпечення стабільності виробництва, підтримку фермерів та розвиток сільського господарства під час війни, що спрямовані на відновлення аграрної інфраструктури на постраждалих територіях, зокрема зрошувальних систем, складських приміщень, а також доступу до ринків збуту, на допомогу фермерам, які були змушені залишити свої домівки і переміститись в інші регіони, забезпечуючи їм доступ до землі та ресурсів для відновлення виробництва, а також подолання кризових явищ та зміцнення стійкості сільського господарства в умовах війни.

До основних зон збройного конфлікту, що найбільше постраждали від війни, характеризуються великою кількістю зруйнованої інфраструктури, включаючи аграрні угіддя, зазнали значних руйнувань через бойові дії, особливо у прикордонних районах, де наслідки війни впливають на доступ до сільськогосподарських територій та збут продукції, відносяться Донецька та Луганська, Харківська, Запорізька, Чернігівська Миколаївська області. Щодо особливих потреб та умов для планування поставок на ці території, їх слід враховувати, що зруйновані дороги, мости та залізничні лінії ускладнюють транспортування продовольства та інших товарів, тому необхідно планувати альтернативні маршрути або методи доставки. Великі площі аграрних угідь та доріг заміновані, що робить їх непридатними для використання і створює небезпеку для життя та здоров'я людей. Регіони, що активно зазнають бойових

дій або наближені до зони конфлікту, потребують особливих заходів безпеки для захисту персоналу та транспортних засобів. Довгі транспортні маршрути та неналежні умови зберігання знижують якість продуктів харчування, особливо з короткими термінами зберігання. Значна частина населення в постраждалих регіонах обмежені у доступі до фінансових ресурсів, що впливає на їхню здатність купувати продовольство, тому важливо встановлювати партнерства з органами місцевого самоврядування та іншими організаціями, що сприятимуть організації поставок і розподілу допомоги. Адекватне реагування на ці виклики вимагає комплексного підходу, включаючи відновлення інфраструктури, забезпечення безпеки поставок, та використання альтернативних методів доставки та зберігання продукції.

Поряд із цим забезпечення сталого розвитку аграрного сектору у післявоєнний період слід спрямовувати на підвищення доступності мікроелементів та якості білка, відтак важливим є активізація економічного механізму державного управління на розвиток ініціатив по збагаченню основних продуктів харчування, таких як борошно, молоко, та сіль мікроелементами, стимулювання вирощування білкових культур та розвиток тваринництва для забезпечення населення якісними білками. Важливим при цьому є заходи для стимулювання розвитку геноміки в тваринництві, зокрема підтримка наукових проектів і програм, які спрямовані на вивчення геномів тварин та їхнього застосування у селекції, співпраця з академічними та приватними науково-дослідними установами для розробки новітніх технологій та методів у геноміці, збір та аналіз генетичної інформації для створення обширних баз даних, які можуть використовуватися для покращення генетичного відбору. Водночас розвиток органічного землеробства, що має менший вплив на довкілля порівняно з традиційним землеробством, через обмежене використання хімічних пестицидів і добрив, сприяє збереженню біорізноманіття, охороні водних ресурсів та зменшенню викидів парникових газів та потребує залучення міжнародних програм, зокрема через необхідність компенсації витрат органічної

сертифікації, особливо для малих та середніх виробників з метою зниження бар'єрів для входу в органічне землеробство.

Бюджетні рамки для активізації економічного механізму у даному напрямку повинні змінюватися в залежності від кількості програм державної підтримки аграрного сектору, наявності та спеціальних фондів для постраждалих регіонів, поточної політики уряду та доступності міжнародної допомоги. Проведене дослідження свідчить, що здебільшого фінансування аграрного сектору входить до державного бюджету України, де виділяються кошти на різноманітні програми, такі як дотації фермерам, підтримка аграрних інновацій, та кредитні гарантії. Проте для підтримки постраждалих регіонів гарною практикою є створення спеціальних фондів та залучення міжнародних проектів грантової підтримки, зокрема програм відновлення, фінансованих Європейським Союзом, США спрямованими на цільове фінансування для відновлення аграрної інфраструктури та підтримки місцевого населення. Залучення таких ресурсів є важливим у забезпеченні функціонування аграрного сектору в постраждалих регіонах, але їх ефективність залежить від координації між усіма зацікавленими сторонами та прозорості використання фінансових коштів.

Сферою відповідальності та впливу Міністерства фінансів України є державна підтримка за кредитом на відновлення виробничих потужностей, зруйнованих частково або повністю внаслідок проведення воєнних дій (a_{21}), оптимізація тарифів на імпорт сільськогосподарської продукції, зниження ставки ПДВ для аграрного сектору (a_{22}), державна підтримка програм безпеки харчових продуктів (a_{23}), пільгове оподаткування для виробників, що зосереджуються на технологіях з меншими викидами парникових газів (a_{24}).

Обсяги кредитування, яка передбачаються для відновлення виробничих потужностей у зоні конфлікту, залежать від багатьох факторів, включаючи обсяг збитків, стратегічні пріоритети уряду, та доступність фінансових ресурсів, як національних, так і міжнародних. Визначення цієї суми вимагає ретельного аналізу та планування. Основні критерії, які можуть бути використані для визначення обсягу фінансових ресурсів необхідних для здійснення кредитування

ґрунтуються на оцінці втрат виробничих потужностей на постраждалих територіях, включаючи фізичне знищення інфраструктури, обладнання, засобів виробництва, а також втрату робочої сили та зменшення продуктивності, аналіз потреб у відновленні інфраструктури, що підтримує сільськогосподарське виробництво, включаючи дороги, зрошувальні системи, енергопостачання та логістичні мережі. Для отримання точних цифр та розробки ефективної програми кредитування, Міністерство фінансів повинно взаємодіяти з міністерствами аграрної політики, економіки, регіонального розвитку, а також з міжнародними організаціями та фінансовими установами. Під час визначення пріоритетних галузей для фінансування та конкретних територій, які були особливо зруйновані під час воєнних дій, важливо зосередитися на тих, що мають найбільший вплив на продовольчу безпеку та економічне відновлення.

Для актуальної оцінки слід скористатися методикою обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління, що запропонована у підрозділі 2.3. Визначення потенційних отримувачів фінансової допомоги для відновлення виробничих потужностей, відповідно до методики здійснюється через ряд критеріїв та процедур, що включають оцінку збитків, економічне значення виробництва та потенціал відновлення. Першочергово, потенційні бенефіціари повинні документально підтвердити рівень збитків, які їх виробничі потужності зазнали внаслідок воєнних дій, включаючи звіти від незалежних оцінювачів або страхових компаній. Іншим важливим моментом є важливість підприємства для місцевої або національної економіки, його вклад в продовольчу безпеку і зайнятість. Перевагу можуть отримати ті, хто забезпечує значну частину ринку або має великий потенціал для створення робочих місць. Варто також враховувати здатність підприємства ефективно використати фінансову допомогу для швидкого відновлення та відновлення виробництва, зокрема через аналіз фінансової історії та стабільності підприємства для забезпечення здатності виконувати зобов'язання за кредитом. Такий підхід дозволить забезпечити прозорість та ефективність використання державної підтримки, зосереджуючи

ресурси на найбільш потребуючих та здатних до швидкого відновлення виробництва підприємствах, що має важливе значення для продовольчої безпеки країни.

Україна традиційно є одним із світових лідерів у виробництві зерна. Відновлення та підтримка зернового сектору є критично важливими для забезпечення внутрішньої продовольчої безпеки та експортного потенціалу країни. Локальне виробництво овочів важливе для забезпечення доступу до свіжих продуктів для населення, особливо в умовах кризи, коли імпорт частково обмежений. Сектор тваринництва потребує значних інвестицій для відновлення, оскільки він виробляє м'ясо, молоко та інші продукти харчування, критично важливі для харчування населення.

Моніторинг ефективності використання кредитних коштів та оцінка впливу на продовольчу доступність є ключовими завданнями для Міністерства фінансів та інших залучених урядових органів, відтак розробка детальних вимог до звітності для кредитоотримувачів, щодо використання коштів, стан відновлення виробничих потужностей, і вплив на виробництво продовольчих товарів, впровадження регулярних перевірок та аудитів для забезпечення прозорості використання коштів та виявлення можливих випадків неправомірного використання або неефективності, консультації з незалежними експертами або консультативними органами для оцінки стратегії використання коштів та їх впливу на економіку і продовольчу безпеку, координація з іншими державними та міжнародними програмами для забезпечення синергію в діях, а також організація громадського моніторингу, зустрічей та опитувань серед сільськогосподарських виробників, місцевих органів управління та споживачів є вкрай важливими для коригування дій уряду для ефективного реагування на потреби постраждалих від війни регіонів.

Щодо забезпечення розвитку аграрного сектору у післявоєнний період слід зазначити, що залучення пільгового оподаткування для виробників, що застосовують технології з меншими викидами парникових газів, є важливим інструментом для стимулювання сталого розвитку. Пільгове оподаткування

повинно стати потужним стимулом для аграріїв та виробників щодо інвестування в технології, які зменшують викиди парникових газів, такі як біоенергетика, використання біологічних засобів захисту рослин, органічне землеробство, та вдосконалення систем управління ресурсами. Відтак заохочення використання екологічно чистіших технологій сприятиме зменшенню загального впливу аграрного сектора на довкілля, що включає не тільки викиди парникових газів, а й забруднення води, ґрунту та повітря. Для ефективного впровадження такої політики важливо розробити чіткі критерії для класифікації технологій, які відповідають вимогам пільгового оподаткування, забезпечити прозорість та доступність інформації про ці пільги для потенційних бенефіціарів, а також встановити механізми контролю та оцінки впливу цієї політики на екологічні та економічні показники, що сприятиме досягненню екологічної рівноваги та забезпеченню довгострокового благополуччя суспільства.

Сферою відповідальності та впливу Міністерства соціальної політики України є покриття витрат на розселення та постраждалих працівників аграрного сектору, налагодження логістики, створення нових робочих місць для розширення обсягів виробництва продовольчих товарів (a_{31}), фінансова підтримка постраждалого від наслідків війни населення, що знаходиться за глобальною межею бідності (a_{32}), індивідуальні біологічні тести, збір даних та аналіз для розробки персоналізованих дієт (a_{33}), програми державної підтримки подолання демографічного стресу в умовах війни (a_{34}).

З огляду на перешкоди, пов'язані з військовими діями або зруйнованою інфраструктурою, активізація економічного механізму повинна спрямовуватися у напрямку пошуку альтернативних маршрутів для доставки продовольства, що потребує розробки нових логістичних схем, які оминатимуть небезпечні зони та використовуватимуть різні види транспорту (автомобільний, залізничний, річковий), а також створення резервних планів для найгірших сценаріїв. Роль Міністерства у даному контексті повинна полягати в ініціації та налагодженні партнерства з приватними логістичними компаніями, які мають досвід роботи в

умовах кризи, а також володіють інноваційними рішеннями для забезпечення оперативності доставок, зокрема залучення міжнародних організацій, що спеціалізуються на гуманітарній логістиці. Важливим при цьому є удосконалення IT-інфраструктури для кращого відстеження та управління логістичними потоками. Розвиток системи GPS-моніторингу, використання програмного забезпечення для управління ланцюгами поставок сприятиме оптимізації маршрутів та забезпечення своєчасності доставок продовольства. Слід зауважити, що потрібна мобілізація державних ресурсів у вигляді перерозподілу використання державних транспортних засобів та інфраструктури для виконання пріоритетних завдань щодо підтримки логістичних операцій, особливо в критичних регіонах.

Для сприяння створенню нових робочих місць у регіонах, постраждалих від війни Міністерство соціальної політики України повинно ініціювати підтримку конкретних цільових індустрій та проектів, зокрема: визначати та законодавчо закріплювати ключові галузі, які мають потенціал для швидкого відновлення та розвитку, враховуючи значення аграрного сектору для економіки України та забезпечення продовольчої безпеки; ініціювати запровадження податкових пільг, субсидій або інших стимулів для бізнесів, які інвестують у постраждалі регіони або створюють там нові робочі місця; ініціювати надання мікрокредитів, грантів або консультаційних послуг для підтримки малого та середнього бізнесу, який може швидко адаптуватися до змінених умов і створювати робочі місця на місцях; ініціювати реалізацію програм перепідготовки та підвищення кваліфікації для безробітних та постраждалих громадян, щоб допомогти їм адаптуватися до нових умов ринку праці; ініціювати співпрацю з міжнародними організаціями через залучення допомоги та інвестицій від міжнародних організацій та донорів для реалізації великих проектів відновлення та створення інфраструктури, що генеруватимуть значну кількість робочих місць.

Для ефективного моніторингу та оцінки заходів, спрямованих на створення робочих місць та відновлення економічної активності в постраждалих від війни

регіонах, слід використовувати механізми формування інформаційної бази, що включатимуть використання інтегрованих ІТ-платформ для збору та аналізу даних про реалізацію програм (кількість створених робочих місць, види діяльності бенефіціарів, географічне розміщення проектів), розробку звітів з оцінки ефективності, які будуть регулярно публікуватися та представлятися уряду та іншим зацікавленим сторонам (аналіз виконання бюджету, оцінка соціально-економічного впливу, виявлення областей для подальшого вдосконалення), залучення незалежних аудиторських компаній для перевірки правильності використання коштів та оцінки ефективності реалізованих програм, що забезпечить прозорість та об'єктивність оцінок, регулярну взаємодію з місцевими громадами, підприємцями, місцевим самоврядуванням та міжнародними партнерами для отримання зворотного зв'язку та вдосконалення програм (громадський моніторинг, проведення публічних слухань, круглих столів та консультацій), підготовку інформації для визначення конкретних кількісних та якісних показників успішності, таких (кількість створених робочих місць, вплив на ВВП регіону, покращення соціальних показників, зниження рівня бідності, тощо). Водночас важливим запровадження механізмів швидкої адаптації програм відповідно до результатів моніторингу та змін у зовнішніх умовах, що сприятиме вчасному реагуванню на виклики та коригуванню стратегії для досягнення кращих результатів. Такий підхід забезпечать комплексність вимірювання та оцінки впливу державних програм, допомагаючи не лише відстежувати досягнення конкретних цілей, а й забезпечувати ефективність витрат і сприяння сталому розвитку постраждалих регіонів.

Іншим важливим моментом для забезпечення продовольчої безпеки в частині економічної доступності продовольства є фінансова підтримка постраждалого від наслідків війни населення, що знаходиться за глобальною межею бідності. Для визначення населення, що знаходиться за глобальною межею бідності, зазвичай використовується міжнародний показник, встановлений Світовим банком. Станом на останні роки, глобальна межа бідності встановлюється на рівні приблизно 1.90 долара США на день (за

паритетом купівельної спроможності). Специфіка розрахунку даного показника свідчить про можливість неоднозначності підходів до трактування його величини та динаміки, відтак для більш точної адаптації до місцевих умов слід використовувати додаткові національні критерії та показники, зокрема середній дохід на душу населення, рівень інфляції, вартість життя, купівельну спроможність за окремими групами товарів (в тому числі продовольчих) та інші соціально-економічні фактори. Для моніторингу та оцінки бідності в Україні зазвичай використовуються дані Державної служби статистики, які надають інформацію про рівень життя, доходи та умови проживання населення, що забезпечує ідентифікацію вразливих груп населення і адресне спрямування соціальних програми для підтримки тих, хто опинився за межею бідності, проте методики розрахунку окремих показників потребують перегляду, зокрема щодо відповідності раціональних норм споживання харчових продуктів європейським стандартам.

Щодо сфери відповідальності та впливу Міністерства соціальної політики України у контексті забезпечення програм державної підтримки подолання демографічного стресу в умовах війни, слід зазначити, що у зв'язку з військовим конфліктом в Україні, країна зіштовхується з декількома серйозними демографічними викликами. Значна частина населення була змушена переміщуватися шукаючи безпеку в інших регіонах країни або за кордоном, відтак велика кількість внутрішньо переміщених осіб та біженців впливає на демографічну структуру регіонів, навантаження на інфраструктуру та соціальні послуги. Через економічну нестабільність, втрату житла та страх перед майбутнім, викликані війною, у 2023 році на 28% знизилися показники народжуваності, а показники смертності у свою чергу зросли і не лише за рахунок загибелі людей внаслідок бойових дій, а й у результаті зниження рівня медичного обслуговування та збільшення рівня летальності через серцево-судинні захворювання під впливом стресу. Водночас, за оцінкою Інституту демографії та проблем якості життя, за два роки населення України в кордонах 1991 року скоротилося зі 42 мільйонів до 35 мільйонів осіб і за попередніми

підрахунками, з-за кордону можуть не повернутись від 1,4 мільйона до 2,3 мільйона українців, що свідчить про необхідність ініціювання програм державної підтримки подолання демографічного стресу.

На сьогодні для реалізації програм забезпечення продовольчої безпеки та соціальної підтримки в Україні використовувати міжнародні та національні партнерства, зокрема ООН та її спеціалізовані агенції (Програма розвитку ООН, Дитячий фонд ООН, Всесвітня продовольча програма, Міжнародний Червоний Хрест, Європейський Союз через Європейську сусідську політику, Європейський банк реконструкції та розвитку, Міжнародний валютний фонд), що приймають активну участь у подоланні демографічного стресу через надання фінансування, експертизи та організаційної підтримки. Поряд із цим вкрай важливим є залучення місцевих благодійних фондів та неприбуткових організацій, які займаються безпосередньою допомогою на місцях, зокрема розподілом продовольства та наданням житла, волонтерських організацій, що забезпечують мобілізацію ресурсів та волонтерську працю в постраждалих регіонах, а також компаній та корпорацій, які можуть забезпечити логістичну підтримку, дарування продуктів або фінансові внески через корпоративні соціальні програми.

Зокрема щодо внутрішньо переміщених осіб, що є однією з найбільш вразливих груп, програми державної підтримки необхідно зосереджувати на забезпеченні житлом, харчуванням, працевлаштуванням, соціальним забезпеченням. Щодо населення у зонах активних бойових дій або поблизу них, що стикається з безпосередніми ризиками для життя та здоров'я, а також з труднощами у доступі до продовольства і послуг допомога повинна включати евакуацію, розподіл продовольчих пакетів, медичну допомогу та інше. Окрема увага повинна приділятися спеціальним вразливим категоріям: сім'ям з дітьми, літнім особам, інвалідам, та іншим групам, що мають підвищені ризики недоїдання або необхідність у спеціальному догляді. Для моніторингу ефективності програм соціальної політики, спрямованих на вирішення викликів, що виникли внаслідок військового конфлікту в Україні, слід застосовувати

показники ефективності, зокрема питома вага та динаміка внутрішньо переміщених осіб, які отримали житло та базові комунальні послуги, які отримали регулярний доступ до продовольства та води, доступ до медичних послуг та соціальної підтримки, рівень задоволення внутрішньо переміщених осіб наданими послугами через громадський моніторинг та соціологічні опитування, питома вага та динаміка чисельності потребуючого населення, що отримали гуманітарну допомогу (продовольство, вода, медикаменти), безпечне житло, доступ до евакуаційних заходів та тимчасових укриттів, рівень доступу до спеціалізованих медичних та соціальних послуг для людей з обмеженими можливостями, літніх осіб, сімей з дітьми, пільгового харчування, освітніх та психологічних послуг, рівень інтеграції вразливих груп у суспільство та їх соціальне самопочуття. Для кожної з цих категорій важливо встановити систематичний моніторинг та звітність за цими показниками для оцінки ефективності програм та внесення необхідних коректив у відповідності до змінних умов та потреб населення.

Сферою відповідальності та впливу Міністерства економіки України є грантова підтримка релокації виробничих потужностей підприємств харчової промисловості, пошуку нових майданчиків для підприємств (a_{41}), оптимізація цінової політики щодо продовольчих товарів, залучення міжнародної підтримки для зміцнення конкурентоспроможності українських виробників на зовнішніх ринках (a_{42}), оптимізація витрат на впровадження інноваційних підходів для підвищення продуктивності земель (a_{43}), дотації на впровадження технологій підвищення продуктивності агросистем (a_{44}).

Однією з основних цілей грантової підтримки релокації виробничих потужностей підприємств харчової промисловості є забезпечення безперебійних і стабільних поставок продуктів харчування в умовах, які значно ускладнені через військові дії, що спрямовані на знищення критичної інфраструктури та на виробничих потужностей в Україні. Крім цього метою реалізації таких програм є зниження залежності країни від імпортованих продовольчих товарів, через відновлення вітчизняного виробництва в безпечніших або більш розвинутих

регіонах. Релокація виробничих потужностей дозволить не лише відновити масштаби сільськогосподарського виробництва, але і забезпечить стимулювання економічного розвитку менш розвинутих або постраждалих регіонів, створюючи нові робочі місця та залучаючи інвестиції, оскільки сприятиме адаптації аграрного сектору до змінних умов для забезпечення довгострокової продовольчої безпеки країни.

Економічний механізм тут варто направити на покриття часткових витрат на релокацію, через співфінансування, де певний відсоток витрат покривається з гранту, а решта — засобами підприємства або через інші джерела фінансування. Такі практики на сьогодні вже існують у багатьох сферах економіки та супроводжуються певними умовами, зокрема, зобов'язаннями підтримувати операції на новому місці протягом певного періоду часу або досягати певних показників виробництва, проте харчова галузь потребує особливої уваги. Зокрема важливим є покриття витрат на фізичне переміщення обладнання та іншого матеріального майна, на придбання або оренду нових виробничих приміщень, на модернізацію обладнання для адаптації до нових виробничих потужностей, ліцензування, реєстрацію бізнесу та інші адміністративні платежі, пов'язані з релокацією, на навчання персоналу і забезпечення його адаптації до нових умов роботи, тощо. Моніторинг ефективності програми з релокації виробничих потужностей підприємств харчової промисловості слід базувати на ряді кількісних та якісних показників, зокрема зміни обсягів виробництва на переміщених підприємствах, кількість створених в результаті релокації нових робочих місць, зростання доходів підприємств після переїзду, як індикатор економічної вигоди від релокації, швидкість, з якою підприємства змогли відновити повноцінну роботу на новому місці, громадський моніторинг задоволеності співробітників новими умовами праці, а також задоволеності клієнтів продукцією, яка виробляється на нових підприємствах.

Забезпечення Міністерством економіки України цінової політики щодо продовольчих товарів під час воєнного періоду повинно включати стабілізацію ринку, уникнення різких коливань цін, які можуть виникнути через дефіцит

товарів або логістичні перебої, контроль інфляції для збереження купівельної спроможності населення і зниження економічних труднощів, введення цінових лімітів на ключові продукти та надання субсидій виробникам для підтримки їх виробництва, захист внутрішнього продовольчого ринку через імпорتنі тарифи. Для забезпечення рентабельності продовольчих товарів окремих категорій сільськогосподарським виробникам важливо застосовувати дотації для зниження витрат на виробництво, що в свою чергу може дозволити їм продавати продукцію за нижчими цінами без зниження доходів. Водночас створення стратегічних запасів ключових продовольчих товарів, дозволить компенсувати їх дефіцит на ринку та стримувати збільшення цін.

Для моніторингу ефективності економічного механізму у даному контексті важливою є наявність інформації про роздрібні та оптові ціни на ключові продовольчі товари для аналізу тенденцій і виявлення аномалій, запаси та обсяги продажів, аналіз змін у споживчому кошику і витрат на харчування, індекси споживчої інфляції, проведення регулярних аудитів та інспекцій для перевірки дотримання правил ціноутворення.

У напрямку сталого розвитку слід забезпечити дотації на впровадження технологій підвищення продуктивності агросистем, що включатимуть ряд різноманітних технологій, кожна з яких має потенціал підвищити ефективність сільського господарства і стійкість продовольчої безпеки. Зокрема це цифрові технології, що дозволяє знизити втрати і підвищити продуктивність (використання GPS для точного внесення добрив, зрошення та контролю за станом посівів, дронів та автономних роботів для моніторингу полів, розпилення пестицидів та добрив), біотехнології (створення сортів рослин, стійких до шкідників, хвороб або змін клімату, розробка і використання природних біоцидів, які замінюють традиційні хімічні пестициди), автоматизація сільськогосподарських виробничих процесів (використання автоматичних системи зрошення, що дозволяють адаптувати водопостачання залежно від потреб рослин та погодних умов, механізований збір урожаю, що значно знижує витрати часу та робочої сили), енергетичні інновації (інсталяції сонячних

панелей для забезпечення енергією фермерських господарств, що допомагає знизити залежність від зовнішніх джерел енергії та витрати на електроенергію). Активізація економічного механізму у напрямку вищенаведених технології допоможе не лише підвищити продуктивність сільського господарства, але й зменшити негативний вплив на навколишнє середовище, збільшити стійкість до кліматичних змін та підвищити загальну ефективність агропромислового комплексу, при цьому для моніторингу ефективності економічного механізму слід формувати інформаційну базу у вигляді визначення конкретних індикаторів успіху, які повинні включати показники збільшення урожайності, зниження витрат на виробництво, поліпшення екологічних показників, зокрема зменшення викидів парникових газів, тощо.

Сферою відповідальності та впливу Міністерства освіти і науки України є ініціювання сільськогосподарських науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок, спрямованих на забезпечення розвитку аграрного сектору в умовах війни (a_{51}), ініціювання науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок у галузі ресурсощадливих виробничих технологій (a_{52}), ініціювання науково-дослідних розробок спрямованих на забезпечення доступності мікроелементів та якості білка (a_{53}), ініціювання наукових досліджень спрямованих на забезпечення екологічного відновлення довкілля від наслідків війни (a_{54}).

В межах сталого розвитку Міністерству освіти і науки України в рамках своїх дій щодо забезпечення продовольчої безпеки слід підтримувати ряд основних напрямів досліджень та розробок, зокрема щодо покращення сортів рослин, що сприятиме забезпеченню більшої продовольчої безпеки і зменшенню залежності від імпорту насіння (розробка нових сортів, що мають вищу врожайність, кращу стійкість до хвороб та змін клімату), щодо розвитку технологій зберігання, що дозволить значно знизити втрати продовольства після збору врожаю і підвищити ефективність харчових ресурсів (інновації у холодильних технологіях, пакуванні, а також розробку більш тривалих методів зберігання), щодо інновацій у методах обробітку землі – дослідження в цій сфері

можуть включати розвиток сталого землеробства, зменшення впливу агрохімікатів на навколишнє середовище, а також впровадження сучасних агротехнологій, що дозволяють збільшити продуктивність без додаткового навантаження на земельні ресурси.

Важливою при цьому є реалізація програм трансферу технологій через створення мостів між науковими установами та аграрними підприємствами для перенесення новітніх технологій вирощування, зберігання та обробки продукції, а також розвиток освітніх ініціатив через організацію семінарів, воркшопів та курсів для фермерів, агрономів та інших фахівців аграрного сектору.

Попереднє дослідження наслідків війни для довкілля свідчать, що відбулися значні зміни в ландшафтах та екосистемах, викликані бомбардуваннями, забрудненням та іншими формами військового втручання, що можуть призвести до зникнення місць існування деяких видів. Війна вже нанесла непоправної шкоди біорізноманіттю через знищення екосистем, поширення інвазійних видів, порушення природних міграційних шляхів та зниження популяцій диких тварин і рослин. Відбулося забруднення річок, озер та інших водойм, що негативно вплинуло на водні екосистеми та знизило якість питної води в окремих регіонах. Водночас в Україні є значні втрати аграрних земель через окупацію, знищення, забруднення та замінування сільськогосподарських угідь, що матиме тривалі наслідки для продовольчої безпеки країни. Крім цього існують ризики пошкодження атомних електростанцій або використання боєприпасів, що містять збіднений уран, що призведе до радіоактивного забруднення. Усі наведені наслідки війни в Україні є пріоритетними для відновлення, оскільки вони безпосередньо впливають на здоров'я населення, біорізноманіття та аграрний сектор, що є критично важливим для економічної стабільності та продовольчої безпеки.

У контексті завдань Міністерства освіти і науки України з екологічного відновлення довкілля після війни, дослідження слід зорієнтувати на рекультивацію земель, зокрема відновлення територій, які були зруйновані та забруднені внаслідок військових дій, видалення військових залишків, токсичних

речовин, відновлення родючості ґрунтів та відтворення природних ландшафтів, застосовуючи інноваційні підходи (зокрема використання рослин або мікроорганізмів для очищення забруднених територій). Важливим також є очищення та відновлення річок, озер та інших водойм, які забруднені внаслідок війни, відновлення систем водопостачання та каналізації, зруйнованих під час конфлікту. Для моніторингу та оцінки результативності досліджень з екологічного відновлення після війни слід залучити використання супутників та аерофотознімання для моніторингу змін у ландшафтах та екосистемах, виявлення зон забруднення та спостереження за процесами відновлення біотопів, регулярні екологічні оцінки з використанням вибірок ґрунту, води, флори і фауни для оцінки стану забруднення та ефективності заходів очищення, моніторинг популяцій ключових видів, що є індикаторами здоров'я екосистем, для визначення успіху рекультиваційних проєктів, моніторинг відгуків від місцевих спільнот, громадських організацій та науковців щодо ефективності та впливу відновлювальних проєктів. Інформаційна база утворена за результатами таких досліджень необхідна для формування індикаторів економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у даному напрямі.

Сферою відповідальності та впливу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України є ініціювання впровадження екологічно безпечних та ресурсоощадливих технологій у процесах виробництва (a_{61}), ініціювання впровадження інноваційних технологій у процесах переробки та утилізації харчових відходів (a_{62}), ініціювання програм підвищення ефективності використання води сільськогосподарськими культурами та нові методи очищення води (a_{63}), ініціювання екологічного відновлення річок та озер земель та їх розмінування (a_{64}).

Активізація економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у напрямку ініціювання Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів впровадження екологічно безпечних та ресурсоощадливих технологій у процесах виробництва повинно орієнтуватися на новітні методи обробітку землі, водозбереження, енергоефективність,

органічне землеробство, технології відновлення та рекультивації земель. Зокрема застосування мінімальної обробки ґрунту сприятиме зниженню ерозій, покращенню здоров'я ґрунту та збереженню його родючості; впровадження систем крапельного зрошення та інших форм точного зрошення допоможуть зменшити використання водних ресурсів та збільшити ефективність їх використання; використання альтернативних джерел енергії, таких як сонячна енергія або вітрова енергія дозволить забезпечити потреби сільськогосподарського виробництва; промоція методів органічного землеробства сприятиме обмеженню застосування хімічних добрив і пестицидів, замінюючи їх натуральними альтернативами для забезпечення сталого розвитку сільського господарства; використання технологій сприятиме відновленню пошкоджених або зневоднених земель, повертаючи їх до продуктивного стану.

Основними цілями таких ініціатив є зменшення впливу аграрного сектора на зміну клімату, зниження забруднення, підвищення ефективності використання природних ресурсів, підтримка стійкості та адаптації агросектору, тощо. Відтак для моніторингу впровадження та оцінки ефективності екологічно безпечних та ресурсощадливих технологій у сільськогосподарському виробництві, що дозволить сформувати інформаційну базу для моніторингу економічного механізму державного управління у даному контексті слід використовуватися такі методи та інструменти як системи дистанційного зондування та геоінформаційні системи спостереження, цифрові платформи моніторингу, системи звітності зі сталого розвитку, екологічний аудит та сертифікація. Водночас важливим є регулярні опитування та збір зворотного зв'язку від фермерів та аграрних компаній, що використовують ці технології, для оцінки їх практичної ефективності та зручності використання.

Важливу роль у ініціативах щодо впровадження екологічно безпечних та ресурсощадливих технологій у сільськогосподарське виробництво відіграють міжнародні партнери та організації можуть, оскільки сприяють обміну знаннями та досвідом, технічній та фінансовій підтримці, технологічному трансферу. Міжнародні організації, які спеціалізуються на аграрних технологіях та

екологічній безпеці, надають країнам експертизу та підтримку в розробці та адаптації нових методик і технологій, проводять навчання та семінари для фермерів, інженерів і науковців, щоб підвищити їхні компетенції у застосуванні новітніх технологій, фінансування для впровадження пілотних проектів або ширшого впровадження успішних інновацій, доступ до передових технологій, тощо. Співпраця з університетами та науково-дослідницькими інститутами інших країн сприятиме спільним дослідженням та розробці технологій, що відповідають специфічним потребам України, а інтеграція з міжнародними стандартами та нормами дозволить Україні підвищити якість і конкурентоспроможність своєї сільськогосподарської продукції на світовому ринку.

Перспективними напрямками у процесах переробки та утилізації харчових відходів є компостування, біогазові установки, анаеробне зброджування, піроліз, технології переробки пластику, тощо. Для покращення якості ґрунтів слід застосовувати компостування, спрямований на біологічне розкладання органічних відходів під впливом мікроорганізмів у присутності кисню, що перетворює їх у багатий на поживні речовини компост. Також дозволяють зменшити забруднення та являються додатковим джерелом енергії біогазові установки, що переробляють органічні відходи на біогаз, , а також на дигестат, що утворюється в результаті метанового бродіння органічних речовин та служить як добриво. Схожим на біогазові установки є анаеробне зброджування, що зосереджене на виробництві більш чистих форм біогазу та на більш ефективному використанні різних типів органічних відходів. Важливими є і інші технології, зокрема для переробки пластику, спрямовані на зменшення обсягів пластикових відходів та їх перетворення на нові матеріали або енергетичні ресурси, які слід застосовувати для підвищення ефективності використання ресурсів, зменшення негативного впливу на довкілля та сприяння стійкому виробництву.

Ефективність їх застосування характеризуватиметься зменшення обсягів харчових відходів (зниження кількості харчових відходів, що генеруються на

всіх етапах виробництва, від первинного виробництва до кінцевого споживання), повторним використанням харчових відходів як ресурсів (використання органічних відходів для виробництва біогазу, компосту, або інших матеріалів, які можуть бути корисними в аграрному чи інших секторах, підвищення загальної ефективності використання продовольчих ресурсів (зменшення втрат та створення циклічних систем, де відходи одного процесу стають ресурсами для іншого), мінімізацією екологічного впливу (зменшення викидів парникових газів через альтернативне управління органічними відходами та зменшення забруднення навколишнього середовища), сприянням сталому розвитку (впровадження технологій, які підтримують принципи стійкості та здатні адаптуватися до мінливих економічних та екологічних умов).

Ініціюючи запропоновані заходи щодо впровадження інноваційних технологій у переробці та утилізації харчових відходів, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України може зіткнутися з наступними низкою перешкод, зокрема у вигляді високої вартості технологій, опору з боку бізнесу, недостатньої інфраструктури для збору та переробки відходів на місцевому рівні, низького рівня обізнаності серед населення і підприємств. Тому, характеризуючи методи державного управління, які слід застосовувати у даному контексті, слід підкреслити важливість законодавчого закріплення методів примусу, що потребує розробки специфічного нормативно-правового забезпечення. Зокрема важливим є внесення змін до існуючих законів та розробка нових, що регулюють збір, сортування, переробку та утилізацію харчових відходів, встановлення обов'язкових цілей для рециклінгу певного відсотка харчових відходів для підприємств харчової промисловості та роздрібної торгівлі, введення спеціальних ліцензій для організацій, які займаються переробкою харчових відходів, для забезпечення дотримання високих екологічних та технічних стандартів, розробка і впровадження стандартів для нових технологій переробки та утилізації, включно з нормами безпеки і ефективності. Серед методів заохочення варто виділити запровадження податкових пільг або субсидій для підприємств, які інвестують у технології рециклінгу чи переробки харчових

відходів. Водночас важливо організувати інформаційні кампанії для населення та бізнесу про переваги рециклінгу та правильного управління харчовими відходами, а також тренінги та семінари для підприємств, які виробляють або обробляють харчові відходи, з метою навчання кращим практикам та технологіям.

Особливу увагу слід приділити ініціюванню екологічного відновлення річок та озер земель та їх розмінування у воєнний та післявоєнний період. Частково дія економічного механізму вже активізована на окремих територіях, зокрема щодо фінансування заходів гуманітарного розмінування, зокрема земель сільськогосподарського призначення [243; 283; 248; 284; 356], щодо донації безповоротних коштів [300; 429; 291; 329], сертифікації механізованих засобів розмінування [330].

Відновлення та розмінування річок і озер ускладнюються низкою ризиків, що включають екологічні, технічні та безпекові аспекти. Зокрема це високий ризик для особового складу, залученого до розмінування, враховуючи території, що мають складні географічні та гідрологічні особливості, а також наявність великої кількості нерозірваних боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів, що збільшує ризик під час проведення робіт. Водночас труднощі з ідентифікацією вибухонебезпечних предметів під водою викликають ризики забруднення водних ресурсів важкими металами, хімічними речовинами та іншими токсичними матеріалами, негативно впливатиме на водне біорізноманіття та порушення природних екосистем і їх функціонування. Тому необхідним є використання спеціалізованого обладнання, яке забезпечить роботу в складних умовах, проте матиме високу вартість, що призведе великих фінансових і ресурсних витрат на відновлення та розмінування. Кожен із цих аспектів вимагає ретельного планування та координації, залучення висококваліфікованих фахівців та розробки детальних планів безпеки і відповідних технологічних рішень для мінімізації ризиків та негативного впливу на довкілля.

Сферою відповідальності та впливу Міністерства охорони здоров'я України є ініціювання обґрунтованої дієтичної різноманітності при виробництві харчових продуктів (a_{71}), ініціювання програм доступного та збалансованого харчування малозабезпечених верств населення (a_{72}), ініціювання покращення норм харчування, нутрігеноміка для налаштування дієти та профілактики захворювань (a_{73}), ініціювання підтримки очищення та відновлення забрудненої прісної води (a_{74}).

Активізацію економічного механізму державного управління слід спрямовувати на запровадження політик та ініціатив, які сприятимуть виробництву та доступності різноманітних харчових продуктів, включаючи фрукти, овочі, білки різного походження для покращення харчового балансу населення, а також розробку та промоцію науково обґрунтованих харчових рекомендацій, спрямованих на підвищення якості споживання їжі, зокрема зменшення споживання перероблених продуктів та збільшення частки цільнозернових, свіжих фруктів і овочів. Відтак важливими є організація освітніх кампаній та програм, спрямованих на зміну харчових звичок населення, з особливим фокусом на профілактику хронічних захворювань через харчування, зокрема через шкільні програми, публічні інформаційні кампанії та співпрацю з ресторанами та харчовою промисловістю для покращення харчових пропозицій. Важливо при цьому оцінювати поточний стан харчування населення, виявляти нутрієнтні дефіцити, і базуючись на цих даних здійснювати державну підтримку відповідних політик та програм.

Водночас Міністерству слід орієнтуватися на рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я щодо добового споживання калорій, вітамінів, мікроелементів, а також пропорції різних груп продуктів, таких як білки, жири та вуглеводи. Забезпечення раціональних норм споживання харчових продуктів відповідно до європейських стандартів, поряд із врахуванням особливостей харчувальних звичок, культурних аспектів та місцевих умов в Україні, зокрема щодо вживання місцевих продуктів, що є більш доступними та здоровими для населення, сприятиме комплексному підходу до забезпечення продовольчої

безпеки через дієтичну різноманітність, адаптуючи зусилля до викликів воєнного та післявоєнного періодів.

Міністерству охорони здоров'я України слід використовувати різні стратегії та програми для впровадження ініціатив з дієтичної різноманітності у воєнний і післявоєнний періоди, зокрема; екстрені харчові програми, що забезпечують доставку балансованих харчових пакетів до зон конфлікту програми підтримки фермерів і малих виробників для стимулювання виробництва різноманітних харчових продуктів, особливо тих, що мають високу харчову цінність; співпрацю з місцевими виробниками та сільськогосподарськими кооперативами для розробки та реалізації ініціатив, які підтримують місцеве виробництво та розповсюдження здорових продуктів; колаборації з некомерційними організаціями і міжнародними партнерами для отримання технічної, фінансової та логістичної підтримки; розробку та впровадження законодавчих і регуляторних заходів, що підтримують виробництво та дистрибуцію здорових продуктів, забезпечення контролю за якістю та безпечністю харчових продуктів; встановлення систем моніторингу та оцінки для відстеження прогресу та ефективності імplementованих ініціатив, з можливістю корекції та адаптації програм відповідно до потреб та умов.

При реалізації планів забезпечення дієтичної різноманітності в Україні воєнний та післявоєнний періоди існують ризики блокування запланованих заходів через брак фінансування, пошкодження інфраструктури, соціальні бар'єри, тощо, які можливо подолати шляхом залучення міжнародних донорів, розробка фінансових стимулів для виробників, пошуку альтернативних логістичних маршрутів, використання мобільних розподільних центрів, спільних проектів, підтримка кооперативів та асоціацій виробників, активної роботи з законодавчими органами для забезпечення підтримки ініціатив, адаптація політик під поточні потреби.

Особливої уваги заслуговують питання очищення та відновлення забрудненої прісної води, зокрема у частині промислового забруднення, сільськогосподарських відходів, пошкодження водогонів та водоочисних споруд

через воєнні дії. Складним завданням є ліквідація викидів важких металів, хімічних речовин та інших токсичних матеріалів від фабрик та заводів, а також залишки добрив і пестицидів, які змиваються з полів та проникають у водойми, сприяючи евтрофікації та зменшенню якості питної води. Проте до глобальних катастрофічних наслідків для екосистеми та водопостачання призвів підрив Каховської ГЕС, що спричинило втрату контролю над водним ресурсом і затоплення навколишніх територій, відтак дестабілізація водного балансу має довгострокові екологічні наслідки як для довкілля, так і для регіональної стабільності. Руйнування дамби призвело до миттєвого масштабного затоплення прилеглих територій, що спричинило масове переміщення людей і порушення місцевих екосистем, знищення середовища проживання багатьох видів і суттєвої зміни ландшафту. Крім того, паводкові води, поширили забруднювачі з промислових і сільськогосподарських джерел, які раніше були локалізовані, створюючи додаткові загрози якості води та біорізноманіттю в регіоні. Вищенаведене вказує на складність взаємодії між інфраструктурою, екологічним захистом і регіональною безпекою, що зумовлює необхідність інтегрованих стратегій управління ключовими природними ресурсами. Аналіз інциденту на Каховській ГЕС демонструє ризики для екосистеми, що можуть виникати внаслідок військових конфліктів, підкреслюючи критичну важливість захисту інфраструктурних об'єктів від воєнних загроз з метою запобігання екологічним та продовольчим катастрофам.

Інформацію про зміни показників очищення та відновлення забрудненої прісної води слід накопичувати для системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою за допомогою специфічних системи, зокрема: систем дистанційного зондування та супутникового моніторингу, які дозволяють стежити за великими територіями і виявляти зміни у водних ресурсах з часом; стаціонарних та портативних вимірювальних станцій для збору даних про фізико-хімічний стан води, такі як рН, рівень розчинених речовин, температуру води та інші показники; біологічного моніторингу, який включає оцінку населення водних організмів та

їх здоров'я, що дозволяє отримати інформацію про біологічну інтегритетність екосистеми; систем моделювання та прогнозування з використанням математичних та комп'ютерних моделей для оцінки потенційного впливу різних сценаріїв та забруднювачів на водні ресурси, тощо.

Запропоновані напрями активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у воєнний та післявоєнний період потребують синергетичного підходу до виконання поставлених завдань щодо ініціації та впровадження окремих пропозицій. Така синергія потребує об'єднання зусиль між міністерствами та департаментами публічних органів управління, залучення органів місцевого самоврядування та громадськості, а також законодавчого закріплення напрямів державної політики шляхом розроблення спеціального нормативно-правового забезпечення, що регламентуватиме порядок її впровадження.

5.3. Розвиток громадського моніторингу функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни

Громадський моніторинг, як специфічний процес, що покликаний забезпечити виконання кількох принципів ефективного державного управління, повинен базуватися на безперервному спостереженні за дією механізмів державного управління з метою їх своєчасної діагностики, аналітики та коригування. Забезпечення громадського моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою на засадах гласності, відкритості, прозорості, партнерстві та безперервному зворотному зв'язку з громадськістю є складним, багатогранним процесом, що потребує формування комплексної динамічної інформаційної бази накопичувального типу, яка відповідатиме методологічному забезпеченню загальної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Існуючі на сьогодні системи моніторингу державного управління зосереджені на

спостережені за окремими сферами державного управління (фінансовий моніторинг, моніторинг надання адміністративних послуг, моніторинг органів місцевого самоврядування, моніторинг інформаційного простору, тощо), тому алгоритми їх функціонування не можуть бути прямо імплементованими у систему громадського моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, як однією із найуразливіших сфер державного управління умовах війни. На сьогодні потреба у формуванні такої системи зумовлена наявністю прогалин у системі державного управління, що проявляються через низьку результативність діючого законодавства та програм державної підтримки у сфері продовольчої безпеки, відсутність поетапного спостереження за перебігом виконання заходів державного управління та співставлення з очікуваними результатами у розрізі поставлених завдань на певний період з боку зацікавлених представників суспільства, а також необхідністю оперативного реагування на суспільні скарги і пропозиції щодо ефективності економічного механізму державного управління продовольчою безпекою.

Дослідженням питань організації громадського моніторингу процесів державного управління присвячено праці вчених Н.І. Ільчанінової, В. Купрій, Т.В. Маматової, В.І. Николаєвої, Л. Паливоди, А.В. Петриків, Ю.П. Шарова, тощо, які підкреслюють необхідність здійснення громадського моніторингу. Зокрема науковці В. Купрій та Л. Паливода висвітлюють методологічні та організаційні аспекти підготовки та проведення громадського моніторингу та громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади, особливу увагу приділяючи визначенню ролі і місця громадського моніторингу та громадської експертизи в забезпеченні належного врядування органів місцевого самоврядування [113, с. 8-15]. В.І. Николаєва розглядає громадський моніторинг як ефективний інструмент мінімізації ризиків у державному управлінні [136, с. 111-115]. Частина авторів зосереджує увагу на проблемах моніторингу надання адміністративних послуг. Зокрема вчені Ю. П. Шаров та Т.В. Маматова, досліджуючи питання моніторингу надання адміністративних послуг, вказують

на наявність таких основних проблем, як складність процедур, великі черги, відсутність належної інформації, незручний режим роботи адміністративних органів відсутність чітких, прозорих механізмів отримання зворотного зв'язку від мешканців [455, с. 25]. Н.І. Ільчанінова визначає метою проведення громадського моніторингу надання державних адміністративних послуг аналіз громадської думки відносно існуючих проблем в організації надання адміністративних послуг, проведення об'єктивного дослідження діяльності, органів публічного управління, що в подальшому мінімізує загрозу суб'єктивного підходу, наближення суб'єктів надання послуг до визнання громадських потреб [81, с. 135]. А.В. Петриків пропонує з метою залучення громадськості до здійснення результативного моніторингу діяльності органів місцевого самоврядування організувати роботу із врахуванням наступних чинників: зацікавленості та активної підтримки реалізації проектів громадського моніторингу з боку органів місцевого самоврядування; високого рівня комунікації між представниками місцевої влади та громадськими організаціями в процесі проведення моніторингу; залучення безпосередніх споживачів адміністративних послуг до реалізації проектів в якості волонтерів; залучення фінансової та технічної допомоги міжнародних донорських організацій для реалізації громадських моніторингових проектів [150, с. 18]. Загалом праці вчених доводять важливість здійснення громадського моніторингу державного управління та вирішують ряд завдань, що пов'язаних із його організацією, проте нерозв'язними залишаються проблеми організації громадського моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни.

Громадський моніторинг державного управління в різних країнах передбачає різні стратегії підтримки прозорості, підзвітності та участі громадян у процесах управління. У Фінляндії моніторинг громадської довіри та задоволеності державними послугами є важливими показниками ефективного управління. Громадяни Фінляндії демонструють високий рівень довіри до державних установ і загалом задоволені державними послугами, такими як освіта та охорона здоров'я, що підтримується активним залученням населення

до процесів прийняття рішень. Фінляндія використовує передові практики управління, зокрема просування етичного використання штучного інтелекту та суворі правила проти неналежного політичного впливу, що зміцнює довіру громадськості до діяльності уряду. Фінляндія має винятково високі показники задоволеності населення державними послугами. За оцінками, 85% і 82% задоволені освітньою та судовою системами відповідно, що значно перевищує відповідні середні показники в країнах Організації економічної співпраці та розвитку (ОЕСР). Понад дві третини фінів (70%) повідомили, що задоволені системою охорони здоров'я, що трохи вище середнього показника по ОЕСР (68%). Поряд із цим слід відмітити, що незважаючи на сильні сторони такого підходу, імплементації досвіду громадського моніторингу державного управління Фінляндії потребує потужної серверної підтримки для уникнення перевантаженості та уповільнення функціональних процесів через велику кількість учасників у процесах спільного прийняття рішень. Відтак для адаптації даної системи в Україні важливим є розподіл громадського моніторингу за сферами суспільного життя, що сприятиме розвантаженню баз даних та серверів.

У Франції, Німеччині та інших країнах ОЕСР подібні механізми прозорості та залучення громадськості використовуються для підтримки належного управління. Вони передбачають створення середовища, у якому громадян заохочують брати участь у суспільному житті та впливати на політику, яка їх стосується, хоча конкретні практики відрізняють залежно від місцевих умов і урядової структури. У Франції є чітко визначені канали для громадського звернення та звітності, включаючи петиції та публічні обговорення. Сильна юридична основа сприяє захисту прав громадян на участь в управлінні. Проте висока бюрократизація перешкоджає швидкості та ефективності громадського моніторингу, а громадські ініціативи зтикаються з політичними перешкодами. Німеччина має сильні традиції громадського контролю, підтримувані активними медіа, а законодавство про прозорість забезпечує громадянам доступ до державної інформації, проте комплексність федеральної системи управління ускладнює координацію громадського моніторингу на різних рівнях влади.

Громадський моніторинг у США є багатограним, залучаючи різні контрольні організації та громадські групи, які забезпечують підзвітність уряду, уряд США також бере участь у численних громадських консультаціях і використовує цифрові платформи для покращення доступу до урядових даних і сприяння участі громадськості в управлінні. Крім цього в США розвинена система правових інструментів для громадського контролю, включаючи «Закон про свободу інформації», відтак медіа і громадянське суспільство активно беруть участь у моніторингу урядових дій, проте вулика кількість політичних партій впливає на об'єктивність та ефективність громадського контролю, особливо на вищих рівнях влади.

Канада, як і Фінляндія, наголошує на ролі суспільного задоволення та довіри до ефективності уряду. Урядування в Канаді часто включає широкі громадські консультації та ініціативи щодо прозорості, спрямовані на залучення різних голосів до процесу розробки політики, особливо в сферах, що стосуються екологічного врядування та прав корінного населення. Канада активно використовує громадські обговорення та консультації для залучення громадян у процес прийняття політичних рішень, особливо в сферах екології та прав корінних народів. Є системи звітності та прозорості, які дозволяють громадянам відстежувати урядові дії, але, попри загальну ефективність, іноді громадський вплив ти обмежений складнощами в організації масштабних обговорень і забезпечення участі віддалених та менш доступних спільнот.

Хоча Японія має інший культурний та адміністративний контекст, вона також надає пріоритет громадській довірі та має механізми залучення громадян до управління, включаючи регулярні консультації з громадськістю та зусилля, спрямовані на те, щоб зробити діяльність уряду більш прозорою та відповідати потребам суспільства. У Японії добре розвинута система громадського моніторингу, яка включає активну участь громадськості через онлайн-платформи та публічні слухання. Держава надає значні ресурси для забезпечення доступу до інформації і сприяння громадському контролю, проте висока ступінь

формалізації та ієрархічність іноді стримують спонтанну громадську активність та критику, обмежуючи глибину та ефективність громадського контролю.

Загалом уряди досліджених країн визнають важливість громадської довіри та участі громадян у підвищенні ефективності державного управління та прагнуть підтримувати чутливу та підзвітну систему управління, впроваджуючи актуальні форми громадського моніторингу та залучення. Дослідження практики громадського моніторингу державного управління наведених країн свідчить про використання різноманітних підходів, які залежать від їхніх політичних систем, культурних особливостей та історичних контекстів, проте кожна з них прагне до залучення громадськості для забезпечення більш прозорого та відповідального управління, хоча й стикається з певними викликами і обмеженнями у цьому процесі.

Порівнюючи практику громадського моніторингу державного управління досліджених країн з високорозвиненою економікою та країн, що розвиваються, слід зазначити, що вищенаведені проблеми перших є незначними та з кожним роком зводяться до мінімуму, а шляхи покращення системи громадського моніторингу можуть бути використані для побудови та удосконалення громадського моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в Україні.

Важливою передумовою забезпечення ефективності функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни є запровадження дієвої системи моніторингу, що включає громадський. Складність здійснення громадського моніторингу зумовлена багатозадачністю та мультиструктурністю даного процесу. Система громадського моніторингу економічного механізму державного управління в даному випадку повинна базуватися на інтеграції усіх показників продовольчої безпеки, на які реалізація тих чи інших його інструментів здатна вплинути. Відтак необхідним є групування показників у розрізі складових продовольчої безпеки, що становить одну із структур системи громадського моніторингу. Наступним важливим моментом при формуванні такої системи є врахування дії економічного

механізму державного управління продовольчою безпекою, що проявляється через роботу органів державної влади, діюче законодавство та програми державної підтримки у сфері забезпечення продовольчої безпеки, які в комплексі становлять іншу структуру – структуру об'єктів громадського моніторингу. Окрім цього важливою є і структура суб'єктів громадського моніторингу, що забезпечують всебічне оцінювання об'єктів у розрізі елементів державного управління. Така структура повинна включати представників органів влади (для можливості моніторингу внутрішніх проблем функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою), представників підприємств (для можливості моніторингу реалізації економічного механізму на практиці у роботі продовольчого сектору) та представників споживачів (для моніторингу дії економічного механізму з позиції споживача). Забезпечення виконання поставлених завдань повинно базуватися на розробці специфічної моделі, що враховуватиме весь спектр проявів економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у розрізах зазначених структур. З метою реалізації наведеного розроблено мультиструктурну нейромережеву модель системи громадського моніторингу функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни (Рис. 5.3).

Модель побудована в межах програмного продукту Gliffy Pricing для створення UML діаграм, що використовується розробниками програмного забезпечення для візуалізації процесів та роботи систем. Такий підхід дозволить спростити процес розробки онлайн програми для здійснення громадського моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Алгоритми відображені в межах запропонованої моделі можна описати у вигляді вертикальних та горизонтальних взаємозв'язків між вузлами в межах об'єктів, суб'єктів та опцій моделі. Горизонтальні алгоритми описують рух інформаційного потоку користувача, а вертикальні - системи.

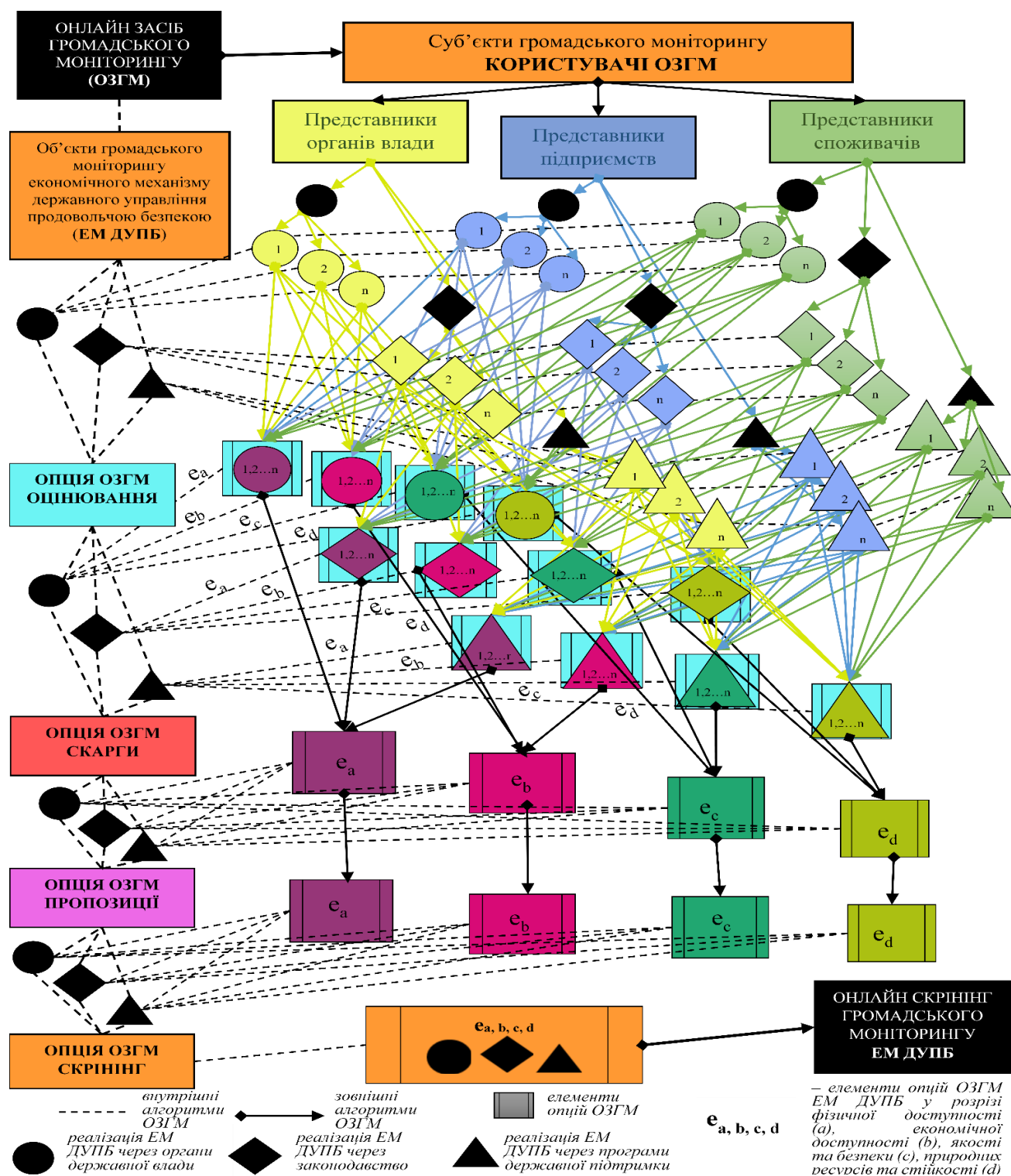

Рис. 5.3. Мультиструктурна нейромережева модель системи громадського моніторингу функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни

Примітка: розроблено автором

З метою візуалізації інтерфесу платформи ОЗГМ на базі програмного продукту MS Excel розроблено прототип потенційної платформи, що демонструє її структуру та принцип роботи. Відтак, з метою встановлення відповідальності за достовірність внесеної в систему інформації онлайн засіб громадського моніторингу (ОЗГМ) передбачатиме реєстрацію користувача за відповідними параметрами після чого користувач може увійти в систему через відповідну категорію: як представник органів державної влади у сфері продовольчої безпеки, як представник підприємств продовольчого сектору або як представник споживачів, для якого держава виступає гарантом продовольчої безпеки, що відображено на рисунку 5.4.

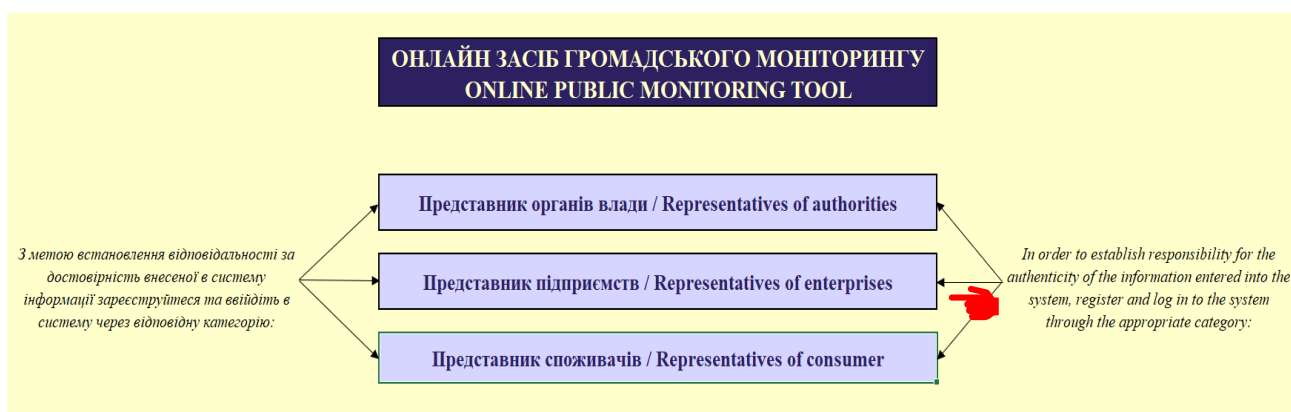

Рис. 5.4. Інтерфейс прототипу платформи ОЗГМ, меню – реєстрація, вхід
Примітка: розроблено автором

Обравши свою категорію користувач матиме можливість обирати конкретні об'єкти громадського моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, якими, в межах запропонованої моделі, виступають органи державної влади, діюче законодавство та програми державної підтримки, через які проявляється дія економічного механізму державного управління продовольчою безпекою (рис. 5.5).

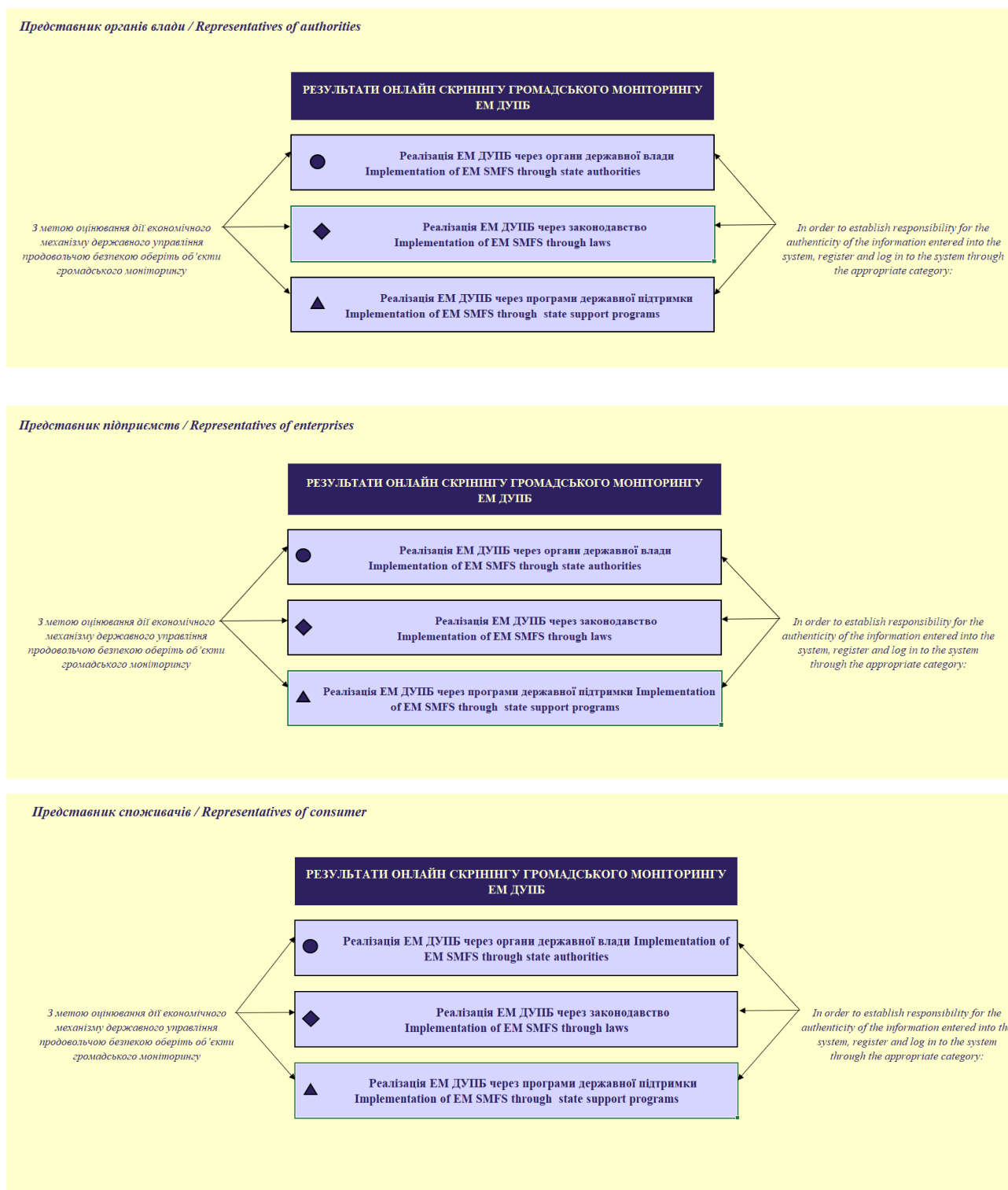

Рис. 5.5. Інтерфейс прототипу платформи ОЗГМ, меню – вибір категорії користувача

Примітка: розроблено автором.

Обравши відповідний об'єкт (для прикладу: ▲ - «Діючі програми державної підтримки») (рис. 5.6) користувач з доступного переліку зможе обрати конкретну програму (для прикладу: ▲ - «Умовна програма державної

підтримки № 1») та опцію ОЗГМ, якою бажає скористатись (для прикладу: «Опція ОЗГМ - оцінювання») (рис. 5.7).

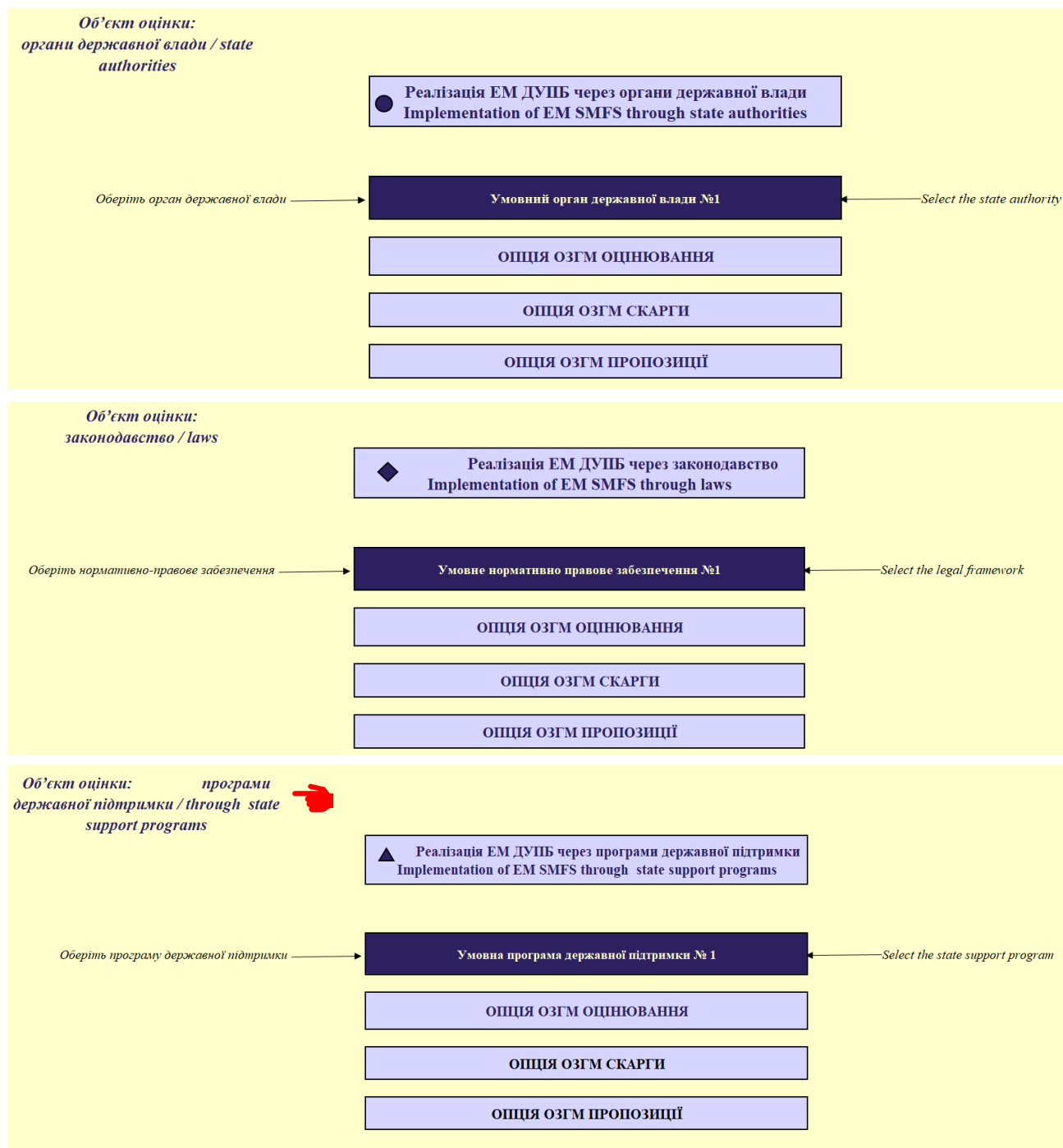

Рис. 5.6. Інтерфейс прототипу платформи ОЗГМ, меню – вибір опції ОЗГМ
Примітка: розроблено автором.

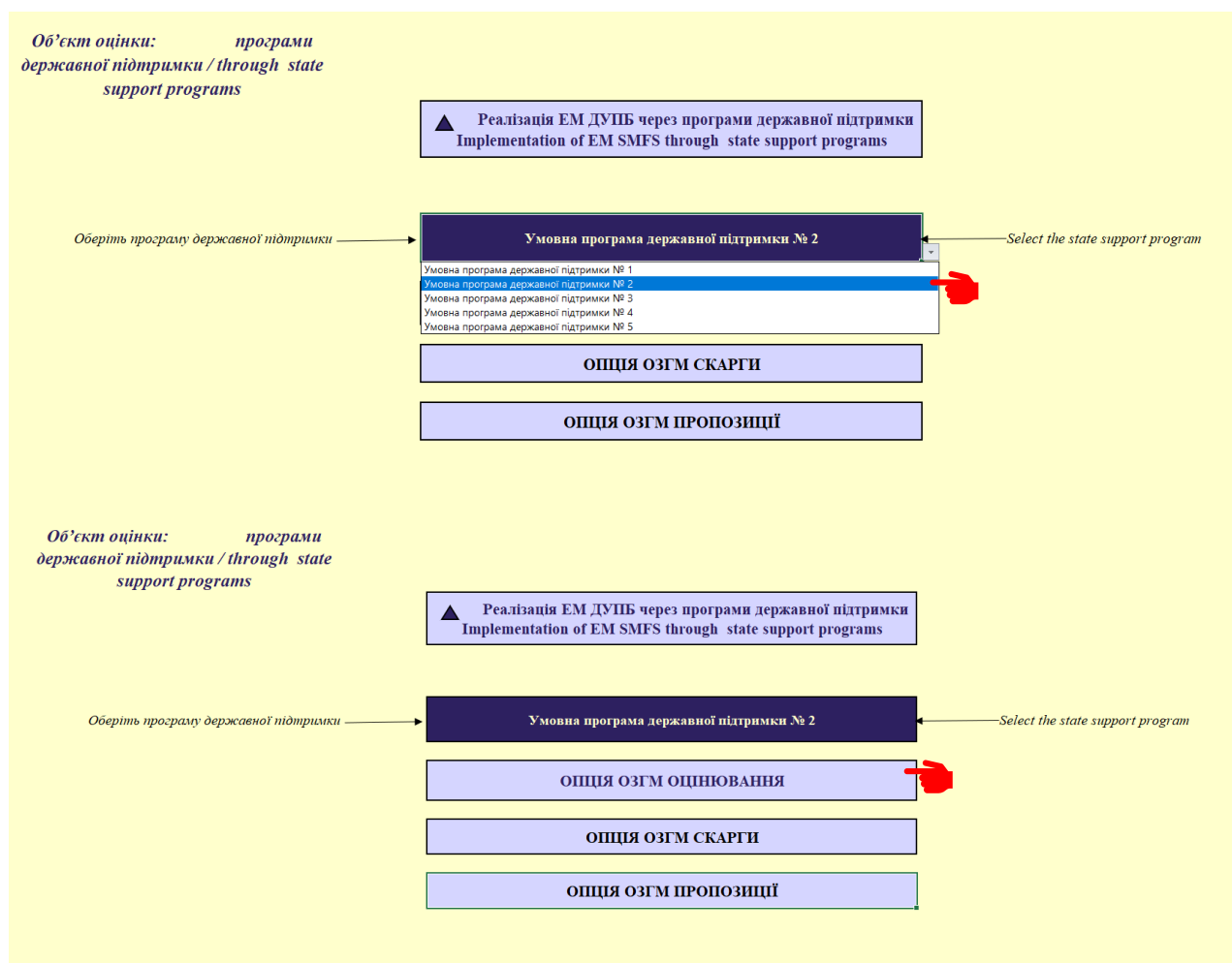

Рис. 5.7. Інтерфейс прототипу платформи ОЗГМ, меню – вибір об'єкта оцінки.
Примітка: розроблено автором

Після цього на екрані ОЗГМ з'являється перелік питань щодо яких необхідно зробити оцінювання. Питання формуватимуться таким чином, щоб прослідкувався безпосередній вплив відповідей на конкретні показники системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Відтак функціонування конкретних органів державної влади, законодавства чи програм підтримки, що позиціонуються як інструменти економічного механізму державного управління продовольчою безпекою мають моніторитись у розрізі відповідних показників впливу на стан продовольчої безпеки (e_a - фізичної доступності, e_b - економічної доступності, e_c - якості та безпеки, e_d - природних ресурсів та стійкості) (рис. 5.8).

Оцініть ЕМДУПБ за шкалою від 1 до 5 давши відповіді на питання

Питання	Оцінка
...умовна скарга № 1	2
...умовна скарга № 2	3
...умовна скарга № 3	4
...умовна скарга № 4	1
...умовна скарга № 5	2
...умовна скарга № 6	3
...умовна скарга № 7	4
...умовна скарга № 8	5

Rate the EM SMFS by answering the questions on a scale from 1 to 5

ОПЦІЯ ОЗГМ СКАРГИ

ОПЦІЯ ОЗГМ ПРОПОЗИЦІЇ

РЕЗУЛЬТАТИ ОНЛАЙН СКРІНІНГУ ГРОМАДСЬКОГО МОНІТОРИНГУ ЕМ ДУПБ

Рис. 5.8. Інтерфейс прототипу платформи ОЗГМ, меню – оцінювання ЕМДУПБ
Примітка: розроблено автором.

За аналогією із випадваючого списку в межах конкретного об'єкту моніторингу користувач зможе обирати типові скарги, що мають негативний вплив на конкретні показники, чи пропозиції, що сприятимуть їх позитивній динаміці, що відображено на рис 5.9.

ОПЦІЯ ОЗГМ СКАРГИ

РЕЗУЛЬТАТИ ОНЛАЙН СКРІНІНГУ ГРОМАДСЬКОГО МОНІТОРИНГУ ЕМ ДУПБ

Оберіть тип скарги з числа запропонованих

Варіанти

...умовна скарга № 1
...умовна скарга № 2
...умовна скарга № 3
...умовна скарга № 4
...умовна скарга № 5
Варіанти

власний варіант скарги

Select the type of complaint from among the ones offered

Рис. 5.9. Інтерфейс прототипу платформи ОЗГМ, меню – формування скарг
Примітка: розроблено автором.

Нетипові скарги і пропозиції за наявності вноситимуться в окрему комірку та розпізнаватимуться з метою подальшого додавання до типових та розширення можливостей всебічного охоплення існуючих проблеми і їх розв'язань, що потребує використання штучних нейронів при розробці ОЗГМ. Важливість

використання штучних нейронів при розробці ОЗГМ підсилюється необхідністю безперервної синхронізації інформації про нові об'єкти громадського моніторингу та розпізнавання їх впливу на конкретні показники функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Поряд із цим для забезпечення прозорості, публічності та доступності моніторингу користувач зможе ознайомитися із результатами онлайн скринінгу громадського моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою станом на певну дату, що включатиме інформацію про дію економічного механізму щодо продовольчої безпеки у межах роботи органів державної влади, діючого законодавства та перебіг реалізації програм державної підтримки у даній сфері (рис. 5.10).

Рис. 5.10. Інтерфейс прототипу платформи ОЗГМ, меню – результати онлайн скринінгу

Примітка: розроблено автором.

Водночас для оцінки рівня ефективності економічного механізму державного управління продовольчою безпекою на основі даних про місце

розташування користувачів у меню карта відобразатиметься картографічна діаграма з регіональним розподілом показників (рис. 5.11).

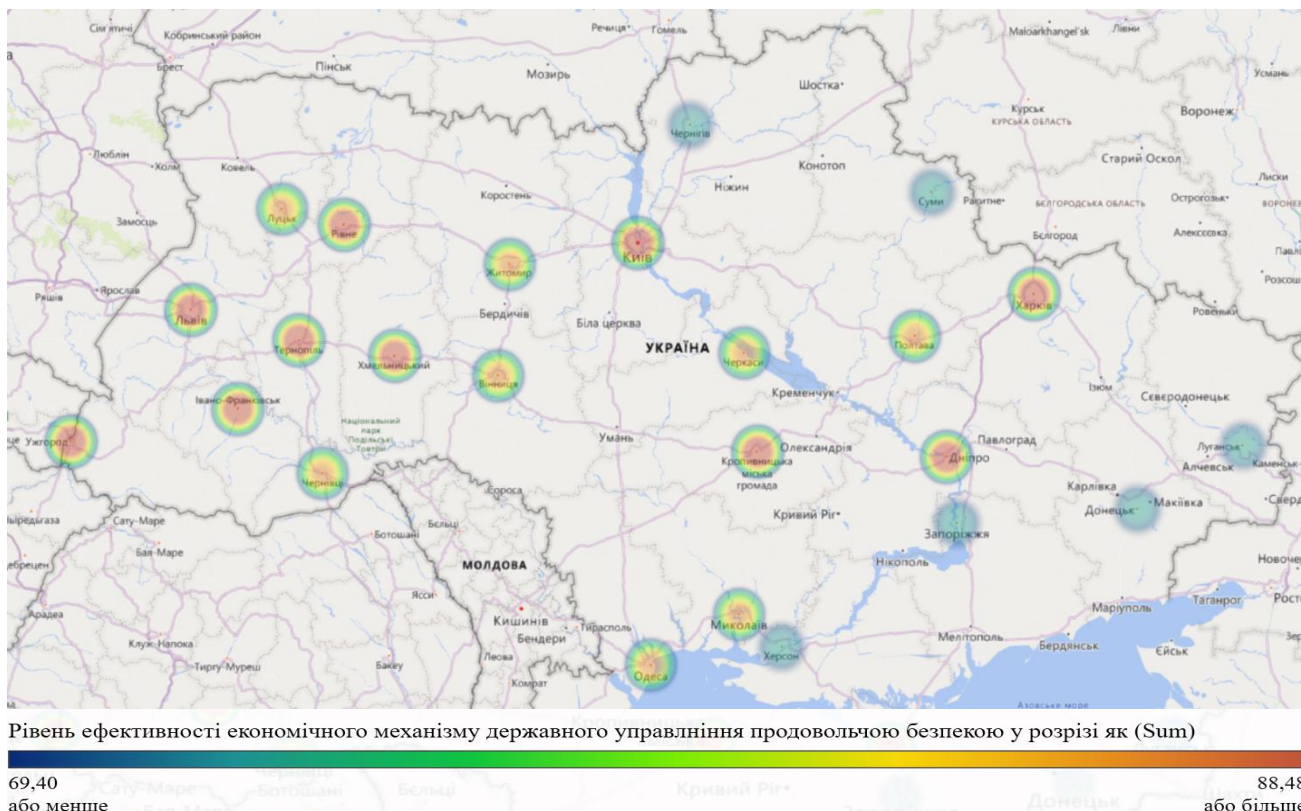

Рис. 5.11. Інтерфейс прототипу платформи ОЗГМ, меню – карта.

Примітка: розроблено автором

Розрахунок вихідних показників, що підсумовують результати громадського моніторингу слід розраховувати за формулою 5.2:

$$P_{EMДУПБ}^{ГМ} = \sum_{i=1}^n (P_{EMФД}^{ГМ} + P_{ЕМЕД}^{ГМ} + P_{ЕМЯБ}^{ГМ} + P_{СПР}^{ГМ}) / n, \quad (5.2)$$

де $P_{EMФД}^{ГМ}$ - рівень ефективності економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у розрізі забезпечення фізичної доступності, $P_{ЕМЕД}^{ГМ}$ - рівень ефективності економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у розрізі забезпечення економічної доступності, $P_{ЕМЯБ}^{ГМ}$ - рівень ефективності економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у розрізі забезпечення якості та безпеки продовольства,

R_{EMSPR}^{GM} - рівень ефективності економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у розрізі забезпечення стійкості природних ресурсів.

У свою чергу R_{EMFD}^{GM} визначається як співвідношення загальної кількості балів отриманих при оцінці економічного механізму у розрізі компонентів державного управління до максимально можливої кількості балів за даним напрямом (формула 5.3):

$$R_{EMFD}^{GM} = \left(\frac{R_{EMFD}^{GMDO}(\text{факт})}{R_{EMFD}^{GMDO}(\text{мах})} * 100 + \frac{R_{EMFD}^{GMDR}(\text{факт})}{R_{EMFD}^{GMDR}(\text{мах})} * 100 + \frac{R_{EMFD}^{GMDP}(\text{факт})}{R_{EMFD}^{GMDP}(\text{мах})} * 100 \right) / 3 \quad (5.3)$$

де R_{EMFD}^{GMDO} рівень ефективності економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у розрізі забезпечення фізичної доступності за напрямом оцінки органів державного управління (ДО) за фактичним (факт) та максимальним (мах) значенням, R_{EMFD}^{GMDR} рівень ефективності економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у розрізі забезпечення фізичної доступності за напрямом оцінки державних регламентів (ДР) за фактичним (факт) та максимальним (мах) значенням, R_{EMFD}^{GMDP} рівень ефективності економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у розрізі забезпечення фізичної доступності за напрямом оцінки державної політики (ДП) за фактичним (факт) та максимальним (мах) значенням.

За аналогією попереднього показника визначаються і показники R_{EMED}^{GM} (у розрізі забезпечення економічної доступності), R_{EMJAB}^{GM} (у розрізі забезпечення якості та безпечності продовольства) та R_{EMSPR}^{GM} (у розрізі забезпечення стійкості та адаптивності природних ресурсів), що відображають формули 5.4, 5.5, 5.6:

$$R_{EMED}^{GM} = \left(\frac{R_{EMED}^{GMDO}(\text{факт})}{R_{EMED}^{GMDO}(\text{мах})} * 100 + \frac{R_{EMED}^{GMDR}(\text{факт})}{R_{EMED}^{GMDR}(\text{мах})} * 100 + \frac{R_{EMED}^{GMDP}(\text{факт})}{R_{EMED}^{GMDP}(\text{мах})} * 100 \right) / 3 \quad (5.4)$$

$$R_{EMJAB}^{GM} = \left(\frac{R_{EMJAB}^{GMDO}(\text{факт})}{R_{EMJAB}^{GMDO}(\text{мах})} * 100 + \frac{R_{EMJAB}^{GMDR}(\text{факт})}{R_{EMJAB}^{GMDR}(\text{мах})} * 100 + \frac{R_{EMJAB}^{GMDP}(\text{факт})}{R_{EMJAB}^{GMDP}(\text{мах})} * 100 \right) / 3 \quad (5.5)$$

$$P_{\text{ЕМЕД}}^{\text{ГМ}} = \left(\frac{P_{\text{ЕМСПР}}^{\text{ГМДО}}(\text{факт})}{P_{\text{ЕМСПР}}^{\text{ГМДО}}(\text{мах})} * 100 + \frac{P_{\text{ЕМСПР}}^{\text{ГМДР}}(\text{факт})}{P_{\text{ЕМСПР}}^{\text{ГМДР}}(\text{мах})} * 100 + \frac{P_{\text{ЕМСПР}}^{\text{ГМДП}}(\text{факт})}{P_{\text{ЕМСПР}}^{\text{ГМДП}}(\text{мах})} * 100 \right) / 3 \quad (5.6)$$

Такий підхід дозволяє розглядати зазначені показники групуючи їх відповідно до цілей управління та потребі кінцевого користувача в розрізах вихідної інформації, зокрема у розрізі кожного окремого виду продовольчої безпеки, компонентів державного управління, регіональної приналежності.

Запропонована мультиструктурна нейромережева модель системи громадського моніторингу сприятиме розробці програмного забезпечення, що дозволить здійснювати громадський онлайн моніторинг функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в реальному часі, оперативно реагувати на наявні проблеми та знаходити шляхи їх розв'язання для подолання продовольчої кризи та попередження її виникнення у майбутньому.

Висновки за розділом 5

1. Імплементация міжнародного досвіду використання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в Україні характеризується низкою перспективних аспектів, зокрема щодо антикризового управління через адаптацію кращих практик застосування інструментів та методів державного управління, що сприятиме зменшенню вразливості продовольчої системи в умовах економічних шоків та збройних конфліктів. Імплементация міжнародного досвіду вимагає комплексного підходу, який враховує специфіку національної економіки, поточний соціально-економічний контекст і потреби населення. Протягом останніх років застосування цілеспрямованого підходу до управління продовольчою безпекою дозволило країнам комплексно розв'язувати продовольчі проблеми, відтак цінними є державні політики країн, що орієнтовані не на окремі складові продовольчої

безпеки, а на її цілісне сприйняття як системи, управління якою потребує синергії усіх інструментів економічного механізму державного управління.

2. Запропоновано підходи до імплементації міжнародного досвіду застосування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни в умовах протистояння критичним загрозам, отримані в результаті ґрунтовного аналізу міжнародного досвіду країн, що успішно ліквідували загрози, що відображено у розробленій моделі, сприятимуть розробці та впровадженню ефективних інструментів економічного механізму державного управління, покращенню синергетичності взаємозв'язку компонентів державного управління, що, через зазначені індикатори, демонструють ефективність найкращих практик державного управління в галузі продовольчої безпеки. Застосування запропонованих рекомендацій дозволить підвищити ефективність економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та адаптувати його до поточних викликів з метою забезпечення продовольчого суверенітету держави.

3. Напрями активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою України у воєнний та після воєнний період, обґрунтовано у розрізі сфер впливу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та сфер відповідальності за активізацію економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Запропонована матриця налічує 74 базові елементи, які відповідають за активізацію та можуть бути виражені у грошових одиницях, що в сукупності складатиме загальну вартість потреби на реалізацію запропонованих заходів, кожному з елементів якої присвоюються часові параметри, що дозволяє здійснювати моніторинг активізації економічного механізму державного управління у розрізі сфер відповідальності та впливу на стан продовольчої безпеки.

4. Запропоновані напрями активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у воєнний та післявоєнний період потребують синергетичного підходу до виконання поставлених завдань

щодо ініціації та впровадження окремих пропозицій. Така синергія потребує об'єднання зусиль між міністерствами та департаментами публічних органів управління, залучення органів місцевого самоврядування та громадськості, а також законодавчого закріплення напрямів державної політики шляхом розроблення спеціального нормативно-правового забезпечення, що регламентуватиме порядок її впровадження.

5. Доведено, що забезпечення громадського моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою на засадах гласності, відкритості, прозорості, партнерстві та безперервному зворотному зв'язку з громадськістю є складним, багатогранним процесом, що потребує формування комплексної динамічної інформаційної бази накопичувального типу, яка відповідатиме методологічному забезпеченню загальної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою.

6. Виявлено, що існуючі на сьогодні системи моніторингу державного управління зосереджені на спостереженні за окремими сферами державного управління (фінансовий моніторинг, моніторинг надання адміністративних послуг, моніторинг органів місцевого самоврядування, моніторинг інформаційного простору, тощо), тому алгоритми їх функціонування не можуть бути прямо імплементованими у систему громадського моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, як однією із найуразливіших сфер державного управління умовах війни.

7. Досліджено практику громадського моніторингу державного управління зарубіжних країн, що свідчить про використання різноманітних підходів, які залежать від їхніх політичних систем, культурних особливостей та історичних контекстів, проте кожна з них прагне до залучення громадськості для забезпечення більш прозорого та відповідального управління, хоча й стикається з певними викликами і обмеженнями у цьому процесі. Порівнюючи практику громадського моніторингу державного управління досліджених країн з високорозвиненою економікою та країн, що розвиваються, слід зазначити, що вищенаведені проблеми перших є незначними та з кожним роком зводяться до

мінімуму, а шляхи покращення системи громадського моніторингу можуть бути використані для побудови та удосконалення громадського моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в Україні.

8. Розроблено мультиструктурну нейромережеву модель системи громадського моніторингу функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни дозволяє моніторити функціонування визначених органів державної влади, законодавства та програм державної підтримки, спрямованих на реалізацію економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, у розрізі відповідних показників впливу на стан продовольчої безпеки (фізичної та економічної доступності продовольства, його якості та безпеки, а також стійкості та адаптивності природних ресурсів) з регіональним розподілом показників, що забезпечує формування горизонтальних (користувацьких) та вертикальних (системних) інформаційних потоків. Такий підхід дозволяє здійснювати громадський онлайн моніторинг функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в реальному часі, оперативно реагувати на наявні проблеми та знаходити шляхи їх розв'язання для подолання продовольчої кризи та попередження її виникнення у майбутньому.

Наукові результати, висвітлені в розділі 5, опубліковано в працях автора [423; 414271; 407; 415].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі запропоновано вирішення науково-прикладної проблеми, що полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні та розробці системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Результати проведеного дослідження дозволили сформувати наступні висновки та пропозиції.

1. Розроблення системи моніторингу слід ґрунтувати на запропонованому концептуальному підході до визначення понять «державне управління продовольчою безпекою», «економічний механізм державного управління продовольчою безпекою», «система моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою», що базуються на концептуальній моделі дефініції даних понять, де державна політика визначає вектори державного управління, державне регулювання – правопорядок державного управління, публічне адміністрування – відкритість та прозорість державного управління, відтак: *державне управління продовольчою безпекою країни* – це напрям державного управління, спрямований на забезпечення фізичної та економічної доступності якісного та безпечного продовольства органами виконавчої влади у сфері формування продовольчої безпеки, через реалізацію нормативно-правового забезпечення, що регулює відносини у цій сфері; *економічний механізм державного управління продовольчою безпекою* – це взаємозв'язок компонентів державного управління у вигляді органів публічної влади, законодавчих регламентів та державної політики, спрямований на забезпечення впливу на об'єкти економічного механізму за допомогою економічних інструментів методами стимулювання чи примусу для досягнення належного рівня продовольчої безпеки; *система моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою* - це система безперервного спостереження за обґрунтованим набором індикаторів реалізації економічного механізму державного управління спрямованого на забезпечення

фізичної та економічної доступності продовольства, його якості та безпечності, а також стійкості та адаптивності природних ресурсів, що формує інформаційну базу для своєчасного коригування державної продовольчої політики, нормативно-правового та інституційного забезпечення та підтримання національної продовольчої безпеки. Запропоноване атрибутивно-реляційне визначення даних понять є валідним щодо концептуального визначення державного управління у широкому розумінні та базується на врахуванні дихотомічного розподілу окремих ознак, а відтак забезпечує можливість чіткої ідентифікації державного управління продовольчою безпекою країни та економічного механізму державного управління продовольчою безпекою при дослідженні їх ефективності, а також розробці системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою

2. Розв'язання концептуальних проблем функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою слід здійснювати застосовуючи удосконалений підхід до формування ефективної моделі реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, що базуються на покращенні синергетичності взаємозв'язку компонентів державного управління, формуванні певного набору інструментів, спрямованого на досягнення кількісно виражених цілей та завдань, вибору об'єкта та суб'єкта, методу впливу в межах дії економічного механізму, а також індикаторів для моніторингу показників, що свідчать про виконання поставлених цілей та завдань. Такий підхід дозволить адаптувати економічний механізм відповідно до динамічних змін у середовищі, забезпечить підвищення прозорості, підзвітності та ефективності управлінських процесів.

3. Теоретико-методологічні аспекти використані для побудови системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою стали підґрунтям для розроблення адаптивної нейромережевої моделі взаємозв'язку індикаторів моніторингу економічного механізму із системою державного управління продовольчою безпекою, де в межах взаємозв'язків між умовними нейроконтролерами вибудовано нейромережу, яка синхронізує усі

можливі виявлені відхилення перетворюючи їх у необхідні зміни у системі моніторингу. Підхід, що лежить в основі побудови запропонованої моделі, дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення, спрощує пошук нових інструментів економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, підсилює вплив заходів державного управління, спрямованих на забезпечення продовольчої безпеки та сприяє попередженню продовольчої кризи.

4. Удосконалена методологія дослідження міжнародного досвіду застосування та розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, дозволила відтворити модель його розвитку в досліджуваних країнах, візуалізувати отримані результати і виявити вірогідні закономірності, зокрема, дослідити вплив наявних регламентів та органів державного управління, а також напрямів державної політики на окремі складові продовольчої безпеки і її результативний показник у конкретний період часу, а також систематизувати інформацію за необхідними параметрами з метою прийняття управлінських рішень щодо імплементації передового міжнародного досвіду в Україні.

5. Сучасні тенденції та вплив економічного механізму державного управління на агропромисловість, населення та природні ресурси свідчать про наявність значних прогалин у підходах до активізації економічного механізму та слабку дієвість інструментів державного управління особливо у розрізі окремих регіонів, що викликало необхідність удосконалення методики обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, яка інтегрує інформацію, що враховує не лише стан харчової промисловості у розрізі найбільш постраждалих регіонів, але і пріоритетність державної підтримки стратегічно важливих регіонів України для забезпечення продовольчої безпеки на міжнародному рівні. В межах запропонованої методики охарактеризовано 4-ри умовні типи областей за двома коефіцієнтами регіональної пріоритетності та візуалізовано 3 рівні регіональної пріоритетності за цих умов. Запропоновано використовувати рейтинговий

коефіцієнт регіональної пріоритетності у системі моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою для дослідження змін у пріоритетах державної підтримки за рахунок різних факторів, що сприятиме реалізації раціонального підходу до розподілу та використання обмежених фінансово-економічних ресурсів держави для забезпечення продовольчої безпеки.

6. Підходи до удосконалення державної політики та нормативно-правового забезпечення у сфері продовольчої безпеки, що базуються на результатах SWOT-аналізу слід застосовувати для підвищення ефективності функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та системи його моніторингу, що потребує покращення координації між галузевими законами та державною продовольчою політикою, взаємодії між рівнями влади, бізнесом, громадськістю, а також міжнародними організаціями для забезпечення стійкості та розвитку продовольчої безпеки.

7. Функціонування органів публічної влади в межах реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, за результатами проведеного аналізу, свідчать необхідність розвитку підходів до забезпечення цифрової освіти держслужбовців, зокрема визначено ключові імперативи розвитку цифрової освіти та характеризувано ефекти від застосування цифрових компетентностей у практичній діяльності держслужбовців у сфері продовольчої безпеки, що сприятимуть ефективній взаємодії органів державного управління та закладів освіти для розвитку цифрової освіти держслужбовців у контексті забезпечення функціонування системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, ефективність якої прямо залежить від здатності державних службовців використовувати сучасні цифрові технології для спрощення процесу накопичення, обробки та зберігання інформації про процеси, що забезпечують реалізацію цього механізму.

8. Підходи до моделювання детермінантних факторів для побудови системи моніторингу економічного механізму державного управління

продовольчою безпекою, застосовані в процесі дослідження, дозволили сформувавши причинно-наслідкову модель дослідження проблеми зниження глобального індексу продовольчої безпеки, а також динамічну регресійну модель для кількісної оцінки впливу факторів на стан продовольчої безпеки. Наведене стало підґрунтям для формування дводольного орієнтованого графа бінарного транзитивного відношення «виконавці-завдання» множини елементів державного управління продовольчою безпекою з метою забезпечення можливості подальшої автоматизації опрацювання великих масивів даних управлінських процесів.

9. Обґрунтування сучасних моделей моніторингу державного управління дозволило виокремити низку аспектів, які слід врахувати при побудові системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, зокрема це визначення чітких цілей та показників, інтеграція та узгодженість даних, розвиток цифрових платформ та інструментів, залучення громадськості та підтримка зворотного зв'язку, регулярне оновлення системи моніторингу, а також міжнародне співробітництво в контексті обміну досвідом щодо покращення функціонування системи. Водночас сферичну модель індикативної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, що розроблено із врахуванням програмно-цільового підходу, забезпечує впорядкування усіх елементів системи, дозволяє моніторити весь набір індикаторів, сприяє комплексній взаємодії між усіма елементами системи у розрізі складових продовольчої безпеки та визначенню рівня ефективності реалізації економічного механізму державного управління, що у свою чергу дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо розробки державної продовольчої політики, сприяє контролю її ефективності, раціональному плануванню та розподілу національних обмежених ресурсів, підвищенню легітимності та прозорості урядових дій та відповідальності перед громадськістю.

10. Підходи до імплементації міжнародного досвіду застосування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни

в умовах протистояння критичним загрозам, отримані в результаті ґрунтового аналізу міжнародного досвіду країн, що успішно ліквідували загрози, сприятимуть розробці та впровадженню ефективних інструментів економічного механізму державного управління, покращенню синергетичності взаємозв'язку компонентів державного управління, що, через зазначені індикатори, демонструють ефективність найкращих практик державного управління в галузі продовольчої безпеки. Застосування запропонованих рекомендацій дозволить підвищити ефективність економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та адаптувати його до поточних викликів з метою забезпечення продовольчого суверенітету держави.

11. Напрями активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою України у воєнний та після воєнний період, обґрунтовано у розрізі сфер впливу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та сфер відповідальності за активізацію економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Запропонована матриця налічує 74 базові елементи, які відповідають за активізацію та можуть бути виражені у грошових одиницях, що в сукупності складатиме загальну вартість потреби на реалізацію запропонованих заходів, кожному з елементів якої присвоюються часові параметри, що дозволяє здійснювати моніторинг активізації економічного механізму державного управління у розрізі сфер відповідальності та впливу на стан продовольчої безпеки.

12. Запропонована мультиструктурна нейромережева модель системи громадського моніторингу функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни дозволяє моніторити функціонування визначених органів державної влади, законодавства та програм державної підтримки, спрямованих на реалізацію економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, у розрізі відповідних показників впливу на стан продовольчої безпеки (фізичної та економічної доступності продовольства, його якості та безпеки, а також стійкості та

адаптивності природних ресурсів) з регіональним розподілом показників, що забезпечує формування горизонтальних (користувацьких) та вертикальних (системних) інформаційних потоків. Такий підхід дозволяє здійснювати громадський онлайн моніторинг функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в реальному часі, оперативно реагувати на наявні проблеми та знаходити шляхи їх розв'язання для подолання продовольчої кризи та попередження її виникнення у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агакерімова Р. Вплив війни в Україні на національну та глобальну продовольчу безпеку. *Економіка та суспільство*, Вип. 50. 2023. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-53> (дата звернення: 05.06.2023)
2. Акімова Л. М. Концептуальні засади розробки механізму державного управління забезпеченням економічної безпеки держави. Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: зб. тез доп. II Всеукр. наук.-практ. конф (Vol. 19, pp. 166-169).
3. Аніщенко О. Тренди освіти дорослих: реалії та перспективи / Олена Аніщенко. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету: зб. наук. пр. / за ред. І.П. Аносова. Мелітополь : Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015. № 2 (15). С. 155-160. URL: https://lib.iitta.gov.ua/106510/1/Anishchenko%20O.V.%20_%20Adult%20education%20trends.pdf (дата звернення: 02.06.2023)
4. Артеменко Л. Б. Продовольча безпека України в умовах військової агресії: стан та перспективи. Соціально-економічні проблеми і держава (електронний журнал). 2023. Вип. 1 (28). Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя. <https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/42851/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%28%D0%B6.%202023%29.pdf>. (дата звернення: 02.06.2022)
5. Бабич М. М. Нормативно-правове регулювання продовольчої безпеки в країнах Європейського союзу. Молодий вчений, (1 (1)), 2015. С. 41-46. <http://surl.li/rjwqt> (дата звернення: 02.01.2024)
6. Бакуменко В., Безносенко А., Варзар І., Князев В., Кравченко С., Штика Л. Державне управління: Словник-довідник. Київ: Видавництво УАДУ. 2002 р. 228с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Bakumenko_Valerii/Derzhavne_upravlinnia_Slovnyk-dovidnyk/ (дата звернення: 02.02.2024)

7. Барзилович А. Інноваційні інструменти державного регулювання ринку медичних послуг. Наукові перспективи, (5 (5)). 2020. С. 327-340. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/download/75/75> (дата звернення: 02.02.2024)
8. Басюркіна Н. Й. Теоретичні засади створення організаційно-економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки регіону. Вісник соціально-економічних досліджень, (41 (2)), (2011).160-169. URL: <http://surl.li/pdbnn> (дата звернення: 22.01.2024)
9. Безус Р. М., Курбацька Л. М., Кадирус І. Г. Сучасні тенденції функціонування та розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Агросвіт. № 10. (2019). С. 3–10.
10. Бережна Т. Завдяки урядовій програмі релокації збережено понад 35 тисяч робочих місць. Новини Міністерства економіки України. Офіційна сторінка Міністерства економіки України. 2022. 25 лист. URL: <http://surl.li/erixv> (дата звернення: 22.06.2023)
11. Бережнюк І.Г., Джумурат О.В. Систематизація класифікаційних ознак митних ризиків. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. 2013. Вип. 4 (41). С. 85–89.
12. Білик О. Казаков Р. Сутність інновацій у публічному управлінні: теоретичний аспект. Наукові інновації та передові технології, 5 (33) 2024. С. 77-87. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/download/11286/11345> (дата звернення: 02.05.2024)
13. Білянський Ю. О. Інституційне забезпечення розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств в умовах євроінтеграції. [Текст] : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Поділ. держ. аграр.-техн. ун-т. Київ, 2020. 292 с. URL: <https://www.pdatu.edu.ua/images/naukova-miznarodna-diyalnist/svr/dissertaciya-bilyanskyi2.pdf> (дата звернення: 02.10.2023)
14. Богданенко А. І. Становлення системи інвестиційної діяльності в житлове будівництво. URL:<https://maup.com.ua/assets/files/expert/3/10.pdf> (дата звернення: 02.10.2022)

15. Бодик О. П., Шередека Г. В., Салагуб Л. І. На шляху до навчання у цифровому просторі: підготовка вчителів та державних службовців у системі освіти дорослих. Витоки педагогічної майстерності: журнал: Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2022. Випуск 29. С. 25-37. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/19281> (дата звернення: 02.09.2022)
16. Бойко В., Бойко Л. Продовольча безпека та ризики для аграрного виробництва під час війни в Україні. *Економіка та суспільство*, Вип. 41. 2022. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-27> (дата звернення: 02.11.2023)
17. Бокій, О. В. (2022). Продовольча підтримка населення в умовах воєнного стану. С. 43-44. <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a76199c3-770c-4e1e-9f53-b359ce6981f3/content> (дата звернення: 02.01.2024)
18. Борденюк В. Методологічні основи співвідношення методів державного управління та методів здійснення місцевого самоврядування (правові аспекти). Вісник Академії правових наук України, (4), 2010. С. 68-79. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vapny_2010_4_7.pdf (дата звернення: 02.03.2023)
19. Бородіна, О. М., Фраєр, О. В., & Михайленко, О. В. (2019). Програма продовольчої підтримки населення та її мультиплікативні ефекти: досвід США. Облік і фінанси, (4), 124-131. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Oif_apk_2019_4_18.pdf (дата звернення: 13.08.2023)
20. Босак О. З. Публічне управління як нова модель управління у державному секторі. *Державне управління: теорія та практика*. № 2. 2010. URL: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/dutp/2010_2/txts/10bozuds.pdf. (дата звернення: 13.08.2023)
21. Бредіхіна В. Л. Платність спеціального природокористування як інструмент забезпечення збалансованого використання природних ресурсів.

Проблеми законності, (157), 2022. с. 147-163. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1055351> (дата звернення: 13.08.2023)

22. Бугель Ю. В., Чекаловська Г.З. Управління ризиками в митній справі: сутність та теоретичні засади. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління Том 31 (70). N 4, 2020. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/38962>(дата звернення: 13.08.2023)

23. Бурик З. М. Система методів державного регулювання сталого розвитку в Україні. Актуальні проблеми державного управління, (1), 2016. С. 37-44. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apdy_2016_1_8.pdf (дата звернення: 13.08.2023)

24. Бурик З. М., Лисачок А. В. Основні принципи державного регулювання сталим розвитком. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права, (1), 2020. с. 13-19. URL: <http://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/3> (дата звернення: 3.02.2023)

25. Бурцева Ю. Розвиток системи безперервної освіти та освіти дорослих в умовах воєнного стану та повоєнний період. Освіта Донеччини: історія, сьогодення та майбутнє: колективна монографія / відп. ред. Д. Малеев; Донецький ОБЛШПО. Вінниця: ГО «Європейська наукова платформа», 2023. 283 с. URL: <http://surl.li/jnrct> (дата звернення: 3.02.2023)

26. Бухтіарова А., Пахненко О., Белова І. Управління фінансами, орієнтоване на результат, як підхід до синергії інструментів державної політики. Економіка та суспільство, (28). 2021. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/492> (дата звернення: 3.02.2023)

27. Вараксіна О. В. Основні аспекти та фактори, що формують продовольчу безпеку країни, с науковий вісник полтавського університету

економіки і торгівлі. 2013. Випуск 3 (59). URL: <http://journal.puet.edu.ua/files/journals/1/articles/537/public/537-1556-1-PB.pdf>

(дата звернення: 3.02.2023)

28. Васільєва Л.М., Бондарчук Н.В., Міньковська А.В. Стратегічне управління інноваційним розвитком аграрного підприємства для забезпечення його фінансово-економічної безпеки. Підприємництво та інновації. Випуск 23. 2022. С. 37-42.(дата звернення: 3.02.2023)

29. Велика Британія оголосила про скасування усіх мит і квот для українських товарів. Новини Міністерства економіки України. Офіційна сторінка Міністерства економіки України. 2022. 26 квіт. URL: <http://surl.li/gunoc> (дата звернення: 3.02.2023)

30. Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. Законодавство України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 3.02.2023)

31. Вплив війни рф проти України на стан глобальної продовольчої безпеки. *UkraineInvest. Your Investment Matters* URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/uk/news/19-04-22/> (дата звернення: 3.02.2023)

32. Гавриляк А. С. Держава, галузі, підприємства, бізнес: реалії і тенденції економічного, інформаційного та технічного розвитку: колективна монографія // А. С. Гавриляк, І.С. Стеців, Т. О. Маслак, О. П. Подра, Л. Й. Гнилянська, Л. П. Сай, А. С. Завербний, О. О. Маслак. Дніпро: Пороги, 2020. – 456 с.(дата звернення: 3.02.2023)

33. Гадзало, Я., Ібатуллін, І., & Лузан, Ю. (2022). Інституціональне забезпечення функціонування продовольчої системи України в сучасних кризових умовах. Вісник аграрної науки, 100(8), 5-15. URL: https://agrovisnyk.com/index.php/agrovisnyk/article/view/2022_08_01 (дата звернення: 3.02.2023)

34. Гелюх О. В. Методи та важелі державного регулювання соціально-економічних процесів в агропромисловій сфері. Економіка: реалії часу. 2011. № 1 (1). С. 135–138.(дата звернення: 3.02.2023)

35. Глубіш, Л. Я. (2013). Економічні важелі механізму державного регулювання виробничої складової продовольчої безпеки. Економічний форум, (3), 9-18. URL: <http://surl.li/pdbnx> (дата звернення: 3.02.2023)
36. Головка К., Левченко С. та Дубинський О. Суб'єкти державного управління: реформування концепції в Україні. *Baltic Journal of Economic Studies*, 6. С. 35-41. 2020. URL: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2020-6-1-35-41>(дата звернення: 3.02.2023)
37. Гранти для садівництва, ягідництва та виноградарства. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Офіційна сторінка. URL:<https://minagro.gov.ua/pidtrimka/nadannya-grantiv-dlya-stvorennya-biznesu/granti-dlya-sadivnictva-yagidnictva-ta-vinogradarstva> (дата звернення: 3.02.2023)
38. Грень Л. М. Економічний механізм державного управління розвитком професійної (професійно-технічної) освіти / Л. М. Грень // Публічне управління та митне адміністрування. – 2019. – № 2 (21). – С. 26 – 36. URL: <http://212.1.86.13/jspui/handle/123456789/3587> (дата звернення: 3.02.2023)
39. Губін К. Головні напрями правової економіки у сфері формування та регулювання доходів населення в Україні. *Економічна теорія та право*, 4(23), 2015. С. 78-87. URL:<https://www.cceol.com/search/article-detail?id=615541>(дата звернення: 3.02.2023)
40. Гущина Н. І. Неформальна та інформальна освіта дорослих як невід'ємна складова освіти впродовж життя: європейський вимір. Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології: збірник матеріалів II-ї Всеукраїнської Інтернет-конференції 28 квітня 2017 р. м. Київ / редкол.: В.В.Сидоренко, М.І.Скрипник, Я.Л.Швень. К.: ЦППО, 2017. с. 236 -238. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/132487812.pdf#page=236> (дата звернення: 3.02.2023)
41. Давиденко Д. О. Формування механізму фінансових послуг для здійснення операцій з житловою нерухомістю: дис. ... канд. екон. наук (доктора філософії): 08.00.08. Харків, 2017. 206 с.(дата звернення: 3.02.2023)

42. Дацій Н.В., Драган І.В., Малахова Т.В. Оцінка рівня та ефективності державного регулювання аграрного сектору. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 11. URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/dy/article/view/2422/2458>. (дата звернення: 3.02.2023)
43. Деревягіна Н. І., Сичова М. О. Засоби публічного управління охороною навколишнього природного середовища в Україні. Інвестиції: практика та досвід, (17-18), 2020, с. 111-115. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7159&i=17> (дата звернення: 3.02.2023)
44. Державний аграрний реєстр. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Офіційна сторінка. <https://www.dar.gov.ua/about-dar> (дата звернення: 3.02.2023)
45. Державні програми підтримки економіки у 2022 році. Інформаційна довідка. Проєкт USAID «Підвищення ефективності роботи і підзвітності органів місцевого самоврядування» («ГОВЕРЛА»). URL: <https://hoverla.org.ua> (дата звернення: 3.02.2023)
46. Деякі питання визнання товарів гуманітарною допомогою та їх використання в умовах воєнного стану. Постанова КМУ № 238 від 09.03.2022. Верховна рада України. Офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 3.02.2023)
47. Деякі питання забезпечення населення продовольчими товарами в умовах воєнного стану. Постанова КМУ; Перелік від 20.03.2022 № 328. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/186-2022-%D0%BF> (дата звернення: 3.02.2023)
48. Деякі питання забезпечення населення продовольчими товарами в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України; Перелік від 20.03.2022 № 328. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/328-2022-%D0%BF> (дата звернення: 3.02.2023)

49. Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану". Постанова КМУ № 330 від 20.03.2022 Верховна рада України. Офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 3.02.2023)

50. Деякі питання здійснення фітосанітарних заходів та процедур, заходів державного контролю у сферах ветеринарної медицини, безпеки та окремих показників якості харчових продуктів в умовах воєнного стану. Постанова КМУ; Форма типового документа від 01.04.2022 № 398. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398-2022-%D0%BF>(дата звернення: 3.02.2023)

51. Деякі питання маркування харчових продуктів в умовах воєнного стану. Постанова КМУ від 03.03.2022 № 186. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398-2022-%D0%BF> (дата звернення: 3.02.2023)

52. Деякі питання проведення заходів державного контролю за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин, державного ветеринарно-санітарного контролю і ввезення вантажів на митну територію України у період воєнного стану. Постанова КМУ від 07.05.2022 № 537. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2022-%D0%BF> (дата звернення: 3.02.2023)

53. Деякі питання проведення моніторингу соціально-економічного розвитку малих міст. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2012 № 750. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/750-2012-%D0%BF> (дата звернення: 3.02.2023)

54. Деякі питання проведення моніторингу та оцінювання державної регіональної політики. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Перелік, Форма типового документа, Інформація, Звіт від 15.03.2024 № 305. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2024-%D0%BF> (дата звернення:

3.02.2023)

55. Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану. Постанова КМУ № 174 від 01.03.2022. Урядовий портал. Офіційний сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-propusku-gumanitarnoyi-dopomogi-cherez-mitnij-kordon-ukrayini-v-umovah-voennogo-stanu-174> (дата звернення: 3.02.2023)

56. Деякі питання реформування державного управління України. Розпорядження кабінету міністрів України від 21 липня 2021 р. № 831-р. Київ. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.04.2023)

57. Деякі питання розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених Стратегії і плану заходів. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Форма типового документа, Звіт від 04.08.2023 № 817; Порядок від 16.02.2024 № 171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/817-2023-%D0%BF> (дата звернення: 3.02.2023)

58. Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Форма типового документа, Звіт, Перелік від 04.08.2023 № 816. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/816-2023-%D0%BF> (дата звернення: 3.02.2023)

59. Деякі питання соціального захисту малозабезпечених сімей. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 30.12.2022 № 1478. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1478-2022-%D0%BF> (дата звернення: 3.02.2023)

60. Деякі питання соціальної підтримки багатодітних малозабезпечених сімей. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 04.08.2021 № 803. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/803-2021-%D0%BF> (дата звернення: 3.02.2023)

61. Деякі питання соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій осіб. Постанова Кабінету Міністрів України від

26.01.2024 № 94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/94-2024-%D0%BF> (дата звернення: 3.02.2023)

62. Деякі питання спрямування коштів державного бюджету для проведення інвентаризації державних земель, створення і оновлення топографічних карт і планів масштабу 1:10000 на території України, створення системи моніторингу земельних відносин. Постанова Кабінету Міністрів України від 06.10.2021 № 1031. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1031-2021-%D0%BF> (дата звернення: 3.02.2023)

63. Деякі питання фінансового забезпечення підтримки підприємництва, зокрема сільськогосподарських товаровиробників, в умовах воєнного стану. Постанова КМУ від 12.04.2022 № 438. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2022-%D0%BF> (дата звернення: 3.02.2023)

64. Диха, М. В. (2022). Продовольча безпека під призвою воєнних дій в Україні. Сталий розвиток аграрної сфери: інженерно-економічне забезпечення : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. Бережани : ВП НУБіП України «Бережан. агротехн. ін-т». С. 55-57. URI: <http://78.152.183.36/bitstream/123456789/12195/1/%D0%94%D0%B8%D1%85%D0%B0-55-57-55-57.pdf> (дата звернення: 3.02.2023)

65. Дідок Ю. В. Особливості системи контролю і моніторингу безпечності та якості продовольчої продукції в Україні. Теорія та практика державного управління, (3), 2016, 101-106. URL: <http://surl.li/sifed>(дата звернення: 3.02.2023)

66. Дудар Т. Проблеми забезпечення якості сільськогосподарської продукції та продовольства у системі агробізнесу. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2014. Вип. 3. С. 37-48. <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/4703> (дата звернення: 3.02.2023)

67. Дудинець Л. А., Квасній М. М., Чемерис Р. В. Моделювання та розрахунок рівня впливу корупції на економічних суб'єктів. Інноваційна

економіка, (7-8), 49-55. 2021. <http://inneco.org/index.php/inneco/ua/article/view/854>
(дата звернення: 3.02.2023)

68. Дяченко С. Концепт механізму державного управління: сучасні підходи. Державне будівництво, 1(30). 2021. URL: <https://periodicals.karazin.ua/db/article/view/21358/19937> (дата звернення: 3.02.2023)

69. Енциклопедія державного управління : у 8 т. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. Т. 2 : Методологія державного управління наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. 2011. 692 с. (дата звернення: 3.02.2023)

70. Єпіфанов А. О. Методи державного управління у сфері економіки: проблема узгодження економічного і юридичного розуміння. Українське адміністративне право: актуальні проблеми реформування : зб. наук. Праць. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, УАБС НБУ. Суми, 2000. С. 22-25. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/60705/5/Epifanov_Methods_of_state_regulation.pdf (дата звернення: 3.02.2023)

71. Загроза продовольчій безпеці світу. Міністерство закордонних справ України. Офіційний сайт. URL: <https://mfa.gov.ua/zagroza-prodovolchij-bezpeci-svitu> (дата звернення: 3.02.2023)

72. Задорожна Н. Т., Каплун О.О.; Кузнецова Т. В. Підхід до проектування системи моніторингу як складової інформаційних технологій підтримки діяльності органів державного управління. Проблеми програмування. 2002. 1: 368-377. <https://core.ac.uk/download/pdf/32305432.pdf> (дата звернення: 3.02.2023)

73. Залізнюк В. Ефективність державного регулювання забезпечення продовольчої безпеки. Наукове видання. Наукові перспективи. №3 (9) 2021. С. 69-75. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/176> (дата звернення: 3.02.2023)

74. Залізнюк В. П. Механізми забезпечення продовольчої безпеки: досвід для України. Державне управління: удосконалення та розвиток № 7, 2017. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1250> (дата звернення: 3.02.2023)

75. Замроз М.В. Аналіз рівня конкурентоспроможності харчової промисловості України. Ефективна економіка. 2014. Випуск 2. URI: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2782>(дата звернення: 3.02.2023)

76. Зборовська О. М.. Економічний механізм управління розвитком промислового підприємства. Інвестиції: практика та досвід, (2), 2010. С. 24-27. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ipd_2010_2_7.pdf (дата звернення: 3.02.2023)

77. Земко, А. М. (2022). Продовольча безпека в умовах війни: правовий аспект. Продовольча та екологічна безпека у воєнний і післявоєнний часи: правові виклики для України та світу: тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16 вересня 2022 р.). Київ: ФОП Ямчинський О.В. С. 113-116. URI: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u348/zbirka_1.pdf#page=114(дата звернення: 3.02.2023)

78. Зима І. Я. Теоретичні підходи до визначення та формування механізмів державного управління. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 15. С. 85–89. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6777&i=12> (дата звернення: 3.02.2023)

79. Зубар І. В., Онищук Ю. В. Стратегія продовольчої безпеки в умовах війни. Публічне управління та митне адміністрування, № 2 (37), 2023. С. 78-82. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/5898> (дата звернення: 3.02.2023)

80. Іванов В.Б. Механізми державного регулювання розвитку економічного потенціалу територій в Україні. Харків 2021. Google Академія. Дисертація за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. –

Харківський регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентіві України. Харків, 2021. URL: https://ipa.karazin.ua/wp-content/themes/education/filesforpages/science/dis_ivanova.pdf (дата звернення: 3.02.2023)

81. Ільчанинова Н. І. Вплив громадського моніторингу на процес надання адміністративних послуг. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 3. С. 131-136. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=5931&i=26> (дата звернення: 19.04.2023)(дата звернення: 3.02.2023)

82. Іртищева І. О., Гросицька О. Є. Структурні особливості харчової промисловості в контексті забезпечення продовольчої безпеки. АГРОСВІТ. № 13, 2012 URL: http://www.agrosvit.info/pdf/13_2012/7.pdf(дата звернення: 3.02.2023)

83. Коренюк П.І., Зеніна-Біліченко А.С. Особливості митного регулювання вітчизняного продовольчого ринку в сучасних умовах. Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія „Економічні науки”. № 1. 2021. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/2917/1/statta_korenuk_zenina-bilichenko_osoblivosti_mitnogo_reguluvanna_%20vitciznanogo_prodovolcogo_rinku_v_sucasnih_umovah.pdf (дата звернення: 3.02.2023)

84. Канада на рік скасувала всі мита на українські товари. Новини Міністерства економіки України. Офіційна сторінка Міністерства економіки України. 2022. 09трав. URL: <http://surl.li/byill> (дата звернення: 3.02.2023)

85. Карковська В., М. Якимець. Цифрові компетентності державних службовців в публічному адмініструванні. Матеріали конференцій МЦНД, 01.03. 2024; Ужгород. С. 75-76. <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/1054> (дата звернення: 3.02.2023)

86. Карпа М. Державна екологічна політика у сфері забезпечення екологічної безпеки та сталого розвитку в Україні. Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення, (7), 2024, с. 57-65. URL: <https://pa.journal.in.ua/index.php/pa/article/view/124> (дата звернення: 3.02.2023)

87. Кириченко Д. Міграційні процеси в Україні у період війни. *Південноукраїнські наукові студії* : Програма та матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених із міжнародною участю. (Одеса, 14-15 грудня, 2022 р.). Одеса, 2022. С. 202-204. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/16536> (дата звернення: 02.06.2023)
88. Клименко Л. В. Механізм державного управління зовнішньоторговельною діяльністю аграрного сектора економіки України. *Агросвіт*. № 2, 2013. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/2_2013/3.pdf (дата звернення: 3.02.2023)
89. Клименко Н. Забезпечення продовольчої та екологічної безпеки на деокупованих територіях в умовах післявоєнного відновлення. *Вісник Хмельницького національного університету* 2023, № 4. С. 379-383. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2024/02/320-56.pdf> (дата звернення: 3.02.2023)
90. Коваленко, О., & Бокій, О. (2023). Засоби підтримки населення України для забезпечення продовольчої безпеки в умовах сучасних викликів. *Вісник аграрної науки*, 101(11), 77-86. https://www.agrovisnyk.com/index.php/agrovisnyk/article/view/2023_11_10 (дата звернення: 3.02.2023)
91. Коваленко, С. М. До проблеми оцінки якості освіти дорослих (з британського досвіду). *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. Черкаси: Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького, 2019. Випуск № 1. С. 16–20. URL: [https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/7776/3/Kovalenko-Chykalova-stattya-2019%20\(3\).pdf](https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/7776/3/Kovalenko-Chykalova-stattya-2019%20(3).pdf) (дата звернення: 3.02.2023)
92. Ковальова М. Л. Особливості системи управління митними ризиками: світовий та український досвід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 35. 2021. URL: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2021-35-8>(дата звернення: 3.02.2023)

93. Ковальова М.Л. Принципи та особливості системи митного контролю в ЄС. Підприємництво та інновації. Випуск 17. 2021. URL: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/17.2>(дата звернення: 3.02.2023)
94. Ковбасюк Ю. В. 2011. Енциклопедія державного управління: у 8 томах. Том 1. *Теорія державного управління*. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ : НАДУ. URL: https://dut.edu.ua/uploads/1_203_91295420.pdf.(дата звернення: 3.02.2023)
95. Кожух М. С. Напрями удосконалення стандартів якості продовольчої продукції. Юридичний електронний науковий журнал, (4), 2015. С.104-108. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2015/28.pdf (дата звернення: 3.02.2023)
96. Козик В. В., Мрихіна О. Б., Данилович Т. Б., Стеців І. С., Гавриляк А. С., Мельник В. М. Застосування водневих технологій для забезпечення європейських стандартів експлуатації автотранспорту. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". 2021. №11. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-11-7694> (дата звернення: 3.02.2023)
97. Козик В. В., Мрихіна О. Б., Данилович Т. Б., Стеців І. С., Дзюрах Ю. М., Гавриляк А. С. Метод оцінювання результатів науково-технічних робіт в умовах сталого розвитку. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". 2021. №12. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-12-7798> (дата звернення: 3.02.2023)
98. Колесникова К. О. 2013. Співвідношення державного управління та публічного адміністрування у процесі суспільної трансформації. *Публічне управління: теорія та практика*. Вип. 3. С. 41-45. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2013_3_8(дата звернення: 3.02.2023)
99. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України: Підручник. Вид. 2, змін. і доп. За заг. ред.. Київ: Істина, 2012. 528 с.(дата звернення: 3.02.2023)
100. Кондратюк Т.В. 2010. Становлення порівняльного публічного адміністрування як теоретико-методологічного напрямку дослідження механізмів державного управління. *Науковий вісник Академії муніципального управління: Збірник наукових праць, серія «Управління»*. № 3. С. 297–305.(дата звернення:

3.02.2023)

101. Коновалов Р. Методи та важелі державного регулювання розвитку рибного господарства в умовах надзвичайних викликів. Проблеми і перспективи економіки та управління, (3 (31), 2023. 58–68. URL: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-3\(31\)-58-68](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-3(31)-58-68)(дата звернення: 3.02.2023)

102. Концепція держпрограми розвитку органічного виробництва в Україні. Федерація органічного руху України. <https://organic.com.ua/konczepczziya-derzhprogrami-rozvitku-organichnogo-virobnictva/>(дата звернення: 3.02.2023)

103. Копняк К. Формування цифрової компетентності державних службовців у сфері соціального забезпечення. Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України: зб. наук. пр. ІХ Міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця (2021). С. 465-467. URL: https://www.researchgate.net/profile/Irina-Melnik-4/publication/356143550_konferencziya_22-23_kvitnya/links/618d1ef661f09877207fd609/konferencziya-22-23-kvitnya.pdf#page=467 (дата звернення: 3.02.2023)

104. Косач І., Дегтярьов А. Програмні інструменти державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва. Наукові перспективи (8 (14)). 2021. С. 41-50. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/download/424/426> (дата звернення: 3.02.2023)

105. Кравцов О. Цифрова трансформація публічного управління в Україні. Матеріали міжнародної конференції 16_06_2022. С. 132-134. URL: https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/163331/2022_7_Material_conference_16_06_2022-132-134.pdf?sequence=1 (дата звернення: 3.02.2023)

106. Красівський О., Товт В. Особливості та проблеми здійснення митного контролю в контексті європейської інтеграції. Аспекти публічного управління, 9(1), 2021. С. 106-112. <https://doi.org/10.15421/152110>(дата звернення: 3.02.2023)

107. Крисанов Д.Ф., Варченко О. М. Агропродовольчі ланцюги: ключові проблеми створення та розбудови. Економіка і прогнозування, (1), 2017, с.72-91. URL:http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/econprog_2017_1_7.pdf (дата звернення: 3.02.2023)
108. Круглов В. Державна політика розвитку «зеленої» економіки в Україні: тенденції та проблеми. Науковий вісник: Державне управління, (2 (14)), 2023. с. 259-278. URL: <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/330> (дата звернення: 3.02.2023)
109. Крушельницька Т., Ралдугін Є. Деякі аспекти моніторингу діяльності органів державної влади щодо співпраці з інститутами громадянського суспільства в Україні. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2009. 1. 245-257. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2009_1_33 (дата звернення: 28.04.2023)
110. Куйбіда В. С., Білинська М. М., Петроє О. М. 2018. Публічне управління : *термінол. слов.* Київ : НАДУ. 224 с. URL: https://www.dut.edu.ua/uploads/1_888_37081450.pdf.(дата звернення: 3.12.2022)
111. Кулик Г.О. Класифікаційна модель системи ризиків у митній службі України. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2012. № 2. С. 91–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2012_2_14.(дата звернення: 3.12.2022)
112. Кундеева Г. О. Продовольча безпека країни: харчова промисловість. Ефективна економіка. 2015. Випуск 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5011> (дата звернення: 3.12.2022)
113. Купрій В., Паливода Л. Громадська експертиза та громадський моніторинг діяльності органів влади: навч. посіб. К. : Макрос. 2011. 200 с. URL: http://ccc-tck.org.ua/storage/books/book_all.pdf (дата звернення: 18.04.2023)(дата звернення: 3.12.2022)

114. Курман Т. В. Агробізнес та продовольча безпека: загрози та проблеми правового забезпечення в умовах воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство, (3), 2022. С.122-126. URL:<http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/264923>(дата звернення: 3.12.2022)

115. Кушнірецька О. В., Демидюк О. М. Теоретичні підходи до визначення суті організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону. Регіональна економіка. 2010. № 3. С. 63-70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2010_3_9. (дата звернення: 3.12.2022)

116. Лапичак Н. Якість продуктів харчування: формування ефективної системи державного регулювання. Наукові перспективи, (2 (44)). 2024. С. 345-352. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/download/9466/9519> (дата звернення: 3.12.2022)

117. Лахно С.В., Лахно С.Г. Екологічні наслідки війни в Україні. Секція і тенденції та пріоритети розвитку лісового господарства. *Лісівнича освіта і наука: стан, проблеми та перспективи розвитку*. Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції студентів, магістрів, аспірантів, молодих вчених і викладачів, (м. Малин, 21 березня 2023 року). Малин, 2023 С.252-256. URI: https://www.researchgate.net/profile/Ivan-Kimeichuk/publication/370445966_zbirnik-original/links/6450eb8397449a0e1a70371b/zbirnik-original.pdf#page=252 (дата звернення: 04.06.2023)(дата звернення: 3.12.2022)

118. Лобунець Т. В. Некономічні важелі активізації інвестиційного процесу в корпоративному секторі економіки. Актуальні проблеми економіки. 2013. № 3. С. 54-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2013_3_6 (дата звернення: 3.12.2022)

119. Лозинська Т. М. Методи державного регулювання продовольчого ринку України. Державне будівництво. 1 (1). 2007. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/DeBu_2007_1\(1\)_17.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/DeBu_2007_1(1)_17.pdf)

(дата звернення: 3.12.2022)

120. Лук'янова Л. Розвиток освіти дорослих в Україні: здобутки й інноваційні задуми. "Освіта і суспільство", 2021, № 1_2, С. 9. URL: <https://naps.gov.ua/ua/press/aboutus/2217/> (дата звернення: 3.12.2022)

121. Masyk, M., Buryk, Z., Radchenko, O., Saienko, V., Dziurakh, Y. Criteria for governance' institutional effectiveness and quality in the context of sustainable development tasks. *International Journal for Quality Research*, 2023, 17(2), pp. 501–514. URL: <https://doi.org/10.24874/IJQR17.02-13> (дата звернення: 3.12.2022)

122. Майстро С.В. Оцінка результативності державної політики розвитку агропродовольчої сфери в контексті створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом / С.В. Майстро // Вісник Національного університету цивільного захисту України : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2019. – Вип. 1 (10). – С. 217 – 226.(дата звернення: 3.12.2022)

123. Малько Л., Ніколаєнко Д. Економічна оцінка екологічних наслідків військової агресії Російської Федерації проти України (2014–2022). URL: https://www.researchgate.net/publication/361285296_Voenna_ekologia_novini_2022_roku_ta_ocinka_ekologicnih_naslidkiv_agresii_Rosii_proti_Ukraini (дата звернення: 04.06.2023)(дата звернення: 3.12.2022)

124. Мартиненко В.М. 2010. Демократичне врядування: проблеми теорії та практики. Публічне управління: теорія та практика: *Збірник наук. праць*. Харків : Вид-во «ДокНаукДержУпр». № 1. С. 16–22.(дата звернення: 3.12.2022)

125. Масюк, О. П., & Заїка, О. В. (2022). Публічне управління продовольчою безпекою в Україні під час війни. Вісник Херсонського національного технічного університету, (4 (83)), 165-171. URI: https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/view/28(дата звернення: 3.12.2022)

126. Матюха В.В., Мовчан М.Т. Інституціональні важелі як дієвий інструмент державного управління сферою надкористування. Економіка природокористування і охорони довкілля: Зб. наук. пр. К.: РВПС України НАН

України, 2009. С. 114-123. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/163645> (дата звернення: 3.12.2022)

127. Мелко В. Л. Теоретичні підходи до державного регулювання галузі будівництва. Держава та регіони. Серія «Державне управління». 2017. Вип. 1. С. 61-68.(дата звернення: 3.12.2022)

128. Мельник О. Г. Антикорупційні заходи у сфері сільського господарства в контексті відносин України з Європейським Союзом. Міжнародна науково-практична онлайн-конференція. Актуальні проблеми права в умовах сучасних викликів. 14 квітня 2022 року. С. 30-32. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7474/1/Antykoruptsiini_zakhody.pdf (дата звернення: 3.12.2022)

129. Михаліцька Н.Я. 2016. Трансформація державного адміністрування: публічне управління державою та суспільством на демократичних засадах. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ* – С. 45-56. URL: <https://cutt.ly/FXPxJTm>(дата звернення: 3.12.2022)

130. Міненко М.А. 2016. Трансформація системи державного управління в сучасні моделі регулювання суспільства. *Державне управління: удосконалення та розвиток. Електронне фахове видання. №6* URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=581>(дата звернення: 3.12.2022)

131. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Офіційна сторінка. URL:<https://minagro.gov.ua/pro-nas/struktura> (дата звернення: 3.12.2022)

132. Моніторинг. Юридична енциклопедія: [у 6 т.] ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. Т. №. 792 с. URL: <https://leksika.com.ua/12110725/legal/monitoring> (дата звернення: 3.12.2022)

133. Мохова Ю. Л., Гордієнко І. В. Особливості державного регулювання житлово-комунального господарства в Україні. Механізми державного управління. 2020. № 1. Том 31 (70). С. 58-62.(дата звернення: 3.12.2022)

134. Муромцева Ю.І. Наслідки міграцій в Україні, зумовлених російською агресією 2022 року. *Географія та туризм* : матеріали VI Всеукр.

наук.-практ. Інтернет-конф. Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди, (Харків, 28 лют. – 1 берез. 2023). Харків, 2023. С.308–316. URI: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/10693> (дата звернення: 02.06.2023)(дата звернення: 3.12.2022)

135. Накліцький Д. Митне оформлення товарів на період воєнного стану: ключові новації для бізнесу. URL: https://biz.ligazakon.net/news/210518_mitne-oformlennya-tovarv-na-perod-vonnogo-stanu-klyuchov-novats-dlya-bznesu(дата звернення: 3.12.2022)

136. Николаєва В. І. Громадський моніторинг як складова ефективності інформаційного механізму державного управління. Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки: матеріали III Міжнародного науково-практичного симпозиуму (м. Івано-Франківськ, 17 травня 2019 року). Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2019. 382 с. С. 183. URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2020/2/22.pdf> (дата звернення: 18.04.2023)(дата звернення: 3.12.2022)

137. Нові можливості державних програм «Доступні кредити 5-7-9%» та «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%». Міністерство фінансів України. Офіційна сторінка. https://mof.gov.ua/uk/news/novi_mozhливosti_derzhavnikh_program_dostupni_kredit_i_5-7-9_ta_dostupnii_finansovii_lizing_5-7-9-3436 (дата звернення: 3.12.2022)

138. Олійник Н. І. Державне регулювання ринку житла в Україні: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.:25.00.02. Київ в, 2011. 36 с.(дата звернення: 3.12.2022)

139. Олійник Т., Сотула В. Розвиток аграрного бізнесу в Україні: проблемні питання та перспективи їх рішення. Молодий вчений, (1 (125)), 2024, с. 136-142. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-1-125-11> (дата звернення: 3.12.2022)

140. Оліфіренко Л. Державна політика використання експортного потенціалу підприємств харчової промисловості України. Проблеми і

перспективи економіки та управління. 2016. Випуск 4 (8). URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/97628/92953>(дата звернення: 3.12.2022)

141. Ольховська А. М., Білоусов Є. М. Нормативно-правове забезпечення продовольчої безпеки в умовах правового режиму воєнного стану (постановка проблеми). Право та інновації № 2 (38) 2022. С. 27–34. URL:<https://openarchive.nure.ua/items/5d64bcbd-764c-4f19-a38f-b3ef76cbcb6d>(дата звернення: 3.12.2022)

142. Онлайн моніторинг садів та теплиць. Портал супутникового моніторингу розвитку садів та теплиць, які отримали грантову підтримку від держави в рамках програми «єРобота». <https://erobota.minagro.gov.ua/> (дата звернення: 3.12.2022)

143. Орехова Т., Іщук Ю. Ризики та виклики глобального ринку агропродовольчої продукції. Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету 2023, № 4. С. 119-124. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/10/320-17.pdf> (дата звернення: 3.12.2022)

144. Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. Міністерство освіти і науки. Інститут освітньої аналітики. Київ. 2022. 258 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analityc.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf> (дата звернення: 3.12.2022)

145. Павловська І. Світовий досвід управління ризиками продовольчої безпеки: аналіз та перспективи впровадження в Україні в повоєнний час. Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка, 15(30). 2023 URL:[https://doi.org/10.33296/2707-0654-15\(30\)-02](https://doi.org/10.33296/2707-0654-15(30)-02)(дата звернення: 3.12.2022)

146. Парубчак І. О., Радух Н. Б., Матвеева М. П., Ярошович В. І. Державна політика розвитку аграрної економіки в умовах євроінтеграційних перспектив України. Львівський національний університет ветеринарної медицини та

біотехнологій імені С.З. Гжицького. 2023.

<http://194.44.193.54:8080/xmlui/handle/123456789/596> (дата звернення: 3.12.2022)

147. Пасічник В. Безпеки праці як соціальна складова національної безпеки України в контексті європейської інтеграції: нормативно-правовий аспект. Демократичне врядування, (27). 2021. URL: <https://scholar.archive.org/work/3l6jvnwyhvdkjkmddi235j2q4q/access/wayback/http://dv.lvivacademy.com/article/download/239238/238521> (дата звернення: 3.12.2022)

148. Перелік закладів освіти, які мають право здійснювати діяльність на рівнях вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти, для навчання в яких може бути виданий ваучер. Міністерство освіти і науки. Офіційна сторінка. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/poslugi/licenzuvannya/perelik-navchalnih-zakladiv-yaki-mayut-pravo-zdijsnyuvati-diyalnist-u-sferi-vishoyi-osviti-ta-profesijno-tehnicnoyi-osviti-dlya-navchannya-v-yakih-mozhe-buti-vidanij-vaucher> (дата звернення: 3.12.2022)

149. Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією затверджено наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України 22 грудня 2022 року № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22#n15> (дата звернення: 3.12.2022)

150. Петриків А. В. Залучення громадськості до здійснення моніторингу діяльності органів місцевого самоврядування в питаннях надання адміністративних послуг. Наука молода : зб. наук. праць молодих вчених ТНЕУ. 2016. № 24. С. 13-24. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/3446> (дата звернення: 19.04.2023)(дата звернення: 3.12.2022)

151. Петровський П. М. Проблема розуміння в контексті розвитку публічного управління в Україні. Ефективність державного управління, 2017 1 (50). Ч. 1. С. 21-27. URL: <https://epa.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/354/349> (дата звернення: 3.12.2022)

152. Пилипишин В. П. 2011. Поняття та основні риси державного управління. *Юридична наука і практика* № 2. С. 10-14. URL: <https://cutt.ly/fXPjlsZ> (дата звернення: 3.12.2022)

153. Питання збору даних для моніторингу гендерної рівності. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1517-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1517-2020-%D1%80> (дата звернення: 3.12.2022)

154. Погорелова О. Державне регулювання аграрного сектору економіки в контексті забезпечення завдань сталого розвитку. Сталий розвиток економіки, (1 (48)), 2024, с. 129-143. URL: <https://www.economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/894> (дата звернення: 3.12.2022)

155. Подольчак Н. Ю., Стеців І. С. Нормативно-правове забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині доступності пільгового продовольства. Актуальні питання у сучасній науці. № 3(21) (2024). С. 385-396 <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/issue/view/219> (дата звернення: 3.12.2022)

156. Подольчак Н. Ю., Стеців І. С. Удосконалення системи управління ризиками митного контролю суб'єктів АПК як напрям підвищення ефективності державного управління продовольчою безпекою. Інвестиції: практика та досвід. Випуск 7. 2023. С. 113-122. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1333> (дата звернення: 3.12.2022)

157. Пономаренко І. Екологічні наслідки війни в Україні та перспективи зеленої реконструкції за участі США. *Розвиток економіки України в нових реаліях міжнародних відносин*: зб. матеріалів студентської наук. практ. Інтернет-конф., (7 грудня 2022 р., м. Київ). Київ, 2022. С. 95-96. URI: https://kneu.edu.ua/userfiles/Zbirnik_Conference_07.12.2022/22_5737_2022.pdf#page=95 (дата звернення: 3.12.2022)

158. Поплавська Ж., Михальчишин Н. Публічне управління та адміністрування: конкурентні виклики сучасності *Вісник економіки* № 3, 2022 р.

<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/46093/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.PDF>(дата звернення: 3.12.2022)

159. Порядок надання грантів для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 р. № 738. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#n200> (дата звернення: 12.12.2022)

160. Привалова Н. В. Щодо проблем моніторингу персоналу державного управління та шляхів їх вирішення. Теоретичні та прикладні питання державотворення, 2016, 19: 117-130. http://nbuv.gov.ua/UJRN/tppd_2016_19_12 (дата звернення: 20.04.2023)

161. Про взаємну допомогу в стягненні за вимогами стосовно податків, мит та інших інструментів. Директива Ради 2010/24/ЄС від 16 березня 2010 року. Європейський Союз; Директива, Міжнародний документ від 16.03.2010 № 2010/24/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_023-10 (дата звернення: 14.10.2023)

162. Про взаєморозуміння між Державним агентством рибного господарства України та Департаментом сільського господарства, лісництва та рибного господарства Південно-Африканської Республіки стосовно системи міжнародного наукового спостереження Комісії зі збереження морських живих ресурсів Антарктики. Держрибагентство України, Південна Африка; Меморандум, Міжнародний документ від 26.02.2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710_001-18#Text (дата звернення: 14.10.2023)

163. Про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету на надання грантів для створення або розвитку переробних підприємств, садівництва, ягідництва та виноградарства : Розпорядження КМУ від 25.11.2022 № 1060-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vidilennya-koshtiv-z-rezervnogo-fondu> (дата звернення: 14.10.2023)

164. Про виконання паспорта бюджетної програми на 2023 рік. Звіт Державного агентства меліорації та рибного господарства України. Міністерство

аграрної політики та продовольства України. URL: https://darg.gov.ua/files/26/03_26_pass11.pdf(дата звернення: 14.10.2023)

165. Про відкриття рахунка Міністерству аграрної політики та продовольства для фінансового забезпечення заходів з надання гуманітарної допомоги державам Африки та Азії. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.06.2023 № 494-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/494-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 14.10.2023)

166. Про відрахування дводенної заробітної плати народних депутатів України для закупівлі медикаментів і продовольчих наборів для учасників та інвалідів Великої Вітчизняної війни. Постанова Верховної Ради України від 05.11.1998 № 239-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/239-14> (дата звернення: 14.10.2023)

167. Про включення до порядку денного засідання Верховної Ради України питання про затвердження прожиткового мінімуму на 2000 рік. Постанова Верховної Ради України від 21.12.1999 № 1320-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1320-14> (дата звернення: 14.10.2023)

168. Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України щодо забезпечення реалізації окремих функцій Міністерства аграрної політики та продовольства і Державного агентства меліорації та рибного господарства. Постанова Кабінету Міністрів України від 06.10.2023 № 1057. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2023-%D0%BF> (дата звернення: 14.10.2023)

169. Про внесення змін до деяких законів України у сфері державних закупівель щодо приведення їх у відповідність із міжнародними стандартами та вжиття заходів з подолання корупції. Закон України від 15.09.2015 № 679-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-19> (дата звернення: 14.10.2023)

170. Про внесення змін до деяких законів України щодо безперебійного виробництва та постачання сільськогосподарської продукції під час воєнного стану. Закон України від 12.05.2022 № 2246-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-20> (дата звернення: 14.10.2023)

171. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення державного регулювання продовольчої безпеки та розвитку тваринництва. Закон України від 30.06.2023 № 3221-IX . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3221-20> (дата звернення: 14.10.2023)

172. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції. Закон України від 05.11.2020 № 985-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/985-20#Text> (дата звернення: 14.10.2023)

173. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення інструментів впливу на грошово-кредитний ринок. Закон України від 06.11.2012 № 5480-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5480-17> (дата звернення: 14.10.2023)

174. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. Закон України від 24.03.2022 № 2145-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20> (дата звернення: 14.10.2023)

175. Про внесення змін до деяких постанов КМУ щодо забезпечення населення продовольчими товарами тривалого зберігання в умовах воєнного стану. Постанова КМУ від 22.07.2022 № 817. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/817-2022-%D0%BF> (дата звернення: 14.10.2023)

176. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо забезпечення населення продовольчими товарами тривалого зберігання в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.07.2022 № 752. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-%D0%BF> (дата звернення: 14.10.2023)

177. Про внесення змін до Закону України "Про безпечність та якість харчових продуктів" щодо реалізації на агропродовольчих ринках продукції домашнього виробництва та подвірного забою. Закон України від 28.12.2014 №

67-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/67-19> (дата звернення: 14.10.2023)

178. Про внесення змін до Закону України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям" щодо соціального захисту членів сімей учасників антитерористичної операції. Закон України від 14.07.2016 № 1462-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1462-19> (дата звернення: 14.10.2023)

179. Про внесення змін до Закону України "Про запобігання корупції" щодо приведення окремих положень у відповідність до висновків Європейської Комісії щодо України. Закон України від 08.12.2023 № 3503-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3503-20> (дата звернення: 14.10.2023)

180. Про внесення змін до Закону України "Про якість та безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини". Закон України від 06.09.2005 № 2809-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2809-15> (дата звернення: 14.10.2023)

181. Про внесення змін до Закону України "Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини". Закон України від 24.10.2002 № 191-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/191-15> (дата звернення: 14.10.2023)

182. Про внесення змін до Критеріїв з визначення підприємств, установ та організацій, які мають важливе значення для національної економіки в галузі сільського господарства в особливий період. Мінагрополітики; Наказ від 27.03.2023 № 626. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0549-23> (дата звернення: 14.10.2023)

183. Про внесення змін до Критеріїв з визначення підприємств, установ та організацій, які мають важливе значення для національної економіки в галузі сільського господарства в особливий період. Мінагрополітики; Наказ від 23.06.2023 № 1316. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1166-23> (дата звернення: 14.10.2023)

184. Про внесення змін до Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації.

Міндовкілля; Наказ від 18.07.2023 № 508. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z1298-23> (дата звернення: 14.10.2023)

185. Про внесення змін до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 11 червня 2014 року № 219. Мінагрополітики; Наказ від 05.05.2022 № 269. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0549-22> (дата звернення: 14.10.2023)

186. Про внесення змін до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 20 жовтня 2022 року № 813 та затвердження Вимог до окремих показників якості для м'яса свійської птиці. Мінагрополітики; Наказ, Вимоги від 27.03.2023 № 625. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0579-23> (дата звернення: 14.10.2023)

187. Про внесення змін до Переліку підстав для здійснення позапланових заходів державного контролю за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин на період воєнного стану. Мінагрополітики; Наказ від 10.02.2023 № 159. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0339-23> (дата звернення: 14.10.2023)

188. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період воєнного стану. Закон України від 24.03.2022 р. № 2142-IX. LIGA 360. Офіційний сайт. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T222142> (дата звернення: 3.02.2023)

189. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо створення сприятливих умов для діяльності індустріальних парків в Україні: Закон України від 21.06.2022 № 2330-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2330-20#Text> (дата звернення: 14.10.2023)

190. Про внесення змін до Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи. Постанова Національного банку України від 27.07.2017 № 70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0070500-17> (дата звернення: 14.10.2023)

191. Про внесення змін до Положення про здійснення банками фінансового моніторингу. Постанова Національного банку України від 15.06.2023 № 74. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0074500-23> (дата звернення: 14.10.2023)

192. Про внесення змін до Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. НКЦПФР; Рішення від 06.07.2023 № 745. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1250-23> (дата звернення: 14.10.2023)

193. Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28 і від 14 липня 2021 р. № 723 : Постанова КМУ від 14.10.2022 № 1194. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/provnesennia-zmin-do-poriadkiv-za-1194>(дата звернення: 14.10.2023)

194. Про внесення змін до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.10.2018 № 911. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/911-2018-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

195. Про внесення змін до Порядку електронної взаємодії інформаційних систем Державної податкової служби України та Державної служби фінансового моніторингу України щодо надання інформації про доходи фізичних осіб, необхідної для запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Мінфін України; Наказ від 21.09.2023 № 512. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1675-23> (дата звернення: 24.11.2023)

196. Про внесення змін до Порядку здійснення державного контролю/моніторингу за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки, соціальних послуг та за дотриманням прав дітей. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2023 № 873. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/873-2023-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

197. Про внесення змін до Порядку надання сімейним фермерським господарствам додаткової фінансової підтримки через механізм доплати на користь застрахованих осіб - членів/голови сімейного фермерського господарства єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.06.2020 № 442. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

198. Про внесення змін до пункту 4 Порядку підготовки, реалізації, проведення моніторингу та завершення реалізації проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.12.2022 № 1407. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1407-2022-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

199. Про внесення змін до статті 5 Закону України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям" щодо соціального захисту дітей. Закон України від 02.03.2015 № 221-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-19#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

200. Про внесення змін і доповнень до "Положення про порядок призначення і виплати щомісячної цільової грошової допомоги на прожиття непрацездатним громадянам з мінімальними доходами", затвердженого наказом Міністерства соціального захисту населення, Міністер. Мінсоцзахист; Наказ від 24.01.1995 № 13/7/13-306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0048-95>(дата звернення: 24.11.2023)

201. Про внесення змін і доповнень до "Положення про порядок призначення і виплати щомісячної цільової грошової допомоги на прожиття непрацездатним громадянам з мінімальними доходами", затвердженого наказом Міністерства соціального захисту населення,. Мінсоцзахист; Наказ від

29.12.1994 № 225/69/13-306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0213-95#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

202. Про внесення змін і доповнень до Положення про порядок призначення і виплати щомісячної цільової грошової допомоги на прожиття непрацевдатним громадянам з мінімальними доходами, затвердженого наказом Міністерства соціального захисту населення, Міністерства праці, Міністерства фінансів України від 26 червня 1993 р. N 84/41/13-306. Мінсоцзахист, Мінпраці України (до 1997р.), Мінфін України; Наказ від 28.10.1994 № 190/60/13-306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0213-95#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

203. Про внесення змін і доповнень до Положення про порядок призначення і виплати щомісячної цільової грошової допомоги на прожиття непрацевдатним громадянам з мінімальними доходами, затвердженого наказом Міністерства соціального захисту населення. Мінсоцзахист, Мінпраці України (до 1997р.), Мінфін України; Наказ від 20.06.1995 № 83/36/13-306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0213-95> (дата звернення: 24.11.2023)

204. Про внесення зміни до Порядку надання Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру інформації з Державного земельного кадастру про земельні ділянки фізичних осіб Національному агентству з питань запобігання корупції. Мінагрополітики, НА запобігання корупції; Наказ від 27.10.2021 № 316/676/21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1485-21> (дата звернення: 24.11.2023)

205. Про внесення зміни до Порядку підготовки, реалізації, проведення моніторингу та завершення реалізації проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями. Постанова Кабінету Міністрів України від 02.02.2024 № 108. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108-2024-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

206. Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 р. № 1548. Постанова КМУ №223 від 6 березня 2022 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення:

24.11.2023)

207. Про внесення зміни до пункту 10 Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.01.2014 № 32. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/32-2014-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

208. Про внесення зміни до пункту 7 Порядку виплати одноразової грошової допомоги на дітей з багатодітних малозабезпечених сімей для підготовки до навчального року. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 № 1279. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1279-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

209. Про внесення зміни до статті 17-2 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України». Закон України від 13.01.2015 № 87-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-19#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

210. Про внесення зміни до статті 287 Митного кодексу України щодо створення сприятливих умов для діяльності індустриальних парків в Україні : Закон України від 21.06.2022 № 2331-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2331-20#Text>(дата звернення: 24.11.2023)

211. Про внесення зміни до статті 7 Закону України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям" щодо соціального захисту сімей, члени яких мають у власності чи володінні земельні ділянки. Закон України від 19.05.2015 № 454-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/454-19#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

212. Про Декрет Кабінету Міністрів України від 9 грудня 1992 року "Про тимчасове припинення індексації грошових доходів населення". Постанова Верховної Ради України від 21.11.1996 № 535/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/535/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 24.11.2023)

213. Про делегацію України для участі у переговорах з Міжнародним банком реконструкції та розвитку щодо укладення Угоди про грант (Проект

"Відновлення критично важливої логістичної інфраструктури та мережевого сполучення (RELINC)") між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку. Розпорядження Президента України; Склад колегіального органу від 27.01.2023 № 11/2023-рп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11/2023-%D1%80%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

214. Про Державний бюджет України на 2022 рік. Закон України № 1928-IX від 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1928-20#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

215. Про Державний бюджет України на 2023 рік. Закон України №2710-IX від 22.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2710-20#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

216. Про державну підтримку сільського господарства України. Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T041877.html (дата звернення: 24.11.2023)

217. Про деякі питання застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи. Постанова Національного банку України від 28.02.2017 № 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0016500-17> (дата звернення: 24.11.2023)

218. Про донацію безповоротних коштів Уряду Республіки Словенія Уряду України для гуманітарної допомоги з діяльності у сфері розмінування. Угода Кабінету Міністрів України; Словенія; Міжнародний документ від 04.12.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/705_001-23 (дата звернення: 24.11.2023)

219. Про залучення гранту на бюджетну підтримку від Міжнародного банку реконструкції та розвитку і Міжнародної асоціації розвитку (що діють як адміністратор Мультидонорського трастового фонду допомоги, відновлення, реконструкції і реформування України) для реалізації проекту "Екстрений проект надання інклюзивної підтримки для відновлення сільського господарства України (ARISE)". Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.09.2023 №

874-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/874-2023-%D1%80> (дата звернення: 24.11.2023)

220. Про залучення позики від Міжнародного банку реконструкції та розвитку для реалізації проекту “Екстрений проект надання інклюзивної підтримки для відновлення сільського господарства України (ARISE)”. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.09.2023 № 873-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/873-2023-%D1%80> (дата звернення: 24.11.2023)

221. Про запобігання корупції. Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 24.11.2023)

222. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань фінансового моніторингу. Постанова Національного банку України від 29.12.2023 № 198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0198500-23> (дата звернення: 24.11.2023)

223. Про затвердження Змін до Критеріїв з визначення підприємств, установ та організацій, які мають важливе значення для національної економіки в галузі сільського господарства в особливий період. Мінагрополітики; Наказ від 20.04.2023 № 946. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0660-23> (дата звернення: 24.11.2023)

224. Про затвердження Змін до Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи. Постанова Національного банку України від 26.08.2021 № 91. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0091500-21> (дата звернення: 24.11.2023)

225. Про затвердження Змін до Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи. Постанова Національного банку України від 13.12.2018 № 137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0137500-18>(дата звернення: 24.11.2023)

226. Про затвердження Змін до Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи та скасування постанови Правління Національного банку України від 27 грудня 2017 року № 144. Постанова Національного банку України від 26.04.2018 № 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0044500-18> (дата звернення: 24.11.2023)

227. Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів. Мінсоцполітики України; Наказ, Інструкція від 07.02.2020 № 86. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20> (дата звернення: 24.11.2023)

228. Про затвердження Концепції поліпшення продовольчого забезпечення та якості харчування населення. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 26.05.2004 № 332-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2004-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

229. Про затвердження Методики верифікації державних виплат малозабезпеченим сім'ям. Мінфін України; Наказ, Методика від 10.02.2022 № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1206-22#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

230. Про затвердження Методики визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення. Мінпраці України, Мінекономіки, Держкомстат України; Наказ, Методика від 17.05.2000 № 109/95/157. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0347-00#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

231. Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, завданих особистим селянським господарствам та/або фермерським господарствам, внаслідок збройної агресії російської федерації. Мінагрополітики; Наказ, Методика, Акт, Форма типового документа від 28.06.2023 № 1328. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1182-23#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

232. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо категоризації

об'єктів критичної інфраструктури. Наказ Адміністрації державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України № 23 від 15.01.2021. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0023519-21#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

233. Про затвердження Переліку підстав для здійснення позапланових заходів державного нагляду (контролю) у сферах карантину та захисту рослин, насінництва та розсадництва, за додержанням заходів біологічної і генетичної безпеки щодо сільськогосподарських рослин під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованих організмів у відкритих системах на підприємствах, в установах та організаціях агропромислового комплексу незалежно від їх підпорядкування і форми власності на період воєнного стану. Мінагрополітики; Наказ, Перелік від 20.02.2023 № 211. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0410-23> (дата звернення: 24.11.2023)

234. Про затвердження плану заходів з реалізації зобов'язань Уряду України, взятих в рамках міжнародної ініціативи “Партнерство Біарріц” з утвердження гендерної рівності. Розпорядження Кабінету Міністрів України; План, Заходи від 16.12.2020 № 1578-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1578-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

235. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції забезпечення національної системи стійкості до 2025 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 листопада 2023 р. № 1025-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1025-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

236. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції комунікації у сфері гендерної рівності. Розпорядження Кабінету Міністрів України; План, Заходи від 27.01.2023 № 79-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

237. Про затвердження плану заходів забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. Розпорядження Кабінету Міністрів України; План,

Заходи від 29.04.2022 № 327-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/327-2022-%D1%80> (дата звернення: 24.11.2023)

238. Про затвердження Положення про Державну інспекцію охорони Чорного моря Міністерства екології та природних ресурсів України. Мінекоресурсів України; Наказ, Положення від 29.09.2000 № 150. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0712-00> (дата звернення: 24.11.2023)

239. Про затвердження Положення про інформаційну систему моніторингу реалізації державної антикорупційної політики. НА запобігання корупції; Наказ, Положення від 28.06.2023 № 134/23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1153-23> (дата звернення: 24.11.2023)

240. Про затвердження Положення про міжрегіональне головне управління Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів на державному кордоні та внесення змін до наказу Мінагрополітики та продовольства України від 12 квітня 2017 року № 209. Мінеконом, торгівлі та сг; Наказ, Положення від 23.10.2020 № 2145. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z1066-20> (дата звернення: 24.11.2023)

241. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики. Постанова кабінету міністрів України № 423 від 17 червня 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

242. Про затвердження Порядку використання коштів з рахунка Міністерства аграрної політики та продовольства, відкритого у Національному банку для фінансового забезпечення заходів з надання гуманітарної допомоги державам Африки та Азії. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 30.06.2023 № 655. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

243. Про затвердження Порядку використання коштів з рахунка Міністерства економіки для фінансування заходів гуманітарного розмінування. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Форма типового документа, Пропозиції, Звіт від 18.07.2023 № 760. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/760-2023-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

244. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 07.02.2018 № 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2018-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

245. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 16.08.2022 № 918. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2022-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

246. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на фінансову підтримку заходів із залучення до роботи членів малозабезпечених сімей та внутрішньо переміщених осіб в умовах експерименту. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 05.04.2017 № 224. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/224-2017-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

247. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової допомоги на здобуття економічної самостійності малозабезпеченої сім'ї. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 02.02.2022 № 71. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/71-2022-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

248. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення компенсації витрат за гуманітарне розмінування земель сільськогосподарського призначення. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Форма типового документа, Звіт від 12.03.2024 № 284. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284-2024-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

249. Про затвердження Порядку інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, та електронною системою закупівель. НА запобігання корупції, Міністерство економіки; Наказ, Порядок від 18.01.2023 № 13/23/395. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0159-23> (дата звернення: 24.11.2023)

250. Про затвердження Порядку надання Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру інформації з Державного земельного кадастру про земельні ділянки фізичних осіб Національному агентству з питань запобігання корупції. Мінагрополітики України; Наказ, Порядок від 16.03.2018 № 143. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0439-18> (дата звернення: 24.11.2023)

251. Про затвердження Порядку надання інформації з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування Пенсійним фондом України на запит Державної служби фінансового моніторингу України. Мінфін України; Наказ від 28.04.2021 № 240. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/za843-21> (дата звернення: 24.11.2023)

252. Про затвердження Порядку надання сімейним фермерським господарствам додаткової фінансової підтримки через механізм доплати на користь застрахованих осіб - членів/голови сімейного фермерського господарства єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Форма типового документа, Заява, Інформація, Реєстр від 22.05.2019 № 565. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2019-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

253. Про затвердження Порядку реалізації видів санкцій та моніторингу їх ефективності Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Мінреінтеграції; Наказ, Порядок від 10.01.2023 № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0134-23> (дата звернення: 24.11.2023)

254. Про затвердження Порядку розгляду звернень громадян у Міністерстві аграрної політики та продовольства України. Мінагрополітики;

Наказ, Порядок від 15.09.2022 № 688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1394-22>(дата звернення: 24.11.2023)

255. Про затвердження Програми підтримки самозабезпечення Печеніжинської селищної територіальної громади харчовими продуктами на 2022-2024 роки «Сади Перемоги». Рішення виконавчого комітету Печеніжинської селищної ради №97 від 14 червня 2022 року. URL: <https://pnotg.gov.ua/documents/cl5w3kj1v0zok0814z7z0pi93> (дата звернення: 24.11.2023)

256. Про затвердження Програми підтримки самозабезпечення Рогатинської міської територіальної громади харчовими продуктами на 2022-2024 роки «Сади Перемоги». Рішення Рогатинської міської ради №128 від 31 травня 2022 року. URL: <https://rmtg.gov.ua/ua/prohramy/273/4922> (дата звернення: 24.11.2023)

257. Про затвердження Програми підтримки самозабезпечення Тлумацької міської територіальної громади харчовими продуктами на 2022-2024 роки «Сади Перемоги». Рішення сімнадцятої сесії Тлумацької міської ради восьмого скликання №2189-17/2022 від 14 липня 2022 року. URL: <https://tlumacka-gromada.gov.ua/pro-zatverdzhennya-programi-pidtrimki-samozabezpechennya-tlumackoi-teritorialnoi-gromadi-harchovimi-produktami-na-20222024-roki-11-28-49-14-11-2022/> (дата звернення: 24.11.2023)

258. Про затвердження Програми підтримки самозабезпечення Узинської міської територіальної громади харчовими продуктами на 2022-2024 роки «Сади Перемоги». Рішення Узинської міської ради №18-1205/2022 . URL: <https://uzmr.gov.ua/docs/1295864/> (дата звернення: 24.11.2023)

259. Про затвердження прожиткового мінімуму на 2000 рік. Закон України від 05.10.2000 № 2025-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2025-14> (дата звернення: 24.11.2023)

260. Про затвердження форм для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств. Мінагрополітики України; Наказ, Форма, Реєстр, Акт,

Журнал від 20.03.2018 № 150. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0376-18#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

261. Про затвердження форм для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств. Мінекономіки, торгівлі та сг; Наказ, Реєстр, Інформація, Форма типового документа, Акт від 24.07.2020 № 1391. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0767-20#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

262. Про затвердження форм для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств. Мінагрополітики; Наказ, Форма типового документа, Реєстр від 12.07.2021 № 76. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1011-21#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

263. Про затвердження форми заявки на отримання коштів, передбачених у державному бюджеті за програмою «Підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції». Мінагрополітики; Наказ, Форма типового документа від 29.08.2022 № 630. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0991-22#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

264. Про зауваження Президента України до Закону України "Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України з метою збільшення доходів бюджету і посилення соціального захисту населення". Постанова Президії Верховної Ради України від 10.07.1995 № 443/95-ПВ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/443/95-%D0%BF%D0%B2> (дата звернення: 24.11.2023)

265. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні. Президент України; Указ, Концепція від 22.07.1998 № 810/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/810/98> (дата звернення: 24.11.2023)

266. Про заходи щодо забезпечення в умовах воєнного стану безперебійного постачання імпортованих харчових продуктів і кормів. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.03.2022 № 234 . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234-2022-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

267. Про заходи щодо захисту внутрішнього ринку від імпортої сільськогосподарської продукції та продовольства. Розпорядження Президента України від 17.05.1999 № 98/99-рп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/98/99-%D1%80%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

268. Про заходи щодо підвищення ефективності державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів. Указ Президента України від 15.09.2003 № 1039/2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1039/2003> (дата звернення: 24.11.2023)

269. Про індексацію грошових доходів населення в 1 кварталі 1992 року. Указ Президента України від 28.02.1992 № 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112/92> (дата звернення: 24.11.2023)

270. Про індексацію грошових доходів населення. Закон України від 03.07.1991 № 1282-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1282-12> (дата звернення: 24.11.2023)

271. Про індексацію грошових доходів населення. Постанова Верховної Ради України від 03.12.1998 № 292-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/292-14> (дата звернення: 24.11.2023)

272. Про індексацію пенсій та заходи щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2022 році. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.02.2022 № 118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/168-2023-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

273. Про індексацію пенсійних і страхових виплат та додаткових заходів щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2023 році. Постанова Кабінету Міністрів України; Перелік від 24.02.2023 № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/168-2023-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

274. Про індексацію пенсійних і страхових виплат та додаткових заходів щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2024 році. Постанова Кабінету Міністрів України; Перелік від

23.02.2024 № 185. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-indeksatsiiu-pensiinykh-i-strakhovykh-vyplat-ta-d-a185> (дата звернення: 24.11.2023)

275. Про Міністерство аграрної політики та продовольства України. Положення затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 р. № 124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2021-%D0%BF#n11> (дата звернення: 24.11.2023)

276. Про науково-громадську експертизу набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг для встановлення прожиткового мінімуму. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.1999 № 1767. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1767-99-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

277. Про основи продовольчої безпеки України. Проект Закону № 8370 від 08.04.2011 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF6GI00A> (дата звернення: 24.11.2023)

278. Про основні напрями бюджетної політики на 2000 рік (бюджетна резолюція). Постанова Верховної Ради України від 01.07.1999 № 795-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/795-14> (дата звернення: 24.11.2023)

279. Про Основні напрями політики щодо грошових доходів населення України. Указ Президента України від 07.08.1999 № 969/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/969/99#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

280. Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду у сфері реалізації спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану. Постанова Національного банку України від 23.03.2022 № 60. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0060500-22> (дата звернення: 24.11.2023)

281. Про особливості здійснення гуманітарної допомоги, яка перевозиться залізничним транспортом в умовах воєнного стану. Постанова КМУ № 379 від 27.03.2022. Верховна рада України. Офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

282. Про особливості здійснення органами Державної казначейської служби заходів щодо передачі бюджетних призначень для Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів в особливому режимі в умовах воєнного стану. Постанова КМУ від 23.08.2022 № 949. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/949-2022-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

283. Про передачу коштів з рахунка для фінансування заходів гуманітарного розмінування, відкритого Міністерству економіки в Національному банку. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.11.2023 № 1096-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1096-2023-%D1%80> (дата звернення: 24.11.2023)

284. Про передачу коштів з рахунка для фінансування заходів гуманітарного розмінування, відкритого Міністерству економіки в Національному банку. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.04.2024 № 343-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/343-2024-%D1%80> (дата звернення: 24.11.2023)

285. Про передачу цілісних майнових комплексів державних підприємств, установ та організацій до сфери управління Державного агентства розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Перелік від 12.08.2022 № 714-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/714-2022-%D1%80> (дата звернення: 24.11.2023)

286. Про перерозподіл деяких видатків державного бюджету, передбачених Міністерству аграрної політики та продовольства на 2022 рік, і внесення зміни до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.11.2022 № 1294. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1294-2022-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

287. Про підвищення норм витрат на медикаменти і харчування вагітних і породіль. Розпорядження Ради Міністрів Української РСР від 01.09.1989 № 303-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-89-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

288. Про підвищення норм витрат на харчування, медикаменти і м'який інвентар у закладах охорони здоров'я та безплатне амбулаторне лікування деяких категорій хворих. Розпорядження Ради Міністрів Української РСР; Перелік від 28.12.1989 № 461-р . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/461-89-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

289. Про підписання Додаткової угоди № 1 між Урядом України та Європейською Комісією, що діє від імені Європейського Союзу, до Угоди про фінансування заходу “Зменшення вразливості та підвищення продовольчої безпеки через підтримку постраждалого населення та сільськогосподарського виробництва в Україні” (Контракт з розбудови держави та посилення стійкості) (NDICI-GEO-NEAR/2022/ACT-61256). Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2022 № 1136-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-pidpysannia-dodatkovoi-uhody-1-mizh-uriadom-ukrainy-ta-ievropeiskoiiu-komisiieiu-shcho-diie-vid-t141222> (дата звернення: 24.11.2023)

290. Про підписання Угоди між Урядом України та Продовольчою та сільськогосподарською організацією Організації Об'єднаних Націй (ФАО) про створення Проектного офісу ФАО та надання технічної та гуманітарної допомоги Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 № 841-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2022-%D1%80> (дата звернення: 24.11.2023)

291. Про підписання Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Словенія про донацію безповоротних коштів Уряду Республіки Словенія Уряду України для гуманітарної допомоги з діяльності у сфері розмінування. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.11.2023 № 1090-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1090-2023-%D1%80> (дата звернення: 24.11.2023)

292. Про підписання Угоди про фінансування заходу “Зменшення вразливості та підвищення продовольчої безпеки через підтримку постраждалого населення та сільськогосподарського виробництва в Україні (Контракт з розбудови держави та посилення стійкості)”. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.08.2022 № 773-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/773-2022-%D1%80> (дата звернення: 24.11.2023)

293. Про підписання Угоди про фінансування заходу “Підтримка ЄС для розвитку сільського господарства та малих фермерських господарств в Україні”. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 49-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/49-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

294. Про повернення на доопрацювання проекту Закону України про внесення змін до Земельного кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення гарантій реалізації учасниками бойових дій та осіб, прирівняних до них, в тому числі учасниками антитерористичної операції, Революції Гідності та їх сім'ями пільг на одержання земельних ділянок, а також припинення корупційних зловживань у сфері розпорядження землями державної та комунальної власності. Постанова ВР України від 19.04.2018 № 2411-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-19> (дата звернення: 24.11.2023)

295. Про повернення на доопрацювання проекту Закону України про зупинення темпів розшарування населення України за рівнем доходів. Постанова Верховної Ради України від 17.11.1999 № 1230-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1230-14#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

296. Про повернення на доопрацювання проекту Закону України про продовольчі банки. Постанова Верховної Ради України від 20.04.2007 № 974-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/974-V> (дата звернення: 24.11.2023)

297. Про повернення на доопрацювання проекту Закону України про прожитковий мінімум. Постанова Верховної Ради України від 25.03.1999 № 562-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/562-14#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

298. Про повторні зауваження Президента України до Закону України "Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України з метою збільшення доходів бюджету і посилення соціального захисту населення". Постанова Президії Верховної Ради України від 18.09.1995 № 502/95-ПВ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/95-%D0%BF%D0%B2> (дата звернення: 24.11.2023)

299. Про повторні зауваження Президента України до Закону України "Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України з метою збільшення доходів бюджету і посилення соціального захисту населення". Постанова Верховної Ради України від 03.10.1995 № 351/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/351/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

300. Про подання на ратифікацію Верховною Радою України Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Словенія про дотацію безповоротних коштів Уряду Республіки Словенія Уряду України для гуманітарної допомоги з діяльності у сфері розмінування. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.03.2024 № 187-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187-2024-%D1%80> (дата звернення: 24.11.2023)

301. Про поновлення Угоди між Урядом України та Всесвітньою продовольчою програмою (ВПП) про відкриття Офісу ВПП в Україні. Угода Кабінету Міністрів України; ООН; Міжнародний документ від 08.07.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-22 (дата звернення: 24.11.2023)

302. Про порушення Кабінетом Міністрів України законодавства в ході проведення індексації грошових доходів населення. Постанова Верховної Ради України від 16.06.1999 № 747-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/747-14#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

303. Про порядок введення в дію Закону Української РСР "Про індексацію грошових доходів населення". Постанова Верховної Ради Української РСР від 03.07.1991 № 1283-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1283-12> (дата звернення: 24.11.2023)

304. Про призначення соціальних стипендій Верховної Ради України здобувачам фахової передвищої та вищої освіти з числа дітей-сиріт та дітей з малозабезпечених сімей. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Список від 02.12.2022 № 1082-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-2022-%D1%80> (дата звернення: 24.11.2023)

305. Про призначення соціальних стипендій Верховної Ради України здобувачам фахової передвищої та вищої освіти з числа дітей-сиріт та дітей із малозабезпечених сімей з 1 вересня 2023 р. на один календарний рік. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Список від 15.09.2023 № 801-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/801-2023-%D1%80> (дата звернення: 24.11.2023)

306. Про призначення соціальних стипендій Верховної Ради України студентам вищих навчальних закладів з числа дітей-сиріт та дітей з малозабезпечених сімей. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2022 р. № 1082-р; зміни 2014 – 2021 років відповідно. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

307. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» та інших законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції. Постанова Верховної Ради України від 04.09.2020 № 879-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/879-20> (дата звернення: 24.11.2023)

308. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо державної підтримки сільського господарства та експорту агропродукції під час воєнного стану. Постанова Верховної Ради України від 29.06.2023 № 3204-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3204-20> (дата звернення: 24.11.2023)

309. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо безперебійного виробництва та постачання сільськогосподарської продукції під час воєнного стану. Постанова Верховної

Ради України від 21.04.2022 № 2222-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2222-20> (дата звернення: 24.11.2023)

310. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо державної підтримки сільського господарства та експорту агропродукції під час воєнного стану. Постанова Верховної Ради України від 29.06.2023 № 3204-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3204-20> (дата звернення: 24.11.2023)

311. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законів України у сфері державних закупівель щодо приведення їх у відповідність з міжнародними стандартами та вжиття заходів з подолання корупції. Постанова ВР України від 30.06.2015 № 551-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-19> (дата звернення: 24.11.2023)

312. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Земельного кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо стимулювання створення і розвитку сімейних фермерських господарств та припинення корупційних зловживань у сфері розпорядження землями державної та комунальної власності. Постанова ВР України від 22.05.2018 № 2437-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2437-19> (дата звернення: 24.11.2023)

313. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо безперебійного виробництва та постачання сільськогосподарської продукції під час воєнного стану. Постанова ВР України від 21.04.2022 № 2222-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2222-20> (дата звернення: 24.11.2023)

314. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо державної підтримки сільського господарства та експорту агропродукції під час воєнного стану. Постанова ВР України від 29.06.2023 № 3204-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/650-2023-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

315. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо здійснення моніторингу потенційних загроз

національній безпеці України у сфері економіки. Постанова Верховної Ради України від 24.03.2022 № 2161-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2161-20> (дата звернення: 24.11.2023)

316. Про прийняття за основу проекту Закону України про встановлення прожиткового мінімуму на 2000 рік. Постанова Верховної Ради України від 13.07.2000 № 1871-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1871-14> (дата звернення: 24.11.2023)

317. Про прийняття за основу проекту Закону України про продовольчі банки. Постанова Верховної Ради України від 09.09.2004 № 1996-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1996-IV> (дата звернення: 24.11.2023)

318. Про прийняття за основу проекту Закону України про прожитковий мінімум. Постанова Верховної Ради України від 15.06.1999 № 736-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/736-14> (дата звернення: 24.11.2023)

319. Про прийняття Статуту Продовольчої та сільськогосподарської організації Організації Об'єднаних Націй. Закон України від 25.11.2003 № 1334-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1334-15> (дата звернення: 24.11.2023)

320. Про проведення атестації державних службовців. Наказ Головного управління державної служби України N 201 від 17.11.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0201351-04#Text>(дата звернення: 24.11.2023)

321. Про продовольчу безпеку. Проект Закону України від 28.04.2011 № 8370-1. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF6GI01A?an=91> (дата звернення: 24.11.2023)

322. Про проект Закону України про визнання таким, що втратив чинність, Декрет Кабінету Міністрів України від 9 грудня 1992 року N 7-92 "Про тимчасове припинення індексації грошових доходів населення". Постанова Президії Верховної Ради України від 12.11.1993 № 3583-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3583-12> (дата звернення: 24.11.2023)

323. Про проект Закону України про внесення змін до Закону Української РСР "Про індексацію грошових доходів населення". Постанова Верховної Ради

України від 24.01.1997 № 29/97-ВР. URL: <https://iplex360.com.ua/npa.php?list=1069.1.35> (дата звернення: 24.11.2023)

324. Про проект Закону України про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР "Про індексацію грошових доходів населення". Постанова Президії Верховної Ради України від 29.09.1992 № 2650-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2650-12> (дата звернення: 24.11.2023)

325. Про проект Закону Української РСР про індексацію грошових доходів населення. Постанова Верховної Ради Української РСР від 28.06.1991 № 1276-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1276-12#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

326. Про прожитковий мінімум. Закон України від 15.07.1999 № 966-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/966-14> (дата звернення: 24.11.2023)

327. Про публічний моніторинг земельних відносин. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Перелік від 12.05.2023 № 474. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2023-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

328. Про ратифікацію Протоколу про збереження біорізноманіття та ландшафтів Чорного моря до Конвенції про захист Чорного моря від забруднення. Закон України від 22.02.2007 № 685-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/685-16>(дата звернення: 24.11.2023)

329. Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Словенія про донацію безповоротних коштів Уряду Республіки Словенія Уряду України для гуманітарної допомоги з діяльності у сфері розмінування. Закон України від 10.04.2024 № 3629-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3629-20> (дата звернення: 24.11.2023)

330. Про реалізацію експериментального проекту щодо здійснення обов'язкової сертифікації механізованих засобів розмінування (гуманітарного розмінування), пов'язаних з ними виробів, компонентів та обладнання. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Вимоги від 08.03.2024 № 271.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/271-2024-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

331. Про реалізацію спільного з Всесвітньою продовольчою програмою ООН проекту щодо додаткових заходів із соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2022 № 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446-2022-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

332. Про реалізацію спільного з Всесвітньою продовольчою програмою Організації Об'єднаних Націй проекту щодо надання фінансової підтримки закладам загальної середньої освіти у 2023/24 навчальному році. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2023 № 572. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-realizatsiiu-spilnoho-z-vsesvitnoiu-prodovolchoiu-prohramoju-orhanizatsii-obiednanykh-s572-10623> (дата звернення: 24.11.2023)

333. Про реалізацію спільного з Всесвітньою продовольчою програмою Організації Об'єднаних Націй проекту стосовно додаткових заходів із соціальної підтримки окремих категорій населення. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.07.2023 № 781. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/781-2023-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

334. Про реалізацію спільного з Дитячим фондом Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) проекту стосовно додаткових заходів із соціальної підтримки малозабезпечених сімей з дітьми. Постанова Кабінету Міністрів України; Перелік від 01.12.2023 № 1255. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-realizatsiiu-spilnoho-z-dytiachym-fondom-orhanizatsii-obiednanykh-natsii-iunisef-proektu-stosovno-dodatkovykh-zakhodiv-iz-sotsialnoi-pidtrymky-malozabezpechenykh-simei-i011223-1255> (дата звернення: 24.11.2023)

335. Про реалізацію спільного з Міжнародним надзвичайним фондом допомоги дітям при Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) проекту щодо додаткових заходів соціальної підтримки найбільш вразливих категорій населення. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2022 № 405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/405-2022-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

336. Про регулювання цін на окремі види продовольчих товарів та забезпечення стабільної роботи виробників продовольства в умовах воєнного стану. Постанова КМУ; Перелік від 19.06.2023 № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/405-2022-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

337. Про результати визначення загальних потреб у професійному навчанні державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування на 2021-2023 роки. Звіт Національного агентства України з питань державної служби. URL: <https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/DIYALNIST/PROFF%20NAVCHANJA/zvit-2021-2023-ostat.pdf>(дата звернення: 24.11.2023)

338. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 9 жовтня 2023 року «Про стан забезпечення продовольчої безпеки». Указ Президента України від 09.10.2023 № 681/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/681/2023> (дата звернення: 24.11.2023)

339. Про робочу групу з підготовки пропозицій щодо надання допомоги державам, що потерпають від гострої продовольчої кризи. Указ Президента України; Склад колегіального органу від 03.11.2022 № 748/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/748/2022> (дата звернення: 24.11.2023)

340. Про розподіл коштів, передбачених у державному бюджеті у 2017 році Міністерству аграрної політики та продовольства для фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 № 124-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

341. Про розроблення тимчасового механізму регулювання доходів окремих груп населення Донбасу та Кривбасу на липень і серпень 1992 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.06.1992 № 364-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/364-92-%D1%80> (дата звернення: 24.11.2023)

342. Про спрямування за спеціальним фондом державного бюджету коштів, які надходять відповідно до Угоди про грант (Проект “Відновлення

критично важливої логістичної інфраструктури та мережевого сполучення (RELINC)”) між Україною і Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 10 лютого 2023 р., на відновлення критично важливої логістичної інфраструктури та мережевого сполучення. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Форма типового документа, Інформація, Розпорядження, Звіт від 06.10.2023 № 1059. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1059-2023-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

343. Про спрямування за спеціальним фондом державного бюджету коштів, які надходять відповідно до Угоди про грант (Проект “Відновлення критично важливої логістичної інфраструктури та мережевого сполучення (RELINC)”) між Україною і Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 10 лютого 2023 р., на відновлення критично важливої логістичної інфраструктури та мережевого сполучення. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.03.2024 № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/318-2024-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

344. Про стан забезпечення продовольчої безпеки. РНБО; Рішення від 09.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0038525-23> (дата звернення: 24.11.2023)

345. Про створення Проектного офісу ФАО та надання технічної та гуманітарної допомоги Україні. Угода Кабінету Міністрів України; ООН; Міжнародний документ від 04.11.2022 . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_002-22 (дата звернення: 24.11.2023)

346. Про схвалення Концепції Державної цільової екологічної програми моніторингу довкілля. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 07.07.2023 № 610-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/610-2023-%D1%80> (дата звернення: 24.11.2023)

347. Про схвалення Концепції комунікації у сфері гендерної рівності. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 16.09.2020 № 1128-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1128-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

348. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій. Розпорядження КМУ від 23 вересня 2015 р. № 995-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

349. Про схвалення Концепції сільського розвитку до 2030 року. Проект розпорядження Міністерства економіки України. <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-za-chas-dii-voiennoho-stanu-v-mezhakh-derzhavnoi-prohramy-dostupni-kredyty-5-7-9-vydano-42847-pilhovyykh-kredytiv-na-1705-mlrd-hrn> (дата звернення: 24.11.2023)

350. Про схвалення Національної стратегії подолання гендерного розриву в оплаті праці на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2023-2025 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План, Заходи від 15.09.2023 № 815-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-podolannia-hendernoho-rozryvu-v-oplati-pratsi-na-period-do-s815-150923> (дата звернення: 24.11.2023)

351. Про схвалення проекту листа Уряду України до Організації економічного співробітництва та розвитку про приєднання до Рекомендації Ради Організації економічного співробітництва та розвитку щодо керівних принципів ОЕСР - ФАО для відповідальних ланцюгів постачання сільськогосподарської продукції. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.05.2023 № 414-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/414-2023-%D1%80> (дата звернення: 24.11.2023)

352. Про схвалення проекту листа Уряду України до Організації економічного співробітництва та розвитку про запит стосовно приєднання до Рекомендації Ради Організації економічного співробітництва та розвитку щодо забезпечення гендерної рівності в публічному секторі та Рекомендації Ради Організації економічного співробітництва та розвитку щодо забезпечення гендерної рівності у сферах освіти, зайнятості та підприємництва. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.05.2023 № 404-р. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-proektu-lysta-uriadu-ukrainy-do-orhanizatsii-ekonomichnoho-s404-20523> (дата звернення: 24.11.2023)

353. Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022-2024 роки з її реалізації. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План, Заходи від 20.12.2022 № 1163-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

354. Про схвалення Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції на період до 2025 року і затвердження операційного плану заходів з її реалізації. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План, Заходи від 22.12.2023 № 1203-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1203-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

355. Про тимчасове припинення індексації грошових доходів населення. Декрет Кабінету Міністрів України від 09.12.1992 № 7-92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7-92#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

356. Про умови оплати праці працівників бюджетної установи “Центр гуманітарного розмінування”. Постанова Кабінету Міністрів України; Схема від 05.01.2024 № 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/14-2024-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

357. Про утворення Координаційного центру із забезпечення продовольчими продуктами, ліками, питною водою та паливом. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Склад колегіального органу від 28.02.2022 № 196-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196-2022-%D1%80> (дата звернення: 24.11.2023)

358. Про утворення Координаційної ради з питань логістики в сільському господарстві. Постанова Кабінету Міністрів України; Положення, Склад колегіального органу від 09.04.2022 № 427. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/427-2022-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

359. Про утворення Міжвідомчої робочої групи з питань забезпечення населення продовольчими товарами тривалого зберігання та санітарно-гігієнічними товарами в умовах воєнного стану. Постанова КМУ; Склад колегіального органу, Положення від 29.04.2022 № 519. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/519-2022-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

360. Про утворення Міжвідомчої робочої групи з питань забезпечення населення продовольчими товарами тривалого зберігання та санітарно-гігієнічними товарами в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України; Склад колегіального органу, Положення від 29.04.2022 № 519. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-utvorennia-mizhvidomchoi-robochoi-hrupy-z-rytan-zaluchennia-mizhnarodnoi-dopomohy-s27680324> (дата звернення: 24.11.2023)

361. Про утворення Міжвідомчої робочої групи з питань прискороного перегляду інструментів державного регулювання господарської діяльності. Постанова Кабінету Міністрів України; Склад колегіального органу, Положення від 13.01.2023 № 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2023-%D0%BF> (дата звернення: 24.11.2023)

362. Про утворення Тимчасової слідчої комісії ВР України з питань розслідування фактів корупції на державних підприємствах, в установах та організаціях Національної академії аграрних наук України. Постанова ВР України; Склад колегіального органу від 01.12.2022 № 2789-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-20> (дата звернення: 24.11.2023)

363. Про участь Уряду України у міжнародній ініціативі “Коаліції дій для сприяння досягненню гендерної рівності”. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 № 1277-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1277-2020-%D1%80> (дата звернення: 24.11.2023)

364. Про фінансування заходу «Зменшення вразливості та підвищення продовольчої безпеки через підтримку постраждалого населення та сільськогосподарського виробництва в Україні (Контракт з розбудови держави

та посилення стійкості)». Угода Кабінету Міністрів України; Європейський Союз; Міжнародний документ від 05.09.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-22#Text (дата звернення: 24.11.2023)

365. Про фінансування заходу «Підтримка ЄС для розвитку сільського господарства та малих фермерських господарств в Україні». Мінеконом, торгівлі та сг, Європейський Союз; Угода, Міжнародний документ від 28.01.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-20#Text (дата звернення: 24.11.2023)

366. Про хід виконання Постанови Верховної Ради України від 16 червня 1999 року "Про порушення Кабінетом Міністрів України законодавства в ході проведення індексації грошових доходів населення". Постанова Верховної Ради України від 05.10.2000 № 2014-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2014-14#Text> (дата звернення: 24.11.2023)

367. Про якість та безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини. Закон України 2809-IV від 06.09.2005 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2809-15#Text> (дата звернення: 10.11.2021)

368. Прокопенко В.Ю. Фінансово-кредитні інструменти на ринку нерухомості: теорія та практика: монографія. Харків: ВПП «Контраст» 2012. 416 с.(дата звернення: 12.02.2024)

369. Пушак Я.Я. Марченко О. М. Економічна безпека підприємств харчової промисловості як передумова продовольчої безпеки держави. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. П. Василенка. Серія: "Економічні науки". 2020. Вип. 210. С. 69-82. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/4145> (дата звернення: 12.02.2024)

370. Разумей Г. Ю. Діджиталізація публічного управління як складник цифрової трансформації України. Г. Ю. Разумей, М. М. Разумей. Публічне управління та митне адміністрування. 2020. № 2(25). С. 139 – 145. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jsrui/handle/123456789/4143>(дата звернення: 12.02.2024)

371. Реформа державного управління. Ефективне врядування. Урядовий портал. <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-derzhavnogo-upravlinnya> (дата звернення: 15.05.2023)(дата звернення: 12.02.2024)

372. Родінова Н., Дергач А., Гудзь Г. Світова продовольча криза як наслідок російсько-української війни. *Економіка та суспільство*, Вип. 40. 2022. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-25> (дата звернення: 05.06.2023)(дата звернення: 12.02.2024)

373. Рудніченко Є.М., Несторишен І.В. Класифікація ризиків у митній справі. *Митна безпека*. 2012. № 1–2. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/2034/3/2.pdf>.(дата звернення: 12.02.2024)

374. Рябченко О. П. Економічні методи державного управління в період реформування економіки. *Вісник університету внутрішніх справ*, (9), 1999. С. 327-334. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VKhnuvs_1999_9_74.pdf (дата звернення: 12.02.2024)

375. Сабадаш В. В., Казбан А. Ю.. Орієнтири національної митної політики в умовах торгово-економічної інтеграції. *Механізм регулювання економіки*, 2014, № 2. URL:https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/acticles/issue_21/VIKTOR_V_SABADASH_ARTEM_YU_KAZBANLandmarks_National_Customs_Policy_in_Terms_of_Trade_and_Economic_Integration.pdf(дата звернення: 12.02.2024)

376. Сайт державної служби статистики України. Офіційна сторінка. URL: <https://stat.gov.ua/uk/datasets> (дата звернення: 12.02.2024)

377. Сайт Державної служби статистики. Офіційна сторінка. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 12.02.2024)

378. Салівончик О. М., 2011. Шляхи вдосконалення державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури *Ефективна економіка*. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=716>(дата звернення: 12.02.2024)

379. Саричев Ю. О. Інформаційно-аналітичне забезпечення як вид інформаційного забезпечення в системі державного управління. *Вісник*

Національної академії державного управління при Президентіві України. Серія : Державне управління. 2017. № 3. С. 120-126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaddy_2017_3_19 (дата звернення: 12.02.2024)

380. Свірко С.В., Тарасова Т.О. Державна політика як інструмент державного управління в сфері бюджетної безпеки. Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. 2021. Т.1. № 2. С. 49-64. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/2940> (дата звернення: 12.02.2024)

381. Сектор харчової та переробної промисловості. Офіційна сторінка Міністерства економіки України. URL: <http://surl.li/gunol> (дата звернення: 12.02.2024)

382. Сельский А. А. Моніторинг і контроль: встановлення ефективності стратегічного управління. Публічне управління: теорія та практика, (1), 2013, 35-40. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pubupr_2013_1_8.pdf (дата звернення: 12.02.2024)

383. Семенова А. Ю. Економічний механізм управління сільськогосподарським підприємством. Scientific Progress & Innovations, (3), 2012. 186-190. URL: <https://journals.pdaa.edu.ua/visnyk/article/download/679/849> (дата звернення: 12.02.2024)

384. Сизоненко О.В. Теоретичні підходи до формування механізмів державного управління сталим розвитком територій. Молодий вчений. 2018. №11 (2). С. 987—992. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_11\(2\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_11(2)) (дата звернення: 12.02.2024)

385. Сичевський М. П. Харчова промисловість як основа продовольчої безпеки та розвитку держави. Київ: Аграр. наука. 2019. 388 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1jB_Rnm4nw7--KhgDsEL2owfmxsSB9q9y/view (дата звернення: 12.02.2024)

386. Сичевський М., Митченко О. Зарубіжна практика підвищення доступності продовольчих товарів для різних верств населення в контексті

трансформації продовольчих систем в Україні. Вісник аграрної науки, 100(6), 2022. С.63-71.

https://www.agrovisnyk.com/index.php/agrovisnyk/article/view/2022_06_08 (дата звернення: 12.02.2024)

387. Сичевський, М. П. (2019). Глобальна продовольча безпека та місце України в її досягненні. *Економіка АПК*, (1), с. 6-17. [https://eaprk.com.ua/web/uploads/pdf/eaprk_2019_1_p_6_17%20\(2\).pdf](https://eaprk.com.ua/web/uploads/pdf/eaprk_2019_1_p_6_17%20(2).pdf) (дата звернення: 12.02.2024)

388. Сімахова А.О., Церковний І.О. Міграційні процеси в Україні в умовах війни: соціальний аспект. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. Вип. 4(102). С. 61–64. URI: [https://doi.org/10.26642/ema-2022-4\(102\)-61-64](https://doi.org/10.26642/ema-2022-4(102)-61-64) (дата звернення: 02.06.2023)

389. Скидан О.В., Микитюк В.М., Ковальчук О.Д. Законодавче регулювання продовольчої безпеки. Розробити та обґрунтувати стратегічні напрями і пріоритети формування конкурентоспроможного аграрного сектора економіки Північно-Західного регіону України : проміжний звіт з наук.-дослід. теми. Житомир : ЖНАЕУ, С. 9–13. URL: <http://ir.polissiauniver.edu.ua/handle/123456789/5396> (дата звернення: 12.02.2024)

390. Скриньковський, Р., Горбонос, Ф., Цюх, С., Хмиз, М. Я., Процевят, О., & Князь, С. (2022). Тенденції і питання продовольчої безпеки України в умовах війни. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2022.№ 8. URI: <https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/38633/1/16606724216807.pdf>(дата звернення: 12.02.2024)

391. Спрощено вимоги до маркування імпортованих продуктів харчування для їх швидшого ввезення під час воєнного стану. Урядовий портал. Офіційний сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/cproshcheno-vimogi-do-markuvannya-importnih-produktiv-harchuvannya-dlya-yih-shvidshogo-vvezennya-pid-chas-voennogo-stanu>(дата звернення: 12.02.2024)

392. Стародубцев М., Микуляк О. Міжнародні підходи до управління митними ризиками та їхнє використання у митній діяльності України. Матеріали міжнародної науково-практична конференції «Globalization of scientific knowledge: international cooperation and integration of sciences». 22.10.2021. Вінниця-Відень. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.22.10.2021.08>(дата звернення: 12.02.2024)

393. Стеців І. С. Законодавче регулювання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою: протистояння політичним та соціальним бар'єрам. Актуальні питання у сучасній науці. № 4(22) (2024). С. 481-492. <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/10606> (дата звернення: 12.02.2024)

394. Стеців І. С. Законодавче регулювання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою: оптимізація пропозиції та ланцюгів поставок. Наукові інновації та передові технології. № 4(32) (2024). С.176-186. <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/10457> (дата звернення: 12.02.2024)

395. Стеців І. С. Законодавче регулювання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в частині підтримки розвитку сільського господарства в умовах війни в Україні. Публічне управління та місцеве самоврядування. № 1 (2024). <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/public/homepage> (дата звернення: 12.02.2024)

396. Стеців І. С. Моделювання індикативної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою України. Інвестиції: практика та досвід. 2024. Вип. 10. <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/authors> (дата звернення: 12.02.2024)

397. Стеців І. С. Нормативно-правове забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині фінансової підтримки населення. Дніпровський науковий часопис, публічного управління, психології, права. № 1 (2024). <https://chasopys->

ppp.dr.ua/index.php/chasopys/authors (дата звернення: 12.02.2024)

398. Стеців І. С. Нормативно-правове забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині ціноутворення. Наукові перспективи. № 3 (45), 2024. С. 399-410. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3\(45\)-399-410](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3(45)-399-410) (дата звернення: 12.02.2024)

399. Стеців І. С. Нормативно-правове забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині регулювання доходів населення. Публічне управління та митне адміністрування, № 1 (40), 2024. С. 51-60. <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2024-1.8> (дата звернення: 12.02.2024)

400. Стеців І. С. Обґрунтування вибору індикаторів ефективності функціонування інструментів економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Наукові перспективи. <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/authors> (дата звернення: 12.02.2024)

401. Стеців І. С. Обґрунтування заходів державного управління продовольчою безпекою України. Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (випуск 73). Львів. (08-09.12.2022) URL:<http://www.konferenciaonline.org.ua/ua/article/id-1028/>(дата звернення: 12.02.2024)

402. Стеців І. С. Обґрунтування інструментів економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Актуальні питання у сучасній науці. № 5(23) (2024). С. 381- 396. <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/index> (дата звернення: 12.02.2024)

403. Стеців І. С. Правове регулювання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою: стійкість та адаптивність природних ресурсів. Наукові перспективи. № 4(46) (2024). С. 371-383. <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/10978> (дата звернення: 12.02.2024)

404. Стеців І. С. Правове регулювання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині якості та безпеки продовольства. Інвестиції: практика та досвід. № 8 (2024). С. 258-263. <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/3605> (дата звернення: 12.02.2024)

405. Стеців І. С. Сучасні світові моделі моніторингу державного управління: ключові аспекти обґрунтування в контексті забезпечення продовольчої безпеки. Наукові інновації та передові технології. № 5(33) (2024). С. 200-211. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-5\(33\)-200-211](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-5(33)-200-211) (дата звернення: 12.02.2024)

406. Стеців І. С. Тривимірна модель класифікації витрат суб'єктів економіки як засіб адаптації науково обґрунтованого підходу до автоматизації управлінських процесів. Науковий вісник НЛТУ України. 2019. Т. 29, № 4. С. 75–82. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2019/29_4/18.pdf (дата звернення: 12.02.2024)

407. Стеців І. С., Андрієшин А.М. Удосконалення організації надання адміністративних послуг органами місцевого самоврядування. Інновінг сучасних трендів в менеджменті безпеки. Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції 26 травня 2023 р. Львів: ЛДУ БЖД, 2023. С. 82-83. URL: <http://surl.li/hukcr> (дата звернення: 12.02.2024)

408. Стеців І. С., Дзюрах Ю.М. Обґрунтування необхідності підвищення кваліфікації працівників харчової промисловості для реалізації економічного механізму державного управління та забезпечення продовольчої безпеки. Modern problems of science, education and society. Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції. Київ. Україна. 22-24.05.2023. 1017-1021. URL: <https://sci-conf.com.ua/iii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-problems-of-science-education-and-society-22-24-05-2023-kiyiv-ukrayina-arhiv/> (дата звернення: 12.02.2024)

409. Стеців І. С., Дзюрах Ю.М. Проблеми харчової промисловості України та їх вплив на ефективність економічного механізму державного

управління продовольчою безпекою. Інновінг сучасних трендів в менеджменті безпеки 26 травня 2023 р. Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції. Львів: ЛДУ БЖД, 2023. с. 64-65. URL: <http://surl.li/hukcr> (дата звернення: 12.02.2024)

410. Стеців І. С., Стеців І. І. Напрями удосконалення державного управління аграрним сектором, як складова менеджменту продовольчої безпеки. Актуальні проблеми пожежної безпеки та запобігання надзвичайним ситуаціям в умовах сьогодення: Зб. наук. праць. Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Львів: ЛДУ БЖД, 2022. С. 504-508. URL: <http://surl.li/gwlja> (дата звернення: 12.02.2024)

411. Стеців І. С., Стеців І. І. Оптимізація державного управління аграрним сектором як запорука продовольчої безпеки країни // Економіка та держава. Серія: державне управління. – 2022. – № 4 (20). – С. 60–67. URL: <https://drive.google.com/file/d/18hTcW3CC-FzI8eppuSzANmHBvZHreHlq/view> (дата звернення: 12.02.2024)

412. Стеців І. С., Стеців І. І. Оптимізація діяльності лісового господарства України: проблеми та шляхи їх вирішення. Молодий вчений. 2019. № 6 (70). С. 219–224. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/6/42.pdf> (дата звернення: 12.02.2024)

413. Стеців І. С., Стеців І. І. Парадигма системи економічного аналізу. Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 42/19. С. 112–116. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/42_2019/23.pdf (дата звернення: 12.02.2024)

414. Стеців І. С., Стеців І. І. Система контролю якості продукції м'ясопереробних підприємств України: проблеми та шляхи їх вирішення. НВ ЛНУ ветеринарної медицини та біотехнологій. 2019. № 21 (90). С. 113–120. URL: <https://doi.org/10.32718/nvlvet-a9020> (дата звернення: 12.02.2024)

415. Стеців І. С., Стеців І. І. Система планування в умовах постіндустріальної економіки: проблеми теорії і практики. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2019. Вип. 4 (21). С. 326–330. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/21_2019/52.pdf (дата звернення:

12.02.2024)

416. Стеців І. С., Стеців І. І., Павич В. Ю. Чинники інноваційного розвитку аграрних підприємств та напрями їх оптимізації. Регіональна економіка та управління. 2020. № 4 (30). С. 124–128. URL: [http://siec.zp.ua/images/journal/2020/4\(30\)2020.pdf](http://siec.zp.ua/images/journal/2020/4(30)2020.pdf) (дата звернення: 12.02.2024)

417. Стеців І.С. Державне регулювання фінансової підтримки громадян у контексті забезпечення продовольчої безпеки у воєнний період. Європейська інтеграція та трансформація публічного врядування в Україні: матер. наук.-практ. конф. (19 квітня 2024 р., м. Львів). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2024. С. 97-99. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2022/pages/21775/iadu19042024-ostanne.pdf> (дата звернення: 12.02.2024)

418. Стеців І.С. До питань моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування». Випуск 3. 2023. С. 151-156. URL: <https://journals.academ.vinnica.ua/index.php/eco-pa/issue/view/5> (дата звернення: 12.02.2024)

419. Стеців І.С. Імперативи розвитку цифрової освіти держслужбовців у контексті забезпечення ефективності моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Економічний журнал Одеського політехнічного університету. № 1 (23), 2023. С. 106-114. URL: https://economics.net.ua/123-2_print (дата звернення: 12.02.2024)

420. Стеців І.С. Кластеризація країн за ефективністю державного управління продовольчою безпекою у світі. Informational, modern and recent theories of development. Збірник матеріалів XXI Міжнародної науково-практичної конференції 29-31 травня 2023 р., Мадрид, Іспанія. 2023. 274-276. URL: <https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2023/05/INFORMATIONAL-MODERN-AND-RECENT-THEORIES-OF-DEVELOPMENT.pdf> (дата звернення: 12.02.2024)

421. Стеців І.С. Концептуальні засади державного управління продовольчою безпекою. Actual methods of development of science and education. Збірник матеріалів XIX Міжнародної науково-практичної конференції 15-17 травня 2023 р. Бостон, США. 2023 р. с. 260-261. URL: <https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2023/04/ACTUAL-METHODS-OF-DEVELOPMENT-OF-SCIENCE-AND-EDUCATION.pdf> (дата звернення: 12.02.2024)

422. Стеців І.С. Методика обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Механізм регулювання економіки. Випуск 2 (100). 2023. С. 62-66. URL: <http://mer-journal.sumy.ua/index.php/journal/article/view/154> (дата звернення: 12.02.2024)

423. Стеців І.С. Напрями активізації економічного механізму державного управління для подолання продовольчої кризи у воєнний та повоєнний період. Інвестиції: практика та досвід. Випуск 12. 2023. С. 142-148. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1749>(дата звернення: 12.02.2024)

424. Стеців І.С. Обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління в галузі харчової промисловості для подолання продовольчої кризи в умовах війни. Інвестиції: практика та досвід. Випуск 10. 2023. с. 127-137. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1521>(дата звернення: 12.02.2024)

425. Стеців І.С. Обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в умовах війни в Україні. Scientific progress: innovations, achievements and prospects. Збірник матеріалів IX Міжнародної науково-практичної конференції 29-31.05.2023. Мюнхен, Німеччина. 2023. С. 377-380. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/SCIENTIFIC-PROGRESS-INNOVATIONS-ACHIEVEMENTS-AND-PROSPECTS-29-31.05.2023.pdf> (дата звернення: 12.02.2024)

426. Стеців І.С. Проблеми митного контролю суб'єктів АПК як інструменту економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Світ наукових досліджень. Збірник матеріалів Міжнародної мультидисциплінарної наукової конференції 23-24 травня 2023 р. Випуск 19. м. Переворськ, Польща. 2023. URL: <http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4539/> (дата звернення: 12.02.2024)

427. Стеців І.С. Розвиток громадського моніторингу функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука" Серія: "Економічні науки". Випуск 5 (05/73). URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/economic2023/5/8883> (дата звернення: 12.02.2024)

428. Стеців І.С. Стеців І.І. Проблеми імплементації освіти дорослих в Україні та напрями їх розв'язання у воєнний та післявоєнний період. Наукові інновації та передові технології. 2023. № 10. С. 177-193. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/6110> (дата звернення: 12.02.2024)

429. Стеців І.С. Удосконалення митного контролю суб'єктів АПК як інструменту економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Scientific practice: modern and classical research methods. Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції 26 травня 2023 р. Бостон, США. 2023. С. 49-50. URL: <https://archive.logos-science.com/index.php/conference-proceedings/article/view/775> (дата звернення: 12.02.2024)

430. Стеців І.С., Дзюрах Ю. М. Проблеми харчової промисловості України та їх вплив на ефективність економічного механізму державного управління продовольчою безпекою: освітній аспект. Інвестиції: практика та досвід. Випуск 8. 2023. с. 205-212. URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1386> (дата звернення: 12.02.2024)

431. Стеців І.С., Стеців І. І., Павич В. Ю. (2020). Чинники інноваційного

розвитку аграрних підприємств та напрями їх оптимізації. Регіональна економіка та управління. № 4 (30). С. 124–128.(дата звернення: 12.02.2024)

432. Стеців І.С., Стеців І. І., Павич В. Ю. Глобальні суспільно-економічні виклики розвитку аграрного підприємництва// Економіка сьогодення: актуальні питання та інноваційні аспекти: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 28 листопада 2020 року) /Східноукраїнський інститут економіки та управління. – Запоріжжя:ГО «СІЕУ», 2020. – С. 64-69.(дата звернення: 12.02.2024)

433. Стеців І.С., Федорчук Н.М. Проблеми лісового господарства України та шляхи їх вирішення. Наукові погляди на вдосконалення економіки: перспективи та розвиток: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 20 квітня 2019 року). Східноукраїнський інститут економіки та управління. Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2019. С. 8-10.(дата звернення: 12.02.2024)

434. Стеців. І. С. До питання функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в Україні. Публічне управління та митне адміністрування, № 4 (39), 2023. 54-60. <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2023-4.9> (дата звернення: 12.02.2024)

435. Стеців. І. С. Міжнародний досвід застосування та розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Agricultural and Resource Economics. 2024. Vol. 11, No. 1. P. 96–134. URL: <https://are-journal.com/are/article/view/796> (дата звернення: 12.02.2024)

436. Столетов Ю. В. Управління ризиками, як елемент державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Державне управління: удосконалення та розвиток № 10, 2011. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=340>(дата звернення: 12.02.2024)

437. Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#n17>(дата звернення: 12.02.2024)

438. Стратегія розвитку агропромислового комплексу. Міністерство

аграрної політики та продовольства України. Офіційна сторінка. <https://minagro.gov.ua/investoram/prezentatsiia-stratehiia-rozvytku-ahropromyslovoho-kompleksu> (дата звернення: 12.02.2024)

439. Сурмін Ю. П., Бакуменко В. Д., Михненко А. М. 2010. *Енциклопедичний словник з державного управління*. та ін. Київ : НАДУ. 820 с. URL: <https://cutt.ly/tXRUp2W> (дата звернення: 12.02.2024)

440. Таран Є.І. 2020. Співвідношення понять «державне управління», «публічне адміністрування» та «публічне управління» у трансформаційних процесах України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. Том 31 (70) № 2. С. 33-37.(дата звернення: 12.02.2024)

441. Тернавська І.Б., Пархоменко Л.А. Харчова промисловість у формуванні продовольчої безпеки регіону. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. Редкол.: О.О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань, 2012. Вип. 81. Ч.2.: Економіка. С. 349-357. URI: <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/783> (дата звернення: 12.02.2024)

442. Угода про фінансування заходу “Зменшення вразливості та підвищення продовольчої безпеки через підтримку постраждалого населення та сільськогосподарського виробництва в Україні (Контракт з розбудови держави та посилення стійкості)”. Угода від 05.09.2022. № 984_003-22. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-22#Text (дата звернення: 12.02.2024)

443. Ульяновченко, Ю. О. (2013). Комплексний механізм державного регулювання розвитку конкурентного середовища в аграрному секторі економіки. *Актуальні проблеми державного управління*, (1), 153-161. URL: <http://surl.li/pdbna> (дата звернення: 12.02.2024)

444. Уряд Австралії на рік скасував мита на імпорт з України. Новини Міністерства економіки України. Офіційна сторінка Міністерства економіки України. 2022. Облп. URL: <http://surl.li/guvrz>(дата звернення: 12.02.2024)

445. Федоришина Л. М. Митні ризики: підходи до трактування та класифікації. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 20. С. 127-

135. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/xmlui/handle/123456789/2197>(дата звернення: 12.02.2024)

446. Федорчак О. Класифікація механізмів державного управління. Демократичне врядування. Науковий вісник. 2008 р. Вип. 1. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/jan/26465/ofedorchak.pdf> (дата звернення: 12.02.2024)

447. Федорчук О.М., Шпак Ю.В., Дегтяренко М.А. Роль виробничої інфраструктури аграрного сектору в забезпеченні продовольчої безпеки в умовах військового часу. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні пріоритети розвитку економіки, менеджменту, сфери обслуговування та права в умовах інтеграційних процесів» м. Івано-Франківськ 2022р. URL: <http://surl.li/gxrmf> (дата звернення: 12.02.2024)

448. Філатова О.М. Проблеми функціонування та шляхи вдосконалення розвитку харчової промисловості України. Приазовський економічний вісник. 2021. Випуск 5(28). URL: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-5-4>(дата звернення: 12.02.2024)

449. Фостікова В. Сучасні вимоги до цифрових компетентностей державних службовців. Аспекти державного управління. 2020. Т. 8. Спецвип. №1. С. 133-135. URL: <https://doi.org/10.15421/152061>.(дата звернення: 12.02.2024)

450. Фурман, І., Ревкова, А., & Ревков, О. (2023). Напрями формування системи продовольчого забезпечення населення України в умовах військового стану. Економіка та суспільство, (58). <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3317> (дата звернення: 12.02.2024)

451. Хаєцька О.П., Лояніч В.О. Забезпечення продовольчої безпеки України в умовах війни. Ефективна економіка. 2023. № 6. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/1723/1736> (дата звернення: 12.03.2023)

452. Цветков В.В. 2003. Сучасна трансформація і державне управління в Україні. *Політико-правові детермінанти: монографія* / В.В. Цветков, І.О.

Кресіна, А.А. Коваленко. К. Ін-Юре. 496 с.(дата звернення: 12.02.2023)

453. Цимбал Б. Зарубіжний досвід публічного управління безпекою особистості в контексті забезпечення сталого розвитку. Наукові перспективи (Naukovì perspektivi), (2 (32)). 2023. С. 182-192. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/download/3851/3872>(дата звернення: 12.02.2023)

454. Чернишова Є. Р. Освіта дорослих як складова національної системи неперервної освіти. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. 2014. Вип. 2. С. 86-94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2014_2_13 (дата звернення: 12.05.2023)

455. Шаров Ю. П., Маматова Т. В. Громадський моніторинг надання адміністративних послуг в Україні: огляд стану нормативного регулювання. Публічне управління: теорія та практика. 2013. № 4. С. 25-32. URL: <http://surl.li/heodp> (дата звернення: 19.04.2023)

456. Шароватова О.П. Трудова діяльність, сільське господарство, охорона праці жінок, жінки-селянки, розподіл праці, безпекові технології господарювання. Збірник тез доповідей I Міжнародної науковонауково-практичної конференції «OSHAgro – 2021». 30 вересня 2021 року. МОН України, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Науково-виробничий журнал «Охорона праці», Державна служба України з питань праці, Європейське співтовариство з охорони праці. Київ. 2021. С. 112-114. <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/14055> (дата звернення: 12.02.2023)

457. Шевченко М. М., Бондар З. К.. Теоретико-методологічні засади розроблення та функціонування механізмів забезпечення продовольчої безпеки України на сучасному етапі державного будівництва. Інвестиції: практика та досвід, (17), 2016. С. 96-103. URL:<http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=5156&i=15> (дата звернення: 12.02.2024)

458. Шестаковська Т.Л. Публічний аудит як інструмент забезпечення прозорості механізмів державного управління. Держава та регіони. 2023. №1(79). С.124-129. <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.1.19> (дата звернення: 15.03.2024)

459. Шимановська Р. Нормативно-правове забезпечення державних механізмів регулювання оплати праці. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України, (1). С. 137-147. URL:<http://surl.li/gjwqv>(дата звернення: 2.12.2023)

460. Шишлюк В. Р., Самокиш В. П. Правове забезпечення продовольчої безпеки України: сучасний стан та перспективи. Право і суспільство, (1), 2020. 133-138. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/1_2020/part_1/22.pdf (дата звернення: 12.02.2024)

461. Шиян О. І., Худоба О. В., Заяць Д. Д. Державна кадрова політика в системі вищої освіти: гендерний аспект (на прикладі Львівської області). Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління, (3), 2018. С.112-118.

462. Щодо забезпечення стабільної роботи виробників продовольства в умовах воєнного стану. Постанова КМУ від 26.12.2023 № 160. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-2022-%D0%BF> (дата звернення: 12.02.2024)

463. Щодо підвищення розрахункової норми витрат на харчування для дітей. Розпорядження Ради Міністрів Української РСР від 02.08.1989 № 268-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-89-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.02.2023)

464. Ярмолинська І.В. Поняття та сутність механізмів державного управління у сфері інституційного догляду та виховання дітей в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 18. С. 119—123. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6308&i=21> (дата звернення: 12.02.2023)

465. Abay, K.A. Breisinger, C. Glauber, J. Laborde, D. Siddig, K. The Russia-Ukraine war: Implications for global and regional food security and potential policy responses. *Global Food Security*, 36, 100675. 2023 URL: <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2023.100675>

466. Abdel-Mooty, P. El-Dakhakhni M.N., Coulibaly W., Community Resilience Classification Under Climate Change Challenges. 2023 *Lecture Notes in Civil Engineering*. 240, c. 227-237. https://doi.org/10.1007/978-981-19-0507-0_21

467. Agreste. The ministerial statistical service for agriculture of the French Republic. <https://agreste.agriculture.gouv.fr/agreste-web/statisticons/statisticons/>

468. Agriculture and Agri-Food Canada. Government of Canada. URL: <https://agriculture.canada.ca/en>

469. Aitken, J.A., Alaybek, B., Hartman, R., Leets, L., Sprenger, A. Initial assessment of the efficacy of food recovery policies in US States for increasing food donations and reducing waste. *Waste Management*, 176, pp. 149–158. 2024. URL: <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2023.12.051>

470. Al Sharari, F., Yemelyanov, O., Dziurakh, Yu., Sokil, O., & Danylovysh, O. (2022). *The energy-saving projects' impact on the level of an enterprise's financial stability*. *Economic Annals-XXI*, 195(1-2), 36-49. URL: <https://doi.org/10.21003/ea.V195-04>

471. Alexander, P., Arneth, A., Henry, R., Maire, J., Rabin, S., Rounsevell, M.D.A. High energy and fertilizer prices are more damaging than food export curtailment from Ukraine and Russia for food prices, health and the environment. 2023. *Nature Food*, 4 (1), pp. 84-95. URL: <https://doi.org/10.1038/s43016-022-00659-9>

472. Aljerf, L., Aljerf, N. Food products quality and nutrition in relation to public. Balancing health and disease. *Progress in Nutrition*, 25(1), 2023, e2023024. URL: <https://doi.org/10.23751/pn.v25i1.13928>

473. Amin, F., Poespito Hadi, W., Zauhar, S., Santoso Haryono, B. 2022 Determinants of post COVID-19 food security policy success. *International Journal of Disaster Resilience in the Built Environment*. 13(4), c. 440-450. <https://doi.org/10.1108/IJDRBE-11-2020-0118>

474. Atlas of Sustainable Development Goals 2023. World Bank Group. URL: <https://datatopics.worldbank.org/sdgoalatlas?lang=en>

475. Australian Department of Finance. Australian Government. Official page. URL: <https://www.finance.gov.au/>

476. Australian National Audit Office (ANAO). Official page. URL: <https://www.anao.gov.au/>

477. Azadi, H., Movahhed Moghaddam, S., Burkart, S., (...), Kurban, A., Lopez-Carr, D. 2021. Rethinking resilient agriculture: From Climate-Smart Agriculture to Vulnerable-Smart Agriculture. *Journal of Cleaner Production*. 319,128602. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.128602>

478. Barichello R. 2021. The challenge of achieving food security (Book Chapter) Current Issues In Global Agricultural And Trade Policy: *Essays In Honour Of Timothy E. Josling*. c. 111-133. <https://doi.org/10.1142/q0287>

479. Beckman, J., Countryman, A.M. The Importance of Agriculture in the Economy: Impacts from COVID-19. *American Journal of Agricultural Economics*, 103 (5), 2021. pp. 1595-1611. URL: <https://doi.org/10.1111/ajae.12212>

480. Bertelsmann Transformation Index – BTI. Bertelsmann Stiftung. URL: <https://bti-project.org/en/methodology>

481. Boyko, N. Mochurad, L. Stetsiv, I. Kryvenchuk, Y. Modeling of the information system for processing of a large distilled data for the investigation of competitiveness of enterprises. *CEUR Workshop Proceedings*, 2604, (2020) pp. 964–978. URL: https://www.researchgate.net/publication/347438260_Modeling_of_the_information_system_for_processing_of_a_large_distilled_data_for_the_investigation_of_competitiveness_of_enterprises

482. Buhaichuk K. L. Methods of public management in the National police of Ukraine: a general theoretical approach, *Law and Safety*, 69(2), pp. 10-17. URL: doi: 10.32631/pb.2018.2.01τ

483. Canada's Intention to Remove Tariffs on Goods from Ukraine. Government of Canada. 2022. 08 May. URL: <https://www.canada.ca/en/department->

finance/news/2022/05/canadas-intention-to-remove-tariffs-on-goods-from-ukraine.html

484. Carletto, C.; Zezza, A.; Banerjee, R. 2013. Towards better measurement of household food security: Harmonizing indicators and the role of household surveys. *Glob. Food Secur.*, 2, 30–40. <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2012.11.006>

485. Cavelius, L.S., Goebelbecker, J.M., Morlock, G.E. Legal and normative requirements for food safety culture – a consolidated overview for food companies within the EU. *Trends in Food Science and Technology*, 142, 104222. 2023. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tifs.2023.104222>

486. Chitiga, M., Henseler, M., Mabugu, R.E., Maisonnave, H. How COVID-19 Pandemic Worsens the Economic Situation of Women in South Africa. *European Journal of Development Research*, 34 (3), 2022. pp. 1627-1644. URL: <https://doi.org/10.1057/s41287-021-00441-w>

487. Congress. Official website for U.S. federal legislative information. URL: <https://www.congress.gov/>

488. Cui, Q., He, L., Liu, Y., Zheng, Y., Wei, W., Yang, B., Zhou, M. (2021). The impacts of COVID-19 pandemic on China's transport sectors based on the CGE model coupled with a decomposition analysis approach. *Transport Policy*, 103, pp. 103-115. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tranpol.2021.01.017>

489. Dai, X., Chen, Y., Wu, X., He, Y., Wang, F. 2022. Are the Agro-Ecosystems Sustainable? Measurement and Evaluation: A Case Study of Sichuan Province, *China Frontiers in Environmental Science* 10,862740. <https://doi.org/10.3389/fenvs.2022.862740>

490. Das, S. Food security amendments to the WTO green box: A critical re-examination. *Journal of World Trade*, 50(6), pp. 1111–1132. 2016. URL: <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/Journal+of+World+Trade/50.6/TRAD2016044>

491. Destatis. Federal Office of Statistics. URL: https://www.destatis.de/DE/Home/_inhalt.html

492. Duan, H., Bao, Q., Tian, K., Wang, S., Yang, C., Cai, Z. The hit of the novel coronavirus outbreak to China's economy. *China Economic Review*, 67, 2021. art. no. 101606. URL: <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2021.101606>
493. Economic Research Service. U.S. Department of agriculture. URL: <https://www.ers.usda.gov/>
494. e-Gov Japan Portal. Official web portal of Government of Japan. Digital Agency. URL: <https://www.e-gov.go.jp>
495. Fahmi, M.S., Rado, R.H., Klau, R.G., Utami, G.A. Enhancing national food security by protecting intellectual property rights for farmers in breeding local plant varieties. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1253(1), 012073. 2023 URL: <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1253/1/012073>
496. FAO. Ukraine: Impact of the war on agricultural enterprises. Findings of a nationwide survey of agricultural enterprises with land up to 250 hectares, January–February 2023. Rome. URL: <https://www.fao.org/3/cc5755en/cc5755en.pdf>
497. Federal law gazette. Federal Ministry of Justice. URL: https://www.recht.bund.de/de/home/home_node.html
498. Federal Ministry of Food and Agriculture. https://www.bmel.de/EN/ministry/ministry_node.html
499. Finlex. Internet service on legal information. Finnish Ministry of Justice. Edita Lakitieto Ltd. Official page. URL: <https://www.finlex.fi/en/>
500. Finnish food authority. Ministry of Agriculture and Forestry/ URL: <https://www.ruokavirasto.fi/en/about-us/what-is-the-finnish-food-authority/>
501. Food and agriculture data. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Statistics Division. URL: <https://www.fao.org/faostat/en/#home>
502. Gesetze im Internet. Federal Ministry of Justice. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/>
503. Global Food Security Index 2022. Economist impact. URL: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/explore-countries/finland>

504. Global Food Security Index. URL: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/explore-countries>

505. Global Food Security Index. URL: <https://web.archive.org/web/20210421045438/https://foodsecurityindex.eiu.com/Home/Methodology>

506. Global Food Security Q2 2022. Food Security Index. Based on data collected until the 1st of July 2022. URL: <https://www.dka.global/food-security-index-q2-2022> (дата звернення: 06.06.2023)

507. Global Innovation Index. World Intellectual Property Organization URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/

508. Golden, C.D., Ayroles, J., Eurich, J.G., (...), Tekoaua, R., Timeon, E. 2022. Study Protocol: Interactive Dynamics of Coral Reef Fisheries and the Nutrition Transition in Kiribati. *Frontiers in Public Health*. 10,890381. doi: 10.3389/fpubh.2022.890381.

509. Gopal, L.S., Prabha, R., Ramesh, M.V. 2023. Developing Information Extraction System for Disaster Impact Factor Retrieval from Web News Data. *Lecture Notes in Networks and Systems*. 401, с. 357-365. https://doi.org/10.1007/978-981-19-0098-3_35

510. Government at a Glance. Organization of economic cooperation and development. URL: <https://www.oecd.org/about/>

511. Government Performance Evaluation System. Digital government South Korea. Official page. URL: <https://www.dgovkorea.go.kr/>

512. GPIH. Global prices and income incomes database. Available at: <https://gpih.ucdavis.edu>

513. GPRA modernization act of 2010. Public law 111–352—JAN. 4, 2011. URL: <https://www.congress.gov/111/plaws/publ352/PLAW-111publ352.pdf>

514. Hadzhieva, B., Dimitrov, M., Petkova, V. Pharmaceutical Regulation of Herbal Medicinal Products in the Countries of the European Union, the USA, Canada

and Japan *Acta Medica Bulgarica*, 50(3), pp. 71–74. 2023. URL: <https://doi.org/10.2478/amb-2023-0034>

515. Justice Laws Website. Government of Canada. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/>

516. Kniaz, S., Podolchak, N., Dziurakh, Y., Karkovska, V., Kucher, A. Development of government regulation on investment activities in agriculture of Ukraine. *Ikonomicheski Izsledvania*, 2023, 32(2), pp. 136–150. URL: <https://ideas.repec.org/a/bas/econst/y2023i2p136-150.html>

517. Korea's New e-Government in Today's Digital Economy. URL: <https://unctad.org/meeting/koreas-new-e-government-todays-digital-economy>

518. Lahcen, B., Brusselaers, J., Vrancken, K., Dams, Y., Da Silva Paes, C., Eyckmans, J., Rousseau, S. Green Recovery Policies for the COVID-19 Crisis: Modelling the Impact on the Economy and Greenhouse Gas Emissions. *Environmental and Resource Economics*, 76 (4), 2020. pp. 731-750. URL: <https://doi.org/10.1007/s10640-020-00454-9>

519. Langforth, S., Maasjost, J., Blaha, T. Berliner und Munchener Tierarztliche Wochenschrift. Food chain information for broilers – the farmers handling of the standardized declaration form and the slaughter report in Germany | Lebensmittelketteninformationen beim Masthähnchen – *Umgang der Mäster mit Standarderklärung und Schlachtbericht in Deutschland.*, 2023, 136. URL: <https://doi.org/10.2376/1439-0299-2023-8>

520. Langforth, S., Oswaldi, V., Isbrandt, R., Meemken, D., Langkabel, N.. Food chain information for broilers: Results of a Europe-wide survey on status quo, usability and suggestions for improvement. *Food Control*, 2023, 152, 109844. URL: <https://doi.org/10.1016/j.foodcont.2023.109844>

521. Li, T.-T., Langforth, S., Isbrandt, R., Nesbakken, T., Meemken, D. Food chain information for pigs in Europe: A study on the status quo, the applicability and suggestions for improvements. *Food Control*, 2024, 157, 110174. URL: <https://doi.org/10.1016/j.foodcont.2023.110174>

522. Li, T.-T., Meemken, D., Antunovic, B., Nesbakken, T., Langforth, S. Food chain information for broilers, pigs and bovines in Europe: Comparison of report forms and definitions of the relevant period for reporting treatments with veterinary medicinal products with withdrawal periods. *Food Control*, 2024, 155, 110054. URL: <https://doi.org/10.1016/j.foodcont.2023.110054>

523. Liu, F., Zhang, H. 2013. Novel methods to assess environmental, economic, and social sustainability of main agricultural regions in China. *Agronomy for Sustainable Development*. 33(3), c. 621-633. <https://doi.org/10.1007/c13593-012-0131-8>

524. Magaña-Lemus, D., Lara-Álvarez, J. 2015. Food security measurement: An empirical approach *Frontiers of Economics and Globalization. Food Security in an Uncertain World* 15, c. 49-62. <https://doi.org/10.1108/S1574-871520150000015004>

525. Mashingia, F., Mtalo, F., Bruen, M. 2014. Validation of remotely sensed rainfall over major climatic regions in Northeast Tanzania. *Physics and Chemistry of the Earth*. 67-69, c. 55-63. <https://doi.org/10.1016/j.pce.2013.09.013>.

526. Maskun, Ilmar, A., Naswar, ...Napang, M., Nugraha, R. The state responsibility on food availability on the pandemic. *Gaceta Sanitaria*, 35, pp. S345–S347. 2021. URL: <https://doi.org/10.1016/j.gaceta.2021.10.049>

527. McCordic, C., Frayne, B., Sunu, N., Williamson, C. 2022. The Household Food Security Implications of Disrupted Access to Basic Services in Five Cities in the Global South., *Land*, 11(5), 654. https://doi.org/10.1007/978-981-19-0098-3_35

528. Medvedeva, Y., Kucher, A., Lipsa, J., Heldak, M. Human health risk assessment on the consumption of apples growing in urbanized areas: Case of Kharkiv, Ukraine. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2021, 18(4), pp. 1–14, 1504. URL: <https://doi.org/10.3390/ijerph18041504>

529. Ministry of agriculture and food sovereignty. French Government. URL: <https://agriculture.gouv.fr/>

530. Ministry of agriculture and forestry. Government and ministries. Finnish Government. URL: <https://mmm.fi/en/frontpage>

531. Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries, MAFF. Official web portal of Government of Japan. URL: www.maff.go.jp

532. Mottaleb, K.A., Kruseman, G., Snapp, S. Potential impacts of Ukraine-Russia armed conflict on global wheat food security: A quantitative exploration *Global Food Security*, 35, art. no. 100659. 2022. URL: <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2022.100659>

533. Mustonen, T., Shadrin, V. 2021. The river Alazeya: Shifting socio-ecological systems connected to a northeastern siberian river. *Arctic* 74(1), c. 67-86. <https://doi.org/10.14430/arctic72238>

534. Naffa, H., Fain, M. 2020. Performance measurement of ESG-themed megatrend investments in global equity markets using pure factor portfolios methodology. *PLoS ONE*. 15(12 December 2020),e0244225. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0244225.t007>

535. National Audit Office. Parliament in government UK. Official page. URL: <https://www.nao.org.uk/>

536. National law in force. Official Journal of the French Republic. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/contenu/menu/publications-officielles>

537. Oladele, O.I. 2012. Identifying the component structure of knowledge on climate change by principal component analysis among extension officers in North West Province, South Africa. *Journal of Food, Agriculture and Environment*. 10(3-4), c. 1156-1160. URL: <https://www.scholarmate.com/S/iKeCio> .

538. Ota kantaa. Ministry of Justice. Official page. <https://www.otakantaa.fi/fi/>

539. Patyka, N., Gryschenko, O., Kucher, A., Hełdak, M., Raszka, B. Assessment of the degree of factors impact on employment in Ukraine's agriculture. *Sustainability (Switzerland)*, 2021, 13(2), pp. 1–19, 564. URL: <https://doi.org/10.3390/su13020564>

540. Pentz, B., Klenk, N. 2022. When is a commercial fish species recovered? *Journal of Environmental Management*. 301,113918. <https://doi.org/10.3389/fenvs.2022.862740>

541. Polis. The Computational Democracy Project. Official page. URL: <https://democracy-technologies.org/product/polis/>

542. Prager, R. The application of the theory of spiral dynamics to value engineering. 49th Annual Conference of SAVE International, pp. 201–207. 2009. URL: <http://surl.li/quhcv>

543. Program Assessment Rating Tool (PART). Office of Management and Budget USA. Official page. URL: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/omb/performance/index.html>

544. Pruntseva, G., Popadynets, N., Barna, M., ...Karpia, M., Hryhoruk, I. Accounting. 2021. The impact of governance on agricultural production as an exclusive factor of the country's food security. *Accounting* 7(1), стр. 75–80. <https://doi.org/10.5267/j.ac.2020.10.012>

545. Putra, A.W., Supriatna, J., Koestoer, R.H., Soesilo, T.E.B. 2021. Differences in local rice price volatility, climate, and macroeconomic determinants in the Indonesian market. *Sustainability (Switzerland)*. 13(8),4465. <https://doi.org/10.3390/su13084465>

546. Rado, R.H., Betaubun, R.M.N., Alputila, M.J., Parera, Z. Food law in Indonesia has a criminal perspective that is oriented towards food security. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1253(1), 012069. 2023. URL: <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1253/1/012069>

547. Raimondo Announces Temporary Suspension of 232 Tariffs on Ukraine Steel. U.S. Department of Commerce 2022. 09 May. URL: <https://www.commerce.gov/news/press-releases/2022/05/raimondo-announces-temporary-suspension-232-tariffs-ukraine-steel>

548. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning. Official Journal of the European Union. 2008. C111/01. URL: <http://www.valew.eu/home/24?task=view>

549. Rojas, P., Jung-Cook, H. , Ruiz-Sánchez, E., López-Ramírez, A.M., Reséndiz-Albor, A.A. Historical Aspects of Herbal Use and Comparison of Current

Regulations of Herbal Products between Mexico, Canada and the United States of America. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(23), 15690. 2022. URL: <https://doi.org/10.3390/ijerph192315690>

550. Salomon, M.J., Cavagnaro, T.R. 2022. Healthy soils: The backbone of productive, safe and sustainable urban agriculture. *Journal of Cleaner Production* 341,130808. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.130808>

551. Silambi, E.D., Ismail, N., Azis, Y.Z., Badilla, N.W.Y., Suradinata, P.E. Legal protection for availability, quality food safety and food waste management. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1107(1), 012081.2022 URL: <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1107/1/012081>

552. Smith, L.C., Alderman, H., Aduayom, D. 2006. Food insecurity in Sub-Saharan Africa: New estimates from household expenditure surveys. *Research Report of the International Food Policy Research Institute*. (146), с. 1-122. <http://dx.doi.org/10.2499/0896291502>

553. StatFin. Statistical databases. Statistics Finland's free-of-charge statistical databases. URL: <https://statfin.stat.fi/PxWeb/pxweb/en/StatFin/>

554. Statistics Bureau of Japan. Official web portal of Government of Japan. URL: <https://www.stat.go.jp/>

555. Statistics Canada. Government of Canada. URL: <https://www.statcan.gc.ca/en/start>

556. Stetsiv I., Diachuk I., Vdovichena O., Heidor A., Chervinchuk A. Formation of development strategies of transport and logistics companies under current conditions // *International Journal of Management*. 2020. Vol. 11, iss. 5. P. 1103–1114.

557. Stetsiv I.S. Olap technology in improving the management processes of innovation infrastructure. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури», Львів 23–25 травня 2019 р. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). С. 36-38.

558. Stetsiv I.S., Pruntseva, G., Popadynets, N., Barna, M., Karpiak, M., Hryhoruk, I. The impact of governance on agricultural production as an exclusive

factor of the country's food security/ Stetsiv I.S., Pruntseva, G., Popadynets, N., Barna, M., Karpiak, M., Hryhoruk, I. Accountingthis link is disabled, 2021, 7(1), p. 75–80.

559. Stetsiv I.S., Zhuravel, Y., Popadynets, N., Irtyshcheva, I., ...Hryshyna, N., Trushlyakova, A. Management Aspects in the Higher Education Quality Assurance System. *Advances in Intelligent Systems and Computing*this link is disabled, 2021, 1378 AISC, p. 635–642.

560. Stetsiv Iryna, Stetsiv Ihor, Havras Dmytro. Problems of automation of economic work at enterprise // Integración de las ciencias fundamentales y aplicadas en el paradigma de la sociedad post-industrial : materiales de la conferencia internacional científica y práctica, 24 de abril de 2020, Barcelona, España / "ΛΟΓΟΣ". – Vol. 1. – 2020. – C. 24–27.

561. Stetsiv, I. Public administration of food security: conceptual basis and rational approaches. *Agricultural and Resource Economics*, 2022, 8(4), pp. 215–243. URL: <https://doi.org/10.51599/are.2022.08.04.10>

562. Stetsiv, I.S., Diachuk, I.V., Vdovichena, O.G., Heidor, A.P., Chervinchuk, A.V. 2020. Formation of development strategies of transport and logistics companies under current conditions. *International Journal of Management*, 11(5), стр. 1103–1114. https://doi.org/10.1007/978-981-19-0098-3_35.

563. Taylor, S.L., Godefroy, S.B. Novel Foods and Ingredients: Laws and Regulations in USA and Canada Sustainable. *Food Science - A Comprehensive Approach: Volumes 1-4*, pp. V1-59–V1-64. 2023. URL: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-823960-5.00068-8>

564. Teli, M.S., Jhawat, V. Comparative Materiovigilance Program for US, Europe, Japan, India and Proposed Reporting Mechanism for Indian Scenario *International Journal of Pharmaceutical Quality Assurance*, 14(3), pp. 534–540 2023. URL: <https://doi.org/10.25258/ijpqa.14.3.12>

565. The Federal Office for Agriculture and Food. https://www.ble.de/EN/BLE/GuidingPrinciples/GPrinciples_node.html

566. The public statistical service. National Institute of Statistics and Economic Studies of the French Republic. URL: <https://www.insee.fr/fr/information/1302192>

567. The world bank. IBRD. IDA. Data Catalog. URL: <https://datacatalog.worldbank.org/home>.

568. The world bank. IBRD. IDA. Data Catalog. URL: <https://www.worldbank.org/en/programs/icp>

569. Treasury Board of Canada Secretariat. Government of Canada. Official page. URL: <https://www.canada.ca/en/treasury-board-secretariat.html>

570. U.S. Department of agriculture. An official website of the United States government. URL: <https://www.usda.gov/>

571. Ukraine Support Tracker. *A Database of Military, Financial and Humanitarian Aid to Ukraine*. <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/>

572. UN E-Government Knowledgebase. E-Government Development Index. <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/Country-Information/id/180-Ukraine>(дата звернення: 16.04.2023)

573. United States Department of Agriculture. National Agricultural Statistics Service. URL: <https://www.nass.usda.gov/>

574. Van Dijk, M., Meijerink, G.W. A review of global food security scenario and assessment studies: Results, gaps and research priorities. *Global Food Security*, 3 (3-4), 2014. pp. 227-238. URL: <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2014.09.004>

575. World Food Program USA. <https://www.wfp.org/emergencies/ukraine-emergency>

576. World Governance Indicators (WGI). Worldwide Governance Indicators. The world bank. Official page. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/worldwide-governance-indicators>

577. Yemelyanov O., Symak A., Petrushka T., Lesyk R., Lesyk, L. 2018. Evaluation of adaptability of Ukrainian economy to changes in prices for energy carriers and to energy market risks. [Online]. *Energies*, 11 (12). <https://doi.org/10.3390/en11123529>

578. YouControl. URL: <http://surl.li/gvegZ>

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Аналіз регіональної структури погоджених проектів надання грантів для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства на кінець 2023 року

Область	Обсяги грантів		Площа насаджень	
	грн.	%	га	%
Вінницька	34791699	4,90	93,15	4,00
Волинська	31809500	4,48	129,43	5,56
Дніпропетровська	68341000	9,63	208,99	8,97
Житомирська	41398849	5,83	159,5	6,85
Закарпатська	165882449	23,38	490,76	21,07
Івано-Франківська	41793240	5,89	155	6,66
Київська	97404450	13,73	368,82	15,84
Кіровоградська	2020000	0,28	8,08	0,35
Львівська	71789600	10,12	256,59	11,02
Миколаївська	1533000	0,22	10,95	0,47
Одеська	20065000	2,83	63,07	2,71
Полтавська	17875000	2,52	51,4	2,21
Рівненська	8717500	1,23	36,9	1,58
Тернопільська	31580000	4,45	105,52	4,53
Харківська	1535000	0,22	6,14	0,26
Хмельницька	12656000	1,78	33,86	1,45
Черкаська	14000000	1,97	35	1,50
Чернівецька	17872000	2,52	44,68	1,92
Чернігівська	28456000	4,01	71,14	3,05
Разом	709520287,00	100,00	2328,98	100,00

Примітка: розраховано автором за даними [37, 142].

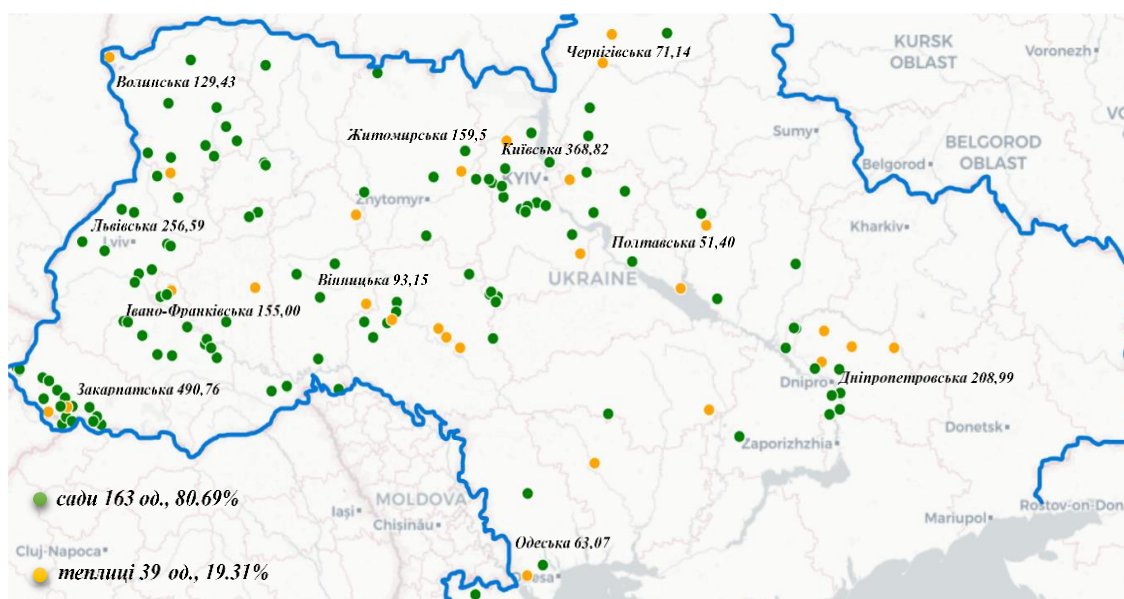

Рис. А.2. Картографічна діаграма регіональної реалізації грантової програми розвитку садівництва та тепличного господарства.

Примітка: побудовано автором за даними [37, 142].

Аналіз структури виплачених грантів для створення або розвитку садівництва,
ягідництва та виноградарства на кінець 2023 року

Область	Сума погоджених грантів, тис. грн.	Сума виплачених грантів, тис. грн.	Частка виплачених грантів, %
Вінницька	66 292	49 292	74,36
Волинська	38 810	34 763	89,57
Дніпропетровська	110 191	95 733	86,88
Житомирська	48 399	37 776	78,05
Закарпатська	188 882	118 791	62,89
Івано-Франківська	48 793	40 958	83,94
Київська	110 434	97 404	88,20
Кіровоградська	9 520	5 520	57,98
Львівська	71 790	58 994	82,18
Миколаївська	15 533	1 533	9,87
Одеська	34 065	21 838	64,11
Полтавська	24 875	15 157	60,93
Рівненська	8 718	8 718	100,00
Тернопільська	49 080	38 820	79,10
Хмельницька	26 656	26 656	100,00
Черкаська	16 000	13 944	87,15
Чернівецька	17 872	17 336	97,00
Чернігівська	32 456	22 520	69,39

Примітка: розраховано автором за даними [37, 142].

Додаток Б

Таблиця Б.1

Динаміка зміни індексів глобального показника продовольчої безпеки у світі, 2013-2020 рр.

Країна	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Австрія	1,005	1,011	1,004	0,994	0,980	1,012	0,996	1,010
Азербайджан	0,993	1,048	0,984	0,910	1,062	1,075	0,983	0,984
Алжир	1,106	0,987	1,040	1,054	0,985	1,046	1,016	0,984
Ангола	1,002	0,938	0,923	0,986	1,079	1,070	0,985	1,040
Аргентина	1,021	0,990	0,987	1,044	0,989	1,038	0,989	0,965
Бахрейн	0,970	1,045	0,977	1,013	0,986	1,016	0,991	1,017
Болівія	0,995	1,057	1,080	0,982	1,007	1,008	0,979	0,990
Бразилія	1,020	0,991	1,012	1,044	1,032	0,969	0,958	0,962
Бурунді	0,982	1,080	0,911	1,038	1,023	0,980	0,932	1,036
Венесуела	0,992	0,994	0,985	1,040	1,057	0,865	0,969	0,988
В'єтнам	1,003	1,030	1,021	0,989	1,005	0,987	0,982	0,992
Гаїті	1,043	0,968	0,937	1,016	0,984	0,916	0,997	1,139
Гвінея	1,043	1,177	0,852	1,090	1,005	1,047	1,009	0,927
Данія	1,021	0,999	0,997	0,991	1,003	1,013	0,983	0,990
Домініканська республіка	1,031	0,968	1,020	1,061	0,956	1,038	0,986	1,012
Ефіопія	1,133	0,987	0,961	1,113	0,930	1,036	0,928	0,997
Єгипет	0,938	1,079	0,983	0,954	1,002	1,047	1,040	0,934
Ємен	1,014	0,986	0,981	0,901	1,122	0,947	1,059	0,992
Замбія	1,079	0,959	0,896	1,236	0,989	0,958	0,930	0,956
Ізраїль	0,990	1,043	1,003	1,032	0,978	1,012	1,016	1,001
Індонезія	0,970	1,058	1,064	1,003	1,048	0,984	1,005	0,977
Ірландія	1,015	0,994	1,005	1,000	1,006	1,013	1,000	0,996
Італія	0,997	1,023	0,991	1,004	0,993	1,000	1,001	1,003
Йорданія	1,037	0,967	0,995	0,995	0,995	0,964	1,002	0,985
Камерун	1,024	1,028	1,025	1,033	0,979	0,989	0,969	1,007
Канада	1,001	0,987	0,984	1,030	0,981	1,020	1,021	1,008
Колумбія	0,994	0,994	0,995	1,051	1,036	0,994	0,988	0,938
Конго	1,011	1,008	0,984	0,941	1,122	1,008	1,015	1,007
Мадагаскар	0,948	1,027	0,992	1,011	0,918	1,063	1,027	0,987
Малаві	1,075	1,017	0,923	1,012	1,146	1,122	0,853	1,017
Марокко	1,043	1,016	1,026	0,998	1,003	1,023	0,995	1,010

Продовження табл. Б.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Мозамбік	1,042	1,020	0,863	0,939	1,282	1,005	0,921	1,049
Нігерія	1,015	1,000	1,022	0,981	1,005	1,041	0,977	0,944
Нідерланди	1,018	0,992	1,006	1,010	1,013	1,000	0,993	1,004
Німеччина	1,008	1,010	1,005	0,992	1,005	1,003	0,997	0,986
Нова Зеландія	0,995	1,006	0,999	0,995	0,990	1,009	0,996	0,990
Норвегія	0,990	0,995	1,011	0,995	1,019	0,988	1,016	0,945
Велика Британія	1,025	1,018	1,022	0,994	0,985	1,010	0,992	0,999
Парагвай	0,979	0,993	1,038	0,965	1,036	1,049	0,968	1,040
Португалія	1,004	0,984	1,009	1,011	0,984	1,026	0,991	0,986
Руанда	1,108	1,074	0,903	0,971	1,126	1,011	0,854	1,008
Сальвадор	1,003	0,993	1,039	0,974	0,975	1,041	1,002	0,974
Сербія	1,131	1,007	1,006	1,018	0,987	0,994	1,018	1,003
Сирія	1,002	1,136	0,864	1,007	1,102	0,880	1,010	0,969
Сінгапур	1,013	1,015	1,004	0,988	1,010	1,012	1,019	0,991
Сполучені Штати	0,995	1,006	0,994	1,001	0,990	0,996	1,001	0,997
Судан	0,996	1,174	1,145	0,952	1,042	1,013	0,963	0,984
Сьєрра-Леоне	1,018	1,195	0,985	0,965	0,974	1,000	1,053	0,939
Таїланд	1,006	1,016	1,017	1,002	0,982	1,006	0,977	1,017
Туніс	1,018	1,029	1,015	1,015	0,969	1,047	0,977	1,010
Туреччина	0,976	1,011	1,011	1,025	0,956	0,948	1,065	0,989
Уганда	0,981	1,040	0,959	1,054	1,022	0,987	0,964	0,988
Україна	0,971	0,862	1,006	1,130	0,911	1,049	1,083	1,045
Фінляндія	0,993	1,023	1,001	1,007	1,002	0,993	1,013	1,002
Франція	1,008	1,001	1,004	0,986	1,017	0,962	0,999	0,997
Чад	1,074	0,945	1,103	0,978	0,997	1,028	1,080	1,003
Чеська Республіка	1,004	1,013	1,004	1,009	0,987	1,022	0,994	1,001
Швейцарія	0,997	1,004	0,990	1,007	1,006	1,004	0,994	1,001
Швеція	1,012	1,005	1,010	1,016	1,009	0,996	0,995	0,970
Японія	1,003	0,997	1,024	0,996	1,006	1,009	0,994	0,994

Примітка: розраховано автором за даними [505]

Таблиця Б.2

Показники Евклідових відстаней між досліджуваними країнами та Україною

Країни	Евклідові відстані, Україна	Похибка	Стандартне відхилення
1	2	3	4
Австрія	2,765	1,321	0,141
Азербайджан	1,966	-0,114	0,766
Алжир	1,252	-0,107	0,516
Ангола	3,044	-1,074	0,543
Аргентина	1,420	0,166	0,662
Бахрейн	1,951	-0,031	0,989
Болівія	0,729	-0,125	0,283
Бразилія	0,845	0,203	0,622
Бурунді	3,602	-1,369	0,696
Венесуела	2,993	-1,121	0,750
В'єтнам	1,324	-0,069	0,286
Гаїті	3,545	-1,399	0,612
Гвінея	3,643	-1,357	0,421
Данія	2,074	1,044	0,286
Домініканська республіка	1,055	0,243	0,234
Ефіопія	3,597	-1,424	0,232
Єгипет	2,467	0,150	0,857
Ємен	3,759	-1,481	0,361
Замбія	3,635	-1,359	0,615
Ізраїль	2,732	1,032	0,765
Індонезія	2,579	-0,344	0,959
Ірландія	3,903	1,749	0,546
Італія	2,275	0,978	0,446
Йорданія	0,775	-0,099	0,498
Камерун	2,674	-1,007	0,423
Канада	2,449	1,108	0,339
Колумбія	0,943	0,263	0,285
Конго Республіка) (Дем.	3,384	-1,217	0,497
Мадагаскар	3,690	-1,427	0,522
Малаві	3,414	-1,091	0,931
Марокко	0,458	0,021	0,373

1	2	3	4
Мозамбік	3,532	-1,262	0,497
Нігерія	3,495	-1,326	0,298
Нідерланди	2,905	1,338	0,148
Німеччина	2,348	1,051	0,360
Нова Зеландія	2,802	1,233	0,662
Норвегія	3,133	1,306	0,829
Об'єднане Королівство	2,549	1,226	0,117
Парагвай	1,024	-0,172	0,703
Португалія	2,102	0,957	0,391
Руанда	2,974	-1,084	0,452
Сальвадор	1,443	-0,161	0,319
Сербія	1,042	0,015	0,852
Сирія	3,308	-1,261	0,500
Сінгапур	2,485	0,882	0,667
Сполучені Штати	2,457	1,070	0,474
Судан	3,254	-1,233	0,544
Сьєрра-Леоне	3,957	-1,401	1,014
Таїланд	1,020	0,109	0,482
Туніс	0,717	0,008	0,178
Туреччина	1,505	0,320	0,429
Уганда	2,951	-1,088	0,399
Україна	0,000	0,124	0,385
Фінляндія	4,260	1,865	0,588
Франція	2,197	1,090	0,219
Чад	3,532	-1,425	0,537
Чеська Республіка	3,180	1,393	0,591
Швейцарія	2,617	1,239	0,273
Швеція	2,769	1,298	0,494
Японія	2,551	1,157	0,200

Примітка: розраховано автором за даними [505]

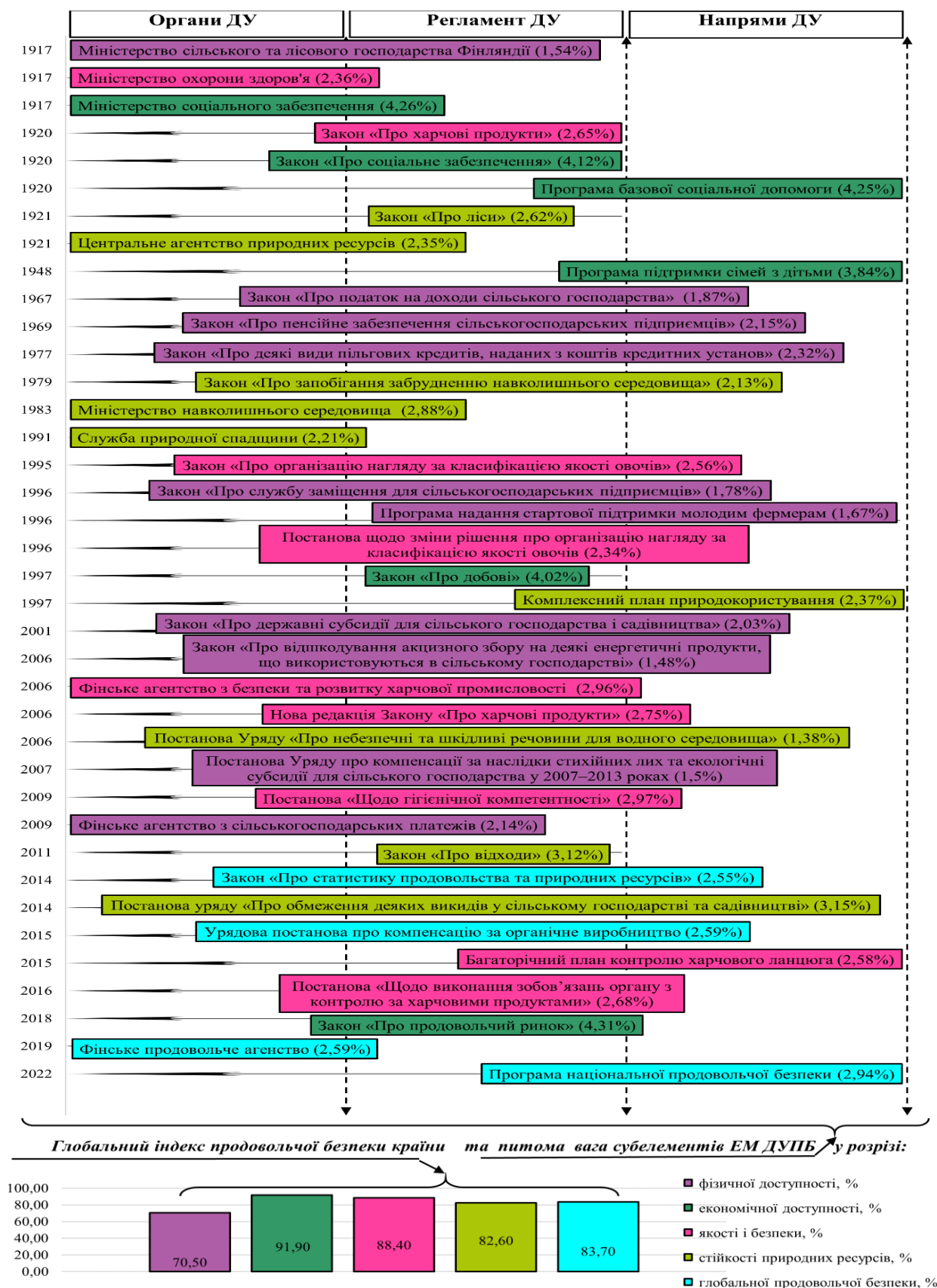

Рис. Б.3. Динаміка розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою Фінляндії з 1917 р. до 2022 р.

Примітка: побудовано автором за даними [504, 501, 567, 512; 499, 553, 500, 530].

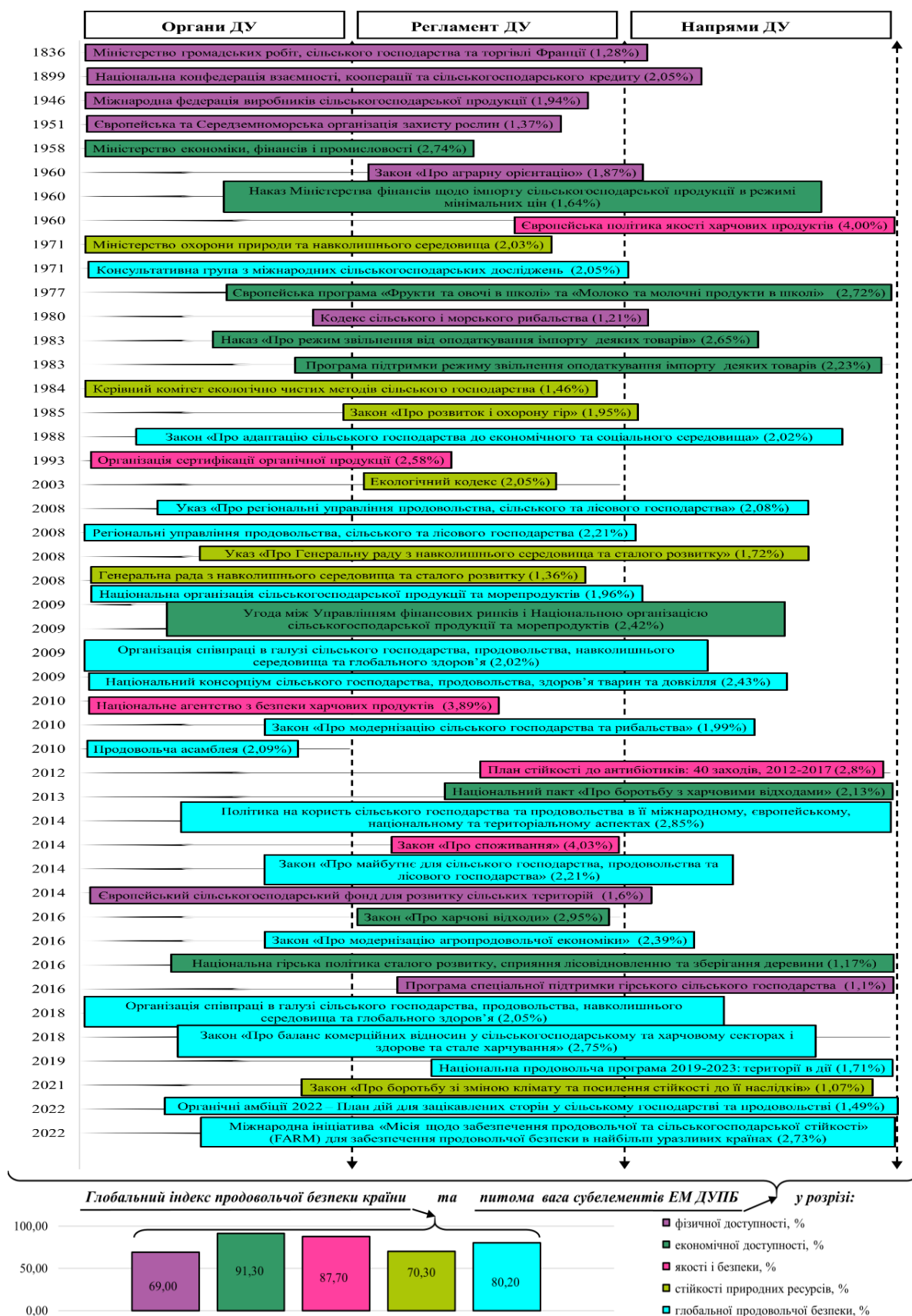

Рис. Б.4. Динаміка розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою Франції з 1836 р. до 2022 р.

Примітка: побудовано автором за даними [504, 501, 567, 512; 536, 529, 566, 467].

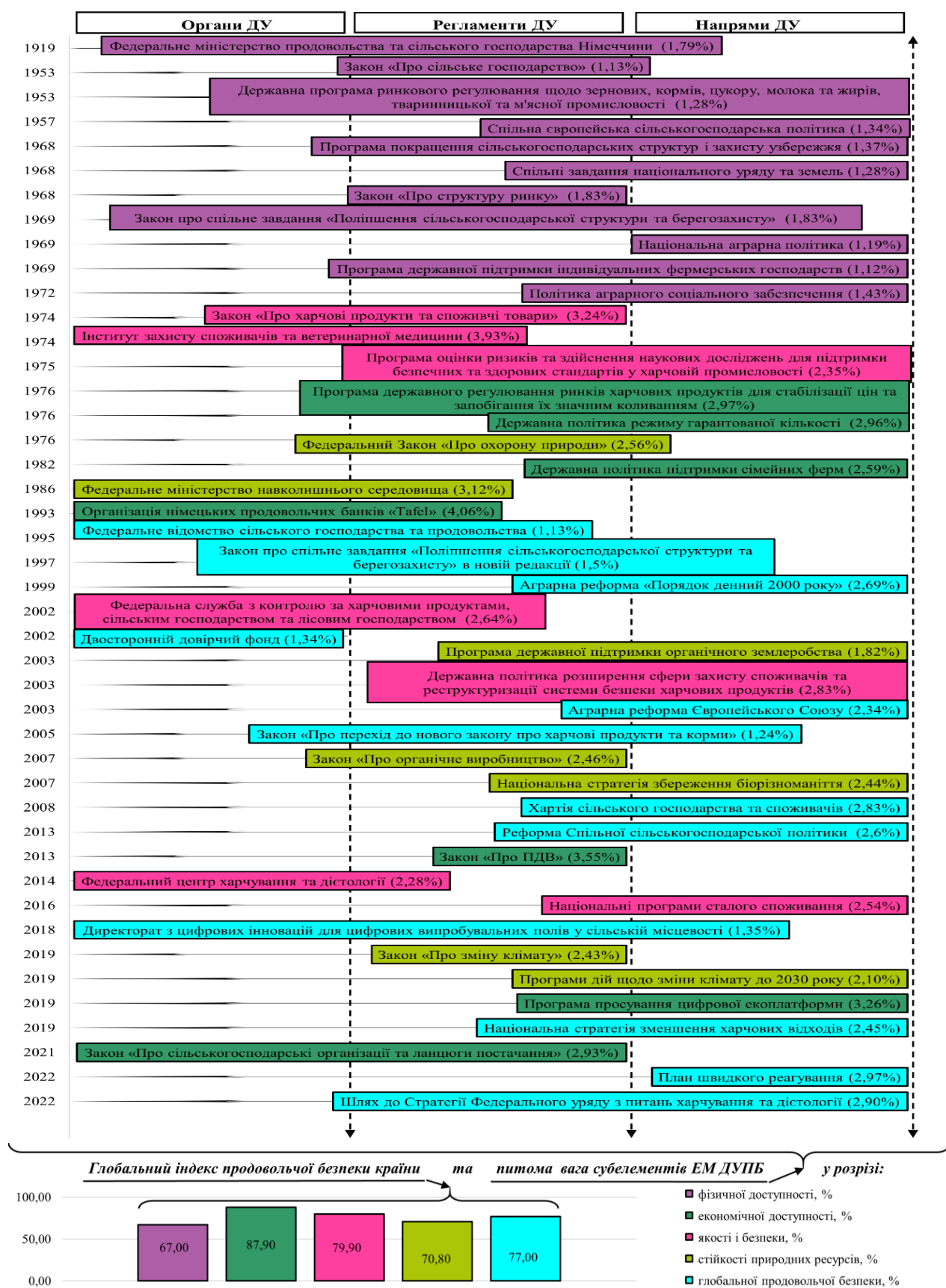

Рис. Б.5. Динаміка розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою Німеччини з 1919 р. до 2022 р.

Примітка: побудовано автором за даними [504, 501, 567, 512; 498, 565, 502, 497, 491].

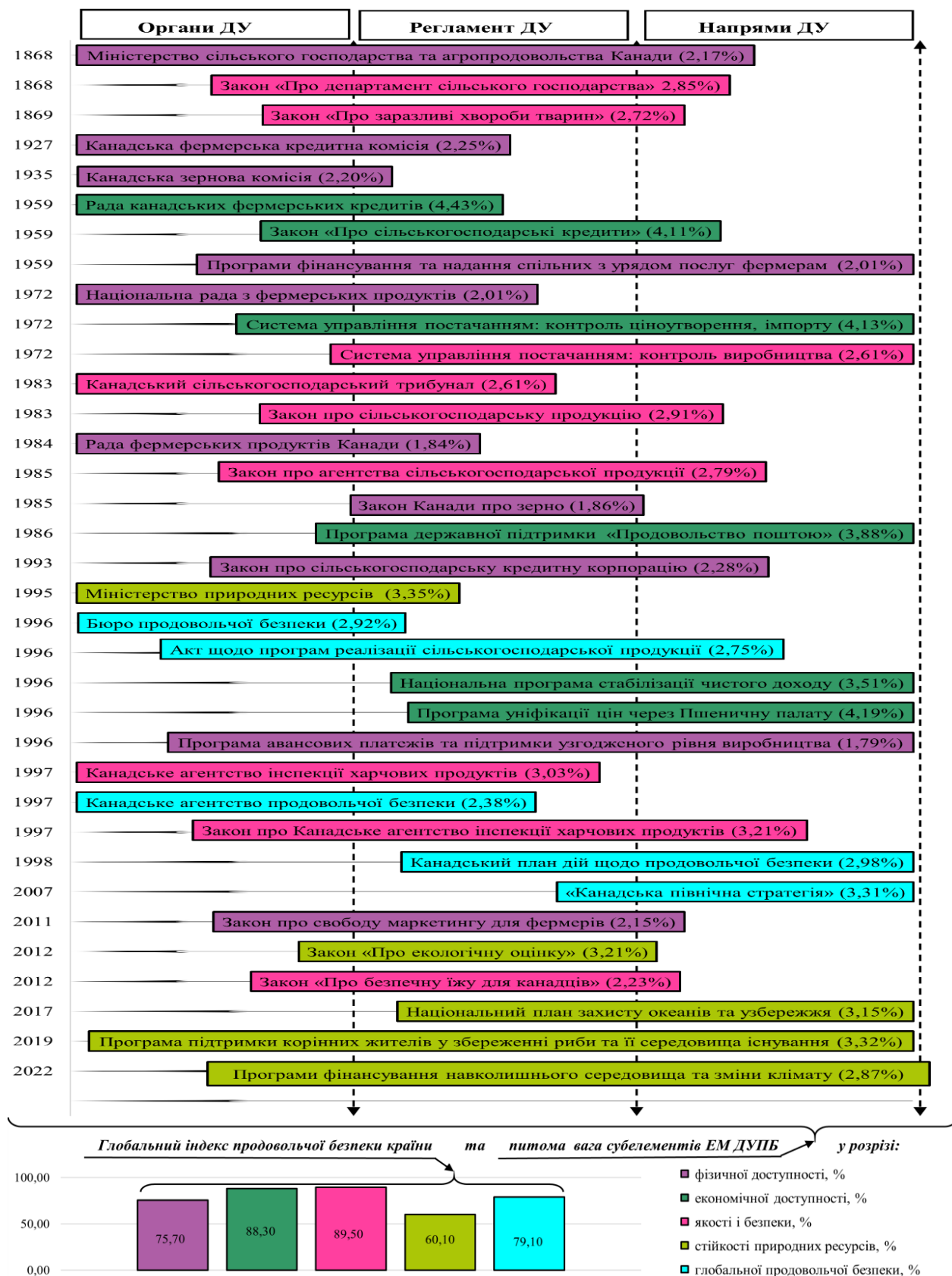

Рис. Б.6. Динаміка розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою Канади з 1868 р. до 2022 р.

Примітка: побудовано автором за даними [504, 501, 567, 512; 555, 515, 468].

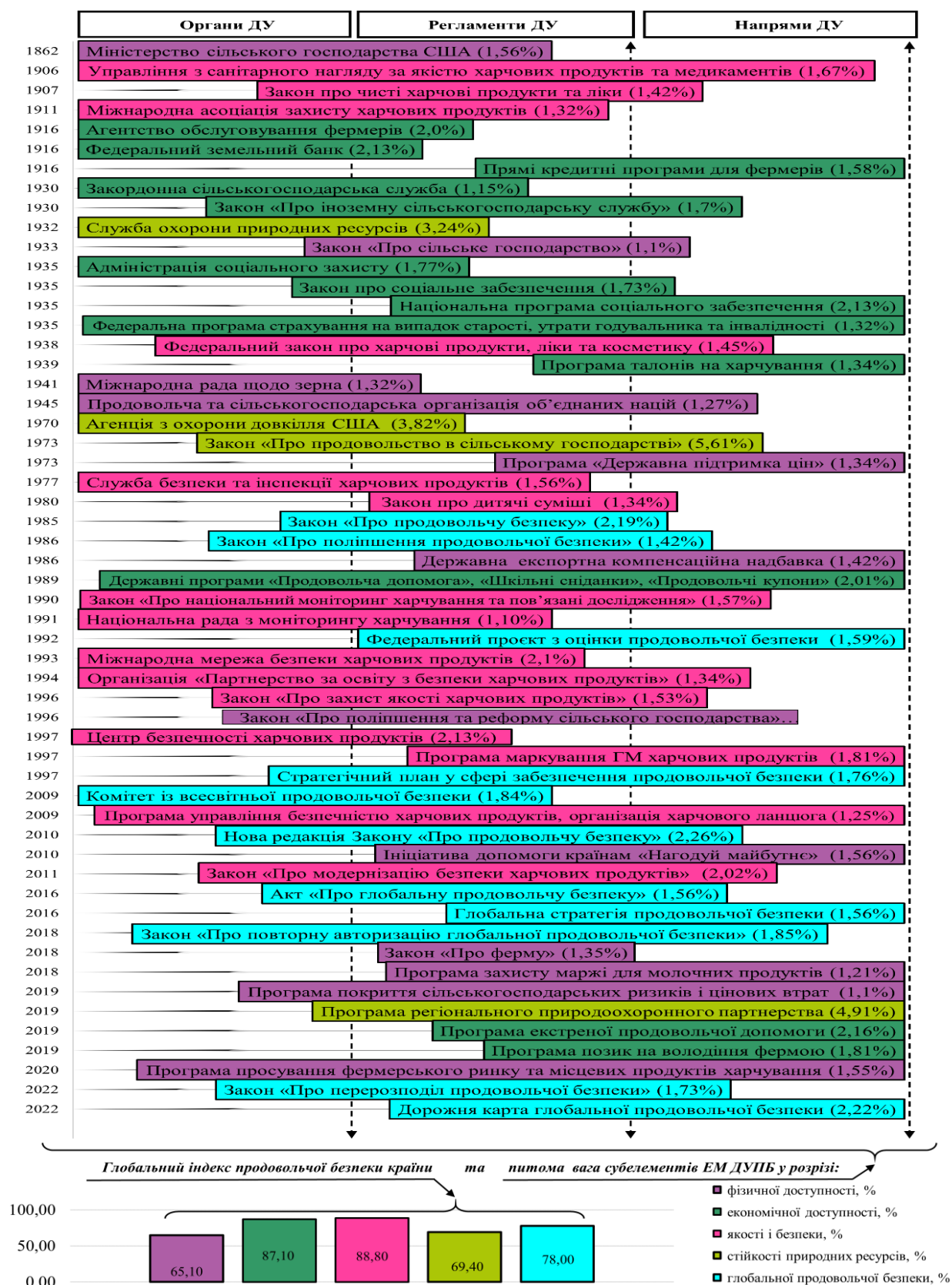

Рис. Б.7. Динаміка розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою США з 1862 р. до 2022 р.

Примітка: побудовано автором за даними [504, 501, 567, 512; 493, 573, 487, 570].

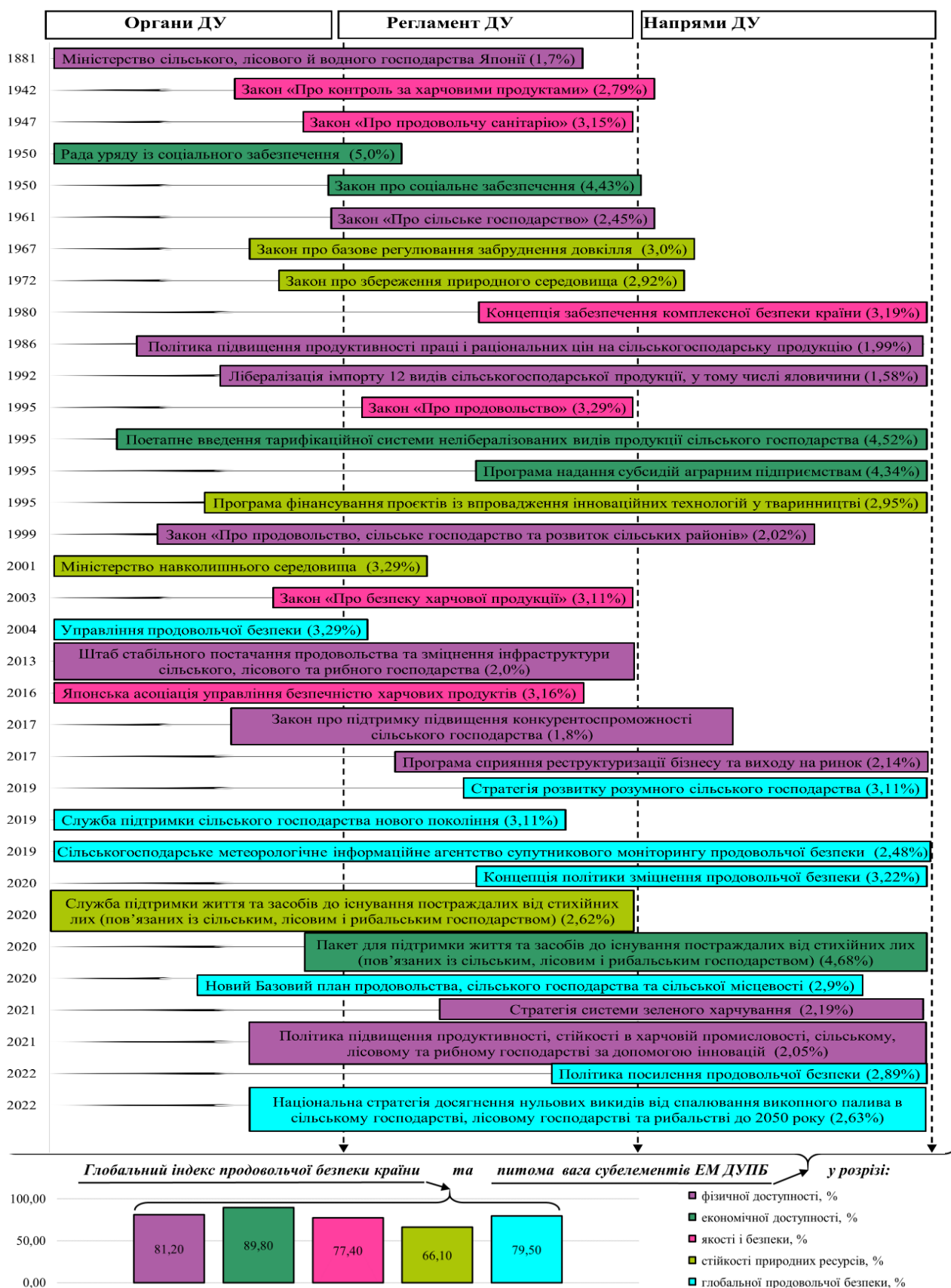

Рис. Б.8. Динаміка розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою Японії з 1881 р. до 2022 р.

Примітка: побудовано автором за даними [504, 501, 567, 512; 494, 531, 554].

Додаток В

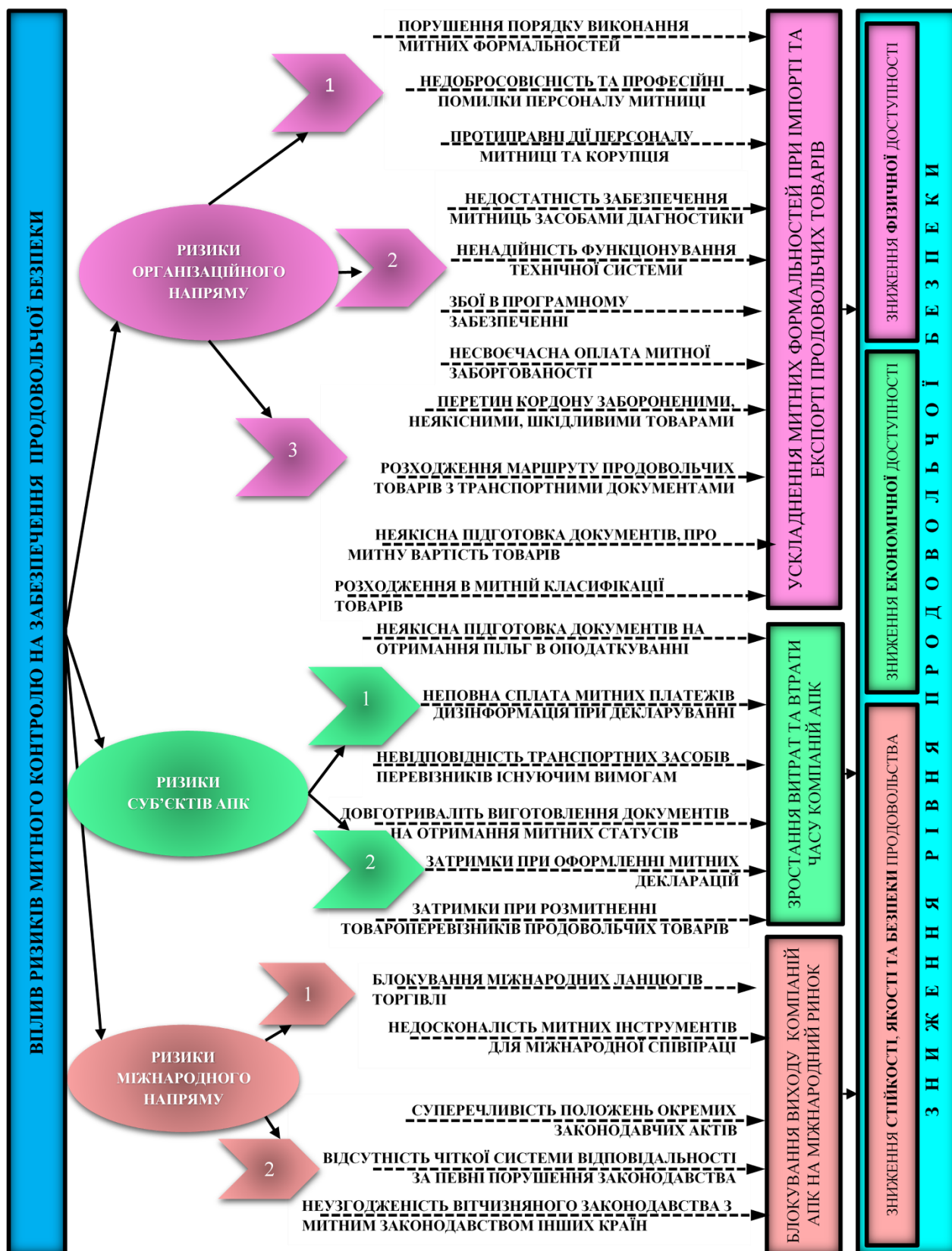

Рис. В.1. Аналітична модель потенційного негативного впливу ризиків митного контролю на забезпечення продовольчої безпеки.

Примітка: розроблено автором.

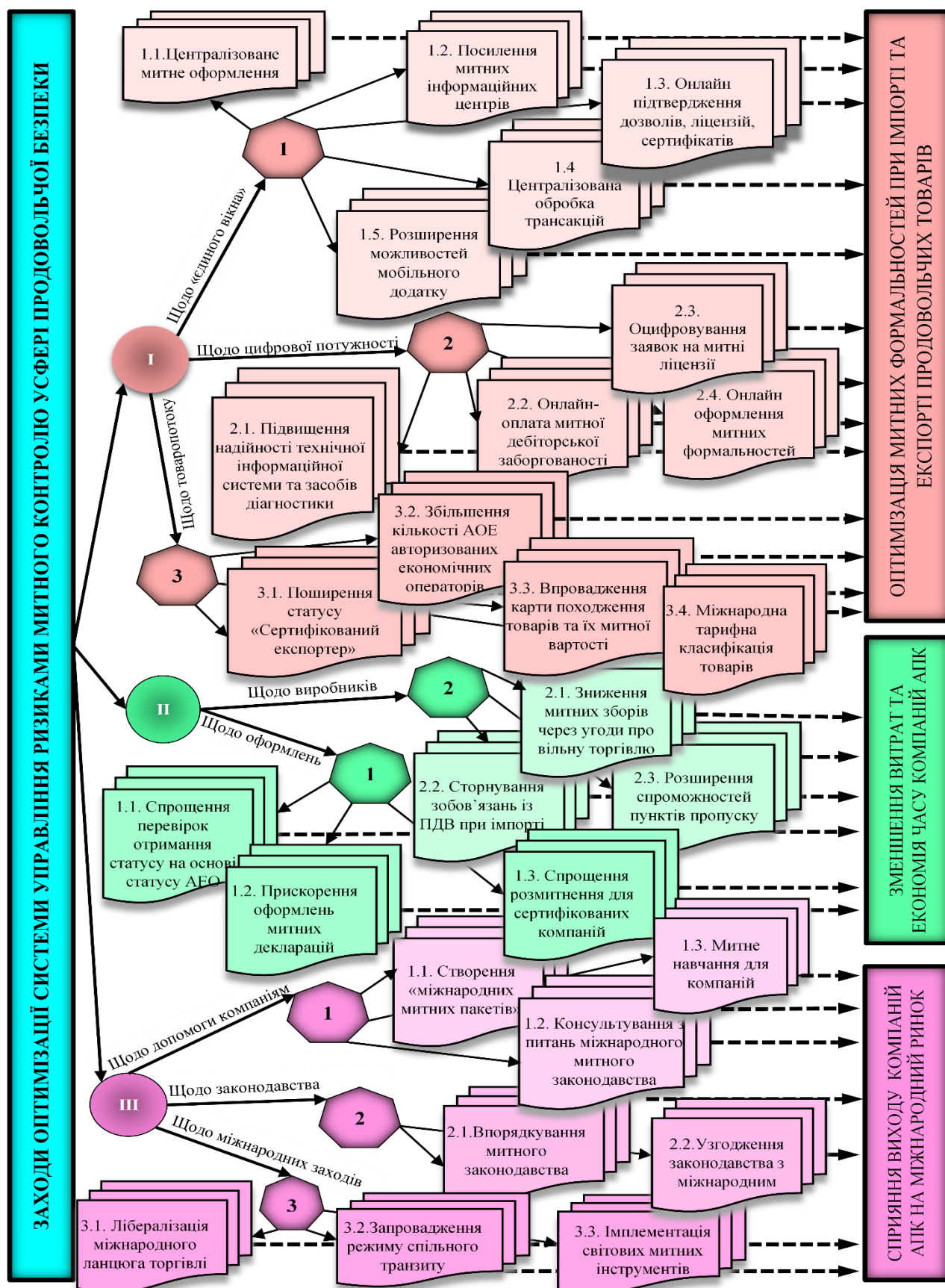

Рис. В.2. Модель оптимізації системи управління ризиками митного контролю у сфері продовольчої безпеки

Примітка: розроблено автором.

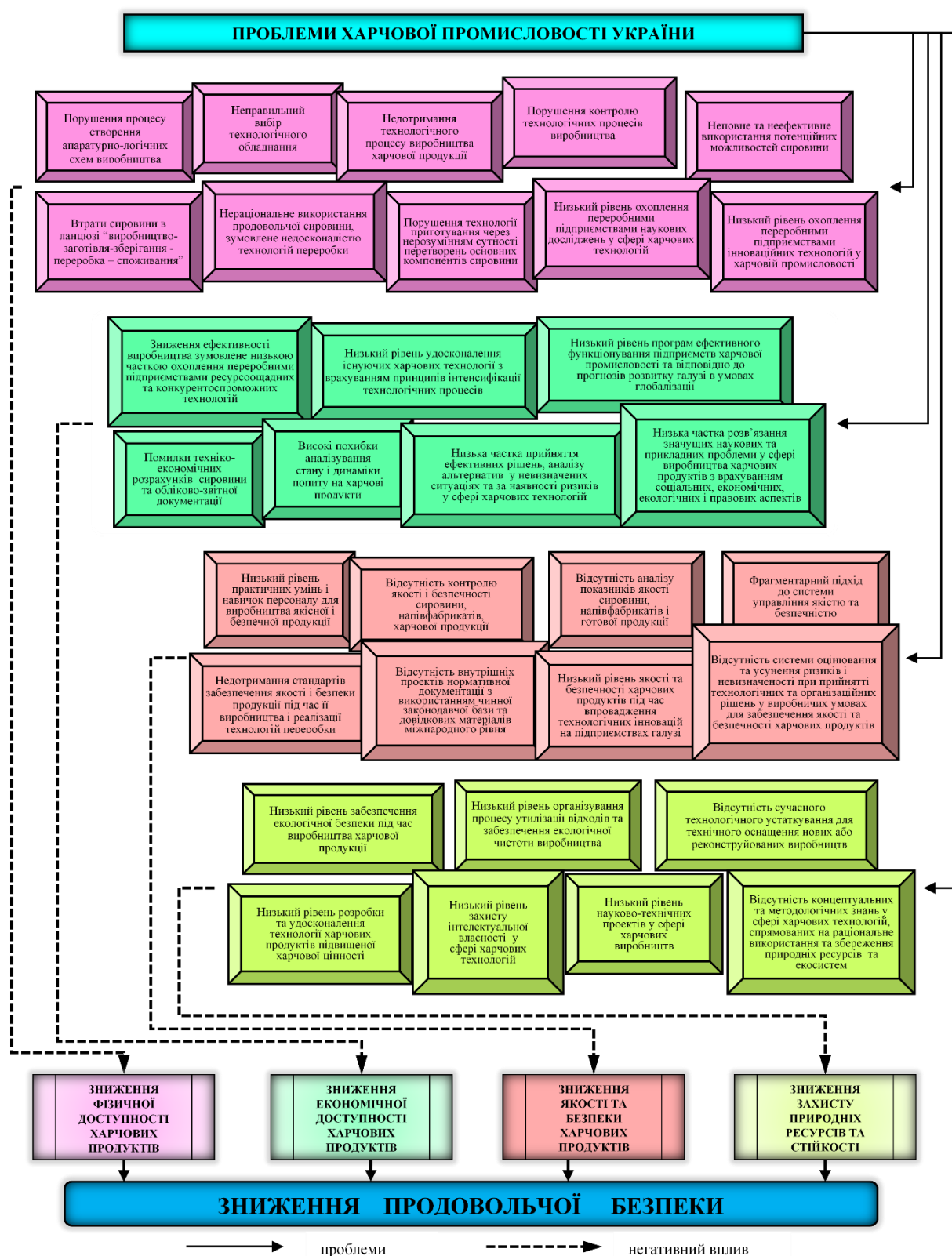

Рис. В.3. Аналітична модель впливу проблем харчової промисловості України на продовольчу безпеку.

Примітка: розроблено автором.

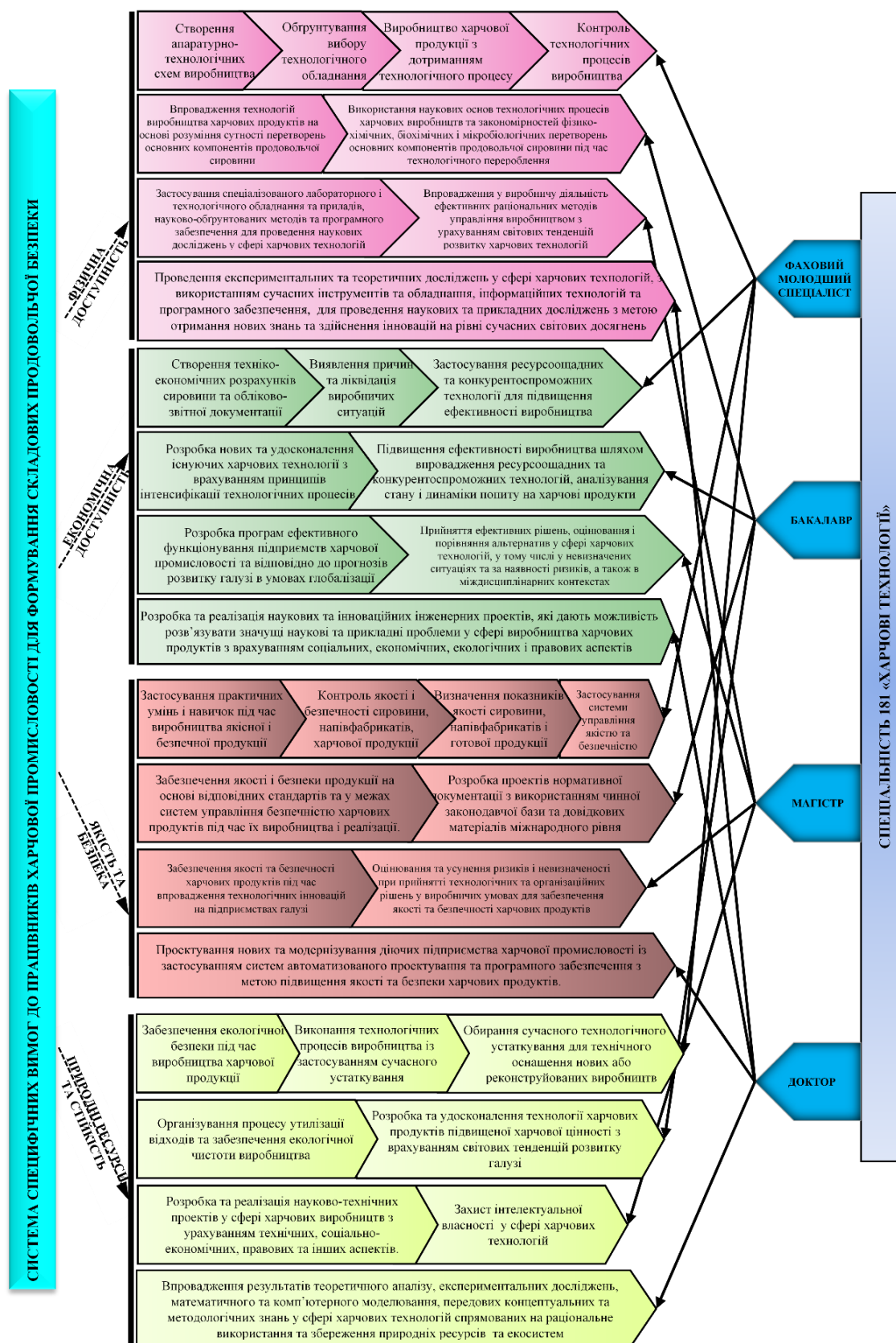

Рис. В.4. Багаторівнева модель імплементації специфічних вимог до кадрового забезпечення підприємств харчової промисловості в освітній процес для забезпечення продовольчої безпеки.

Примітка: розроблено автором.

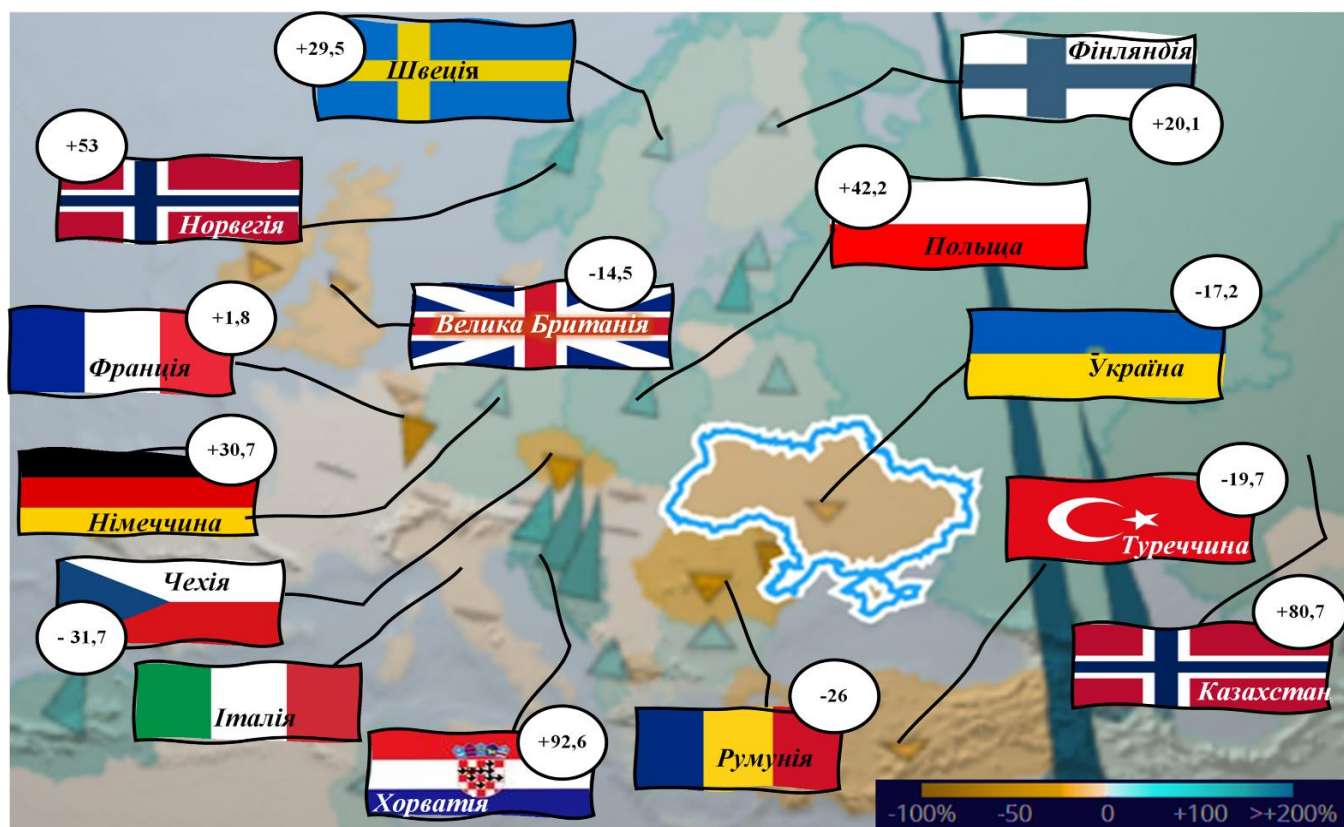

Рис. В.5. Картограма градації країн за темпами приросту природного капіталу
Примітка: побудовано автором за даними [474].

Додаток Г

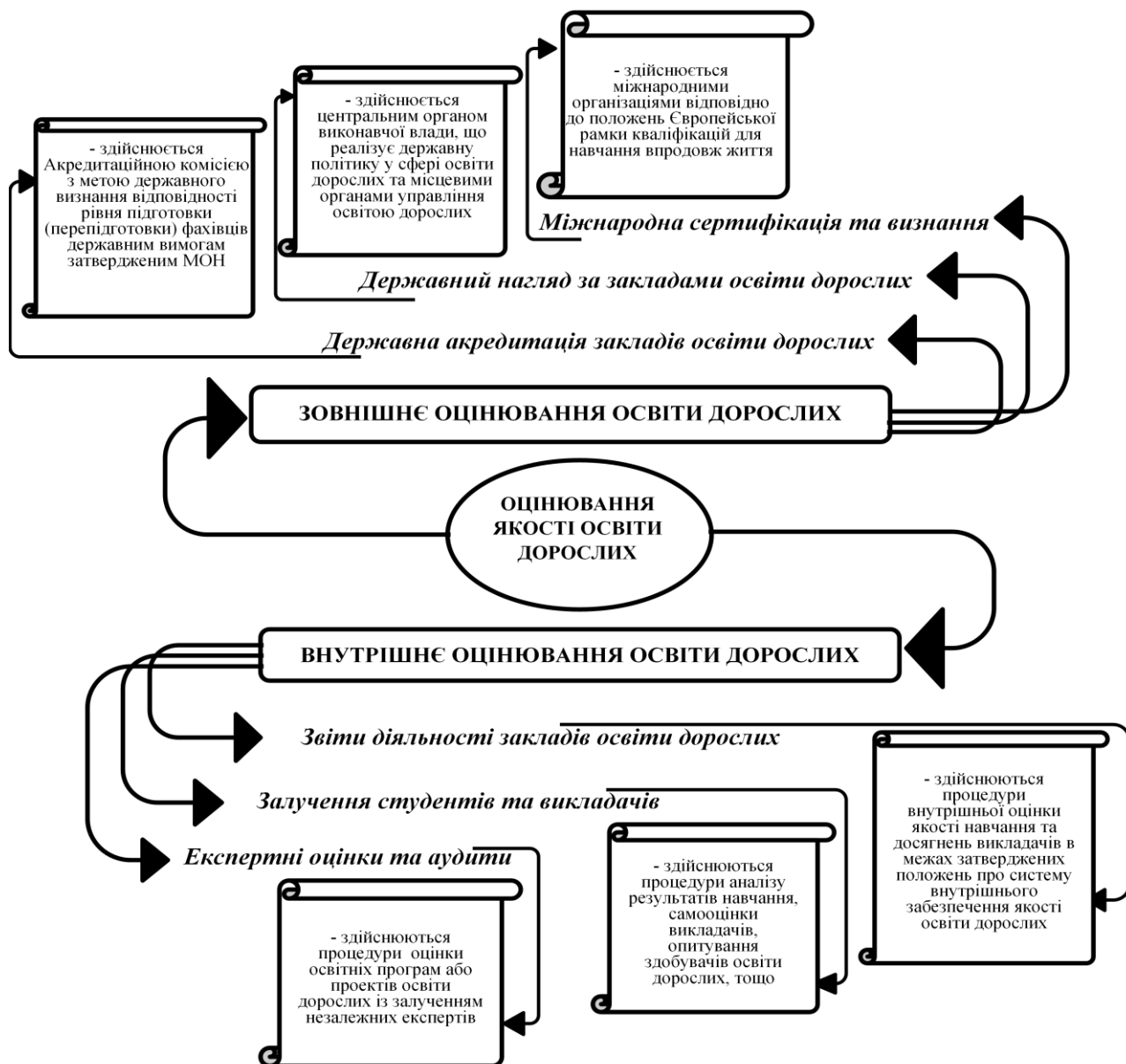

Рис. Г.1. Основні аспекти оцінки якості освіти дорослих

Примітка: розроблено автором.

Додаток Д

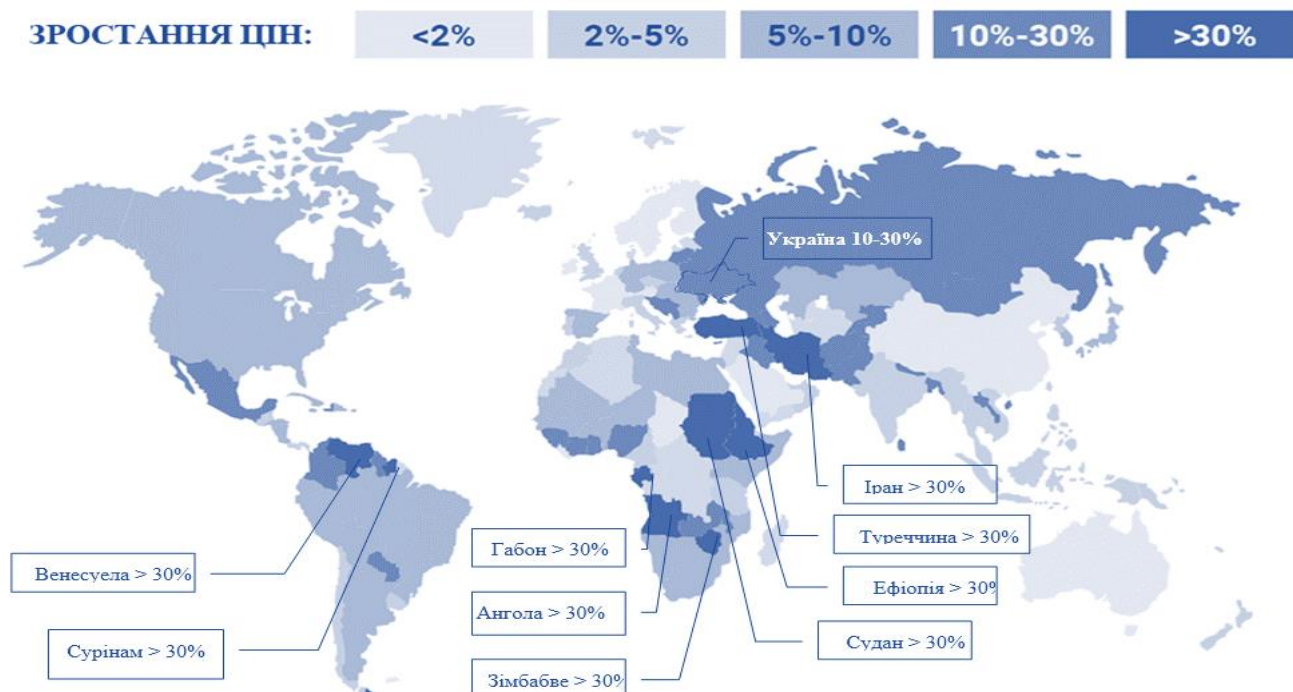

Рис. Д.1. Аналітична картограма світу у розрізі зростання цін на продукти харчування у 2022 році, зокрема через війну в Україні.

Примітка: побудовано автором за даними [506]

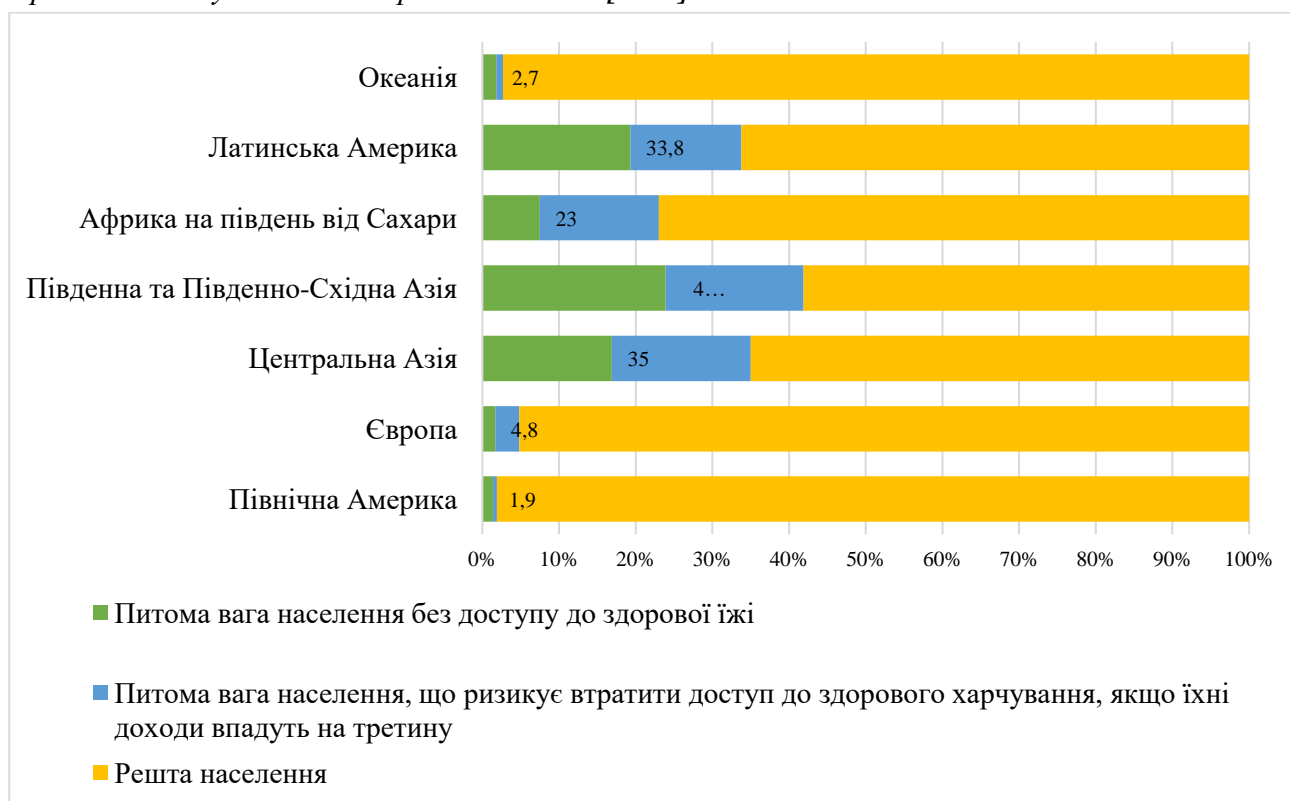

Рис. Д.2. Аналітична діаграма населення світу, яке найбільше постраждало від зростання цін на продукти харчування у 2022 році через війну в Україні.

Примітка: розраховано автором за даними [506]

Додаток Е

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**1.1. Статті опубліковані у наукових виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз**

1. Стеців І. С. Міжнародний досвід застосування та розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. *Agricultural and Resource Economics*. 2024. Vol. 11, No. 1. P. 96–134. URL: <https://are-journal.com/are/article/view/796>

2. Стеців І. С. Державне управління продовольчою безпекою: концептуальні засади та раціональні підходи // *Agricultural and Resource Economics*. – 2022. – Vol. 8, No. 4. – P. 215–243. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/areis_2022_8_4_12

3. Stetsiv I., Pruntseva, G., Popadynets, N., Barna, M., Karpiak, M., Hryhoruk, I. The impact of governance on agricultural production as an exclusive factor of the country's food security/ Stetsiv I.S., Pruntseva, G., Popadynets, N., Barna, M., Karpiak, M., Hryhoruk, I. *Accounting* this link is disabled, 2021, 7(1), p. 75–80. (*The author's personal contribution: researching the factors of agricultural production, proving that for the development of agriculture and the increase of agricultural production, as an element of the food security system, the amount of loans is important*).

4. Stetsiv I. S., Zhuravel, Y., Popadynets, N., Irtysheva, I., ...Hryshyna, N., Trushlyakova, A. Management Aspects in the Higher Education Quality Assurance System/ Stetsiv I. S. Zhuravel, Y., Popadynets, N., Irtysheva, I., ...Hryshyna, N., Trushlyakova, A. *Advances in Intelligent Systems and Computing* this link is disabled, 2021, 1378 AISC, p. 635–642. (*The author's personal contribution: researching the principles of building a higher education quality management system*).

5. Boyko N., Mochurad L., Stetsiv I., Kryvenchuk Y. Modeling of the information system for processing of a large distilled data for the investigation of competitiveness of enterprises // *CEUR Workshop Proceedings*. – 2020. – Vol. 2604 : Proceedings of the 4th International conference on computational linguistics and

intelligent systems (COLINS 2020), Lviv, Ukraine, April 23–24, 2020. Vol. I : main conference. – P. 964–978. (*The author's personal contribution: analyzes the data structure in order to determine the state of the enterprises in the Ukrainian export market*).

6. Stetsiv I., Diachuk I., Vdovichena O., Heidor A., Chervinchuk A. Formation of development strategies of transport and logistics companies under current conditions // International Journal of Management. – 2020. – Vol. 11, iss. 5. – P. 1103–1114. (*The author's personal contribution: researching the construction features of the development strategy of transport and logistics companies along with the analysis of factors, which should be taken into account during this creating*).

1.2 Статті опубліковані у наукових фахових виданнях України

7. Стеців І. С. Обґрунтування вибору індикаторів ефективності функціонування інструментів економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Наукові перспективи. № 5(47) (2024) URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/11916/11976>

8. Стеців І. С. Обґрунтування інструментів економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Актуальні питання у сучасній науці. № 5(23) (2024). С. 381- 396. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/issue/view/236/332>

9. Стеців І. С. Сучасні світові моделі моніторингу державного управління: ключові аспекти обґрунтування в контексті забезпечення продовольчої безпеки. Наукові інновації та передові технології. № 5(33) (2024). С. 200-211. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-5\(33\)-200-211](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-5(33)-200-211)

10. Стеців І. С. Моделювання індикативної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою України. Інвестиції: практика та досвід. 2024. Вип. 10. С. 223-230. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/3731>

11. Стеців І. С. Правове регулювання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою: стійкість та адаптивність

природних ресурсів. Наукові перспективи. № 4(46) (2024). С. 371-383.

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/10978>

12. Стеців І. С. Правове регулювання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині якості та безпеки продовольства. Інвестиції: практика та досвід. № 8 (2024). С. 258-263.

URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/3605>

13. Стеців І. С. Законодавче регулювання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою: протистояння політичним та соціальним бар'єрам. Актуальні питання у сучасній науці. № 4(22) (2024). С. 481-492.

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/10606>

14. Стеців І. С. Законодавче регулювання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою: оптимізація пропозиції та ланцюгів поставок. Наукові інновації та передові технології. № 4(32) (2024).

С.176-186. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/10457>

15. Стеців І. С. Законодавче регулювання економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в частині підтримки розвитку сільського господарства в умовах війни в Україні. Публічне управління та місцеве самоврядування. № 1 (2024).

URL: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/public/issue/view/40/40>

16. Стеців І. С. Нормативно-правове забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині фінансової підтримки населення. Дніпровський науковий часопис, публічного управління, психології, права. № 1 (2024). URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/issue/view/21/22>

17. Стеців І. С. Нормативно-правове забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині ціноутворення. Наукові перспективи. № 3 (45), 2024. С. 399-410.

URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3\(45\)-399-410](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3(45)-399-410)

18. Стеців І. С. Нормативно-правове забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині

регулювання доходів населення. Публічне управління та митне адміністрування, № 1 (40), 2024. С. 51-60. URL: <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2024-1.8>

19. Подольчак Н. Ю., Стеців І. С. Нормативно-правове забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині доступності пільгового продовольства. Актуальні питання у сучасній науці. № 3(21) (2024). С. 385-396
URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/issue/view/219> (*Особистий внесок автора: здійснено SWOT-аналіз нормативно-правового забезпечення, запропоновано напрями його удосконалення*).

20. Стеців І. С. До питання функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в Україні. Публічне управління та митне адміністрування, № 4 (39), 2023. С. 54-60.
URL: <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2023-4.9>

21. Стеців І. С. Стеців І. І. Проблеми імплементації освіти дорослих в Україні та напрями їх розв'язання у воєнний та післявоєнний період. Наукові інновації та передові технології. 2023. № 10. С. 177-193.
URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/6110> (*Особистий внесок автора: досліджено проблеми імплементації освіти дорослих та запропоновано напрями їх розв'язання у воєнний та післявоєнний період*).

22. Стеців І. С. Імперативи розвитку цифрової освіти держслужбовців у контексті забезпечення ефективності моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Економічний журнал Одеського політехнічного університету. № 1 (23), 2023. С. 106-114.
URL: https://economics.net.ua/123-2_print

23. Стеців І. С. Напрями активізації економічного механізму державного управління для подолання продовольчої кризи у воєнний та повоєнний період. Інвестиції: практика та досвід. Випуск 12. 2023. С. 142-148.
URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1749>

24. Стеців І. С. До питань моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Науковий вісник Вінницької

академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування». Випуск 3. 2023. С. 151-156.

URL: <https://journals.academ.vinnica.ua/index.php/eco-pa/issue/view/5>

25. Стеців І. С. Розвиток громадського моніторингу функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука» Серія: «Економічні науки». Випуск 5 (05/73). URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/economic2023/5/8883>

26. Стеців І. С. Методика обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Механізм регулювання економіки. Випуск 2 (100). 2023. С. 62-66. URL: <http://mer-journal.sumy.ua/index.php/journal/article/view/154>

27. Стеців І. С. Обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління в галузі харчової промисловості для подолання продовольчої кризи в умовах війни. Інвестиції: практика та досвід. Випуск 10. 2023. с. 127-137. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1521>

28. Подольчак Н. Ю., Стеців І. С. Удосконалення системи управління ризиками митного контролю суб'єктів АПК як напрям підвищення ефективності державного управління продовольчою безпекою. Інвестиції: практика та досвід. Випуск 7. 2023. С. 113-122. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1333>

(Особистий внесок автора: досліджено проблеми управління ризиками митного контролю суб'єктів АПК та запропоновано напрями удосконалення системи для підвищення ефективності державного управління продовольчою безпекою).

29. Стеців І. С., Дзюрах Ю. М. Проблеми харчової промисловості України та їх вплив на ефективність економічного механізму державного управління продовольчою безпекою: освітній аспект. Інвестиції: практика та досвід. Випуск 8. 2023. с. 205-212. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1386>

(Особистий внесок автора: досліджено проблеми харчової промисловості

України та їх вплив на ефективність економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та запропоновано шляхи їх вирішення для підвищення ефективності державного управління продовольчою безпекою).

30. Стеців І. С., Стеців І. І. Оптимізація державного управління аграрним сектором як запорука продовольчої безпеки країни // Економіка та держава. Серія: державне управління. – 2022. – № 4 (20). – С. 60–67. URL: <https://drive.google.com/file/d/18hTcW3CC-FzI8eppuSzANmHBvZHreHlq/view> (*Особистий внесок автора: досліджено проблеми управління аграрним сектором України та запропоновано шляхи їх розв'язання для підвищення ефективності державного управління продовольчою безпекою).*

1.3. Монографії

31. Гавриляк А. С. Держава, галузі, підприємства, бізнес: реалії і тенденції економічного, інформаційного та технічного розвитку: колективна монографія // А. С. Гавриляк, І. С. Стеців, Т. О. Маслак, О. П. Подра, Л. Й. Гнилянська, Л. П. Сай, А. С. Завербний, О. О. Маслак. Дніпро: Пороги, 2020. – 456 с. (*Особистий внесок автора: дослідження інструментарію економічної діагностики суб'єктів підприємництва в умовах глобалізаційних процесів).*

1.4. Опубліковані праці апробаційного характеру:

32. Stetsiv I. S. Olap technology in improving the management processes of innovation infrastructure. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури», Львів 23–25 травня 2019 р. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). С. 36-38.

33. Стеців І. С., Федорчук Н. М. Проблеми лісового господарства України та шляхи їх вирішення. Наукові погляди на вдосконалення економіки: перспективи та розвиток: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної

конференції (м. Запоріжжя, 20 квітня 2019 року). Східноукраїнський інститут економіки та управління. Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2019. С. 8-10. (*Особистий внесок автора: досліджено проблеми лісового господарства України та запропоновано шляхи їх розв'язання для підвищення ефективності державного управління продовольчою безпекою*).

34. Стеців І. С., Стеців І. І., Павич В. Ю. Глобальні суспільно-економічні виклики розвитку аграрного підприємництва// Економіка сьогодення: актуальні питання та інноваційні аспекти: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 28 листопада 2020 року) /Східноукраїнський інститут економіки та управління. – Запоріжжя:ГО «СІЕУ», 2020. – С. 64-69. (*Особистий внесок автора: проаналізовано глобальні суспільно-економічні виклики розвитку аграрного підприємництва та запропоновано напрями протистояння*).

35. Stetsiv Iryna, Stetsiv Ihor, Havras Dmytro. Problems of automation of economic work at enterprise // Integración de las ciencias fundamentales y aplicadas en el paradigma de la sociedad post-industrial: materiales de la conferencia internacional científica y práctica, 24 de abril de 2020, Barcelona, España / «ΛΟΓΟΣ». – Vol. 1. – 2020. – С. 24–27. (*The author's personal contribution: researching the problems of automation of economic work at enterprise ways of solving problems are proposed*)

36. Стеців І. С. Обґрунтування заходів державного управління продовольчою безпекою України. Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (випуск 75). Львів. (08-09.12.2022) [URL:http://www.konferenciaonline.org.ua/ua/article/id-1028/](http://www.konferenciaonline.org.ua/ua/article/id-1028/)

37. Стеців І. С., Стеців І. І. Напрями удосконалення державного управління аграрним сектором, як складова менеджменту продовольчої безпеки. Актуальні проблеми пожежної безпеки та запобігання надзвичайним ситуаціям в умовах сьогодення: Зб. наук. праць. Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Львів: ЛДУ БЖД, 2022. С. 504-508.

URL: <http://surl.li/gwlja> (*Особистий внесок автора: досліджено проблеми управління аграрним сектором України та запропоновано шляхи їх розв'язання для підвищення ефективності державного управління продовольчою безпекою*).

38. Стеців І. С., Андріішин А. М. Удосконалення організації надання адміністративних послуг органами місцевого самоврядування. Інновінг сучасних трендів в менеджменті безпеки. Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції 26 травня 2023 р. Львів: ЛДУ БЖД, 2023. С. 82-83.

URL: <http://surl.li/hukcr> (*Особистий внесок автора: запропоновано напрями удосконалення організації надання адміністративних послуг органами місцевого самоврядування*).

39. Стеців І. С., Дзюрах Ю. М. Проблеми харчової промисловості України та їх вплив на ефективність економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Інновінг сучасних трендів в менеджменті безпеки 26 травня 2023 р. Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції. Львів: ЛДУ БЖД, 2023. с. 64-65. URL: <http://surl.li/hukcr> (*Особистий внесок автора: досліджено проблеми харчової промисловості України та їх вплив на ефективність економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та запропоновано шляхи їх розв'язання*).

40. Стеців І. С., Дзюрах Ю. М. Обґрунтування необхідності підвищення кваліфікації працівників харчової промисловості для реалізації економічного механізму державного управління та забезпечення продовольчої безпеки. Modern problems of science, education and society. Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції. Київ. Україна. 22-24.05.2023. 1017-1021. URL: <http://surl.li/olekif> (*Особистий внесок автора: обґрунтовано необхідність підвищення кваліфікації працівників харчової промисловості для реалізації економічного механізму державного управління та забезпечення продовольчої безпеки*).

41. Стеців І. С. Удосконалення митного контролю суб'єктів АПК як інструменту економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Scientific practice: modern and classical research methods. Збірник

матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції 26 травня 2023 р. Бостон, США. 2023. С. 49-50. URL: <http://surl.li/hnhvnpn>

42. Стеців І. С. Проблеми митного контролю суб'єктів АПК як інструменту економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Світ наукових досліджень. Збірник матеріалів Міжнародної мультидисциплінарної наукової конференції 23-24 травня 2023 р. Випуск 19. м. Переворськ, Польща. 2023. URL: <http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4539/>

43. Стеців І. С. Обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в умовах війни в Україні. Scientific progress: innovations, achievements and prospects. Збірник матеріалів IX Міжнародної науково-практичної конференції 29-31.05.2023. Мюнхен, Німеччина. 2023. С. 377-380. URL: <http://surl.li/uyfeyi>

44. Стеців І. С. Концептуальні засади державного управління продовольчою безпекою. Actual methods of development of science and education. Збірник матеріалів XIX Міжнародної науково-практичної конференції 15-17 травня 2023 р. Бостон, США. 2023 р. с. 260-261. URL: <http://surl.li/aqufro>

45. Стеців І. С. Кластеризація країн за ефективністю державного управління продовольчою безпекою у світі. Informational, modern and recent theories of development. Збірник матеріалів XXI Міжнародної науково-практичної конференції 29-31 травня 2023 р., Мадрид, Іспанія. 2023. 274-276. URL: <http://surl.li/fmxxmn>

46. Стеців І. С. Державне регулювання фінансової підтримки громадян у контексті забезпечення продовольчої безпеки у воєнний період. Європейська інтеграція та трансформація публічного врядування в Україні: матер. наук.-практ. конф. (19 квітня 2024 р., м. Львів). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2024. С. 97-99. URL: <http://surl.li/yukcaj>

2. Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

47. Стеців І. С., Стеців І. І., Павич В. Ю. Чинники інноваційного розвитку аграрних підприємств та напрями їх оптимізації. Регіональна економіка та управління. 2020. № 4 (30). С. 124–128. URL: [http://siece.zp.ua/images/journal/2020/4\(30\)2020.pdf](http://siece.zp.ua/images/journal/2020/4(30)2020.pdf) (Особистий внесок автора: проаналізовано чинники інноваційного розвитку аграрних підприємств та запропоновано напрями їх оптимізації).

48. Стеців І. С., Стеців І. І. Оптимізація діяльності лісового господарства України: проблеми та шляхи їх вирішення. Молодий вчений. 2019. № 6 (70). С. 219–224. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/6/42.pdf> (Особистий внесок автора: досліджено проблеми лісового господарства України та запропоновано шляхи їх розв'язання для підвищення ефективності державного управління продовольчою безпекою).

49. Стеців І. С., Стеців І. І. Система контролю якості продукції м'ясопереробних підприємств України: проблеми та шляхи їх вирішення. НВ ЛНУ ветеринарної медицини та біотехнологій. 2019. № 21 (90). С. 113–120. URL: <https://doi.org/10.32718/nvlvet-a9020> (Особистий внесок автора: проаналізовано проблеми контролю якості продукції м'ясопереробних підприємств України та запропоновано напрями їх розв'язання).

50. Стеців І. С. Тривимірна модель класифікації витрат суб'єктів економіки як засіб адаптації науково обґрунтованого підходу до автоматизації управлінських процесів. Науковий вісник НЛТУ України. 2019. Т. 29, № 4. С. 75–82. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2019/29_4/18.pdf

51. Стеців І. С., Стеців І. І. Система планування в умовах постіндустріальної економіки: проблеми теорії і практики. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2019. Вип. 4 (21). С. 326–330. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/21_2019/52.pdf (Особистий внесок автора: досліджено проблеми теорії і практики системи планування в умовах постіндустріальної економіки)

52. Стеців І. С., Стеців І. І. Парадигма системи економічного аналізу. Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 42/19. С. 112–116. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/42_2019/23.pdf (Особистий внесок автора: досліджено парадигму системи економічного аналізу)

53. Козик В. В., Мрихіна О. Б., Данилович Т. Б., Стеців І. С., Гавриляк А. С., Мельник В. М. Застосування водневих технологій для забезпечення європейських стандартів експлуатації автотранспорту // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». - 2021. - №11. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-11-7694> (Особистий внесок автора: досліджено проблеми застосування водневих технологій для забезпечення європейських стандартів експлуатації автотранспорту)

54. Козик В. В., Мрихіна О. Б., Данилович Т. Б., Стеців І. С., Дзюрах Ю. М., Гавриляк А. С. Метод оцінювання результатів науково-технічних робіт в умовах сталого розвитку (на прикладі ринку засобів мікромобільності) // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». - 2021. - №12. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-12-7798> (Особистий внесок автора: досліджено фактори сталого розвитку та їх взаємозв'язок з оцінюванням результатів науково-технічних робіт в контексті забезпечення стійкості та адаптивності природних ресурсів).

Додаток Є

Національного університету
"Львівська політехніка"
проф. Іван ДЕМИДОВ
es 2024р.

про використання результатів дисертаційної роботи Стеців Ірини Семенівни на тему «Система моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни» представленої на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління при виконанні науково-дослідної роботи кафедри адміністративного та фінансового менеджменту Національного університету «Львівська політехніка» за темою «Розвиток смарт-спеціалізації "креативні індустрії" у Львівській області»

Комісія у складі начальника НДЧ, д. т. н. Небесного Р. В. та членів: завідувача відділу науково-організаційного супроводу наукових досліджень к. т. н. Лазько Г. В., в. о. заступника начальника планово-фінансового відділу Фаст І. І. та завідувача кафедри адміністративного та фінансового менеджменту д. е. н., проф. Подольчака Н. Ю. цим актом підтверджують, що результати дисертаційної роботи докторантки кафедри АФМ Стеців Ірини Семенівни використані при виконанні науково-дослідної роботи кафедри адміністративного та фінансового менеджменту Національного університету «Львівська політехніка» за темою «Розвиток смарт-спеціалізації "креативні індустрії" у Львівській області» (номер державної реєстрації (№ ДР 0123U100401), у межах якої Стеців І. С. сформувала ключові імперативи розвитку цифрової освіти та ефекти від застосування цифрових компетентностей у практичній діяльності держслужбовців у сфері продовольчої безпеки.

Голова комісії:
начальник НДЧ
д. т. н., ст. досл.

Роман НЕБЕСНИЙ

Члени комісії:

зав. відділу науково-організаційного супроводу
наукових досліджень
к. т. н.

Галина ЛАЗЬКО

В. о. заст. нач. ПФВ

Ірина ФАСТ

Зав. каф. АФМ
д. е. н., професор

Назар ПОДОЛЬЧАК

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА МЕТАЛУРГІЙНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
 ФАКУЛЬТЕТ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ,
 ЕНЕРГЕТИКИ ТА АВТОМАТИЗАЦІЇ

NATIONAL
 METALLURGICAL ACADEMY
 OF UKRAINE

НАЦІОНАЛЬНА
 МЕТАЛУРГІЙНА АКАДЕМІЯ
 УКРАЇНИ

FACULTY OF COMPUTER SYSTEMS, POWER INDUSTRY AND AUTOMATION
 Україна, 49600, Дніпро, пр. Гагаріна, 4
 Телефон (0562) 47-46-31, (056) 374-81-27, e-mail: dialod-aktiv@rambler.ru

№ 259 від 10.11.2020 р.

ДОВІДКА

Видана **Стеців Ірині Семенівні**, кандидату економічних наук, доценту, доценту кафедри економіки підприємства та інвестицій Інституту економіки і менеджменту Національного університету «Львівська політехніка» про те, що вона дійсно в 2020 році брала участь у написанні монографії «Держава, галузі, підприємства, бізнес: реалії і тенденції економічного, інформаційного та технічного розвитку: монографія /за ред. Л.М. Савчук, Л.М. Бандоріної. – Дніпро: Пороги, 2020. – 456 с.», виконаної в межах тем дослідження «Методологія управління підприємствами різних організаційно-правових форм та форм власності» державний реєстраційний номер 0107U001146 та «Методологія соціально-економічного, інформаційного та науково-технічного розвитку регіонів, галузей виробництва, підприємств та їх об'єднань» державний реєстраційний номер 0116U006782».

Результати дослідження Стеців Ірині Семенівні на тему «Застосування інструментарію економічної діагностики суб'єктів підприємництва в умовах глобалізаційних процесів» оприлюднені в п.2.2 на с. 119-136 зазначеної монографії.

Довідка дана для подання за місцем затребування .

Головний редактор монографії
 к.е.н., доцент Національної
 металургійної академії України

Бандоріна Л.М.

Підпис к.е.н., доцента Бандоріної Л.М. засвідчую:
 Начальник відділу кадрів НМетАУ

Шифрін В.С.

УКРАЇНА
 ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
 вул. В. Винниченка, 18, м. Львів 79008, тел. (032) 261- 21-55, факс (032) 235-60-80,
 e-mail: deploda@loda.gov.ua, код ЄДРПОУ 38557560

28.05.2024 № 1-12 / 333 На № _____ Від _____

ДОВІДКА
 ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ
 ДОЦЕНТА НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
 «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
 СТЕЦІВ Ірини Семенівни

Довідкою підтверджується, що результати дисертаційної роботи Стеців Ірини Семенівни на тему «Система моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни», подану на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління, використовуються департаментом економічної політики Львівської обласної державної адміністрації. Зокрема при формуванні Стратегії розвитку Львівської області на період 2021 – 2027 років використано підходи до аналізу ефективності інструментів державного управління та враховано індикатори моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою.

Особливо цінною є розроблена Стеців І.С. сферична модель індикативної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою із врахуванням програмно-цільового підходу, що забезпечує впорядкування усіх елементів системи, дозволяє моніторити весь набір індикаторів, сприяє комплексній взаємодії між усіма елементами системи у розрізі складових продовольчої безпеки та визначенню рівня ефективності реалізації економічного механізму державного управління.

Використання розробок Стеців І.С. сприятимуть прийняттю обґрунтованих управлінських рішень щодо державної продовольчої політики, контролю її ефективності, раціональному плануванню та розподілу національних обмежених ресурсів, підвищенню легітимності та прозорості урядових дій та відповідальності перед громадськістю.

Директор

Степан КУЙБИДА

Ректору Національного університету
«Львівська політехніка»,
д.т.н., проф. Бобалу Ю.Я.

ДОВІДКА № 13-25/5 Р.р. 24.05.2024 р.
про впровадження результатів дисертаційної роботи
СТЕЦІВ Ірини Семенівни,

Довідкою підтверджуються, що результати дисертаційної роботи Стеців Ірини Семенівни на тему «Система моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни», подану на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління, використовуються у роботі Яворівського районного управління держпродспоживслужби Головного управління у Львівській області.

Зокрема під час розроблення пропозицій до формування державної політики у сфері продовольчої безпеки враховано рекомендації щодо ініціювання внесення змін до законодавства з метою забезпечення правової бази для імплементації міжнародних стандартів якості та безпеки продуктів, а також зміцнення інституційної бази через посилення ролі Держпродспоживслужби та її територіальних органів, у сфері контролю за якістю та безпекою харчових продуктів, шляхом розширення повноважень та ресурсів відповідних контрольних органів.

Особливо цінною є розроблена Стеців І.С. сферична модель індикативної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою із врахуванням програмно-цільового підходу, що забезпечує впорядкування усіх елементів системи, дозволяє моніторити весь набір індикаторів, сприяє комплексній взаємодії між усіма елементами системи у розрізі складових продовольчої безпеки та визначенню рівня ефективності реалізації економічного механізму державного управління.

Використання розробок Стеців І.С. сприятимуть прийняттю обґрунтованих управлінських рішень щодо державної продовольчої політики, контролю її ефективності, раціональному плануванню та розподілу національних обмежених ресурсів, підвищенню легітимності та прозорості урядових дій та відповідальності перед громадськістю.

Яворівське районне управління держпродспоживслужби
Головного управління у Львівській області

Головний спеціаліст

Крупа М. Я.

Ректору Національного університету
«Львівська політехніка»,
д.т.н., проф. Бобалу Ю.Я.

**ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ
РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

СТЕЦІВ Ірини Семенівни

№ 2-22/5 04.05.2024

Цією довідкою підтверджується позитивна оцінка щодо дисертаційної роботи Стеців Ірини Семенівни на тему «Система моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни», подану на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління.

Розроблена Стеців І.С. мультиструктурна нейромережева модель системи громадського моніторингу функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни, дозволить моніторити функціонування конкретних органів державної влади, законодавство та програми державної підтримки, що взаємодіють для реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, у розрізі відповідних показників впливу на стан продовольчої безпеки з регіональним розподілом показників.

Використання вищезазначеної розробки Стеців І.С. може сприяти прийняттю обґрунтованих управлінських рішень щодо державної продовольчої політики, контролю її ефективності, раціональному плануванню та розподілу національних обмежених ресурсів, підвищенню легітимності та прозорості урядових дій та відповідальності перед громадськістю.

Начальник Західного
міжрегіонального управління
НАДС

Ольга СМАЛІЙ

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ

код ЄДРПОУ: 38557639, вул. Просвіти, 4а, м. Львів, 79008, тел./факс (032)261-63-54,
електронна пошта: donloda@ukr.net, вебсторінка: <https://osvita.loda.gov.ua>,

04. 06. 2024 р. № 02-10/1234

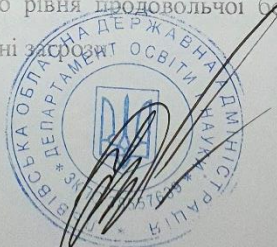
на № _____

ДОВІДКА
ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ
ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ
Стеців Ірини Семенівни

Даною довідкою засвідчено практичну цінність результатів дисертаційної роботи Стеців Ірини Семенівни на тему «Система моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни», використаних у роботі Департаменту освіти і науки Львівської обласної військової адміністрації, зокрема в рамках «Програми розвитку освіти Львівської області на 2021-2025 роки» використано підходи до впровадження заходів розвитку цифрової освіти держслужбовців у контексті забезпечення функціонування системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Крім цього слід виокремити цінність розробленої дисертанткою сферичної моделі індикативної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, що забезпечує впорядкування усіх елементів системи, дозволяє моніторити весь набір індикаторів, сприяє комплексній взаємодії між усіма елементами системи у розрізі складових продовольчої безпеки та визначенню рівня ефективності реалізації економічного механізму державного управління.

Практичне застосування розробок Стеців І.С. спрямоване на підвищення ефективності функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, організування безперервного спостереження за процесом використання інструментів економічного механізму з метою коригування напрямів державної політики, функціонування органів публічної влади та державних регламентів, забезпечення високого рівня продовольчої безпеки та можливості оперативного реагування на критичні загрози.

Заступник директора-начальник
управління освіти та інновацій

Олена УРДЕЙ

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційної роботи
СТЕЦІВ Ірини Семенівни

Довідкою підтверджуються, що результати дисертаційної роботи Стеців Ірини Семенівни на тему «Система моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни», подану на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління, використовуються у роботі митного поста «Рава-Руська» Львівської митниці. Зокрема для удосконалення стратегії розвитку митної служби щодо питань цифрових трансформацій та цифровізації в межах «Довгострокового національного стратегічного плану цифровізації Держмитслужби, застосовано підходи до оптимізації системи управління ризиками митного контролю у сфері продовольчої безпеки.

Особливо цінною є розроблена Стеців І.С. мультиструктурна нейромережева модель системи громадського моніторингу функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни, що дозволяє моніторити функціонування конкретних органів державної влади, законодавства та програм державної підтримки, що взаємодіють для реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, у розрізі відповідних показників впливу на стан продовольчої безпеки з регіональним розподілом.

Використання розробок Стеців І.С. сприятимуть прийняттю обґрунтованих управлінських рішень щодо державної продовольчої політики, контролю її ефективності, раціональному плануванню та розподілу національних обмежених ресурсів, підвищенню легітимності та прозорості урядових дій та відповідальності перед громадськістю.

Заступник начальника митного поста –
начальник ВМО №5 митного поста
«Рава-Руська» Львівської митниці

Віктор ТАРКАНОВСЬКИЙ

МІСЬКИЙ ГОЛОВА ЧЕРВОНОГРАДА
MAYOR OF CHERVONOHRA D CITY COUNCIL

УКРАЇНА, 80100, Львівська обл., м.Червоноград проспект Шевченка, 19
 UKRAINE, 80100, Chervonohrad, Lviv Region, 19, Shevchenka Str.
 тел./tel./fax: +38 (03249) 3 23 46, +38 095 638 41 65; +38 067 774 11 11
 mail: zandi@ukr.net www.facebook.com/zallvskyy.andriy

№ 3/20-1247/1 від 27.05.2024

ДОВІДКА

ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Стеців Ірини Семенівни

Довідкою підтверджується, що Стеців Ірина Семенівна активно долучалася до заходів, організованих Відділом цифрової трансформації, інформаційної політики та прозорості, зокрема у частині організації роботи у сфері цифрового розвитку, цифрової трансформації, цифровізації, цифрових інновацій, інформатизації, електронного урядування, цифрових навичок та цифрових прав громадян, відкритих даних, розвитку місцевих електронних інформаційних ресурсів використано запропоновані підходи до формування системи громадського моніторингу функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, а також пропозицій щодо формування державної політики у сфері державної служби та з питань управління персоналом, зокрема підходи до розвитку цифрової освіти держслужбовців у контексті забезпечення функціонування системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою.

Особливо цінною є розроблена Стеців І.С. мультиструктурна неймережева модель системи громадського моніторингу функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни, що дозволяє моніторити функціонування конкретних органів державної влади, законодавства та програм державної підтримки, що взаємодіють для реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, у розрізі відповідних показників впливу на стан продовольчої безпеки з регіональним розподілом показників.

Використання розробок Стеців І.С. сприятимуть прийняттю обґрунтованих управлінських рішень щодо державної продовольчої політики, контролю її ефективності, раціональному плануванню та розподілу національних обмежених ресурсів, підвищенню легітимності та прозорості урядових дій та відповідальності перед громадськістю.

Міський голова

Андрій ЗАЛІВСЬКИЙ

ЯВОРІВСЬКА МІСЬКА РАДА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ

81000, вул. Львівська, 15, м. Яворів, Яворівський район, Львівська область

тел.: (03259) 2-15-63, факс: (03259) 2-15-62, E-mail: post@yavoriv-rada.gov.ua Код ЄДРПОУ 04056032

29 травня 2024 року № 4032

На № _____ від _____

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційної роботи
СТЕЦІВ Ірини Семенівни

Яворівською міською радою повідомляється, що докторант Національного університету «Львівська політехніка» Стеців Ірина Семенівна активно долучалася до заходів організованих в межах «Стратегії розвитку Яворівської міської територіальної громади на період до 2027 року» та «Плану заходів на 2024-2027 роки з реалізації стратегії розвитку Яворівської міської територіальної громади на період до 2027 року» для досягнення стратегічної цілі розвитку інфраструктури та чистого довкілля, зокрема використано запропоновані дисертанткою напрями активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою.

Водночас слід виокремити методика обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, яка інтегрує інформацію, що враховує не лише стан харчової промисловості у розрізі найбільш постраждалих регіонів, але і пріоритетність державної підтримки стратегічно важливих регіонів України для забезпечення продовольчої безпеки на міжнародному рівні.

Методичні рекомендації запропоновані Стеців І.С. спрямовані на підвищення ефективності функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, організування безперервного спостереження за процесом використання інструментів економічного механізму з метою коригування напрямів державної політики, функціонування органів публічної влади та державних регламентів, забезпечення високого рівня продовольчої безпеки та можливості оперативного реагування на критичні загрози.

Яворівський міський голова

Ігор ГРАБОВСЬКИЙ

schedro.ua

**ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
«ЩЕДРО»**

п/р UA23300528000026003455036112 в АТ «ОТП Банк», м. Київ
МФО 300528, ЄДРПОУ 41162327
49033, м. Дніпро, проспект Богдана Хмельницького, буд.122, літ.д-2
Телефакс: (056) 373-03-01, 373-03-07

Номер: 768/011
Дата: 24.05.2024р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи доцента Національного університету «Львівська політехніка» Стеців Ірини Семенівни, представленої на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління, у діяльність виробничого підрозділу «Львівський жиркомбінат» ТОВ «Щедро»

Довідкою підтверджується практична цінність результатів дисертаційної роботи Стеців Ірини Семенівни, використаних ВП «Львівський жиркомбінат» ТОВ "Щедро", а саме багаторівневої моделі імплементації специфічних вимог до кадрового забезпечення підприємств харчової промисловості для забезпечення продовольчої безпеки, що зосереджена на розв'язанні проблем фізичної доступності продовольчих товарів, економічної доступності продовольчих товарів, якості і безпеки продовольчих товарів, а також збереженні природних ресурсів, зокрема запровадження чітких вимог до працівників підприємств даного сектору економіки, вміння та навички щодо яких повинні набуватися протягом освітнього процесу в межах навчання та підвищення кваліфікації.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині підтримки розвитку підприємств харчової промисловості.

Директор
ВП «Львівський жировий комбінат»
ТОВ «Щедро»

Роговий Ю.О.

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

"МВП АГРО ГРУПП"

Код ЄДРПОУ: 44737556

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційної роботи
доцента Національного університету «Львівська політехніка»
Стеців Ірини Семенівни, представленої на здобуття наукового ступеня доктора
наук з державного управління,
у діяльність ТОВ «МВП АГРО ГРУПП» (Ужгородський олійний завод)**

Довідкою підтверджується практична цінність результатів дисертаційної роботи Стеців Ірини Семенівни, використаних компанією ТОВ «МВП АГРО ГРУПП» (Ужгородський олійний завод), а саме багаторівневої моделі імплементації специфічних вимог до кадрового забезпечення підприємств харчової промисловості для забезпечення продовольчої безпеки, що зосереджена на розв'язанні проблем фізичної доступності продовольчих товарів, економічної доступності продовольчих товарів, якості і безпеки продовольчих товарів, а також збереженні природних ресурсів, зокрема запровадження чітких вимог до працівників підприємств даного сектору економіки, вміння та навички щодо яких повинні набуватися протягом освітнього процесу в межах навчання та підвищення кваліфікації.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині підтримки розвитку підприємств харчової промисловості.

Директор
ТОВ "МВП АГРО ГРУПП"

24.04.2024р

Володимир ТИМОЩУК

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи доцента
Національного університету «Львівська політехніка» Стеців Ірини
Семенівни, представленої на здобуття наукового ступеня доктора наук
з державного управління,
у діяльність ФОП мініпекарня м. Мостиська, Львівської області

Довідкою підтверджується практична цінність результатів дисертаційної роботи Стеців Ірини Семенівни, використаних ФОП мініпекарньою, а саме багаторівневої моделі імплементації специфічних вимог до кадрового забезпечення підприємств харчової промисловості для забезпечення продовольчої безпеки, що зосереджена на розв'язанні проблем фізичної доступності продовольчих товарів, економічної доступності продовольчих товарів, якості і безпеки продовольчих товарів, а також збереженні природних ресурсів, зокрема запровадження чітких вимог до працівників підприємств даного сектору економіки, вміння та навички щодо яких повинні набуватися протягом освітнього процесу в межах навчання та підвищення кваліфікації.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині підтримки розвитку підприємств харчової промисловості.

ФОП Мініпекарня

21.09.2024

Гіс В. І.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи доцента
Національного університету «Львівська політехніка» Стеців Ірини
Семенівни, представленої на здобуття наукового ступеня доктора наук
з державного управління,
у діяльність ТЗОВ "Ігвол", готельно-ресторанний комплекс "Корона"
м. Мостиська, Львівської області

Довідкою підтверджується практична цінність результатів дисертаційної роботи Стеців Ірини Семенівни, використаних рестораном "Корона", а саме багаторівневої моделі імплементації специфічних вимог до кадрового забезпечення підприємств харчової промисловості для забезпечення продовольчої безпеки, що зосереджена на розв'язанні проблем фізичної доступності продовольчих товарів, економічної доступності продовольчих товарів, якості і безпеки продовольчих товарів, а також збереженні природних ресурсів, зокрема запровадження чітких вимог до працівників підприємств даного сектору економіки, вміння та навички щодо яких повинні набуватися протягом освітнього процесу в межах навчання та підвищення кваліфікації.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині підтримки розвитку підприємств харчової промисловості.

Директор

ТЗОВ "Ігвол", готельно-ресторанний

комплекс "Корона"

24.09.2024р

Тарас Г. І.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи доцента
Національного університету «Львівська політехніка» Стеців Ірини
Семенівни, представленої на здобуття наукового ступеня доктора наук
з державного управління,
у діяльність ресторану "Папілон" м. Мостиська, Львівської області

Довідкою підтверджується практична цінність результатів дисертаційної роботи Стеців Ірини Семенівни, використаних рестораном "Папілон", а саме багаторівневої моделі імплементації специфічних вимог до кадрового забезпечення підприємств харчової промисловості для забезпечення продовольчої безпеки, що зосереджена на розв'язанні проблем фізичної доступності продовольчих товарів, економічної доступності продовольчих товарів, якості і безпеки продовольчих товарів, а також збереженні природних ресурсів, зокрема запровадження чітких вимог до працівників підприємств даного сектору економіки, вміння та навички щодо яких повинні набуватися протягом освітнього процесу в межах навчання та підвищення кваліфікації.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині підтримки розвитку підприємств харчової промисловості.

ФОП Михалунь Н. В.

ресторан "Папілон" 24.04.2024 м. Львів.

Михалунь Н. В.

0/0

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ
 ЛЬВІВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ХАРЧОВОЇ І ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ
 НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

79030, м. Львів, вул. І. Пулюя, 42, тел. 263-62-61, факс 263-82-22 E-mail: ldkhp@ukr.net

27.05.2024 № 301/24

на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи на тему «Система моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни» Стеців Ірини Семенівни у навчальному процесі

Основні положення та результати дисертаційної роботи доцента Національного університету «Львівська політехніка» Стеців Ірини Семенівни, поданої на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління, впроваджено у навчальний процес Національного університету харчових технологій, зокрема ВСП «Львівський фаховий коледж харчової і переробної промисловості НУХТ» при розробці освітньої програми 181 «Харчові технології». Зокрема для нейтралізації негативного впливу та попередження проявів існуючих проблем на функціонування харчової промисловості та можливості забезпечення продовольчої безпеки розроблено багаторівневу модель імплементації специфічних вимог до кадрового забезпечення підприємств харчової промисловості в освітній процес, що зосереджена на розв'язанні проблем фізичної доступності продовольчих товарів, економічної доступності продовольчих товарів, якості і безпеки продовольчих товарів, а також збереженні природних ресурсів.

Запропонована модель дозволить забезпечити розвиток харчової промисловості через підвищення професійних якостей працівників підприємств продовольчого сектору в межах освітньої програми 181 «Харчові технології». Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині підтримки підприємств харчової промисловості.

В.о. директора коледжу

Григорій ДІДИК